

УНИВЕРЗИТЕТ У КРАГУЈЕВЦУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Мр Предраг Поповић

**СТРАТЕШКИ И ПРАВНИ АСПЕКТИ
КОНТРОЛЕ ТЕРОРИЗМА СА ПОСЕБНИМ
ОСВРТОМ НА БОСНУ И ХЕРЦЕГОВИНУ**

Докторска дисертација

Крагујевац, 2020. године

UNIVERSITY OF KRAGUJEVAC
FACULTY OF LAW

Mr Predrag Popović

**STRATEGIC AND LEGAL ASPECTS OF
CONTROLLING TERRORISM WITH A
PARTICULAR FOCUS ON BOSNIA AND
HERZEGOVINA**

Doctoral Dissertation

Kragujevac, 2020

<i>I. Аутор</i>
Име и презиме: мр Предраг Поповић
Датум и мјесто рођења: 08. 12. 1984. година, Бања Лука
Садашње запослење: Виши асистент на Факултету безбједносних наука Универзитета у Бања Луци
<i>II. Докторска дисертација</i>
Наслов: Стратешки и правни аспекти контроле тероризма с посебним освртом на Босну и Херцеговину
Број страница: 624.
Број слика: 162 табеле
Број библиографских података: 429.
Установа и мјесто где је рад израђен: Правни факултет у Крагујевцу, Универзитет у Крагујевцу.
Научна област (УДК):
Ментор: проф. др Бранислав Симоновић, редовни професор на ужој кривичноправној научној области Правног факултета Универзитета у Крагујевцу
<i>III. Оцјена и одбрана</i>
Датум пријаве теме: 18. 10. 2017. година
Број одлуке и датум прихватања докторске дисертације: 2826/4 од 01. 10. 2018. године.
Комисија за оцјену подобности теме и кандидата:
<ol style="list-style-type: none"> 1. Др Божидар Бановић, редовни професор, Факултет Безбедности Универзитет у Београду, ужа научна област: правне науке, предсједник; 2. Др Станко Бејатовић, редовни професор у пензији, Правни факултет Универзитет у Крагујевцу, ужа научна област: кривично-правна, члан; 3. Др Бранислав Симоновић, редовни професор, Правни факултет Универзитет у

Крагујевцу, ужа научна област: кривично-правна, члан.

Комисија за оцјену и одбрану докторске дисертације:

1. Др Милан Шкулић, редовни професор, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу Факултет, ужа научна област: кривично-правна, предсједник;
2. Др Саша Мијалковић, редовни професор, Криминалистичко-полицијски универзитет у Београду, ужа научна област: безбједносне науке, члан;
3. Др Вељко Турањанин, доцент, Правни факултет Универзитет у Крагујевцу, ужа научна област: кривично-правна, члан.

Датум одбране дисертације:

СТРАТЕШКИ И ПРАВНИ АСПЕКТИ КОНТРОЛЕ ТЕРОРИЗМА СА ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА БОСНУ И ХЕРЦЕГОВИНУ

Апстракт: У раду се разматрају стратешки и правни аспекти контроле тероризма са посебним освртом на Босну и Херцеговину. Циљ рада је утврђивање квалитета стратешких и правних аспеката контроле тероризма са посебним освртом на Босну и Херцеговину, те у којој мјери је законска регулатива која се односи на борбу против тероризма у Босни и Херцеговини усклађена са међународним, глобалним, стратешким и еуро-атланским документима. Исто тако, циљ рада је утврђивање квалитета процеса дерадикализације у Босни и Херцеговини, као и у којој мјери је законска регулатива која регулише надлежност полицијских агенција у Босни и Херцеговини у погледу кривичног дјела тероризма прилагођена поменути агенцијама. Поред тога, овдје се настоји приказати и квалитет институционалне сарадње у погледу борбе против тероризма у Босни и Херцеговини, квалитет сарадња Босне и Херцеговине са међународном заједницом, Европском унијом и земљама из региона у погледу контроле тероризма, затим, ефикасност законске регулативе којом се регулише контрола финансијских токова, као и квалитет сарадње између полиције и грађана у Босни и Херцеговини у погледу контроле и превенције тероризма.

У вези с тим, спроведено је истраживање, гдје су кориштена два инструмента, тачније, два интервјуа и двије анкете. Резултати до којих се дошло указују на чињеницу да се у Босни и Херцеговини, са практичног аспекта веома мало ради по питању борбе против тероризма, те да је такво стање проузроковано самом специфичношћу Босне и Херцеговине као државе, почев од њене дисфункционалности и различитих интереса конститутивних народа, који се у одређеној мјери манифестују њиховом неједнаком доживљавању проблема тероризма. Поред наведеног, у раду су критички анализирани практични проблеми борбе против тероризма у свим сегментима друштва, гдје су понуђена квалитетна ријешења.

Кључне ријечи: тероризам, радикализација, контрола, међународни документи, законска регулатива, стратегија, превенција.

STRATEGIC AND LEGAL ASPECTS OF CONTROLLING TERRORISM WITH A PARTICULAR FOCUS ON BOSNIA AND HERZEGOVINA

Abstract: The paper looks at strategic and legal aspects of controlling terrorism with a particular focus on Bosnia and Herzegovina. The aim of the paper is to determine the quality of strategic and legal aspects of controlling terrorism with a particular focus on Bosnia and Herzegovina, as well as to determine to what extent the legislation concerned with fighting terrorism in Bosnia and Herzegovina is in accordance with international, global and strategic documents. Moreover, the aim of the paper is to determine the quality of the process of deradicalization in Bosnia and Herzegovina, as well as to determine to what extent the legislation that regulates the competence of law enforcement agencies in Bosnia and Herzegovina with respect to the criminal act of terrorism is in accordance with the aforementioned agencies. Additionally, the paper aims to present the quality of institutional cooperation in regards to fighting terrorism in Bosnia and Herzegovina, the quality of cooperation between Bosnia and Herzegovina and the international community, the European Union and other countries from the region in regards to fighting terrorism, followed by the effectiveness of the legislation which regulates the control of financial flows, as well as the quality of cooperation between law enforcement and citizens of Bosnia and Herzegovina in regards to controlling and preventing terrorism.

In this respect, a study has been carried out, where two instruments were used, more precisely two interviews and two surveys. The results show that, from a practical standpoint, very little has been done in regards to fighting terrorism in Bosnia and Herzegovina, a situation that is caused by the specific nature of Bosnia and Herzegovina as a country, starting from the country's dysfunctionality and opposing interests of the constituent peoples, that is to a certain extent manifested by their unequal experience of the problem of terrorism. In addition, the paper critically analyzes the practical problems in the fight against terrorism in all segments of society and offers quality solutions for them.

Key words: terrorism, radicalization, control, international documents, legislation, strategy, prevention.

САДРЖАЈ

УВОДНА РАЗМАТРАЊА	1
1. ПРОБЛЕМ ИСТРАЖИВАЊА.....	1
2. ПРЕДМЕТ ИСТРАЖИВАЊА	2
3. ЦИЉЕВИ ИСТРАЖИВАЊА	3
4. ПОЛАЗНЕ ХИПОТЕЗЕ	3
5. МЕТОД ИСТРАЖИВАЊА	4
6. НАУЧНА И ДРУШТВЕНА ОПРАВДАНОСТ ИСТРАЖИВАЊА	9

ПРВИ ДИО

1. ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ САВРЕМЕНОГ ТЕРОРИЗМА	10
1.1 Погледи на глобални тероризам	10
1.2 Појмовно одређење тероризма.....	15
1.3 Проблеми дефинисања тероризма	18
1.3.1 Институционалне дефиниције тероризма	23
1.3.2 Ванинституционалне дефиниције тероризма.....	26
1.4 Доминантни елементи тероризма у цитираним дефиницијама	30
1.5 Елементи тероризма у другим анализираним дефиницијама	31
2. КАРАКТЕРИСТИКЕ ИСЛАМСКОГ ФУНДАМЕНТАЛИЗМА И ТЕРОРИЗМА	33
2.1 Муслимански фундаментализам и радикализам	33
2.2 Карактеристике, стратегије и тактике муслиманског фундаментализма, радикализма и тероризма у свјетским оквирима и државама Европске уније.....	41
2.3 Утицај муслиманског фундаментализма на радикализацију муслимана у Босни и Херцеговини и стварање повољних услова за тероризам и друге оружане облике насиља	57
2.4 Идеологија муслиманског тероризма и методе његовог ширења	60
2.4.1 Ширење утицаја Ал Каиде на Балкану.....	65
2.4.2 Утицај терористичких организација у Босни и Херцеговини	67
2.5 Могућности примјене савремених облика тероризма у Босни и Херцеговини и Републици Српској.....	73
2.6 Улога интернета у процесима радикализације и припреми тероризма.....	77
2.7 Умрежаност муслиманског тероризма у Босни и Херцеговини у свјетску терористичку мрежу.....	87

ДРУГИ ДИО

1. СУПРОТСТАВЉАЊЕ ТЕРОРИЗМУ ОД СТРАНЕ МЕЂУНАРОДНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ И ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ.....	90
1.1 Најважнија тијела која се баве стратешком и оперативном контролом и сарадњом у области кунтроле тероризма у свијету	90
1.1.1 Уједињене нације	90
1.1.2 Интерпол.....	92
1.1.3 Европска унија.....	95
1.1.4 Савјет Европе	97
1.1.5 Европска полиција (Еуропол).....	100
1.2 Методе које се примјењују у стратешкој и оперативној анализи тероризма	102
1.3 Међународни акти за супротстављање и борбу против тероризма.....	106
1.3.1 Конвенције.....	106
1.3.2 Резолуције.....	117
1.3.2 Стратегије.....	128
2. КОНТРОЛА ТЕРОРИЗМА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ	130
2.1 Стратешки приступ Босне и Херцеговине у борби против тероризма.....	131
2.1.1 Усклађеност Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020) са осталим релевантним националним, стратешким, еуроатланским и глобалним документима.....	132
2.1.2 Примјена у пракси Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020)	143
2.1.3 Оствареност главног циља и подциљева Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020)	149
2.1.4 Надзор над провођењем Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020)	154
2.1.5 Активности Босне и Херцеговине у процесу дерадикализације.....	161
2.1.5.1 Квалитет процеса дерадикализације у Босни и Херцеговини	161
2.1.5.2 Учешће практичара из Босне и Херцеговине са осталим практичарима из других европских земаља у раду Мреже за подизање свијести о радикализацији	169
2.1.5.3 Примјена Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020) у погледу спречавања радикализације	173
2.1.5.4 Оспособљавање специјалиста за борбу против радикализације у Босни и Херцеговини	180
2.1.5.5 Успостављање излазних стратегија за помоћ појединцима приликом напуштања насилног екстремизма у Босни и Херцеговини	186
2.1.5.6 Активности Босне и Херцеговине у борби против међународне радикализације путем интернета и радикализације у вјерским објектима	192
2.1.6 Примјена програма који се односе на спречавање радикализације у Босни и Херцеговини	198

2.1.6.1	Примјена програма који имају за циљ спречавање регрутовања терориста на тлу Босне и Херцеговине	198
2.1.6.2	Примјена програма едукације дјеце, адолесцената и њихових родитеља у Босни и Херцеговини у циљу спречавања радикализације	200
2.1.6.3	Примјена мултиагенцијских програма који омогућавају развијање сарадње између појединих институција и који идентификују и пружају подршку људима који су у опасности од радикализације.....	204
2.2	Субјекти супротстављања тероризму у Босни и Херцеговини.....	209
2.3	Сачињавање процјена угрожености од тероризма у Босни и Херцеговини, анализа и компарација у односу на међународне стандарде њихове израде	222
2.4	Сарадња субјеката спречавања, откривања и доказивања тероризма у Босни и Херцеговини	226
2.4.1	Сарадња између надлежних институција Босне и Херцеговине у погледу контроле тероризма.....	226
2.4.2	Сарадња између надлежних институција Босне и Херцеговине по питању размјене података у циљу контроле тероризма	232
2.4.3	Сарадња између институција Босне и Херцеговине по питању страних терористичких бораца.....	238
2.4.4	Сарадња између институција Босне и Херцеговине по питању дијелења експертиза о финансирању тероризма	247
2.4.5	Сарадња између институција у Босни и Херцеговини по питању спречавања терористичке пропаганде и екстремизма на друштвеним мрежама (путем интернета).....	252
2.4.6	Сарадња између институција у Босни и Херцеговини по питању илегалне трговине оружјем	259
2.4.7	Сарадња државних институција са цивилним друштвом и приватним сектором у циљу ријешавања пријетњи с интернета.....	266
2.5	Сарадња субјеката спречавања, откривања и доказивања тероризма из Босне и Херцеговине са субјектима међународне заједнице, Европске Уније и земаља из региона.....	267
2.5.1	Сарадња Босне и Херцеговине са међународном заједницом, Европском унијом и државама из региона по питању контроле тероризма и размјене информација	268
2.5.2	Сарадња Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању контроле терориста и размјене података.....	272
2.5.3	Сарадња Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању страних терористичких бораца ...	276
2.5.4	Сарадња Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању дијелења експертиза о финансирању тероризма	280
2.5.5	Сарадња Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама из региона по питању спречавања терористичке пропаганде и екстремизма на друштвеним мрежама (путем интернета)	284
2.5.6	Сарадња Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању илегалне трговине оружјем	291

2.5.7 Учесће експерата из Босне и Херцеговине у међународним програмима борбе против тероризма.....	298
3. КОНТРОЛА ФИНАНСИРАЊА ТЕРОРИЗМА	303
3.1 Општа излагања о контроли финансирања тероризма.....	303
3.2 Међународна конвенција о сузбијању финансирања тероризма.....	307
3.3 Закон о спречавању прања новца и финансирању терористичких активности у Босни и Херцеговини	309
3.4 Облици контроле финансијског дјеловања исламиста у Босни и Херцеговини .	310
3.5 Контрола банака и других финансијских токова преко којих се врши финансирање терористичких активности.....	314

ТРЕЋИ ДИО

1. КРИВИЧНО-ПРАВНИ АСПЕКТ КОНТРОЛЕ ТЕРОРИЗМА.....	320
1.1 Дефинисање кривичног дјела тероризма у складу са Варшавском конвенцијом и примјена њених одредби у Босни и Херцеговини.....	321
1.2 Основне карактеристике инкриминација кривичног дјела тероризма у Босни и Херцеговини	324
1.3 Основне карактеристике кривичног дјела тероризма према Кривичном закону Републике Српске	327
1.3.1 Елементи (биће) кривичних дјела тероризма.....	328
1.3.1.1 Тероризам	328
1.3.1.2 Финансирање терористичких активности	331
1.3.1.3 Стварање терористичких група или организација.....	333
1.3.1.4 Јавно подстицање на терористичке активности.....	336
1.3.1.5 Врбовање и обучавање за вршење терористичких дјела	338
1.3.1.6 Формирање и обучавање група ради придруживања страним терористичким организацијама.....	341
1.3.1.7 Узимање талаца.....	342
1.4 Кривичне санкције изречене у Босни и Херцеговини и Републици Српској за кривична дјела тероризма у корелацији са кривичним санкцијама за друга тешка кривична дјела	344
2. КРИВИЧНО-ПРОЦЕСНИ АСПЕКТИ КОНТРОЛЕ ТЕРОРИЗМА.....	354
2.1 Супротстављање и контрола тероризма с аспекта кривично-процесног права ..	355
2.2 Примјена посебних истражних радњи у циљу борбе против тероризма	356
2.3 Капацитети кривичног гоњења терориста у Босни и Херцеговини	360
2.4 Анализа кривичних поступака који су се у Босни и Херцеговини водили за кривична дјела тероризма	364

3. КРИМИНАЛИСТИЧКИ ПРИСТУП У КОНТРОЛИ И СУПРОТСТАВЉАЊУ ТЕРОРИЗМУ (ТЕОРИЈСКА АНАЛИЗА И АНАЛИЗА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА ПРАКСЕ	366
3.1 Превентивна полицијска дјелатност у циљу контроле и спречавања тероризма.....	366
3.1.1 Ниво безбједности грађана Босне и Херцеговине у погледу терористичких пријетњи и њихова сарадња са полицијом у циљу контроле и превенције опасности од тероризма.....	372
3.1.2 Нека практична искуства страних земаља приликом спровођења превентивне полицијске дјелатност у циљу контроле и спречавања тероризма.....	376
3.2 Оперативни полицијски рад у контроли и сузбијању тероризма	379
3.3 Стратегијска анализа и стратегијски приступ тероризму	381
3.4 Криминалистичко-обавјештајни рад у супротстављању тероризму	383
ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА	388
ЛИТЕРАТУРА	403
ПРИЛОЗИ.....	423
1. ИНТЕРВЈУИ	423
2. АНКЕТНИ УПИТНИЦИ	447
БИОГРАФИЈА.....	455
Изјава аутора о оригиналности докторске дисертације.....	456
Изјава аутора о искоришћавању докторске дисертације	457

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

1. ПРОБЛЕМ ИСТРАЖИВАЊА

У контексту свеобухватних негативних друштвених појава тероризам заузима посебно мјесто, с обзиром на његову присутност и тренд сталне експанзије, те тенденције да се испољава кроз нове појавне облике, са високим степеном организованости, тајности и интернационализације, прилагођавајући се при томе друштвено-економским и политичким односима сваке земље. Тероризам, као такав, појављује се у већини држава, како оним добро развијеним и уређеним државама, тако и у оним друштвено нестабилним и неуређеним државама, при чему тероризам подједнако погађа како државу и њено уређење, тако и друштвене и приватне интересе грађана, укључујући и њихов живот, примјеном разних облика насиља.

Након окончања ратних сукоба који су се десили деведесетих година прошлог вијека на овим просторима, Босна и Херцеговина је изложена многобројним посљедицама ратних дешавања које су видљиве и присутне у свим порам друштва. Резултати ратова у бившој Југославији за посљедицу имају осиромашење великог дијела Југославије, масовне економске поремећаје и сталну нестабилност на подручјима гдје се водио рат¹. Извршење првих терористичких аката на нашем тлу упућује на закључак да је једна од израженијих посљедица рата свакако и дјеловање исламских фундаменталиста, понајвише одређених чланова вехабијског покрета у Босни и Херцеговини.

Због тога, контрола тероризма је у последње вријеме много актуелизована у глобалним оквирима. Међутим, од велике важности је и институционално сузбијање тероризма у унутрашњим оквирима држава. У вези с тим, постоји велики број међународних аката (конвенције, декларације, препоруке и сл.), као и унутрашњих аката држава (национални законски и подзаконски прописи) за сузбијање тероризма. Такође, од великог значаја је и сарадња између држава у погледу борбе против тероризма.

"Веома је тешко пронаћи случајеве терористичке активности - како год били дефинисани и идентификовани - да нису међународно подржани, са циљевима преко границе, подстакнути претежно глобалним околностима, глобални по својим посљедицама и у неку руку упућени глобалној заједници"². Зато, многе земље улажу велика средства у борби против тероризма, развијају различите стратегије и врше мноштво анализа како би на том плану постигле добре резултате. У вези с тим, настоји се остварити велика сарадња између свих институција које могу да допринесу борби против тероризма. Тежи се једном мултидисциплинарном приступу и размјени информација који би у многоме допријели постизању одличних резултата у погледу контроле тероризма. Тако, посматрањем тероризма са правног, криминолошког, безбједносног и криминалистичког аспекта остварује се мултидисциплинарност и квалитетнији резултат у погледу његове контроле. Тежиште овог рада бави се проблемом истраживања у погледу стратешког и правног

---

¹ Шкрбић, Ж., *Утицај исламског фундаментализма на тероризам у Босни и Херцеговини*, Монографија, Бања Лука, 2011. година, стр. 51.

² Kegley, С., *"The new global terrorism: characteristics, causes, control"*, Prentice Hall, New Jersey, 2003. година, стр. 9.

супротстављања троризму са посебним освртом на појавне облике тероризма у Босни и Херцеговини. На основу свега наведеног, профилисан је основни проблем овог истраживања: *контрола тероризма из угла стратешких и правних аспеката са посебним освртом на Босну и Херцеговину.*

2. ПРЕДМЕТ ИСТРАЖИВАЊА

Претходна разматрања су указала на необичну сложеност проблема овог истраживања. Предмет овог рада одређује насловљена тема: *Стратешки и правни аспекти контроле тероризма са посебним освртом на Босну и Херцеговину.* У раду се настоји истражити у којој мјери је законска регулатива која се односи на борбу против тероризма у Босни и Херцеговини усклађена са међународним, глобалним, стратешким и еуро-атланским документима. Какав је квалитет процеса дерадикализације у Босни и Херцеговини. У којој мјери је законска регулатива која регулише надлежност полицијских агенција у Босни и Херцеговини у погледу кривичног дјела тероризма прилагођена поменути агенцијама. Какав је квалитет институционалне сарадње у погледу борбе против тероризма у Босни и Херцеговини. Каква је сарадња Босне и Херцеговине са међународном заједницом, Европском унијом и земљама из региона у погледу контроле тероризма. Истражује се ефикасност законске регулативе којом се регулише контрола финансијских токова и квалитет сарадње између полиције и грађана у Босни и Херцеговини у погледу контроле и превенције тероризма. Овдје се такође жели истаћи квалитет сарадње између безбједносних агенција и правосудних институција у Босни и Херцеговини, као и чињеница колико је Босна и Херцеговина досад учинила у погледу борбе против тероризма узимајући у обзир хармонизацију прописа и сарадњу са међународном заједницом и Европском унијом. Посебна пажња је посвећена улози међународне сарадње у борби против тероризма.

Као што смо већ и поменули носиоци терористичких активности у Босни и Херцеговини су исламски фундаменталисти, најчешће поједини чланови вехабијског покрета. Важна питања на која треба обратити пажњу: на процес радикализације, затим, колико овакве групе и усвојене идеологије изазивају страх и несигурност код становништва, колико су у функцији рушења система безбједности Босне и Херцеговине и правног поретка земље, у којој мјери промовишу насиље и колико учествују у насиљу, те какве то последице производи по грађане, а какве по институције државе. У складу са овим потребно је пронаћи и начине како се стратешки, нормативно, институционално и оперативно борити против те реалне пријетње безбједности Босне и Херцеговине.

Овако формулисан предмет истраживања подразумева мултидисциплинарни приступ, пошто у себи садржи питања која су подједнако интересантна за већи број друштвених наука (правних, безбједносних, политиколошких, социолошких и сл.).

3. ЦИЉЕВИ ИСТРАЖИВАЊА

Циљеви рада се односе на утврђивање квалитета стратешких и правних аспеката контроле тероризма са посебним освртом на Босну и Херцеговину. Научни циљ рада је да се изврши научна дескрипција, са елементима класификације, научног обавјештења и научне прогнозе квалитета стратешких и правних аспеката контроле тероризма са посебним освртом на Босну и Херцеговину, те у којој мјери је законска регулатива која се односи на борбу против тероризма у Босни и Херцеговини усклађена са међународним, глобалним, стратешким и еуро-атланским документима. Такође, научни циљ рада је да се на већ поменути начин приступи научном расвјетљавању квалитета процеса дерадикализације у Босни и Херцеговини, као и у којој мјери је законска регулатива која регулише надлежност полицијских агенција у Босни и Херцеговини у погледу кривичног дјела тероризма прилагођена поменути агенцијама. Исто тако, научни циљ овог рада је да се на идентичан начин приступи и квалитету институционалне сарадње у погледу борбе против тероризма у Босни и Херцеговини, квалитету сарадња Босне и Херцеговине са међународном заједницом, Европском унијом и земљама из региона у погледу контроле тероризма, затим, ефикасности законске регулативе којом се регулише контрола финансијских токова, као и квалитету сарадње између полиције и грађана у Босни и Херцеговини у погледу контроле и превенције тероризма.

Такође, научним циљем се упознаје цјелокупна друштвена јавност са горе наведеном проблематиком. Дисертација ће на основу добијених сазнања, омогућити нова истраживања у овој области и то не само са аспекта криминалистичких и безбједносних наука, већ и са аспекта криминолошких, кривично-правних, социолошких и других наука.

Поред научне, дисертација има и практични значај. Практични циљ овог рада је да се добијена теоријска сазнања о квалитету стратешких и правних аспеката контроле тероризма са посебним освртом на Босну и Херцеговину, као и низа других сазнања до којих се дошло (ту се мисли на сазнања која се везују за горе већ поменути научни циљ) сагледају са аспекта њихове примјене, како би се у великој мјери побољшала контрола тероризма, као и да би се побољшао квалитет рада и сарадња свих институција у Босни и Херцеговини у погледу борбе против тероризма.

4. ПОЛАЗНЕ ХИПОТЕЗЕ

С обзиром на постављене циљеве, у овом раду поћи ћемо од следеће опште хипотезе, полазећи од основног става да је хипотеза условљена дефинисаним предметом и научним циљем истраживања:

1. Основна (општа) хипотеза

Стратешки и правни аспекти контроле тероризма у Босни и Херцеговини одређени су природом терористичких пријетњи које угрожавају државу (и грађане); усвојеним и имплементираним међународним нормама и стандардима контроле тероризма; сложености државне заједнице Босне и Херцеговине; правним оквиром Босне и Херцеговине; капацитетом и оспособљеношћу институција Босне и Херцеговине надлежних за контролу и сузбијање тероризма; сарадњом и размјеном информација о терористичким пријетњама на међународном, међуентитетском и ентитетском нивоу.

2. Посебне хипотезе

- 1. Законска регулатива која се односи на борбу против тероризма у Босни и Херцеговини је у великој мјери усклађена са међународним, глобалним, стратешким и еуро-атланским документима;*
- 2. Процес дерадикализације у Босни и Херцеговини је тренутно у почетној фази;*
- 3. Законска регулатива која регулише надлежности полицијских агенција у Босни и Херцеговини у погледу кривичног дјела тероризма није у потпуности прилагођена поменутиим агенцијама, што понекад доводи до преклапања и сукоба надлежности између њих;*
- 4. Институционална сарадња у супротстављању тероризму у Босни и Херцеговини није на задовољавајућем нивоу;*
- 5. Босна и Херцеговина има квалитетну сарадњу са међународном заједницом, Европском унијом и земљама из региона у погледу борбе против тероризма;*
- 6. Контролу финансијских токова терориста отежава постојећа законска регулатива;*
- 7. Сарадња између полиције и грађана у Босни и Херцеговини у погледу контроле и превенције тероризма није на задовољавајућем нивоу.*

5. МЕТОДИ ИСТРАЖИВАЊА

Изучавање стратешких и правних аспеката контроле тероризма са посебним освртом на Босну и Херцеговину је сложен процес, па ће приликом реализације постављеног циља предложеног рада бити употријебљени адекватни научни методи ради упознавања и проучавања постојећих теоријских и практичних сазнања.

1. Метод анализе садржаја

Метод анализе садржаја, користиће се за проучавање литературе, публикација које се са различитих аспеката баве контролом и сузбијањем тероризма, чији су наслови наведени у попису литературе. Такође, овдје ће се извршити анализа међународних конвенција и других међународних докумената који се баве борбом против тероризма, као и законска регулатива Босне и Херцеговине која се односи на борбу против тероризма. Анализом садржаја теоријских извора који се односе на стратешке и правне аспекте контроле тероризма, прикупиће се подаци о општим теоријским ставовима у погледу спречавања и контроле терористичких активности. Прикупљени подаци ће омогућити знања потребна да се предмет истраживања опише и класификује. Анализом међународних конвенција и других међународних докумената који се тичу контроле тероризма и компарацијом са законском регулативом Босне и Херцеговине која се односи на борбу против тероризма, потврдиће се један дио хипотетичког оквира истраживања, односно доћи ће се до верификованих информација о појединим сегментима контроле тероризма.

2. Компаративни метод и нормативно догматски метод

Компаративни метод ће се користити у циљу сагледавања основних сличности и различитости теоријског и законског третирања стратешких и правних аспеката контроле тероризма са посебним освртом на Босну и Херцеговину. Овај метод, такође ће се употребљавати у комбинацији са нормативно догматским методом и анализом садржаја у погледу законских, институционалних и стратешких ријешења субјеката међународне заједнице, Европске уније и Босне и Херцеговине у погледу контроле тероризма. Поред наведеног, он ће се користити и за компарацију изречених санкција за кривична дјела тероризма у складу са њиховим законским оквиром са изреченим санкцијама за друга тешка кривична дјела (организовани криминалитет и корупција) у складу са њиховим законским оквиром.

3. Статистички метод

Наведени метод ће се користити за класификацију квантитативних показатеља који су у посредној и непосредној вези са контролом тероризма. Статистички метод ће се користити приликом утврђивања броја кривичних дјела тероризма, временског оквира напада, географске распоређености (локација напада) и карактеристика извршилаца (статистички подаци појединих институција). Статистички ће се обрадити подаци добијени на основу анализе судских предмета (број предмета, осуђена лица, врста кривичног дјела, законска регулатива, кривичне санкције, примјена посебних истражних радњи; број истрага, број подигнутих оптужница, број поступака по правним лијековима и

сл.). Такође, статистички ће се обрадили и резултати интервјуа и анкетних упитника.

На основу ових показатеља доћи ће се до битних закључака о учесталости терористичких аката на подручју Босне и Херцеговине, карактеристикама извршилаца, просторним и временским аспектима, карактеристикама судских поступака и доказних средстава, квантитативним аспектима примјене прописа о контроли финансирања тероризма. На овај начин ће се постићи увид у карактеристике терористичких аката, просторно временски аспект терористичких аката, особености кривичних поступака и предузетих доказних радњи, финансијске контроле тероризма, оцјену анкетираних и интервјуисаних у погледу ставова о вредновању пријетњи и борбе против тероризма, сарадње и оспособљености државних органа да спроводе контролу тероризма. Поред метода дескриптивне статистике, користиће се корелационе статистичке технике и технике утврђивања тенденција.

4. Интервју

У овом раду ће се спровести два структурирана интервјуа, гдје ће се користити техника аудио-снимања. Први интервју ће се користити за добијање вриједносних судова, ставова и мишљења везаних за сарадњу између институција Босне и Херцеговине, као и сарадњу поменутих институција са Интерполом, Еурополом и полицијским организацијама из региона по питању контроле тероризма, те које активности Босна и Херцеговина предузима у погледу борбе против тероризма и на који начин се Стратегија Босне и Херцеговине за превенцију и борбу против тероризма (2015-2020) примјењује у пракси. Први интервју ће се спровести са политичким представницима, представницима правосудних органа, руководиоцима полицијских и безбједносних тијела, научним и образовним радницима, експертима из области борбе против тероризма који се баве институционалном сарадњом, стратешким питањима и стратешким планирањем везаним за тероризам и полицијским службеницима који се баве контролом тероризма. Овим интервјуом ће се доћи до корисних информација које ће обогатити и разрадити предмет истраживања, а већи дио хипотетичког оквира ће се потврдити или оповргнути (све осим 2. и 7. хипотезе, које нису њиме обухваћене).

Други интервју се користити за добијање вриједносних судова, ставова и мишљења, везаних за процес дерадикализације у Босни и Херцеговини, тачније, на који начин се остварује процес дерадикализације у Босни и Херцеговини и који се проблеми јављају у пракси, као и какав је допринос Босне и Херцеговине у међународној борби против радикализације и екстремизма. Интервју ће се обавити са политичким представницима, представницима правосудних органа, руководиоцима полицијских и безбједносних тијела, научним и образовним радницима, експертима из области борбе против тероризма, полицијским службеницима који се баве контролом тероризма и новинарима гдје ће се утврдити који су проблеми везани за процес дерадикализације у Босни и Херцеговини. Поменути интервјуом ће се доћи до корисних информација којим ће се обухватити дио предмета истраживања, те се на основу њега потврдити или оповргнути друга посебна хипотеза.

5. Историјски метод

Приликом сагледавања историјског редослиједа догађаја користиће се историјски метод. Примјена историјског метода биће у у функцији хронолошког описивања оних околности које су довеле до појаве тероризма у Босни и Херцеговини.

6. Остали методи

У истраживању ће се према указаној потреби користити и посебне научне методе као што су: анализа, синтеза, индукција, дедукција, упоредно правни метод, апстракција и генерализација.

7. Извори података

Сви извори података ће се примјенити комплементарно, чиме ће се искористити предности и умањити недостаци сваког појединачног приступа. Искуствена евиденција за ово истраживање биће створена из постојећих доступних извора података. Такође, за ово истраживање ће се користити подаци из новостворених, за ово истраживање посебно креираних извора.

Подаци прикупљени методом анализе садржаја и студије случаја ће се комбиновати са статистичком методом и посебним научним методама и они заједно ће чинити искуствену грађу, која ће се користити у поступку закључивања и верификације хипотезе.

У истраживању ће се користити постојећа научна и стручна литература из области криминалистике, безбједности, кривичног права и кривично-процесног права, (научни и стручни радови о тероризму); статистички подаци (годишњи и периодични извештаји, статистички извештаји и други доступни статистички подаци); нормативна документа (наша, као и страни законски и подзаконски акти); часописи, електронске публикације с интернета; подаци добијени током предвиђеног истраживања (резултати истраживања, анализе, закључци).

8. Анкета

У раду ће се користити два анкетна упитника у којима ће бити предложена ликертова петодообна скала са понуђеним одговорима.

Првом анкетом ће се анкетирати грађани у погледу њихових ставова везаних за сарадњу са полицајцима у локалној заједници.

Другом анкетом ће се анкетирати униформисани полицајци који раде на сектору и у локалној заједници, по истим или сличним питањима као и грађани. Упоређивањем одговора грађана и полицајаца доћи ће се до сличности или разлика у перцепцијама једних

и других. На основу спроведених анкетирања доћи ће се до корисних сазнања, која обухватају предмет истраживања, те ће се на основу њих потврдити или оповргнути седма хипотеза. Пошто грађани конзумирају услуге свих институција, па и оних који се баве контролом тероризма и због тог што су они субјекти који су директно погођени терористичким пријетњама, њихови ставови представљају значајан репер у оцјени квалитета њихове сарадње са полицијом. Такође, овдје не треба искључити ни ставове полицијских службеника који се налазе на првој линији безбједносних изазова у погледу борбе против тероризма, као и у погледу њихове сарадње са грађанима.

9. Временски и просторни оквир истраживања

У циљу провјере постављених хипотеза извршиће се анализа цјелокупне судске праксе суда Босне и Херцеговине који је надлежан за кривично дјело тероризма на цијелој територији Босне и Херцеговине и то за период од 10 година (од 01.01.2010. године, па до 01.01.2020. године). Даље, оба поменута интервјуа ће се извршити на цијелој територији Босне и Херцеговине у временском периоду од 22. 03. 2019. године до 29. 05. 2019. године. Такође, поменута анкетирања ће се извршити у временском периоду од 01. 06. 2020. до 01. 07. 2020. године на подручју цијеле територије Босне и Херцеговине.

10. Узорак

У овом раду, извршиће се два интервјуа и за први интервју узорак ће сачињавати 23 испитаника, а за други 25 испитаника што укупно износи 48 испитаника. Интервјуисана лица су релевантни саговорници који су у "материји" када је у питању њихова професионална улога у контроли појава које су у вези са различитим аспектима тероризма. У прилогу рада ће се навести упитници за интервјуисање, као и табела у којој су наведени подаци о испитаницима: имена и презимена, године старости, садашња радна позиција, школска спрема, назив институције, године рада на садашњој позицији, значајне радне позиције у досадашњој каријери, мјесто вршења интервјуа, трајање интервјуа, датум интервјуа и врста интервјуа.

Пошто ће се у овом раду користити два анкетна упитника, првом анкетом ће се анкетирати 200 грађана, и то 100 грађана из Републике Српске, а 100 из Федерације Босне и Херцеговине, тачније 50 грађана са територије гдје живе Бошњаци и 50 грађана са територије гдје живе Хрвати, док ће се другом анкетом анкетирати 200 полицајаца, тачније 100 полицајаца из Републике Српске и 100 полицајаца из Федерације Босне и Херцеговине, тачније 50 полицајаца са територије гдје живе Бошњаци и 50 полицајаца са територије гдје живе Хрвати. Поменута анкетирања ће се извршити у Бања Луци, Добоју, Зворнику, Требињу, Травнику, Витезу и Зеници. У Бања Луци ће се анкетирати 50 испитаника (25 грађана и 25 полицајаца), у Добоју 50 испитаника (25 полицајаца и 25 грађана), у Зворнику 50 испитаника (25 полицајаца и 25 грађана), у Требињу 50 испитаника (25 грађана и 25 полицајаца), у Травнику 50 испитаника (грађана), У Витезу 50

испитаника (грађана) и у Зеници 100 испитаника (полицајаца). У прилогу рада ће се навести анкетни упитници.

6. НАУЧНА И ДРУШТВЕНА ОПРАВДАНОСТ ИСТРАЖИВАЊА

Оправданост рада, како теоријска тако и практична, налази се првенствено у актуелности проблематике. Поред тога, спроведено истраживање има научну и друштвену оправданост јер доприноси научној верификацији одређених појава.

Суштина научне оправданости испољава се у проширивању, али и у продубљивању знања на нивоу научне дескрипције и класификације у домену стратешких и правних аспеката контроле тероризма са посебним освртом на Босну и Херцеговину. Дакле, прикупљањем, сређивањем, обрадом и класификацијом планираних података, дошло се до нових сазнања, гдје научна, стручна али и сва остала јавност може имати јасан увид везано за горе наведену проблематику, што свакако даје једну добру полазну основу другим истраживачима у будућим проучавањима и анализама.

Друштвена оправданост истраживања је у уској вези са научном оправданошћу истраживања. Оваквим истраживањем би се указало на могућности супротстављања једној друштвено опасној појави. Друштвени значај и друштвена оправданост истраживања огледа се у томе што би се добијеним резултатима истраживања стекла потпунија и јаснија слика о стратешким и правним аспектима контроле тероризма на глобалном нивоу са посебним освртом на Босну и Херцеговину. Њима би се указало на квалитет процеса дерадикализације у Босни и Херцеговини. У којој мјери је законска регулатива која регулише надлежност полицијских агенција у Босни и Херцеговини у погледу кривичног дјела тероризма прилагођена поменутиим агенцијама. Какав је квалитет институционалне сарадње у погледу борбе против тероризма у Босни и Херцеговини. Каква је сарадња Босне и Херцеговине са међународном заједницом, Европском унијом и земљама из региона у погледу контроле тероризма. Каква је ефикасност законске регулативе којом се регулише контрола финансијских токова. У којој мјери је законска регулатива која се односи на борбу против тероризма у Босни и Херцеговини усклађена са осталим релевантним, националним, стратешким и еуроатланским и глобалним документима. Какав је квалитет сарадње између полиције и грађана у Босни и Херцеговини у погледу контроле и превенције тероризма. Резултати поменутог истраживања, свим институцијама у Босни и Херцеговини би у мноме могли допринјети контроли тероризма.

ПРВИ ДИО

1. ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ САВРЕМЕНОГ ТЕРОРИЗМА

Шта је то тероризам? Ово је често питање, које је стално присутно у свакодневном говору. Већина људи нема јасну и прецизну представу о чему се ту ради, па је из тог разлога неопходна прецизнија и конкретнија дефиниција ове ријечи. То је и разумљиво, ако узмемо у обзир да је тероризам постао највећа пријетња савременог друштва. Ову непрецизност су дјелимично подстакли медији, чији напори да пренесу често сложене и увијене поруке у најкраћем времену или на најмањем простору, доводе до збрканог етикетирања цијелог низа насилних аката као "тероризам"³.

1.1 Погледи на глобални тероризам

Појам глобални тероризам је термин који се примјењује одскора, тачније од терористичких напада на Сједињене америчке државе 11. септембра 2001. године. Поменути напад је показао сву снагу тероризма и његов глобални домет. Већина земаља од тада живи у страху за властиту безбједност, јер напад на свјетску велесилу као што су Сједињене америчке државе је и мање утицајније земље довео у незавидан положај, јер су се у страху пред терористичким нападима окренуле борби против тероризма⁴.

Таласи глобализације су донијели "међународни вирус тероризма" (израз Малколма Рифкина) или "глобални тероризам", смјештен у крилу исламског фундаментализма, са аспирацијом стварања "свјетске исламске заједнице" и тај тероризам је илегалан, утопистички, изразито вјерски и осветнички (отуда и уобичајени назив "вјерски тероризам")⁵.

Уочава се широко дјеловање тероризма, практично с могућношћу достизања сваког мјеста на свијету. Наиме, то потврђује терористички напади хемијским бојним отровима на станицама метроа у Токију (1995. године)⁶, терористички напади на америчке амбасаде у Кенији и Танзанији (1998. године)⁷, затим, масовна разарања отетим авионима у Њујорку и Вашингтону (2001. године)⁸, талачка ситуација у московском позоришту (2002. године)⁹,

³ Хофман, Б., *Унутрашњи тероризам*, Народна књига алфа, Београд, 2000. година, стр. 9.

⁴ Марић, С., *Тероризам као глобални проблем*, Медианали, вол. 6, бр. 11, Дубровник, 2012. година, стр. 94-95.

⁵ Ранковић, М., *Савремени/глобални тероризам: социолошки приступ*, Социологија, Вол. XLVI, број 4, Београд, 2004. година, стр. 314.

⁶ Morgan, M., *The Origins of the New Terrorism*, U.S. Army War College, Vol. 34, Issue 1, Spring, 2004. година, стр. 29-30.

⁷ Вид. Шушњара, Д., *Политика страха и тероризам: компаративна анализа протутерористичких стратегија Европске уније и Сједињених америчких држава*, Полемос, вол. 20, број 39-40, Загреб, 2017. година, стр. 159.

⁸ Вид. Wilkinson, P., *Terrorism versus Democracy, The Liberal State Response*, Second Edition, by Routledge, New York, 2006. година, стр. 7.

⁹ Вид. Martin, G., *Understanding Terrorism, Challenges, Perspectives and Issues*, Second Edition, Sage Publications, Thousand Oaks, London, New Delhi, 2006. година, стр. В 14.

постављање бомби на жељезничку станицу у Мадриду (2004. године)¹⁰, талачка ситуација у школи у руском граду у Беслану у Јужној Осетији (2004. године)¹¹, самоубилачки терористички напади на саобраћајну инфраструктуру у Лондону (2007. године)¹², серије терористичких напада у Мумбајију (2008. године)¹³, даље, напад ватреним оружјем на шест локација у Паризу (2015. године)¹⁴, напад камионом на масу људи која је прослављала Дан пада Бастије у Ници (2016. године)¹⁵, напад ватреним оружјем у тржном центру у Минхену (2016. године)¹⁶, напад моторним возилом на цивиле за вријеме Божићног сајма у Берлину (такође 2016. године)¹⁷ итд.

Захваљујући процесима глобализације, економској, технолошкој и комуникационој, а све више и политичкој повезаности савременог свијета, али и процесу осипања и губитка основних, традиционалних безбједносних карактеристика држава, терористи су добили неочекивано велику, скоро неограничену могућност да се међусобно повежу, координирају и крећу на огромном простору. Сама порозност међудржавних граница оставља могућност релативно лаког транзита, тако да је посљедних година уобичајено да терористи, држављани једне државе, у координацији са терористима, држављанима друге, врше припреме на територији треће државе за терористички напад који ће бити извршен на територији четврте државе¹⁸.

Познати теоретичари тероризма дали су неке своје ставове када је у питању нови тероризам. Тако, Валтер Локер указује на нове ставове о тероризму, гдје је поред тога што је сматрао да се тероризам стално повећава и представља глобалну пријетњу, он говори и о томе да би тероризам могао постати резултат развоја технологије. У вези с тим, основано је ставио тежиште на чињеницу да је корисност оружја за масовно уништење почела да пролази, као и да много тога што се мислило о тероризму, укључујући и основне ставове о њему, морамо изнова размотрити. Пошто се карактер тероризма мијења, сва ограничења која су постојала ишчезавају те је пријетња људском животу постала бескрајно већа него што је била у прошлости¹⁹. Пол Вилкинсон наводи да крај хладног рата није довео до веће владавине права и до већег система безбједности, већ до значајног ширења свјетских нереда и тероризма²⁰.

Неки теоретичари посматрају тероризам као асиметрични глобални рат, гдје полазе од чињенице да глобалне друштвене промјене, које су на сцени, у великој мјери утичу на

---

¹⁰ Вид. Продан, Т., *Протутерористичка политика Европске уније*, Полемос, вол. 12, број 23, Загреб, 2009. година, стр. 13.

¹¹ (http://demokratizatsiya.pub/archives/14_4_L760232815817426.pdf), 11. 06. 2018. година.

¹² Вид. Видер, Ц., *Походод Уједињеног Краљевства против радикализације*, Војно дело број 2, Београд, 2008. година, стр. 155.

¹³ Onook, O., *Three essays on the role of social media in social crises: a collective sensemaking view*, Doctoral Dissertation, Faculty of the Graduate School of the State University of New York at Buffalo, 2013. година, стр. 6.

¹⁴ Wiess, M., Hassan, H., *ISIS- У срецу војске терора*, Buybook, Загреб, 2015. година, стр. 9.

¹⁵ (<http://eug2016.com/wp-content/uploads/2016/07/ESI-2016-Osuda-teroristicnog-napada-i-rijechi-sucuti.pdf>), 12. 06. 2018. година.

¹⁶ (<http://webtribune.rs/nemacka-teroristicki-napad-u-minhenu-ima-mrtvih/>), 23. 11. 2017. година.

¹⁷ (<http://www.seebiz.eu/od-pocetka-godine-sest-velikih-teroristickih-napada-u-europi/ar-161069/>), 12. 06. 2018. година.

¹⁸ Поповић, Б., *Нови глобални тероризам*, Национална и глобална безбедност, Збирка радова специјализаната Факултета политичких наука, Београд, 2005. година, стр. 16.

¹⁹ Loquer, W., *The New Terrorism*, University Press, Oxford, New York, 1999. година, стр. 7.

²⁰ Wilkinson, P., *Terrorism versus Democracy, The Liberal State Response*, Second Edition, by Routledge, New York, 2006. година, стр. 8-9.

карактер тероризма. Наиме, оне доводе до промјене у трендовима, тенденцијама и кретањима тероризма, што утиче на актуелни и могући тероризам. У вези с тим, може се рећи да до изражаја долазе одређене специфичне карактеристике тероризма те се јављају његови нови појавни облици, а такође, дешавају се и одређене промјене у терористичким организацијама, као носиоцима тероризма. Заступници ове теорије сматрају да је хипертероризам продукт процеса глобализације попут мултинационалних компанија. Такође, они сматрају да је тероризам без државе и да користи сиве зоне планете, тачније, оне у којима нема правнополитичких структура и контроле. Француски филозоф и публицист Ален де Беноа се сматра утемељивачем ове теорије²¹.

У вези с тим, мишљења смо, да поједини ставови у овој теорији нису прихватљиви и нису реално утемељени на основу валидног чињеничног стања. Терористичке организације имају јасну подршку појединих држава и центара моћи који финансирају њихове активности. У прилог томе иде и чињеница да су терористичке активности у Босни и Херцеговини, која је предмет ове дисертације финансиране од стране појединих држава и различитих организација, што ћемо доказивати у наредном тексту. Даље, тачно је да постоји њихова мрежна структура и децентралистичка организација, али исто тако постоје и кључне тачке (идеолошке, финансијске, организационе), које могу бити подвргнуте контроли.

Под утицајем глобалних друштвених промјена, наведена теорија тероризам проглашава "ратним чином". Дакле, тероризам се посматра као нови тип рата, тачније рат без терена и ратишта, гдје је непријатељ без имена и профила. Присталице ове теорије праве разлику између рата и тероризма. Конвенционално оружје у терору игра све мање улогу, а на нуклеарне пријетње тероризам није осјетљив. Поменути утемељивач ове теорије Ален де Беноа, анализира нове димензије тероризма. Тако, он сматра да се терористички чин (попут оног од 11. септембра 2001. године) не изводи на омеђеним подручјима, а терористи не објављују свој идентитет, нити се изјашњавају о сврси својих корака, док су терористичке организације децентрализоване и дјелују преко нехијерархијских мрежа. То нам указује на чињеницу да уклањањем терористичког вође мрежа не нестаје, нити њена снага слаби. Нове терористичке организације представљају посебну врсту мрежа, које немају ни центра ни периферије и та мрежа функционише флуидно, брзо, дисконтинуирано и неформално, повезујући људе једнаких интереса, без обзира на подручну припадност. Овако посматран концепт тероризма теоретичари називају "хипертероризам" и сматрају да је тероризам асиметричан рат глобалног свијета²²

Амерички научник Ричард Фолк (подстакнут терористичким нападима на Америку 11. септембра, 2001. године), покушао је да одреди јединствену природу поменутих терористичких напада, означавањем њихових одређујућих карактеристика. Наиме, он наводи да глобалне друштвене промијене које су у доброј мјери проузроковане америчком спољном политиком доводе до суштинских промијена тероризма, који назива "мегатероризмом"²³. Под тим појмом се подразумевају насиље усмјерено против цивилних циљева, којим се постижу значајни нивои материјалне и симболичке штете. У питању је

---

²¹ Benoist, A., *Тероризам је рат глобалног свијета*, Хрватско слово, број 344, Загреб; Преузето: Шикман, *Тероризам*, Факултет за безбједност и заштиту, Бања Лука, 2009. година, стр. 76-77.

²² *Ibid.*

²³ Мегатероризам је јединствен изазов, који се разликује од ранијих манифестација глобалног тероризма по својој снази, опсегу и идеологији, јер је он озбиљан напор да се преобрази свјетски поредак као цјелина, а не само структура моћи једне или више суверених држава. *Ibid.*

толико велика штета, каква се некад могла изазвати широким војним нападима под покровитељством државе, којом се друштву, односно мети пријети на начин сличан рату, што има за посљедицу потребу ургентног одвраћања на што дјелотворнији начин²⁴.

У вези с тим, тероризам се више не може сматрати као неугода која доноси трагедију несрећним жртвама и њиховим породицама. Дакле, он доводи у питање фундаменталну идеју безбједности која лежи у основи свјетског поретка²⁵. Овакав став указује на потребу стратешког и системског приступа у погледу контроле тероризма.

Међутим, уколико наведени став подвргнемо анализи лако можемо доћи до закључка да он у себи носи прикривену поруку да је глобални рат против тероризма, који се састоји у масовним бомбардовањима и конвенционалним ратом, прихватљив у борби против тероризма. Дакле, на рат се одговара ратом, а убијање недужних жртава је исто оно што раде терористи, па је према томе дозвољено. Међутим, број жртава и снага моћи у убијању недужних цивила није у сразмјери. Тиме се оправдава америчка актуелна политика и даје допринос даљој спирали насиља. То су типични ставови америчких аутора који у себи имају прикривену идеју у оправдавању политике своје државе.

И најзад, професор Младен Бајагић сматра да уз традиционалне елементе, глобални тероризам одликују и нове карактеристике, гдје он наводи шта је то другачије код тероризма новог доба:

- Глобалан, више нема тако удаљених граница које могу служити као одбрана од тероризма;
- Смртоносан, јер су нови терористи промијенили тактику театралних насилних аката за алармирање јавности у циљу ефикаснијег уништења циљева који су у цијелости цивилни, с циљем да убију што више цивила и уздрмају у темељу цијело непријатељско друштво и културу;
- Нов, у префињеној величини, деструктивности и професионално координираном планирању напада 11. септембра;
- Предузет од стране цивила, без државне одговорности, начином и значењем који брише класичне границе између тероризма и објављеног рата између држава;
- Ослоњен на најнапреднију технологију модерне цивилизације, којим настоји преко софистицираних технолошких средстава уништити модерну цивилизацију, виђену као пријетњу свим терористичким традицијама;
- Руковођен од међународних недржавних организација кроз глобалну завјерничку мрежу терористичких организација лоцираних у многим државама са нечувеним нивоом комуникације и координације;
- Праћен фанатичним екстремистима који, максималним крвопролићем, радије уништавају него увјеравају и наговарају, вршећи самоубилачким методама злочине против хуманости, који захтијевају жртвовање живота терориста у дјелима која се не могу задржати или спријечити путем преговарачких компромиса;
- Заснован на "реалном политичком" принципу да је моћ за уништење једнака моћи за промјену и контролу;

---

²⁴ Falk, R., *The great terrori war*, Olive Branch Press, Interlink Publising Group, Inc., Northampton, 2003. година, стр. 88.

²⁵ Falk, *Нав. дјело*, стр. 90.

- Спољне установљене моралне и легалне норме које су биле свеобухватно прихваћене и чињене вијекovima;
- Вођен мржњом према мети, жељом терориста да мета пати због онога што она представља, шта ради и због вриједности за које се мета бори²⁶.

Као и код претходне теорије француског филозофа и публицисте Алена де Беноа (гдје је већ дато објашњење), тако се не слажемо и са ставом професора Бајагића да је једна од нових карактеристика тероризма та да је тероризам предузет од стране цивила, без државне одговорности.

Савремени/глобални тероризам је велика трагедија данашњег свијета из тог разлога што је умјесто даљег људског прогреса, услиједио прогрес тероризма с перспективом новог ткз. "асиметричног рата" (употреба нуклеарног оружја, бомбардовање са велике дистанце, рушење саобраћајница, рафинерија и индустријских центара, бомбе са осиромашеним уранијумом и др.)²⁷.

Мишљења смо да иза тероризма стоје државе. Евидентан проблем који се јавља у овом случају су неједнаки аршини и различити стандарди у погледу посматрања самог тероризма. У ствари, неједнаки аршини у односу на тероризам су једна од основних карактеристика глобалног тероризма. На примјер, Француска је подржала бомбардовање Либије²⁸ и убијање њеног предсједника Муамера Гадафија, подржава тероризам у Сирији²⁹, исто као и Сједињене америчке државе и Велика Британија, и то за њих није тероризам већ борба за демократију. На другој страни кад се терористички акт деси на територији Француске, Америке, или Велике Британије, онда то карактеришу као тероризам. Суштина проблема огледа се у различитим интересима (најчешће економским), гдје се проблем тероризма третира на онакав начин како појединим земљама које представљају ауторитет у свијету одговара у датом тренутку. Такав случај забиљежен је и у неким другим сферама. Нпр. одцјепљење Косова од Србије је легалан и легитиман чин, док је одцјепљење Каталоније незаконито и представља кривично дјело којим се угрожава уставни поредак Шпаније. Јасно се види да међународна заједница различито реагује на идентичне ситуације, те креира глобалну политику онако како одговара великим силама, што се види и код самог посматрања тероризма. Двоструки стандарди и различито посматрање и поимање тероризма суштински опредјељују различите стратегије сузбијања тероризма и доводе до неуспјеха када је у питању контрола тероризма на глобалном нивоу.

²⁶ Бајагић, М., *Основи безбедности*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2007. година, стр. 217-218.

²⁷ Ранковић, *Нав. дјело*, стр. 326.

²⁸ Заступљена су мишљења да прави разлози бомбардовања Либије нису посљедица изненадне забринутости западних демократија за судбину Гадафијевих поданика, него су, по свједочењу западних извора, много приземнији-отимање богатих изворишта нафте и гаса у Либији и спречавање Гадафијевог плана да Афричка унија прерасте у монетарну унију са сопственом валутом утемељеном на двадесет милијарди америчких долара из Централне банке Либије. (<http://mondo.rs/a949119/Info/Svet/Libija-posle-Gadafija-Zlocin-NATO-SAD-Velike-Britanije-i-Francuske.html>), 20. 06. 2018. година.

²⁹ Предсједник Сирије Башар ал-Асад сматра да су амерички, британски и француски ваздушни напади "учинили Сирију и њене људе одлучнијим него икада да сруше тероризам у земљи, те осуђује те западне земље да подржавају тероризам у Сирији. (<https://www.slobodnaevropa.org/a/sirija-napad-sad-saveznici/29166956.html>), 20. 06. 2018. година.

1.2 Појмовно одређење тероризма

Да би се уопште дефинисала одређена појава, па и сам тероризам, она се мора посматрати као јединствена цјелина и то се мора чинити помоћу појмова који су већ јасно одређени. То значи, да се само помоћу неких других појмова, може одредити садржај неког новог или још недефинисаног појма. Из тог разлога, потребно је изабрати суштинске, битне појмове помоћу којих ће се одредити, односно дефинисати појам тероризма, јер у појму тероризма треба да буде садржана његова суштина³⁰. Појмовно одређење тероризма је полазиште систематичног, објективног и прецизног истраживања тероризма као друштвено негативне појаве, којим се утврђује његов садржај и суштина, отклањају могући неспоразуми и различита тумачења података и информација које су везане за тероризам, а све у циљу правилног разумијевања и схватања тероризма. Наиме, присутна је стална потреба за научним проучавањем тероризма, гдје је појмовно одређење тероризма свакако један од важнијих задатака. Пошто је ријеч о вишедимензионалном друштвеном феномену, у одређивању његовог појма, потребан је мултидисциплинарни приступ. У вези с тим, може се рећи да је тероризам неопходно посматрати са аспекта различитих наука: кривичног права, кривично-процесног права, криминологије, криминалистике, безбједности, политикологије, социологије, психологије и сл. И поред тога, ипак, постоје различити приступи у одређивању појма тероризма, пошто консензус у погледу одређивања његовог појма још увијек није постигнут³¹. Дакле, појам тероризма у дјелима савремених истраживача није једнозначно одређен. У литератури, писаној ријечи, па и у обичном говору, овај појам се употребљава као да је његово значење потпуно јасно или да постоји сагласност о томе. Најчешће, под појмом тероризма се подразумјевају различита значења. Међутим, понекад се дешава да исти аутори користе идентичне термине у различитим објашњењима³².

У циљу лакшег одређења појма тероризма, заступљен је методолошки оквир који је у том погледу дао Махмуд Басиони. Поменути аутор, разликује опште, специфичне и ткз. дефиниције тероризма "мјешовитом формулом". Он сматра да постоје три методолошке опције, гдје прва представља елаборацију опште дефиниције, друга, селекцију извјесних специфичних аката који су изражени навођењем конкретних садржаја понашања за која се настоји да буду забрањена и трећа, "мјешовита формула", која комбинује општи исказ и неколико примијењених садржаја који су стављени ван закона³³. Такође, у великом шаренилу настојања да се дефинише тероризам, од стране научника, стручњака, али и на основу официјелних ставова, настала су четири модела из којих призилазе прве дефиниције тероризма. Оно што је специфично овдје напоменути јесте то да је за сваки од њих предвиђен и одговарајући противтерористички одговор. У питању су следећи модели:

1. Тероризам је криминални акт, који захтијева одговор институција за спровођење закона на државном и међународном нивоу и који је на тај начин санкционисан националним и међународним правом;

³⁰ Симеуновић, Д., *Тероризам*, Правни факултет, Београд, 2009. година, стр. 66.

³¹ Шикман, М., *Тероризам*, Факултет за безбједност и заштиту, Бања Лука, 2009. година, стр. 16.

³² Ковачевић, С., *Тероризам и Југославија*, Аркаде принт, Београд, 1992. година, стр. 27.

³³ Bassiouni, C., M., *Methodological Options for International Legal Control of Terrorism*, Symposium: Terrorism in the Middle East, Akron Law Review, vol. 7:3, Spring, 1974. година, стр. 389.

2. Тероризам је облик савременог ратовања, (ту се мисли на оружане сукобе и асиметричност снага у сукобу), за који је најподеснији војни одговор;
3. Тероризам је борба за ослобођење угњетаваних мањина (политичких, вјерских, или неких других група), које претендују самоопредјељењу или стицању независности, што изискује одговарајућу политичку реакцију на тероризам;
4. Тероризам представља насилну реакцију на сложене друштвено-економске, политичке, културне и вјерске односе, који чине, дугорочно гледано предуслове, а краткорочно посматрано узроке тероризма, што захтијева потребу њиховог мултидисциплинарног разматрања, с циљем елиминације основних узрока и циклуса насиља³⁴.

Може се јасно видјети да се ови модели надопуњују и да сваки од њих доприноси дефинисању појма тероризма. Прва два модела третирају тероризам као кривично дјело или га одређују као војни проблем, те често одражавају званични приступ владине антитерористичке политике. Трећи модел претпоставља идентификацију са терористима и онима који желе да се промијени статус *quo*. Четврти модел одражава схватање политичких и социоекономских промијена које у својој интеракцији доводе до стварања сложених облика политичког насиља и тероризма³⁵.

Међутим, мишљења смо да код првог, а и код другог модела доминирају уска схватања. Када је ријеч о првом моделу јасно је да одговор на тероризам не може бити само у оквиру кривичног правосуђа, док други модел оправдава војни интервенционизам и убијање невиних, што раде и терористи.

Даље, јасно се види да научна истраживања настоје утврдити прецизан методолошки и концептуални оквир у циљу свестраног сагледавања природе и суштине тероризма. У вези с тим, Чарлс Кигли је предложио три основна задатка у анализи тероризма: опис (*description*), објашњење (*explanation*) и приједлог мјера за његово сузбијање (*prescription*). У првом задатку он полази од писаних текстова који пружају алтернативне дефиниције глобалног тероризма. Дакле, ту се глобални тероризам ставља у историјску перспективу, те се истражују својства која су уобичајена за њега. У вези с тим, развијају се разни начини посматрања савременог тероризма, тако да се могу препознати његове карактеристике које га повезују са другим аспектима међународне и националне политике. Други задатак представљају тумачења која се односе на изворе или узроке, који су допринјели развоју глобалног тероризма. У овом случају, тероризам се посматра као болест коју је потребно лијечити. И најзад, трећи задатак упућује на примјену ријешења која се односе на спречавање тероризма и његово стављање под контролу³⁶.

Сада би требало да буде јасно да дефинисање тероризма може бити вјежба у семантици и контексту, вођена њеном перспективом и погледом на свијет. Одсуством дефинисаних смјерница, ове перспективе би биле само предмет личног мишљења и академске дебате. Перспектива је централни појам у дефинисању тероризма. Они који се супротстављају насилничком понашању екстремистичких група и који би могли бити њихова мета, сасвим је природно да их сматрају терористима. Са друге стране, они који

³⁴ Cunningham, G.W., *Terrorism Definitions and Typologies*, Terrorism: Concepts, Causes and Conflict Resolution, Defense Threat Reduction Agency Fort Belvoir, Virginia, 2003. година, стр. 6

³⁵ *Ibid.*

³⁶ Kegley, W. C., *The New Global Terrorism: Characteristics, Causes, Controls*, Prentice Hall, New Jersey, 2003. година, стр. 10-11.

заговарају и прихватају постојање групе, као и они у чије име се води терористички рат, често их посматрају као борци за ослобађање. Такође, то се може десити чак и када се поборници не морају нужно сложити с методима које групе примјењује. Наиме, главни проблем је у томе што не постоји прецизна или широко прихваћена дефиниција тероризма. У вези с тим, могу се издвојити четири перспективе које илуструју овај проблем:

1. Учесници у терористичком окружењу (људи који учествују или који су погођени терористичким инцидентима су склони да имају различита тумачења инцидента).

2. Тероризам или борба за слободу (да ли је класификација групе или покрета као терориста или бораца за слободу једноставно питање његове перспективе)?

3. Екстремизам или "маинстреамизам" (да ли се екстремистичко понашање може померити са идеолошких граница у народни или људски *mainstream*³⁷?)

4. Идеологије и идеали (да ли идеологије које обећавају бољу будућност могу оправдати понашање у садашњости)³⁸.

На основу поменутих перспектива, могу се извући поједини ставови и ријешења када је у питању појмовно одређење тероризма. Помоћу њих, настале су многобројне дефиниције тероризма.

Приликом одређивања појма тероризма, неопходно је поћи од етимолошког значења ријечи "тероризам", која је настала од латинске ријечи *terror* (интензивни страх), која води поријекло од индоевропске ријечи *ter*, укључујући и њену метатаксистичку варијанту *tre*. Такође, сматра се да исти коријен имају и појмови *terrible* (ужасан), *deterrent* (заstraшивање, заstraшујући), *turmoil* (немир, метеж), *tremble* (дрхтање), *tremor* (потрес, дрхтање) и многи други. Из тог разлога, многе дефиниције се најчешће ослањају на страх као дефинициони елемент тероризма. Тероризам поред страха обавезно укључује насиље, али не може се свако насиље сматрати тероризмом. Дакле, много је других облика насиља, пријетњи, или чак и самоиницираних доживљаја који могу изазвати страх, због чега тероризам оваквим дефиницијама, засигурно, није прецизно дефинисан, нити је довољно разграничен, не само од политичких, већ и од низа социјалних, па и психолошких феномена. Веома важна етимолошка одредница ријечи "тероризам" јесте и суфикс "*изам*", који јасно указује на то да се ради о покушају да се слиједи и чини терор на идејном и практичном плану на основу већ историјске проживљене праксе те појаве и доктрине. У самој ријечи тероризам, суфикс "*изам*", указује на стремљење, односно тежњу да се политички циљеви остварују помоћу тако интензивног и заstraшујућег насиља које не само да би било равно терору као најинтензивнијем и најстрашнијем насиљу власти, већ би га и надилазило, било из разлога једино могућег начина парирања режиму, било из разлога обезбјеђења ефикасности у постизању циљева који се тешко или никако не могу брзо, или се пак, уопште не могу постићи легитимним средствима у датим условима³⁹.

Као што видимо, на основу свега наведеног, јавља се потреба разграничења терора и тероризма. Етимологија ријечи "терор", у изворном значењу потиче од санскритске⁴⁰

---

³⁷ У широку употребу, ушао је енглески појам "mainstream", што значи "главни ток", који се користи за оно што је најчешће у свим областима живота. (<https://vukajlija.com/mejnstrim>) 14. 12. 2017. година.

³⁸ Martin, G., *Understanding Terrorism, Challenges, Perspectives and Issues*, Second Edition, Sage Publications, Thousand Oaks, London, New Delhi, 2006. година, стр. 50-51.

³⁹ Уп. Симеуновић, *Нав. дјело*, стр. 86; Шикман, *Нав. дјело*, стр. 17-18.

⁴⁰ Појам "*sanskrit*" представља савршен, класичан језик Индуса или Брахмина у Хиндостану којим су написана њихова класична религиозно-филозофска и пјесничка дјела. Као народни језик, он је изумро већ у

ријечи "tras", која значи "трести се". Најбоље објашњење за разликовање ова два појма можемо остварити уколико терор опишемо као вршење насиља у процесу спровођења моћи с циљем одржавања на власти (терор је насиље власти), док је тероризам вршење насиља против неке или нечије власти (тероризам је насиље против власти)⁴¹. Дакле, терор представља вршење насиља у процесу спровођења моћи с циљем одржавања на власти (терор је насиље власти), док је тероризам вршење насиља против неке или нечије власти (тероризам је насиље против власти). У вези с тим, јасно се види разликовање терора и тероризма према њиховој легалности. То значи да је терор који спроводе власти увијек легално насиље, док је терор терориста увијек нелегално насиље⁴². Тако се за терор власти каже да је "терор одозго", "процес терора", "режим терора", или "државни тероризам", док се за терор против власти говори да је "индивидуални терор", "терор одоздо", "агитациони терор", или, једноставно, "тероризам". Поред евидентних, постојећих разлика између ова два појма, они имају и неке своје заједничке карактеристике, а то су: изазивање страха као најважнији продукт, остваривање политичких циљева за освајање или одржавање власти, затим двострукост мета, односно двострукост адресата (жртва насиља и прималац пријетње) и примјена физичког насиља према изабраним жртвама⁴³. Поред свега наведеног, ипак, постоје велике тешкоће у погледу одређивања појма тероризма.

1.3 Проблеми дефинисања тероризма

Тероризам је негативна друштвена појава која се не може лако дефинисати. Прије свега, то је из разлога, зато што се ради о сложеној и развојној појави, која има мноштво појавних облика. У стању смо да га препознамо као појаву и да схватимо да заслужује осуду, али ипак, нисмо у стању да га прецизно одредимо⁴⁴. Томе сигурно доприноси и мултидисциплинарни приступ проучавања овог друштвено негативног феномена, затим различити научни приступ у изучавању проблематике тероризма, различити институционални (политички) приступ, као и одређени термилошки проблеми у проучавању тероризма. Даље, дефинисање тероризма отежава и низ других фактора, од којих се могу навести и постојање бројних нејасних и спорних колоквијалних представа о томе шта је то тероризам, пежоративност приликом дефинисања тероризма (његово дефинисање под утицајем емоција и интереса), демонизованост термина тероризма, итд. Уколико се изврши анализа тих проблема, долази се до закључка да је тероризам веома сложен и изразито развојан феномен који има низ појавно разноврсних форми, али и то да његово дефинисање ометају: непознавање феномена, појмовна испреплетаност са сродним облицима политичког насиља, присутност емоција при дефинисању, а нарочито политички интереси оних који га дефинишу, као и низ других, мање уочљивих, мада и не мање битних фактора⁴⁵. Неразумјевање тероризма као феномена примјетно је и код многих

VI вијеку прије нове ере, а научењаци и данас њиме говоре и пишу. (<http://staznaci.com/sanskrit>), 13. 06. 2018. година.

⁴¹ Шикман, *Нав. дјело*, стр. 19.

⁴² Амиџић, Г., *Повезаност организованог криминала и тероризма као претња безбедности Босне и Херцеговине*, Докторска дисертација, Факултет безбедности, Београд, 2013. година, стр. 106.

⁴³ Димитријевић, В., *Страховлада*, Досије, Београд, 1997. година, стр. 121-122.

⁴⁴ Димитријевић, В., *Тероризам*, Нир радничка штампа, Београд, 1982. година, стр. 54.

⁴⁵ Шикман, *Нав. дјело*, стр. 20.

аутора већ при самом опису његових историјских аспеката, гдје преовладавају нетачни и површни искази на ову тему, претежно и олако преузети из стране литературе, која није увијек квалитетна и валидна, што у великој мјери отежава и замагљује поглед на његову суштину и ствара проблем при његовом дефинисању⁴⁶.

У свијету, дефинисање тероризма представља дугогодишњи проблем и извор неспоразума. Пошто ни данас нема заједничког става о дефиницији тероризма, водећи свјетски стручњаци о поменутом проблему имају опречне ставове. Тако, Валтер Локер, иако је извршио детаљну анализу више стотина дефиниција тероризма, тврди да је немогуће дефинисати тероризам, пошто једна дефиниција није у могућности да обухвати све дивергентне облике тероризма. Међутим, он указује да постоји општа сагласност да тероризам подразумијева коришћење насиља и/или пријетњу насиљем⁴⁷. Џон Такра посматра тероризам као апстрактан феномен који не посједује реалну суштину која се може открити и описати⁴⁸. Брус Хофман тврди да је тероризам пежоративан термин и да се с том констатацијом сви слажу. У питању је ријеч са изразито негативним конотацијама, која се обично употребљава за непријатеље или супарнике, или за оне с којима се човјек не слаже и које би, иначе, желио да игнорише⁴⁹. Брајан Џенкинс, такође, сматра да је тероризам пежоративан термин и говори да оно што се данас назива тероризмом зависи од тога из ког угла или тачке гледишта се посматра. То значи, да одређивање тероризма зависи од перцепције, пристрасности и политичке мотивације посматрача⁵⁰. Даље, Данијел Новотни сматра да је неопходно дефинисати терористички акт, неоптерећујући се његовим појмом и схватањем. У прилог томе иде чињеница да неке терористичке организације нису искључиво терористичке организације, док с друге стране неке нетерористичке организације могу да изврше терористичке акте. Терористички акт по њему мора обавезно укључити три елемента: први се односи на његове извршиоце, други на циљ и трећи на карактера акта. Међутим, он сматра да дефинисати шта је терористичка организација, или ко је терориста, прије дефинисања терористичког акта представља велику грешку⁵¹. Алекс Шмид исказује став да је узалудно настојати да ће се одредити нека свеобухватна дефиниција тероризма, док се не дефинишу предмет истраживања, истраживачке методе и технике, као и развијена теорија о тероризму⁵². Професор Симеуновић наводи да међусобно оспоравање доводи научнике чак и до бесмислених тврдњи да се тероризам не може дефинисати. Дакле, он указује да је ненаучност таквих теза више него очигледна будући да се оно што се не може дефинисати не може ни научно истражити, а да тероризам спада у итекако добро истражене феномене. У том случају, главни проблем који се тиче дефинисања тероризма није у његовој неистражености, већ далеко више у политичко-идеолошким, а поприлично и у методолошко-приступним баријерама на путу одређења његовог појма на такав начин који би једну његову дефиницију учинио бар

⁴⁶ Крстић, М., *Изазов дефинисања савременог тероризма*, Војно дело, бр. 3, Београд, 2016. година, стр. 291.

⁴⁷ Loquer, W., *The New Terrorism, Fanaticism and the Arms of Mass Destruction*, University Press, Oxford, New York, 1999. година, стр. 6.

⁴⁸ Thecakrah, J., R., *Dictionary of Terrorism*, Routledge, London, 2004. година, стр. 9.

⁴⁹ Хофман, Б., *Унутрашњи тероризам*, Народна књига алфа, Београд, 2000. година, стр. 25-26.

⁵⁰ Jenkins, M., B., *International Terrorism: A new kind of Warfare*, The Rand Corporation, Santa Monica, 1974. година, стр. 1.

⁵¹ Novotny, D., *What is terrorism?* Focus on terrorism, Vol. 8, Nova Science Publishers, New York, 2008. година, стр. 24-29.

⁵² Schmid, A., *Terrorism-The Definitional Problem*, Case Western Reserve Journal of International Law, Vol. 36, Issue 2, Cleveland, 2004. година, стр. 375.

широко прихватљивом⁵³. Међутим, и поред тога што модерна наука улаже велике напоре на пољу одређивања једне опште прихватљиве дефиниције тероризма, према мишљењу професора Радослава Гаћиновића, политика многих моћних држава одлаже дефинисање савременог тероризма, првенствено због примјене двоструких стандарда. Наиме, неприхватљива је искључива подјела на добре и лоше терористе, праведни или неправедни тероризам, без обзира на то што велике силе својим непринципијелним тумачењем тих појава доводе у заблуду јавност при дефинисању савременог тероризма⁵⁴. Слично томе, Грегор Брус сматра да јединствена дефиниција тероризма није успостављена због различитих тијела, организација, владиних агенција које дефиницију тероризма прилагођавају својој посебној улози, сврси и пристраности⁵⁵.

Значајан проблем у дефинисању тероризма огледа се у чињеници да се тероризам често схвата или поистовјећује са оружаном сукобом (рат и герила), криминалним актом и политичким насиљем. Узимајући у обзир да рат и тероризам представљају напад на људску рационалност (прије свега рационалност циљева и средстава), многи истраживачи и аналитичари се баве односом рата и тероризма, кроз сличности и различитости ових појава. Рат је много сложенији од тероризма. Значајно је напоменути неколико аспеката по којима се тероризам разликује од рата. *Први* се огледа у томе да рат представља инструмент, односно средство код којег постоје неки разумни изгледи да буду испуњени постављени циљеви, док је тероризам углавном, симболичког (сам чин има већи медијски значај) и комуникативног карактера за циљану јавност, гдје постоји мало наде да ће бити испуњени терористички циљеви и захтјеви. *Други* се односи на то да у садашњем међународном правном поретку, националне државе имају легитимно и законито право на самоодбрану у случају оружаног напада. Такође, присутно је мноштво међународних норми и институција које регулишу сваки сегмент рата. Насупрот томе, већина терористичких група су недржавне организације (осим спонзорисаних терористичких група) и зато не могу легално користити силу. И *трећи*, који се огледа у томе да сама природа терористичких аката крши норме, правила и законе рата. У вези с тим, тероризам је увијек неморалан чин и политички неприхватљив, док с друге стране рат, бар према традицији праведног рата, може бити оправдан у одређеним околностима. Уколико постоји ситуација да је тероризам мотивисан одређеним прихватљивим или оправданим узроцима, чак и тада, он увијек укључује спремност да се тероришу, ако је потребно повриједе или убију, недужни грађани⁵⁶.

Такође, често се изједначавају појмови тероризма и гериле. Томе најчешће доприноси чињеница да се тероризам и герила као облици оружане политичке борбе често примјењују комбиновано. Поред тога, они се зависно од фаза свог слабљења или јачања фактички неријетко прелијевају једно у друго, при чему се у јавности задржава већ изграђен став да је и даље на дјелу тероризам, односно герила. Овим појмовима је објективно заједничко прије свега то што оба облика насиља представљају нерегуларне методе борбе. Герила се може дефинисати као форма борбено-организованог политичког дјеловања малих, наоружаних, врло мобилних илегалних група које, претендирајући на

⁵³ Симеуновић, *Нав. дјело*, стр. 36-37.

⁵⁴ Гаћиновић, Р., *Тероризам у политичкој теорији*, Српска политичка мисао, бр. 2, Београд, 2010. година, стр. 81.

⁵⁵ Bruce, G., *Definition of Terrorism, Social and Political Effects*, Journal of Military and Veterans' Helath, Vol. 21, No. 2, Hobart, 2013. година, стр. 26.

⁵⁶ Шикман, *Нав. дјело*, стр. 21-22.

заступање интереса народа и налазећи упориште у њему, врше колективну употребу оружане силе као директног насиља против владајућих, завојевача или окупатора⁵⁷.

Терористи нису герилци⁵⁸. Суштинска разлика између тероризма и гериле јесте у томе што се терористи идентификују по средствима која користе (насиље, страх), која су најчешће усмјерена према цивилним метама, док се герилци разликују по циљевима напада (државни органи и оружане снаге) и циљу коме теже (грађанска слобода)⁵⁹.

Дакле, герилци се од терориста разликују по методу борбе, што значи да би неко био признат као герилац, његова борба мора бити вођена у складу са међународним стандардима релативно хуманог ратовања, тј. у складу са међународним конвенцијама на начин који дозвољавају међународни прописи. Герилска борба је једна врста војне стратегије, а герилци изводе најчешће војне операције, са намјером да војнички побиједу непријатеља, а терористи изводе атентате, подмећу бомбе, врше отмице и не сучељавају се са војним снагама мада их могу нападати на свој начин. Терористи заправо глуме војску, а тероризам представља стратегију комуницирања. Такав став се темељи на чињеници да терористички акт представља сигнал и непријатељима и пријатељима, што значи да прве терба да понизи и уплаши, друге да охрабри и мотивише да се прикључе терористима или да на неки начин подрже њихову борбу. Ту се не осваја територија, већ се шаље порука, шири се страх и потврђује се моћ терориста. Док герилци желе да освоје простор, терористи теже да окупирају умове људи. Такође, герилци се разликују од терориста и по томе што увијек теже да успоставе персоналну власт на освојеној територији, док терористи, нарочито они који су идеолошки и религијски мотивисани, не теже личном освајању власти као примарном циљу. Даље, терористи не теже конкретном и брзом унапређењу услова живота својих сународника или сувереника непосредним акцијама, као што то чине герилци. Герила има израђене елементе изненадности и препада од стране малобројних и слабије наоружаних снага на јаче, а и тероризам се користи елементом изненађења као веома важним дијелом своје тактике. Наиме, док код гериле изненађење остаје најважнији дио њене тактике, код терориста бруталност напада по правилу увијек надилази изненађење. Објекти напада герилских јединица су војска, полиција и државна администрација и јавно одређени противници, а терориста, су државни, национални, вјерски и уопште други политички противници, што може да се односи и на обично становништво. У вези са поменутиим ставовима професора Симеуновића у потпуности се слажемо, пошто је ријеч о аргументованим исказима, који представљају саставне дијелове самог поимања ове двије посматране појаве, на основу којих се јасно види квалитет њихових различитости. Најчешћу забуна, када је у питању разликовање сваког, а нарочито руралног тероризма од гериле, јесте несхватање да се тероризам може преливати у герилу и обрнуто⁶⁰. Тероризам и герилски рат често служе као алтернативне ознаке истог феномена, гдје први има негативну конотацију, док се герила доживљава као неутрална и користи се више у позитивном контексту⁶¹.

---

⁵⁷ Симеуновић, *Нав. дјело*, стр. 27-28.

⁵⁸ Гаџиновић, Р., *Тероризам*, Драслар, Београд, 2005. година, стр. 182.

⁵⁹ Мијалковић, С., *Национална безбедност*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2009. година, стр. 245.

⁶⁰ Симеуновић, *Нав. дјело*, стр. 27-33.

⁶¹ Крстић, М., *Мотиви терористичког деловања*, Специјална едукација и рехабилитација, Вол. 14. бр. 4, Београд, 2015. година, стр. 520.

Основна разлика између терористичких аката и обичних криминалних аката је у полититички мотивисаној намјери терориста. Дакле, када је ријеч о тероризму, ту долази до примјене насиља ради остваривања политичких циљева. Ипак, лица из криминалног миљеа такође примјењују насиље према својим жртвама, али њихов циљ није такав као код тероризма. Њихово насилничко понашање је мотивисано прије свега, стицањем противправне имовинске користи, ради личног богаћења и задовољства. Наиме, оно што је овдје веома битно јесте то да се терористичке активности систематски разликују од радњи криминалаца и патолошких убица. Оно што је заједничко јесте да и криминалац и терориста примјењују насиље као средство за постизање сопствених циљева. Међутим, једна од најзначајнијих разлика између терориста и криминалаца јесте у томе што криминалац није заинтересован за утицај на јавно мјење, те жели да присвоји противправну имовинску корист и побјегне, као и да што мање буде запажен, што код терориста није случај⁶². Мишљења смо да поменути став није у потпуности тачан, пошто су и терористи криминалци, а тероризам је врста криминалног понашања, односно представља кривично дјело. Такође, и терористи врше кривична дјела из области имовинског и организованог криминалитета да би дошли до средстава којима финансирају терористичке акте. Према томе, терористички су криминалци, док обични криминалци (нпр. они који врше имовинске деликте) нису терористи.

Уколико се тероризам не сврстава у легитимни и признати облик ратовања и није исти као обичан злочин, он мора да садржи специфичности које га дефинишу као посебан облик политичког насиља. Главне разлике укључују циљану политику и оперативну праксу, као и ниво легитимитета и масовне подршке. Један од најзначајнијих фактора у одређивању легитимности политичких актера и њихових активности је утврђивање нивоа подршке коју имају од популације. Различити политички покрети, као што су револуције и грађански ратови често се посматрају као легитимни облик политичког изражавања, без обзира на насилне елементе. Ипак, они могу да се сматрају као нелегитимни у случају да то представља мањинске ставове или су у режији других земаља⁶³.

Проблем дефинисања тероризма представља постојећа дихотомија "терориста или борац за слободу". Данас постоји мноштво ситуација, гдје терористи или терористичке групе себе веома често називају и описују као борце за слободу и ослобађање од било каквог потпачавања. Ипак, у данашње вријеме веома је тешко повући границу и утврдити разлику између терористе и борца за слободу, зато што поједине земље различито тумаче ова два појма⁶⁴. У вези с тим, Валтер Локер указује зашто је у данашње вријеме веома тешко утврдити поменути границу, а то је због чињенице да су историјски гледано, борци за слободу, за разлику од терориста били обавезани одређеним правилима понашања која представљају основу моралног понашања. На тај начин се правила разлика између војника и мале дјече, репресивне власти и беспомоћних жена, владиних агената и обичних грађана и сл. Тако је терориста убијао цивиле, а борац за слободу чувао животе и борио се ризикујући сопствени живот док се слобода не би постигла. Након окончања Другог свјетског рата поменуте разлике су се промијениле, па су готово сви борци за слободу користили или наставили да користе чисти тероризам, иако при том, трпе невини чланови

---

⁶² Гаћиновић, Р., *Значај међународног права у супротстављању тероризму*, Војно дело, бр. 3, Београд, 2007. година, стр. 56.

⁶³ Шикман, *Нав. дјело*, стр. 24.

⁶⁴ Ganor, V., *Defining Terrorism - Is One Man's Terrorist Another Man's Freedom Fighter?* Police Practice and Research, Vol. 3, Issue 4, 2002. година, стр. 287.

јавности, било намјерно или прећутним занемаривањем ризика од смрти или повреде на страни кривца⁶⁵. И поред тога што је мит о тероризму ослободио простор за окуртну стварност, граница између отпора и тероризма остаје још увијек објективна и спорна. Дакле, афоризам и даље постоји: "терориста за једног, борац је за слободу другог"⁶⁶.

Овдје се јасно види да постоји мноштво проблема којима се блокирају напори да се тероризам "напокон дефинише". Прво, овдје је присутна јасна, али и збуњујућа тенденција да се помјешају објашњења, оправдања и прекори са многим дефиницијама. Друго, конфузија између акције (тероризам), актера (терориста) и ефеката (терора) негативно утичу на способност разликовања тероризма и веће класе насилног понашања чији је он дио⁶⁷. И најзад, опција да се фокусирамо на различите подврсте тероризма (нпр. самоубилачка бомбардовања, пиратерија у ваздуху), не објашњава шта је садржина тих подврста, која појединце мотивише да постану терористи. Уколико би могли да формулишемо одређену политику реаговања на одређене терористичке активности, у том случају, били би приморани да обуставимо трагање за већим, општим разумјевањем и стратегијом⁶⁸.

1.3.1 Институционалне дефиниције тероризма

Институционалне или административне дефиниције тероризма су дефиниције које су успоставиле државне и међународне институције и које су садржане у њиховим правним актима, гдје се одређена понашања и активности инкриминишу као терористички акт. Опште позната чињеница је да онај ко посједује политичку моћ да дефинише легитимитет, има и моћ да дефинише тероризам. Из тог разлога, проблем у аналитичком дефинисању тероризма је веома присутан⁶⁹. Дакле, њихов недостатак огледа се у пренаглашеном рефлектовању интереса и идеологизираних политичких ставова државног или неког другог руководства у пренормираности или општости, или пак, у повођењу за једном конкретном ситуацијом што такву дефиницију чини мање генералном и тиме мање примјенљивом на неку нову, у много чему различиту ситуацију⁷⁰. Добра страна ових дефиниција је у томе што на прави начин усмјеравају безбједносне службе и органе гоњења у погледу борбе против тероризма. Овај тип дефиниција је углавном садржан у кривичноправним законима и националним стратегијама (ако је њихов аутор нека државна инстанца) или конвенцијама, резолуцијама, декларацијама, препорукама, ако су њихови аутори неки међународни ауторитети (Уједињене нације, Европска унија и сл.)⁷¹.

Уједињене нације још нису успјеле да дођу до прихватања једне дефиниције

---

⁶⁵ Loquer, W., *The New Terrorism, Fanaticism and the Arms of Mass Destruction*, University Press, Oxford, New York, 1999. година, стр. 106.

⁶⁶ Sorel, J., *Some Questions About the Definition of Terrorism and the Fight Against Its Financing*, European Journal of International Law, Vol. 14 No. 2, Oxford 2003. година, стр. 367.

⁶⁷ Петровић, Д., *Покушај одређења универзално прихватљиве дефиниције тероризма*, Безбедност, број 1, Београд, 2014. година, стр. 29.

⁶⁸ Whittaker, D., *The Terrorism Reader*, Second Edition, Routledge, London, New York, 2003. година, стр. 3.

⁶⁹ Гаћиновић, Р., *Феноменологија савременог тероризма*, Војно дело број 3, Београд, 2008. година, стр. 54.

⁷⁰ Симеуновић, Нав. дјело, стр. 41-42.

⁷¹ Симовић, Н., М., Шикман, М., *Кривичноправно реаговање на тешке облике криминалитета*, Правни факултет, Бања Лука, 2017. година, стр. 114.

тероризма, али у бројним резолуцијама, конвенцијама, декларацијама и протоколима одређени акти и понашања група или појединаца означавају се као тероризам. Наиме, Генерална Скупштина УН је у неколико наврата заказивала међународне конференције управо с циљем да се разријешу овај проблем, тј. да се тероризам разријешу и издиференцира од легитимних аката националне борбе за ослобођење⁷². Тако, УН⁷³ сматрају да је терориста свака особа која, дјелујући независно од знања неке земље, или као појединац, или као члан групе која није призната као званично тијело или дио неке нације, поступа на тај начин што уништава или оштећује имовину цивилног становништва или влада да би постигао неки политички циљ⁷⁴. Тероризам је акт лишавања живота или рањавања, или акт уништавања или оштећења имовине цивила или влада, без јасне дозволе одрђене владе, од стране појединаца или група људи који самостално дјелују, или влада које дјелују из властитих побуда или вјеровања, да би постигле неки политички циљ⁷⁵.

Европска унија дефинише тероризам као намјерни акт који може нанијети озбиљну штету земљи или међународној организацији, почињен с циљем да се озбиљно застраши становништво неоправдано приморавајући владу или међународну организацију да нешто учини или да се уздржи од сваког чињења, озбиљно дестабилишући или уништавајући основне политичке, економске или друштвене структуре помоћу напада на живот или физички интегритет неке особе, киднаповања, узимања талаца, заузимања летилица или бродова или производњом, посједовањем или транспортом оружја или експлозива⁷⁶.

Организација сјеверноатланског уговора (НАТО) дала је дефиницију тероризма по којој он представља незакониту употребу или пријетњу силом или насиљем против лица и објеката у покушају принуде или застрашивања владе или друштва, зарад остваривања политичких, вјерских или идеолошких циљева⁷⁷.

---

⁷² Петровић, Д., *Покушај одређења универзално прихватљиве дефиниције тероризма*, Безбедност, број 1, Београд, 2014. година, стр. 25.

⁷³ У Резолуцији Савјета безбједности бр. ОУН 1373, која је изгласана 2001. године, пише да "Савјет безбједности, заступљен на министарском нивоу земаља чланица, објављује да акти међународног тероризма представљају изазов свим државама и укупном човјечанству...Да акти тероризма свуда угрожавају достојанство и сигурност људи, подривају друштвени и привредни развој свих држава и у свјетским размјерама поткопавају стабилност и благостање", као и то да је Савјет безбједности "најдубље забринут због забиљеженог пораста терористичких поступака у различитим свјетским религијама које су мотивисани нетолеранцијом и екстремизмом". Уп. Whittaker, D., *Terrorists and Terrorism, In The Contemporary World*, Routledge, 2004. година, стр. 133; Пена, У., *Стратегије супротстављања криминалитету и концепт рада полиције у заједници*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2008. година, стр. 351; Гађиновић, Р., *Антитероризам*, На трагу, Београд, 2006. година, стр. 420.

⁷⁴ У Резолуцији Савјета безбједности УН бр. 1566, која је изгласана 2004. године, тероризам је означен као сваки акт "који укључује убиства или повријеђивања цивила и небораца, у сврху застрашивања популације, влада или међународних организација, са циљем да нешто учине или не учине, што произилази из тог акта". Вид. Симовић, Н., М., Шикман, М., *Кривичноправно реаговање на тешке облике криминалитета*, Правни факултет, Бања Лука, 2017. година, стр. 114.; Пена, У., *Стратегије супротстављања криминалитету и концепт рада полиције у заједници*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2008. година.

⁷⁵ Гађиновић, Р., *Тероризам*, Драслар, Београд, 2005. година, стр. 47.

⁷⁶ Гађиновић, Р., *Тероризам - изазов науке и политике*, Зборник радова, Међународна, научно-стручна конференција, Супротстављање тероризму-међународни стандарди и правна регулатива, Висока школа унутрашњих послова, Ханс Зајдел фондација, Козара, 2011. година, стр. 24.

⁷⁷ *NATO Glossary of Terms and Definitions*, AAP-06 Edition, 2012, Version 2; Преузето: (<https://www.scribd.com/document/180617189/AAP-06-NATO-Glossary-of-Terms-and-Definitions-French-and-English-2013-uploaded-by-Richard-J-Campbell>), 12. 02. 2018. година.

Влада Велике Британије је дефинисала тероризам као употребу или пријетњу акцијом која укључује озбиљно насиље над било којим лицем или имовином, у сврху достизања политичких, вјерских или идеолошких циљева⁷⁸. Такође, у њеном Закону о спречавању тероризма (*Temporary Provison Act*), тероризам је дефинисан као употреба насиља у политичке сврхе и свака друга примјена насиља ради изазивања страха у јавности или дијелу јавности⁷⁹.

Кривични законик Сједињених америчких држава дефинише тероризам као активност која укључује употребу насиља или акте опасне по живот људи, који представљају кршење кривичних закона САД или федералних држава, који су почињени са циљем да застраше или принуде цивилно становништво, утичу на политичку власт принудом или застрашивањем и утичу на вршење власти масовним убиствима или киднаповањима⁸⁰.

Министарство одбране САД, дало је дефиницију тероризма по којој је тероризам срачуната употреба насиља или пријетње насиљем да би се усадио страх, са намјером да се владе или друштва застраше или принуде, зарад постизања циљева који су углавном политички, вјерски или идеолошки⁸¹.

Амерички Федерални истражни биро (ФБИ) сматра да је тероризам незаконита употреба силе или насиља против лица или имовине да би се застрашила или присилила влада, цивилно становништво или било који њихов сегмент ради промоције политичких или социјалних циљева⁸².

Обавјештајна агенција Министарства одбране САД, тероризам дефинише као унапријед планирано политичко насиље које се врши против неборбених циљева, а од стране субнационалних група или тајних државних агената, обично са циљем да се утиче на неки аудиторијум⁸³.

Приручник америчке војске за борбу против тероризма дефинише тероризам као срачунату употребу насиља или пријетња насиљем да би се постигли циљеви политичке, религијске или идеолошке природе и то путем застрашивања, принуде или ширења страха.⁸⁴

Министарство иностраних послова САД, креирало је дефиницију тероризма по којој је он унапријед осмишљено, политички мотивисано насиље против неборбених мета, које спроводе субнационалне групе или кландестини (потајни) актери, углавном са намјером да се утиче на јавност⁸⁵.

Арапска конвенција за сузбијање тероризма посматра тероризам као сваки чин или пријетњу насиљем, без обзира на његове мотиве и сврху, који се јавља од стране појединца или удружене злочиначке групе и којим се сије паника међу људима, изазивајући страх

⁷⁸ Симеуновић, *Нав. дјело*, стр. 43.

⁷⁹ *Britain's Prevention of Terrorism- Temporary Provison Act*.

⁸⁰ *Federal criminal code, 18 US Code-Section 2331*; Преузето: (<https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/2331>), 12. 02. 2018. година.

⁸¹ Симеуновић, *Нав. дјело*, стр. 43.

⁸² U. S. Department of Justice Federal Bureau of Investigation, *Terrorism in the United States 1999, Counterterrorism Threat Assessment and Warning Unit Counterterrorism Division*, 1999. година, стр. 1.

⁸³ Милошевић, М., *Одбрана од тероризма*, Свет књиге, Београд, 2005. година, стр. 26.

⁸⁴ U.S. Department of Defense, *Military Guide to Terrorism*, August 2007, Fort Leavenworth, стр. 14.

⁸⁵ Уп. U.S. Department of State, *Patterns of Global Terrorism 2003, June 2004*, Washington; Никодиновић, Н., *Америчка национална стратегија за борбу против тероризма на почетку XXI вијека*, Докторска дисертација, Факултет политичких наука, Београд, 2017. година, стр. 18.

повријеђивањем или угрожавањем живота, слободе или сигурности, или угрожавањем животне средине, јавног или приватног сектора, или угрожавањем националних ресурса⁸⁶.

Кривични закон Грчке под појмом тероризма обухвата акте којима се може озбиљно оштетити држава или међународна организација, који имају за циљ изазивање страха код становништва или присиљавање државе или међународне организације да чини одређене акте или се уздржи од одређеног поступања, или да оштети или уништи фундаменталне уставне, политичке или економске структуре државе или међународне организације⁸⁷.

Кривични закон Норвешке одређује тероризам као кривично дјело учињено с намјером да се озбиљно омету функције од виталног значаја за друштво, као што је функционисање законодавне, извршене или судске власти, сигурно снабђевање храном или водом, функционисање банкарског или монетарног система, медицинских установа, да се озбиљно застраши становништво и слично⁸⁸.

1.3.2 Ванинституционалне дефиниције тероризма

Поред институционалних, све више су присутне и ванинституционалне, односно како се још често називају, академске дефиниције тероризма. Оне су производ рада научника који се упуштају у различите анализе тероризма. Постоји велики број таквих дефиниција, пошто свако ко се бави проблемом тероризма, настоји дати свој допринос у погледу његовог дефинисања. Неке дефиниције имају доста заједничких елемената, док се пак, друге у много чему разликују.

Драган Симеуновић посматра тероризам као сложени облик организованог групног, и ређе индивидуалног или институционалног политичког насиља обиљежен не само застрашујућим брахијално⁸⁹ физичким и психолошким, већ и софистицирано технолошким методама политичке борбе којима се обично у вријеме политичких и економских криза, а ријетко и у условима остварене економске и политичке стабилности једног друштва, систематски покушавају остварити "велики циљеви" на морбидно спектакуларан начин, а непримјерено датим условима, прије свега друштвеној ситуацији и историјским могућностима оних који га као политичку стратегију упражњавају⁹⁰.

Милан Мијалковски под тероризмом подразумева примјену смишљеног, организованог и систематског насиља несuverеног (недржавног, невладиног) субјекта (група, банди, организација, политичких странака и сл.) или сувереног (државног) субјекта, односно државе, одлучног да и најгрубљом физичком силом над унапријед одабраном (персоналном) или насумичном жртвом, ради њеног убиства, сакаћења, киднаповања или психичког злостављања, приоритетно изазове комплексе страха или

---

⁸⁶ *The Arab Convention For The Suppression Of Terrorism*, League of Arab States, април 1998. година.

⁸⁷ Бодрожић, И., *Проблемска питања дефинисања тероризма*, Безбедност, 3/2015, Београд, 2015. година, стр. 172-173.

⁸⁸ *Ibid.*

⁸⁹ Ријеч брахијално је хрватског пријекла и односи се на брахијалну силу која представља физичку силу (ручну, мишићну и тјелесну). (<https://sjedi5.com/sto-je-i-sto-znaci/strana-rijec/brahijalna-sila/>), 15. 03. 2018. година.

⁹⁰ Симеуновић, *Нав. дјело*, стр. 80.

несигурности, зebње или апатије у средини из које је непосредна жртва напада, да би се постигао пројектовани политички циљ⁹¹.

Војин Димитријевић сматра да је тероризам акт физичког насиља чији је предмет изабран тако да изазива јаке психичке реакције, у првом реду страх, код ширег круга људи, у нади да ће оне помоћи да се одржи или промијени понашање које је важно за постизање политичког циља, ако такав акт није оправдан општим интересима који су одређени независно од њега и ако није извршен по правилима која се уобичајено примјењују на друштвене видове вршења власти⁹².

Саша Мијалковић каже да је тероризам смишљена, сврсисходна и често организована и систематска употреба насиља и застрашивања ради креирања или искоришћавања атмосфере страха грађана и носилаца власти, с циљем прокламовања извјесних идеолошких, најчешће политичких вриједности, циљева или интереса и присиљавања државних власти да удовоље захтјевима терориста⁹³.

Радослав Гађиновић под тероризмом подразумева организовану примјену насиља (или пријетњу насиљем) од стране политички мотивисаних извршилаца, који су одлучни да кроз страх, зebњу, дефетизам и панику намећу своју вољу органима власти и грађанима⁹⁴.

Борђе Игњатовић тероризам посматра као облик борбе друштвених група које немају моћ да утичу на друштвене токове или бар на начин који је позитивним правом одређен⁹⁵.

Бранислав Симоновић сматра да тероризам представља предузимање различитих аката физичког насиља или других облика угрожавања живота и здравља људи које најчешће карактерише неселективност при избору објеката напада и непосредних жртава, при чему се изазива страх и осјећај несигурности у одређеној друштвеној заједници и стварају услови за постизање политичких циљева⁹⁶.

Милан Милошевић дефинише тероризам као плански акт насиља, који предузимају одређене друштвене групе с циљем очувања или освајања власти и истиче да се тероризмом с правом назива само онај терор који у свом бићу садржи социјално-психолошку, односно политичку компоненту⁹⁷. Мишљења смо да ова дефиниција није адекватна, те се не можемо сложити са дефинисањем тероризма на овакав начин. Обајашњење за овакав став црпимо у погледу циља који је постављен у овој дефиницији. Уколико се насиље примјењује у циљу очувања власти, онда се не може говорити о тероризму већ о појму терора, који је у претходном тексту јасно објашњен. Даље, ако се, пак, ради о освајању власти и то је дискутабилно, с обзиром како смо већ навели да терористима, нарочито онима који су идеолошки и религијски мотивисани није примарни циљ освајање власти.

Сретен Ковачевић сматра да је тероризам метод политичке борбе у коме се

---

⁹¹ Мијалковски, М., *Тероризам и противтерористичка борба*, Војна академија, Београд, 2003. година, стр. 8.

⁹² Димитријевић, В., *Тероризам*, Нир радничка штампа, Београд, 1982. година, стр. 37.

⁹³ Мијалковић, С., *Национална безбедност*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2009. година, стр. 242.

⁹⁴ Гађиновић, Р., *Савремени тероризам*, Графомарк, Београд, 1998. година, стр. 31.

⁹⁵ Игњатовић, Ђ., *Криминологија (осмо, измењено издање)*, Службени гласник, Београд, 2007. година, стр. 283.

⁹⁶ Симоновић, Б., *Криминалистика*, Графолик, Крагујевац, 2004. година, стр. 655.

⁹⁷ Милошевић, М., *Одбрана од тероризма*, Свијет књиге, Београд, 2005. година, стр. 9.

систематским и организованим насиљем ради изазивања страха, код ширег круга људи ствара неповјерење у друштвени поредак, са циљем наметања политичке власти терориста, вршењем терористичких акција⁹⁸. И ова дефиниција се мора подвргнути критици као и претходна дефиниција, из тог разлога што терористима није циљ наметање политичке власти. Уколико би дошло до наметања или освајања власти, у том случају се не би радило о терористичком акту.

Милан Пашански тероризам дефинише као системску употребу изузетних мјера насиља да би се постигао политички циљ, узимање, чување и вршење власти и нарочито скуп аката насиља: атентат (појединачна и колективна) рушења, које једна политичка организација извршава да би остварила утисак на народ и створила стање несигурности⁹⁹. Као и претходне двије дефиниције тероризма и ова дефиниција испољава своје недостатке. Поменути недостаци се односе на узимање, чување и вршење власти. Објашњење за недостатке ове дефиниције можемо јасно видјети у детаљној критици претходне двије дефиниције.

Бранко Цвјетковић тероризам посматра као специфичан облик агресивног дјеловања против народа, животне средине и материјалних добара неке земље у миру и у рату¹⁰⁰.

Душко Модли и Неџад Корајлић под тероризмом подразумевају систематско и организовано насиље над пасивним субјектом, које код пасивног субјекта ствара осјећај несигурности и производи стање страха са циљем да се пасивни субјекат задржи у политичкој покорности или да се код пасивног субјекта изазове неповјерење у постојећи друштвени поредак, како би му се наметнула политичка власт терориста, као и насиље којим се врши утицај на политичку власт ради изнуђивања одређених политичких уступака¹⁰¹.

Брус Хофман сматра да тероризам представља намјерно стварање и експлоатацију страха путем насиља или пријетње насиљем, зарад остваривања политичких промјена¹⁰².

Валтер Локер дефинише тероризам као незакониту примјену насиља за постизање политичког циља, при чему страдају недужни људи¹⁰³.

Дејвид Рапорт под тероризмом подразумева употребу насиља зарад буђења свијести и одређених осјећања попут сажаљења или гађења¹⁰⁴.

Брајан Џенкинс тероризам дефинише као примјену или пријетњу примјеном насиља у циљу постизања политичких промјена, односно као насиље усмјерено на посматраче, при чему је страх намјеравани ефекат, а не успутни резултат¹⁰⁵.

---

⁹⁸ Ковачевић, С., *Тероризам и Југославија*, Аркаде Принт, Београд, 1992. година, стр. 36.

⁹⁹ Пашански, М., *Савремене камиказе –транснационални тероризам и дипломатија*, НИРО "Књижевне новине", Београд, 1987. година, стр. 33.

¹⁰⁰ Цвјетковић, Б., *Тероризам-средства и посљедице*, Купола Лаус, Сплит, 2002. година, стр. 35.; Преузето: Марић, С., *Тероризам као глобални проблем*, Медианали, вол. 6, број 11, Дубровник, 2012. година, стр. 91.

¹⁰¹ Модли, Д., Корајлић, Н., *Криминалистички рјечник*, Принт ком, Тешањ, 2002. година, стр. 664.

¹⁰² Hoffman, V., *Inside Terrorism*, Columbia University Press, New York, 2006. година, стр. 40.

¹⁰³ Laqueur Walter, *Postmodern Terrorism: New Rules for an Old Game*, Foreign Affairs, 1996, pp. 340-341; Преузето: Никодиновић, Н., *Нав. дјело*, стр. 23.

¹⁰⁴ Raroport C. D., *The Government is Up in the Air over Combating Terrorism*, National Journal, број. 9, Лос Анђелес, 1977. година, стр.1853.

¹⁰⁵ Уп. Jenkins, M., V., *The Study of Terrorism: Definitional problems*, The Rand Corporation, Santa Monica, 1980. година, стр. 2-3; Шикман, *Нав. дјело*, стр. 33.

Алекс Шмид сматра да је тероризам анексиозношћу инспирисана метода понављајућег насилног дјеловања од стране појединца, групе или државних актера, због идиосинкратских, криминалних или политичких разлога, при чему, у супротном од атентата, директна мета насиља није главна мета (циљ) терористичког дјеловања¹⁰⁶.

Антоније Сотиле дефинише тероризам као криминални акт који је изведен уз застрашивање и насиље ради остваривања одређеног циља¹⁰⁷.

Јонах Александер тероризам дефинише као процес намјерног употребљавања психолошког застрашивања и физичког насиља, од стране појединаца, субнационалних група као и суверених држава, да би се незаконито остварили неки политички, социјални или економски циљеви¹⁰⁸.

Рафаел Лемкин сматра да је тероризам умишљајна употреба било каквог средства којим може да се створи општа опасност¹⁰⁹.

Боаз Ганор дефинише тероризам као насилну борбу која користи или пријети коришћењем насиља према цивилима, због постизања политичких циљева, док је герилска борба насилна борба која користи или пријети коришћењем насиља према војним метама, снагама безбједности или политичким вођама, због постизања политичких циљева¹¹⁰.

Цесика Стерн сматра да тероризам представља акт насиља или пријетњу насиљем против особа које нису борци, а са циљем да се изврши освета, постигне застрашивање, или на други начин утиче на јавност¹¹¹.

Катарина Томашевски дефинише тероризам као коришћење насиља у сврху изазивања политичке реакције, уз недискримитиван избор непосредних жртава¹¹².

Марта Кренио је дефинисала тероризам као друштвено и политички неприхватљиво насиље уперено против невиних људи да би се постигао психолошки ефекат¹¹³.

Синди Комбс под тероризмом подразумјева синтезу рата и позоришта, драматизацију најзабрањенијих врста насиља, извршених над невиним жртвама и пред очима јавности, у нади да ће оне изазвати расположење страха, за политичке сврхе¹¹⁴.

Лексикон страних ријечи и израза под појмом тероризма подразумијева владавину застрашивањем, односно начин владања уливањем страха и насиља¹¹⁵.

---

¹⁰⁶ Schmid, A., Jongman A., *Political Terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories, and Literature*, Transaction Books, Amsterdam: North Holland, 1988. година, стр. 28.

¹⁰⁷ Sottile, A., *Le terrorisme international*, Recueil des Cours, Paris, T. 65, 1938. година, стр. 96.

¹⁰⁸ Alexander, Y., *Combating Terrorism: Strategies of Ten Countries*, The University of Michigan Press, 2005. година, стр. 3-4.

¹⁰⁹ Lemkin, R.: *Faut il un nouveau deit de droit gens nomme terrorisme*, Revue de droit penal et criminologie, Belge, број 13, 1933, година, стр. 900–901; Преузето: Гаћиновић, Р. *Феноменологија савременог тероризма*, Војно дело, број 3, Београд, 2008. година, стр. 91.

¹¹⁰ Димитријевић, И., *Проблематика научно-теоријског дефинисања тероризма*, Безбедност, број 6, Београд, 2005. година, стр. 974.

¹¹¹ Стерн, Ц., *Екстремни терористи*, Alexandria Press, Београд, 2004. година стр. 15.

¹¹² Томашевски, К., *Изазови тероризма*, Младост, Београд, 1983. година, стр. 32.

¹¹³ Вајт, Ц., *Тероризам*, Alexandria Press, Београд, 2004. година, стр. 10.

¹¹⁴ Combs, C., C., *Terrorism in the Twenty-First Century*, Upper Saddle River, New Jersey, Prentice Hall, Inc., 1997. година, стр. 8., Преузето: Шикман, Нав. дјело, стр. 33.

¹¹⁵ *Лексикон страних ријечи и израза*, "Просвијета", Београд, 1991. година, стр. 883.

Политичка енциклопедија указује да је тероризам акција насиља која се предузима из политичких разлога ради застрашивања и безпоштедног сламања отпора онога према коме је упућена¹¹⁶.

Лексикон криминалистике под тероризмом подразумејева вид организоване криминалне активности, коју карактерише предузимање аката насиља, извођење атентата и отмица, подметање експлозива и пожара и предузимање општеопасних радњи¹¹⁷.

Криминолошки лексикон дефинише тероризам као доктрину, метод и средство за изазивање страха и несигурности код грађана систематском примјеном насиља зарад остваривања политичких циљева¹¹⁸.

Војни лексикон тероризам дефинише као организовану и систематску примјену мјера насиља са намјером да се изазивањем страха и личне несигурности код грађана наруши ауторитет државе или остваре неки политички циљеви¹¹⁹.

Лексикон безбедности дефинише тероризам као метод осмишљене систематске употребе насиља ради сијања страха међу људима. Спроводе га државни органи или организоване скупине да би остварили одређене политичке циљеве¹²⁰.

Правна енциклопедија под тероризмом подразумејева изазивање терора, страха и несигурности код грађана, група грађана или појединаца који се врше модерним средствима разарања, са великом безобзирношћу уз проузроковање губитака људских живота и велике материјалне штете¹²¹.

1.4 Доминантни елементи тероризма у цитираним дефиницијама

У овом раду цитирано је 45 институционалних и ванинституционалних дефиниција тероризма. На основу анализе поменутих дефиниција, извршићемо класификацију свих елемената тероризма који су садржани у поменутих дефиницијама, тако што ћемо их подијелити на оне који се понављају и доминирају, као и оне који се ријетко наводе у дефиницијама.

Табела 1. Елементи који доминирају и који се често појављују у цитираним дефиницијама:

Насиље или пријетња насиљем	80%
Застрашвање, изазивање страха или ужаса	73,3%
Политички карактер	64,4%
Материјална штета и људске жртве	57,7%
Носиоци	24,4%
Принуда	20%
Циљано, планирано, организовано дјеловање	20%
Кршење правних прописа	17,7%
Идеолошки и вјерски циљеви	15,5%

¹¹⁶ *Политичка енциклопедија*, Савремена администрација, Београд, 1975. година, стр. 1079.

¹¹⁷ Алексић, Ж., Миловановић, З., *Лексикон криминалистике*, Врело, Београд, 1995. година, стр. 301-302.

¹¹⁸ Бошковић, М., *Криминолошки лексикон*, Матица српска, Нови Сад, 1999. година, стр. 354.

¹¹⁹ *Војни лексикон*, ВИЗ, Београд, 1981. година, стр. 622.

¹²⁰ Ђорђевић, О., *Лексикон безбедности*, Партизанска књига, Београд, 1989. година, стр. 482.

¹²¹ *Правна енциклопедија*, Савремена администрација, Београд, 1979. година, стр. 1455.

Табела 2. Елементи који се ријетко наводе у цитираним дефиницијама:

Опасност	2,2%
Облик борбе друштвених група	2,2%
Неселективност при избору објеката	2,2%
Психолошки ефекат	4,44%
Метод, стратегија, тактика борбе	6,6%

1.5 Елементи тероризма у другим анализираним дефиницијама

Упоредо са појавом савременог тероризма, јавила се и велика потреба за што већим ангажовањем у академским круговима у циљу активнијег дефинисању овог феномена. Ова потреба је све више израженија након терористичких аката који су се десили у Америци, 11. септембра, 2001. године. Ако извршимо анализу дефиниција тероризма, јасно се види постојање опречних ставова које имају водећи свјетски стручњаци¹²².

Приликом одређивања појма тероризма од великог значаја је утврдити који елементи одређују терористичке акте. Такође, оно што је још битније јесте прецизно одвојити елементе који чине тероризам од оног што се не сматра тероризмом. Дакле потребно је утврдити разлику између тероризма и других феномена као што је криминал, рат, револуција, освајање власти и сл¹²³.

Тако су холандски научници Алекс Шмид и Алберт Јонгман извршили квантитативну анализу 109 дефиниција тероризма и дошли до закључка да се у њима констатнтно појављују његова 22 заједничка елемента¹²⁴.

Табела 3. Заједнички елементи 109 дефиниција тероризма по Шмиду¹²⁵

Употреба силе или насиља	83,5%
Политички карактер	65%
Изазивање страха или ужаса	51%
Пријетња	47%
Психолошки ефекат и реакција	41,5%
Разлика између жртве и шире мете напада	37,5%
Циљано, планирано и организовано дјеловање	32%
Метод, стратегија, тактика борбе	30,5%
Аномалије у кршењу прихваћених правила без хуманитарних ограничења	30%
Уцјена, принуда и навођење на послушност	28%
Жеља за публицитетом	21,5
Самовоља, безличност, насумичност, одсуство дискриминације	21%
Жртве, цивили, неборци, нестријелци, лица без везе са самом ствари	17%
Застрашивање	17%
Нагласак на невиности жртава	15,5%

¹²² Никодиновић, *Нав. дјело*, стр. 24.

¹²³ Вид. Cunningham, G.W., *Terrorism Definitions and Typologies*, Terrorism: Concepts, Causes and Conflict Resolution, Defense Threat Reduction Agency Fort Belvoir, Virginia, 2003. година, стр. 6.

¹²⁴ Schmid, A., Jongman A., *Political Terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories, and Literature*, Transaction Books, Amsterdam: North Holland, 1988. година, стр. 5-6.

¹²⁵ Schmid, A., *Political Terrorism*, North Holland, Amsterdam, 1983. година, стр. 76.

Извршилац, група, покрет или организација	14%
Симболичка природа, показивање другима	13,5%
Непредвидивост, неочекиваност појаве насиља	9%
Тајност, прикривеност	9%
Понављање низа или кампање насиља	7%
Криминални, злочиначки карактер	6%
Захтјеви трећим лицима	4%

Сличан покушај, остварили су Леонард Вајнберг, Еми Педазур и Сиван Хирш-Хефлер, који су извршили анализу 73 дефиниције тероризма, које су прикупили из четири научна часописа која су посвећена теми тероризма и потом дали своју академску консесуалну дефиницију. Поменута дефиниција базирана је на најнижем заједничком детерминатору, тако да је тероризам: 1. политички мотивисана, 2. тактика која укључује, 3. употребу силе или озбиљну пријетњу употребом силе, или 4. насиља у којој тежња за, 5. публицитетом има значајну улогу¹²⁶.

Веома значајнији напор је учинила Марта Креншоу која је утврдила најважније карактеристике тероризма и то: тероризам је посебна форма политичког насиља; одликује га конспиративност и варљивост; захтијева мало људи и мало средстава; мете су му симболичне, врло често цивилне и небраћене; изводи се због психичког ефекта у одређеној јавности, укључујући како оне који се идентификују са жртвом, тако и оне који се идентификују са терористима; изазива изненађење, шок и страх у одређеној јавности; не сукобљава се директно са војском непријатеља; тражи публицитет и признање оправданости акта; обично се изводи у урбаним срединама; најчешће се изводи помоћу експлозива; иста стратегија се користи за различите циљеве; ријетко доноси успјех ако се не комбинује и са другим методама; обично је повезан са недржавним организацијама али може бити коришћен и од држава и од државне бирократије као тајни инструмент спољне политике или против дисидената који се налазе у иностранству; битно својство тероризма је и то да је контекстуални концепт због његове пежоративне конотације и употребе у форми политичке етикете да би се оцрнио или делегитимизовао неки опонент¹²⁷.

Велики број и наших аутора пажњу усмјерава на основне елементе тероризма и то: акт насиља (примјена, покушај примјене насиља); политичка, вјерска, етничка и расна мотивисаност; политички, вјерски, етнички и расни циљеви и поруке; стварање атмосфере страха, ужаса, неповјерења и својеврсног дефетизма; суровост и безобзирност; невиност жртава; јавност-комуникативност; незаконит криминални чин; метод; средства; тактика; самовоља; безличност; насумичност; уцјена; принуђивање и сл¹²⁸.

¹²⁶ Weinberg, L., Pedahzur, A., Hirsch-Hoefler, S., "The Challenges of Conceptualizing Terrorism", Terrorism and Political Violence, 2004. година, стр. 777; Преузето: Симеуновић, *Нав. дјело*, стр. 35.

¹²⁷ Симеуновић, *Нав. дјело*, стр. 35-36.

¹²⁸ Уп. Бајагић, М., *Основи безбедности*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2007. година, стр. 211; Кешетовић, З., Бајагић, М., *Борба против међународног тероризма - правни аспекти*, Зборник радова "Тероризам у савременим условима", Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2003. година, стр. 21; Гаћиновић, Р., *Како против тероризма*, Младост, Београд, 1996. година, стр. 26; Шикман, *Нав. дјело*, стр. 37.

2. КАРАКТЕРИСТИКЕ ИСЛАМСКОГ ФУНДАМЕНТАЛИЗМА И ТЕРОРИЗМА

И поред тога, што ислам представља најмлађу монотеистичку религију у свијету, он је друга религија по броју својих слѣдбеника, а прва по брзини ширења. Анализирајући његов развој и утацај на друштвено-политичка кретања унутар многих држава, данас се при помену појма "ислам" не мисли само на земље које се протежу од сјеверне Африке до југоисточне Азије већ и на мањинске заједнице муслимана широм свијета. Мноштво савремених свјетских дешавања управо су везана за ислам и као религију и као идеологију. Током историје, ислам је био покретач развоја многих друштава и држава. Нека мишљења указују да је религија одређујућа карактеристика цивилизација, те је ислам, као велика религија, основа на којој почива велика цивилизација. Ипак, са друге стране, различита тумачења ислама су досад представљала узрок великих сукоба, како са другим религијама тако и унутар сопствене вјерске заједнице¹²⁹. Под тим околностима као реалан исход, родио се исламски (муслимански) фундаментализам праћен терористичким аспирацијама.

2.1 Муслимански фундаментализам и радикализам

У модерној литератури, као и у јавном животу када је ријеч о тероризму заступљена је изразита тенденција приписивања исламу негативно ексклузивног статуса једне религије која стимулише и подржава политичко насиље. Сам развој цивилизација обиљежен је настајањем, трајањем и посртањем многих политичких и монотеистичких религија. Само неке од њих се могу похвалити умјереним односом према политичком насиљу. Хришћанство би најрадије да заборави инквизицију, која је испољавала страшно насиље према својим вјерницима, јудаизам има своје моменте старозавјетних насилних обрачуна са својима, а и са другима. Тако и ислам не представља никакав изузетак по томе, али је данас у фокусу истраживања зато што је једина "велика" религија која је у данашње вријеме активна у подстицању на насиље и у оквиру тога и на тероризам. Исламистички тероризам се данас види као највећа савремена терористичка опасност по човјечанство, а при том не постоји нико ко може објективно да тврди да та врста тероризма није данас његова најактуелнија и најнасилнија форма. Ипак, велика грешка би била тражити утемељење савременог исламистичког тероризма само у сфери религије. Без икакве сумње, ова врста тероризма јесте у првом реду производ интереса одређених политичких снага које су на власти у исламским земљама или које томе теже. У остварењу њихових циљева, религија им служи као моћан покретач ирационалног политичког екстремно-фанатизованог понашања извјесног броја вјерника који, при том, не морају искључиво бити ситуирани у тим земљама¹³⁰. Све наведено, детаљније ћемо сагледати у даљем тексту приликом анализе "Арапског прољећа", сукоба *шиита* и *сунита* и утицаја великих сила у погледу глобализације тероризма.

Поред тога, различито тумачење Курана, доприноси стварању насилних фракција у

---

¹²⁹ Трифуновић, Д., Стојаковић, Г., Врачар, М., *Тероризам и Вехабизам*, Филип Вишњић, Београд, 2011. година, стр.36-37.

¹³⁰ Симеуновић, *Нав. дјело*, стр. 196.

исламском свијету, које врше терористичке акте. Уколико извршимо анализу Курана, јасно можемо да утврдимо чињеницу да неки његови стихови позивају на љубав, мир и толеранцију, док други на насиље. Поменуте стихове ћемо приказати у следећим табелама.

Табела 4. Стихови који позивају на љубав, мир и толеранцију и страна Курана на којој се поменути стихови налазе¹³¹

Стихови који позивају на љубав, мир и толеранцију	Страна Курана
"Ви се потрудите да чинећи добра дјела друге претечете".	23
"Борите се на Алаховом путу против оних који се боре против вас, али ви не отпочињите борбу! Алах, заиста, не воли оне који заподијевају кавгу".	29
"О вјерници, живите сви у миру и не идите стопама шејтановим; он вам је заиста непријатељ отворени".	32
"Алах не воли насилнике"!	57
"Онај ко чини добро, био мушкарац или жена, а вјерник је-ући ће у Џенет и неће му се учинити ни колико трун један неправда".	98
"Ако неко убије некога ко није никога убио или онога ко на земљи нареди чини, као да је све људе поубијао".	113
"Свима смо вам закон и правду прописали. А да је Алах хтио он би вас све учинио следбеницима једне вјере, али он хоће да вас искуша у ономе што вам прописује, зато да се такмичите ко ће више добра учинити".	116
"На пут господара свога мудро и лијепим савјетом позивај и са њима на најљепши начин расправљај".	281
"Неправда се може узвратити истом мјером, а онога који опрости и измири се Алах ће наградити".	487
"О вјерници, ако сте пошли да се на путу Моме борите и да наклоност Моју стекнете, с Мојим и својим непријатељима не пријатељујте и љубав им не поклањајте – они поричу Истину која вам долази и изгоне Посланика и вас само зато што у Аллага, Господара вашег, вјерујете. Ви им кришом љубав поклањате, а Ја знам и оно што тајите и оно што јавно чините. Онај од вас који то буде чинио с Правог пута је скренуо".	549
"Алах ће сигурно успоставити љубав између вас и оних с којима сте у завади; Алах је свемоћан; Алах много прашта и Он је самилостан".	550

Табела 5. Стихови који позивају на насиље и страна Курана на којој се поменути стихови налазе¹³²

Стихови који позивају на насиље	Страна Курана
"Они би једва чекали да и ви будете невјерници као што су и	92

¹³¹ Куран часни, Издавачко предузеће Стварност, Загреб, 1969. година.

¹³² Ibid.

<i>они невјерници, па да будете једнаки. Зато их не прихваћајте као пријатеље док се ради Алаха не иселе. А ако окрену леђа, онда их хватајте и убијајте гдје год их нађете и ниједног од њих као пријатеља и помагача не прихваћајте".</i>	
<i>"И против њих припремите колико можете снаге и коња за бој да бисте тиме заплашили Алахове и ваше непријатеље и друге осим њих-ви их не познајете, Алах их зна".</i>	184
<i>"Када прођу свети мјесеци, убијајте многобошце гдје год их нађете, заробљавајте их, опседајте их и на сваком пролазу дочекајте"!</i>	187
<i>"Борите се против њих! Алах ће их рукама вашим казнити и понизити, а вас ће против њих помоћи и груди вјерника залијечити".</i>	189
<i>"Борите се против оних који не вјерују у Бога нити у Судњи дан, нити забрањују оно што је Алах забранио и Његов посланик нити исповиједају истинску вјеру, онима којима је дата књига, док не дадну џизију¹³³ својом руком понижени".</i>	191
<i>"Крећите у бој, били слаби или снажни, и борите се на Алахову путу залажући иметке своје и животе своје! То вам је, да знате, боље"!</i>	194
<i>"О Вјеровјесниче, бори се против невјерника и лицемјера и буди према њима строг"!</i>	199
<i>"О вјерници, борите се против невјерника који су у близини вашој и нека они осјете вашу строгост"!</i>	207
<i>"Зато не чини невјерницима уступке и Кураном се свим силама бори против њих".</i>	364

Даље, анализирајући Куран, можемо запазити суштинску ствар, а то је да *џихад*¹³⁴, на начин на који се примјењује у данашње вријеме (Сирија и Ирак), нема религијско утемељење. Дакле, масовни покољи и убиства жена, дјеце, старца, одрубљивање глава недужним људима, међу којима су и муслимани, нема ослонац у Курану и исламска религија такав образац понашања не проповиједа. У стиховима који се односе на борбу, говори се о борби против паганских Арапа и Јевреја који су настојали да униште ислам, као и Византијаца који су својом војском нападали Муслимане. Дакле, и Хришћани и Арапи су слали војску једни на друге, што указује да је ту била заступљена одбрана, а не

¹³³ Харач или порез који немуслимане морају да плате у случају да живе у држави којом се управља по чистом шеријатском закону. Вид. Кнежевић, С., *Рат по мјери Пентагона, Грађански рат у Сирији и Ираку*, Мегатринт, Челинац, 2015. година, стр.114.

¹³⁴ Ријеч *џихад* у арапском језику настаје из коријена *џ-х-д*, што у преводу значи "борити се или уложити напор". У контексту ислама подразумијева се да је ова борба на божијем путу. Особа која врши овај напор или борбу назива се *џихадин* или у преводу на српски језик, свети ратник. И сам појам *џихад* најчешће се преводи као свети рат. Међутим, битно је нагласити да у арапском језику ријеч *џихад* не значи рат у буквалном смислу. За то се у арапском свијету користи ријеч *харб*. С обзиром на то да је мисионарска акција ислама подразумијевала ширење ислама на територије невјерника и стално доказивање припадности религији оних који су већ постали муслимани, јасно је да је за тај задатак неопходно улагање великих напора. Вид. Вукелић, М., *Појам џихада у активностима Исламске државе*, Војно дело, број 6, Београд, 2017. година, стр. 452.

насилничко убијање нејачи. Такође, за израз "бори се" у *Курану* се користи термин *џихад*, што се односи на духовну борбу, а не на борбу која се конзумира данас од исламских екстремиста. У вези с тим, и поједини научници приликом проучавања култура које промовишу екстремне идеолошке погледе истичу да је Куран препун приједлога о дијалогу, миру и разлогу складних међувјерских односа¹³⁵.

Ипак, постоје схватања и другачије, погрешно тумачење *Курана*, гдје јавно позивају муслимани на тероризам. Рецимо, Мула Мухамед Мусад Азхар у својој књизи под називом "Фундаментализам", која је прво објављена у Пакистану, а њен превод у Плаву, Санџак 2005. године јавно позива муслимане на тероризам погрешно тумачећи и разјашњавајући поједине дијелове *Курана*. Највећи проблем је што књиге оваквих аутора слободно и неометано доспијевају на друштвене мреже гдје су доступне великом броју људи, међу којима ће се увијек наћи нека особа која ће прихватити овакву ништавну идеологију¹³⁶.

Поред тога, велики проблем представљају и поједини часописи који позивају велики број људи у свети рат. Рецимо, муслимански часопис *Ел-Џихад* предњачи у томе, што се види из самог текста који је садржан у њему: *"Муџахид на бојном пољу је на најсигурнијем могућем мјесту зато што онај ко се физички бори за Алахову вјеру не умире. Ово је најближа ствар бесмртности коју је Алах дао Адемовој дјеци. Никако не сматрај мртвима оне који су на Алаховом путу изгинули. Исто тако, муџахид не осјећа било какав бол, осим штитања*¹³⁷. *Разлог зашто ја желим да водим џихад није зато што је мој иман*¹³⁸ *јак. Радије, ја желим да водим џихад зато што је мој иман слаб и ја сам престашиен од оног што стоји у књизи мојих дјела. Уточните од мојих дјела је бојно поље, штитећи Алахове робове и убијајући шејтанове пријатеље"*¹³⁹. Ово је само један мали дио, од цјелине која садржи опширни текст којим се отворено заговара и позива у свети рат. Поред тога, оно што је посебно застрашујуће јесте то да се испод текста налази и застава Исламске државе. Несхватљива чињеница је да се овакви часописи и публикације с интернета пуштају за ширу јавност, гдје се јасно и отворено шири фундаменталистичка идеологија, те остварује несметан процес радикализације, што штети свим људима, а понајвише традиционалним муслиманима који заиста вјерују у Куран, а не у популаризацију масовних покоља и терористичких активности.

Кључ свега и оно од чега треба поћи јесте идеологија. Исламска идеологија је веома важан покретач савремених динамичних дешавања у муслиманском свијету и ван њега. Посматрајући ислам са аспекта савремених сукоба у међународној заједници потребно је нагласити да остваривање интереса појединих муслиманских држава и центара политичке и финансијске моћи исламске цивилизације представља злоупотребу ислама и вјерског идентитета његових сљедбеника¹⁴⁰. Модерна обнова исламског насиља, а самим тим и

---

¹³⁵ Ruggiero, V., *Organized Crime and Terrorist Networks: A Mixed Methodological Research into the Views of Criminal Justice and Non-Criminal Justice Professionals*, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Letnik 69, številka 4, Ljubljana, 2018. година, стр. 251.

¹³⁶ Кнежевић, *Нав. дјело*, стр. 115.

¹³⁷ Сулејман, А., *Бојшите: Најсигурније мјесто на земљи*, Ел-Џихад, Муслимански часопис, број 4, фебруар 2011. година, стр. 9; Преузето: (<https://www.scribd.com/document/47999853/islam>), 31. 10. 2018. година.

¹³⁸ Чврсто вјеровање у Алахово постојање и његово јединство, односно вјеровање да нема другог бога осим Алаха, да је Мухамед његов роб и посланик и вјеровање у *Куран* који је по њему послан. (<http://www.menzil.ba/index.php/bs/component/k2/iman-vjerovanje>), 31. 10. 2018. година.

¹³⁹ Сулејман, А., *Бојшите: Најсигурније мјесто на земљи*, Ел-Џихад, Муслимански часопис, број 4, фебруар 2011. година, стр. 11; Преузето: (<https://www.scribd.com/document/47999853/islam>), 31. 10. 2018. година.

¹⁴⁰ Трифуновић, Стојаковић, Врачар, *Нав. дјело*, стр. 38.

тероризма започиње крајем шесдесетих година када у арапском и уопште муслиманском свијету влада велика фрустрација након војних пораза од Израела. Критички ставови који су упућивани режиму све више попримају вјерску ноту, што свакако не значи да те критике долазе са највиших хијерархијски установљених степеница ислама. Огорчена маса се утапа у појачаној религиозности, гдје спас за све друштвене проблеме почињу налазити у обнови изворног ислама. Велику активност по овом питању испољиле су различите секте и политизирани исламске групације које увијек имају своју, бар донекле "аутентичну" визију Курана. Неке од њих лако и трајно посежу за насиљем које је уперено против спољних непријатеља и против грешника и невјерника у сопственом народу¹⁴¹. Под утицајем таквог образаца понашања настаје муслимански фундаментализам¹⁴².

Најизраженија карактеристика фундаментализма је то што носиоци власти у муслиманским државама, на све начине показују и покушавају да докажу, да све што раде то искључиво чине у складу са исламом. При том, они поистовјећују вјеру са државом и признају је као једини извор идеологије и легитимитета. Због свега наведеног, западни аналитичари су приликом описивања ове појаве користили неколико кључних термина: муслимански фундаментализам, исламски интегрizam, исламски радикализам, исламизам, исламски препород итд. Наиме, поред свих ових термина, најширу примјену има муслимански фундаментализам. Главни задатак припадника муслиманског фундаментализма је стварање државне власти која ће сваки политички систем у исламском свијету, ускладити са исламским државним принципима, из чега произилази и сама дефиниција муслиманског фундаментализма. За њега се може рећи да представља збир идеја, како појединачних, тако и колективних, чији је циљ стварање државе гдје вјера и држава представљају истовјетност, односно оно што прописују вјерски закони, то спроводе државне институције и обрнуто¹⁴³.

Дакле, идеологија муслиманског фундаментализма почива на индивидуалном тумачењу ислама од стране инспиратора и организатора појединих исламистичких организација, или на тежњи да се дословно примјени Шеријат (исламски вјерозакон). Фундаментализам као такав, стални је пратилац ислама. Његов савремени вал је специфичан, пошто је настао у промјењивој друштвеној клими најновијег периода развоја, који се привидно манифестовао као вријеме свеопште секуларизације¹⁴⁴. Овдје се процес шеријата, друштво и институције темеље на различитом тумачењу. Због тога, постоји велика разлика између конзервативног фундаментализма и радикалног фундаментализма те између шиитске и сунитске традиције. Муслиман није темељно везан за *watan* (домовину), већ за *итти* (заједницу вјерника у којој су сви једнаки у подређености Алаху), за коју је остварење божјег задатка да живи и шири се. Такође, циљ јој је покренути борбу

---

¹⁴¹ Симеуновић, *Нав. дјело*, стр. 196-197.

¹⁴² *Фундаментализам* (потиче од латинске ријечи *fundamentum* — основа) јесте начин мишљења у коме се одређена начела сматрају за суштинске истине које, без обзира на њихову садржину имају непромјенљив и неприкосновен ауторитет. Дакле, фундаментализам је духовни став или надзор обиљежен бескомпромисним устрајавањем на идеологijским или религијским темељима те одређује и политичко дјеловање. Супстанцијални фундаментализми имају мало или ништа заједничког осим што њихове присталице обично показују озбиљност и ватреност које проистичу из доктринарне чврстине. Уп. Шкрбић, Ж., *Утицај исламског фундаментализма на тероризам у Босни и Херцеговини*, Монографија, Бања Лука, 2011. година, стр. 29; Вељак, Л., *Мултикултурализам насупрот фундаментализма*, Филозофска истраживања, вол. 146, број 2, Загреб, 2017. година, стр. 222.

¹⁴³ Шкрбић, *Нав. дјело*, стр. 34-35.

¹⁴⁴ *Ibid.*

против *Jahiliye* (стања непознавања Бога и непридржавања божјег учења) у коју је запало модерно друштво. У том контексту, поменути процес мора да започне унутар исламске заједнице, те се проширити на цијели свијет. Како би се победило безбоштво може бити нужно покренути *jihad* (борба у име ислама-свети рат) против невјерника. Крајњи циљ, огледа се у успостављању божијег закона над човјечанством и привођење крају противријечности између муслиманског и немуслиманског становништва¹⁴⁵.

Међутим, узимајући у обзир претходне констатације, никако не смијемо поистовијетити ислам и исламски фундаментализам, као ни муслимане с вјерским екстремистима. Напротив, ислам као религија и фундаментализам као политички покрет су битно различити, те огромна већина муслимана не само да не прихвата радикално тумачење ислама, већ се и одлучно супротставља његовим протагонистима¹⁴⁶. Ислам не подржава ни у ком смислу и жестоко се противи тероризму било каквог облика, нити одобрава убијање недужних људи, чак не дозвољава да се тероризмом убију и они који су криви, него даје право надлежним властима да их изведу пред лице правде како би одговарали за злочине које су починили¹⁴⁷. Такође, исламски фундаментализам никако не смијемо поистовијетити и са радикализацијом, па чак, ни са исламским радикализмом.

Радикализација не представља пријетњу по друштво ако није повезана са насиљем или другим незаконитим актима, као што је подстицање на мржњу, како су законски дефинисана у складу са међународним правом које се односи људска права. Радикализација, као што смо видјели кроз историју, може да буде покретач и корисних промијена. На примјер, заговорници политичких и људских права који су имали значајну улогу у укидању ропства и поборници општег права гласа су једно вријеме сматрани радикалним јер су се супротстављали преовлађујућим ставовима у својим друштвима¹⁴⁸. Међутим, ова врста насилне радикализације је дефинисана у смислу "појединца или групе" која усваја насилан облик дјеловања, директно везан за екстремистичку идеологију с политичким, друштвеним или религијским аспектом и која оспорава успостављени поредак на политичком, друштвеном и културном нивоу¹⁴⁹.

Неки аутори сматрају да су у последњих неколико деценија постојала три таласа цихадистичке радикализације. Први талас су основали Египћани који су се борили против Совјетског Савеза у Авганистану 1980-их година. Они су били савезници Осаме бин Ладена и имали су свој допринос у формирању Ал Каиде. Овај талас је укључивао добро образоване мушкарце старости око 30 година. Други талас је био формиран од стране младих, добро образованих муслимана старости око 25 година који су путовали у Авганистан да се обучавају, који су чинили већину чланова Ал Каиде. И најзад, трећи талас чине млади људи у просјеку старији од 20 година, који немају директну везу са Ал Каидом. За разлику од других таласа, не само да је ова група много млађа, већ су та лица већину свог живота провели на Западу и имају много нижи образовни ниво. Ипак, поред ова три таласа, може се додати и четврти талас, који одговара групи страних бораца у

¹⁴⁵ (<https://www.scribd.com/document/23263800/religijski-fundamentalizam>), 02. 08. 2018. година.

¹⁴⁶ Јевтић, М., *Савремени цихад као рат*, ИГТП Графомотација, Прњавор, 1995. година, стр. 147.

¹⁴⁷ Хамад, А., *У мрежи зла - Међународни тероризам и Ал Каида*, Глас Српске, Публикум, Београд, 2007. година, стр. 6.

¹⁴⁸ OSCE, *Спречавање тероризма и сузбијање насилног екстремизма и радикализације која води ка тероризму: Приступ кроз рад полиције у заједници*, Беч, 2014. година, стр. 40.

¹⁴⁹ International Centre for the Prevention of Crime (ICPC), *Crime Prevention and Community Safety: Cities and the New Urban Agenda*, 5th International Report, Montreal, 2016. година, стр. 157.

протеклих неколико година који су путовали у Сирију или Ирак да би се придружили снагама Исламске државе или неким другим организацијама¹⁵⁰.

У вези с тим, често се сматра да су концепти радикализације и тероризма понекад спојени и испреплитани, а сам појам радикализације се односи на процес развијања и интензивирања екстремистичких идеологија и вјеровања¹⁵¹. Разумијевање радикализма се много разликује од земље до земље. Прве, дефинишу радикализам или екстремизам углавном уопштено, у смислу подржавања употребе насиља, док, пак, друге земље га формулишу много шире, понекад чак и у контексту који укључује нетолеранцију унутар радикализма, као што је случај са тренутном стратегијом Велике Британије, која дефинише екстремизам као "гласно или активно противљење узајамном поштовању и толеранцији различитих вјероисповести и вјеровања"¹⁵². Неки академици и научници дефинишу радикализацију као један "цикличан" процес кроз "усвајање екстремних идеја" или дефинисање екстремиста као људи који имају "радикалне или екстремне идеје и ставове"¹⁵³. Поједини аутори сматрају да она представља процес у којем појединци имају радикалне погледе у односу на постојеће стање¹⁵⁴.

Дакле, терористичка радикализација је процес у ком појединац постепено прихвата терористичко насиље као могућ, можда чак и легитиман начин дјеловања. То на крају може, али и не мора навести ту особу да заговара, подржава или учествује у тероризму. Ипак, не постоји јасан пут који води ка тероризму. Наиме, ова врста радикализације може настати у најразличитијим околностима, на различите начине и различитом брзином. Сваки случај терористичке радикализације и врбовања за тероризам проистиче из једног пресека средине која је омогућила такве ствари, личних околности и психологије датог мушкарца и жене¹⁵⁵. Наиме, не постоји један јединствен профил терористе и нема јасног пута ка тероризму. Могући покретачи терористичке радикализације су различити и сложени и мјешају се на јединствен начин у сваком појединачном случају. Терористичка радикализација и врбовање за тероризам не настају у вакууму. Требало би их посматрати као интерактивни процес између појединца и спољашњих утицаја, укључујући ту и оне који врбују и пропагирају тероризам, шира друштвена кретања, као и акције државних органа. У том контексту, често се користи термин самоусмјерена или самоиницијативна

---

¹⁵⁰ Исто, стр. 158.

¹⁵¹ Borum, R., *Radicalization into Violent Extremism I: A Review of Social Science Theories*, Journal of Strategic Security, vol. 4, no. 4, University of South Florida, Tampa, 2012. година, стр. 7-8.

¹⁵² Sedgwick, M., *Radicalism isn't the problem: it's the move to violence we need to counter*, Westminster Faith Debates, Lancaster/London, 2012. година, стр. 2

¹⁵³ Berger, J., M., *Extremist Construction of Identity: How Escalating Demands for Legitimacy Shape and Define In-Group and Out-Group Dynamics*, The International Centre for Counter-Terrorism-The Hague, 2017. година, стр. 6.

¹⁵⁴ Dzhekova, R., Mancheva, M., Stoynova, N., Anagnostou, D., *Monitoring Radicalisation: A Framework for Risk Indicators*, Center for the Study of Democracy, Sofia, 2017. година, стр. 23.

¹⁵⁵ Последњих година, велику пажњу привлачи учешће жена у терористичким активностима, нарочито у погледу њиховог дјеловања на страни Исламске државе у Ираку и Леванту. Радикализација жена у сврху политичког насиља и тероризма није ништа ново, с обзиром, на успјех Исламске државе у погледу регрутовања жена које је изразито високо, пошто је присутан велики ниво њихове мобилизације. Процењује се да је најмање 6.797–6.902 страних жена путовало у зону сукоба, док је само 609 жена, или девет процената оних које су путовале, евидентирано као враћено. Након територијалног колапса Исламске државе, хиљаде жена је сада затворено или задржано у камповима на сјеверу Сирије и Ирака и оне су суочене са тешким хуманитарним, људским правима и безбедносном ситуацијом. Вид. Coninx, B., M., *Women's involvement in terrorism: New trends and developments*, Global Terrorism Index 2019, Measuring the Impact of Terrorism, Institute for Economics & Peace, Sydney, 2019. година, стр. 74.

радикализација. Његова примјена се јавља у оним случајевима када постоји минимални степен интеракције са људима који активно настоје да радикализују и врбују одређеног појединца. У вези с тим, посебан акценат се ставља на радикализацију терориста путем интернета, која за све земље представља велику опасност. Она се везује за појаву, тзв. терориста самотњака (самоиницијативних терориста), који наизглед дјелују самостално, без икаквог јасног спољашњег усмјерења или подршке. Терористичка радикализација представља динамичан процес који се може убрзати, можда успорити, а у неким случајевима и преокренути. Стога, да би се овај процес могао спријечити и сузбијати, важно је разумјети природу и утицај различитих фактора, као и степен у којем се они могу разликовати и међусобно дјеловати у различитим случајевима. У том погледу, важно је разликовати факторе гурања и факторе привлачења. Поједини фактори, као што је рецимо харизматично лице које врбује друге за тероризам, могу имати велику моћ, која вуче појединца путем насилне радикализације. Неки други фактори, као што је доживљавање насиља, укључујући оног од стране државних агената, могу учинити појединца подложнијем привлачности тероризма, гурајући га ка насилној радикализацији¹⁵⁶. Многи аутори сматрају да младићи старости од 15 до 35 година који потичу из патријархалних друштава имају већу склоност ка радикализацији од других. Дакле, те године старости се примјећују код страних терористичких бораца, а када је ријеч о Европљанима, та старосна доб може бити још нижа од 18 до 29 година¹⁵⁷.

Поред свега наведеног, у данашње вријеме све више се употребљава термин децентрализација радикализације. Дакле, фокус се искључиво ставља на локалну заједницу и сам процес радикализације у њој. У овом контексту, више од идеологије, интернета или веза са одређеном организацијом, радикализација се може боље објаснити личним везама које појединци успостављају између себе, посебно у изолованим заједницама. Појединци, мање или више истог узраста која дијеле слична животна искуства и имају слична мишљења и који живе мање или више у истим насељима, заједно започињу процес радикализације. На примјер, према једној студији у Сједињеним Америчким Државама, 93% сунитских милитаната, било да су преобраћени или не, имали су групни утицај у процесу радикализације, а 42% су радикализовани хоризонталним контактима – породицом, пријатељима итд. Овакав тип децентрализације објашњава повећање домаћег тероризма, самоактивирање и саморадикализацију независних ћелија. Таквим ћелијама недостају директни контакти, не само са крвним организацијама, већ и између њих¹⁵⁸.

Кулминација феномена радикализације у процесу генезе тероризма представља озбиљну пријетњу по безбједност, а посебан нагласак је на моделу перспективе значајности, који сублимира улоге мотивације, идеологије и друштвених процеса у радикализацији. Разумијевање психологије радикализације пружа научну основу за спровођење дерадикализације, разматрајући импликације модела дерадикализације и

---

¹⁵⁶ OSCE, *Спречавање тероризма и сузбијање насилног екстремизма и радикализације која води ка тероризму: Приступ кроз рад полиције у заједници*, Беч, 2014. година, стр. 40-41.

¹⁵⁷ International Centre for the Prevention of Crime (ICPC), *Crime Prevention and Community Safety: Cities and the New Urban Agenda*, 5th International Report, Montreal, 2016. година, стр. 160.

¹⁵⁸ Исто, стр. 161.

анализирајући прелиминарне доказе о ефикасности компоненти за спровођење програма рехабилитације¹⁵⁹.

На основу свега наведеног јасно видимо да исламски фундаментализам и радикализам представљају различите појмове који су међусобно повезани. Ова врста фундаментализма представља покрет, док радикализација представља један од начина, односно процес, којим се остварује крајњи фундаменталистички циљ. Исламска насилна радикализација и фундаменталистичка филозофија, изазивају поред тероризма и низ других посљедица (доминација екстремистичке религије над свим аспектима политичког, јавног и приватног живота, ширење вјерске идеологије, политика демографске експлозије, васпитање дјеце и младих у духу радикализма и сл.) које воде ка истом стратешком циљу. У вези с тим, муслимански фундаментализам и радикализам у будућности представљају велику опасност за цијели свијет.

2.2 Карактеристике, стратегије и тактике муслиманског фундаментализма, радикализма и тероризма у свјетским оквирима и државама Европске уније

Муслимански фундаментализам у данашње вријеме представља највећу безбједносну пријетњу цијелог свијета. Веома га је тешко контролисати и као такав, он се свакодневно развија и шири, гдје на тај начин добија транснационални карактер. У овом поглављу акценат ћемо ставити на стратегију муслиманског тероризма и тактике муслиманских терористичких група. Да би смо објаснили ове појмове, прво морамо поћи од саме идеологије, која је покретач свега. У претходном поглављу смо се дотакли чињеница које указују да се њихова идеологија заснива на религиозним тоновима и ароганцији да сами посједују истину о сваком појединачном питању (монопол истине). Ти религиозни тонови се везују за шеријатско право и Куран, по чијим правилима би све државе у свијету требале да функционишу. Дакле, то је њихов глобални стратешки циљ, односно глобална стратегија терориста. Мађутим, они у сврху остваривања тог стратешког циља, примјењују и различите краткорочне стратегије и тактике. Постоји неколико стратегија које нису стране ни муслиманским терористима а то су: исцрпљивање, провокација, nanoшење велике штете непријатељу, предузимање терористичких активности на странијој територији и сл. Такође, они користе и различите тактике, које се односе на застрашивања-пријетње, киднаповања, отмице, подметања ватре, подметања експлозива, засједе, узимање талаца, атентате и употребу НХБ агенса¹⁶⁰. Дакле, ријеч је о стратегијама и тактикама које се предузимају за вријеме извршења самог терористичког акта.

На примјер, терористички напади од стране муслиманских фундаменталиста који су се десили у времену од 1980. до 2003. године су специфични по томе што су извршени примјеном стратегије nanoшења што већих трошкова непријатељу да би се он повукао са одређене територије. Терористи су сматрали да што је већи трошак, већа је и вјероватноћа да ће се непријатељ повући. У овом периоду, доминирао је самоубилачки тероризам. Као

---

¹⁵⁹ Dugas, M., Kruglanski, A., W., *The Quest for Significance Model of Radicalization: Implications for the Management of Terrorist Detainees*, Behavioral Sciences and the Law, Vol. 32, Issue 3, John Wiley & Sons Ltd, New York, 2014. година, стр. 423.

¹⁶⁰ Гађиновић, Р., *Тероризам*, Драслар, Београд, 2005. година, стр. 173.

његов значајан примјер, навешћемо бомбашки напад присталица Хезболаха на касарну у Бејруту 1983. године у којем је страдао велики број америчких војника, што је довело и до њиховог повлачења¹⁶¹. Такође, у литератури се често наводи да су и напади на Сједињене Америчке Државе, 11. септембра 2001. године били обухваћени стратегијом цихадиста. Посљедних година појавило се обиље аналитичких доказа који су указивали да су цихадисти искрено вјеровали да је Америка била зрела за пораз. На основу овог увјерења, сматра се да су они формирали стратегије на основу којих су постигли циљ¹⁶². На примјер, терористички напади 11. септембра вјероватно су били дио стратегије исцрпљивања и стратегије провокације. Циљањем у срце финансијског дистрикта Сједињених Држава, Ал Каида је покушала да повећа трошкове америчке политике и смјештаја војника у Саудијској Арабији. Међутим, циљањем истакнутих симбола америчке економске и војне моћи, Ал Каида је можда, такође покушала да Сједињене Државе уђу у екстремни војни сукоб који би служио већем циљу Ал Каиде, а то је радикализација свјетског муслиманског становништва¹⁶³.

Ипак, постоји нешто што је можда најважније и најопасније, а то је оно што се предузима прије самог терористичког акта, који долази на крају као последње, крајње средство. Ту се прије свега мисли на процес радикализације, односно држање проповједи по џамијама и школама у страним земљама; плаћање грађанима да се традиционално облаче и строго поштују обичаје и усвајају традиционалне вриједности; да склапају бракове са лицима која чине домаће становништво; да раде на повећању наталитета у страним земљама што их стратешки посматрано кроз одређени временски период чини већинским становништвом у одређеној страни држави (случај Косово и тенденција ка Аустрији, Њемачкој, Швајцарској, Француској и сл.); миграције муслиманског становништва у земље Европе, супротстављање западној асимилацији и сл. У том случају, терористички акт представља једно од могућих средстава за остварење стратешког циља, а то је ширење ислама на свим континентима и формирање велике исламске државе на тлу Европе.

У погледу повећања процеса радикализације и уопштено глобализације тероризма од великог значаја је питање "арапског прољећа", као и сукоби *шиита* и *сунита*. Арапско прољеће је назив за талас демонстрација, протеста и побуна које су се десиле у арапском свијету и које се рефлектују на Европу. Поменути талас је почео 17. децембра 2010. године у Тунису, затим се проширио и на друге арапске земље: Египат, Либија, Бахреин, Сирија, Јемен, Алжир, Ирак, Јордан, Мароко, Оман, Кувајт, Либан, Мауританију, Саудијску Арабију и Судан. Кршење људских права, корупција, висока стопа незапослености и криза економије представљају главне проблеме с којима су се суочили аутократски режими те главне узроке великих устанака народа против тих режима широм арапског свијета. Исходи "арапског прољећа" разликују се од једне до друге државе, за безбједносну равн посматрану из европске перспективе постоји пет главних: пад секуларних диктатора; расписивање демократских избора; дестабилизација држава; настанак замршених и релативно трајних оружаних сукоба; неуспјешно рјешавање

---

¹⁶¹ Вид. Раре, R., A., *The Strategic Logic of Suicide Terrorism*, *American Political Science Review*, Vol. 97, No. 3, 2003. година, стр. 343–361;

¹⁶² Фарес, В., *Цихад у будућности - Терористичке стратегије против америке*, Народна књига-Алфа, Београд, 2008. година, стр. 160.

¹⁶³ Kydd, A., Walter, B., *The Strategies of Terrorism*, *International Security*, Vol 31, No. 1, London, Summer 2006. година, стр. 56.

проблема који су изазвали "арапско прољеће"¹⁶⁴. Поменуто дешавања су у великој мјери допринјела настанку радикализације у оквиру муслиманског свијета, интернационализацији муслиманског питања, подстицању, наоружавању и милитаризацији муслиманских екстремистичких и терористичких група. Дакле, ријеч је о веома важним догађајима који су имали утицај на каснија миграциона кретања ка Европи и радикализацију тероризма. У

почетку, демонстрације су биле мирне, демократске и инклузивне. То је била ноћна мора за естаблишмент у Сирији, Заливу, Ирану и Израелу. С временом је створено озрачје за најневјероватније интересне коалиције тих држава с циљем да се не допусте промјене. Након почетне збуњености та је коалиција кренула у координирану акцију, у којој нису бирана средства нити се марило за буџет. Скретање пажње са основних захтијева "арапског прољећа" на секташке сукобе, међувјерско неповјерење и подршка екстремистима били су дио тога плана. На жалост, многи су пали под утицај секташке пропаганде. С друге стране, када је изостала међународна подршка демократској опозицији, екстремисти су добили своју прилику. У првим годинама "арапског прољећа" Исламска држава готово да није ни постојала, Ал Каида је била збуњена јер су успјеси мирних протеста практично показали да она није била у праву. Међутим, пошто је револуција посустајала пред отпором естаблишмента, екстремисти су добили своју шансу дијелом и због подршке коју су добили од контрареволуционара¹⁶⁵.

Дакле, један од резултата "Арапског прољећа" јесте ширење унутармуслиманског сукоба између *сунита*¹⁶⁶ и *шиита*¹⁶⁷, потенцијалних секташких и мезхебских¹⁶⁸ подијела, те невјероватан жар и окрутност у међусобним борбама¹⁶⁹. Вјерска подијела на *шиите* и

---

¹⁶⁴ Вид. Конатар, В., *Наличје "Арапског прољећа"*, Култура полиса, година XI, број 25, Култура - Полис Нови Сад, Институт за европске студије, Београд, 2014. година; Старчевић, С., Кајтез, И., *"Арапско прољеће" и безбедност Европе*, Српска наука данас, вол. 1, број 2, Београд, 2016. година; (http://fin.unsa.ba/tekstovi/do_nas_je-i_to_je_dobra_vijest.pdf), 29. 08. 2018. година.

¹⁶⁵ (http://fin.unsa.ba/tekstovi/do_nas_je-i_to_je_dobra_vijest.pdf), 29. 08. 2018. година.

¹⁶⁶ *Сунизам или сунитски ислам* представља правац који проповједа чисти или ортодоксни ислам, а његове присталице називају се *сунитима*. Они сачињавају 85% или 90% укупног броја муслимана. Њихова идеологија везује се за *Суму* (традицију) која подразумева само *хадисе* (говоре), који се односе на пророка Мухамеда. Вид. Тодоровић, Д., *Сунитско-шиитски раскол и његове последице на безбедност у региону Блиског Истока*, Докторска дисертација, Факултет политичких наука, Београд, 2016. година.

¹⁶⁷ *Шиизам или шиитски ислам* представља други по величини огранак ислама. Овај правц се често назива сектом, а његове присталице називају се *шиити*. Они сачињавају између 10% и 13% укупног броја муслимана. Њихова идеологија везује се за *Суму* (традицију), која се не односи само на дјела пророка Мухамеда, већ и на дјела свих његових потомака, почев од Алија, као и свих даљих *имама*. За *шиите* су *имами* као и пророк Мухамед безгрешни и њихова традиција (изговорене ријечи и начин понашања) се сврстава у исту раван као и пророкова. *Шиити хадисе* зову и *хабар* (информација). Тумачење традиције на овакав начин изазива констернацију код *сунита* који га сматрају непоштовањем пророка и неисламским односом према вјери, јер се на тај начин изједначавају пророк и други људи, што је за њих неприхватљиво. Вид. Тодоровић, Д., *Сунитско-шиитски раскол и његове последице на безбедност у региону Блиског Истока*, Докторска дисертација, Факултет политичких наука, Београд, 2016. година.

¹⁶⁸ *Мезхеби* су школе мишљења или правне школе у исламском свијету.

¹⁶⁹ Сукоб *сунита* и *шиита* везује се за постојање два калифата, односно двије династије Умајадске и Абасидске. Дакле, њихов раскол настао је из претежно политичких мотива, током постојања ова два калифата, те је поред политичких попримио и друге мотиве и елементе: економске, социјалне, културне и религијске. У вријеме владавине ове двије династије дошло је до широке диверсификације разлика између двије главне струје ислама. Различито тумачење традиције, ствара разлике у њиховој идеологији што доводи до сукоба. У данашње вријеме, најважнији заступник *шиитског* дијела ислама је Исламска Република Иран, а најутицајнији сунитски опонент је Краљевина Саудијска Арабија, зато је фокус и усмјерен на односе

суните је производ главне и велике нетрпељивости у Арапском свијету. На једној страни имамо Иран, а на другој Саудијску Арабију као најутицајније државе које припадају поменутиим вјерским струјама, које се боре за превласт у том дијелу свијета. Пошто је *шиита* много мање, они често покушавају да поведу револуцију (Бахреин, Саудијска Аравбија, Јемен) у циљу промјена секташког односа, односно измјене баланса снага између владајућих *сунитских* режима и локалне *шиитске* популације. Оваква ситуација је погодно тло за развој екстремизма и терористичког дјеловања. Још ако се томе дода утицај међународних снага које стају на страну једне од ових вјерских струја (нпр. савезништво Америке и Саудијске Арабије), онда се још више ствара незадовољство и долази до јачања екстремизма и појаве тероризма¹⁷⁰. "Циљ је једноставан: религија је идеолошка тканина која прикрива ратове економског освајања"¹⁷¹.

У циљу утврђивања улоге "Арапског прољећа" у погледу експанзије и глобализације тероризма извршићемо анализу броја терористичких аката од стране муслиманских терориста у земљама Европе прије и послје његовог наступања.

Табела 6. Терористички акти који су извршили муслимански терористи на територији Европе прије "Арапског прољећа" (број жртава и година)

Терористички акти који су извршили муслимански терористи на територији Европе прије "Арапског прољећа"	Број жртава	Година
Талачка ситуација у московском позоришту ¹⁷²	Смртно страдало 129 таоца и 41 терориста.	2003.
Бомбашки напад на две Синагоге у Истанбулу ¹⁷³	Смртно страдале 23 и повријеђено 200 особа.	2003.
Бомбашки напад на Британски конзулат и HSBC банку у Истанбулу ¹⁷⁴	Смртно страдало 27 и повријеђено 450 људи.	2003.
Бомбашки напад (бомба постављена у аутомобилу) у Москви ¹⁷⁵	Смртно страдало 39 и повријеђено 100 људи.	2004.
Талачка ситуација у руском граду Беслану у Јужној Осетији ¹⁷⁶	Смртно страдало 330 људи (већином дјеце) и 26 терориста.	2004.
Бомбашки напад жене самоубице у близини Москве ¹⁷⁷	Смртно страдало 9 и повријеђено 100 особа.	2004.
Постављање бомбе на жељезничку станицу	Смртно страдало 191 и	2004.

Техерана и Ријада, јер је саудијско-ирански ривалитет у рејону Блиског истока персонификација шиитско-сунитског сукоба и најпресудније утиче на сунитско-шиитске односе и општу безбједносну ситуацију у региону Блиског Истока. Вид. (http://fin.unsa.ba/tekstovi/do_nas_je-i_to_je_dobra_vijest.pdf), 29. 08. 2018. година; Тодоровић, Д., *Сунитско-шиитски раскол и његове последице на безбедност у региону Блиског Истока*, Докторска дисертација, Факултет политичких наука, Београд, 2016. година, стр. 104-105.

¹⁷⁰ Вид. Тодоровић, *Нав. дјело*, стр. 363.

¹⁷¹ Deliso, С., *The Coming Balkan Caliphate: The Threat of Radical Islam to Europe and the West*, Praeger Security International, London, 2007. година, стр. viii.

¹⁷² Martin, *Нав. дјело*, стр. В-14.

¹⁷³ Исто, стр. В-15.

¹⁷⁴ Ibid.

¹⁷⁵ Ibid.

¹⁷⁶ Исто, стр. В-16.

¹⁷⁷ Ibid.

у Мадриду ¹⁷⁸	повријеђено 1500 особа.	
Самоубилачки терористички напади на саобраћајну инфраструктуру у Лондону ¹⁷⁹	Смртно страдало 50 и повријеђено 700 особа.	2005.
Терористички напад на путнички воз који је саобраћао на релацији Москва-Санкт Петербург ¹⁸⁰	Смртно страдало 28 људи.	2009.
Самоубилачки бомбашки напад на метро станицама у Москви ¹⁸¹	Смртно страдало 40 људи.	2010.

Табела 7. Терористички акти који су извршили муслимански терористи на територији Европе након "Арапског прољећа" (број жртава и година)

Терористички акти који су извршили муслимански терористи на територији Европе након "Арапског прољећа"	Број жртава	Година
Самоубилачки бомбашки напад на аеродром "Домодедов" у Москви ¹⁸²	Смртно страдало 35 и повријеђено 130 особа.	2011.
Бомбашки напад у аутобусу градског саобраћаја у Волгограду ¹⁸³	Смртно страдало 6 и повријеђене 33 особе.	2013.
Напад ватреним оружјем на шест локација у Паризу ¹⁸⁴	Смртно страдало 129 и повријеђено 300 особа.	2015.
Напад камионом на масу људи која је прослављала Дан пада Бастије у Ници ¹⁸⁵	Смртно страдало 84 и повријеђено 65 особа.	2016.
Напад ватреним оружјем у тржном центру у Минхену ¹⁸⁶	Смртно страдало 10 и повријеђена 21 особа.	2016.
Напад моторним возилом на цивиле за вријеме Божићног сајма у Берлину ¹⁸⁷	Смртно страдало 12 и повријеђено 56 особа.	2016.
Самоубилачки бомбашки напад на двије локације (аеродром и подземна жељезница) у Бриселу ¹⁸⁸	Смртно страдало 38 и повријеђено 340 особа.	2016.
Самоубилачки бомбашки напад након	Смртно страдало 23 и повријеђено	2017.

¹⁷⁸ Вид. Продан, Т., *Протутерористичка политика Европске уније*, Полемос, вол. 12, број 23, Загреб, 2009. година, стр. 13.

¹⁷⁹ Вид. Видер, Ц., *Походод Уједињеног Краљевства против радикализације*, Војно дело број 2, Београд, 2008. година, стр. 155.

¹⁸⁰ (<https://www.blic.rs/vesti/svet/hronologija-teroristickih-napada-u-rusiji/t48wx4j>), 04. 09. 2018. година.

¹⁸¹ Ковачевић, Р., Политички аспекти и детерминанте борбе НАТО против тероризма, Докторска дисертација, Факултет политичких наука, Београд, 2015. година, стр. 43.

¹⁸² Никодиновић, *Нав. дјело.* стр. 242.

¹⁸³ Ковачевић, *Нав. дјело.* стр. 43.

¹⁸⁴ Wiess, M., Hassan, H., *ISIS- У срећу војске терора*, Бууbook, Загреб, 2015. година, стр. 9.

¹⁸⁵ (<http://eug2016.com/wp-content/uploads/2016/07/ESI-2016-Osuda-teroristickog-napada-i-riječi-sućuti.pdf>), 12. 06. 2018. година.

¹⁸⁶ (<http://webtribune.rs/nemacka-teroristicki-napad-u-minhenu-ima-mrtvih/>), 23. 11. 2017. година.

¹⁸⁷ (<http://www.seebiz.eu/od-pocetka-godine-sest-velikih-teroristickih-napada-u-europi/ar-161069/>), 12. 06. 2018. година.

¹⁸⁸ Вид. Ђорђевић, С., Ивковић, Н., *Тероризам као негација демократије и напад на уставно уређење*, Безбедност, број 1, Београд, 2016. година, стр. 71.

концерта у Манчестеру ¹⁸⁹	119 особа.	
Бомбашки напад у подземној жељезници у Лондону ¹⁹⁰	Смртно страдало 5 и повријеђено 40 особа.	2017.
Напад хладним оружјем (ножем) у Лијежу ¹⁹¹	Смртно страдало 3 и повријеђено неколико особа.	2018.

На основу анализе наведених табела (табела 6 и 7) долазимо до закључка да и прије, а и након наступања "арапског прољећа" терористички акти од стране муслиманских терориста нису били страна појава на тлу Европе, као и да поменути акти односе велики број људских живота. Прије "Арапског прољећа" највећи број терористичких активности на тлу Европе вршила је Ал Каида, а након "Арапског прољећа", то исто је чинила Исламска држава. Наиме, Ал Каида је вршила терористичке акте на тлу Европе због незадовољства ратом у Авганистану, као и каснијим незадовољством са савезничким односом појединих европских држава према америчком присуству и дјеловању на Арабијском полуострву. Касније, ту улогу је преузела Исламска држава, што потврђују и терористички акти који су изведени у њеној режији.

Међутим, неки извори указују да је Исламска држава производ Америке у циљу рушења појединих арапских влада и остваривања различитих интереса. Дакле, они сматрају да је у том контексту стратешки циљ јасан, а то је успостављање контроле над "*шиитским полумјесецом*", што обезбјеђује контролу над постојећим резервама нафте, трасама за нафтоводе и гасоводе, смањивање иранског утицаја (самим тим елиминисање утицаја проиранских организација) и смјене режима у Дамаску. У вези с тим, сматра се да ће Исламска држава трајати онолико колико Запад буде хтио и она може да буде изненађење само за оне који иза догађаја на Блиском истоку виде рат за демократију и људска права¹⁹². Због тога, у очима већине Арапа, Сједињене Америчке Државе су сила која се противи њиховом националном ослобођењу јер, штитећи своје интересе када је ријеч о нафти, подржавају постојеће друштвено и политичко стање и супротстављају се политичком и економском напретку арапских земаља¹⁹³.

У вези с тим, постоје и схватања која указују на постојање конкретних чињеница које указују да "арапско прољеће" представља дио шире осмишљеног плана или пројекта (што не треба поистовјетивати са завјером) од стране Сједињених Америчких Држава. У прилог томе иде и говор бившег америчког предсједника Џорџа Буша млађег, који је 9. маја 2003. године пред дипломцима Универзитета у Јужној Каролини саопштио план о изградњи зоне слободне трговине између Сједињених Америчких Држава и Блиског истока у наредних десет година, наглашавајући: "Уклањањем корупције и корисног уговарања, које ћемо замијенити слободним тржиштем и праведним законима, народу

¹⁸⁹ (http://www.ffzg.unizg.hr/international/d/Izvjestaj_UoM_Erasmus+mobilnost.pdf), 04. 09. 2018. година.

¹⁹⁰ Уп. (<http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2017/HR/COM-2017-354-F1-HR-MAIN-PART-1.PDF>), 04. 09. 2018. година; (https://sr.wikipedia.org/wiki/Напади_Исламске_Државе_у_Европи#Напади_у_Великој_Британији), 15. 01. 2019.

¹⁹¹ (<https://www.srbijadanas.net/teroristicki-napad-u-belgiji-ubijeni-policaјci-i-prolaznik-video/>), 03. 09. 2018. година.

¹⁹² Конатар, В., *Наличје "Арапског прољећа"*, Култура полиса, година XI, број 25, Култура-Полис Нови Сад, Институт за европске студије Београд, 2014. година, стр. 275.

¹⁹³ Старчевић, Кајтез, *Нав. дјело*, стр. 234.

Блиског Истока ћемо увећати процват и слободу"¹⁹⁴. Након тога, 6. новембра 2003. године у Националном доприносу за демократију (*National Endowment for Democracy-NED*), услиједило је објављивање програма у коме се изражава неопходност извођења "глобалне демократске револуције" на блиском истоку, што се може протумачити као "зелено свјетло" за почетак реструктурирања Блиског Истока¹⁹⁵. У склопу тога, 2007. године, формиран је "Пројекат за демократизацију Блиског Истока" (*The Project on Middle East Democracy-POMED*), који су сачињавали специјалисти Џорџтауна, Института за Блиски Исток (*The Middle East Institute-MEI*), Харварда и Стенфорда. Везивна нит међу њима био је члан Њујоршког савјета за спољну политику (*Council on Foreign Relations-CFR*) Марк Палмер, један од архитеката тзв. "плишаних револуција" у Источној Европи¹⁹⁶. Не дуго затим се појавио и специјални извјештај POMED (*Project on Middle East Democracy*), под називом "Стратегија за привлачење политичког ислама", аутора Шадија Хамида из катарске филијале *Brookings Institution*, у којем се између редова јасно наговјештава промјена политичког курса према исламским радикалима. Дакле, ту постоје четири корака за привлачење (придобивање) исламистичких партија: први корак – прикупљање информација, што подразумијева дијалог са различитим опозиционим групама у циљу оцјењивања политичких услова на мјесту; други корак – јавна дипломатија, односно омекшавање постојећег антизападног расположења; трећи корак – ширење демократије, што подразумијева сарадњу у циљу ефективнијег мирног супротстављања ауторитативним режимима, укључујући сарадњу и обједињавање идеолошки разноликих група; и четврти корак – безбједносни интереси, који обухватају привлачење (придобивање) популарних исламских покрета, јавно и тајно¹⁹⁷. Поменути извјештај се може тумачити и као први корак у припреми јавности на политичке промјене које ће касније наступити, што се прије свега односило на могућност преузимања власти од стране исламистичких партија (нпр. Муслиманске браће). И на крају свега, поменуте тврдње потврђује Хенри Кисинџер, који је на Међународном економском форуму у Санкт Петербургу 2012. године саопштио да догађаји на Блиском Истоку представљају дио великог стратегијског плана Америке¹⁹⁸.

Такође, поред таквих ставова, постоје и схватања по којима се сматра да је Европска унија посредно утицала на процесе који су обухваћени "арапским прољећем". С једне стране, економско стање у арапским земљама Медитерана погоршано је након 2008. године стагнацијом и кризом у Европској унији због пада извоза на тржиште Европске уније, које је било и остало главно тржиште медитеранских и уопштено арапских држава. С друге стране, стање је додатно погоршавано вишегодишњим захтијевима Европске уније за реформама по мјерилима Европске уније, по начелу "више за мање", тј. више реформи система по укусу Европске уније (макар и мимо реалних потреба дотичне земље) за више трговинске размјене с Европском унијом, што је био *de facto* револуционарни програм, јер би се том логиком највећи ниво интеграције с Европском унијом постигао кроз потпуну промјену државних система и режима. С треће стране, либерализација на домаћем

---

¹⁹⁴ Панкратенко, И., *Египет, Турција и Ближњи Восток: Создание "Глубинных государств" и союз с исламистами*, у: *Убийство демократии: Операции ЦРУ и Пентагона в постсоветский период*, Кучково поле, Москва, 2014. година, стр. 397; Преузето: Конатар, *Нав. дјело*, стр. 264.

¹⁹⁵ *Ibid.*

¹⁹⁶ *Ibid.*

¹⁹⁷ *Ibid.*

¹⁹⁸ Конатар, В., *Наличје "Арапског пролећа"*, Култура полиса, година XI, број 25, Култура-Полис Нови Сад, Институт за европске студије Београд, 2014. година, стр. 265.

тржишту, темељем споразума о слободној трговини са Европском унијом и економске реформе тражене од Европске уније, праћене редукијом социјалних мјера, само су отежале стање у земљама истока и југа Медитерана. Пракса државног субвенционисања хране и горива постала је тешко одржива посебно након 2008. године, што је био један од генератора протеста, уз незапосленост становништва и корупцију владајућих кругова да се носи с економским стањем. Протести против арапских диктатора дочекани су у почетку са симпатијама у Европској унији, али без јасних циљева у тим процесима, односно без увиђања могућих нежељених исхода транзицијских процеса. Поучан је примјер Либије, гдје су новонастале супротстављене оружане формације имале подршку из ваздуха НАТО чланица у првом реду Француске, против снага Муамера Гадафија. Међутим, након урушавања Гадафијевог режима није било одговарајуће подршке Европске уније и изградњи нове власти и нових друштвено-економских односа, те је Либија завршила у сукобима наоружаних супротстављених фракција те постала простор за убацивање Исламске државе и кључна тачка нестабилности у Сјеверној Африци. Слична ситуација задесила је Тунис, Египат и Сирију¹⁹⁹.

Уз све наведено, не можемо да не укажемо на чињеницу да многе земље у свијету имају проблеме са кршењем људских права, корупцијом, високом стопом незапослености и кризом економије, а ипак у њима није дошло до побуна и унутрашњих сукоба, што може да укаже да је на побуне у арапском свијету утицао спољашњи фактор, односно велике силе у циљу остваривања својих интереса. Револуције долазе и спонтано услијед незадовољства, али је несхватљиво да талас насиља у арапском свијету буде заступљен готово у исто вријеме у већини арапских држава, што све више иде у прилог утицају спољашњег фактора.

Међутим, поред утицаја великих сила, постоји и велики допринос појединих исламских држава у подстицању ширења тероризма и интернационализацији муслиманског фундаментализма, миграцијама као посљедици која доприноси ширењу тероризма. Наиме, у Сирији побуну против режима повели су *сунитски* побуњеници, који су поред Сједињених држава и дијела Запада подржани од стране арапских заливских земаља, Турске и још неких других исламских држава. Испоставило се да побуна тече неуспјешно и да тзв. сиријска опозиција и њено војно крило Слободна сиријска армија ни уз свестрану помоћ са стране нису у могућности да сруше режим. Таква ситуација је утицала да најприје поједине заливске државе, затим богати појединци из тих држава и Турска, почну да финансирају екстремније салафистичке и цихадистичке групе које су врло брзо нарасле и постале снажније од тзв. умјерене опозиције. Поред њих, на челу листе финансијера били су Катар, Уједињени Арапски Емирати и Саудијска Арабија, као и читав низ богатих појединаца из арапских заливских земаља. Њиховим новцем, стварана је инфраструктура нових цихадистичких организација. Дакле, тим новцем је за њих куповано савремено оружје на Западу, те вршено плаћање новопридошних бораца из читавог свијета. Поменуто популацију, није привукао само новац, већ и идеја цихадизма и стварање једног новог исламског калифата. То је довело до тога да ове организације направе снажан продор на сиријској територији и заузму трећину земље, маргинализујући дјеловање тзв. умјерене опозиције и постајући прави противник режима, али и тзв. умјерене опозиције. Поред тога, почеле су да се боре и једне против других. Најпознатије

---

¹⁹⁹ Тадић, Ј., Драговић, Ф., Тадић, Т., *Миграцијска и избјегличка криза-сигурносни ризици за Европску унију*, Полиција и сигурност, број 1, 2016. година, стр. 16-17.

терористичке групе које су настале на овај начин су Цабхат ал нусра на почетку, а затим и данас најјача терористичка организација, која је рођена у Ираку али дјелује и у Сирији, Исламска држава у Ираку и Леванту (ИСИЛ). Она у Ираку није створена због "Арапског прољећа", већ због већ наведеног девастирања ирачке армије, али је у Сирији узнапредовала управо захваљујући "Арапском прољећу"²⁰⁰.

Ако посматрамо оружане сукобе у Сирији, јасно видимо израженост двоструких стандарда великих сила у погледу поимања тероризма, гдје се на тај начин под борбом против тероризма тумаче веома различите ствари. Помагањем побуњеника да изводе оружане нападе на територији Сирије сматрају борбом за демократију, а када неко од муслимана изврши оружани напад на њиховој територији онда такав чин називају терористичким актом. Подржавајући побуњенике, они себе сматрају заштитницима демократије и главним субјектом у борби против тероризма. Ипак, под плаштом тог заштитничког ауторитета се крију различити интереси (нафта, плин, руде, стратешки интереси и сл.). Супротна страна сматра да они подржавају тероризам и да се неоправдано уплићу у њихове проблеме, притом нарушавајући њихов суверенитет. Из тог произилази да су у питању двије различите концепције, које у многome отежавају борбу против тероризма на глобалном нивоу. Такође, стиче се утисак да велике силе у циљу остваривања својих интереса у арапским земљама у сваком тренутку, кад год им то одговара могу да утичу на распламсавање сукоба између *шиита* и *сунита*.

Поред наведеног, не можемо да не поменемо и подржавање тероризма од стране исламских држава у свјетским оквирима. На примјер, Иран је велика држава која спонзорише исламски тероризам и која без икакве сумње троши неколико стотина милиона америчких долара за подршку екстремним исламским снагама у свијету, у првом реду оним који су спремни да се боре оружјем за своје циљеве²⁰¹. И неке друге муслиманске земље пружају подршку исламским екстремистима. На примјер. милијарде долара из Саудијске Арабије, Кувајта, Уједињених Арапских Емирата је послато у Босну и Херцеговину најчешће кроз добротворне организације које своје коријене имају у Европи, али посебно у Њемачкој, Аустрији и Хрватској²⁰². Поред тога, према експертским налазима, обука савремених исламских терориста се још, мада у далеко мањој мјери врши и у Либији, Алжиру, Судану, Турској, Египту, Сирији, Либанону, Јордану, Гази и Саудијској Арабији, али је веома тешко доказати директну везу њихових Влада са таквим активностима²⁰³.

На основу свега наведеног можемо закључити да је "Арапско прољеће" допринјело глобализацији тероризма, односно рушењу Либије и подржавање муслиманских екстремиста у рушењу влада у Либији, Тунису, покушају рушења власти у Египту и сл. Велики утицај на то имале су велике силе у циљу остваривања својих личних интереса. Дакле, ријеч је о веома важним догађајима који су како смо већ поменули имали утицај на каснија миграциона кретања ка Европи и радикализацију тероризма.

Дакле, поред развоја екстремизма односно успона радикалног исламизма склоног тероризму, као озбиљан безбједносни изазов јавља се и мигрантска криза. Из подручја

---

²⁰⁰ Тодоровић, *Нав. дјело*, стр. 363-364.

²⁰¹ Симеуновић, *Нав. дјело*, стр. 205-207.

²⁰² Deliso, C., *The Coming Balkan Caliphate: The Threat of Radical Islam to Europe and the West*, Praeger Security International, London, 2007. година, стр. 7.

²⁰³ Вид. Симеуновић, *Нав. дјело*, стр. 207.

захваћених оружаним сукобима, као и дуготрајном биједом и одсуством наде, стотине хиљада људи похорило је на Запад у највећој сеоби народа од Другог свјетског рата²⁰⁴.

Наиме, подаци безбједносних служби указују да се међу мигрантима налазе хиљаде бораца Исламске државе, као и других исламских милитантних група који би на територији Европске уније постали "терористи спавачи" који чекају тренутак да се активирају и изврше терористичке нападе²⁰⁵. У исто вријеме, терористичке ћелије у земљама Европске уније пуштене су у погон како би шириле страх по европским престоницама, унијеле нервозу у јавно мјење и од европских политичара изнудиле брзоплете и недовољно промишљене реакције. Поменуто два изазова су у великој мјери повезана. Прво, један од разлога због којих је мигрантска криза почела јесте брутални обрачун терориста организованих у Исламску државу са својим истовјерним неистомишљеницима и равнодушнима. Пред необузганим насиљем, људи бјеже борећи се за сопствене животе. Друго, канали миграција могу постати канали за инфилтрацију терориста у земље Европе, о чему говоре све озбиљне безбједносне институције. То је један од начина преношења асиметричног рата са тла ислама на Запад који "свети ратници" виде као свог непријатеља (упркос обостраним симпатијама из времена Хладног рата). Један од узрока, оваквог стања ствари јесте глобални интервенционализам у коме Америка учествује као савезник. Треће, дејство терориста у Европи погоршава однос Европљана према мигрантима и мањинама поријеклом из афричких и блискоисточних земаља и изазива нове и јаче линије подјела у европским друштвима. Четврто, то погоршавање односа олакшава терористичким организацијама регрутацију нових терориста. Међу незадовољним, одбаченима, пониженима, остављенима, безнадежнима и очајнима увијек ће се наћи довољан број оних којима се може манипулисати, на које се може утицати, који могу бити уцјењени или изведени да пођу странпутицом²⁰⁶.

У вези с поменутих безбједносних изазовима јављају се дубљи друштвени и политички изазови и проблеми за Европу. Први је успон екстремизма и потреба за одбраном демократије, који је поспјешен с једне стране, економском кризом и њеним посљедицама, с друге, широким спектром друштвених проблема, од незадовољства младих незапослених људи до пропасти мултикултуралности, а са треће стране са приливом миграната из оружаним сукобима захваћених земаља, међу којима су и оне у којима су војно интервенисале или још увијек интервенишу поједине европске државе. Други проблем се односи на малу ефикасност Европске уније у ријешавању великих проблема. Европска унија се није одрекла државе и државног суверенитета, када је себе представила као удружење држава чија кохезивна снага лежи у заједништву основних вриједности и основних интереса народа који се удружују. Међутим, у вријеме изазова све су гласнији дисонантни тонови који свједоче о томе да националне политичке елите у први план стављају своје посебне интересе, не обазирајући се превише на заједништво. У прилог томе свједоче различити приступи ријешавања мигрантске кризе, од добродошлице до ограђивања, од прихватања квота за распоређивање и бригу о мигрантима до одбацивања сваке могућности да се у тој расподијели учествује. Очигледно, Европа није довољно снажна као организација и морала би да нађе начин да доноси одлуке, а потом и да те

²⁰⁴ Старчевић, С., Кајтез, И., *"Аранско пролеће" и безбедност Европе*, Српска наука данас, вол. 1, број 2, Београд, 2016. година, стр. 237.

²⁰⁵ Пашић, Д., *Утицај мигрантске кризе на тероризам у Европи*, Право - теорија и пракса, број 7-9, Нови Сад, 2017. година, стр. 45.

²⁰⁶ Старчевић, Кајтез, *Нав. дјело*, стр. 237-238.

одлуке спроводи у свим државама чланицама. Трећи проблем је однос Европе према арапском свијету. Однос према арапском свијету обухвата обе димензије: унутрашњу и спољну. Питање Европљана арапског поријекла и Арапа који раде у Европи не може се ријешити без друштвених конфликта ако се Европа ода политичком застрањивању, као што се ни стабилан ни добар однос према арапском свијету не може заснивати на војном интервенционизму, политичком туторству и економској експлоатацији. Прије свега, мора се разликовати религија од њене политичке злоупотребе, идеологије. Опасност није ислам, чак ни исламизам у свом фундаменталистичком руху. Велика опасност је у могућности да читав ислам, услед борби струја унутар ислама и спољног политичког, економског и војног притиска са запада постане исламизам. Запад прво мора да разумије своју улогу у настанку исламизма и развоју његове антизападњачке црте, да би могао да успостави дијалог са њим²⁰⁷.

У свијету, а посебно у земљама Европске уније ислам доживљава велику експанзију, што се јасно види из различитих статистичких података. Дакле, у свијету данас има више од 200 милиона имиграната, што је око 2,8% данашњег свјетског становништва. Од тога, преко 15 милиона имиграната муслиманске вјероисповијести живи у Европској унији (3,3%). У Сједињеним Америчким Државама број муслимана је два пута мањи, а тренутно око 500.000 људи сваке године нелегално дође у Европску унију, без докумената, гдје већину те популације чине муслимани²⁰⁸.

Табела 8. Приказ укупног броја становника у појединим европским државама, број муслимана у поменутиим државама и проценат муслимана у односу на укупно становништво

Држава	Укупно становника	Муслимана	Процент (%)
Аустрија	8.102.600	300.000	3,7
Белгија	10.192.240	370.000	3,6
Велика Британија	55.000.000	1.406.000	2,6
Њемачка	82.000.000	3.040.000	3,7
Грчка	10.000.000	370.000	3,7
Данска	5.330.020	150.000	2,8
Шпанија	40.202.160	300.000-400.000	0,7-1
Италија	56.778.031	700.000	1,2
Холандија	15.760.225	695.600	4,4
Португалија	9.853.000	30.000-38.000	0,3-0,4
Француска	56.000.000	4.000.000-5.000.000	7,1-8,9
Шведска	8.876.611	250.000-300.000	2,8

На основу анализе табеле 8. јасно се види да већина муслимана у Европској унији живи у Француској, Њемачкој и Енглеској. Међутим, и у осталим земљама број припадника муслиманске популације у односу на број становника је веома велики.

Све ове земље ће на неки начин бити принуђене да креирају нову политику интеграције муслимана у Европској унији. Правна позиција ислама унутар држава

²⁰⁷ Исто, стр. 239.

²⁰⁸ Милошевић, З., *О интеграцији муслимана досељених у државе Европске уније*, Војно дело, јесен, Београд, 2012. година, стр. 51.

Европске уније искључиво зависи од статуса и природе односа између државе и религије, а мање-више свуда се примјењује принцип секуларизма, који дозвољава да држава сарађује са вјерским заједницама и институцијама. У појединим државама повремено долази до судара дјелатности муслимана са политичким, безбједносним и правним поретком држава Европске уније и тада државе покушавају да уведу ред тако што не сарађују са вјерским заједницама муслимана и забрањују рад појединих џамија или имама²⁰⁹.

Муслиманска популација има значајан проблем у погледу интеграције у земљама Европске уније. Обичаји, религија и сам начин живота муслимана се косе са европском културом. То се манифестује у многим сферама живота. Рецимо, социјално-економско стање муслиманске популације у Европској унији много је лоше. Муслиманско становништво је најнезапосленија групација у Европској унији, често два до три пута веће од неких сличних имигрантских група. На примјер, у Енглеској незапосленост муслиманског становништва износи 20%, док је државни просјек 7%. У прилог томе иду и емпиријска истраживања, која указују на дискриминацију, која је веома раширена када је у питању запошљавања муслимана. Дакле, послодавци који своју дјелатност обављају на тлу Европске уније не желе да их запосле. Даље, број затвореника муслимана је такође несразмјерно велик у односу на друге становнике. У Енглеској 11% затвореника чине муслимани, Холандији 20%, Француској више од 60%, иако муслимани чине тек око 10% популације свих држава. Главни проблем с муслиманима, огледа се у томе што се они нису интегрисали у политички, економски и правни поредак држава Европске уније, већ су, стварајући гета, наставили да живе по свом исламском, културном, политичком и економском обрасцу, а он је често садржавао радикализацију вјерског мишљења кроз екстремну политику вођења цихада (рата против невјерника), који има и друга институционална и морална значења и политику извођења терористичких аката, односно подршку тероризму. Поред тога, гета су започела ширења протјерујући домаће становништво, а затим су се често чула мишљења да ове чисте муслиманске територије треба да добију политичку аутономију и да живе по правилима шеријата, што је код домаћих земаља Европске уније био знак за узбуну. Дакле, повећање броја муслимана у Европској унији довело је до сукоба између конзервативно умјерених муслимана и Европљана прожетих европским либерализмом. Стално се биљеже случајеви раста нетрпеливости између Европљана и муслимана. Поред појаве радикалног ислама који све више слиједе млади муслимани, спремни и на јавно изражавање незадовољства, присутни су и они који желе да потчине Европљане својој вјери и вриједностима. Пошто муслимани живе у гетима, не интересује их социо-културни простор државе у којој живе и не асимилију се. Већина њих не прихвата европске, демократске и правне норме, те живе по законима шеријата, придржавајући се свог система етичких и социјалних вриједности. Постоји оправдан страх да ће поменуте муслиманске територије у оквиру Европске уније у ближој будућности затражити и аутономију, а послије и одвајање од матичне државе, јер су већ сада муслиманске територије у Европској унији "државе у држави"²¹⁰. Рецимо, Дистрикт Моленбек у Белгији је примјер такве врсте територије и он је родно мјесто лица која су извршила терористичке нападе у Паризу 2015. и Бриселу 2016. године. Дакле, муслиманске заједнице у западним земљама представљају колоније своје земље или географске енклаве (Пакистанци у Великој Британији, Алжирци у Француској и Турци у

---

²⁰⁹ Исто, стр. 52-53.

²¹⁰ Исто, стр. 53-54.

Њемачкој), што може довести до сукоба са домаћим становништвом. Градови се мјењају као резултат ових проблема интеграције, а то постаје још један фактор који гура људе ка радикализацији²¹¹.

Важно је поменути и све јачи развој и утицај Исламских заједница у појединим земљама Европске уније. На примјер, Исламска заједница у Аустрији је према мишљењу стручне и вјерске јавности, најмодернија кровна организација муслимана у једној европској земљи и она данас активно учествује у свим сегментима јавног, политичког и културног живота. Као једну од важнијих области рада представници заједнице дефинишу едукацију младог нараштаја. Тако је у Бечу, још прије петнаест година основана прва исламска гимназија. Њу похађа преко 360 ђака порјеклом из 15 земаља, а у склопу школе налази се и просторија у којој ученици могу обављати молитву. Настанку европског ислама у Аустрији осим Исламске гимназије посљедњих неколико година доприноси и Исламска педагошка академија. Она је већ дала неколико генерација наставника вјеронауке, који данас предају како у Исламској гимназији, тако и у свим другим школама широм Аустрије које похађају и ученици исламске вјероисповијести. Прије тога, вјеронаука је искључиво предавана у џамијама, а данас је та настава транспарентна²¹².

Саудијаска Арабија и остале богате земље Персијског залива су путем различитих хуманиратних организација градиле џамије на тлу Европе, а све у интересу ширења радикалног вехабизма. У Великој Британији, умјерени муслимани који су дошли из афроазијских земаља се радикализују у локалним медресима (мјеста вјерског подучавања), од стране радикалних имама. Такође, забрињавајућа чињеница је и то да се међу актерима тероризма све више налазе образовани људи, љекари и инжењери, који су своје дипломе стекли на Западу²¹³, а неки су у западним земљама рођени и/или одрасли, стекли држављанство западних земаља, да би се касније радикализовали од стране разних екстремистичких и терористичких колективитета²¹⁴. Такав случај је и са другим земљама у Европи, гдје живи муслиманска популација.

Дакле, посјећивање џамије и везе са екстремистима јесте значајан фактор радикализације, али све чешће се у те сврхе користе приватне куће и друга мјеста како би избјегли да буду откривени. Дакле, утицај екстремних духовних вођа је значајан чинилац у процесу радикализације, не само дјеловањем путем директног контакта, већ често и преко аудио-визуелних материјала и интернета. Такав менторски рад потенцијално је "најбитнији" и он омогућава да се потенцијални терористички регрути пронађу, преобрате и касније међусобно повежу. У почетку, тежиште ментора је на оданости исламу, при чему се не помињу екстремистичке идеје. Потенцијални регрути се том приликом подвргавају

---

²¹¹ International Centre for the Prevention of Crime (ICPC), *Crime Prevention and Community Safety: Cities and the New Urban Agenda*, 5th International Report, Montreal, 2016. година, стр. 163.

²¹² Вид. Галијашевић, Ц., *Тероризам у Аустрији*, Филип Вишњић, Београд, 2012. година, стр. 43-44.

²¹³ Египћанин Мустафа Кемал Мустафа, познатији као Абу Хамза студирао је грађевинарство на Политехничком колеџу у Брајтону (Енглеска), да би се крајем 80-их година радикализовао и прикључио муџахединима у авганистанско-совјетском рату. Он је био радикални исламиста и некадашњи духовник џамије код Финсбери парка у Лондону, окупљао је велики број младих муслимана на улицама британске престонице, што је довело до огромног пораста броја екстремиста који су се крили у тој земљи, а тај град је био познат као Лондонистан. Након тога, почетком 90-их година, за вријеме грађанског рата у Босни и Херцеговини, прикључио се муџахединским јединицама у борби против Срба, а био је и учесник у злочинима над Србима на Црном Врху. Вид. Марковић, С., *Илегалне миграције као фактор међународног тероризма*, Докторска дисертације, Факултет безбедности, Београд, 2018. година, стр. 134.

²¹⁴ Исто, 133-134.

пропаганди која илуструје мучење и прогон муслимана у цијелом свијету. Након тога, даје се вјерско оправдање из Курана и Хадита, за агресивни цихад, а у случају самоубилачког напада истиче се важност награде за саможртвовање. Све ово је на добровољној бази и нема приморавања. Умјесто тога, ментори се ослањају на стварање индивидуалне посвећености терористичком циљу уз групни идентитет и солидарност²¹⁵.

Наиме, из тог разлога, аустријска влада је одлучила да затвори седам џамија и да из земље протјера велики број имама, као мјеру која је усмјерена против политичког ислама. Поводом тога, аустријски канцелар Себастиан Курц је изјавио: "У нашој земљи нема мјеста за паралелна друштва, политички ислам и тенденције радикализације"²¹⁶.

Поред тога, веома важно је напоменути да се грађанима широм Европе дају новчана средства да се традиционално облаче и строго поштују обичаје и усвајају традиционалне вриједности. На примјер, Саудијци људима на Косову дају финансијска средства у износу од 150 евра, као и друге врсте помоћи да у потпуности воде исламски начин живота. Такође, дјец се нуди новац у износу од 50 евра да науче поједине текстове из Курана²¹⁷. Адекватан примјер велике борбе за традиционални начин одјевања и строго поштовање обичаја и традиционалних вриједности од стране муслиманске популације јесте Француска. У овој земљи, прво је 2004. године донесен Закон о забрани ношења знакова или одјеће који упадљиво исказују религијску припадност ученика²¹⁸. Тиме се уз истакнуте симболе осталих религија, јасно спречава и ношење свих облика муслиманских марама²¹⁹ у француским школама. Након тога, водиле су се честе расправе о односу концепта лаицитета (секуларности) и државног образовног система, наглашавајући улогу школе у секуларном одгоју свих француских држављана. Иако присутни и раније, фактори

²¹⁵ Видер, Ц., *Поход уједињеног краљевства против радикализације*, Војно дело, број 2, Београд, 2008. година, стр. 166.

²¹⁶ (<https://www.dw.com/sr/austrija-zatvara-dzamiје/a-44151365>), 12. 09. 2018. година.

²¹⁷ Deliso, С., *The Coming Balkan Caliphate: The Threat of Radical Islam to Europe and the West*, Praeger Security International, London, 2007. година, стр. 68-69.

²¹⁸ Овом закону претходила је "Афера с марамом". Поменута афера започета је 1989. године када су три муслиманске ученице школе у француском граду Цреилу удаљене с наставе јер су одбиле скинути *хиџаб* (марама с различитим стиливима или бојама, а врста која се најчешће носи на западу покрива главу и врат, али не и лице). То је потакнуло тадашњег министра образовања да од највишег француског административног тијела затражи стручно мишљење о случају. Државни савјет (*Conseil d'Etat*) убрзо је донио закључак како ношење *хиџаба* није противно лаицитету (секуларности), будући да концепт подржава унапријеђење слободе изражавања и исказивања религијских увјерења, ограничавајући само ношење оних симбола који представљају чин притиска, провокације, пропаганде или проселитизма. Овим преседаном је одбрањено право већине муслиманских ученица, које су због ношења *хиџаба* биле процесуиране пред судом током 90-их година. Постепено измјењени друштвени контекст, ширења граница Европске уније и све већи прилив миграната утицали су на потребу за ревидирањем концепта секуларизма. Поводом тога, тадашњи француски предсједник Жак Ширак 2003. године окупила групу стручњака из различитих подручја, познату као Стасијева комисија. На темељу њихових закључака 2004. године донесен је овај закон. Вид. Дружетић, И., *Француска забрана муслиманске бурке и њезини одјеци у хрватским медијима*, *Studia ethnologica Croatia*, vol. 25, Загреб, 2013. година, стр. 210.

²¹⁹ Поред *хиџаба* ту постоји и друге врсте марама: *никаб* (вео за лице који обично има прорез за очи, али се може носити и са засебним заром за очи, а уз њега иде пратећа марама); *бурка* (најзатворенији од свих муслиманских велова, из једног је дијела и покрива и лице и тијело, често са само уском мрежицом у предјелу очију); *ал-алмира* (дводијелни вео, који се састоји од тијесне капе од полиестера или памука и мараме која се носи преко ње); *шајла* (дугачка правоугаона марама која се омотава око главе и причвршћује на раменима); *химар* (дугачак вео који пада до струка, а потпуно прекрива главу, врат и рамена, али не и лице) и *чадор* (врста плашта који прекрива цијело тијело, а често испод њега на глави имају једну мању мараму. Вид. (<https://www.rtvbn.com/3830686/hidzab-nikab-burka-kakva-je-razlika>), 10. 09. 2018. година.

сигурности и одбране женског достојанства најинтензивније се почињу спомињати везано за најновији закон, односно у тренутку када је расправа прешла с *хиџаба* на *никаб* и *бурку*, те истовремено, из државних школа на много шире подручје јавне сфере. Дакле, Француска иде корак напријед и 2011. године доноси Закон о забрани прекривања лица у јавности, којим је муслиманкама онемогућено јавно ношење *бурке* и *никаба*, што је изазвало велику осуду од стране муслиманског свијета. Међутим, уставно вијеће (*Conseil constitutionnel*) је то образложило да су жене које прекривају лице, добровољно или не, доведене у ситуацију искључености и подређености, што се не слаже са уставним начелима слободе и једнакости²²⁰. Новински чланци, а вјероватно и друштвена јавност сматра да видљиво повећање броја *бурки* на улицама показује да се велика француска исламска заједница радикализовала, јер једино радикални исламисти траже од својих жена да носе *бурке*²²¹. Из овог се јасно види колика је жеља исламиста да своје обичаје и културу засновану на својим вјерским документима пренесе и на друге немуслиманске државе.

Поред тога, у сврху остваривања свог стратешког циља исламисти склапају бракове на територији различитих европских држава са домаћим становништвом и раде на повећању наталитета што представља значајан искорак, ка остврењу коначног стратешког циља. Такав тренд заступљен је данас у већини европских земаља.

Уколико посматрамо све наведено, можемо јасно видјети колика опасност по друштво произилази из процеса радикализације. Ако појединац прихвата насиље као могућ, можда чак легитиман начин дјеловања, јасно је колика штета може да произађе из таквог образаца понашања. Као примјер негативног утицаја радикализације, поред мноштва негативности које воде у тероризма, можемо навести актуелну појаву страних терористичких бораца²²².

Постоји велики број људи који из различитих земаља свијета одлазе као добровољци у Сирију, гдје ратују на страни Исламске Државе. Поред тога, ЦИА (*Central Intelligence Agency*) сматра да милитантне активности Исламске државе обухватају бројку између 20.000 и 31.500. На основу следеће табеле можемо да видимо статистички приказ заступљености страних терористичких бораца на тлу Сирије²²³.

Табела 9. Државе из које долазе страни терористички борци и њихов број

Држава из које долазе страни терористички борци	Број
Авганистан	Мање од 100
Албанија	140
Алжир	Више од 100
Аустрија	Мање од 100
Босна и Херцеговина	350
Велика Британија	Више од 600
Данска	Мање од 100

²²⁰ Дружетић, И., *Француска забрана муслиманске бурке и њезини одјеци у хрватским медијима*, *Studia ethnologica Croatia*, vol. 25, Загреб, 2013. година, стр. 210-211.

²²¹ Исто, стр. 225.

²²² "Страни терористички борци" је појам који су у правну терминологију увеле Уједињене нације 2014. године како би описали појединце који путују у иностранство у сврху тероризма.

²²³ Марковић, С., *Илегалне миграције као фактор међународног тероризма*, Докторска дисертације, Факултет безбедности, Београд, 2018. година, стр. 210.

Египат	358
Ирска	Мање од 100
Италија	Мање од 100
Јемен	Више од 100
Јордан	Више од 600
Казахстан	Више од 100
Киргистан	Мање од 100
Косово	150
Кувајт	Мање од 100
Либија	556
Македонија	20
Мароко	1500
Норвешка	Мање од 100
Њемачка	Више од 400
Пакистан	330
Русија	Мање од 500
Саудијска Арабија	3000
Србија	3
Тунис	3000
Турска	500
Уједињени Арапски Емирати	Мање од 100
Украјина	Мање од 100
Узбекистан	Мање од 100
Финска	Мање од 100
Француска	Више од 600
Холандија	Више од 100
Црна Гора ²²⁴	20
Шведска	Мање од 100
Шпанија	Мање од 100

На основу табеле 9. јасно се види масовна заступљеност страних терористичких бораца који ратују на страни Исламске државе. Према процјени Уједињених нација њихов број је велики и износи преко 30.000²²⁵, што је веома алармантно. Они представљају велики проблем не само због њиховог дјеловања на сиријском ратишту, већ због њихових активности у процесу радикализације која представља велику опасност приликом њиховог повратка. Питање страних бораца и њихова умијешаност у сукобе у Сирији и Ираку, укључују све израженија страховања да би повратници из сиријског и ирачког сукоба могли да изврше нападе у својим матичним земљама, створило је забринутост на највишим нивоима балканских политичких система²²⁶.

²²⁴ Азиновић, В., *Глобализација тероризма и опасност по Босну и Херцеговину*, Округли стол, Геополитичке промјене у свијету и Европи и положај Босне и Херцеговине, Зборник радова, Академија наука и умјетности Босне и Херцеговине, Сарајево, 2017. година, стр. 96.

²²⁵ (https://www.un.org/sc/ctc/wp-content/uploads/2016/09/FTF-Report-1-3_English.pdf), 07. 09. 2018. година.

²²⁶ Speckhard, A., *The Roles of Women in Supporting, Joining, Intervening in, and Preventing Violent Extremism in Sandjak Table of Contents*, International Center for the Study of Violent Extremism, 2016. година, стр. 8.

На основу свега наведеног можемо да закључимо да терористи у сврху постизања свог циља примјењују различите стратегије и тактике. Терористички акт представља само једно од средстава за постизање њиховог већ поменутог стратешког циља.

2.3 Утицај муслиманског фундаментализма на радикализацију муслимана у Босни и Херцеговини и стварање повољних услова за тероризам и друге оружане облике насиља

Појава тероризма у Босни и Херцеговини, под плаштом исламског фундаментализма, који представља један новонастали феномен, заступљен на овим просторима, привлачи велику пажњу како академске заједнице тако и стручњака из праксе. У последњој деценији XX вијека на територији Босне и Херцеговине догодиле су се сурове, драматичне и трагичне друштвене промјене, које су се негативно одразиле на све сфере друштвеног живота (политичку, социјалну, економску, културну, моралну, нормативну итд.). Као такве, оне су имале утицај на разне друштвене појаве, укључујући и тероризам, као веома опасну и негативну друштвену појаву. Дакле, поред постојећих, искрсли су нови проблеми, изазови, ризици и пријетње које превазилазе простор Босне и Херцеговине. Велики проблем који је постојао у то вријеме на територији Босне и Херцеговине је грађански рат (1992-1995), са етничко-вјерским карактеристикама²²⁷. Суштина проблема лежи у чињеници да је у поменутом рату у оружаним саставима локалних муслимана, учествовало и неколико хиљада исламиста (муслимански вјерски екстремисти, који су по свом доласку постали припадници одреда "Ел Муџахид"²²⁸) из преко тридесетак муслиманских и неколико хришћанских земаља. Многи од њих су прекаљени у вишегодишњим оружаним сукобима у Авганистану и терористичким активностима широм свијета. Тачније, ријеч је о особама којима је *џихад* (свети рат) у правом смислу основно занимање²²⁹. Већина тих џихадистичких група потичу од селефијске²³⁰ и вехабијске²³¹ традиције, која представља екстремистичке границе

²²⁷ Прије рата, према попису становништва 31. марта 1991. године у Босни и Херцеговини је било 4. 354. 911 становника, гдје су од тога 43,7% били Муслимани, 31,3% су били Срби, 17,3% Хрвати и 7,7% припадници других нација. Православно становништво у Босни и Херцеговини било је већинско, у периоду између два свјетска рата (пописи из 1921. и 1931. године), као и у знатном дијелу послеријатног периода (пописи из 1948., 1951. и 1961. године). Међутим, попис из 1971. године први пут је показао да је измјењена етничка структура становништва бивше СР БиХ и да су Муслимани у њој постали релативна већина (39,6% Муслимани, 37,2% Срби и 20,6% Хрвати). Шкрбић, *нав. дјело*, стр. 49.

²²⁸ *Ел муџахид* је била јединица Војске Републике Босне и Херцеговине која се састојала од муџахедина, странаца и босанских Муслимана. Основана је 13. августа 1993. године под командом генерала Расима Делића. Дакле, била је припадница Трећег корпуса Армије Републике Босне и Херцеговине и борила се против српских и хрватских снага током рата у Босни и Херцеговини. Вид. (http://www.icty.org/x/cases/delic/tjug/bcs/080915bcs_summary_1.pdf), 18. 06. 2018. година.

²²⁹ Уп. Шкрбић, *Нав. дјело*, стр. 1; Бранко, К., *Рат на Балкану - џихадизам, геополитика и дезинформација*, Доживљаји једног официра португалске војске у служби ОУН, Књига комерц, Београд, 2019. година; стр. 143-144.

²³⁰ *Селефизам* је вјерска ултраконзервативна секта настала из сунитског ислама, чији се чланови настоје идентификовати са оним што сматрају да је карактерисало прве муслимане. Најекстремнији припадници ове секте су, слиједећи своје тумачење џихада, изводили самоубилачке терористичке акције. Чланови ове секте су 2014. године прогласили Исламску државу на подручју Сирије и Ирака прогањајући и убијајући све оне које су доживљавали као невјернике-хришћане и муслимане, који се нису слагали са њиховим тумачењем

сунитског ислама који је познат по "селективно, дословном тумачењу сакралних текстова ислама"²³². Овим лицима, у њиховом дјеловању, придружили су се и домицилни Бошњаци-муслимани²³³. Такође, постојала је и обрнута ситуација, гдје су се ти страни екстремни исламисти прикључивали босанским цивилним одбрамбеним снагама²³⁴.

Догађаји који су обиљежили почетак грађанског рата у Босни и Херцеговини свједоче о присуству најрадикалнијих исламских формација на просторима Балкана и Босне и Херцеговине. Ратна дешавања, искориштена су од стране терористичких организација на начин да су своје добровољце слали у Босну и Херцеговину под изговором да они желе помоћи својој браћи у невољи²³⁵. Након окончања рата постало је јасно да је то био само изговор, пошто се чланови терористичких организација нису вратили у земље одакле су дошли, него су наставили са својим дјеловањем и у мирнодопским условима. Да би успјешно легализовали свој боравак у Босни и Херцеговини, неки од челних људи из власти Федерације Босне и Херцеговине су им омогућили стицање држављанства Босне и Херцеговине. Држављанство су стицали женидбом или временом проведеним на територији Босне и Херцеговине²³⁶.

Дакле, у Босни и Херцеговини је након рата велики број муџахедина остао у Босни и Херцеговини, гдје су многи оженили локалне жене оснивајући породице у духу шеријата, населивши села попут Доње Бочиње, које припада општини Маглај и које је

ислама. Данас се тај појам у потпуности повезује са исламским фундаменталистима. Наиме, овај појам се често повезује са Осамом бин Ладеном и Ал Каидом, пошто је он оправдање и повод свог дјеловања црпио управо из селџизма. Важно је напоменути да је од селеџизма настао и веџабизам. Чињеница је да нема разлике између селеџија и веџабија и да су то два наличја једне кованице. Дакле, сви они вјерују у исте догме и носе исте идеје. Сматра се да ван Арабијског полуострва дјелују селеџије, а унутар њега веџабије. Вид. Посић-Драган, Д., *Ислам-питања и одговори*, National Security and the Future, vol. 9, no. 1-2, Загреб 2008. година, стр. 113; Али Секкаф, Х., *Веџабизам/Селеџизам-идеолошка позадина и историјски коријени*, Сребрно перо, Сарајево, 2005. година, стр.33.

²³¹ *Веџабизам* представља реформистичко-конзервативни и изузетно радикалан вјерски покрет, који се јавио у XVIII вијеку. Његов оснивач је Мухамед ибн Абдел Ваџаб, који је рођен 1703. године у областин Неџд, у селу Ујајни у близини данашњег главног града Саудијске Арабије, Ријада. Поменути покрет своју идеологију заснива на изворним идејама о исламу, те се његова интерпретација ислама разликује од других исламских смјерова. Веџабизам настоји задржати муслимане на изворној интерпретацији ислама без даљих научних, теоријских и сличних посредовања у интерпретацији. У тој својој верзији ислама веџабије приказују себе као једине истинске и праве чуваре "Божје истине", при чему сматрају да су управо они ти који ову "истину" треба да пренесу и да муслимане и невјернике усмјере на пут "праве Божје истине". Овај покрет, у данашње вријеме је најпроширенији у немодернизованим дијеловима Азије и у мањој мјери на тлу Европе, те га многи окривљују за подстицање и идеолошку основу данашњим терористичким организацијама. Вид. Трифуновић, Стојаковић, Врачар, *Нав. дјело*, стр. 60.

²³² Bartolo, R., *Decentralised Leadership in Contemporary Jihadism: Towards a Global Social Movement*, Journal of Terrorism Research, Vol. 2, Issue 1, University St. Andrews, Scotland, 2011. година, стр. 45.

²³³ Поповић, П., *Сарадња полиције Републике Српске са другим субјектима у размени информација од значаја за контролу тероризма у Босни и Херцеговини*, Безбедност, vol. LIX, број 2, Београд, 2017. година, стр. 45.

²³⁴ Колман, Е., *Цихад Ал Каиде у Европи, Авгано - босанска мрежа*, Удружење дипломаца Центра Цорц Маршал, Београд, 2006. година, стр. 22.

²³⁵ Трифуновић, Д., *Нови облици тероризма у Босни и Херцеговини*, Докторска дисертација, Факултет безбедности, Београд, 2007. година, стр. 76-78.

²³⁶ Шетка, Г., Ратковић, Ж., *Веџабије у Босни и Херцеговини-реална пријетња тероризмом?*, Зборник радова, Супротстављање тероризму-међународни стандарди и правна регулатива, Висока школа унутрашњих послова, Ханс Зајдел фондација, Козара, 2011. година, стр. 653.

етнички очишћено од хришћанског живља²³⁷. У контексту претходно наведеног, често се спомиње да постоје и случајеви да су се поједини међународни представници у Босни и Херцеговини и на Косову оженили са муслиманкама, што такође представља значајан стратешки подухват који иде у прилог терористима.

Поред њих, на тло Босне и Херцеговине су пристизали и вехабијски проповједници који су долазили с књигама и саудијским новцем чији задатак није био борба већ образовање. Поменуте књиге промовисале су "чисти ислам", а њихово ширење је представљало нову врсту рата²³⁸.

Дакле, сасвим је јасно да укључивање муџахедина у рат у Босни није био спонтан покрет. Управо супротно, био је то план који је исцртало и спровело у дјело руководство Ал Каиде који су жељели да одрже цихад живим и пренесу своју борбу на Запад. Из тог разлога, рат у Босни долазио је као препоручен и потпуно се уклопио у стратешке планове Ал Каиде. На овај начин, није ни чудо да се руководство Ал Каиде директно укључило у овај пројекат. За њих, Босна је била један нови Авганистан, један нови борбени фронт за цихад. Бин Ладен и његови замјеници често су посјећивали Босну. На примјер, Ајман ел Завахари, тадашња Бин Ладенова десна рука, путовао је у неколико наврата у Босну да би надгледао кампове за обуку којима су управљали муџахедини. Сам Бин Ладен био је неколико пута у Босни, гдје је водио разговоре са предсједником Изетбеговићем и са уским кругом људи из Странке демократске акције (СДА) у Сарајеву. Имао је и Босански пасош, који му је издала босанска амбасада у Бечу, баш као и многи други чланови Ал Каиде који су се борили у Босни²³⁹.

Може се рећи да је грађански рат у Босни и Херцеговини, имао за последицу велики и снажан уплив исламског фундаментализма. Његови носиоци (вјерски фанатици), остварили су велики утицај на бошњачку омладину у Босни и Херцеговини, чији су припадници и након рата, тачније послје Дејтонског мировног споразума наставили да пропагирају екстремистичко схватање ислама. Због своје поприличне бројности, солидне организованости, снажне финансијске иностране подршке, а посебно огромног повлађивања њиховом екстремистичком реаговању од стране појединих политичких личности, бошњачки националисти испољавају (остварују) негативан утицај на укупно стање у Босни и Херцеговини. Посебно, а и велику опасност за стабилност Босне и Херцеговине представља и организовање на њеном тлу вехабијских колективитета који се називају и мини државама. Ови колективитети су се формирали ради урушавања званично признате државе Босне и Херцеговине, величањем снаге ислама, све у циљу ширења страха и стварања несигурности према грађанима других националности. Постоји тенденција ширења шеријатских закона од стране тих "мини држава", као и да на тој територији живе само муслимани, који би се у догледно вријеме ујединили у једну државу, гдје се при том мисли на формирање исламске државе Босне и Херцеговине²⁴⁰. Први терористички акти на нашем тлу, везују се за дјеловање припадника вехабијског покрета у Босни и Херцеговини. Њихова активност је свакако важна ако се посматра са аспекта

---

²³⁷ Deliso, C., *The Coming Balkan Caliphate: The Threat of Radical Islam to Europe and the West*, Praeger Security International, London, 2007. година, стр. 10.

²³⁸ Bećirević, E., *Islamic Radicalism in Bosnia and Herzegovina*, Violent Extremism in the Western Balkans, Collection of works, Belgrade, September 2015. година, стр. 42.

²³⁹ Бранко, К., *Рат на Балкану - џихадизам, геополитика и дезинформација*, Доживљаји једног официера португалске војске у служби ОУН, Књига комерц, Београд, 2019. година, стр. 145.

²⁴⁰ Шкрбић, *Нав. дјело*, стр. 3-4.

могућег даљег терористичког дјеловања и планирања терористичких активности широм Европе²⁴¹. Овакво чињенично стање у великој мјери је допринјело повезивању држављана Босне и Херцеговине са Исламском државом. У том контексту, од 2012. године, радикализовани држављани Босне и Херцеговине су предузимали радње које се огледају у планирању, припремању, јавном подстицању, финансирању, врбовању, обуци и одласку у Сирију и Ирак са циљем придруживања Исламској држави²⁴².

Уколико узмемо у обзир све наведено, онда можемо говорити о три периода тероризма у Босни и Херцеговини. Први период траје од 1992. до 1995. године и њега карактерише долазак страних терористичких бораца, на територију Босне и Херцеговине и њихово учешће у грађанском рату. Други период траје од 1995. до 2012. године, а њега карактерише успостављање и проширење радикализације локалног становништва. И трећи период, који траје од 2012. године до данас карактерише одлазак грађана Босне и Херцеговине у Сирију и Ирак, како би се придружили Исламској држави и учествовали у терористичким активностима²⁴³.

Из свега наведеног можемо закључити да је већа опасност од тероризма изазивање рата, што је један од (посредних) стратешких циљева екстремиста. Њихов коначни циљ је радикализација становништва и стварање муслиманске Босне и Херцеговине. Према томе тероризам, па и рат, па чак и висока стопа наталитета, инсистирање на традиционалним вриједностима и екстремистичким тумачењем вјерских порука су само средства за постизање коначног циља. Они чине основу стратешког приступа креатора. Ако се само пође од тероризма и на њему се задржи, неће се схватити суштина стратегије муслиманског екстремизма. Наиме, ово мора да постане јасно политичким и свим осталим факторима у Босни и Херцеговини, па чак и у Европи, уколико се жели остварити озбиљан приступ у погледу осујећивања и спречавања реализације поменуте екстремистичке стратегије. У наредном временском периоду комплетан државни апарт Босне и Херцеговине требало би да обрати пажњу на наведене ствари, како би се на што квалитетнији начин ријешило поменути проблем.

2.4 Идеологија муслиманског тероризма и методе његовог ширења

Идеологија исламског фундаментализма, темељи се на индивидуалном тумачењу ислама од стране инспиратора и организатора појединих исламистичких организација. У тексту часописа *Таквим*, ког је издавало Предсједништво Удружења илмије Босне и Херцеговине, у Сарајеву из 1992. године, у једном дијелу текста (на страни 68.) се говори:

---

²⁴¹ Шетка, Ратковић, *Нав. дјело*, стр. 657.

²⁴² Шикман, М., *"Страни терористички борци" и кривични поступци у Босни и Херцеговини*, Зборник радова, Кривично законодавство и функционисање правне државе" Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Требиње, 2018. година, стр. 208.

²⁴³ Вид. Шикман, М., *Return of the Foreign Terrorist Fighters-Criminal Persecution and Deradicalization in BiH*. In Denis Čaleta and Corinna A. Robinson (Eds.). *Violent Extremism and Radicalization Processes as Driving Factors to Terrorism Threats*. (109-136). Ljubljana: Ministry of Defense of Slovenia, Joint Special Operations University from Tampa. USA and Institute for Corporate Security Studies, 2018. година, стр. 122-125.

*"Ислам тежи да уништи све државе и владе било гдје на лицу земље, које су се супротставиле идеологији и програму ислама, без обзира на државу или нацију која је на власти. Сврха ислама је да успостави државу на темељу своје идеологије и програма, без обзира на то која нација постаје носилац ислама или која је нација поткопана у процесу оснивања идеолошке муслиманске државе. Ислам тражи земљу, не само њен део"*²⁴⁴.

Гласник Странке демократске акције, на чијем се челу налазио Алија Изетбеговић, *Муслимански глас*, давао је разна ратноушкачка тумачења блискоисточних исламиста куранских интерпретација као што је: *"Све остави гдје си пошао!"* Проповиједа Куран: *"Објављујем ти да си дужан узети оружје, у име Моје, у име Божије и мораши ићи у рат"*²⁴⁵.

У којој мјери идеологија религије или фанатичних група у оквиру ислама може бити опасна када је ријеч о насиљу, а посебно тероризму, у ситуацији када неки вјероучитељи и сами прибјегну тероризму или неким другим облицима насиља, можемо видјети у поруци муслиманима коју је дао Омар Абдел Рахман²⁴⁶: *"Уништите њихову економију, запалите њихове компаније, развалите њихове користи, потопите њихове бродове, упуцајте њихову ваздушну снагу и убијајте их на земљи, у зраку у/на води и гдје год их нађете. Ухватите их, опсједајте их и осакатите их комплетно. Убијајте све ове невјернике гдје год их нађете. Ви их убијајте, а Алах их кажњава вашим рукама"*²⁴⁷.

Наиме, муслимански екстремисти имају циљ да ислам прошире на цијелу планету, а то не представља ништа друго него тежњу да се промијени друштвени поредак цијелог свијета и да се устроји према исламским идеалима. У вези с тим, неки аутори ислам третирају као фундаментализам или револуционарну идеологију, која се односи на све муслимане ма гдје год се они налазили. Наиме, из наведених разлога, сматра се да муслимански вјерник неће искрено хтјети да прихвати суверенитет неке друге државе осим муслиманске, пошто исламска идеологија захтијева друштво у којем влада апсолутна потчињеност Алаху и шеријатском законодавству²⁴⁸. Водећи се поменутом идеологијом, муслимански терористи настоје да своје терористичке активности стално шире, примјењујући при том, различите методе. Већ смо поменули да многе терористичке организације своје присталице које су већ прекаљене у оружаним сукобима у Авганистану и другим жариштима широм свијета, шаљу у неке друге земље у којима постоје оружани сукуби, под изговором да пружају помоћ својој муслиманској браћи, гдје и остају и стичу држављанство²⁴⁹.

Даље, терористичке организације врше радикализацију и регрутовања својих чланова. Радикализација често почиње са појединцима који су фрустрирани својим животима, друштвом или унутрашњом и спољном политиком својих влада. Типичан образац је да се ови људи сусрећу са другим истомишљеницима, те заједно прођу кроз низ

²⁴⁴ Трифуновић, Д., Стојаковић, Г., Врачар, М., *Тероризам и Вехабизам*, Филип Вишњић, Београд, 2011. година, стр. 53.

²⁴⁵ Трифуновић, Д., *Нови облици тероризма у Босни и Херцеговини*, Докторска дисертација, Факултет безбедности, Београд, 2007. година, стр. 38.

²⁴⁶ Шеик Омар Абдел Рахман, поријеклом је из Египта и један је од најрадикалнијих муслиманских имама, који је осуђен за терористички напад на зграде Свјетског трговинског центра 1993. године. *Ibid.*

²⁴⁷ *Ibid.*

²⁴⁸ Трифуновић, Стојаковић, Врачар, *Тероризам и Вехабизам*, Филип Вишњић, Београд, 2011. година, стр. 54.

²⁴⁹ Уп. Шкрбић, *Нав. дјело*, стр. 1; Трифуновић, Д., *Нови облици тероризма у Босни и Херцеговини*, Докторска дисертација, Факултет безбедности, Београд, 2007. година, стр. 76; Шетка, Ратковић, *Нав. дјело*, стр. 657.

догађаја и фаза који на крају могу довести до тероризма. Међутим, само неколико лица на крају заврше као терористи, док остатак престане или напушта радикализацију у различитим фазама²⁵⁰. Терористичка радикализација представља процес у којем појединац прихвата терористичко насиље као могуће, можда чак и оправдано дјеловање. На крају, може, али и не мора, навести појединца да заговара, подржава и да се укључи у тероризам. Међутим, не постоји јасно одређен пут који води ка тероризму. Терористичка радикализација се може јавити на различите начине, различитом брзином и под различитим околностима. Сваки случај терористичке радикализације и регрутовања чланова резултат је јединственог пресјека повољног окружења и личних прилика и психологије датог мушкарца и жене²⁵¹. Приликом регрутовања нових чланова, припадници терористичких организација, као главну компоненту користе религијску индоктринацију. Наиме, овдје се прије свега мисли на злоупотребу вјерске наставе у сврху регрутовања, као и примјену политичке пропаганде, која је такође у функцији регрутовања терориста²⁵².

Такође, у Босни и Херцеговини постоји 1500 џамија, а у 50 или 100 се регрутују будући терористи. Грађењем већег броја џамија, веће су могућности врбовања свјежих снага за "исламску ствар"²⁵³. Највећи регрутни центар у Босни и Херцеговини је џамија краља Фахда у Сарајеву уз коју је направљена и спортска дворана, библиотека, учионица, интернет центар итд²⁵⁴.

Поједина емпиријска истраживања допринјела су бољем разумијевању различитих врста активности које чине радикалне групе, као и њихове различите улоге. Тако, Петер Несер, један од раних и угледних истраживача с емпиријским приступом у овој области, каже да су социо-економски профили чланова ових група различити. На основу свог рада са студијама случајева многих терористичких ћелија откривених у Европи, он је идентификовао неколико врста личности и улоге унутар ових група. Према његовим ријечима, вођа је идеалистичка особа, обично харизматичан и прилично заинтересован за политику са активистичким мишљењем. Сљедбеник је млада, интелигентна, понекад образована и добро одгојена особа, која се сјајно сналази у професионалном, академском и друштвеном окружењу, која се диви и гледа према вођи групе и дели с другима свој активистички начин размишљања. Такође, ту су присутне и особе које се придружују групи кроз друштвене везе са појединцима који су директно или индиректно повезани са групом. Разлози да се ова особа придружи групи су различити и укључују оданост пријатељима, притисак у друштвеним групама, случајни сусрет са харизматичним регрутом или жељу за "авантурама". Постоје разни мотиви који су гурнули горе наведене људе да се придруже групи. Према Несеру, лидер је кључна и покретачка снага за регрутовање и радикализацију у Европи²⁵⁵.

Слично томе, Слотман и Тили су изнијели и друге детаље о професији, улогама и мотивима различитих чланова радикалних група. На основу података добијених из

---

²⁵⁰ Precht, T., *Home grown terrorism and Islamist radicalisation in Europe*, Research report funded by the Danish Ministry of Justice, 2007. година, стр. 33

²⁵¹ OSCE, *Спрјечавање тероризма и сузбијање насилног екстремизма и радикализације која води ка тероризму: Приступ кроз рад полиције у заједници*, Беч, 2014. година, стр. 38.

²⁵² Трифуновић, *Нав. дјело*, стр. 219.

²⁵³ Шкрбић, *Нав. дјело*, стр. 72.

²⁵⁴ *Исто*, стр. 87.

²⁵⁵ Institute for Democracy and Mediation (IDM), *Religious Radicalism and Violent Extremism in Albania*, Tirana, 2015. година, стр. 30.

интервјуа на терену, ови истраживачи идентификовали су три главна пута ка радикализацији. Стога, поједини људи се радикализују као резултат својих напора да заслуже поштовање, стабилност и смисао. Ти људи су обично појединци који су имали лоше резултате у школама и који су умијешани у неке мање прекршаје. Припадање радикалној групи нуди им својствено значење и поштовање од стране околине. За њих је одјећа и идентификација са авганистанским муџахединима нешто посебно и одликује их субкултура коју карактеришу ратнички језик и ратне пјесме. Други мотив иза радикализације је резултат потраге за заједницом с којом би се идентификовали. Према истраживачима, људи који се радикализују из тог разлога су млади који у почетку нису били друштвени, те су водили побожан начин живота и тихо, али интензивно вјерско увјерење. Ови људи стичу осећај друштвене заједнице и прихватања из социјализације са сродном групом "браће". И на крају, неки људи се радикализују због перцепције неправде према муслиманима у разним регионима, као што су Авганистан, палестинске територије итд. Обично ти људи воде групу са социјалног и интелектуалног аспекта. Вође су обично боље образовани, нешто старији, више познају вјерске текстове, са добрим вјештинама арапског језика и углавном поузданији у себе од осталих чланова групе. Лидери су политички и идеолошки свјесни и чини се да они одређују размишљање о питањима религије, политике и употребе насиља од стране других чланова групе. Они одлучују о којим изворима се треба консултовати за "ауторитарније" мишљење о питањима религије и упућују чланове групе да читају одабране материјале који подржавају ортодоксније и насилније тумачење Курана. Лидери проводе пуно времена критикујући различите ненасилне интерпретације Курана. За разлику од осталих чланова групе, лидери су углавном елоквентни, кохерентни и промишљени у изражавању својих ставова. Слотман и Тили наглашавају да, иако чланови радикалних група можда немају чврста увјерења и радикалне ставове, они се постепено одвајају од друштва и изолују се унутар групе. Често им је забрањена џамија због страха од ширења својих екстремних погледа и све више смањују контакт са људима који другачије мисле. Ова изолација додатно појачава њихов екстремни поглед, а околно окружење се све више доживљава као корумпирано и непријатељски. Према овим научницима, млади се не радикализују због имама, родитеља, претраживања интернета или због напора да сами истражују екстремистичке материјале и пропаганду. Радикализација се дешава због сталне интеракције са особом која има утицај на њих, попут харизматичног вође, рођака или поузданог пријатеља и због све веће изолације од другог дијела друштва²⁵⁶.

"Испирање мозга" се врши у неколико фаза и то: окупљање, селекција, чланство у неком од удружења исламских фундаменталиста, извођење акција и формирање група. У првој фази, потребно је окупити младе људе како би се извршила селекција. Окупљање се врши на начин да се одржавају "семинари и конференције у режији различитих исламских фундаменталистичких организација. Средства којима се врши финансирање у ову сврху прибављају се од "хуманитарних организација"²⁵⁷. Наиме, сваки од поменутих семинара и конференција има идентичну структуру, која подразумијева међусобно упознавање учесника, учење Курана и упознавање са програмом рада. Поменути програм рада се састоји из четири компоненте: А-обавеза да се ради у сврху и за циљеве ислама; Б-методи

---

²⁵⁶ Исто, стр. 30-31.

²⁵⁷ *Al Haramain, Al Furquan, Benevolence International Foundation u друге.*

Даве (ширење ислама); В-утицај "Запада" на муслимане; Г- ислам и политика²⁵⁸.

Селекција кандидата се остварује кроз активности "радних група". Млади људи или кандидати, одлучују се за једну од четири радне групе, а најзаинтересованији кандидати се упућују у чланство неког од удружења исламских фундаменталиста²⁵⁹.

Наредна фаза, односи се на само чланство у неком од удружења исламских фундаменталиста. Већина поменутих удружења, посебно оних која регрутују младе чланове, по правилу, састављена је из два дијела:

А- Одјељење за Дову (задужено за религијска учења, активности и сл.), које је кључно за операције "испирања мозга". Намјерно и тендециозно се цитирају суре из Курана, које извучене из контекста имају другачије значење, обећава се "џенет" (рај) у којем онога којем се посрећи да погине на алаховом путу очекује као награда 72 дјевике итд.

Б- Одјељење за културу, медије и спорт (задужено за физичку обуку младих људи), чије уобичајене активности чине заједничке вјежбе, од гађања оружјем, рада на интернету, до вјежбања борилачких вјештина. Дакле, све ове активности се обављају у циљу прилагођавања кандидата тимском раду, уласка у физичку кондицију и стицања основних вјештина²⁶⁰.

У наредној фази, након вјерске индоктринације и физичке обуке, чланови поменутих удружења или организација исламских фундаменталиста изводе заједничке или појединачне акције. Ове акције се односе на постављање постера и плаката са порукама вјерске садржине, нападе на неистомишљенике, како вербалне тако и физичке, као и на организовање посебних кампова за обуку будућих "инструктора"²⁶¹.

И најзад, последња фаза се односи на формирање група. Овдје је важно напоменути да цјелокупна обука за младе људе изгледа безазлено, забавно и садржајно. Веома често се у највећем броју случајева путем "хуманитарних организација" обезбјеђују финансијска средства за новчане надокнаде активистима. Формирана група младих исламиста, са инструктором предводником на челу, планира будуће озбиљније акције, све до момента када једног од чланова групе по инструкцијама предводника сниме видео-камером²⁶². Овај тренутак је веома важан, пошто од тог тренутка група, снимком једног од чланова на којем се он обавезује да ће извршити одређену терористичку акцију преузима на себе двоструку обавезу:

А- Уколико члан групе изврши терористичку акцију, он овим чином обавезује друге да учине исто.

Б- Уколико члан групе не изврши терористичку акцију, остали чланови групе имају обавезу да га ликвидирају, као издајника.

Узимајући у обзир велико присуство припадника иранског VЕVAK-а и Хезболаха на територији Босне и Херцеговине, као и чињеницу што су терористи успјели да развију широко разгранату мрежу "хуманитарних организација" и пратећих невладиних

²⁵⁸ Галијашевић, Ц., *Тероризам у Аустрији*, Филип Вишњић, Београд, 2012. година, стр. 83.

²⁵⁹ Трифуновић, *Нав. дјело*, стр. 220.

²⁶⁰ Галијашевић, *Нав. дјело*, стр. 84.

²⁶¹ Трифуновић, *Нав. дјело*, стр. 221.

²⁶² Припадници терористичких организација Хезболах и Хамас након извођења терористичких акција пуштају у јавност емитовање снимка погинулог терористе или шехида, на којем се види како у једној руци држи Куран, а у другој аутоматску пушку, гдје, при том, објашњава разлоге због којих се одлучио на самоубилачку акцију. *Ibid.*

организација исламских фундаменталиста, као што су то нпр. Активна исламска омладина, часопис SAFF и друге, може се закључити да су исламисти у Босни и Херцеговини тренутно у завршној фази "школовања" терориста самоубица. Уколико се узме у обзир чињеница да у Босни и Херцеговини постоји више удружења вехабија, те да су исламски фундаменталисти годинама радили и раде на обуци и индоктринацији, како их називају "јетимима" или "сирочади", остаје само питање: гдје и када ће тако темпиране бомбе експлодирати²⁶³?

Ове методе ширења вјерског тероризма примјењују се и у Босни и Херцеговини, наравно, уз велику финансијску подршку. У вези с тим, ако посматрамо рецимо вехабијски покрет, који представља веома добро организовану заједницу у којој постоји прецизна хијерархија и строго чуване тајне, врбује све више младих људи из Босне и Херцеговине. Према неким изворима, вехабијски шефови само за приступање сваком новом члану исплате 100 еура. Мјесечно, сваки вехабија добије 300 еура, а жене 400 еура. Исплата поменутог новца врши се у готовини, а одакле све долази огроман новац још нико није прецизно утврдио²⁶⁴.

2.4.1 Ширење утицаја Ал Каиде на Балкану

Актуелна политичка и безбједносна ситуација на Балкану достигла је најтежу тачку од краја ратова који су се десили 90-тих година прошлог вијека. Данас је поменути регион економски, политички и безбједносно дјелимично интегрисан у архитектуру Европске уније, а сходно томе и у европским структурама сигурности, али смо свједоци да се овај концепт суочава с великим изазовима данас²⁶⁵.

Поменути изазови, везују се за терористичко дјеловање различитих терористичких организација, прије свих Ал Каиде. Постоје мишљења да је Ал Каида искористила ратна дешавања на просторима Балкана за ширење свог утицаја на цијели регион. Након завршетка рата у Босни и Херцеговини, велике силе, прије свих Сједињене америчке државе и поједине земаље Западне Европе извршиле су велики притисак на администрацију Алије Изетбеговића да се одрекне помоћи Ирана и радикалних исламских организација. Такав сценарио довео је до тога да се међусобни односи Ирана и муслиманског дијела Босне и Херцеговине сведу на релативно низак ниво, пошто би даље заостравање односа са Сједињеним америчким државама и земљама Европе довело у питање остварење дугорочних циљева радикалних муслиманских организација. Због таквог развоја ситуације, Иран, као једна од држава која је означена као спонзор тероризма, организује рад своје тајне обавјештајно-субверзивне мреже у Албанији²⁶⁶. У вези с тим, Јосеф Бодански, врсни амерички познавалац доктрине и стратегије цихада је

²⁶³ Галијашевић, *Нав. дјело*, стр. 84-85.

²⁶⁴ (<https://www.hercegovina.info/vijesti/vijesti/bih/bih-placa-za-vehabizam-mjesecno-svaki-vehabija-dobije-300-a-zene-400-eura>), 26. 04. 2018. година.

²⁶⁵ Анђелковић, С., Вуковић, Н., Лазић, Ж., *Genesis of the Islamic State and Reflections on the Security of Western Balkan Countries*, Војно дело, број 8, Београд, 2016. година, стр. 47.

²⁶⁶ Маргетић, Д., *Исламистички тероризам на југу Европе*, Загреб, Национална и свеучилишна књижница, 2006. година, стр. 6.

установио трајну присутност радикалних муслимана на Балкану и сматра да се иранска обавјештајна служба укључује у многе области друштвеног живота Албаније од почетка 90-их година прошлог вијека. Такође, он тврди да је иранска обавјештајна служба, користећи иранске успостављене институције у Албанији организовала обавјештајно-агентурну мрежу и своје дејство усмјерила према сусједним и другим европским земљама²⁶⁷. Поменута активност, наметнула се као одлично ријешење, пошто је Албанија у марту 1997. године доживјела потпуни слом, па су се из тог разлога стекли одлични услови за њено освајање од стране радикалног ислама. У то вријеме, Тирани је била неопходна помоћ без обзира од кога долазила, јер је друштво било у потпуном хаосу и расулу. Комплетна ситуација, погодовала је успостављању неопходних услова који су допринјели развоју терористичке организације и учвршћивању терористичких веза²⁶⁸. У том циљу, пронађени су и различити финансијски извори из донација од стране појединаца или добротворних организација²⁶⁹.

Дакле, продор екстремног исламизма десио се на два начина. Први начин остваривао се јавно тако што су Иран и његови екстремни исламски партнери, по већ опробаном методу, отворили бројне хуманитарне организације, банке и друге финансијске институције, грађевинске фирме и сл. Преко ових субјеката су изградили свеобухватни систем економске, финансијске, социјалне и друге помоћи Албанији. Други начин реализован је тајно, пошто се у оквиру тог система, стварала разграната исламска терористичка оперативно-обавјештајна инфраструктура. Поред тога, Иран је учинио потребне кораке у циљу добијања финансијске помоћи од арапско-исламских финансијских институција како би учврстио своје везе са Албанијом. Поменута веза Ирана с арапско-исламским финансијским институцијама, доводи до тога да у Албанију почиње пристизати чврста валута. Дакле, Иран активно учествује у обнови и консолидацији албанских финансијских институција. Међутим, ту помоћ у консолидацији и обнови албанског финансијског система, Иран је искористио да у врхове њене олигархије постави себи лојалне људе. Овако организоване и консолидоване банке успостављају формалне везе са неколико иранских банака и тиме се потпуно легализује иранско присуство у свим гранама финансија, што је за посљедицу имало прихватање иранског присуства и активности као нормалне и добродошле. Такође, кроз мрежу хуманитарних, образовних и других организација, Иран се ангажује и у давању хуманитарне помоћи становништву, реализацији социјалних програма, изградњи малих творница и сл. Мрежа која је формирана на овакав начин, постаје значајан инструмент за стицање популарности и приближавање осиромашеној албанској популацији. Стицањем популарности створена је база за регрутацију терориста, а њихова обука се одвијала под маскама разних пројеката за развој сеоских средина које су се налазиле у неприступачним дијеловима Албаније²⁷⁰. Овај период је специфичан и по томе што је вођа Ал Каиде, Осама Бин Ладен посјетио

---

²⁶⁷ Бодански, Ј., *Тероризам и Балканско полуострво*, Defense i Foreign Affairs Strategic Policy, 4-5, Aleksandria Virginia, USA, 1998. година, стр. 27; Презето: Пантелић, Н., *Генеза албанског екстремизма и тероризма на Косову и Метохији*, Политичка ревија број 1, (XX)VII vol.15, Београд, 2008. година, стр. 109.

²⁶⁸ Шетка, Ратковић, *Нав. дјело*, стр. 656.

²⁶⁹ Seci centar Bucharest, *Counterterrorism experiences of Seci member countries, Anti terrorism task force*, The editors work for the International Center for Terrorism and Transnational Crime (UTSAM) at the Turkish National Police Academy, Ankara, 2011. година, стр. 16.

²⁷⁰ Маргетић, Д., *Исламистички тероризам на југу Европе*, Загреб, Национална и свеучилишна књижница, 2006. година, стр. 6-7.

Албанију наводно у циљу издашне хуманитарне акције за помоћ сиромашним Албанцима и људима на Косову. Међутим, то није био стварни разлог његове посјете, пошто је недуго затим, оформио терористичку мрежу која оперише из Албаније, а регрутовао је и борце за сукобе на Косову и Метохији²⁷¹.

Управо дјеловање на овакав начин, практично је представљало језгро из кога се почео ширити утицај Ал Каиде и тероризма на подручју Балкана. Босна и Херцеговина је такође изложена овом утицају, а везе са Ал Каидом се могу пронаћи још из ратних времена, пошто су на подручју Босне и Херцеговине, као што смо већ рекли учествовали муџахедини који су послани као испомоћ муслиманској браћи у сукобима у Босни и Херцеговини. Поред тога, огромна финансијска средства из земаља (које су касније од стране Сједињених америчких држава означене као спонзори тероризма) су пристигла као помоћ муслиманској браћи у Босни и Херцеговини. Проблем утицаја и дјеловања Ал Каиде на простору Босне и Херцеговине актуелизован је након напада на Свјетски трговински центар у Њујорку, а проблем тероризма у Босни и Херцеговини се почео везивати уз глобални тероризам. Иако су широм свијета, посебно у задњих тридесетак година, постојали и многи други облици и циљеви терористичке борбе, након 11. септембра 2001. године примарни безбједносни свјетски проблем представља феномен ал каидиног тероризма и њеног утицаја у свим дијеловима свијета. Наиме, пошто је мрежа терористичких организација (првенствено Ал Каидина) била разграната преко цијелог свијета, један њен дио прекрио је и Босну и Херцеговину²⁷². Дакле, све важније терористичке акције почев од напада на Њујорк и Вашингтон 11. септембра 2001. године, имају везу са Босном и задуго ће још имати везу с њом²⁷³.

2.4.2 Утицаји терористичких организација у Босни и Херцеговини

Као што смо раније навели, ратна дешавања која су се десила на просторима Босне и Херцеговине омогућила су да се на овим просторима рашири утицај терористичких организација. Након окончања рата постало је јасно да је наводни долазак добровољаца (чланова терористичких организација) у циљу пружања помоћи својој муслиманској браћи био само изговор, пошто се они нису вратили у земље одакле су дошли, него су наставили са својим дјеловањем и у мирнодобским условима. То потврђује и следећа табела.

Табела 10. Муџахедини у Босни и Херцеговини

Земље из којих су муџахедини долазили у БиХ	Авганистан, Алжир, Бахреин, Египат, Иран, Јордан, Катар, Либан, Пакистан, Саудијска Арабија, Сирија, Судан, Тунис, Турска ²⁷⁴
Укупан број муџахедина у БиХ од 1992-	7000 ²⁷⁵

²⁷¹ Мијалковски, М., *Угроженост безбедности Западног Балкана албанским тероризмом*, Војно дело, број 1, Београд, 2004. година, стр. 151-152.

²⁷² Шетка, Ратковић, *Нав. дјело*, стр. 657.

²⁷³ Симеуновић, *Нав. дјело*, стр. 226.

²⁷⁴ Уп. Трифуновић, Стојаковић, Врачар, *Нав. дјело*, стр. 170; Истраживачки центар за питање безбједности Западног Балкана, *Безбједносни проблеми Западног Балкана*, број 2, Београд, 2015. година, стр. 7.

1995

Укупан број погинулих муџахедина у босанско-херцеговачком рату	Није познат ²⁷⁶
Укупан број муџахед-ина који су остали у БиХ	420 ²⁷⁷
Мјеста гдје су формирали своја насеља	Доња Бочиња; Горња Маоча; Жељезно поље; Рујница; Гуча Гора; Витовље; Околина Санског Моста; Коњиц; Брчко; Цазин; Велика Кладуша; Козарац код Приједора; Јања код Бијељине; Околина Дервенте. ²⁷⁸
Тренутни број изворних муџахедина у БиХ, као и оних који су радикализовани (вехабије)	Неколико десетина изворних муџахедина ²⁷⁹ и од 200.000 до 400.000 вехабија ²⁸⁰

Анализирајући табелу 10. јасно се види да су Муџахедини, који су дошли из различитих земаља у великој мјери допринјели радикализацији муслимана у Босни и Херцеговини, са тенденцијом сталног повећања броја присталица, као и територијалног ширења. Такође, оно што је посебно занимљиво јесте то да се у литератури, а и у званичним пописима жртва рата нигдје не спомиње колики број муџахедина је погинуо за вријеме грађанског рата у Босни и Херцеговини.

Даље, како би легализовали свој боравак у Босни и Херцеговини, неки од водећих људи из власти Федерације Босне и Херцеговине су им омогућили стицање држављанства Босне и Херцеговине. Послијератно дјеловање ових лица, обично се огледа у активном раду у хуманитарним организацијама, које се финансирају из извора блиских терористичким организацијама и ширењу идеје вехабизма, те тежњама да се на простору Босне и Херцеговине формира исламска држава у којој би важило шеријетско право. Тренутно, на територији Босне и Херцеговине дјелује више организација и организационих облика који, по одређеним сазнањима, представљају кулис за потенцијално терористичко дјеловање²⁸¹. Неке од ових организација су: Активна исламска омладина; Al Furqan; Al Gama'a; Al

---

²⁷⁵ Трифуновић, Стојаковић, Врачар, *Нав. дјело*, стр. 170.

²⁷⁶ У Босни и Херцеговини, за вријеме грађанског рата погинуло је укупно 104.732 особе, од чега 68.032 војника, 36.700 цивила. Када је ријеч о етничкој припадности, погинуло је 68.101 Муслиман, 22.779 Срба, 8.858 Хрвата и 4.995 из реда осталих. Даље, по етничкој припадности из реда војника погинуло је око 42.492 Муслимана, 15.298 Срба, 7.182 Хрвата и 3.058 из реда осталих (међу које спадају и муџахедини). Вид. (http://www.icty.org/x/file/About/OTP/War_Demographics/bcs/bih_referat_konf_100201.pdf), 24. 09. 2018. година.

²⁷⁷ International crisis group, *Bin Laden and Balkans: The Politics of Anti-Terrorism*, ICG Balkans Report No. 119, Belgrade, Podgorica, Pristina, Sarajevo, Skopje, Tirana, Brussels, 2001. година, стр. 10.

²⁷⁸ Шкрбић, *Нав. дјело*, стр. 75.

²⁷⁹ (http://www.humsec.eu/cms/fileadmin/user_upload/humsec/Workin_Paper_Series/WP_Azinovic.pdf), 17. 09. 2018. година.

²⁸⁰ Уп. Шкрбић, *Нав. дјело*, стр. 72; (<https://www.intermagazin.rs/mudzahedini-na-balkanu-kako-su-mudzahedini-za-vreme-i-posle-rata-u-bosni-i-hercegovini-surovo-sirili-radikalni-islam/>), 17. 09. 2018. година.

²⁸¹ Шетка, Ратковић, *Нав. дјело*, стр. 657-658.

Islamiya и Египатски цихад; Al Haramain; Al Khifah; Al Muwafaq; TWRA, ВВІ банка; ВІО банка; Босански академски клуб; Црни лабудови; Црвена ружа; Elbard Bosnia; Фараони; GIA (Armed Islamic Group); Global relief Foundation; Хамас Турабе; Harakat Takfir Wal Hijra; Igassa; Исламски ратници; Муслимаски омладински савез; Муслиманско братство; Накшибендијски дервишки ред – Тарикат; Hedwe, свјетска асоцијација муслиманске омладине; насеље муцахедина Горња Маоча – Сребреник, 32. насеље муцахедина на простору општине Мостар; насеље муцахедина на простору општине Ускопље; Saff, издавачко предузеће; Зетра организација итд.²⁸². Експерти који се баве проучавањем тероризма указују на чињеницу да одређени број хуманитарних организација служи као средство за терористичко дјеловање²⁸³. Поред хуманитарних, кулисе за потенцијални тероризам представљају и друге тзв. невладине организације. Наиме, уз облике организовања на овакав начин (кроз удружења грађана, хуманитарна удружења, невладине организације, клубове и сл.), простор за ширење терористичке мреже је отворен и пропустима у институцијама система и релативно порозном законском регулативом (чему ће у наредном тексту више бити ријечи). Поред тога, знатан број особа афро-азијскога поријекла за које се вежу терористичке активности је боравио или још увијек борави на територији Босне и Херцеговине. Поменута лица данас дјелују у Босни и Херцеговини у правцу ширења идеје активног ислама²⁸⁴.

Према ријечима Џевада Галијашевића могућност за дјеловање активног ислама у Босни и Херцеговини, створио је Алија Изетбеговић својом идеологијом²⁸⁵ кроз неколико фаза. Као прву фазу поменути аутор наводи идеолошку индоктринацију идејом активног исламизма, а главне активности су биле: да нема довољно Ислама у друштвеном и политичком животу Муслимана, и то мало Ислама што има, у људима и џематима, је засновано на погрешном учењу – и оно што има није како треба, тај "лоши Ислам", то мало и недовољно зрно вјере, није ни могло бити на бољем нивоу, јер су га муслимани у Босни и Херцеговини добили од Турака а пошто се ни они нису држали својих коријена, него су их "Младо-Турском револуцијом" под вођством Кемал-Паше Ататурка, одбацили, зашто би онда босански муслимани слиједили тај пут, није довољно вјеровати, треба се борити да и други вјерују, треба се борити против свих оних који неће да прихвате Ислам као вјеру тј. "Исламску декларацију" као аутентичну Божију вољу о начину прихватања вјере, треба бити спреман на жртве, туђе и личну, на тако схваћеном путу властите вјере и треба наметнути ове постулате у јавном животу, јавној управи – у породици, друштву и држави,

²⁸² Маргетић, *Нав. дјело*, стр. 10-11.

²⁸³ У свом извјештају, политичка савјетодавна компанија за стратешки ризик и Југоистичну Европу "SEERECON" процијењује да је од 800 милиона долара из саудијских фондова који су ушли у Босну и Херцеговину, 100 милиона долара изгубљено и држава им не може ући у траг пошто су завршили у лавиринту добротворних организација и евентуално кориштени за финансирање исламског екстремизма. Вид. Prisljan, K., Černigoj, A., Lobnikar, B., *Prevention Radicalization in the Western Balkans: The role of the Police Using a Multi-Stakeholder Approach*, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Letnik 69, številka 4, Ljubljana, 2018. година, стр. 260.

²⁸⁴ Шетка, Ратковић, *Нав. дјело*, стр. 658.

²⁸⁵ По ријечима Галијашевића животна дјело Алије Изетбеговића било је гурнути властиту нацију у вртлог проблема са којима се суочавају "остале Исламске земље", заинтересовати босанске муслимане за догађаје у арапском свијету, за Иранску револуцију, за Исламску републику Пакистан – приближити Палестину Босни те од стварне историјске браће (Срба и Хрвата) направити непријатеље, вјечне и непомирљиве, а од Арапа и других муслимана направити стварну браћу: која другачије изгледају, другачије се понашају, другачије говоре и имају потпуно другачији однос према породици, друштву, држави и себи али, који су једина и права браћа. Вид. *Исто*, стр. 658.

гдје год муслимани имају снаге да то ураде²⁸⁶. Исламска декларација је заговарала исламистичку идеологију, која се темељи на изјави да: *"Не може бити ни мира ни суживота између исламске религије и неисламске друштвене и политичке институције"*²⁸⁷. Као другу фазу, Галијашевић наводи фазу активне мржње према различитостима – удруживање у групе и заједнице у којој долази до регрутације и изградње организационе структуре али и наставка идеолошког рада и активне исламизације. Два муслимана на истом послу – то је већ војна јединица, ако има спремност и мржњу као покретачку снагу и ако има утврђене циљеве дјеловања. Методологија је позната и представља копију свих организационих и оперативних мјера које разне вјерске групе свакодневно чине у Азији и Африци представљајући нам брутално убијање незаштићених мета (врло често и дјеце) као пут који нас приближава Богу – истини и слободи. Трећом фазом, Галијашевић означава фазу оперативне способности да се изведе терористичка акција, и у њој је по њему створена организациона структура која постаје способна, да ратно искуство преточи у војничку акцију у миру. Овдје се прије свега мисли на нападе који се упућују на незаштићене мете, убијање цивила, али и акција против владиних службеника који раде на обавјештајним (убиство замјеника директора АИД-а²⁸⁸, Нецада Угљена) или полицијским пословима (убиство замјеника Федералног министра полиције Јозе Леутара). Овакав тип организације, ослања се на обавјештајне податке државних служби – у војној, полицијској и обавјештајној структури има своје сараднике, док политичку заштиту обезбјеђују позната лица из самог врха бошњачке политике. Четврта фаза оперативног и стратешког планирања терористичких акција представља, по њему, фазу која је тренутно на дјелу. Дакле, оно што је основно и главно у овој фази јесте, бити дио организационо лабаве али идеолошки хомогене и постојане свјетске мреже разних организационих облика заснованих на радикалном, вјерском учењу и разумјети, пропагирати и ратовати за интересе тако схваћеног "глобалног Ислама". Такође, никада не угрозити стратешке интересе такве заједнице и стално и непрекидно дјеловати свим средствима, у циљу реализације тих интереса, те бити спреман на разне врсте акција у земљи и иностранству и радити са максималним опрезом у односу на људе блиске америчким тајним службама. Прије неколико година у Босни и Херцеговини, су се изводиле акције у којима се нису угрожавали интереси западних земаља, изузев константне пропаганде о лошој америчкој политици према муслиманима. На примјер, терористички акт у Витезу – напад на трговачки центар (једно лице мртво) или напад на Полицијску станицу у Бугојну (један полицајац мртав и још један теже рањен). Тада су се већ створили квалитетни услови да се стратешки планирају и оперативно изведу све могуће акције на просторима Босне и Херцеговине усмјерене против западних земаља, као и да буду планиране и реализоване искључиво локалним снагама, аутохтоним становништвом, без помоћи са стране²⁸⁹. Поменути услови су почели да се користе

²⁸⁶ Такође, Алија Изетбеговић је 1991. године рекао: *"Ако сада не постоји фундаментализам, онда то не значи да га неће бити. У слободној и сувереној Босни њега неће бити, али ако неком падне на памет да земљу покори, тад неће бити само фундаментализма, већ и тероризма који неће имати крај. Десетине хиљада муслимана неће дозволити да остану без своје домовине и они су спремни да се бране тероризмом ужасних размјера"*. Вид: Елсезер, Ј., *Како је њихад стигао на балкан*, "Јасен", Београд, 2006. година, стр. 42.

²⁸⁷ Witber, J., K., *Salafi-Jihadists a Threat to the Western Balkans?*, Violent Extremism in the Western Balkans, Kollection of works, Belgrade, September 2015. година, стр. 42.

²⁸⁸ Муслиманска тајна служба.

²⁸⁹ Шетка, Ратковић, *Нав. дјело*, стр. 659.

вршењем терористичких аката на територији и ван територије Босне и Херцеговине, као што је напад на америчку амбасаду у Сарајеву²⁹⁰, те учешћа држављана Босне и Херцеговине на сиријском ратишту и терористичким активностима у Европи (хапшење седам држављана Босне и Херцеговине у Аустрији за које се сматра да представљају дио "босанске терористичке мреже")²⁹¹.

Уз све наведено, постоји и веома забрињавајући податак који указује да постоји сарадња државе са терористичким организацијама. Према ријечима Џевада Галијашевића Босна и Херцеговина са својим заједничким институцијама и шеснаест безбједносних агенција на заједничком нивоу, сарађује са терористичким организацијама и у Сарајеву формулише врло комплементаран програм и циљеве. Поред тога, он наводи да су највећи непријатељи мира и стабилности у Босни и Херцеговини исламистичка политика Странке демократске акције на чијем челу је Бакир Изетбеговић, син Алије Изетбеговића и америчка подршка тој ирационалној, антиисторијској, разорној и нелогичној вехабијско-шиитској концепцији исламског друштва и државе²⁹². Такође, он истиче да се у Босни и Херцеговини амнестирају цихадисти и пуштају на слободу, те се финансира 45 терористичка кампа и 64 пара-џемата²⁹³ уз помоћ појединих високих функционера на власти у Сарајеву. Наоружавање и обука, као и пропаганда баш као и прање новца за финансирање тероризма још увијек нису изазвали реакцију државе ни у најблажој форми. Стварајући климу политичке нестабилности појединци који се налазе у владајућој структури у Сарајеву помажу терористима да и даље јачају организационо, финансијски и да буду оперативно способнији. Истовременоу Босну и Херцеговину су се вратила најзначајнији комаданти Ал Каиде, Исламске државе и Муслиманског братства²⁹⁴.

На основу свега наведеног, може се извести закључак да је на овај начин створена подлога за пораст радикализације и велики утицај терористичких организација у Босни и Херцеговини. Ове организације покушавају сада да придобију и регрутују што више својих присталица на подручју Босне и Херцеговине, а рецепт који користе је већ испробан у земљама Азије и Африке у којима имају своје присталице. На подручју Босне и Херцеговине нове присталице покушавају придобити кроз вехабијски покрет и тако, вјернике исламске вјероисповјести, тумачећи им исламску вјеру на свој начин придобити за себе у циљу стварања своје базе за различита дјеловања на тлу Босне и Херцеговине. У прилог томе, јасно говори чињеница да је према подацима којима располажу надлежне институције Босне и Херцеговине, у Ираку и Сирији ратовало или се још бори на страни

---

²⁹⁰ (<http://www.nezavisne.com/novosti/bih/Hronologija-najgorih-napadi-u-BiH/337523>), 26. 04. 2018. година.

²⁹¹ Галијашевић, Ц., *Епитаф за Босну - Босна послије Алије и Бин Ладена*, Хромограм, Филип Вишњић, Београд, 2017. година, стр. 26.

²⁹² *Исто*, стр. 18.

²⁹³ У цијелој Европи не постоји ни држава ни безбједносне агенције, осим, Босне и Херцеговине, које би на свом тлу толерисали постојање екстремистичких насеља која функционишу потпуно изван уставног поретка земље, по строгим исламским правилима, које представљају класичне војне базе и кампове Ал Каиде и Исламске државе. Те исламистичке базе се налазе с обје стране ентитетске границе, а неке од њих су Горња Маоча (између Сребреника и Тузле), Доња Дубница код Калесије, Доња Бочињ (између Маглаја и Завидовића), дијелови многих насеља око Сарајева, Мехурићи код Травника, Шерићи (Зеница), Подбријежје и Жељезно Поље (код Зенице) и многа друга, потпуно заштићена од било каквих истрага безбједносних агенција Данас се та насеља називају "пара-џематима" и против њих нико не води борбу. Вид. Галијашевић, Ц., *Епитаф за Босну - Босна послије Алије и Бин Ладена*, Хромограм, Филип Вишњић, Београд, 2017. година, стр. 24.

²⁹⁴ *Исто*. стр. 21.

екстремиста око 150 грађана с држављанством Босне и Херцеговине. Неки од њих су погинули на тамошњим ратиштима док су се други вратили у Босну и Херцеговину²⁹⁵.

Дакле, у временском периоду од 2012. до 2016. године у везу са одласцима у Сирију из Босне и Херцеговине могло се довести око 240 одраслих особа (180 мушкараца и 60 жена), као и знатан број дјеце и малолетника, старосне доби од 5 мјесеци до 17 година. Такође, средином 2017. године на блискоисточним ратиштима још је остало око 120 пунољетних особа из Босне и Херцеговине, мушкараца и жена, те неутврђен број дјеце (претпоставља се да их је око 30). У међувремену, око 70 тих особа је погинуло, приближно 50 их се вратило у Босну и Херцеговину или неку од западноевропских земаља у којој имају држављанство, поред држављанства Босне и Херцеговине²⁹⁶. Управо због њихове опасности, ставова које заступају, те могућих посљедица, као и чињенице да су остварили обилежја кривичних дјела повезаних са тероризмом, ова лица захтијевају посебну пажњу²⁹⁷.

У вези с тим, с правом се може говорити о повратку Исламске државе на Западни Балкан, који је почео још деведесетих година за вријеме грађанског рата у Босни и Херцеговини, доласком страних бораца (муџахедина) из већ поменутих исламских земаља. Чини се, да је из тог разлога дошло вријеме да се дугови враћају, али само што их не враћа онај ко је започео поменути процес, већ момци и дјевојке који немају другог излаза из неимаштине, биједи у којој се налазе.²⁹⁸

Наиме, истраживањем је утврђено да су држављани Босне и Херцеговине до Сирије најчешће путовали авионом (око 60% мушкараца и 20% жена), углавном с Међународног аеродрома Сарајево, по правилу летовима за Истанбул. Одатле, свој пут су настављали унутрашњим линијама турских авио-компанија, до градова непосредно уз границу са Сиријом, најчешће до Газиантепа (Gaziantepa), па даље копном до Килиса (Killisa) и Азаза (Azaza). Такође, користили су и другу руту, која је водила авионом од Истанбула до Хатаја (Hataya), те копном од Рејханлија (Reyhanelija) и граничног прелаза Баб ал-Хава (Bab al-Hawa) те даље до Халепа (Halap) у Сирији. Поменути пут авионским превозом прилично је јефтин, а карта од Сарајева преко Истанбула до Газиантепа (Gaziantepa) или Хатаја (Hataya), кошта нешто мало више од 100 евра. Прилично мањи број мушкараца (15%) и нешто више жена (45%), одлучило се до Сирије путовати личним возилима, најчешће преко Србије, Бугарске и Турске. Без обзира на то којим су путем долазили, као и већина страних бораца и њихових породица на путу за Сирију и држављани Босне и Херцеговине би у градовима близу границе са Сиријом ступали у контакт са мрежом за подршку, која их је преузимала и пребацивала на сиријску страну. Поменуте мреже су обично укључивале локалне кријумчаре и представнике војних фракција сиријске опозиције. У појединим случајевима, прије уласка у Сирију и касније, при изласку из земље, било је неопходно краће задржавање у такозваним сигурним кућама. Такође, поменутим истраживањем је утврђено да је било (и још увијек је) немогуће ући у Сирију и

---

²⁹⁵ (<https://www.klix.ba/vijesti/bih/ovo-su-drzavljanibih-koji-su-ratovali-ili-se-jos-uvijek-bore-u-siriji-iraku/140904017>), 26. 04. 2018. година.

²⁹⁶ Азиновић, *Нав. дјело*, стр. 96.

²⁹⁷ Шикман, М., *"Страни терористички борци" и кривични поступци у Босни и Херцеговини*, Зборник радова, Кривично законодавство и функционисање правне државе" Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Требиње, 2018. година, стр. 208.

²⁹⁸ Вид. Истраживачки центар за питање безбједности Западног Балкана, *Безбједносни проблеми Западног Балкана*, број 2, Београд, 2015. година, стр.7.

прикључити се некој од тамошњих формација без претходне препоруке и најаве доласка. Препоруке такве врсте (ар. *текзије*) у Босни и Херцеговини дају особе које уживају повјерење или ауторитет код земљака који већ од раније бораве у Сирији/Ираку и с којима заједно чине дио мреже за врбовање, прихват и подршку добровољцима из Босне и Херцеговине.²⁹⁹

Међутим, поред припадника одреда Ел Муцахид који су имали огроман утицај на радикализацију људи у Босни и Херцеговини, велики утицај тренутно имају и бивши ученици виших вјерских школа у арапским земљама Персијског залива, дакле, земљама које су подржавале борбу Бошњака. Већ током рата, а посебно касније, ове земље су организовале одлазак на стотине младих исламских вјерника са Западног Балкана на вјерско образовање како би проповиједали "праву религију" након повратка. Сви они који су се вратили из школе (било да су вехабије или припадници исламске заједнице) сада шире ислам искључиво у складу са учењем вехабија, дајући тако нови замах исламском екстремизму на Балкану. Ова лица имају велики утицај у ширењу поменуте идеологије и на околне земље. Резултат њиховог утицаја се огледа у томе да су се у Рашкој области (Санцаку) Републике Србије поједине приватне зграде претвориле у мјеста гдје се проповједа поменута идеологија. Такође, блиска повезаност екстремиста из Босне и Херцеговине и Рашке области (Санцака³⁰⁰) потврђена је 2011. године када је санчачки вехабија Мелвид Јашаревић напао америчку амбасаду у Сарајеву³⁰¹.

На основу свега наведеног, можемо закључити да је у питању веома опасна појава, која у великој мјери изискује озбиљан приступ државе Босне и Херцеговине и њених институција у погледу ријешавања овог сложеног проблема и спријечавања могуће примјене савремених облика тероризма на њеној територији.

2.5 Могућности примјене савремених облика тероризма у Босни и Херцеговини и Републици Српској

Дјеловање исламских фундаменталиста обиљежено је новим, односно савременим облицима тероризма у Босни и Херцеговини. Дакле, самим присуством индикатора који указују на постојење савременог тероризма, ствара се јасна слика да су у Босни и Херцеговини и Републици Српској, итекако створени услови за различита терористичка дјеловања и примјену савремених облика терористичких активности. Индикатори постојања савремених облика тероризма су: присуство страних муцахедина, присуство најекстремнијих терористичких организација, постојање држава спонзора тероризма, заступљеност тзв. "хуманитарних организација" и злоупотреба религије од стране исламских фундаменталиста³⁰².

²⁹⁹ Азиновић, В., Јусић, М., *Зов рата у Сирији и босанскохерцеговачки контингент страних бораца*, Атланска иницијатива, Истраживачки пројект, Сарајево, 2015. година, стр. 40.

³⁰⁰ Сматра се да је прва група вехабија стигла у Санцак 1997. године из Сарајева, а финансирање њиховог доласка и боравка на поменуту територију остварено је уз велику помоћ саудијских фондова. Вид. Speckhard, A., *The Roles of Women in Supporting, Joining, Intervening in, and Preventing Violent Extremism in Sandjak Table of Contents*, International Center for the Study of Violent Extremism, 2016. година, стр. 14.

³⁰¹ Simeunović, D., *Islamistični ekstremizem na Zahodnem Balkanu*, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, letnik 69, številka 2; Ljubljana, leto, 2018. година, стр. 130-131.

³⁰² Трифуновић, *Нав. дјело*, стр. 109-110.

Карактеристични облици савременог транснационалног тероризма у Босни и Херцеговини су конвенционални отворени; конвенционално прикривени и самоубилачки, док хемијски, биолошки и нуклеарни досада нису регистровани. Конвенционални отворени тероризам карактерише чињеница да се терористичке организације и појединци јавно декларишу као извршиоци напада. Велико присуство најекстремнијих терористичких организација у Босни и Херцеговини, као и транснационални карактер самих организација и њихове терористичке активности, допринјели су да се у Босни и Херцеговини појави овај савремени облик транснационалног тероризма³⁰³.

Конвенционално прикривени тероризам карактеристичан је по својој тајности и њега је веома тешко открити. Главни носиоци овог вида тероризма су државе или држава која путем посредног дјеловања планира, припрема и изводи нападе на другу државу или међународне институције. Босна и Херцеговина се везује за овај облик тероризма због постојања кампова за обуку терориста на њеној територији³⁰⁴. Став полиције Републике Српске је да на територији Републике Српске не постоје организовани парацетмати и центри за обуку терориста, док у Федерацији Босне и Херцеговине има на десетине таквих центара³⁰⁵. Наиме, у Федерацији Босне и Херцеговине постоје 64 незаконита парацетмата. Они су распрострањени по брдима и углавном на неприступачним подручјима. Сматра се да их има довољно и да несметано могу испирати мозгове, слати људе на ратишта и сијати страх. На те чињенице указује и Исламска заједница, која се оштро противи таквом стању³⁰⁶.

Даље, самоубилачки тероризам је све заступљенији у свијету и представља један од најтрагичнијих облика савременог тероризма³⁰⁷. Овај облик тероризма представља посебну врсту терористичке тактике и представља облик тероризма који се састоји у самоубилачким терористичким нападима на људе и имовину, свјесним жртвовањем властитих живота терориста, ради остваривања постављених терористичких циљева³⁰⁸. Пошто су на територији Босне и Херцеговине ратовали муџахедини и припадници Ал Каиде, често се поставља питање како ће поменути околности утицати на даљу будућност државе Босне и Херцеговине? Дјеца без родитеља која су прошла муџахединске кампове, као и жене муџахедина, присуство екстремних припадника вехабијског покрета и разграната мрежа муслиманских фундаменталиста, која посебну пажњу усмјерава на муслиманску омладину у Босни и Херцеговини, упућује на то да Босна и Херцеговина може врло брзо постати идеално мјесто за регрутовање и обуку терориста самоубица³⁰⁹. Један од значајних примјера за обуку дјете јесте вехабијска организација "Аскер" - удружење за развој физичких и позитивних моралних особина³¹⁰. Ова организација са

---

³⁰³ Исто, стр. 162-163.

³⁰⁴ Исто, стр. 189.

³⁰⁵ (<http://mojahercegovina.com/lukac-u-fbih-na-desetine-centara-za-obuku-terorista/>), 08. 05. 2018. година.

³⁰⁶ (<https://www.vecernji.ba/vijesti/paradzemati-raspostranjeni-sirom-bih-ima-ih-64-uglavnom-su-po-brdima-1053427>), 08. 05. 2018. година.

³⁰⁷ Гаћиновић, Р., *Облици савременог тероризма*, НБП - Журнал за криминалистику и право, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2012. година, стр. 2.

³⁰⁸ Шикман, М., *Тероризам*, Факултет за безбједност и заштиту, Бања Лука, 2009. година, стр. 242.

³⁰⁹ Трифуновић, *Нав. дјело*, стр. 195-196.

³¹⁰ Појмом *аскер* (војник) били су обухваћени сви у државној или вјерској служби, а запослени на основу *царскога берата* (декрет о именовању) те су за службу добијали одређени доходак *дирлик* (имање, посјед) од разних државних прихода или имања на уживање. Аскери су били подјељени на класе пера, сабље и закона,

сједиштем у Сарајеву на једној локацији у Тешњу, у Федерацији Босне и Херцеговине, подучава исламу и организује војну обуку дјецe узроста од 9 до 17 година, а поменуте активности су организоване у оквиру "зимског кампа". На јутјуб-каналу, објављен је снимак на ком неколико вехабија, дјечаке обучава у затвореној просторији па их затим изводи на отворен простор гдје имају вјежбе, идентичне војничким припремама. Стручњак из области борбе против тероризма Џевад Галијашевић сматра да је поменути камп осмишљен у форми војничких припрема, гдје се прво примјењује индоктринација, па физичке припреме на полигону, а након тога се дјечаци уче борилачким вјештинама. Такође, он сматра да иза ове организације стоји турска обавјештајна служба. Према његовим ријечима, у Босни и Херцеговини траје велика борба за присталице вехабијског покрета, те само објављивање поменутих снимака доказ је да се жели привући што већи број младих људи. Овај камп по свему подсећа на кампове које организују представници злогласне Исламске државе. Уколико се потраже имена људи које воде удружење "Аскер", јасно се види да то нису нека позната имена у вехабијском свијету, што такође показује да је читав систем добро осмишљен и организован³¹¹.

Терористичке групе имају на располагању и неконвенционална средства, било да их користе или да путем пријетње њима желе да остваре своје циљеве. Такав облик тероризма дефинишемо као неконвенционални тероризам, иако су у употреби хемијски, биолошки и нуклеарни тероризам. Уколико им се пружи прилика, терористи могу да искористе предности неконвенционалног оружја, пошто су у великој мјери постали заинтересовани за набавку опасних супстанци у циљу израде хемијских и биолошких бомби. Велико присуство најекстремнијих терориста на тлу Босне и Херцеговине и њихове терористичке активности, допринјели су да се Босна и Херцеговина у великој мјери повеже са овим савременим обликом транснационалног тероризма. Тако на примјер, у Трсту 1995. године, ухапшен је Мароканац који је према тврдњама италијанске полиције био курир Осаме бин Ладена и који је дошао из Босне и Херцеговине, тачније из околине града Зенице, гдје је боравио са групом муцахедина, те је ухапшен када је покушао да прокријумчари диск са шифрованим упутствима за тровање италијанских водовода. Дакле, Зеница је кориштена као истраживачки центар у којем су се терористи обучавали за хемичаре и биологе³¹². Поменути град је мјесто гдје се налази велики број вехабија, а уз то он има и Металуршко-технолошки факултет³¹³.

На основу свега наведеног стиче се утисак да је на територији Босне и Херцеговине и Републике Српске могућа примјена савремених облика тероризма. Овакав став потврђују и догађаји који су се десили на територији Босне и Херцеговине за које се сматра да представљају терористичке акте. Ријеч је о следећим догађајима:

тј. на државне службенике, војнике и улеме. Одатле се развија турска средишња и локална администрација, судство и војска. Вид. Вукшић, З., *Харач*, Порезни вјесник, број 7-8, Загреб, 2016. година, стр. 146.

³¹¹ (<http://www.novosti.rs/vesti/planeta.300.html:710308-Askeri-proizvode-mlade-ratnike>), 09. 05. 2018. година.

³¹² Уп. Трифуновић, *Нав. дјело*, стр. 204-205; Гаћиновић, Р., *Тероризам*, Драслер, Београд, 2005. година, стр. 148-149.

³¹³ Поменути факултет има катедру за хемију и физику, као и смјер за хемијско инжењерство. (<https://unze.ba/fakulteti-univerziteta-u-zenici/>), 11. 02. 2019. година.

Табела 11. Догађаји који имају обиљежје терористичког акта, мјесто и вријеме њиховог извршења

Догађаји који имају обиљежје терористичког акта	Мјесто и вријеме њиховог извршења
Подметање експлозива при папиној посјети	Сарајево, 1997. година
Бацање експлозивне направе на управну зграду Јавног предузећа Шуме Херцег-Босне	Западни Мостар, 1998. година
Убиство полицајца Анте Ваљана, постављењем експлозивне направе поред моторног возила у канту за отпадке	Травник, 1998. година
Убиство доминистара унутарњих послова Ф БиХ, постављањем експлозивне направе под моторно возило	Сарајево, 1999. година
Планирање оружаног напада на војну базу SFOR IGL	Тузла, 2000. година
Убиство четворочлане породице на Божић, од стране Муамера Топаловића	Коњиц, 2002. година
Планирање оружаног напада на војни логор KONOR	Сребреник, 2007. година
Судски процес "Бекташевић и остали" које је суд осудио за тероризам, пошто је Бекташевић са својим истомишљеницима из Шведске дошао у БиХ да би се борио за оно што није могао у другим европским земљама. На суђењу је изјавио да је у БиХ имао терористичку обуку и обуку за справљање експлозивних направа, што значи да је БиХ постала полигон за обуку "бомбаша самоубица"	2007. година
Детонација експлозивне направе у ФИС Витез, гдје је једно лице смртно страдало	Витез, 2008. година ³¹⁴
Припремање терористичких напада на објекте Владе РС, Католичке цркве, јединица ЕУФОР-а и Оружаних снага БиХ које су упућене у Ирак, од стране групе Ријада Рустемпашића	Сарајево и Бугојно, 2008. година
Група радикалних исламиста подигла у зрак полицијску станицу у Бугојну ком приликом је један полицајац погинуо, а шест особа повријеђено	Бугојно, 2010. година

³¹⁴ Шкрбић, *Нав. дјело*, стр. 100-101.

Оружани напад на амбасаду САД-а И рањавање полицајца од стране Мелвида Јашаревића	Сарајево, 2011. година
Напад на полицијску станицу у Зворнику од стране Нердина Ибрића, који је том приликом убио једног припадника Министарства унутрашњих послова Републике Српске, те двојицу ранио	Зворник, 2015. година
Убиство припадника Оружаних снага БиХ од стране Енеса Омерагића	Рајловац, 2015. година ³¹⁵

На основу табеле 11. са сигурношћу можемо рећи да је највише терористичких аката извршено на територији Федерације Босне и Херцеговине, док је само један такав акт извршен на територији Републике Српске.

2.6 Улога интернета у процесима радикализације и припреми тероризма

Протеклих година, европски доносиоци политика (*policymakers*), практичари и академска заједница су почели истраживати утицај интернета на процес радикализације и облике екстремизма повезаних с тероризмом те како појединци подржавају тероризам. Наиме, многи се слажу да интернет игра веома важну улогу и представља квалитетан алат у процесу радикализације. То је и разумљиво, ако се узме у обзир колика је употреба интернета данас у свијету и колико људи га користи. *Аван* истиче да је интернет у посљедњих 15-20 година постао главна платформа за ширење и посредовање културе и идеологије цихадизма. У својој анализи, поменути аутор истражује функције нових цихадистичких медија, начине на које они заслужују легитимитет и увјерљивост те ефикасност у радикализацији и регрутовању³¹⁶. Такође, прихваћен је став да је интернет брзо и јефтино средство комуникације које је омогућило пропагирање радикалних идеја, планирање и координацију активности и широко ангажовање нових чланова и као такав представља један од значајних елемената који стварају путеве радикализације³¹⁷. Интернет и друштвени медији, постали су најважније средство пропагирања, комуницирања и ширења исламистичких екстремистичких идеја путем полу-јавних форума заштићених лозинком, пропагандних видео записа, службених страница и слично. На примјер, цихадистичке веб локације користе маркетиншке технике путем мултимедијалних формата са циљем да формулишу индивидуалне и колективне идентитете. Маркетиншке технике

³¹⁵ (<http://www.nezavisne.com/novosti/bih/Hronologija-najgorih-napadi-u-BiH/337523>), 26. 04. 2018. година.

³¹⁶ Уп. Awan, A., N., *Virtual jihadist media: Function, legitimacy and radicalizing efficacy*, European Journal of Cultural Studies, Vol. 10 Issue 3, Sage journals, 2007. година, стр. 389; Aly, A., *The Internet as Ideological Battleground*, Australian Counter Terrorism Conference, Edith Cowan University, Perth, 2010. година, стр.4

³¹⁷ International Centre for the Prevention of Crime (ICPC), *Crime Prevention and Community Safety: Cities and the New Urban Agenda*, 5th International Report, Montreal, 2016. година, стр. 161.

комбинују устаљене облике реторике и пропаганде са новим начинима да се досегне до циљане јавности кроз популарну културу и религиозне идеологије³¹⁸.

Поред тога што представља централни дио медијске стратегије терористичких група и мрежа, значај интернета за терористе проширио се и обухвата тактичке функције. У савременом терористичком окружењу у којем је психолошко ратовање његов саставни дио, присуство на интернету је критично за успјех терориста, као финансијска, тактичка или организациона способност³¹⁹. Док интернет олакшава глобалне друштвене мреже *Second Life*, *MySpace* и *Facebook*, он такође пружа анонимно мјесто сусрета различитих људи како би прикупљали и размјењивали идеје, као и постављали и размјењивали информације о њиховој одређеној идеологији. Дакле, та виртуелна заједница пружа осјећај припадности глобалном узроку у којем се може ускладити дјеловање појединаца који доприносе развоју нечега за њих значајнијег од властитих живота³²⁰.

У вези с тим, може се рећи да интернет нуди велике могућности, прије свега комуникациони простор у којем терористичке организације могу да идентификују, регрутују, индоктринирају и утичу на потенцијалне чланове помоћу различитих услуга које су на њему доступне. Објашњавајући регрутовање, радикализацију и обуку *О'Рурк* указује на чињеницу да терористичке групе проширују своје способности и утицај путем интернета како би се представили као што већа тактичка пријетња, него што то физички могу постићи. Дакле, он омогућава терористичким групама да воде своје активности без сусрета са својим сљедбеницима па чак и да не знају ко су они. Такође, интернет се може користити и за олакшавање активног регрутовања појединаца који су одрасли у западним друштвима те за упознавање нових људи и расправљање о различитим питањима у сајбер подручју³²¹. *Кирби* сматра да је та нова технологија у многоме допринјела "појављивању те нове врсте тероризма". Наиме, он сматра да је за разлику од претходног периода појединац који жели да буде активан учесник у терористичком дјеловању сада у могућности да дјелује за терористичку организацију у земљи гдје је рођен, живи или има пребивалиште, те више нема потребу да због тога путује у земље попут Авганистана или Ирака, осим уколико он то самостално не жели како би постао муџахедин³²².

Дакле, терористичке организације све више покушавају да подстакну своје сљедбенике да изведу терористичке нападе на своју иницијативу, без тога да прво путују у страну земљу ради обуке, индоктринације и одобрења. Прије 2001. године било је лако путовати у кампове за обуку, али данас је то постало ризично, не само због ризика од компромитовања од стране безбједносних служби, већ и због америчких ваздушних напада на склоништа терористичких организација, као што је то био случај са Ал Каидом у аваганистанско-пакистанским пограничним областима. Из тог разлога, терористичке организације су почеле да врше курсеве путем интернета (*e-learning course*). Такође, ти

³¹⁸ Dzhekova, R., Mancheva, M., Stoynova, N., Anagnostou, D., *Monitoring Radicalisation: A Framework for Risk Indicators*, Center for the Study of Democracy, Sofia, 2017. година, стр. 75.

³¹⁹ Продан, Т., *Интернет, Тероризам, Протутероризам*, National Security and the Future, Vol. 16, No. 1, Загреб, 2015. година, стр. 96.

³²⁰ O'Rourke, S., *Virtual Radicalization: Challenges for Police*, Australian Information Warfare and Security Conference, Edith Cowan University, Perth, 2007. година, стр. 29.

³²¹ Вид. O'Rourke, S., *Virtual Radicalization: Challenges for Police*, Australian Information Warfare and Security Conference, Edith Cowan University, Perth, 2007. година, стр. 30; Продан, Т., *Интернет, Тероризам, Протутероризам*, National Security and the Future, Vol. 16, No. 1, Загреб, 2015. година, стр. 95-96.

³²² Kirby, A., *London Bombers as "Self-Starters": A Case Study in Indigenous Radicalization and the Emergency of Autonomous Cliques*, Studies in Conflict & Terrorism, Vol. 30 Issue 5, Routledge, London, 2007. година, стр. 416.

курсеви се најчешће одвијају кроз приватну кореспонденцију која је скривена спољном посматрачу³²³.

На примјер, мрежа Ал Каиде је имала дугу традицију промовисања курсева за учење на даљину, чак и прије него што је дошло до појаве Интернета. Према мишљењу високог члана Ал Каиде Фадила Харуна, Ал Каида је почела нудити курсеве за учење на даљину за нове кадрове још од 1999. до 2000. године. Курсеви су били дио свеобухватног програма који је одржан у Авганистану како би се образовале будуће вође Ал Каиде. Док су практичне вјештине учили у камповима за обуку и на фронтovima талибана, неки од теоретских курсева спровођени су путем дописивања. Након 2001. године, почели су се појављивати курсеви обуке на интернету, а од 2006. године, аудио-визуелни материјал за обуку почео се појављивати на цихадистичким веб страницама, укључујући и детаљна упутства о начину производње експлозива. Такође, важно је напоменути да се организација курсева такве врсте подигла на један виши ниво, пошто се курсеви састоје из неколико фаза као што је на примјер, основна обука и напредни тренинг за прављење и подметање експлозивних направа³²⁴.

Поред тога, поједине групе објављују интернетске часописе, гдје те публикације играју важну улогу у погледу запошљавања својих присталица путем интернета. На пример, Ал Каидин магазин *Inspire* је извјештавањем о неким случајевима бомбардовања утицао на бројне међународне и домаће исламистичке екстремисте да изврше нападе. Злогласни примјер је бомбардовање Бостонског маратона 2013. године. Починиоци, браћа Тамерлан и Цохар Царнаев, гледали су на интернету часопис *Inspire*³²⁵, као и разне друге екстремистичке натписе и видео записе те су на основу тога, тачније, из чланка у првом броју часописа под насловом "Направите бомбу у кухињи своје маме" по њихом ријечима научили како да направе бомбу под притиском³²⁶.

Метода истраживања

Уколико желимо да укажемо на кориштење интернета у терористичке сврхе, онда је у сваком случају потребно приказати сајтове и информације које се могу наћи на њима, као и упутство за извођење терористичких напада, те је неопходно селектовати и описати врсте порука које се ту налазе. Дакле, прво ћемо пронаћи по један сајт на српском, енглеском и арапском језику, извршити њихову анализу и приказати садржај њихових порука. Након тога ћемо пронаћи већи број сајтова на српском језику, те ћемо извршити њихову анализу и приказати са киме се они доводе у везу и колики број пратилаца имају

---

³²³ Stenersen, A., *Bomb-Making for Beginners: Inside al Al-Qaeda E-Learning Course*, Perspectives on Terrorism, vol. 7, Issue 1, JSTOR, 2013. година, стр. 25-26.

³²⁴ Исто, стр. 32-33.

³²⁵ Важно је поменути спроведено истраживање који се искључиво фокусира на часописе који су на енглеском језику. Тачније, ријеч је о пет часописа: *Azan*, *Dabiq*, *Gaidi Mtaani*, *Inspire*, *Jihad Recollections*. Дакле, анализом поменутих часописа приказан је преглед *online* терористичких часописа на енглеском језику по годинама објављивања, величина часописа, број слика садржаних у часописима, оправдања кориштена у чланцима, мотивације у којима се налазе чланци објављени у интернетским терористичким часописима, рашчлањавање слика цихадиста и рашчлањавање слика из детаљних упутстава. Вид. Macdonald, S., *Terrorist Narratives and Communicative Devices: Findings from a Study of Online Terrorist Magazines*, Expanding Research on Countering Violent Extremism, Hedayah and Edith Cowan University, Perth, 2016. година, стр. 128-138.

³²⁶ Macdonald, *Нав. djело*, стр. 127.

на друштвеној мрежи *facebook*. Такође, на поменутиим сајтовима ћемо пронаћи различите поруке које се односе на радикализацију, те ћемо извршити њихову квантитативну и квалитативну анализу уз примјену статистичког метода, гдје ћемо те исте поруке подијелити у групе по областима радикалистичког приступа, сходно њиховим садржајима, те ћемо на основу поменутог садржаја порука приказати процентуалну заступљеност наведених порука по већ поменутиим областима радикалистичког приступа.

Наведене сајтове ћемо пронаћи кориштењем појмова који се везују за радикализацију. Постоји велики број појмова који се везују за радикализацију и друге терористичке активности, те уколико путем интернета извршимо њихово претраживање можемо ући на одређене сајтове и електронске публикације, гдје ћемо добити ширу слику о истраживаној појави и чињеници која је већ потврђена да интернет помаже терористима у погледу спровођења њихових активности.

На примјер, најчешће се користе следећи појмови: како направити бомбу ("*how to make a bomb*"); селџифске публикације ("*salafi publications*"); вехабијске публикације ("*vehabbi publications*") цихадисти ("*jihadists*"); Исламска држава ("*Islamic State*"); видео снимци одрубљивања главе ("*beheading video*") и сл.³²⁷. За потребе овог истраживања користили смо претраживач Google, који је свима доступан уношењем кључних ријечи.

Резултати и дискусија

Примјеном поменутих метода дошли смо до значајних резултата. На почетку, приказаћемо неке доступне сајтове који шаљу мноштво порука и нуде различите могућности терористима у погледу процеса радикализације, припремања и извршења терористичког акта:

Табела 12. Сајтови и врсте поруке

Сајтови	Врста поруке
Blog o eksploziv ³²⁸ ; Designing the Bomb & Preparing the Materials ³²⁹ ;	Како направити бомбу?
كيف اخترع قنبلة بسيط - موضوع ³³⁰	

У наведеним сајтовима (табела 12.), наводе се састојци и објашњава се цјелокупни технолошки поступак за прављење бомбе. У питању су сајтови који су доступни свима и који нису у власништву екстремиста. То је важно напоменути, пошто у прошлости постоји мноштво ситуација, гдје су се терористи за извршење терористичког акта информисали о прављењу бомби путем ових сајтова.

³²⁷ Вид. Продан, *Нав. дјело*, стр. 101.

³²⁸ (<http://napravibombu.blogger.ba/>), 22. 01. 2019. година.

³²⁹ (<http://atomicarchive.com/Docs/pdfs/00285807.pdf>), 23. 01. 2019. година.

³³⁰ (https://mawdoo3.com/بسيطة_قنبلة_أخترع_كيف), 23.01. 2019. година.

Табела 13. Сајтови и врста поруке

Сајтови	Врста поруке
Put vjernika ³³¹ ; Al-Qaida Leader Calls for Jihad on Eve of U.S. Embassy Move to Jerusalem ³³² ; نداء للجهاد المتطرف في الجزائر - هبة بريس ³³³	Позив на цихад.

Употребом ријечи цихад на наведеним сајтовима (табела 13.), шаље се отворени позив радикалним муслиманима да предузимају терористичке активности, те се описије најбоља и најчаснија врста погибије. Такође, овдје се цитирају и поруке Абдулаха Мујхесинија и Ејвана Завахарија који шаљу охрабрујуће поруке радикалним муслиманима против запада, гдје позивају на цихад. На трећем сајту се виде поруке којима се позивају алжирски муслимани на борбу против јевреја и хришћана.

Табела 14. Сајтови и врста поруке

Сајтови	Врста поруке
Specijalni projekat: Selafije iz BiH prvi put iskreno o sebi ³³⁴ ; SalafiPublications, Com: The Salafi, Creed, Worship and Methodology ³³⁵ ... ربيع فلسطين.. خريف السلطة! - مركز تطوير الاعلام ³³⁶	Селафијске публикације и видео-записи.

Овдје се нуде могућности проучавања селафијске идеологије (табела 14.), гдје се кроз сам приказ њиховог учења и начина живота остварује процес радикализације.

Табела 15. Сајтови и врста поруке

Сајтови	Врста поруке
Al Qaeda Training Manual ³³⁷	Како извршити терористички акт?

168 إرهابيا يستخدمون وسائل التواصل لاختراق العالم - صحيفة مكة³³⁸

³³¹ (<https://putvjernika.com/Islam/Dzihad/>), 23. 01. 2019. година.

³³² (<https://www.haaretz.com/middle-east-news/al-qaida-leader-calls-for-jihad-on-eve-of-u-s-embassy-move-1.6078943>), 23. 01. 2019. година.

³³³ (<http://hibapress.com/details-36890.html>), 23. 01. 2019. година.

³³⁴ (<https://www.youtube.com/watch?v=8TkQm2sBWkU>), 24. 01. 2019. година.

³³⁵ (<http://www.salafipublications.com/sps/>), 24. 01. 2019. година.

³³⁶ (<http://mdc.birzeit.edu/functions.php?action=files&table=files&ID=108>), 24. 01. 2019. година.

³³⁷ (http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/terrorism/alqaida_manual/), 24. 01. 2019. година.

³³⁸ (<https://makkahnewsaper.com/article/1087825/العالم/168/إرهابيا-يستخدمون-وسائل-التواصل-لاختراق-العالم>), 25. 01. 2019. година.

Први сајт (табела 15.) садржи приручник који се налази у градској полицији у Манчестеру (Енглеска) који је пронађен током претреса куће члана Ал Каиде. Приказана су само поједини дијелови приручника који је преведен на енглески језик, како се не би помагало у едукацији терориста. Приручник је пронађен у компјутерском фајлу који је описан као "војна серија" везана за "Декларацију цихада". Други сајт, указује на постојање пропагандног материјала (текстуални и аудио-видео документи), којим се дјелује на појединце широм свијета да путују у иностранство како би се придружили екстремистичким групама и вршили смртоносне нападе.

Такође, поред наведених сајтова приказаћемо и сајтове милитантних група које су активне у процесу радикализације на Балкану и за које претпостављамо да се прате од стране различитих полицијских агенција.

Табела 16. Сајтови милитантних група

Сајтови	Адресе	Повезано са...	Пратиоци на facebooku
Balkanski Emirat	http://balkanskiemirat.blogspot.com/	Нусрет Имамовић	н/а
Ensarija Šerijata	https://www.geocities.ws/ensarije_serijata/onama.htm	Абу Хамза ал-Мисри	н/а
Kelimetul-Haqq	https://www.youtube.com/channel/UCAyF514G3K-6r1ENKbNGyHQ	Неџад Балкан	н/а
PutHilafeta	https://puthilafeta.blogspot.com/ ; http://supergradjani.ba/otvoreno-podrzavanje-isil-a-evt-156	Непознато	н/а
PutVjernika	https://putvjernika.com/	Нусрет Имамовић	н/а
PutVjernika (Facebook portal)	https://www.facebook.com/putvjernika.official	Нусрет Имамовић	5.495
SalafiMedia Balkan	https://www.youtube.com/results?search_query=salafimedia+balkan	Мелвудин Цицвара (погинуо на сиријском ратишту)	н/а
Saff	http://www.saff.ba/	Фатмир Алиспахић, Езхар Бегановић	14.757
Spašena Skupina	www.spasenaskupina.com	Билал Боснић	н/а
Stazom Islama	www.stazomislama.com	Идриз Билпани	н/а
Vijesti Ummeta	www.vijestiummeta.com	Непознато	16.370

Уколико посматрамо табелу 16. долазимо до закључка да постоји велики број сајтова који активно утичу на процес радикализације на Балкану. Даље, иза ових сајтова, као што видимо стоје познати чланови вехабијског и селефијског покрета и чланови других милитантних група, које су активне на тлу Балкана, а понајвише у Босни и

Херцеговини. Неки од ових сајтова имају и своје *facebook* профиле, гдје се јасно види и број њихових пратилаца, што представља веома забрињавајућу чињеницу.

Табела 17. Сајтови, садржај поруке и области радикалистичког приступа на основу садржаја поруке са сајтова

Сајтови	Садржај поруке	Области радикалистичког приступа
Balkanski Emirat	<i>Ако им невјерници кажу да је ислам раширен џихадом, они говоре да се џихад водио само у одбрани; Буди поносан на своју вјеру; Политички и вјерски злочин-говор терористе Ебу Омера Ел Багдадија; Европа тлачи жене, ислам има рјешење.</i>	Џихад и његова "оправданост"; Пропагирање и јачање идеологије; Борба за заштиту права исламиста у земљама Европе
Ensarija Šerijata Kelimetul-Нааџ	<i>Ко је бољи, мухаџири или енсарије-пут Селефа. Право лице (не) муслиманске заједнице;</i>	Селефизам Пропагирање и јачање идеологије
PutHilafeta	<i>Слике чланова Ал Каиде и Исламске државе; Порука Обама: "Ми ћемо вас напасти у вашој земљи!" Поштовани, волио бих да пријавим блог који на отворен начин позива људе и оправдава све гнусне злочине које ради организација ISIS.</i>	Џихад; Подршка Исламској држави;
PutVjernika	<i>Узроци слабљења и напуштања вјере и принципа; Одржана важна конференција у Идилбу, Тахриру-Шам покушава објединити арапска племена.</i>	Пропагирање и јачање идеологије;
PutVjernika (Facebook portal)	<i>Алеп у потпуности разорен снажним бомбардовањем и циљано се уништава све што носи муслиманско име и исламски едеб. Аллаха молим да нашу браћу и сестре помогне а невернике да казни, а нас Бошњаке муслимане да упуте да схватимо да је и наша борба слична за опстанак на овом дијелу Европе када нам и дан данас отворено пријети душманин са свих страна.</i>	Пропагирање и јачање идеологије
SalafiMedia Balkan	<i>Наш пут је џихад; Нама џенет, њима џехенем-шејх Јусуф Барчић рахимехулах;</i>	Џихад; Пропагирање и јачање идеологије; Селефизам.
Saff	<i>Када би ми тијело исјекли на комадиће, не бих одустао ни од једног педља Палестине; Мудерисова хутба: Хвала Алаху, џелле ше'нуху, на благодати ислама.</i>	Пропагирање и јачање идеологије

Sprašena Skupina	Физички џихад или џихад душе;	Џихад
Stazom Islama	<i>Ко се покори учењацима и вођама у охалаљивању онога што је Алах забранио или охарамљивању онога што је Аллах дозволио, њих је узео за богове мимо Аллаха- Коментар Идриза Билибанија; Дужност суђења по Алаховом закону и одбацавање других закона.</i>	Пропагирање и јачање идеологије
Vijesti Ummeta	<i>Молимо Алаха да помогне Исламску Државу и њену медијску кућу и да буде трн у очима кјафира, муртеда и мунафика. Амин!</i>	Подршка Исламској држави

У табели 17. приказане су поруке наведених сајтова који доприносе процесу радикализације на Балкану. Наведене поруке смо сврстали по различитим областима радикалистичког приступа на основу њиховог радикалистичког садржаја: џихад; пропагирање и јачање идеологије; борба за заштиту права исламиста у земљама Европе; подршка исламској држави и селефизам.

Табела 18. *Област радикалистичког приступа, садржај поруке и процентуална заступљеност наведених порука по областима радикалистичког приступа*

Области радикалистичког приступа	Садржај поруке	Процентуална заступљеност наведених порука
Џихад	<i>Ако им невјерници кажу да је ислам раширен џихадом, они говоре да се џихад водио само у одбрани; Порука Обама: "Ми ћемо вас напасти у вашој земљи"; Наш пут је џихад; Физички џихад или џихад душе.</i>	19.05%
Пропагирање и јачање идеологије	<i>Буди поносан на своју вјеру; Политички и вјерски злочин-говор терористе Ебу Омера Ел Багдадија; Право лице (не) муслиманске заједнице; Узроци слабљења и напуштања вјере и принципа; Узроци слабљења и напуштања вјере и принципа; Одржана важна конференција у Идилбу, Тахриру - Шам покушава објединити арапска племена; Алеп у потпуности разорен снажним бомбардовањем и циљано се уништава све што носи муслиманско име и исламски едеб. Алаха молим да нашу браћу и сестре помогне а невернике да казни, а нас Бошњаке муслимане да упуту да схватимо да је и наша борба слична за опстанак на овом дијелу Европе када нам и дан данас отворено пријети дуиманин са свих</i>	57.14%

	<p><i>страна;</i></p> <p><i>Нама џенет, њима џехенем-шејх Јусуф Барчић рахимехулах;</i></p> <p><i>Када би ми тијело исјекли на комадиће, не бих одустао ни од једног педља Палестине;</i></p> <p><i>Мудерисова хутба: Хвала Алаху, џелле ше'нуху, на благодати ислама;</i></p> <p><i>Ко се покори учењацима и вођама у охалаљивању онога што је Алах забранио или охарамљивању онога што је Аллаh дозволио, њих је узео за богове мимо Аллаха- Коментар Идриза Билибанија;</i></p> <p><i>Дужност суђења по Алаховом закону и одбацивање других закона.</i></p>	
Подршка Исламској држави	<p><i>Поштовани, волио бих да пријавим блог који на отворен начин позива људе и оправдава све гнусне злочине које ради организација ISIS;</i></p> <p><i>Молимо Алаху да помогне Исламску Државу и њену медијску кућу и да буде трн у очима кјафира, муртеда и мунафика. Амин!;</i></p>	9.52%
Борба за заштиту права исламиста у земљама Европе	<i>Европа тлачи жене, ислам има рјешење.</i>	4.8%
Селефизам	<p><i>Ко је бољи, мухацири или енсарије-пут Селефа;</i></p> <p><i>Нама џенет, њима џехенем-шејх Јусуф Барчић рахимехулах;</i></p>	9.52%

У табели 18. процентуално је приказана заступљеност порука, које смо претходно пронашли на сајтовима из табеле 17, по областима радикалистичког приступа, које смо самостално осмислили на основу њиховог радикалистичког садржаја. Тако смо дошли до података гдје џихад обухвата 19.05%, пропаганда и јачање идеологије 57.14%; подршка Исламској држави 9.52%; борба за заштиту права исламиста у земљама Европе 4.8%; и селефизам 9.52 %.

Уколико извршимо детаљну анализу свих наведених табела долазимо до закључка да терористичке организације путем интернета располажу великим могућностима у погледу спровођења радикализације и припремања терористичког акта. Почев од саме радикализације која се састоји у индоктринацији и врбовању лица широм свијета, гдје постоје материјали и упутства, која су јавно објављена на сајтовима и која су доступна свима, гдје се лица јавно позивају на вршење терористичких активности од самих поступака припремања терористичког акта (прављење бомби, упутства за извршење терористичког акта и сл.), до његовог коначног извршења. Даље, оно што је важно напоменути јесте чињеница да горе наведени сајтови највећи акценат стављају на

пропагирање и јачање идеологије. Већ смо поменули да је идеологија основа свега и да представља главну компоненту у процесу радикализације, којом се тежи остварити стратешки циља исламиста, а то је формирање јаке исламске државе на тлу Балкана и Европе. Пропагирање и јачање идеологије најчешће се врши на један прикривен и перфидан начин под окриљем вјере и побожног начина живота, изражавајући став да њихове присталице воде живот по Курану. Такође, оне које то не чине називају невјерницима, што на прикривен начин и у извјесном смислу ствара јаз и утиче на продубљивање конфликта између исламиста и људи друге вјере. Дакле, иза тога се крије тежња и борба за остварењем поменутог стратешког циља исламиста. На неки начин, ту се прећутно позива на цихад и борбу против невјерника. Такве сајтове, односно њихове садржаје службе безбједности треба да перманентно прате у циљу превентивног дјеловања и спречавања јавног позивања на цихад и екстремистичко дјеловање. Међутим, у неким горе наведеним порукама цихад се јавно велича, подржава и сматра путем исламиста као физички цихад или цихад душе. Дакле, такав став указује да исламисти доживљавају цихад цијелим својим бићем, те да за њих цихад представља чак и начин живота. У прилог овоме говоре и сајтови који јавно позивају на цихад и величају гнусне злочине Исламске државе, позивајући грађане да се на њеној страни боре у Сирији. Такве сајтове је неопходно угасити, а одговорна лица пронаћи и процесуирати. Поред тога, на поменути сајтовима се налазе и поруке којима исламисти настоје да заштите своја права на Балкану и земљама Европске уније. Њихова борба је жучнија у земљама Европске уније, јер им се постепено забрањује образац понашања, заснован на шеријату и њиховој традицији. Земље Европске уније их настоје прилагодити својој култури и начину живљења, али не увијек успјешно. Нажалост, такав случај није у Босни и Херцеговини и другим балканским земљама, јер је поменутој популацији на неки начин дозвољено да живе по шеријату. Рецимо, селефије и вехабије у Босни и Херцеговини, као и другим балканским земљама несметано живе примјењујући шеријатски закон, поштујући своју традицију, обичаје и обрасце понашања (начин одјевања, полигамија и сл.). Такође, на поменути сајтовима се приказује начин њиховог живота и пропагира идеологија за коју они сматрају да је њихов пут или пут селефа. Међутим, поред поменутих јавних начина дјеловања путем интернета, који се спроводе веома јаким интензитетом, треба поменути заступљеност и оних тајних начина дјеловања који се остварују комуникацијом путем друштвених мрежа који нису отворени за ширу јавност.

На основу свега наведеног јасно се види колики значај интернет има за терористе. Међутим, важно је поменути и улогу интернета као инкубатора или акцелератора феномена усамљених вукова. Чини се да је он веома ефикасан алат јер пружа простор у којем поменута популација може добити материјал за радикализацију, приручник за обуку и адекватне видео снимке. Такво стање им пружа директно укључивање у заједницу истомишљеника широм свијета, а у неким случајевима им може пружити даљи подстицај и смјер за обављање њихових активности. Надаље, интернет корисницима осигурава информације које су им потребне како би потврдили своје ставове. У том смислу су веома важне фотографије и видео снимци који појачавају конкретне погледе и могу у великој мјери допринјети процесу радикализације. Значајан примјер кориштења интернета у ове сврхе је приказивање крвавих филмова, одрубљивања главе од стране припадника Исламске државе и сл. Овакви филмови највише могу да привуку дјецу. На примјер, један догађај који се догодио 2008. године када је полиција код осмогодишњег дјечака муслиманске вјероисповјести пронашла мноштво видео-снимака погубљења

одрубљивањем главе. Наведени случај, пријавио је учитељ који је примјетио да дјечак шаље снимке својим друговима у разреду. Дјечаци поменуте садржаје посматрају као савршену комбинацију хорор филма и видео игрице. У таквим случајевима јавља се опасност, пошто такви призори дјецу отупе на насиље, што терористичке организације попут Ал Каиде и Исламске државе то савршено добро знају и користе тако што им цихадистичку идеологију чине доступном, омогућавајући им обуку када довољно одрасту³³⁹.

Даље, путем интернета је могуће доћи до појединаца до којих лица која врше процес радикализације због различитих разлога на други начин никако не би могли доћи. На такав начин, лица која врше процес радикализације долазе и до жена за које је често неприхватљиво и у многим културама забрањено, јавно изношење властитих ставова, као и лично сусретање са мушкарцима и прикључивање њиховим групама. Све је више аргумената који указују да анонимност интернета нуди већу могућност за жене да постану активне у екстремистичким и цихадистичким круговима у односу на уобичајени контакт уживо. При том, интернет им у сваком случају пружа већу анонимност, уз истовремено испуњење њима зацртаних циљева. Таква ситуација је и са стидљивим особама, којима је много лакше комуницирати путем интернета, него лично³⁴⁰.

Интернет има велику улогу у свим фазама процеса радикализације. У спроведеном истраживању од 2001. до 2006. године о дјеловању интернета на радикализацију, међу 242 европска цихадиста, утврђено је да постоји корелација између пропаганде на цихадистичким сајтовима и брзе радикализације заинтересованих појединаца. Недавни терористички напади у Мадриду, Амстердаму и Лондону били су повезани са интернетом³⁴¹.

На основу свега наведеног можемо закључити да је интернет веома значајан алат који омогућава терористима успјешан процес радикализације, припрему и извршење терористичког акта. Такође, са сигурношћу можемо рећи да кориштење интернета у терористичке сврхе може да повећа број терористичких аката у будућности.

2.7 Умрежаност муслиманског тероризма у Босни и Херцеговини у свјетску терористичку мрежу

Генеза муслиманског тероризма у Босни и Херцеговини и његова умрежаност у свјетску терористичку мрежу датира од самог доласка муцахедина. Њихов останак у Босни и Херцеговини након ратних дешавања није случајан, што је и разумљиво, пошто Босна и Херцеговина представља интересантан простор за дјеловање и ширење исламског тероризма, гдје су многе исламске радикалне организације нашле погодно тло за своје дјеловање. Њиховим доласком радикализован су домаћи муслимани, оснивају се

³³⁹ Вид. Продан, *Нав. дјело*, стр. 102-103.

³⁴⁰ *Исто*, стр. 103-104.

³⁴¹ Precht, T., *Homegrown Terrorism and Islamist Radicalisation in Europe - From Conversion to Terrorism*, Research report funded by the Danish Ministry of Justice, 2007. година, стр. 58-59; Преузето: (http://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Arbejdsomraader/Forskning/Forskningspuljen/2011/2007/Home_grown_terrorism_and_Islamist_radicalisation_in_Europe_-_an_assessment_of_influencing_factors__2_.pdf), 25. 01. 2019. година.

исламске фундаменталистичке организације којих никад није било у Босни и Херцеговини, идеолошки се "преваспитавају" муслимани, а ислам се користи за остваривање политичких циљева. За већину од њих Босна и Херцеговина представља сигурно уточиште и базу одакле одржавају везу са многим терористичким организацијама чији су и чланови. Према томе, све што се догађало и догађа на територији Босне и Херцеговине, неодвојив је дио свјетског исламског препорода који се остварује под покровитељством низа организација које су терористички настројене³⁴².

Политичке прилике у Босни и Херцеговини, нарочито у Федерацији Босне и Херцеговине, иду на руку многим исламским, радикалним организацијама које су овдје квалитетно мјесто за њихово дјеловање. Везано за то и Ал Каида као најозлоглашенија исламска терористичка организација има своје упориште у Босни и Херцеговини. Сматра се да држава Босна и Херцеговина представља базу за исламске терористе, без обзира што је у пар наврата била њихова мета³⁴³. У прилог томе иде и већ наведена чињеница да све важније терористичке акције почев од напада на Њујорк и Вашингтон 11. септембра 2001. године имају везе са Босном и Херцеговином и да ће још дуго имати везе са њом. Поводом тих дешавања, под америчким притиском 2002. године, пет муцахедина је испоручено замљама запада. Као најопаснији међу њима словили су двојица Египћана, Арман Ахмед ал Хусеини звани Ал Мисри и Хасан Махмуд Саад ал Шериф звани Сакр, који су након завршеног рата у Босни и Херцеговини извршили напад на Луксор, египатско љетовалиште, а потом се мирно вратили у Босну и Херцеговину, пошто су њени држављани. Они се сматрају не само присталицама него и сарадницима Осаме Бин Ладена. Обојица су ухапшени и испоручени, један Њемачкој, други Италији, због илегалне трговине дрогом и индикација за тероризам³⁴⁴. Поред тога, своје упориште у Босни и Херцеговини има и Исламска држава, што смо већ поменули кроз учешће исламских фундаменталиста из Босне и Херцеговине на сиријском ратишту.

Муслимански фундаменталисти сада Босну и Херцеговину виде у двострукој улози. Прво, као шансу да се радикализацијом муслимана, како у Босни и Херцеговини, тако и на Балкану створи мостобран од исламског свијета према Европи звани "Зелена трансферзала". Овај пут ислама би ишао од Турске преко Македоније, Албаније, Космета, Санџака и Босне и Херцеговине. Друго, имајући у виду садашњу власт у Федерацији Босне и Херцеговине, која није заборавила помоћ коју су муслиманске земље и муслимански фундаменталисти дали у рату против Срба и Хрвата, то ће бити гаранција да ће садашњи и потенцијални терористи имати подршку у дијелу Босне и Херцеговине у којем су на власти муслиманске странке, а посебно Странка демократске акције (СДА)³⁴⁵.

Босна и Херцеговина се у одређеној мјери експлоатише као дио свјетске терористичке мреже Ал Каиде. Отворени извори информација о обавјештајној дјелатности пружају примјере, да екстремисти користе Босну и Херцеговину као транзитну локацију за чланове Ал Каиде и њихове испоруке оружја. У вези с тим, 2005. године у Сарајеву су ухапшена четворица екстремиста, тачније један Турчин, један Швеђанин и два Бошњака, што је узнемирило западне владе. Ове особе су планирале самоубилачке нападе на западне амбасаде у Сарајеву, а њихово хапшење довело је до даљњег затварања четворице мушкараца у Копенхагену, у Данској, који су планирали самоубилачке нападе на другим

³⁴² Радуљ, С., *Терористичка мрежа у Босни и Херцеговини*, Наука и друштво, Београд, 2007. година, стр. 8.

³⁴³ Уп. Радуљ, *Нав. дјело*, стр. 142-143; Шкрбић, *Нав. дјело*, стр. 100-101.

³⁴⁴ Симеуновић, *Нав. дјело*, стр. 226-227.

³⁴⁵ Радуљ, *Нав. дјело*, стр. 144.

мјестима у Европи и хапшење 17 мушкараца у Канади. Због свега тога, западне обавјештајне службе упозоравају да се детаљније провјеравају путници који имају босанске пасоше јер су неки од најтраженијих терориста стекли босанско држављанство током и након грађанског рата³⁴⁶.

На основу свега наведеног јасно се види да у Босни и Херцеговини постоји веома јака инфраструктура терористичких организација које представљају реалну опасност по безбједност Босне и Херцеговине, цијелог региона, а и западних земаља. Поменута инфраструктура је квалитетно инкорпорирана у глобалну терористичку мрежу, што потврђује и већ поменута повезаност Босне и Херцеговине са терористичким актима широм свијета. У вези с тим, може се рећи да тероризам нема границе и да је тешко да нека земља у потпуности може бити лишена терористичког дјеловања.

---

³⁴⁶ Oluic, S., *Radical Islam on Europe's Frontier-Bosnia & Hercegovina*, National Security and the Future, Vol. 9, No. 1-2, Загреб, 2008. година, стр. 40-41.

ДРУГИ ДИО

1. СУПРОТСТАВЉАЊЕ ТЕРОРИЗМУ ОД СТРАНЕ МЕЂУНАРОДНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ И ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Међународна сарадња у борби против тероризма суочава се са свим врстама препрека, од геостратешких ривалстава до свеprisутних двоструких стандарда и утицаја данашње домаће политике. Међутим, једна од најосновнијих компликација на глобалном нивоу одражава објективну стварност и произилази из велике поделе у глобалним обрасцима тероризма³⁴⁷. Из тог разлога супротстављање тероризму је веома сложен и захтијеван посао, који изискује мултидисциплинарни приступ и борбу на међународном нивоу. Наиме, на глобалном плану потребан је већи ниво сарадње и солидарности међу државама, како би се на јединствен начин спријечила, открила, расвијетлила и осудила свака терористичка активност. У вези с тим, међународна заједница и Европска унија свакодневно улажу напоре у борби против ове негативне друштвене појаве. Оне располажу различитим тијелима која дају огроман значај у погледу контроле и сузбијања тероризма.

1.1 Најважнија тијела која се баве стратешком и оперативном контролом и сарадњом у области контроле тероризма у свијету

У погледу борбе против тероризма велику улогу имају различите институције које дјелују на свјетском нивоу. Ту се прије свега мисли на: Уједињене нације, Интерпол, Европску унију, Европол и Савјет Европе. Њихова улога је велика, прије свега из разлога што ове институције располажу огромном снагом и неограниченим ресурсима у погледу контроле и сузбијања тероризма на регионалном и уопште међународном нивоу.

1.1.1 Уједињене нације

Уједињене нације имају најважнију улогу у сузбијању међународног тероризма и "рат против тероризма" представља примарни задатак те организације, која произилази из члана 24. и 41. Повеље Уједињених нација³⁴⁸. У том контексту, ово тијело доноси и примјењује различите инструменте (конвенције, резолуције, декларације и др.), којима настоји дати одговарајуће одређење тероризма, позива земље на супротстављање тероризму и даје одређене смјернице супротстављању тероризму. Међународноправни

---

³⁴⁷ Stepanova, E., *Global Terrorism and Anti-terrorism after ISIL: Two Key Aspects That Will Not Change Soon*, Global Terrorism Index 2019, Measuring the Impact of Terrorism, Institute for Economics & Peace, Sydney, 2019. година, стр. 72.

³⁴⁸ Педић, Ж., *Однос међународнога и европскога правног оквира за сузбијање тероризма*, Загребачка правна ревија, свезак 1, број 1, Правни факултет, Загреб, 2012. година, стр. 60.

стандарди борбе против тероризма Уједињених нација подразумијевају постојање одређених међународноправних механизма, који у великој мјери доприносе остварењу што већег степена и нивоа супротстављања тероризму, као глобалној друштвеној пријетњи, изазову и ризику. Ту се прије свега мисли на одговарајуће међународне акте и процедуре, а све у циљу превођења својих међународних тежњи и обавеза у одговарајућа правила и права, како би их могли користити сви грађани који се налазе под њеном надлежношћу. Дакле, поменути акти и процедуре могу постати дио националног правног система ратификацијом. Међутим, такве акте је након ратификације неопходно примјењивати од стране свих националних субјеката, како не би постали мртво слово на папиру. Ако проблем свеобухватног одређења тероризма, за сада, остаје нерјешив у пољу међународног права, оно око чега нема сумње још од усвајања Повеље Уједињених нација јесте забрана пријетње и употреба силе у међународним односима³⁴⁹. У вези с тим, значајно је нагласити да постоји само једна релевантна инстанца, која је овлаштена да утврди да ли је дошло до повреде међународног мира и безбједности, а то је Савјет безбједности Уједињених нација. Такође, Савјет безбједности Уједињених нација одлучује и о мјерама које ће бити предузете да би се мир сачувао или успоставио (*глава VII Повеље Уједињених нација*)³⁵⁰.

Овдје је важно поменути и улогу Противтерористичког центра Уједињених нација (*UNCCT-The United Nations Counter-Terrorism Centre*) који је основан 2011. године у оквиру Радне групе за борбу против тероризма Уједињених нација (*CTITF*), у Одељењу за политичка питања. Овај Центар, основан је ради пружања помоћи у испуњавању потреба за изградњу капацитета држава чланица, истовремено јачајући Уједињене нације у погледу експертиза за борбу против тероризма.³⁵¹

У таквом систему борбе против тероризма задатак држава чланица Уједињених нација је процјењивање ефикасности претходно споменутих прописа и утврђивање политичке и правне везе између инструмената међународног кривичног права и конвенција и резолуција за борбу против тероризма. При том, не смије се заборавити на заштиту људских права и слобода, јер је уочено ширење тероризма управо у оним земљама у којима се та права не поштују³⁵².

Поред поменутих активности Уједињене нације проводе различите развојне програме превенције и спречавања тероризма, те пружају техничку помоћ за превенцију и спречавање тероризма. На примјер, Одељење за превенцију тероризма (*The Terrorism Prevention Branch - TPB*), Канцеларије Уједињених нација за дроге и криминал (*United Nations Office on Drugs and Crime*) пружа адекватну техничку помоћ кроз активности обуке изграђене у блиској сарадњи са земљом примаоцем и другим партнерским субјектима. Одјељење ради са члановима кривичног правосуђа који су укључени у истраге, кривично гоњење и суђење у случајевима тероризма како би ојачали своје капацитете за

³⁴⁹ Вид.Симовић, Н., М., Шикман, М., *Кривичноправно реаговање на тешке облике криминалитета*, Правни факултет, Бања Лука, 2017. година, стр. 123-124.

³⁵⁰ Повеља уједињених нација; Преузето: (http://www.tuzilastvorz.org.rs/upload/Regulation/Document__sr/2016-05/povelja_un_lat.pdf) 29. 06. 2018. година.

³⁵¹ (<https://www.un.org/counterterrorism/ctif/en/uncct/uncct-vision>), 05. 09. 2019. година.

³⁵² Joyner, C., C., *The United Nations and Terrorism: Rethinking Legal Tensions Between National Security, Human Rights and Civil Liberties*, Policy in International Studies, International Studies Perspectives, vol. 5, No. 3., 2004. година, стр. 240.

имплементацију закона о борби против тероризма, у складу са међународним стандардима и обавезама дефинисаним релевантним међународним конвенцијама и протоколима³⁵³.

Оно што представља проблем у раду Уједињених нација везује се за већ поменуте неједнаке аршине и различите стандарде у погледу поимања самог тероризма. Приликом доношења различитих одлука у вези спречавањем и сузбијањем тероризма, Уједињене нације се стављају на располагање једној страни, док друга страна то негодује, пружајући различите врсте отпора, што представља евидентан проблем у погледу саме стратешке и оперативне контроле тероризма на глобалном и планетарном нивоу.

1.1.2 Интерпол

Квалитетан одговор државе на континуирано присуство терористичких активности које угрожавају и подривају његове елементарне и виталне вриједности, треба пронаћи у постојању међународних полицијских организација, које своје поље дјеловања испољавају на међународном и регионалном нивоу. Када је ријеч о међународном нивоу, на прво мјесто треба ставити велики значај међународне организације криминалистичке полиције, Интерпол, јер очигледност ескалације тероризма са појединачног плана на шири, организовани, те са локалне и националне на међународну и свјетску, условила је координација криминалистичких служби, тј. полицијских служби, прво на нивоу градова, а последице међу државама³⁵⁴.

Поменута организација дуго није третирала тероризам због политички неутралне улоге ове међународне организације. Дакле, чланом 3. *Статута Интерпола* изричито је забрањено да ова организација предузима било какву активност или интервенцију у питањима или случајевима који имају политичку, војну, вјерску или расну позадину³⁵⁵, па из тог разлога, пошто је тероризам квалификован као облик политичког криминалитета, јасно је било да Интерпол неће учествовати у активностима које се тичу тероризма. Међутим, временом, Интерпол је пратио развој ситуације по питању међународног тероризма, те је у том контексту изграђивао свој правни оквир за његово дјеловање у противтерористичким активностима³⁵⁶.

Пошто тероризам представља озбиљну пријетњу националној безбједности и животима људи широм свијета, Интерпол предузима низ иницијатива и пружа подршку земљама чланицама у њиховим напорима да заштите своје грађане од тероризма у његовим бројним облицима. Стручњаци Генералног секретаријата прикупљају, чувају и анализирају информације о сумњивим појединцима и групама и њиховим активностима и размјењују податке са државама чланицама и другим међународним организацијама. Главна иницијатива у овој области је Заједнички центар борбе против тероризма (*Counter-*

³⁵³ (<https://www.unodc.org/unodc/en/terrorism/news-and-events/capacity-building.html>), 14. 02. 2019. година.

³⁵⁴ Вид. Аврамовић, Н., *Неки аспекти европске полицијске сарадње и Еуропол*, Педагошка стварност, број 7-8, Нови Сад, 2010. година, стр. 738-742.

³⁵⁵ (<http://msb.gov.ba/dokumenti/medjunarodni/?id=2664>), 03. 07. 2018. година.

³⁵⁶ Симовић, Шикман, *Нав. дјело*, стр. 137.

Terrorism Fusion Centre)³⁵⁷, који ради на ометању регрутовања и активности страних терористичких бораца³⁵⁸.

Вијеће сигурности Уједињених нација усваја Резолуцију 2178 којом се препознају напори Интерпола у борби против пријетње страних терористичких бораца. Ови напори укључују размјену информација путем сигурне комуникацијске мреже I-24/7³⁵⁹, глобалних база података и система међународних обавјештења. Дакле, размјена информација је кључна за идентификацију страних терористичких бораца и спречавању њиховог преласка границе. Интерполов поменути Заједнички центар за борбу против тероризма је глобално средиште за обавјештавање о транснационалним терористичким мрежама који дијеле земље чланице широм свијета. Посебан пројекат о страним терористичким борцима успостављен је у јулу 2013. године како би се ријешило овај феномен. Даље, Интерпол води базу података осумњичених страних терористичких бораца, коју користе земље чланице. Наведени подаци се односе на нове трендове, способности и средства страних терористичких бораца. Да је размјена информација кључни фактор у погледу супротстављања страним терористичким борцима потврђују и поједине ситуације из праксе. У децембру 2014. године, три особе, тачније два мушкарца старости осамнаест и двадесетседам година, и петнаестогодишњи дјечак су тражени у Шпанији због оптужби везаних за тероризам, те су ухапшени у Бугарској на граничном прелазу с Турском, само неколико сати након што је Интерпол издао упозорење. Том приликом су наведена лица кренула да се придруже побуњеницима у Сирији. Такође, још једна особа која је тражена за терористичка кривична дела, ухапшена је у Либану на путу за Сирију у октобру 2014. године, захваљујући одлуци Белгије да изда интерно упозорење преко Интерпола³⁶⁰.

Даље, програм управљања границом је прва линија одбране од тероризма. Интерпол нуди бројне алате и услуге како би помогао земљама чланицама да унаприједи безбједност на својим границама, те ради са националним властима како би проширио приступ својој безбједној комуникационој мрежи I-24/7 на граничне тачке како би се осигурало да су ти алати доступни на првим линијама. Интерпол располаже процедурама

---

³⁵⁷ Заједнички центар борбе против тероризма (*Counter-Terrorism Fusion Centre*) истражује организацију, хијерархију, обуку, финансирање, методе и мотиве терористичких група. Конкретно, пројекат Страни терористички борци је успостављен да се бави питањем појединаца који путују у земљу која није њихова, у сврху планирања, припреме или учествовања у терористичким актима. Активности овог Центра су глобалне и оне су имплементирани кроз бројне регионално фокусиране, али међусобно повезане пројекте. Циљ свега тога јесте побољшање размјене информација о спровођењу закона, као и обогаћивање праксе спровођења закона. У вези с тим, рађени су многи пројекти за поједине дијелове свијета и то: Ал Кабдах (Блиски Исток и Сјеверна Африка); Амазон (Америка); Баобаба (Африка); Калкан (Централна Азија); Некус (Европа); Пацифик (Југоисточна Азија и Пацифичка острва). Остали велики пројекти фокусирају се на кориштење терориста у друштвеним медијима и интернету и узимање талаца за откупнину. (<https://www.interpol.int/Crime-areas/Terrorism/Counter-Terrorism-Fusion-Centre>), 14. 02. 2019. година.

³⁵⁸ (<https://www.interpol.int/Crime-areas/Terrorism/Terrorism>), 14. 02. 2019. година.

³⁵⁹ Систем I-24/7 представља глобалну комуникациону мрежу за повезивање полицајаца у свим земљама чланицама. Омогућава овлашћеним корисницима да размјењују хитне информације (које су од значаја за рад полиције) са својим колегама широм свијета, 24 часа дневно, 365 дана у години. У питању је мрежа која омогућава истражитељима приступ криминалним базама Интерпола. Овлашћени корисници могу претражити и унакрсно испитати податке за неколико секунди, директним приступом базама података о сумњивим криминалцима или лицима за којима се трага, украденим и изгубљеним путним исправама, украденим моторним возилима, отисцима прстију, ДНК профилима, украденим административним документима и украденим умјетничким делима. (<https://www.interpol.int/INTERPOL-expertise/Data-exchange/I-24-7>), 16. 07. 2018. година.

³⁶⁰ (<https://www.interpol.int/Crime-areas/Terrorism/Foreign-terrorist-fighters>), 14. 02. 2019. година.

за праћење украдених и фалсификованих личних докумената и путних исправа. Дакле, посебан акценат у контроли границе Интерпол ставља на три базе података: номиналну базу података, базу података о украденим и изгубљеним путним документима и путним документима повезаним са обавјештењима.³⁶¹

Централна тачка контакта у Генералном секретаријату Интерпола за координацију међународних активности у области безбједности граница, која пружа помоћ земљама чланицама да унаприједи сопствену безбједност граница и интегришу своје напоре са интересима својих сусједа и међународне заједнице је Радна група за интегрисано управљање границом (*The Integrated Border Management Task Force - IBMTF*). Она се ослања на експертизу свих одјела унутар Интерпола, као и на међународне партнере како би остварила своје примарне циљеве побољшања сигурности граница широм свијета. Такође, помаже службеницима за спровођење закона који раде на линији сигурности границе у погледу: вођења операција на ваздушним, копненим и морским граничним прелазима током којих обезбеђује приступ базама података Интерпола које нису редовно доступне и усредсређује напоре за њихово спровођење на одређеним криминалним подручјима; обезбјеђивања курсева обуке о изградњи капацитета везаних за област криминала који је заступљен на граничним прелазима; и побољшања политике управљања границама широм свијета кроз директно и индиректно партнерство са земљама чланицама и међународним организацијама³⁶².

Поред свега наведеног, велику пажњу привлаче и напори ове организације на модернизацији регионалних националних бироа и стварање квалитетних услова за ефикасну сарадњу нових чланица. Мјесто извршења терористичког акта важан је елемент за ангажовање Интерпола у неком конкретном случају. Међутим, приоритетан циљ који се поставља јесте да се терористички акти предвиде, те да се смање могућности за њихов настанак и дјеловање, као и да се одреде у односу на тзв. зону сукоба и избјегне њихова ескалација. Овако формулисан став и специфичан третман који је тероризам добио, временом је континуирано унапређиван, што је дало велику могућност у много ширем коришћењу механизма Интерпола у сузбијању тероризма. Наиме, из овог произилази велика превентивна улога ове организације. Дјелатност Интерпола се заснива на његовом правном оквиру (статут, примјена различитих резолуција и сл.), који се углавном не доводи у питање, јер је тероризам глобални проблем чије негативне посљедице обавезују државе на заједничку борбу и сарадњу³⁶³.

Поред поменутог правног оквира којим се регулише борба против тероризма ове институције, главне иницијативе у области супротстављања тероризму данас се остварују и преко Противтерористичког центра и "*CBRNE*" пројекта. Противтерористички центар формиран је 2002. године, након великог пораста терористичких аката широм свијета, које карактерише висок ниво безобзирности и софистицираности. Основни циљеви центра су не само истраживање напада, већ и хијерархија унутар организације, обука, финансирање, методе и мотиви терористичких група³⁶⁴. "*CBRNE*" пројекат се односи на терористичке

³⁶¹ (<https://www.interpol.int/Crime-areas/Terrorism/Terrorism>), 14. 02. 2019. година.

³⁶² (<https://www.interpol.int/INTERPOL-expertise/Border-management>), 15. 02. 2019. година.

³⁶³ Симовић, Шикман, *Нав. дјело*, стр. 139-140.

³⁶⁴ (<https://www.interpol.int/Crime-areas/Terrorism/Counter-Terrorism-Fusion-Centre>), 03. 07. 2018. година.

нападе који се изводе хемијским, биолошким, радиолошким, нуклеарним и експлозивним материјама и њихову превенцију³⁶⁵.

Ипак, многе недавне глобалне терористичке активности показују употребу ватреног оружја. Дакле, сваке године се ватрено оружје користи у више од 245.000 убистава широм свијета (искључујући ратом разорене земље). Ово је само мали проценат свих злочина почињених ватреним оружјем, који се широко користе за пријетњу и подршку другим кривичним дјелима као што је тероризам. С тим у вези, јавља се потреба идентификовања трговаца ватреним оружјем како би се зауставило његово снабдевање терористичких организација. У том циљу потребно је спровести истрагу која се фокусира на идентификовање и гоњење трговаца оружјем, сматрајући да је ватрено оружје повезано с криминалом дио већег плана³⁶⁶. Питањем контроле илегалних токова оружја у Босни и Херцеговини, бавићемо се у дијелу који се односи на криминалистички приступ у контроли и супротстављању тероризму.

Поред трговине оружјем, многе терористичке активности се спроводе у вези са финансијским криминалом. Главне иницијативе Интерпола у сузбијању финансијског криминала усмјерене су на: платне картице, праће новца, кривотворене валуте и хартије од вриједности и преваре социјалног инжињеринга (преваре у телекому). Организоване криминалне мреже најчешће стоје иза финансијског криминалитета, које привлачи велика зарада. Поменута врста криминалитета у великој мјери омогућава финансирање тероризма. Дакле, финансијским криминалитетом се долази до новчаних средстава која се касније усмјеравају у вршење терористичких активности³⁶⁷.

Из свега наведеног можемо закључити да је Интерпол веома значајна организација која се бави стратешком и оперативном контролом тероризма у свијету. Сарадња и размјена информација међу државама чланицама дају посебну димензију и велики квалитет у погледу контроле тероризма на међународном нивоу.

1.1.3 Европска унија

Поред Уједињених нација и Интерпола, велики допринос у борби против тероризма даје и Европска унија. Полазна претпоставка Европске уније јесте да тероризам није нова појава у Европи, већ да представља пријетњу безбједности, вриједностима демократског друштва и правима и слободама европских грађана. У вези с тим, пред Европску унију постављен је јасан циљ, а то је да обезбједи квалитетан одговор у погледу борбе против тероризма. У том контексту, посебну улогу има правни оквир Европске уније, који се развијао упоредо са изградњом правног система Европске уније³⁶⁸. Правни систем и структура Европске уније у великој мјери се везују за уговоре из Маастрихта (1992. година), Амстердама (1997. година) и Лисабона (2007. година). Уговором из Маастрихта,

---

³⁶⁵ Уп. (<https://www.interpol.int/en/News.../Counter-terrorism/>), 04.07. 2018. година; Пламбек, А., Х., Шаховић, Ц., Базарсчи, Ј., К., *Унапријеђење капацитета хитних служби у условима хемијских, биолошких, радијацијских и нуклеарних (ХБРН) инцидената*, Европски пројекат, АБЦ часопис ургентне медицине, вол. XV, број 2, Београд, 2015. година, стр. 61.

³⁶⁶ (<https://www.interpol.int/Crime-areas/Firearms-trafficking/Firearms-trafficking>), 28. 01. 2019. година.

³⁶⁷ (<https://www.interpol.int/Crime-areas/Financial-crime/Financial-crime>), 28. 01. 2019. година.

³⁶⁸ Симовић, Шикман, *Нав. дјело*, стр. 143.

Европској унији су додијељене надлежности које су подијељене у три групе, односно три стуба и то: стуба Европских заједница, стуба Заједничке вањске и безбједносне политике и стуба који се зове Простор слободе, безбједности и правде, који чини сарадња у подручју правосуђа и унутрашњих послова. Пошто се трећи стуб односи на сарадњу у области правосуђа и унутрашњих послова, у њега је инкорпорирана борба против тероризма³⁶⁹. Уговором из Амстердама Европска унија је проширила своје надлежности, ојачала Европски парламент, поједноставила и избацила одредбе које су с временом постале неважеће и застарјеле, те извршила и институционалне реформе с обзиром на перспективу проширења³⁷⁰, док су уговором из Лисабона прецизирани циљеви и правна начела, гдје је акценат стављен на јачање демократије и боље заштите основних права, затим је формирана нова институционална структура, те је предузето ефикасније и демократичније обликовање политика с новим политикама и надлежностима³⁷¹. Дакле, из свега наведеног јасно се види да су уговором из Мастрихта створене правне основе за институцијално третирање проблематике тероризма, а уговором из Амстердама се додатно унаприједио и разрадио овај оквир, док је ипак, најзначајнији искорак постигнут уговором из Лисабона, којим су створене реалне претпоставке за хармонизацију и приближавање кривичног законодавства, а посебно у области која се односи на сузбијања тероризма.

Међутим, и поред тога, чини се да је Европска унија, када је у питању сузбијање тероризма дјеловала прилично реактивно. Одговор Европске уније на тероризам се може посматрати кроз четири периода: први период до 2001. године, други период након терористичких напада на Сједињене Америчке Државе 11. септембра 2001. године до 2004. године, трећи период након терористичких напада у Мадриду 2004. године и Лондону 2005. године и четврти период након ступања на снагу Лисабонског уговора 2009. године до данас. Оно што је евидентно јесте да Европска унија сталним протоком времена додатно јача свој правни оквир и капацитете у погледу супротстављања тероризму, што је на том плану и дало добре резултате. Ипак, овај процес није завршен, јер и даље постоје одређене дилеме и недоречености, при чему опасност од тероризма постаје још израженија. Ову чињеницу потврђује учешће грађана Европске уније у терористичким активностима на страни Исламске државе, јачање радикализације, екстремизма и сл. Из тих разлога је и одговор Европске уније посљедних година претежно усмјерен на спречавање радикализације и екстремизма. Резултати још увијек нису постигнути пошто и данас постоје различити проблеми, који датирају још од 2013. године, као што су: дјеловање страних терористичких бораца, јачање радикализма, насилног екстремизма и пријетње које ове појаве имају за Европску унију³⁷².

Када је у питању сарадња Европске уније и Босне и Херцеговине у погледу борбе против тероризма може се рећи да се она перманентно унапређује. Дакле, Босна и Херцеговина је чврсто определијељена за сарадњу са Европском унијом у погледу спречавања и борбе против тероризма. На том плану се континуирано предузимају активности, које се огледају у приближавању релевантног националног законодавства стандардима Европске уније, у јачању институционалних капацитета и координацији

³⁶⁹ Уп. (<http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=4874&langTag=bs-BA>), 04. 07. 2018. година; Туркаљ, К., *Борба против тероризма на разини Европске уније*, Хрватска правна ревија, Загреб, 2002. година, стр. 3-4; (http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/hr/FTU_1.1.3.pdf), 04. 07. 2018. година.

³⁷⁰ (http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/hr/FTU_1.1.3.pdf), 04. 07. 2018. година.

³⁷¹ (http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/hr/FTU_1.1.5.pdf), 05. 07. 2018. година.

³⁷² Симовић, Шикман, *Нав. дјело*, стр. 143.

оперативних активности са државама чланицама Европске уније³⁷³. Када је у питању борба против тероризма о тој сарадњи најбоље говори дио извјештаја Европске уније из 2018. године, који се односи на ту област: *"Одређени напредак је постигнут, нарочито усвањем одређене стратегије за борбу против организованог криминала и његово сузбијање те испуњавањем акционог плана за спречавање прања новца и финансирања тероризма, што је резултирало тиме да Босна и Херцеговина више неће бити предмет Радне групе за финансијске мјере у борби против прања новца. Међутим, потребни су значајни напори у вези са финансијским истрагама и унапређењем капацитета за борбу против тероризма, као и побољшање сарадње са сусједним земљама по питањима управљања границом"*³⁷⁴. Дакле, сарадња је квалитетна и значајна веза постоји и поред тога што је потребно да Босна и Херцеговина уложи одговарајући напор како би превазишла одређене недостатке у погледу унапређења капацитета за борбу против тероризма.

И поред тога што Европска унија помаже другим земљама у погледу борбе против тероризма, чак и она у том сегменту испољава извјесне проблеме. Када сагледамо моћ Европске уније и њену сарадњу, као и подршку која јој стоји на располагању од других свјетских институција које се баве сузбијањем тероризма несхватљиво је да се ови проблеми још увијек нису успјели ријешити. Такво стање ствари можемо довести у везу са чињеницом да је тероризам веома непредвидива појава и да га је веома тешко контролисати.

1.1.4 Савјет Европе

У погледу сузбијања тероризма велики допринос даје Савјет Европе. Његове активности се односе на ефикасније пружање помоћи државама чланицама у борби против тероризма, јачањем и побољшањем њиховог националног законодавства, као и олакшавањем међународне сарадње, уз потпуно поштовање људских права и владавине права, као и континуирани рад на побољшању сарадње у остваривању правде за терористе³⁷⁵.

Савет Европе је почео да се бави сложеним питањем контратероризма након напада Палестине на израелске спортисте током Олимпијских игара 1972. године у Минхену. Осим неколико резолуција Парламентарне скупштине и Декларације о тероризму које је издало Вијеће министара, главни напор Вијећа Европе још од 70. године је Европска конвенција која је донесена у Стразбуру 1. јануара 1977. године. Конвенција изричито дефинише, која се кривична дјела могу сматрати политичким, одређује процедуре за изручење лица осумњичених за терористичке активности. Истовремено, предвиђа међусобну размјену информација и правну помоћ у кривичним стварима или у било којем кривичном поступку који се односи на кривична дјела дефинисана овом Конвенцијом³⁷⁶.

³⁷³ Permanent Mission of Bosnia and Herzegovina to the United Nations Office at Vienna, OSCE and other International Organisations, Vienna, *Note Verbale*, FSC.EMI/55/18, 13 April 2018. година, стр. 2.

³⁷⁴ Delegation of the European Union to Bosnia and Herzegovina & European Union Special Representative in Bosnia and Herzegovina, *Bosnia and Herzegovina - EU-enlargement, package 2018.*; Преузето: (<http://europa.ba/?p=56271>), 28. 01. 2019. година.

³⁷⁵ (<https://www.coe.int/web/counter-terrorism>), 10. 07. 2018. година.

³⁷⁶ Řehák, D., Holcner, V., *International counterterrorism cooperation-euopen view*, Economics and Management, No. 2, Univerzita obrno, Brno, 2007. година, стр. 28.

Након терористичких напада на Сједињене Америчке Државе 11. септембра 2001. године, Савјет Европе је формирао међувладин одбор експерата, Мултидисциплинарну групу за међународно дјеловање против тероризма (*GMT-Multidisciplinary Group on International Action against Terrorism*³⁷⁷). Поменута група је одмах започела развојне трендове у области правне регулативе која се односи на сузбијање тероризма³⁷⁸. Даље, она је требало да координира активности Савјета Европе у области спровођења законских мјера против тероризма. Приоритетан циљ је био вршење ревизије Европске конвенције о сузбијању тероризма (1977) и утврђивање приоритета за будуће дјеловање Савјета Европе. Због тога је донијет Протокол о измјенама Европске конвенције о сузбијању тероризма (2003) којим се уводе значајне промјене у Конвенцији. Ту се мисли на: знатно проширење списка деликата који се некад не смију сматрати политичким или политички мотивисаним (при чему тај списак сада укључује све деликте обухваћене антитерористичким конвенцијама Уједињених Нација); увођење поједностављеног поступка за усвајање измјена и допуна, чиме се омогућава да се списку додају нови деликти; отварање Конвенције државама посматрачима и зависно од одлуке Комитета министара, другим државама нечланицама; могућност одбијања екстрадиције починилаца криминалних дјела земљама гдје постоји опасност да се над њима изврши смртна казна, да буду изложени тортури или да буду осуђени на казну доживотног затвора без могућности условног пуштања на слободу; знатно смањење могућности одбијања екстрадиције на основу резерви у односу на Конвенцију, при чему ће такво одбијање подлијегати посебној процедури накнадног провјеравања, које ће се примјењивати и на накнадно провјеравање испуњавања било које обавезе по основу Конвенције у складу са измјенама и допунама³⁷⁹.

Након тога, 2003. године формиран је Комитет експерата за тероризам (*Committee of Experts on Terrorism-CODEXTER*³⁸⁰), који је одговоран за координацију и праћење активности Вијећа Европе у области законске регулативе која се односи на борбу против тероризма. Ово тијело је промијенило назив и сада се зове Комитет за борбу против тероризма Савјета Европе (*The Council of Europe Counter-Terrorism Committee-CDCT*). Ту се прије свега мисли на координирано спровођење активности у приоритетним областима које је утврдила Мултидисциплинарна група за међународно дјеловање против тероризма,

---

³⁷⁷ Током своје прве сједнице у децембру 2001. године Мултидисциплинарна група за међународно дјеловање против тероризма је одлучила да формира два радна тима. Први (*GMT-Rev*) је дизајниран да помогне у процјени инструмената Савјета Европе који се односе на борбу против тероризма, а други (*GMT-Rap/Suivi*) да елаборира и поднесе извјештаје Савјету Европе и да припрема документацију за даље активности које потенцијално проводи Савјет Европе у погледу доприноса међународној борби против тероризма. Вид. (<https://rm.coe.int/16805e1f8c>), 07. 02. 2019. година.

³⁷⁸ Řehák, Holcner, *Нав. дјело*, стр. 28-29.

³⁷⁹ Симовић, Шикман, *Нав. дјело*, стр. 170-171.

³⁸⁰ Комитет за борбу против тероризма Савјета Европе (*The Council of Europe Counter-Terrorism Committee-CDCT*), кључно координацијско тијело за активности Савјета Европе у борби против тероризма. Ово тијело је израдило Конвенцију Савјета Европе о спречавању тероризма (*CETS No. 196*). Неки од главних приоритета у раду овог тијела је развијање стратегије за борбу против тероризма Савјета Европе (2018-2022.); испитивање изводљивости пристанка на свеевропску правну дефиницију тероризма; ријешавање феномена страних терористичких бораца и повратника; кориштење и злоупотреба интернета од стране терориста; улоге жена и дјеце у тероризму; везе између тероризма и организованог криминалитета и сл. Такође, у оквиру овог тијела врши се размјена најбољих пракси борбе против тероризма уз пуно поштовање људских права и владавину права, као и припремање базе података Европског суда за људска права о случајевима који се односе на борбу против тероризма. Вид. (<https://www.coe.int/en/web/counter-terrorism/cdct>), 10. 07. 2018. година.

укључујући истраживање појмова "апологија тероризма"³⁸¹ (*apologie du terrorisme*) и "подстицања тероризма"; посебне истражне технике; заштита свједока и сарадника правде; међународна сарадња у спровођењу закона; мјере за спречавање дотока финансијских средстава терористима; питања идентификационих докумената која се постављају у вези са тероризмом³⁸². Најзначајнија активност поменутог Комитета експерата била је утврђивање текста Конвенције Савјета Европе о спречавању тероризма, која је усвојена у Варшави 16. маја 2005. године, а ступила је на снагу 1. јуна 2007. године³⁸³. Након тога, акценат се све више стављао на радикализацију која представља главни покретач терористичких активности. У мају 2015. године, Комитет министара при Савјету Европе усвојио је Акциони план за борбу против насилног екстремизма и радикализације која доводи до тероризма. Циљ поменутог плана је: ојачавање правног оквира и спречавање и борба против насилног екстремизма и радикализације кроз конкретне мјере, посебно у школама, затворима и на интернету. У односу на први циљ, акциони план препоручује уклањање правних недоследности и рупа између земаља које би могли искористити екстремисти. То укључује ажурирање закона који укључују нове области као што су страни борци, прекогранично путовање, обука терориста, финансирање тероризма и усамљени терористи. Такође, акценат се ставља на приоритетно потписивање и ратификацију релевантних инструмената Савјета Европе између држава чланица. У односу на други циљ, план препоручује промовисање обуке о вјештинама у култури демократије и интеркултурног дијалога у школама у циљу супротстављања радикалном екстремизму.

Даље, у случају затвора он препоручује развој затворских и казних система са практичним смјерницама о овој теми. И најзад када је ријеч о интернету, снажно препоручује борбу против говора мржње од стране екстремистичких група, првенствено кроз кампање за подизање свијести³⁸⁴.

Из свега наведеног јасно се види да Савјет Европе улаже велике напоре и представља значајну карику у борби против тероризма. У вези с тим, јасно је да ово тијело остварује сарадњу са многим земљама и међународним институцијама, те пружа различите врсте помоћи по питању контроле тероризма. Такође, доноси мноштво различитих аката којим се на неки начин олакшава борба против тероризма. Међутим, због тренутног стања у свјету и перманентног развоја и ширења тероризма, мјере које предузима ово тијело, а и друге свјетске организације које се баве овом проблематиком морају се подићи на знатно виши ниво.

---

³⁸¹ Појам *апологија* означава одбрану, одбрамбени говор или наступ, као и спис који свједочи у корист неке особе или доктрине и учења. (<https://velikirecnik.com/2016/10/30/apologija/>), 11. 07. 2018. година. Из овог произилази да појам "*апологија тероризма*" представља уопштено одбрану или борбу против тероризма.

³⁸² Уп. (<https://www.coe.int/en/web/counter-terrorism/codexter>), 10. 07. 2018. година; (<https://www.coe.int/en/web/counter-terrorism/cdct>), 10. 07. 2018. година; Řehák, Holcner, *Нав. дјело*, стр. 29-30; Симовић, Шикман, *Нав. дјело*, стр. 170.

³⁸³ *Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism (CETS)*, No. 196, Warsaw, 16. 05. 2005. година.

³⁸⁴ International Centre for the Prevention of Crime (ICPC), *Crime Prevention and Community Safety: Cities and the New Urban Agenda*, 5th International Report, Montreal, 2016. година, стр. 167-168.

1.1.5 Европска полиција (Еуропол)

Формирањем Европске полиције (Еуропола), јасно је испољена интенција организованог и досљедног супротстављања мултинационалном криминалитету, али и развијање међудржавне сарадње на плану сузбијања кривичних дјела која се врше унутар граница поједине државе³⁸⁵. Европска полиција (Еуропол) је значајна институција која се између осталих надлежности бави и проблемом тероризма, додуше под контролисаним условима. У почетку с малим особљем и једним или два официра за везу из сваке државе чланице, Еуропол је прогресивно проширио свој мандат на друга подручја транснационалног криминалитета, укључујући тероризам. Он је постао оперативан 1. маја 1999. године, те је усмјерен на промовисање свеобухватног приступа превенцији међународног криминалитета. Поред тога, Еуропол је до 2009. године успио ојачати своју улогу због новог правног статуса, као посљедице ступања на снагу Лисабонског уговора, те усвајање уговора из Штокхолма. Због постојања све софистициранијих криминалних активности којима Европска унија остаје изложена, ускоро је постало јасно да национална настојања за рјешавање самог међународног тероризма могу постићи само скромне резултате. Стога је разумљива отворена и снажна подршка свих земаља за појачану обавјештајну сарадњу у борби против тероризма. Ипак, и поред политичког утицаја, улога Еуропола у том подручју остала је прилично скромна³⁸⁶.

У том контексту, програм од пет приоритетних задатака Еуропола усаглашен је у вези са сузбијањем тероризма са задацима који слиједе. Само предузимање корака зависило је од одобрења Министарског савјета (ЈХА) и они су се могли предузимати само ако су обављени претходни задаци. Велики допринос Еуропола постао је још уочљивији послје првог извјештаја о борби против тероризма Министарском савјету (ЈХА). Наведени извјештај односио се на формирање јединице Еуропола за борбу против тероризма, сада познате као "Тежак злочин" (*Serious crime-SC5*)-унутар безбједносне зоне у одјељењу за борбу против организованог криминала Еуропола³⁸⁷.

Почетних пет задатака јединице односило се на³⁸⁸:

- Подстицање размјене информација између држава чланица и овлашћених субјеката за борбу против тероризма;
- Креирање почетних серија за фајлове за аналитички рад у борби против тероризма;
- Креирање центра за борбу против тероризма и одговарајућу легислативу;
- Преузимање одговорности за администрацију Директоријума Европске уније за оспособљавање за борбу против тероризма;
- Креирање глосаријума³⁸⁹ терористичких група.

³⁸⁵ Шкулић, М., *Нове методе и компјутерски системи у савременој криминалистици*, Безбедност, број 1, Београд, 2003. година, стр. 11.

³⁸⁶ Рамић, А., Цанић, Е., *Борба против тероризма у Босни и Херцеговини-Функција полицијских агенција или обавјештајне заједнице*, Криминалистичке теме - XVII дани криминалистичких наука, Зборник радова, Сарајево, 2017. година, стр. 558-559.

³⁸⁷ Шикман, *Нав. дјело*, стр. 303.

³⁸⁸ *First Europ Counterterrorism Report to the JHA Ministerial Council*, (Council document 7514/1/99, 3 May, 1999. година).

Поред ових, утврђена су још три приоритетна задатка³⁹⁰:

- Креирање прописа у вези са подјелом одговорности на националном нивоу;
- Подношење извјештаја о ситуацији, као и тенденцијама;
- Израда класификације доступних извора информација.

Поред наведеног, од великог значаја за борбу против тероризма је и побољшање везе Еуропола са Сједињеним Америчким Државама. Поменута веза успостављена је преко лица која су послата на рад у Федерални истражни биро (*FBI*), гдје тим путем долази до слања информација у Сједињене Америчке државе прије установљавања било каквог формалног споразума о размјени података. Ипак, отварање канцеларије Еуропола у Вашингтону 2002. године даје позитивне резултате у погледу борбе против тероризма³⁹¹. Поменути резултати се највише огледају у остваривању сарадње и размјене информација у погледу контроле тероризма. Такође, на нивоу Европске уније уведен је европски налог за хапшење, чијом је примјеном остварен посебан облик кривичноправне сарадње између европских држава. Његов значај огледа се у замјени система екстрадиције и обавезивање правосудних органа једне државе да у упрошћеном и убрзаном поступку, *ipso facto* и уз минимални формализам, прихвате и изврше захтјев за предају учинилаца кривичних дјела правосудним органима друге државе³⁹².

Европа се тренутно суочава са зловним, новим обликом међународног тероризма. У вези с тим, може се рећи да Исламска држава узрокује велике проблеме у погледу борбе против тероризма. Јасан помак у стратегији Исламске државе у контексту спровођења специфичних напада у међународном окружењу, са посебним фокусом на Европу, као и све већи број страних терористичких бораца, показују нове изазове са којима се суочавају Европска унија и њене државе чланице. Да би се обезбједио ефикасан одговор на ове изазове, у јануару 2016. године, Еуропол је основао Европски центар за борбу против тероризма (*ECTC*), Оперативни центар и Центар експертизе који одражава све већу потребу Европске уније да ојача свој одговор на тероризам³⁹³.

Тренутне напоре Еуропола који се везују за борбу против тероризма координира поменути Европски центар за борбу против тероризма (*ECTC*). Дизајниран као централни орган у Европској унији, у циљу борбе против тероризма он се фокусира на³⁹⁴:

- Пружање оперативне подршке на захтјев државе чланице Европске уније;
- Ријешавање страних бораца;
- Дијељење обавјештајних података и експертиза о финансирању тероризма (кроз програм праћења финансирања тероризма и Јединице за финансијско обавјештавање);

---

³⁸⁹ *Глосаријум* је грчка ријеч за стручни ријечник у којем су детаљно објашњена значења ријечи. (<https://velikirecnik.com/2016/10/25/glosarijum/>), 11. 07. 2018. година.

³⁹⁰ *First Europ Counterterrorism Report to the JHA Ministerial Council*, (Council document 7514/1/99, 3 May, 1999. година).

³⁹¹ Пена, У., *Стратегије супротстављања криминалитету и концепт Рада полиције у заједници*, Монографија, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2008. година, стр. 370.

³⁹² Шикман, *Нав. дјело*, стр. 304-305.

³⁹³ (<https://www.europol.europa.eu/about-europol/european-counter-terrorism-centre-ectc>), 12. 07. 2018. година.

³⁹⁴ *Исто*.

- Терористичка пропаганда и екстремизам на друштвеним мрежама (путем интернета);
- Илегалну трговину оружја;
- Међународну сарадњу између органа за борбу против тероризма.

Чак и прије него што је почело са радом ово тијело, Еуропол је већ повезао своју могућност размјене и анализе података, како би подржао истраге напада у Паризу из новембра 2015. године. Том приликом, одмах је активиран Тим за хитне интервенције Еуропола (*EMRT*) да подржи поменути истрагу на највишем нивоу приправности, 24 часа дневно. Такође, та подршка је укључивала и размјештај аналитичара и специјалиста у Паризу, те њихову сарадњу и размјену информација са Интерполом у Лиону и Бриселу³⁹⁵.

Оперативни центар ради 24 часа дневно и представља мјесто у коме се врши размјена података у оквиру самог Еуропола, земљама чланицама Европске уније и трећим странама о криминалним активностима. Све Европолове оперативне, информационе и комуникационе технологије су доступне државама чланицама. Поред тога, мобилне канцеларије могу бити ангажоване за подршку државана чланицама на лицу мјеста, чиме се обезбјеђује жива веза са базама података и платформама Еуропола³⁹⁶.

Центар експертизе даје велики допринос у борби против тероризма. Овдје је неопходно поменути Платформу за експерте (*EPE*) Еуропола која олакшава дијелење најбоље праксе; документације; иновације; знања и појединих података о криминалитету који нису тајног карактера³⁹⁷.

На основу свега наведеног видимо да се Еуропол временом, у великој мјери развио и да је његова улога и значај у борби против тероризма вишеструка, што представља велику подршку свим европским земљама па и Босни и Херцеговини. Међутим, због велике и свакодневне експанзије тероризма, као и друге институције, Еуропол мора своју активност подићи на знатно виши ниво како би се на што квалитетнији начин супротставио тероризму, те пружио што квалитетнију подршку земљама Европе, па самим тим и Босни и Херцеговини. Такође, овдје је важно напоменути да Босна и Херцеговина није успоставила Официра за везу у сарадњи с Еурополом, већ се тренутна сарадња обавља искључиво на коресподентски начин, о чему ће бити више ријечи у даљем тексту.

1.2 Методе које се примјењују у стратешкој и оперативној анализи тероризма

У циљу успјешне борбе против тероризма, међународне институције примјењују различите методе. Велику пажњу привлаче методе које се односе на стратешку и оперативну анализу тероризма, без којих није могуће квалитетно супротстављање тероризму. Свака институција која се бави проблемом тероризма мање-више примјењује неку од ових метода. Прије свега, поменуте институције доносе различите правне акте и стратегије, те дају различите смјернице, које у великој мјери доприносе контроли

³⁹⁵ (<https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/crime-areas/terrorism>), 12. 07. 2018. година.

³⁹⁶ (<https://www.europol.europa.eu/activities-services/services-support/operational-coordination/operational-centre>), 12. 07. 2018. година.

³⁹⁷ (<https://www.europol.europa.eu/activities-services/services-support/information-exchange/europol-platform-for-experts>), 13. 07. 2018. година.

тероризма. На примјер, већ смо поменули да Уједињене нације доноси различите конвенције, резолуције, декларације и друге правне акте, затим проводе различите развојне програме превенције и спречавања тероризма, као и техничке помоћи за превенцију и спречавање тероризма (исте или сличне ствари раде и друге институције које смо већ у претходном тексту спомињали)³⁹⁸. Поменуте правне акте и стратегије државе ратификују и преводе у своја национална законодавства чиме се у великој мјери остварују квалитетни стандарди у борби против тероризма на глобалном и националном нивоу.

Пошто је тероризам постао велика пријетња међународном миру и безбједности и због појаве све већег броја страних терористичких бораца, све више се спроводи сарадња и размјена података између држава, остварује међусобна подршка у истрагама, те се ради на заједничкој изградњи капацитета за сузбијања тероризма. Размјена информација је од пресудног значаја из тог разлога што се подаци односе на терористичке групе, њихов састав, планове и средства којима располажу. У том погледу, Интерпол је у великој мјери повећао своје активности. Његов Генерални секретаријат представља суштински механизам координације, који државама чланицама даје приступ базама података са информацијама о криминалу, као и о глобалном погледу на специфичне злочине, матрице и трендове³⁹⁹. Стручњаци Генералног секретаријата прикупљају, чувају и анализирају информације о терористима, терористичким организацијама и њихом активностима, те их размјењују са земљама чланицама и другим међународним организацијама. Кључне информације односе се на идентификовање страних терористичких бораца и спречавање њиховог преласка границе. Као дио намјенског пројекта, Интерпол води и одржава криминалистичко-аналитички досије који садржи профиле осумњичених страних терористичких бораца. Такође, ова институција даје обавјештења⁴⁰⁰ и упозорења која се односе на пријетње оружјем полицији, терористе и опасне криминалце, те све поменуте информације каналише према земљама чланицама⁴⁰¹. Поред наведеног, од великог је значаја и систем I-24/7⁴⁰², који представља глобалну базу података и обавјештења.

---

³⁹⁸ (<http://www.un.org/en/documents/index.html>), 13. 07. 2018. година.

³⁹⁹ Симовић, Шикман, *Нав. дјело*, стр. 140-141.

⁴⁰⁰ Поменута обавјештења се могу подијелити на неколико врста. Црвена обавјештења се издају свим земљама за појединце које траже националне власти, тражећи њихово привремено хапшење у циљу екстрадиције. Плава обавјештења се издају ради сакупљања додатних информација о идентитету, локацији или активностима особе у вези са кривичним дјелом. Зелена обавјештења пружају упозорења и обавјештајене податке о појединцима који су починили злочин. Жута обавјештења помажу у проналажењу несталих особа. Поред тога, Специјално обавјештење Савјета безбједности Уједињених нација користи се да упозори наше земље чланице са појединцима и групама које су повезане са Ал Каидом и талибанима и да помогне земљама у спровођењу замрзавања имовине, забране путовања и ембарга наоружања. Interpol, *Counter-Terrorism, Future-oriented policing projects*; Преузето: (www.interpol.int), 16. 07. 2018. година.

⁴⁰¹ Interpol, *Counter-Terrorism, Future-oriented policing projects*; Преузето: (www.interpol.int), 16. 07. 2018. година.

⁴⁰² Систем I-24/7 представља глобалну комуникациону мрежу за повезивање полицајаца у свим земљама чланицама. Омогућава овлашћеним корисницима да размјењују хитне информације (које су од значаја за рад полиције) са својим колегама широм свијета, 24 часа дневно, 365 дана у години. У питању је мрежа која омогућава истражитељима приступ криминалним базама Интерпола. Овлашћени корисници могу претражити и унакрсно испитати податке за неколико секунди, директним приступом базама података о сумњивим криминалцима или лицима за којима се трага, украденим и изгубљеним путним исправама, украденим моторним возилима, отисцима прстију, ДНК профилима, украденим административним документима и украденим умјетничким делима. (<https://www.interpol.int/INTERPOL-expertise/Data-exchange/I-24-7>), 16. 07. 2018. година.

Заступљене су и процедуре за праћење украдених и фалсификованих идентификационих докумената⁴⁰³. На квалитет оваквих метода указује и Генерални секретар Интерпола Јирген Сток (*Jürgen Stock*). Такође, он сматра: "*Техничка сарадња је пресудна у обезбеђивању да праве полицијске информације стигну до одговарајућег службеника у право време, чиме ћемо јачати наше заједничке напоре да заштитимо грађане од пријетње транснационалног криминала и тероризма*"⁴⁰⁴!

Када посматрамо Европску унију и њене методе дјеловања, можемо рећи да и она доноси различите правне акте у борби против тероризма (конвенције, уговори, стратегије и сл.), те да је њено досадашње дјеловање у том погледу било поприлично реактивно, декларативног и политичког карактера што није дало квалитетне резултате.

Међутим, у последњих неколико година њена активност је усмјерена на спречавање радикализације и екстремизма. Тако је у јуну 2013. године, Савјет за правосуђе и унутрашње послове постигао договор о низу приједлога дјеловања које је представио координаторе Европске уније за борбу против тероризма, а која су обухватала четири главна аспекта: потребу за заједничком процјеном појаве младих Европљана који одлазе у Сирију; мјере којима би се млади спријечили да одлазе у Сирију или којима им би се нудила помоћ након повратка; откривање њихових путовања или кривичноправни одговор и сарадња са трећим земљама. Поред тога, због ширења радикализације Европска комисија је у свом саопштењу (јануар 2014.) указала на неопходност спровођења мјера на спречавању и ширењу радикализације, а нарочито кориштењем капацитета Мреже за подизање свијести о радикализацији⁴⁰⁵, доношењем стратегија за спречавање радикализације, оспособљавањем специјалиста за спречавање радикализације, успостављање "излазних стратегија" за помоћ појединцима приликом напуштања насилног екстремизма, ужа сарадња с цивилним друштвом и приватним сектором у циљу рјешавања пријетњи с интернета и др. Недуго затим, на састанку министара унутрашњих послова (јул 2014.), одобрено је низ мјера усмјерених на побољшање друге генерације Шенгенског информационог система (*SIS II*)⁴⁰⁶; успостављање циљаних граничних контрола; пренос

⁴⁰³ (<https://www.interpol.int/Crime-areas/Terrorism/Foreign-terrorist-fighters>), 16. 07. 2018. година.

⁴⁰⁴ (<https://www.interpol.int/News-and-media/News/2016/N2016-163>), 16. 07. 2018. година.

⁴⁰⁵ Мрежа за подизање свијести о радикализацији (*Radicalisation Awareness Network-RAN*) основана је септембра 2011. године, као реакција Европске уније на повећано присуство радикализације и насилног екстремизма њених грађана. Поменуто мрежа окупља практичаре из цијеле Европе који раде на спречавању радикализације, односно са људима који су већ били радикализовани или су подложни радикализацији. Поменути практичари потичу из редова полиције и затворских службеника, као и оних структура које које нису традиционално укључене у антитерористичке активности, а ту се мисли на: наставнике, чланове омладинских удружења, представнике цивилног друштва, представнике локалних власти и здравствене раднике. Уп. (https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network_en), 17. 07. 2018. година; Zięba, A., Szlachter, D., *Countering Radicalisation of Muslim Community options on the EU Level*, *International Studies, Interdisciplinary Political and Cultural Journal*, Vol. 17, No. 1, Lodz, 2015. година, стр. 137.

⁴⁰⁶ На основу поменутог истраживања јасно се види шта по овом питању ради Босна и Херцеговина. Дакле, анализом одговора на питање "Шта се по питању побољшања друге генерације Шенгенског информационог система (*SIS II*) конкретно ради" од укупног броја испитаника (25 испитаника), три испитаника (12%) сматра да се "размјењују информације", затим, један испитаник (4%) сматра да се "поједини елементи Шенгенског информационог система који користе у другом облику", док се највећи број испитаника, њих 21 или 84% изјашњава "им није познато". Анализом одговора на поменуто питање, јасно се види да многим испитаницима није познат горе наведени информациони систем. То је и логично из разлога зато што се овај систем не примјењује у Босни и Херцеговини из тог разлога што она није чланица Европске уније. Такође, види се да поједини испитаници знају за овај систем и њихови одговори су усмјерени на те четири области

информација Европолу у сврху заједничке анализе; размјена информација о страним терористичким борцима међу националним тијелима и побољшање практичне сарадње и размјене информација. Након тога, на састанку Европског савјета у августу 2014. године државе чланице су позване на убрзано спровођење мјера у та четири приоритетна подручја те на приједлоге за додатно дјеловање⁴⁰⁷. У вези с тим, долазимо до јасног закључка да се Европска унија у погледу борбе против тероризма у великој мјери ослања на Европол, који примјењује различите методе супротстављања тероризму које су мење-више сличне већ поменутиим методама које примјењује Интерпол. Дакле, све наведене активности везане за борбу против тероризма односиле су се на дерадикализацију⁴⁰⁸ и спречавање регрутовања потенцијалних терориста. Са таквом праксом се наставило и у будућности. Нпр. након терористичког напада у Паризу 2015. године одржан је састанак једанаест министара унутрашњих послова, гдје су усвојили заједничку Изјаву у којој је договорено поштравање шенгентске зоне и снажно ојачавање сарадње у циљу спречавања кретање терориста и њихове пропаганде преко интернета. Осим тога, они су договорили и онемогућавање финансирања и помоћи коју терористима дају спонзори, као и увођење јединственог механизма података за све путнике који авионима путују у или из Европе⁴⁰⁹. Поред тога, 2017. године у Бриселу, Европска унија је усвојила сет закључака у вези са борбом против тероризма, те се обавезала на јачу сарадњу са земљама западног Балкана. Посебан дио ових мјера се односио на борбу против радикализације и коришћења интернета и друштвених мрежа у радикализацији. Овдје се такође истакао значај улагања заједничких напора у контроли и спречавању незаконите трговине оружјем, финансирању тероризма, кретању страних терористичких бораца, те борби против екстремистичких идеологија⁴¹⁰. Јасно се види да Европска унија улаже велике напоре у погледу борбе

информационог система (SIS II) на којима се у Босни и Херцеговини ради мимо њега у оквиру неких других облика међународне сарадње. Они су се изјаснили по овом питању на основу извјесних искустава које они имају обављајући своје послове и задатке у оквиру институција у којима раде. На примјер, поједини испитаници истичу да у Граничној полицији Босне и Херцеговине постоји Одсјек за стратешко планирање и европске интеграције, који прати све трендове, пошто Гранична полиција мора да испуни највише услова у процесу придруживања Европској Унији, између осталог и овај. Међутим, овај услов не може ни да испуни док не буде чланица Европске Уније. У овом периоду припремају се акти и врши се прилагођавање примјени поменутог информационог система (SIS II), да када дође вријеме Гранична полиција Босне и Херцеговине буде спремна за његову примјену.

⁴⁰⁷ Симовић, Шикман, *Нав. дјело*, стр. 163-164.

⁴⁰⁸ Програми дерадикализације појавили су се у многим земљама на Блиском истоку, југоисточној Азији и Европи крајем деведесетих година прошлог века, са свеобухватним циљем да појединце и групе одврате или „изведу“ од тероризма. Многе државе су почеле да реагују на тероризам на иновативније начине, признајући да традиционалне методе борбе не делују ефикасно. То је подразумевало контрапродуктивност репресивних мјера и потребу за систематичним начином управљања ризиком, као и потребу за смањењем потенцијалних терориста. Нпр. многи програми радикализације се спроводе у казнено-поправним установама. Они првенствено нуде неку врсту савјетовалишта или промовишу дијалог између затвореника и вјерских лидера. Наиме, до данас постојећи програми дерадикализације углавном се фокусирају на идеолошке факторе, покушавајући "дерадикализовати" учеснике кроз дискусију о садржини доктрина и вјерских тумачења терористичких група. Вид. Bjørge, T., Horgan J., *Leaving Terrorism Behind- Individual and Collective Disengagement*, Routledge Press, New York, 2009. година, стр. 1; Boucek, C., Beg, S., Horgan, J., *Opening the jihadi debate: Yemen's Committee for Dialogue*. In Bjørge, T., Horgan J., (Eds.), *Leaving terrorism behind: Disengagement from political violence*, Routledge, New York, 2009. година, стр. 189.

⁴⁰⁹ Симовић, Шикман, *Нав. дјело*, стр. 165.

⁴¹⁰ Уп. European Commission, *Communication from the commission to the European Parliament, the European Council and the Council, Eighth progress report towards an effective and genuine Security Union*, Brussels,

против тероризма. Поред реактивног приступа, последњих неколико година она примјењује различите превентивне методе које се заснивају на стратешкој и оперативној анализи, које би у будућности требало да дају квалитетне резултате.

Значајне методе у супротстављању тероризму примјењује и Савјет Европе. Ово тијело, доноси различите правне акте (конвенције, декларације, резолуције, протоколе итд.). Поред тога, Савјет Европе као и већ нека друга поменута тијела у погледу борбе против тероризма користи експерте, што потврђује међувладин одбор експерата, Мултидисциплинарна група за међународно дјеловање против тероризма (*Multidisciplinary Group on International Action against Terrorism-GMT*), као и Комитет експерата за тероризам (*Committee of Experts on Terrorism-CODEXTER*), који је касније промијенио назив у Комитет за борбу против тероризма Савјета Европе (*The Council of Europe Counter-Terrorism Committee-CDCT*)⁴¹¹.

На основу свега наведеног можемо закључити да поједине организације које се баве проблемом тероризма примјењују различите методе у стратешкој и оперативној анализи тероризма. Неопходно је нагласити потребу сталног унапређења и успостављања квалитетне координације у погледу предузимања појединих активности између поменутих институција и благовремене размјене и анализе информација у погледу борбе против тероризма. Само заједничким снагама, примјеном једног мултидисциплинарног приступа можемо говорити о квалитетној контроли тероризма.

1.3 Међународни акти за супротстављање и борбу против тероризма

Видјели смо у претходном тексту да поједине међународне институције које се баве проблемом тероризма, доносе различите правне акте у циљу што квалитетније борбе против тероризма. Основни циљ таквих активности је да се на једном глобалном нивоу донесе законска регулатива која ће се примјењивати у свим земљама свијета, како би се на што квалитетнији, једнообразан начин успоставила контрола тероризма. Дакле, тиме се настоје повезати све земље свијета, да на исти начин и уз међусобну подршку и сарадњу предузимају мјере у погледу супротстављања тероризма. Када говоримо о наведеним актима, ту се прије свега мисли на конвенције, резолуције и стратегије. Овдје ћемо приказати неке од ових докумената који су од великог значаја за Босну и Херцеговину у погледу контроле тероризма.

1.3.1 Конвенције

У протеклом временском периоду донесен је велики број конвенција које се индиректно или директно односе на сузбијање и спречавање тероризма. Уједињене нације

29.6.2017, COM(2017) 354 final, стр. 3-4; European Commission, *Communication from the commission to the European Parliament, the European Council and the Council*, Eleventh progress report towards an effective and genuine Security Union, Brussels, 18.10.2017, COM(2017) 608 final, стр. 2.

⁴¹¹ Вид. Řehák, Holcner, *Нав. дјело*, стр. 28-29; Симовић, Шикман, *Нав. дјело*, стр. 169-171; (<https://www.coe.int/en/web/counter-terrorism/cdct>), 10. 07. 2018. година.

су донијеле неколико докумената овог типа, који данас у великом мјери имају своју примјену.

Конвенција о кривичним дјелима и неким другим актима извршеним у ваздухоплову (Токио, 14. септембар 1963. година) је значајна због тога што нормативно уређује дио инкриминација које се односе на извођење кривичних дјела у ваздушном простору која утичу на безбједност лета, без обзира на то против кога су усмјерена. Она је специфична по томе што даје овлаштење руководиоцу ваздухоплова да уведе разумне мјере, у односу на било које лице за које се сматра да је починило или је на путу да почини кривично дјело у циљу заштите безбједности ваздухоплова. Она обавезује државе чланице да њене одредбе уврсте у своја законодавства⁴¹². Ова конвенција је објављена у Службеном гласнику СФРЈ број 47/1970, што је Босна и Херцеговина наслиједила из претходне државе. Она је имплементирана појединим одредбама *Кривичног закона Босне и Херцеговине* (од члана 198- до члана 201). Међутим, пошто оваквих деликата није било на тлу Босне и Херцеговине у пракси се конкретно по том питању није ништа радило.

Конвенција о сузбијању незаконитих отмица ваздухоплова (Хаг, 16. децембар 1970. година) указује на чињеницу да незаконити акти отмице (заробљавања) или вршења контроле над ваздухопловима у лету доводе у питање безбједност лица и имовине, ометају озбиљно кориштење ваздухопловних услуга и нарушавају повјерење народа у свијету и безбједност цивилног ваздухоплова. Због тога, сматра се да је потребно хитно предвидјети одговарајуће мјере у сврху кажњавања таквог понашања, што Конвенција од држава захтијева⁴¹³. Ова конвенција је објављена у Службеном гласнику СФРЈ број 33/1972, што је Босна и Херцеговина наслиједила. Она је имплементирана појединим одредбама *Кривичног законика Босне и Херцеговине* (члан 197). Такође, ни ових деликата није било на тлу Босне и Херцеговине..

Протокол који допуњује Конвенцију о сузбијању незаконитих отмица ваздухоплова (Пекинг, 10. септембар 2010. година) проширује могућности дјеловања основне конвенције у циљу обухватања различитих врста ваздухоплова, укључујући и савремена технолошка средства. Поред тога, посебно је прописана кривична одговорност за организатора кривичног дјела, као и свих других лица који свјесно помажу учиниоцу наведеног дјела како би избјегао истрагу, гоњење и кажњавање⁴¹⁴. Овај протокол Босна и Херцеговина није ратификовала. Мишљења смо да можда овај документ Босна и Херцеговина није ратификовала из разлога што се без посебне потребе наглашавања, ваздухопловом могу сматрати и савремена техничка средства која лете у ваздуху (на примјер дроници). Такође, сматрамо да овај документ можда није ратификован из разлога, зато што *Кривични закон Босне и Херцеговине* предвиђа инкриминацију Организовање терористичке групе (члан 202д), као посебно кривично дјело у оквиру ког се може подвести и организатор овог кривичног дјела. Такође, по овом питању се ништа није радило у Босни и Херцеговини, јер се на њеном тлу нису вршила ова кривична дјела. Можда је и то разлог што Босна и Херцеговина није ратификовала ову Конвенцију.

Конвенција о сузбијању незаконитих аката уперених против безбједности цивилног ваздухоплова (Монтреал, 23. септембар 1971. година) предвиђа да кривично дјело чини

---

⁴¹² (https://www.unodc.org/documents/treaties/terrorism/Commonwealth_Chapter_2.pdf), 19. 07. 2018. година.

⁴¹³ (http://www.oas.org/juridico/mla/en/treaties/en_conve_suppre_unlaw_seiz_aircr_sig_the_hague_1970.pdf), 19. 07. 2018. година.

⁴¹⁴ *2010 Protocol Supplementary to the Convention for the Suppression of Unlawful Seizure of Air craft*, United Nations, Done in Beijing, China on 10 September 2010.

свако лице које противправно и намјерно изврши акт насиља против лица које се налази у ваздухоплову и ваздухоплова у лету, ако је дјело такво да угрожава безбједност ваздухоплова (уништи или оштети објекте за навигацију у ваздушном саобраћају или омета њихов рад, уништи ваздухоплов у служби или му проузрокује штету, због чега је неспособан за лет или који може угрозити његову безбједност током лета), као и лице које постави експлозивну направу у авион, покуша такво дјело, или буде саучесник лицу које врши или покуша да изврши такво дјело. Конвенција захтијева од земаља уговорница да за ово дјело изричу тешке казне⁴¹⁵. Ову конвенцију Босна и Херцеговина није ратификовала. Међутим, *Кривични закон Босне и Херцеговине* инкриминише овакво понашање (члан 198) и предвиђа казну затвора од једне до десет година. И по овом питању, из истих разлога као и у претходном случају се ништа не ради у Босни и Херцеговини.

Протокол за сузбијање незаконитих аката насиља на аеродромима (Монтреал, 24. фебруар 1988. година) представља допуну Конвенције о сузбијању незаконитих аката уперених против безбједности цивилног ваздухопловства из 1971. године. Њиме се проширују одредбе Конвенције, како би она обухватила и терористичке акте на аеродромима међународног цивилног ваздухопловства⁴¹⁶. Овај протокол Босна и Херцеговина није ратификовала. Мишљења смо да га није ратификовала из разлога, што Босна и Херцеговина у свом *Кривичном закону* већ има развијене инкриминације које се односе на тероризам, у оквиру којих су обухваћени и терористички акти извршени на аеродромима. Босна и Херцеговина досад није имала ниједан забиљежен терористички акт на својим аеродромима.

Конвенција о спречавању и кажњавању кривичних дјела против лица под међународном заштитом, укључујући и дипломатске агенте (Њујорк, 14. децембар 1973. година) предвиђа да дјело међународног тероризма узимања талаца чини оно лице које "отме или задржи и пријети убиством, тешком тјелесном повредом или даље задржава друго лице да би приморало треће лице, државу, међународну организацију, физичко или правно лице, или више лица, да нешто чине или не чине, као обавезан или прећутан услов за ослобађање талаца. Конвенција захтијева да државе уговорнице узму у обзир тешку природу ових дјела, те да их санкционишу на адекватан начин⁴¹⁷. Ова конвенција је објављена у Службеном гласнику СФРЈ – Међународни уговори број 54/1976, што је Босна и Херцеговина наслиједила. Наиме, Босна и Херцеговина је кроз свој *Кривични закон* (члан 192) имплементирала наведену Конвенцију. Међутим, ових кривичних дијела досад није било на тлу Босне и Херцеговине.

Међународна конвенција против узимања талаца (Њујорк, 17. децембар 1979. година) инкриминише узимање талаца без обзира да ли је такав чин изведен из политичких или неких других разлога. Наведени документ од држава захтијева да у том погледу сарађују, размјењују информације, притворе, процесуирају или изруче преступнике и да се такво дјело казни одговарајућим казнама. Ова Конвенција се разликује од свих које су јој претходиле по томе што је у члану 9. прецизирано да екстрадиција може бити ускраћена ако држава од које се тражи изручење има основа да вјерује да је захтијев за изручење поднијет с намјером да се лице прогони или казни на основу његове расе, религије, држављанства, етничког поријекла или политичких ставова, те да ће лицу бити учињена

⁴¹⁵ (<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20974/volume-974-I-14118-English.pdf>), 19. 07. 2018. година.

⁴¹⁶ (https://www.icao.int/secretariat/legal/List%20of%20Parties/VIA_EN.pdf), 19. 07. 2018. година.

⁴¹⁷ (http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_4_1973.pdf), 19. 07. 2018. година.

штета због неког од тих разлога или због тога што ће надлежној држави бити онемогућено да са лицем комуницира или му пружи правну заштиту⁴¹⁸. Мишљења смо да је ова инкриминација још у то вријеме квалитетно постављена, пошто се данас види да мотиви за извршење терористичких напада нису само политичке природе. Ову конвенцију Босна и Херцеговина није ратификовала. Ипак, *Кривични закон Босне и Херцеговине* инкриминише овакво понашање (члан 191) и предвиђа казну затвора од најмање три године, а за квалификоване облике казна затвора од најмање пет година и казна затвора од најмање десет година или казна дуготрајног затвора. Такође, Босна и Херцеговина је кроз *Закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима* (Службени гласник БиХ, број 53/2009 и 58/2013) створила услове за дјелимичну примјену ове одредбе (члан 8). Такође, судска пракса не биљежи ове случајеве на тлу Босне и Херцеговине.

Конвенција о физичкој заштити нуклеарног материјала (Беч, 3. март 1980. година) је једини међународни правно обавезујући подухват у области физичке заштите нуклеарног материјала, који успоставља мјере везане за спречавање, откривање и кажњавање дјела која се односе на нуклеарни материјал. У јулу 2005. године, сазвана је дипломатска конференција ради измјене и допуне Конвенције. Измијењена Конвенција налаже правно обавезујућим државама уговорницама да заштите нуклеарне објекте и материјал у мирном домаћем кориштењу, складиштењу и транспорту. Такође, обезбеђује проширену сарадњу између држава у вези са брзим мјерама за проналажење и обнову украденог или кријумчареног нуклеарног материјала, ублажавање било каквих радиолошких посљедица саботаже и спречавање и сузбијање сродних кривичних дјела⁴¹⁹. Ову конвенцију Босна и Херцеговина није ратификовала. Међутим, *Кривични закон Босне и Херцеговине* примјењује одредбе ове Конвенције (члан 194, 194а и 195). Кривичних дијела која се везују за нуклеарни материјал на тлу Босне и Херцеговине није било.

Конвенција о обиљежавању пластичних експлозива ради њихове детекције (Монтреал, 1. март 1991. година) је значајна за контролу и ограничену употребу неозначених пластичних експлозива. Према овој Конвенцији, свака држава уговорница мора, између осталог, предузети неопходне и ефикасне мјере на спречавању и забрани производње неозначених пластичних експлозива у оквиру или изван њене територије; успостављање строге и ефикасне контроле посједовања и преноса неозначених експлозива, обезбјеђењу да све залихе неозначених експлозива буду уништене, те да спријечи њихово преусмјеравање или кориштење у сврхе које су у супротности са циљевима Конвенције⁴²⁰. Ову конвенцију Босна и Херцеговина није ратификовала. Међутим, закони Републике Српске, кантона Федерације Босне и Херцеговине и Брчко дистрикта дјелимично примјењују поједине одредбе поменуте Конвенције⁴²¹.

Међународна конвенција о спречавању терористичких напада бомбама (Њујорк, 15. децембар 1997. година) прописује универзалну инкриминацију за незакониту и

⁴¹⁸ Уп. (https://treaties.un.org/pages/viewdetails.aspx?src=ind&mtmsg_no=xviii-5&chapter=18&lang=en), 19. 07. 2018. година; Симвић, Шикман, *Нав. дјело*, стр. 127.

⁴¹⁹ (<https://www.iaea.org/publications/documents/conventions/convention-physical-protection-nuclear-material>), 19. 07. 2018. година.

⁴²⁰ (<https://www.mcgill.ca/iasl/files/iasl/montreal1991.pdf>), 20. 07. 2018. година.

⁴²¹ Вид. *Закон о промету експлозивних материја и запаљивих течности и гасова*, (Службени гласник Републике Српске, број 78/11.), чл. 14, 15 и 16; (http://www.privredahnk.gov.ba/Web%20page/Zakoni/Zakon_o_zapaljivim_tecnostima_i_gasovima.pdf), 16. 08. 2019. година; *Закон о промету експлозивних материја и запаљивих течности и гасова* (Службени гласник Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине број 3/7), чл. 14.

намјерну употребу експлозива и других опасних супстанци на јавном мјесту у циљу убијања или тјелесног рањавања или наношења велике материјалне штете. У овом случају, кажњава се и за саучесништво, организовање или упућивање других да почине такво кривично дјело, с тим, да се за такве преступе лица казне на адекватан начин узимајући у обзир тежину дјела. Овим документом се од држава чланица захтијева да кажњавају ова кривична дјела према домаћим законима, да изруче извршиоце и пружање међународно правне помоћи⁴²². Ова конвенција је ратификована 30. 04. 2003. године и објављена у Службеном гласнику Босне и Херцеговине – Међународни уговори број 07/2003. Босна и Херцеговина је имплементирала ову Конвенцију одредбама *Кривичног закона* (члан 201) и већ поменути одредбама *Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима* (члан 8). Босна и Херцеговина је по овом питању спроводила истраге и вршила процесуирање појединих лица. На примјер, поменули смо у једној од претходних табела судски процес "Бекташевић и остали", напад на полицијску станицу у Бугојну и сл.

Међународна конвенција о спречавању аката нуклеарног тероризма (Њујорк, 14. септембар 2005. година) прецизира широк спектар аката и потенцијалне мете, укључујући и нуклеарне електране и реакторе; затим предвиђа изручење или кривично гоњење извршилаца ако покушају или пријете таквим дјелима или учествују у њима као саучесници; такође, подстиче државе уговорнице да остварују сарадњу у спречавању терористичких напада путем размјене информација и да помажу једне другима у вези са кривичним истрагама и поступцима екстрадиције, као и да остварују тијесну сарадњу са Међународном агенцијом за атомску енергију, те да се баве кризним ситуацијама⁴²³. Ову конвенцију Босна и Херцеговина је ратификовала 14. јуна 2017. године⁴²⁴. Уколико извршимо анализу Кривичног закона Босне и Херцеговине у погледу инкриминације кривичног дјела тероризма (члан 201, став 5, тачка ф), те ако анализирамо надлежност полицијских агенција, Обавјештајно-безбједносне агенције и правосудних органа у Босни и Херцеговини (размјена информација, истрага, екстрадиција и сл.), јасно се може видјети имплементација ове Конвенције. У прилог томе, иде и чињеница која се односи на постојање Државне регулаторне агенције за радијацијску и нуклеарну сигурност која самостално, у складу са законом и другим прописима, врши регулаторну контролу извора зрачења, безбједности радиоактивног отпада и безбједности транспорта, те остварује значајну сарадњу Међународном агенцијом за атомску енергију⁴²⁵. Случајеви нуклеарног тероризма нису забиљежени на тлу Босне и Херцеговине.

⁴²² (<http://www.refworld.org/docid/3dda06ddc.html>), 20. 07. 2018. година.

⁴²³ Вид. (<https://treaties.un.org/doc/db/Terrorism/english-18-15.pdf>), 20. 07. 2018. година; Симовић, Шикман, *Нав. дјело*, стр. 128

⁴²⁴ Permanent Mission of Bosnia and Herzegovina to the United Nations Office at Vienna, OSCE and other International Organisations, Vienna, *Note Verbale*, FSC.EMI/55/18, 13 April 2018. година, стр. 2.

⁴²⁵ Вид. *Кривични закон Босне и Херцеговине*, (Службени гласник број: 3/2003, 32/2003 - испр., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015 и 35/2018), чл. 201; *Закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима* (Службени гласник Босне и Херцеговине број: 53/2009 и 58/2013), чл. 46; (http://www.dkpt.ba/default.aspx?langTag=hr-HR&template_id=135&pageIndex=1), 05. 02. 2019. година; (<http://www.granpol.gov.ba/Content/Read/13?title=Organizacija>), 06. 02. 2019. година; (<http://www.sipa.gov.ba/sr/o-nama/struktura/organizaciona-struktura/kriminalisticko-istrazno-odjeljenje>), 06. 02. 2019. година; (<http://www.mup.vladars.net/>), 07. 02. 2019. година; (<http://www.fmup.gov.ba/v2/>), 07. 02. 2019. година; (<https://policijabdbih.gov.ba/sr/organizacione-jedinice-policije/jssten.html>), 08. 02. 2019. година; (<http://www.osa-oba.gov.ba/nadls.html>), 06. 02. 2019. година; *Закон о Суду Босне и Херцеговине* (Службени гласник број: 49/09; 74/09; 97/09), чл. 7 и 14;

Конвенција о сузбијању незаконитих аката који се односе на међународну цивилну авијацију (Пекинг, 10. септембар 2010. година) има велики значај за међународну цивилну авијацију, пошто захтијева од држава уговорница да криминализују нове бројне претње по безбједност цивилног ваздухопловства. Дакле, она криминализује кориштење цивилног ваздухоплова као оружје укључујући употребу авиона као оружја, као и организовање, усмеравање и финансирање терористичких акција. Конвенција такође, обавезује државе уговорнице да криминализују превоз биолошког, хемијског, нуклеарног оружја и сродног материјала. Основни циљ ове конвенције јесте да се спријече терористичке акције против цивилног ваздухопловства и да се кривично гоне и кажњавају она лица која врше такве акте⁴²⁶. Ову конвенцију Босна и Херцеговина није ратификовала. Поједине одредбе које се односе на ову конвенцију Босна и Херцеговина посједује у свом *Кривичном закону*, а тичу се организовања и финансирања тероризма, као и превоза биолошког, хемијског и нуклеарног наоружања (чланови 202, 202д, 193а, 193б, 194). Такође, ова врста кривичних дијела није заступљена у Босни и Херцеговини.

Поред Уједињених нација, инструменте оваквог типа донио је и Савјет Европе. У том контексту, може се издвојити пет докумената који директно третирају подручје борбе против тероризма.

Европска конвенција о сузбијању тероризма (Стразбур, 27. јануар 1977. година, ЕТС бр: 090), има циљ да допринесе спречавању и сузбијању тероризма јачањем јединства међу државама чланицама, односно допуњавањем и измјеном постојећих одредаба закључених између њих о изручењу извршилаца кривичних дјела и међусобној помоћи. Наиме, она је донесена са жељом да починиоци терористичких аката не избјегну прогон и казну. Такође, Конвенција не садржи одредбе којима се државе чланице обавезују на криминализацију одређених поступака као терористичких аката, али се из њене садржине, ипак, може закључити који акти се сматрају тероризмом⁴²⁷. Ову конвенцију Босна и Херцеговина је ратификовала 03. 10. 2003. године, а она је ступила на снагу 04. 01. 2004. године. Такође, она је имплементирана кроз различите документе који се односи на пружање међународно правне помоћи. Прије свих, овдје је важно поменути *Кривични закон Босне и Херцеговине (Службени гласник број: 3/2003, 32/2003 - испр., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015 и 35/2018)*, као и *Закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима (Службени гласник БиХ, бр. 53/2009 и 58/2013)*. Међутим, ту постоје и билатерални уговори који се односе на ову област. На примјер, *Уговор о изручењу између Босне и Херцеговине и Републике Србије (Службени гласник Босне и Херцеговине – Међународни уговори, број: 19/14)*. Босна и Херцеговина предузима одређене активности у овом погледу. Као главни примјер може послужити изручење члана Ал Каиде Мирсада Кандића Америци, гдје је у току његово суђење, а његова оптужница садржи преко 50 тачака за које се терети.

Додатни протокол Европској конвенцији о спречавању тероризма (Стразбур, 15. мај, 2003. година, ЕТС бр: 190), којим се уводе значајне промјене у Конвенцији. Наведене промјене огледају се у следећем: знатно проширење списка деликата који се никад не

(<http://www.tuzilastvobih.gov.ba/?opcija=sadrzaj&kat=1&id=3&jezik=b>), 07. 02. 2019. година;
(<http://www.darns.gov.ba/sr/LegislationAndDocuments/NoviPravilnici>), 27. 02. 2019. година.

⁴²⁶ Abeyratne, R., *The Beijing Convention of 2010 on the suppression of unlawful acts relating to international civil aviation-an interpretative study*, Journal of Transportation Security, Vol. 4, Issue 2, Springer Nature Switzerland, 2011. година, стр. 131.

⁴²⁷ (<https://rm.coe.int/16800771b2>), 25. 09. 2018. година.

смију сматрати политичким или политички мотивисаним, а тај списак сада укључује све деликте обухваћене антитерористичким конвенцијама Уједињених нација; увођење једноставнијег поступка за усвајање измјена и допуна, чиме се омогућава да се постојећем списку додају нови деликти; отварање Конвенције државама, које су на страни посматрача и зависно од одлуке Комитета министара, другим државама које нису чланице; могућност одбијања екстрадиције учинилаца кривичних дјела оним земљама гдје постоји опасност да се над њима може извршити смртна казна, као и да буду изложени тортури или да буду осуђени на казну доживотног затвора без могућности условног пуштања на слободу. Такође, Протокол предвиђа механизам за праћење (*COSTER*), који је задужен за спровођење нове процедуре у вези са резервама, као и другим задацима који се односе на праћење Конвенције⁴²⁸. Овај документ Босна и Херцеговина још није ратификовала.

*Конвенција Савјета Европе о спречавању тероризма (Варшава, 16. Мај, 2005. година, ЦЕТС бр. 196)*⁴²⁹, која је усвојена ради повећања ефикасности постојећих међународних стандарда који се односе на борбу против тероризма. Њен циљ је да се ојачају напори држава чланица да спријече тероризам на два различита начина: први је, инкриминисање одређених понашања, тачније, јавног подстицања, регрутовања и обуке за тероризам, док је други јачање превентивних мјера на националном и међународном нивоу (модификација постојећих прописа о екстрадицији и узајамној помоћи). Поред тога, Конвенција садржи одредбу о заштити и компензацији жртава тероризма. На основу резултата спроведеног истраживања, јасно се види шта се по том питању ради на тлу Босне и Херцеговине:

Табела 19. *Процијените у којој мјери Босна и Херцеговина пружа помоћ жртвама тероризма и њиховим породицама користећи скалу од 1-6 (1- не пружа помоћ; 2- пружа помоћ у малој мјери; 3- нити пружа помоћ у малој, нити у великој мјери; 4- пружа помоћ у великој мјери; 5- пружа помоћ у највећој мјери; 6- није ми познато)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
не пружа помоћ	7	31.8	31.8
пружа помоћ у малој мјери	7	31.8	63.6
пружа помоћ у великој мјери	1	4.5	68.2
није ми познато	7	31.8	100.0
Укупно	22	100.0	

Када је ријеч о питању "Процијените у којој мјери Босна и Херцеговина пружа помоћ жртвама тероризма и њиховим породицама користећи скалу од 1-6 (1- не пружа

⁴²⁸ (<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/190>), 26. 09. 2018. година.

⁴²⁹ (<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/196>), 26. 09. 2018. година.

помоћ; 2- пружа помоћ у малој мјери; 3- нити пружа помоћ у малој, нити у великој мјери; 4- пружа помоћ у великој мјери; 5- пружа помоћ у највећој мјери; 6- није ми познато)" (табела 19.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), седам испитаника (31,8%) сматра да "не пружа помоћ", такође, седам испитаника (31,8%) сматра да "пружа помоћ у малој мјери", затим један испитаник сматра да "пружа помоћ у великој мјери", док се седам испитаника (31,8%) изјаснило да "им није познато". Анализом добијених резултата у погледу одговора на горе наведено питање јасно се види да се скоро и не пружа помоћ жртвама тероризма. Не можемо се сложити са ставом једног испитаника који сматра да се помоћ "пружа у великој мјери". Такође, мишљења смо да се седам испитаника изјаснило да им није познато из разлога што се приликом обављања послова и задатака у институцијама гдје су запослени не баве овом проблематиком. Даље, можемо рећи да постоје одређени минимални случајеви пружања помоћи жртвама тероризма. На примјер, након терористичког акта у Зворнику пружена је финансијска помоћ и запошљавани су чланови породице преминулом полицајцу, затим пружена је помоћ рањеним полицајцима. Дакле, то је само појединачан случај. Везано за то, овдје је присутан велики проблем, а он се огледа у томе што нема системског дјеловања државе да се тој категорији људи пружи адекватна помоћ.

Табела 20. *Да ли постоје одређене законске норме које регулишу помоћ жртвама од тероризма?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
не	10	45.5	45.5
није ми познато	12	54.5	100.0
Total	22	100.0	

Анализом одговора на питање "Да ли постоје одређене законске норме које регулишу помоћ жртвама од тероризма" (табела 20.) од укупног броја испитаника (22 испитаника), 10 испитаника, или њих 45,5% се изјаснило за опцију "не", док се 12 испитаника, или њих 54,5% изјаснило за опцију "није ми познато". Добијени резултати на горе наведено питање јасно указују да такве норме у Босни и Херцеговини нису донесене, нити се примјењују у пракси. Међутим оно што се примјењује у пракси јесу одредбе *Закона о кривичном поступку Босне и Херцеговине* који регулише одређена права и обавезе оштећеног у кривичном поступку⁴³⁰, као и одредбе *Закона о парничном поступку*

⁴³⁰ Оштећени је лице којем је лично или имовинско право кривичним дјелом повријеђено или угрожено (члан 20 тачка х). У права и дужности оштећеног спадају: кажњавање новчаном казном због увреда суда (члан 150); читање записника (члан 154 став 1); доставља му се овјерен препис одлуке којом је одлучено о имовинско-правном захтијеву (члан 183); постављање имовинско-правног захтијева (члан 193-212); у случају непоступања тужиоца по пријави о извршеном кривичном дјелу, стиче се право улагања притужбе уреду тужиоца (члан 216 став 4); обавјештава се кад тужилац обустави истрагу и тада има право из члана 216, тј. улагање притужбе уреду тужиоца (члан 224 став 3); обавјештава га суд о резултатима преговарања о кривици (члан 231 став 9); обавјештава се о повлачењу оптужнице (члан 232 став 2); да присуствује

пред Судом Босне и Херцеговине који се односе на постојећи имовински спор⁴³¹. Исто тако, важно је поменути да Босна и Херцеговина има Закон о програму заштите свједока у Босни и Херцеговини чији је циљ да осигура ефикасну заштиту свједоцима прије, током и након кривичног поступка, како би им се омогућило слободно и отворено свједочење у кривичним поступцима пред Судом Босне и Херцеговине⁴³². Овај закон је важан по томе што у одређеним ситуацијама и жртва кривичног дјела може бити свједок у кривичном поступку.

Даље, посебан значај ове Конвенције огледа се у њеном члану 3, који се односи на мјере превенције и стратешке мјере. Он гласи овако:

"Члан 3 – Националне превентивне политике

1. Свака страна ће предузети одговарајуће мјере, посебно у области обуке органа за спровођење закона и других органа, као и у области образовања, културе, информисања, медија и подизања свести јавности, у циљу спречавања терористичких активности и њихових негативних ефеката, при том, поштујући обавезе које се односе на заштиту људских права, како је предвиђено Конвенцијом о заштити људских права и основних слобода, Међународним пактом о грађанским и политичким правима, те друге обавезе предвиђене међународним правом.
2. Свака страна ће предузети мере које су неопходне за побољшање и развој сарадње међу националним властима у циљу спречавања терористичких активности и њихових негативних ефеката. Те мјере се огледају у: размјени информација; побољшању физичке заштите лица и објеката; и побољшању планова обуке и координације за цивилне ванредне ситуације.

главном претресу, с тим да уколико се искључи јавност, то се не односи на оштећеног (члан 236 став 1); уколико је присутан, подноси имовинскоправни захтјев на главном претресу (члан 258 став 4); да се обавијести о времену и мјесту испитивања свједока ван суднице и извођењу реконструкције (члан 272 став 3); да након завршетка доказног поступка на главном претресу буде позван од стране судије, односно председника вијећа ради давања своје завршне ријечи и то послје тужиоца (члан 277 став 2); да га по објављивању пресуде судија, односно председник вијећа поучи о праву на жалбу, као и о праву на одговор на жалбу (члан 288 став 1); да му се достави овјерен препис пресуде (члан 289 став 3); по завршеном претресу и донијетој пресуди, оштећени има право жалбе против пресуде (члан 293 став 4), и то само на одлуку о трошковима кривичног поступка и о имовинскоправном захтијеву, не и по другим основима; обавјештава се од стране тужиоца да није цјелисходно покренути поступак према малољетнику (члан 325 став 4); позива се на саслушање ради утврђивања чињеница које се односе на опозивање условне осуде (члан 400 став 2). Осим тога, појам оштећени се веже уз институт изузећа (члан 29 тачка б), трошкове кривичног поступка (члан 185 став 1 тачка и), уступање кривичног гоњења страном држави (члан 83 став 6 Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима), претпоставке за изручење (члан 34 тачка ф Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима), права наследника на накнаду штете неоправдано осуђеном и неосновано лишеном слободе (члан 435). Вид. *Закон о кривичном поступку Босне и Херцеговине*, (Службени гласник Босне и Херцеговине број 3/2003, 32/2003 – испр., 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009 – др. закон, 93/2009, 72/2013 и 65/2018); Симовић, Н., М., *Кривично-процесно право*, Факултет за безбједност и заштиту, Бања Лука, 2009. година, стр. 131-133.

⁴³¹ *Закон о парничном поступку пред Судом Босне и Херцеговине* ("Службени гласник Босне и Херцеговине" број 36/04), члан 1 став 3.

⁴³² *Закон о програму заштите свједока у Босни и Херцеговини* (Службени гласник Босне и Херцеговине број 36/14), члан 1.

3. Свака страна ће промовисати толеранцију охрабрујући међурелигијски и међукултурни дијалог који укључује, гдје је то прикладно, невладине организације и друге елементе цивилног друштва у циљу спречавања тензија које могу допринијети вршењу терористичких активности.
4. Свака Страна ће настојати да промовише јавну свијест о постојању, узроцима и озбиљности те пријетње коју представљају терористичка дјела и кривична дјела наведена у овој Конвенцији и размотрити потицање јавности да пружи чињеничну, специфичну помоћ својим надлежним органима који могу допринијети спречавању терористичких кривичних дела и кривичних дела наведених у овој Конвенцији.

Ову конвенцију Босна и Херцеговина је ратификовала 11. 01. 2008. године, а она је ступила на снагу 01. 05. 2008. године. Можемо рећи да Босна и Херцеговина поједине мјере из наведеног члана имплементира и примјењује у пракси, док поједине не примјењује, о чему свједочи спроведено истраживање. "Босна и Херцеговина је доставила извјештај по питању криминализације регрутовања за терористичке активности, који ће представљати саставни дио Извјештаја Одбора Савјета Европе о позитивним праксама земаља у имплементирању ове Конвенције"⁴³³. Даље, на основу поменутог истраживања које ће бити приказано у наредном тексту, тачније, у оквиру појединих области, указаћемо на ствари које се у овом погледу примјењују у Босни и Херцеговини. Дакле, у погледу борбе против тероризма у органима за спровођење закона спроводе се различите обуке у области борбе против тероризма. Такве обуке држе домаћи и страни експерти за борбу против тероризма. Даље, у ту сврху организују се и различити округли столови, семинари и конференције. Поједини практичари из институција за спровођење закона Босне и Херцеговине учествују у раду са осталим практичарима из других европских земаља Мреже за подизање свијести о радикализацији. Такође, експерти из Босне и Херцеговине учествују у међународним програмима борбе против тероризма (Мултидисциплинарна група за међународно дјеловање против тероризма, Комитет експерата за тероризам и сл.). Даље, обуке других органа у погледу борбе против тероризма готово да и нема, ту се јавља извјестан проблем. Покушавају се обучити и едуковати психолози, радници центра за социјални рад у погледу спровођења различитих пројеката и програма везаних за дерадикализацију људи (на примјер, RAN и WBCTI о којима ће бити више ријечи у даљем тексту). На примјер, овдје је важно похвалити и рад Министарства унутрашњих послова Републике Српске, које спроводи пилот пројекат (о чему ће бити више ријечи у даљем тексту) у три града: Зворнику, Добоју и Требињу са људима из локалних средина, дјецом, са одраслима, људима из локалне самоуправе, гдје се покушавају иницирати да препознају шта је то радикализам, јер је процес дерадикализације основа спречавања терористичких активности. Такође, на појединим факултетима се изучавају предмети, гдје се студенти информичу и упознају са тероризмом, док се у основним и средњим школама веома мало дјеца упознају са тероризмом, што смо утврдили приликом спровођења истраживања. Једино Министарство унутрашњих послова Републике Српске у оквиру наведеног пилот пројекта информиче и едукује дјецу у погледу борбе против тероризма. Овдје је важно поменути и један пројекат који ОСЦЕ проводи у Босни и Херцеговини заједно са Исламском заједницом који се односи на превенцију радикализма "Млади, радикализација и интернет". Међутим, утицај медија је веома мали и они готово ништа не раде у погледу

---

⁴³³ Извјештај о раду Савјета министара Босне и Херцеговине за 2012. годину, Сарајево, 2013. године, стр. 91.

спречавања терористичких активности. Томе доприноси и активност Регулаторне агенције за комуникације Босне и Херцеговине, која не уклања спорне садржаје који позивају на радикализацију. Даље, када је у питању подизање свијести јавности о тероризму, можемо рећи да су на тлу Босне и Херцеговине мишљења подијељена и да се тероризам различито доживљава у зависности који је ентитет у питању. Људи из Републике Српске много озбиљније приступају наведеном проблему. Затим, у погледу сарадње између институција Босне и Херцеговине може се рећи да она није на задовољавајућем нивоу. Такође, може се рећи да се размјењују информације, али да се у неким ситуацијама од стране појединих институција оне не достављају, или се не достављају благовремено. Дакле, постоји извјесно ривалство међу институцијама. Формиране су Ударна и Оперативна група за борбу против тероризма, које се у последње вријеме веома лоше функционишу и њихови чланови се не састају. У погледу побољшања физичке заштите лица и објеката формирана је Дирекција за координацију полицијских тијела која обавља ове послове, али сам квалитет њеног рада је упитан. Наиме, то потврђују напад на америчку амбасаду од стране Мелвида Јашаревића. Даље, на тлу Босне и Херцеговине се најчешће под утицајем међународне заједнице преко различитих невладиних организација спроводе семинари, радионице, округли столови и конференције у циљу развијања толеранције, међурелигијског и међуклтурног дијалога у циљу спречавања терористичких активности, што наравно буде и медијски пропраћено. Нажалост, такве активности веома кратко трају и веома брзо буду заборављене. Када је јавност у питању, већ смо поменули да су мишљења подијељена и да се проблем тероризма не доживљава на исти начин, па је веома тешко да се у неким дијеловима Босне и Херцеговине јавност подстакне да у том погледу пружи чињеничну, специфичну помоћ надлежним органима. Међутим, не треба занемарити активности Исламске вјерске заједнице која у последње вријеме позива своје вјернике на толеранцију и борбу против радикализације.

Додатни протокол Конвенцији Савјета Европе о спречавању тероризма (Рига, 22. октобар 2015. година, ЦЕТС бр. 217), којим се обавезују земаље чланице да законски гоне лица која се удружују у терористичке групе, лица која врше обуку за тероризам и помажу одлазак у иностранство с циљем укључивања у терористичке акције. Такође, овим докоментом су обухваћене и мјере којима се подстиче међународна сарадња, укључујући мрежу за брзу размјену информација о тероризму (24 часа)⁴³⁴. Овај документ Босна и Херцеговина је ратификовала 29. 03. 2017. године, а он је ступио на снагу 01. 07. 2017. године⁴³⁵. Дакле, овај протокол је имплементиран у *Кривичном закону Босне и Херцеговине*, гдје су горе наведена понашања предвиђена као кривична дјела (члан 202д, 202ц). У Босни и Херцеговини су се по овом питању спроводиле одређене истраге и процесуирана су одређена лица. Једини проблем када је у питању рад у пракси односи се на то да Босна и Херцеговина још није успоставила Официра за везу са Еурополом.

Конвенција Савјета Европе о прању, тражењу, заплијени и одузимању прихода стечених криминалом и о финансирању тероризма (Варшава, 16. мај, 2005. година, ЦЕТС бр. 198), гдје се полази од тога да је кључни значај лишавања терориста и других криминалних група, њихове имовине и финансијских средстава. Ова Конвенција је први

⁴³⁴ (<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/217>), 26. 09. 2018. година.

⁴³⁵ Информације о томе које је конвенције (које су донесене од стране Савјета Европе, а односе се на тероризам) ратификовала Босна и Херцеговина пронашли смо на сајту Савјета Европе. (https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/country/BOS?p_auth=FX8x3W1A), 22. 02. 2019. година.

међународни акт који обухвата и превенцију и контролу прања новца и финансирања тероризма. Њен текст указује на чињеницу да је брз приступ финансијским информацијама или информацијама о имовини коју држе криминалне организације, укључујући и терористичке групе, кључ успјеха превентивних и репресивних мјера, те најбољи начин заустављања њихове дјелатности. Такође, конвенција укључује механизам за осигурање правилног спровођења њених одредаба од стране уговорених страна⁴³⁶. Ову конвенцију Босна и Херцеговина је ратификовала 11. 01. 2008. године, а она је ступила на снагу 01. 05. 2008. године. Ову конвенцију Босна и Херцеговина је имплементирала кроз *Закон о спречавању прања новца и финансирању терористичких активности* (Службени гласник Босне и Херцеговине број 53/09; 47/14; 46/16). Међутим, веома мало се ради по овом питању. Дакле, ту се размјењују информације, врше се различите финансијске провјере трансакција и по која истрага. О наведеним чињеницама говори и судска пракса која указује да у задњих девет година нема правоснажених пресуда, које се односе на финансирање тероризма, што ћемо видјети у даљем тексту у оквиру кривично-правне области.

Информације о томе, које је горе наведене конвенције Босна и Херцеговина ратификовала, налазе се на сајту Министарства правде Босне и Херцеговине⁴³⁷. Такође, на основу спроведеног истраживања, које ће бити приказано у даљем тексту јасно указујемо шта се конкретно ради у Босни и Херцеговини када је у питању спровођење наведених конвенција у пракси.

1.3.2 Резолуције

Поред конвенција и резолуције представљају значајне акте које доприносе сузбијању и спречавању тероризма. Тако је, до данашњег дана донесено мноштво резолуција које регулишу ову област. Савјет безбједности Уједињених нација донио је огроман број докумената овог типа, који данас имају веома значајну примјену у погледу борбе против тероризма.

Главна карактеристика резолуција које доноси Савјет безбједности јесте њихов правно обавезујући карактер, као и то да њихово доношење није више везано за специфичне инциденте и нису временски ограничене, него се односе на сваки чин тероризма који је пријетња миру и безбједности, без обзира на озбиљност и међународне ефекте⁴³⁸. Нашу пажњу, посветићемо најзначајним резолуцијама које је Савјет безбједности Уједињених нација донио крајем прошлог вијека све до данас, а које се односе на сузбијање и спречавање тероризма:

Резолуција 1269 (19. октобар, 1999), којом је Савјет безбједности позвао све земље да заједно раде на превенцији и сузбијању свих терористичких аката у циљу мира и

⁴³⁶ (<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/198>), 26. 09. 2018. година.

⁴³⁷ (http://www.mpr.gov.ba/organizacija_nadleznosti/medj_pravna_pomoc/medj_konvencije/default.aspx?id=909&langTag=bs-BA), 22. 02. 2019. година.

⁴³⁸ Симовић, Шикман, *Нав. дјело*, стр. 133.

безбједности свих држава⁴³⁹. Босна и Херцеговина активно ради на превенцији и сузбијању тероризма, али је неопходно да се таква активност подигне на виши ниво.

Резолуција 1373 (28. септембар, 2001. година), којом се свим државама наметнула обавеза да успоставе одговарајући законодавни, регулаторни и институционални оквир. Такође, стављају им се и одређене обавезе и то: да се уздрже од пружања било каквог облика подршке групама или појединцима који су умијешани у терористичке акте; да сузбијају и спречавају финансирање тероризма; да сузбијају врбовање чланова терористичких група; да онемогуће набавку оружја терориста; да спријече кретање терориста и терористичких група; да врше успјешну контролу границе и контролу издавања личних докумената и путних исправа путем мјера за спријечавање фалсификовања или лажног кориштења идентитета; да не пружају уточиште онима који финансирају, планирају, подржавају или извршавају терористичке акте, или пружају уточиште таквим лицима; да се старају о томе да свако лице које учествује у финансирању, планирању, припремању или извршењу терористичких аката или пружању подршке терористичким актима буде изведено пред органе правосуђа; да врше благовремену размјену информација; да пруже једна другој највећу могућу узајамну правну помоћ у вези са кривичним питањима која се односе на тероризам. Поред тога, Резолуцијом је предвиђено и формирање Комитета против тероризма (*Counter-Terrorism Committe-CTC*), чији је задатак да надгледа имплементацију поменуте резолуције у борби против тероризма примјеном одговарајућих експертиза, као и спремности појединих држава за примјену резолуције⁴⁴⁰. Савјет министара је усвојио ову резолуцију доношењем Одлуке о њеном спровођењу, која се односи на увођење националних ограничавајућих мјера против особа укључених у терористичке активности и њихове присталице. Након анализе Одлуке, Секретаријат Одбора стручњака за оцјену мјера против прања новца и финансирање тероризма (*Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism – MONEYVAL*) је закључио да релевантна Одлука представља правни оквир за поменуту резолуцију⁴⁴¹.

Резолуција 1377 (12. новембар, 2001. година), односно, министарска декларација о глобалној борби против међународног тероризма којом се указује да овај деликт представља највећу опасност по човјечанство у XXI вијеку, те се њоме позивају све државе чланице Уједињених нација да појачају напоре у борби против међународног тероризма, са посебним акцентом на најбољу праксу у борби против тероризма, као и укључивање у програма материјалне, техничке и финансијске помоћи у борби против тероризма⁴⁴². Босна и Херцеговина улаже одређене напоре у борби против тероризма, али такву активност је неопходно подићи на много виши ниво. Дирекција за координацију полицијских тијела Босне и Херцеговине примјењује најбоље европске и међународне полицијске праксе везане за полицијска питања у Босни и Херцеговини⁴⁴³. Међутим, то није довољно, пошто

⁴³⁹ (<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/303/92/PDF/N9930392.pdf?OpenElement>), 26. 09. 2018. година.

⁴⁴⁰ ([http://www.poa-iss.org/CASAUplod/Members/Documents/19@SC Resolutions.pdf](http://www.poa-iss.org/CASAUplod/Members/Documents/19@SC%20Resolutions.pdf)), 26. 09. 2018. година.

⁴⁴¹ Permanent Mission of Bosnia and Herzegovina to the United Nations Office at Vienna, OSCE and other International Organizations, Vienna, *Note Verbale*, FSC.EMI/55/18, 13 April 2018. година, стр. 1.

⁴⁴² (<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/633/01/PDF/N0163301.pdf?OpenElement>), 28. 09. 2018. година.

⁴⁴³ Permanent Mission of Bosnia and Herzegovina to the United Nations Office at Vienna, OSCE and other International Organizations, Vienna, *Note Verbale*, FSC.EMI/55/18, 13 April 2018. година, стр. 6.

се јавља потреба укључивања свих полицијске агенција у тај процес и посебну пажњу треба посветити анализи, имплементацији и примјени најбољих пракси у борби против тероризма. О томе свједоче и постигнути резултати истраживања⁴⁴⁴:

Табела 21. *Да ли је у Босни и Херцеговини установљен стандард најбоље праксе која се односи на контролу тероризма?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни проценат (%)
да	3	13.6	13.6
не	7	31.8	45.5
нисам сигуран	12	54.5	100.0
Укупно	22	100.0	

Приликом одговора на питање "Да ли је у Босни и Херцеговини установљен стандард најбоље праксе која се односи на контролу тероризма" (табела 21.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), три испитаника (13,6%) се изјаснило за опцију "да", затим, седам испитаника (31,8%) се изјаснило за опцију "не", док се 12 испитаника или њих 54,5% изјаснило да "нису сигурни". Добијени резултати су поражавајући, јер они указују да стандард најбоље праксе званично није успостављен на тлу Босне и Херцеговине. Међутим, не можемо се сложити са ставом три испитаника који су се изјаснили за опцију "да". Наиме, они истичу да се у Босни и Херцеговини врше различите едукације у погледу спровођења истрага, гдје се праксе других земаља кроз едукативни систем, приказују запосленима у институцијама Босне и Херцеговине, гдје се након тога најбоље праксе имплементирају и прилагођавају потребама Босне и Херцеговине. Дакле, по њиховом мишљењу у задње двије године највећи значај у том погледу дали су ИПА пројекти (*IPA-Instrument for Pre-Accession Assistance*)⁴⁴⁵, јер институције Босне и Херцеговине инсистирају да њиховим запосленим те најбоље праксе буду приказане како би на основу туђих искустава могли да унаприједи сопствени рад у погледу борбе против тероризма. Ту се долази до корисних сазнања гдје се виде неке ствари које су добре и које су лоше. Ипак, мишљења смо да и поред спроведених едукација по том питању није довољно урађено јер на цјелокупној територији Босне и Херцеговине стандард најбоље праксе није прецизно одређен и много се лута када је та проблематика у питању.

⁴⁴⁴ Узорак интервјуа чинили су водећи стручњаци правосудних органа, полицијских агенција, академске заједнице и поједини политичари који воде ресор безбједности и унутрашње послове. Детаљније о томе је наведено у уводном дијелу који обухвата саму методологију истраживања. Такође, на крају рада у прилозима ће бити приказано који стручњаци су у питању и које функције су обављали и које тренутно обављају.

⁴⁴⁵ *IPA (Instrument for Pre-Accession Assistance Instrument for Pre-Accession Assistance)* пројекти се реализују у циљу пружања подршке земљама кандидатима, као и потенцијалним кандидатима за чланство у Европској Унији. Они се финансирају из *IPA* фонда који је такође намјењени за ту сврху. Поменути фонд је успостављен је Уредбом Европског савета бр. 1085/2016 од 17. јула 2006. године. (https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/instruments/overview_en), 20. 08. 2019. година.

Резолуција 1456 (20. јануар, 2003. година), којом је усвојена министарска декларација о питањима која се односе на борбу против тероризма. Такође, њен значај огледа се и у идентификацији четрнаест кључних корака у спречавању тероризма. Најзначајнији кораци су⁴⁴⁶:

1. Све државе морају предузети хитне мјере ради спречавања и сузбијања свих активних и пасивних подршки тероризму, а нарочито у потпуности да поштују све релевантне резолуције Савјета безбједности, посебно резолуције 1373 (2001); 1390 (2002) и 1455 (2003).
2. Савјет безбједности позива државе да:
  - а) хитно постану странке свих релевантних међународних конвенција и протокола који се односе на тероризам, посебно Међународне конвенције из 1999. године о сузбијању финансирања тероризма и да подрже све међународне иницијативе предузете у том циљу и да се искористе извори помоћи и смјернице које су тренутно доступне. Босна и Херцеговина је као што смо видјели ратификовала ратификовала број конвенција и протокола, међутим, није ратификовала Конвенцију из 1999. године. Већ смо напоменули у претходном тексту да се у пракси предузимају одређене активности по питању спречавања финансирања тероризма, о чему ће бити ријечи у посебном поглављу.
  - б) помажу једни другима, у највећој могућој мјери, у спречавању, истрази, кривичном гоњењу и кажњавању терористичких дјела, где год се дешавају. Босна и Херцеговина предузима активности у овом погледу, али јој је блага казнена политика.
  - ц) блиско сарађују како би у потпуности имплементирали санкције против терориста и њихових сарадника, посебно Ал Каиде, талибана и њихових сарадника, како је видљиво у резолуцијама 1267 (1999), 1390 (2002) и 1455 (2003), да предузму хитне акције да им се онемогући приступ финансијским ресурсима који су им потребни за спровођење њихових акција и да у потпуности сарађују са Групом основаном у складу са резолуцијом 1363 (2001). Босна и Херцеговина предузима ове активности, али онемогућавање приступа финансијским ресурсима терориста није на задовољавајућем нивоу.
3. Државе морају привести правди она лица која финансирају, планирају, подржавају или извршавају терористичка дјела или пружају сигурна уточишта, у складу са међународним правом, посебно на основу принципа за изручење или гоњење. Босна и Херцеговина предузима такве активности, што ће бити анализирано у посебном поглављу.
4. Позива државе да благовремено и потпуно одговоре на захтјеве Комитета информацијама, коментарима и питањима у потпуности и на време у циљу обавјештавања Савјета о напретку, укључујући и све потешкоће са којима се сусрећу. Такође, захтијева од Комитета да надгледа провођење резолуције 1373 (2001) имајући на уму све најбоље међународне праксе, кодексе и стандарде који су релевантни за спровођење резолуције 1373 (2001), те наглашава своју подршку

---

⁴⁴⁶ (<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/216/05/PDF/N0321605.pdf?OpenElement>), 28. 09. 2018. година.

Комитету у изградњи дијалога са сваком државом у погледу даљњег дјеловања у циљу потпуног спровођења резолуције 1373 (2001). Босна и Херцеговина у погледу ове три наведене тачке редовно остварује сарадњу са поменутим Комитетом.

5. Државе би требале помагати једна другој да побољшају своје капацитете за спречавање и борбу против тероризма, те напомиње да ће таква сарадња помоћи у потпуном и правовременом спровођењу резолуције 1373 (2001) и позива Комитет да уложи напоре и олакша пружање техничке и друге помоћи развијањем циљева и приоритета за глобално деловање. Босна и Херцеговина има задовољавајућу сарадњу са другим земљама у погледу контроле тероризма, ште ће се видјети у даљем тексту на основу спроведеног истраживања.
6. Међународне организације треба да процјене начине на које могу побољшати ефикасност свог дјеловања против тероризма, укључујући успостављање дијалога и размјену информација једних са другима, као и са другим релевантним међународним актерима и усмјере овај захтјев нарочито на оне техничке агенције и организације чије се активности односе на контролу употребе или приступа нуклеарним, хемијским, биолошким и другим смртоносним материјалима; у том контексту треба остварити потпуно поштовање постојећих законских обавеза у области разоружања, ограничавања оружја и неширења оружја и, кад је то потребно, јачање међународних инструмената у овој области. Наиме, Босна и Херцеговина преузима одређене активности у овом погледу, о чему ће више ријечи бити у даљем тексту који се односи сарадњу.
7. Регионалне и субрегионалне организације треба да сарађују са Комитетом и другим међународним организацијама како би се олакшала размјена најбољих пракси у борби против тероризма и како би се помогло њиховим члановима у испуњавању њихових обавеза у борби против тероризма. Босна и Херцеговина још није успоставила стандард најбоље праксе у погледу борбе против тероризма о чему свједочи спроведено истраживање.

Резолуција 1566 (8. октобар, 2004. година), је значајна по томе што поред одређења појма тероризма, захтијева од држава чланица предузимање појачаних мјера, нарочито финансијских мјера против циљаних појединаца и група, које поред економских и финансијских средстава обухватају и подухвате и организације, укључујући средства добијена из имовине у власништву или под контролом појединаца и група повезаних с Ал Каидом⁴⁴⁷.

Резолуција 1617 (29. јул, 2005. година) осуђује нападе Ал Каиде, те позива државе чланице Уједињених нација да примјењује санкције према појединцима и групама, који се налазе на њиховој Консолидованој листи. Такође, од њих се тражи да достављају редовне извјештаје Комитету Савјета Безбједности Уједињених нација⁴⁴⁸. На основу резултата спроведеног истраживања, приказаћемо шта Босна и Херцеговина ради по питању поменутог документа:

---

⁴⁴⁷ (<https://www.un.org/ruleoflaw/files/n0454282.pdf>), 28. 09. 2018. година.

⁴⁴⁸ ([http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1617\(2005\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1617(2005))), 28. 09. 2018. година.

Табела 22. *Шта се у Босни и Херцеговини конкретно ради по питању примјене санкција према појединцима и групама које подржавају терористичке акте и који се налазе на њеној Консолидованој листи?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
у потпуности се спроводе међународни акти по том питању	15	68.2	68.2
контролишу се њихови рачуни и трансакције, региструју се њихова путовања и остварује се ембарго на извоз и увоз оружја	1	4.5	72.7
покушава се успоставити механизам да се тим лицима забрани улазак у БиХ и врши се њихово лишење слободе	3	13.6	86.4
не ради се ништа	3	13.6	100.0
Укупно	22	100.0	

Када је ријеч о питању "Шта се у Босни и Херцеговини конкретно ради по питању примјене санкција према појединцима и групама које подржавају терористичке акте и који се налазе на њеној Консолидованој листи" (табела 22.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), 15 испитаника, или њих 68,2% сматра да се "у потпуности спроводе међународни акти по том питању", један испитаник (4,5%) сматра да се "контролишу њихови рачуни и трансакције, региструју се њихова путовања и остварује се ембарго на извоз и увоз оружја", затим три испитаника (13,6%) сматрају да се "покушава успоставити механизам да се тим лицима забрани улазак у Босну и Херцеговину и врши се њихово лишење слободе" и такође три испитаника (13,6%) се изјашњавају да се "не ради ништа". Анализом добијених резултата у погледу одговора на горе наведено питање јасно се види да се по овом питању спроводе одређене активности. Из тог разлога се не можемо сложити са ставом три испитаника који сматрају да се по овом питању "не ради ништа". Према мишљењу појединих испитаника, тренутно се на консолидованој листи налази осам лица и организација. Једно од тих лица је Нусрет Имамовић, вођа Нусра фронта у Сирији, који по оперативним информацијама под лажним идентитетом борави негдје у Тунису. Наиме, ту

се сада јавља један проблем који се односи на чињеницу како сада примјенити мјеру према Нусрету Имамовићу који уопште није на подручју Босне и Херцеговине и ако се он пронађе, како га идентификовати? Даље, поједини испитаници истичу да се одређена лица неоправдано скидају са Консолидоване листе. На примјер, Сафет Дургути који је помоћник директора Елчи Ибрахим-пашине медресе у Травнику чије име је било на Консолидованој листи Савјета Безбједности Уједињених нација и који је несметано обављао наведену функцију. Приликом спровођења истраживања обављен је интервју са Сафетом Дургутијем, који том приликом истиче да је неосновано стављен на Консолидовану листу иако је водио огранак хуманитарне организације Ал Хармаин, у својству шефа уреда у Травнику, коју је Савјет безбједности Уједињених нација ставио на Консолидовану листу, као и да нема никакве везе са финансирањем тероризма, што је по његовим ријечима и доказао, чиме је скинут са поменуте листе.

Резолуција 1624 (14. септембар, 2005. година), захтијева да се у национална кривична законодавства уведе инкриминација подстицања на тероризам, те да се спријечи сваки облик субверзивног дјеловања терориста кроз вјерске и образовне дјелатности. Посебан акценат се ставља на пружање помоћи жртвама тероризма и њиховим породицама⁴⁴⁹. Већ смо у претходном тексту указали шта се по овим питањима ради у Босни и Херцеговини.

Резолуција 1631 (17. октобар, 2005. година) остварује промоцију и тежњу за перманентним унапређењем сарадње Уједињених нација са регионалним организацијама на плану стварања међународног мира и безбједности⁴⁵⁰. Такође, Босна и Херцеговина улаже напоре у циљу унапређења овог вида сарадње.

Резолуцијама 2083 (17. децембар, 2012. година), 2129 (17. децембар, 2013. година) и 2133 (27. јануар, 2014. година), потврђује се да су дјела, методе и праксе тероризма у супротности са циљевима и начелима Уједињених нација и да су свјесна финансирања, планирања и подстицања терористичких аката такође у супротности са циљевима и начелима Уједињених нација, те се позивају државе чланице да предузму мјере и активности из ранијих докумената на плану међународне борбе против тероризма⁴⁵¹. Босна и Херцеговина предузима одређене активности у погледу борбе против тероризма, о чему говори спроведено истраживање.

Резолуције 2160 (17. јун, 2014. година) и 2161 (17. јун, 2014. година), значајне су по томе што се односе на борбу против Талибана и Ал Каиде. Првом се позивају све државе да предузму мјере против појединаца и лица повезаних са Талибанима, замрзну средства и друге финансијске активе и економске ресурсе тих појединаца, група, предузећа и субјеката, као и да спријече њихов улазак или транзит кроз своје националне територије. Другом резолуцијом, Савјет безбједности је позвао све земље да спријече директно или индиректно снабдијевање, продају или пренос оружја и сличних материјала свих врста,

⁴⁴⁹ (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1624 (2005), 28. 09. 2018. година.

⁴⁵⁰ (http://repository.un.org/bitstream/handle/11176/21303/S_RES_1631 (2005)-EN.pdf?sequence=3&isAllowed=y), 28. 09. 2018. година.

⁴⁵¹ Уп. Симовић, Шикман, *Нав. дјело*, стр. 134-135; ([http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2083\(2012\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2083(2012))), 01. 10. 2018. година; ([http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2129\(2013\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2129(2013))), 01. 10. 2018. година; (https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2133 (2014)), 01. 10. 2018. година.

појединцима, групама и предузећима која су повезана са Ал Каидом⁴⁵². На основу извршеног истраживања, јасно се види да Босна и Херцеговина по овим питањима веома мало ради. Готово да и нема случајева гдје су замрзнута средства лицима која су у вези с Талибанима. Такође, постоје ситуације гдје је оружје поријеклом из Босне и Херцеговине завршавало у ратом захваћеним подручјима.

Резолуција 2170 (15. август, 2014. година), указује на опасност од појаве страних терористичких бораца и њиховог финансирања. Такође, њоме се захтијева да државе чланице предузму активније мјере у погледу кажњавања учествовања у страним терористичким активностима и финансирању њиховог путовања и учешћа у тероризму, као и регрутацији страних терористичких бораца⁴⁵³. На основу спроведеног истраживања, по овом питању се на тлу Босне и Херцеговине предузимају следеће активности:

Табела 23. *Шта се конкретно ради по питању предузимања мјера Босне и Херцеговине у погледу кажњавања учествовања у страним терористичким активностима, путовањима и учешћу у тероризму, као и регрутацији страних терористичких бораца?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
воде се истраге и лица се процесуирају пред судом	20	90.9	90.9
дају се изјаве за јавност и ствара се привид да се по том питању нешто ради	1	4.5	95.5
не ради се ништа	1	4.5	100.0
Укупно	22	100.0	

На питање "Шта се конкретно ради по питању предузимања мјера Босне и Херцеговине у погледу кажњавања учествовања у страним терористичким активностима, путовањима и учешћу у тероризму, као и регрутацији страних терористичких бораца" (табела 23.) од укупног броја испитаника (22 испитаника), 20 испитаника, или њих 90,9% сматра да се "воде истраге и лица се процесуирају пред судом", један испитаник (4,5%) сматра да се "дају изјаве за јавност и ствара привид да се по том питању нешто ради" док се такође, један испитаник (4,5%) изјашњава да се "не ради ништа". Анализом добијених резултата у погледу одговора на горе наведено питање јасно се види да се по овом питању спроводе одређене активности. Не можемо се сложити са ставом једног испитаника који сматра да се "ништа не ради". Поједини испитаници истичу да је у овом погледу Република

⁴⁵²Уп. Симовић, Шикман, *Нав. дјело*, стр. 135; ([https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2160\(2014\)](https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2160(2014))), 01. 10. 2018. година; ([https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2161\(2014\)](https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2161(2014))), 01. 10. 2018. година; ([http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2199\(2015\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2199(2015))), 01. 10. 2018. година.

⁴⁵³ ([http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2170\(2014\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2170(2014))), 01. 10. 2018. година.

Српска урадила све, а Федерација Босне и Херцеговине ништа. Према њиховом мишљењу, оно што је поражавајуће огледа се у чињеници да се 95% таквих лица налази на територији Федерације Босне и Херцеговине. Дакле, од свих 380 лица која су била везана за Сиријско ратиште 16 лица је територијално било везано за Републику Српску, а од тога, само четворица су имала пријављени боравак. Такође, они наводе да кампање за спречавање одласка таквих лица на сиријско ратиште које би имале медијски карактер нису вођене, а оно што је урађено је чисто репресивног карактера, гдје су се водиле истраге и поступци у којима су се изрицале благе кривичне санкције.

Резолуција 2178 (24. септембар, 2014. година), захтијева од држава чланица да инкриминишу путовање у иностранство у терористичке сврхе, као и финансирање и олакшавање таквог путовања. Такође, ова резолуција даје одређење појма страни терористички борци⁴⁵⁴. Поред тога, она тржи од држава чланица да инкриминише и кривично гони сваку активности која се доводи у везу са страним терористичким борцима, а која је у вези са вршењем терористичких активности. Такође, ова резолуција позива на квалитетнију међународну сарадњу у борби против овог облика тероризма, као и спречавања радикализације, насилног екстремизма и превенције тероризма⁴⁵⁵. Овдје се предузимају активности као и код претходне резолуције и важно је напоменути да су оне донекле имплементирани одредбама кривичног закона Босне и Херцеговине (члан 162б), о чему ће бити више ријечи у поглављу које се односи на кривично-правну област⁴⁵⁶. Босна и Херцеговина је почела да примјењује одређене мјере које се односе на спречавање радикализације. Дакле, она је почела са примјеном одређених пројеката и програма који се односе на ову област, о чему ће више бити ријечи у даљем тексту.

Резолуција 2195 (19. децембар, 2014. година), је значајна по томе што се њоме позивају земље чланице на јачање међународне и регионалне сарадње у борби против тероризма и изградња јачих капацитета за борбу против тероризма и координације путем Уједињених нација. Такође, посебан акценат се ставља на спречавање радикализма и екстремизма⁴⁵⁷. Већ смо кроз неке претходне документе указали шта се по овом питању ради у Босни и Херцеговини.

Значајне резолуције у области борбе против тероризма усвојене су и од стране Интерпола. Поменућемо неке од њих:

Резолуција број 7 (Франкфурт, септембар, 1972. година), обавезује државе чланице да предузму одговарајуће мјере како би се спријечили или сузбили отмице и уцјене, као значајни облици међународног криминала, који су се доводили и у везу са тероризмом⁴⁵⁸. Већ смо указали у претходном тексту, шта се по овом питању ради на тлу Босне и Херцеговине.

Резолуција број 8 (Најроби, септембар, 1979. година), се односи на акте насиља организованих група и она осуђује такве облике насиља и препоручује сарадњу држава у

⁴⁵⁴ Према Резолуцији 2178 (24. септембар, 2014. година), страни терористички борци се одређују као појединци који путују у државе које нису мјесто њиховог пребивалишта и немају њихово држављанство у сврху извршења терористичких аката, планирања, припреме или учешћа у њима, као и пружање или примање обуке за терористе у контексту оружаних сукоба.

⁴⁵⁵ ([http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2178\(2014\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2178(2014))), 01. 10. 2018. година.

⁴⁵⁶ Permanent Mission of Bosnia and Herzegovina to the United Nations Office at Vienna, OSCE and other International Organisations, Vienna, *Note Verbale*, FSC.EMI/55/18, 13 April 2018. година, стр. 2-3.

⁴⁵⁷ (<http://www.refworld.org/docid/54b4fd874.html>), 01. 10. 2018. година.

⁴⁵⁸ (<https://www.interpol.int/About-INTERPOL/Structure-and-governance/General-Assembly-Resolutions/Resolutions-1970-to-1979/1972-AGN41>), 03. 10. 2018. година.

трагању за члановима организованих група који су извршиоци или саучесници такве врсте насиља⁴⁵⁹. Босна и Херцеговина остварује сарадња са другим државама по овом питању, о чему ће бити више ријечи у даљем тексту који се односи на сарадњу институција Босне и Херцеговине са међународном заједницом, Европском Унијом и државама из региона.

Резолуција број 10 (Берлин, септембар, 2005. година), која се односи на идентификовање активности на интернету које подржавају тероризам и *Резолуција број 9 (Рио де Жанеиро, септембар 2006. година)*, под називом "Самостално развијени тероризам - Ал Каидом инспирисан тероризам, су документи који су значајни по томе што се њима указује на опасност од тероризма Ал Каиде, односно тероризма инспирисаног Ал Каидом (тзв. домаћи тероризам), који се дијелом шири злоупотребом интернета. У вези с тим, од држава чланица се тражи да Интерполу достављају одговарајуће информације како би се могле извршити квалитетне анализе које могу бити од користи у сузбијању овог облика тероризма⁴⁶⁰. Босна и Херцеговина остварује квалитетну сарадњу с Интерполом у погледу размјене информација, о чему ће бити више ријечи у даљем тексту који се односи на сарадњу институција Босне и Херцеговине са међународном заједницом, Европском Унијом и државама из региона.

Резолуција број 6 (Сант Петербург, октобар, 2008. година), којом се захтијева што већа размјена информација држава чланица везаних за терористичке пријетње, као и веће коришћење доступних Интерполових алата у међународној сарадњи, као и официра за везу Посебне радне групе (*Fusion Contact Officers network*). Већ смо поменули да Босна и Херцеговина остварује сарадњу са другим државама у погледу размјене информација.

Резолуција број 4 (Бали, новембар, 2016. година), која захтијева од држава чланица побољшање размјене биометријских информација у борби против мобилности терориста. Ови захтијеви, највише се односе на појаву страних терористичких бораца у циљу контроле њиховог кретања, тачније, њиховог одлазака и повратка са страних ратишта⁴⁶¹. На основу спроведеног истраживања, може се рећи да Босна и Херцеговинау располаже адекватном опремом и има приступ биометријским базама, та да на квалитетан начин остварује размјену биометријских информација са државама чланицама.

Даље, велики број резолуција у погледу борбе против тероризма донесен је и од стране Савјета Европе. Поменућемо неке од њих које су донесене пред крај деведесетих година прошлог вијека па све до данас⁴⁶².

Резолуција број 1132 (септембар, 1997. година) која се односи на организовање Парламентарне конференције ради јачања демократских система у Европи и сарадње у борби против тероризма. Посебан акценат се ставља на судску и полицијску сарадњу држава чланица. Босна и Херцеговина учествује у наведеној сарадњи.

Резолуција број 1367 (март, 2004. година), која се односи на биотероризам и озбиљну пријетњу по здравље грађана. Овдје се акценат ставља на постојање ризика од

⁴⁵⁹(<https://www.interpol.int/About-INTERPOL/Structure-and-governance/General-Assembly-Resolutions/Resolutions-1970-to-1979/1979-AGN48>), 03. 10. 2018. година.

⁴⁶⁰ Уп. Симовић, Шикман, *Нав. дјело*, стр. 140; (<https://www.interpol.int/About-INTERPOL/Structure-and-governance/General-Assembly-Resolutions/Resolutions-2000-to-2009/2005-AGN74>), 03. 10. 2018. година; (<https://www.interpol.int/About-INTERPOL/Structure-and-governance/General-Assembly-Resolutions/Resolutions-2000-to-2009/2006-AGN75>), 03. 10. 2018. година.

⁴⁶¹(<https://www.interpol.int/About-INTERPOL/Structure-and-governance/General-Assembly-Resolutions/Resolutions-2010-to-present/2016-AGN85>), 03. 10. 2018. година.

⁴⁶² (<https://www.coe.int/en/web/counter-terrorism/pace>), 04. 10. 2018. година.

нуклеарних, биолошких и хемијских напада терористичких организација које су штетне по здравље људи. Већ смо поменули да Босна и Херцеговина располаже значајним капацитетима у погледу ове врсте криминалитета. Дакле, ту се прије свега мисли на имплементацију ове резолуције у Кривичном закону Босне и Херцеговине, гдје је инкриминисано већ поменуто кривично дјело из члана 201. став 5. тачка ф. Такође, њене полицијске агенције и Државна регулаторна агенција за радијацијску и нуклеарну безбједност су на располагању и у оквиру својих надлежности имају овлаштења да поступају у таквим ситуацијама. До сада, напада такве природе у Босни и Херцеговини није било, тако да не можемо говорити о поступању наведених институција у пракси.

Резолуција број 2038 (јануар, 2015. година), која се односи на заштиту свједока као неопходног средства у борби против организованог криминала и тероризма. Дакле, посебан акценат се ставља на то да свједоцима који заступају истину и правду морају бити гарантоване поуздане и трајне заштите, посебно правна, психолошка и физичка заштита прије, током и након суђења.

Табела 24. Шта се конкретно ради у погледу поуздане и трајне заштите (правна, психолошка и физичка) свједока који заступају истину и правду у Босни и Херцеговини по питању кривичних дјела тероризма прије, током и након суђења?

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
у оквиру Сипе постоји одјељење које се бави заштитом тих свједока које извршава наредбе судова по том питању	14	63.6	63.6
конкретно се доносе прописи и прича се о томе, а ништа се не проводи у пракси	1	4.5	68.2
дају се стандардне судске заштите да се не објављује име и слика свједока у средствима јавног информисања	1	4.5	72.7
није ми познато	3	13.6	86.4
не ради се ништа	3	13.6	100.0
Укупно	22	100.0	

Приликом одговора на питање "Шта се конкретно ради у погледу поуздане и трајне заштите (правна, психолошка и физичка) свједока који заступају истину и правду у Босни и Херцеговини по питању кривичних дјела тероризма прије, током и након суђења" (табела 24.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), 14 испитаника или њих 63,6% сматра да "у оквиру Сипе постоји одјељење које се бави заштитом тих свједока које извршава наредбе судова по том питању", један испитаник (4,5%) сматра да се "конкретно доносе прописи и прича о томе, а ништа не проводи у пракси", такође, један испитаник (4,5%) сматра да се "дају стандардне судске заштите да се не објављује име и слика свједока у средствима јавног информисања", затим, три испитаника (13,6%) сматрају да се "ништа не ради", док су се такође, три испитаника изјаснила да им "није познато". Добијени резултати на горе наведено питање јасно указују на то шта се у овом погледу конкретно ради у пракси. Не можемо се сложити са ставовима испитаника да се по овом питању "не ради ништа". Поједини испитаници истичу да Одјељење за заштиту свједока Сипе извршава наредбе судова по којима се лице проглашава заштићеним свједоком, гдје се његов идентитет и идентитет његове породице сакрије од јавности. Даље, када тај свједок да свој исказ на суду у складу с одређеним међународним прописима, он се заједно са својом породицом пребацује у неку другу земљу (било је таквих случајева), гдје његов боравак, као и боравак његове породице финансира држава Босна и Херцеговина, или држава у коју је пребачено лице са својом породицом, по основу билатералног уговора на принципу реципроцитета, гдје је и Босна и Херцеговина дужна да заштити свједоке те државе.

Резолуција број 2070 (јун, 2015. година) која захтијева повећање сарадње против сајбер тероризма и других напада великих размјера на интернету. Акцент се ставља на број и величину напада почињених у сајбер простору, током протеклих неколико година. У Босни и Херцеговини се веома мало ради по овом питању из простог разлога што Босна и Херцеговина нема квалитетну опрему (прије свега, модерне софтвере), као ни квалитетан кадар који би се на адекватан начин супротставио овим врстама напада. *Одлука Европске комисије број 5499⁴⁶³* утврђује да је потребно увести нову генерацију заштите чипова најкасније до 31. децембра 2014. године у циљу смањења ризика од фалсификовања докумената. Босна и Херцеговина је дефинисала правни оквир за увођење треће генерације биометријских пасоша кроз измјене и допуне закона, чиме је поступила у складу с поменутом одлуком. Такође, Босна и Херцеговина је своје личне карте прилагодила препорукама Европске уније. Дакле, заштитни елементи који се налазе на идентификационим бројевима у потпуности су прилагођени поменути препорукама⁴⁶⁴.

Шта се конкретно ради у Босни и Херцеговини по питању примјене наведених резолуција приказали смо на основу резултата спроведеног истраживања.

1.3.3 Стратегије

Стратегије представљају веома значајне документе у борби против тероризма. У том контексту, неопходно је поменути Глобалну стратегију Уједињених нација за борбу

⁴⁶³ European Commission, *Commission decision*, Brussels, 04. 08. 2011., C(2011) 5499 final.

⁴⁶⁴ Permanent Mission of Bosnia and Herzegovina to the United Nations Office at Vienna, OSCE and other International Organisations, Vienna, *Note Verbale*, FSC.EMI/55/18, 13 April 2018. година, стр. 3.

против тероризма, која је усвојена 2006. године и Стратегију Европске уније против тероризма из 2005. године.

Глобална стратегија Уједињених нација за борбу против тероризма представља јединствени глобални инструмент који омогућава јачање националних, регионалних и међународних напора у борби против тероризма. Кроз његово усвајање, све државе чланице су се први пут сложиле са заједничким стратешким и оперативним приступом у борби против тероризма. Оне тиме не само да шаљу јасну поруку о томе да је тероризам неприхватљив у свим његовим облицима и манифестацијама, већ и предузимају практичне кораке, како појединачно, тако и колективно у спречавању и сузбијању тероризма. Ови практични кораци укључују широк спектар мјера који се крећу од јачања државних капацитета у борби против терористичких пријетњи у циљу боље координације активности Уједињених нација у борби против тероризма. Дакле, Глобална стратегија за борбу против тероризма у форми резолуције и анексираног Акционог плана састављена је од четири стуба и то:

- Рјешавање услова погодних за ширење тероризма;
- Мјере за спречавање и борбу против тероризма;
- Мјере за изградњу капацитета држава за спречавање и борбу против тероризма и за јачање улоге система Уједињених нација у том погледу;
- Мјере за обезбеђивање поштовања људских права за све и владавине права као темељне основе за борбу против тероризма⁴⁶⁵.

Поред ове стратегије, велики допринос у борби против тероризма даје и Стратегија Европске уније против тероризма. Поменута стратегија представља први стратешки документ Европске уније, као и земаља чланица. Стратегија се фокусира на четири стуба: превенцију, заштиту, гоњење и реаговање. У овим стубовима, она препознаје важност сарадње са трећим земљама и међународним институцијама. Када говоримо о превенцији, ријешавање узрока радикализације и регрутовање терориста је кључни приоритет Европске уније. У том циљу, Савјет је усвојио Стратегију за борбу против терористичке радикализације и регрутације 2008. године. Поменута стратегије је ревидирана у јуну 2014. године због актуелних трендова који се развијају, а ту се прије свега мисли на терористичке актере, стране терористичке борце и употребу медија од стране терориста. У децембру 2014. године Савјет је усвојио смјернице за имплементацију ревидиране стратегије од стране држава чланица. Практично, то представља одговор на појаву страних терористичких бораца и недавне терористичке нападе у Европи. Даље, заштита грађана и инфраструктуре, као и смањење осјетљивости на нападе представља други приоритет (други стуб) стратегије Европске уније за борбу против тероризма. То укључује обезбјеђење спољних граница, побољшање безбједности у саобраћају, заштиту стратешких циљева и смањење рањивости критичне инфраструктуре. У тој области, Европска унија је у априлу 2016. године усвојила директиву која регулише кориштење података о регистрацији имена путника (*PNP*). Дакле, од тог периода, државе чланице морају у року од двије године да се придржаву нових правила. Када је у питању трећи стуб, Европска унија ради на томе да спријечи капацитете терориста у погледу њиховог планирања и организовања, као и на томе да се терористи изведу пред лице правде. У сврху постизања

---

⁴⁶⁵ (<https://www.un.org/counterterrorism/ctitf/en/un-global-counter-terrorism-strategy>), 02. 07. 2018. година.

наведених циљева, Европска унија се фокусира на: јачање националних способности; побољшање сарадње и размјене информација између полицијских и правосудних органа; сузбијање финансирања тероризма и лишавање терориста њихових средстава подршке и комуникације.

Такође, у мају 2015. године, Савјет и Европски парламент усвојили су нова правила за спречавање прања новца и финансирање тероризма. И најзад, припрема, управљање и минимизирање посљедица терористичког напада је четврти циљ Стратегије Европске уније за борбу против тероризма (четврти стуб). Поменути активности се спроводе ради побољшања способности за отклањање посљедица, као и координацију самог реаговања и потреба жртава. Наиме, приоритети у овој области укључују: развијање аранжмана Европске уније о координацији кризе; ревизију механизма цивилне заштите; развијање алата за процјену ризика и размјену најбољих пракси о помоћи жртвама тероризма. Даље, приоритети последњих година укључивали су: дефинисање аранжмана за примјену клаузуле о солидарности од стране Европске уније, путем одлуке Савјета усвојене у јуну 2014. године; разматрање аранжмана Европске уније за хитне и кризне координације, који су замјењени аранжманима Европске уније за интегрисане политичке кризе (IPCR) у јуну 2013. године и ревизију законодавства Европске уније о цивилној заштити на крају 2013. године⁴⁶⁶.

У циљу постизања што бољих резултата, констатовано је да Стратегија Европске уније за борбу против тероризма мора да функционише на глобалном нивоу. Заправо, безбједност Европске уније, уско је повезана са ситуацијом у другим земљама, нарочито у сусједним државама. Тако је, у јуну 2014. године Европски савјет затражио да политика борбе против тероризма буде ефикаснија и да интегрише унутрашње и спољашње аспекте⁴⁶⁷.

У вези с наведеним, потребно је истаћи да је наведена стратегија и даље актуелна и она представља значајан инструмент за борбу против тероризма. Такође, поменута четири стуба у оквиру наведене стратегије се и даље развијају и унапријеђују. У даљем тексту ћемо приказати шта је урађено у Босни и Херцеговини на имплементацији ових прописа, како се врши имплементација, у ком степену је остварена и које су препреке у том погледу.

2. КОНТРОЛА ТЕРОРИЗМА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Видјели смо да је тероризам непредвидива негативна друштвена појава која је присутна готово у цијелом свијету. Такође, ни Босна и Херцеговина није лишена његовог присуства на њеном тлу, због чега се јавља велика потреба ојачавања државних капацитета у погледу његове контроле.

---

⁴⁶⁶ (<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/fight-against-terrorism/eu-strategy/>), 10. 10. 2018. година.

⁴⁶⁷ *Ibid.*

2.1 Стратешки приступ Босне и Херцеговине у борби против тероризма

У погледу борбе против тероризма Босна и Херцеговина има развијен стратешки приступ. Такав став потврђују безбједносне политике и стратегије које су донесене у циљу борбе против тероризма. Прва безбједносна политика усвојена је од стране Предсједништва Босне и Херцеговине 2003. године, а прије ње је усвојена Одбрамбена политика Босне и Херцеговине, што представља парадокс из тог разлога што је безбједносна, шири појам од одбрамбене, па је требало да се она прва и донесе, те да одбрамбена буде један од њених значајних сегмената⁴⁶⁸. Како се са реформама одмицало, оне су доживљавале експанзију на цјелокупни сектор безбједности, 2003. године, усвојена је прва безбједносна политика Босне и Херцеговине која је садржавала посебно поглавље о одбрамбеној политици. Даљим напретком поменутих реформи, Предсједништво Босне и Херцеговине је 2006. године усвојило безбједносну политику Босне и Херцеговине, а 2008. године и Одбрамбену политику Босне и Херцеговине, чиме је слијед усвајања ових стратешких докумената доведен у уобичајен ред⁴⁶⁹.

Безбједносна политика Босне и Херцеговине је значајан документ који дефинише дугорочну и кохерентну стратегију, која даје оквир и смјернице за изградњу система, структуре и свих механизма неопходних за ефикасно дјеловање сектора безбједности. Дакле, поред основних вриједности, које су због значаја за укупну безбједност Босне и Херцеговине посебно истакнуте, овај документ, такође, процјењује безбједносно окружење, тј. ризике и пријетње безбједности Босне и Херцеговине, те дефинише начела, интересе и циљеве које Босна и Херцеговина жели остварити у области безбједности⁴⁷⁰. У наведеном документу су у поглављу III, под називом стање безбједности, дефинисани: безбједносно окружење, безбједносни изазови и ризици, као и процјена безбједносних кретања у Босни и Херцеговини и окружењу. У овом поглављу тероризам је препознат као једна од највећих пријетњи по стабилност Босне и Херцеговине и региона⁴⁷¹.

Поред тога, због потреба безбједности, а све у циљу борбе против тероризма, Министарство безбједности Босне и Херцеговине донијело је Стратегију Босне и Херцеговине за борбу против тероризма за период од 2006 до 2009. године. Основни циљ ове стратегије био је оспособљавање свих државних капацитета за борбу против тероризма, као и за борбу против његовог подупирања, учачавањем и отклањањем слабости у политичкој, легислативној и институционалној сфери. Такође, ту су се анализирали главни проблеми и предлагали начини рјешавања проблема. Даље, стратегијом се планирала динамика провођења, укључујући предвиђање рокова за доношење акционих планова. Као носиоци активности предвиђени овом стратегијом су били сви субјекти безбједности у Босне и Херцеговине, а првенствено институције безбједности на државном нивоу⁴⁷².

Након тога, донесена је стратегија Босне и Херцеговине за превенцију и борбу

⁴⁶⁸ Павловић, Г., *Стратешки приступ супротстављања тероризму-упоредни приказ у Европској унији и Босни и Херцеговини*, Кривичноправни инструменти супротстављања тероризму и другим кривичним дјелима насилничког карактера, Теслић, 2016. година, стр. 508.

⁴⁶⁹ Мијалковић, С., Кесеровић, Д., *Основи безбједности*, Факултет за безбједност и заштиту, Бања Лука, 2010. година, стр. 264.

⁴⁷⁰ Предсједништво Босне и Херцеговине, *Безбједносна политика БиХ*, Сарајево, 2006. година, стр. 1.

⁴⁷¹ Вид. Павловић, *Нав. дјело*, стр. 510.

⁴⁷² Исто, стр. 375.

против тероризма за временски период од 2010. до 2013. године. Узимајући у обзир постављену сигурносну структуру као и пратећи њихов развој у протеклом периоду, овом Стратегијом јасно се дефинисани циљеви усмјерени ка спречавању свих негативних радњи које произилазе из појавних облика тероризма у ширем смислу и кривичних дјела који су у односу са тероризмом. Ријеч је о следећим циљевима, који су у том периоду били постављени: проводити континуирану дјелатност у циљу одвраћања од било какве подршке тероризму, терористичким активностима и радикалним покретима, придобивањем шире подршке јавности подизањем друштвене свијести усмјерене ка позитивном комуницирању; проводити Стратегију, на начин који неће доводити до повређивања основних људских права и слобода загарантованих међународним конвенцијама и позитивним законодавством; поспјешити координацију и сарадњу институција и успоставити капацитете код институција којима је то потребно; Осигурати праћење и надзор над provedбеним документима стратегије. Носиоци активности који су предвиђени овом стратегијом су све институције на челу са Министарством безбједности Босне и Херцеговине⁴⁷³.

Након тога, донесена је Стратегија Босне и Херцеговине за превенцију и борбу против тероризма 2015-2020. Ова стратегија је донесена у циљу наставка сузбијања тероризма и с тероризмом повезаних појава у Босни и Херцеговини, те испуњења обавеза које је Босна и Херцеговина преузела на међународном плану посебно оних које произилазе из Споразума о стабилизацији придруживању са Европском унијом. Шта се у пракси ради по питању њеног спровођења и имплементације, видјећемо у даљем тексту који је резултат већ поменутог истраживања чије су методолошке основе приказане у уводном дијелу рада.

2.1.1 Усклађеност Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020) са осталим релевантним националним стратешким, еуроатланским и глобалним документима

У циљу квалитетне борбе против тероризма веома је важно да Стратегија Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020) буде усклађена са осталим релевантним националним стратешким, еуроатланским и глобалним документима. С тим у вези, на основу спроведеног истраживања дошли смо до значајних података који указују у којој мјери је Стратегија Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020) усклађена са осталим релевантним националним стратешким, еуро-атланским и глобалним документима:

---

⁴⁷³ Стратегија Босне и Херцеговине за превенцију и борбу против тероризма, Сарајево, 2010. година, стр. 9

Табела 25. *Процијентите у којој мјери је Стратегија Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020) усклађена са осталим релевантним националним стратешким, еуро-атланским и глобалним документима користећи скалу од 1-6 (1- није усклађена; 2- мало је усклађена; 3- нити је мало, нити је много усклађена; 4- много је усклађена; 5- усклађена је у великој мјери; 6- није ми познато)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
много је усклађена	7	31.8	31.8
усклађена је у великој мјери	15	68.2	100.0
Укупно	22	100.0	

Када је ријеч о питању "Процијентите у којој мјери је Стратегија Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020) усклађена са осталим релевантним националним стратешким, еуро-атланским и глобалним документима користећи скалу од 1-5 (1- није усклађена; 2- мало је усклађена; 3- нити је мало, нити је много усклађена; 4- много је усклађена; 5- усклађена је у великој мјери; 6- није ми познато)" (табела 25.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), седам испитаника (31,8%) сматра да је "много усклађена" и 15 испитаника или 68,2% сматра да је "усклађена у великој мјери". Анализом добијених резултата у погледу одговора на горе наведено питање јасно се види да је наведена Стратегија усклађена са осталим релевантним националним стратешким, еуро-атланским и глобалним документима. Дакле, извршена је модификација ових докумената, који су прилагођени потребама и условима Босне и Херцеговине и на тим основама је настала Стратегија Босне и Херцеговине (2015-2020). Методолошки она је идентична са Европском Стратегијом за борбу против тероризма, само је прилагођена потребама и условима Босне и Херцеговине. Наиме, циљеви су остали исти, само су одређени сегменти прилагођени уставној структури и надлежностима институција Босне и Херцеговине. Мишљења смо, да само из тог разлога седам испитаника сматра да је "много усклађена", за разлику од 15 испитаника којима ни то није сметало да се изјасне да је "усклађена у великој мјери".

Табела 26. *Шта се конкретно ради по питању усклађивања Стратегија Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020) са осталим релевантним националним стратешким, еуро-атланским и глобалним документима?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
извршена је модификација ових докумената, која су прилагођена потребама и условима БиХ и на тим основама је настала Стратегија БиХ (2015-2020)	15	68.2	68.2
Стратегија се формално прилагодила свим тим документима	7	31.8	100.0
Укупно	22	100.0	

Анализом одговора на питање "Шта се конкретно ради по питању усклађивања Стратегија Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020) са осталим релевантним националним стратешким, еуро-атланским и глобалним документима" (табела 26.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), 15 испитаника или њих 68,2% сматра да је "извршена модификација ових докумената, која су прилагођена потребама и условима Босне и Херцеговине и на тим основама је настала Стратегија Босне и Херцеговине (2015-2020)" и седам испитаника (31,8%) сматра да се "Стратегија формално прилагодила свим тим документима". Добијени резултати у погледу овог питања јасно указују које се активности предузимају по питању усклађивања Стратегија Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020) са осталим релевантним националним стратешким, еуро-атланским и глобалним документима.

Табела 27. Шта је по вашем мишљењу добро по питању усклађености Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020) са осталим релевантним националним стратешким, еуро-атланским и глобалним документима?

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
што је поменуто стратегија прилагођена наведеним документима и што је она прилагођена потребама Босне и Херцеговине, гдје се тачно зна ко је по њој за шта надлежан	20	90.9	90.9
што постоје такви документи и да се Стратегија у великој мјери прилагодила наведеним документима	2	9.1	100.0
Укупно	22	100.0	

Даље, на питање "Шта је по вашем мишљењу добро по питању усклађености Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020) са осталим релевантним националним стратешким, еуро-атланским и глобалним документима" (табела 27.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), 20 испитаника или 90,9% сматра да је добро "што је поменуто стратегија прилагођена наведеним документима и што је она прилагођена потребама Босне и Херцеговине, гдје се тачно зна ко је по њој за шта надлежан", и два испитаника (9,1%) сматрају да је добро "што постоје такви документи и да се Стратегија у великој мјери прилагодила наведеним документима". Уколико посматрамо одговоре на наведено питање, можемо рећи да су испитаници јасно указали на то шта је добро у том погледу.

Табела 28. *Шта је по вашем мишљењу лоше по питању усклађености Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020) са осталим релевантним националним стратешким, еуро-атланским и глобалним документима?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
што се Стратегија не може у потпуности прилагодити наведеним документима због саме специфичности БиХ	5	22.7	22.7
нема ништа лоше	17	77.3	100.0
Укупно	22	100.0	

Приликом одговора на питање "Шта је по вашем мишљењу лоше по питању усклађености Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020) са осталим релевантним националним стратешким, еуро-атланским и глобалним документима" (табела 28.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), пет испитаника (22,7%) сматра да је лоше "што се Стратегија се не може у потпуности прилагодити наведеним документима због саме специфичности Босне и Херцеговине" и 17 испитаника, или њих 77,3% сматра да "нема ништа лоше". На основу добијених резултата у погледу одговора на наведено питање, пет испитаника је јасно указало шта је по њима овдје лоше. Међутим, мишљења смо да не може бити лоше то "што се Стратегија не може у потпуности прилагодити наведеним документима због саме специфичности Босне и Херцеговине". Наиме, свака држава има извјесне специфичности, и у складу с тим она треба наведене документе да прилагоди својим потребама, што је Босна и Херцеговина и учинила. Тако, на основу одговора на једно од претходних питања, можемо рећи да је Стратегија у веома доброј мјери усклађена са наведеним документима и да је са формалног аспекта квалитетно урађена и ту нема ништа лоше. Главни проблем у том погледу је њена примјена у пракси и то је нешто чиме Босна и Херцеговина треба да се бави у будућности.

Табела 29. *Шта би по вашем мишљењу требало промијенити по питању усклађености Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020) са осталим релевантним националним стратешким, еуро-атланским и глобалним документима?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
да се у пракси пуним капацитетом примјењује оно што је донесено	16	72.7	72.7
да се поменута Стратегија у потпуности прилагоди наведеним документима	1	4.5	77.3
да се направи квалитетнија флукуација Стратегије од државног до локалног нивоа	1	4.5	81.8
не треба ништа мијењати	4	18.2	100.0
Укупно	22	100.0	

Даље, на питање "Шта би по вашем мишљењу требало промијенити по питању усклађености Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020) са осталим релевантним националним стратешким, еуро-атланским и глобалним документима" (табела 29.), 16 испитаника или њих 72,7% сматра да би требало "да се у пракси пуним капацитетом примјењује оно што је донесено", један испитаник (4,5%) сматра да би требало "да се поменута Стратегија у потпуности прилагоди наведеним документима", такође, један испитаник (4,5%) сматра да би требало "да се направи квалитетнија флукуација Стратегије од државног до локалног нивоа" и четири испитаника (18,2%) сматра да "не треба ништа мијењати". Анализирајући добијене резултате, са сигурношћу можемо рећи да су испитаници понудили квалитетне приједлоге шта би по овом питању требало промијенити. Ипак, не можемо се сложити са ставом једног испитаника који сматра да би требало "да се поменута Стратегија у потпуности прилагоди наведеним документима". Мишљења смо да је то немогуће и да није добро, с обзиром да је свака држава специфична и да она те документе треба прилагодити својим потребама како би их ефикасно могла спроводити у пракси. Дакле, у

формалном смислу не треба ништа мијењати, само треба побољшати практичну примјену.

Стратегија представља израз континуитета и спремности Босне и Херцеговине за даље јачање националних капацитета у областима превенције и борбе против тероризма, али и сузбијања, свих других, с тероризмом повезаних појава. Овај документ представља и јасан израз спремности Босне и Херцеговине да настави активности које се проводе од 2001. године када је Босна и Херцеговина постала чланица Антитерористичке коалиције. У том контексту, Стратегија слиједи и унапређује принципе утврђене Сигурносном политиком Босне и Херцеговине из 2006. године, те двома претходним Стратегијама усвојеним 2006. Односно 2010. године. Битно је напоменути да је овај документ донесен када се на глобалном нивоу интензивирају безбједносни изазови попут страних терористичких бораца, насилног екстремизма и злочина и говора из мржње, као и злоупотребе интернета у терористичке сврхе, те је из тог разлога у овом документу посебан акценат стављен на изазове нове динамике тероризма и с тероризмом повезаних појава. Такође, важно је напоменути да је ова стратегија рађена уз консултације са представницима невладиног сектора, посебно академске заједнице, удружења грађана која се баве питањима безбједности, те представницима вјерских заједница и међународних организација присутних у Босни и Херцеговини⁴⁷⁴.

Основни циљ стратегије је сузбијати све облике екстремистичког и терористичког дјеловања поштујући вриједности демократије, владавине права и људских права и слобода – учинити Босну и Херцеговину простором сигурним за живот и рад свих њених држављана, као и других који бораве на њеној територији. Подциљеви стратегије су: превенција злочина из мржње, радикализма и тероризма у свим појавним облицима; заштита критичне инфраструктуре; унапређење процедура истрага и кривичног прогона дјела тероризма и сродних кривичних дјела; одговор/реакција на могуће терористичке нападе и санирање њихових посљедица⁴⁷⁵.

С тим у вези, у наредној табели ћемо приказати и упоредити кораке и акције који се односе на реализацију стратешког циља Европске агенде безбједности који се односи на борбу против тероризма и кораке и акције који се односе на реализацију основног циља и подциљева Стратегије Босне и Херцеговине за превенцију и борбу против тероризма 2015-2020⁴⁷⁶.

Табела 30. *Кораци и акције*

Европска агенда безбједности (2015.-2020. године) ⁴⁷⁷	Стратегија БиХ за превенцију и борбу против тероризма (2015.-2020. године) ⁴⁷⁸
Стратешки циљ 2: Спречавање тероризма и превенција радикализације	Стратешки подциљ 1: Превенција злочина из мржње, радикализма и

⁴⁷⁴ Стратегија Босне и Херцеговине за превенцију и борбу против тероризма, Сарајево, 2015. година, стр. 3.

⁴⁷⁵ Исто, стр. 7.

⁴⁷⁶ Вид. Павловић, *Нав. дјело*, стр. 511.

⁴⁷⁷ Вид. *The European Agenda on Security*, 2015. година, стр. 13–16.

⁴⁷⁸ Вид. Стратегија Босне и Херцеговине за превенцију и борбу против тероризма, Сарајево, 2015. година, стр. 9–14.

	тероризма у свим појавним облицима
<i>Кораци и акције на реализацији:</i>	<i>Кораци и акције на реализацији:</i>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Оснивање Европског против-терористичког центра при Европолу⁴⁷⁹; 2. Покретање ЕУ платформе у сарадњи са ИТ компанијама ради превенције терористичке пропаганде; 3. Спровођење активности на спречавању финансирања тероризма; 4. Доношење новог правног оквира за борбу против тероризма до краја 2016. године; 5. Активности на спречавању подстицања мржње на интернету; 6. Одређивање приоритета у ЕУ политикама из области финансирања образовања, младих и културе; 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Развити систем раног препознавања свих појавних облика екстремног понашања који могу водити ка тероризму; 2. Развити систем раног препознавања, те превентивног дјеловања и вршења провјера у циљу спречавања појавних облика екстремизма у процедурама позивања страних држављана за долазак у БиХ, издавања виза у ДКП БиХ у иностранству и процедурама одобрења боравка страних држављана у БиХ; 3. Отклонити могућности подстицања и регрутовања на тероризам осјетљивих категорија особа и друштвених заједница; 4. Развити позитивну комуникацијску стратегију и активно радити са медијима на промовисању исте; 5. Промовисати вриједности демократије, владавине права, толеранције и дијалога – креирати специфичне едукативне програме за младе кроз курикулуме али и ваннаставне активности; 6. Дати подршку активностима грађана и организација цивилног друштва усмјереним ка превенцији мржње и промоцији позитивне комуникације (супростављање насилној екстремистичкој комуникацији истицањем позитивних примјера о друштвеним вриједностима, толеранцији, отворености); 7. Подржати међурелигијски дијалог и активности које спроводи Међурелигијски савјет БиХ; 8. Подстаћи и пружити помоћ академској

⁴⁷⁹ Европски против-терористички центар (*European Counter Terrorism Centre – ECTC*) је почео са радом 01. јануара 2016. године. Вид. (<https://www.europol.europa.eu/about-europol/european-counter-terrorism-centre-ectc>), 12. 07. 2018. година.

<p>7. Превенција радикализације у затворима и развијање програма на спречавању радикализације;</p>	<p>заједници у смјеру наставка истраживања тероризма, злочина из мржње, говора мржње и других безбједносних појава у друштву, у циљу идентификације кључних проблема и развитка, те унапређења превентивних мјера.</p>
	<p>Стратешки подциљ 2: Заштита критичне инфраструктуре</p>
<p>8. Отварање РАН (<i>Radicalisation Awareness Networks</i>) центара у Турској, државама Западног Балкана, Средњег Истока и Сјеверној Африци.</p>	<p><i>Кораци и акције на реализацији:</i></p>
	<p>9. Увести систем прикупљања биометријских података у потпуности у процес издавања виза;</p> <p>10. Увести систем прикупљања биометријских података и узимање биометријских података од стране Службе за послове са странцима у процесима одобрења боравка и изрицања мјера протјеривања према страним држављанима и учинити га оперативним и приступачним за кориштење безбједносним агенцијама;</p> <p>11. Унаприједити (ИСМ) информацијски миграциони систем и учинити га оперативним и приступачним за кориштење безбједносним агенцијама;</p> <p>12. Унаприједити виза информацијски систем и учинити га потпуно оперативним;</p> <p>13. Потпуно развити систем анализе ризика, релевантно са стратегијом;</p> <p>14. Увезати безбједносне базе података, релевантно са стратегијом;</p> <p>15. Потпуна имплементација међународних стандарда у домену <i>cyber</i> безбједности посебно оних који се односе на успостављање Тима за информациону безбједност (<i>CERT</i>) у БиХ и механизма за праћење и сузбијање злоупотребе</p>

	<p>интернета у терористичке сврхе;</p> <p>16. Разрадити процедуре анализе надзора и пројекте унапређења складишне безбједности оружја, војне опреме, експлозива и средстава двојне намјене као и транспорта истих кроз или преко БиХ.</p>
	<p>Стратешки подциљ 3: Унапређење процедура истрага и кривичног прогона дјела тероризма и сродних кривичних дјела</p>
	<p><i>Кораци и акције на реализацији:</i></p>
	<p>17. Унапређење легислативног оквира за борбу против тероризма и насилног екстремизма (усаглашавање истог са међународним стандардима и хармонизација истих у кривичним законима у БиХ), укључујући и прописе који регулишу област контроле кретања и боравка странаца;</p> <p>18. Унапређење законског оквира за координирање свих оперативних и истражних активности, прикупљање, аналитичку обраду и размјену информација;</p> <p>19. Јачање људских и материјално-техничких ресурса за провођење оперативних и истражних активности;</p> <p>20. Јачње сарадње на међународном плану, земљама регије, земљама од интереса, те кроз систем Интерпола. Склапање оперативних споразума са земљама из окружења и земљама од интереса за БиХ као и оперативних споразума са Европолем и Евроцастом;</p> <p>21. Анализирати ризике и разрадити репресивне мјере против, омогућавања нелегалног приступа оружју и експлозивима од стране насилних екстремиста/терориста, укључујући и дијелове који могу послужити за изразу</p>

	<p>импровизованих експлозивних средстава, односно приступ <i>CBRN</i>-у;</p> <p>22. Спријечити финансирање тероризма, кроз наставак на усаглашавању легислативе по захтјевима <i>ФАТФ-а</i> и <i>МОНЕЈВАЛ-а</i>, те досљедно примјењујући друге стандарде посебно обавезу провођења потпуних финансијских истрага у истраживању дјела тероризма;</p> <p>23. Посебан фокус дати дјелима повезаним са КД тероризма прије свега предузети истражне активности у смјеру пресјецања канала илегалне трговине оружјем и експлозивом и другим материјалима који могу послужити за извршење КД тероризма.</p>
	<p>Стратешки подциљ 4: Одговор/реакција на могуће терористичке нападе и санирање њихових посљедица</p>
	<p>24. Ојачати капацитете заштите и спашавања на свим нивоима и унапредити систем координације у БиХ, те јасно дефинисати сва оперативна поступања и давање међусобне подршке у случајевима терористичких напада;</p> <p>25. Урадити анализу постојеће легислативе у подручју заштите и спашавања, посебно у односу на међународне обавезе и предложити мјере за унапређење у случајевима терористичких напада;</p> <p>26. Израдити јединствену методологију за процјену ризика у складу са међународним стандардима, те приступити изради анализа ризика на нивоу БиХ, Федерације БиХ (укључујући и Кантоне), Републике Српске и Брчко Дистрикта БиХ. Ове анализе требају послужити даљој изградњи способности одговора на терористички напад;</p> <p>27. Надоградити и унапредити Споразум о</p>

	<p>цивилно-војној сарадњи;</p> <p>28. Побољшати сарадњу са другим државама, међународним организацијама у вези одговора на терористички напад и друге несреће;</p> <p>29. Развити модалитете за програме прибављања помоћи жртвама тероризма и њиховим породицама.</p>
--	--

На основу табеле 30. јасно се види да су будући кораци Европске уније на превенцији стратешког циља 2 дефинисаног као "спречавање тероризма и превенција радикализације" представљени кроз осам акција. Исто тако, четири стратешка подциља, из Стратегије Босне и Херцеговине за превенцију и борбу против тероризма (2015-2020) су дефинисана као: превенција злочина из мржње, радикализма и тероризма у свим појавним облицима; заштита критичне инфраструктуре; унапређење процедура истрага и кривичног прогона дјела тероризма и сродних кривичних дјела; одговор/реакција на могуће терористичке нападе и санирање њихових посљедица. Дакле, ова четири подциља су представљена кроз укупно 29 корака, тј. кључних приоритета који се морају реализовати.

2.1.2 Примјена у пракси Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020)

Стратешки документи треба да се спроводе у пракси, а не да буду мртво слово на папиру. Дакле, једино на такав начин ови документи имају смисао свог постојања. На основу спроведеног истраживања јасно се види шта се у Босни и Херцеговини ради по питању примјене поменуте Стратегије и који су резултати таквих активности:

Табела 31. *Процијените примјену Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020), користећи скалу од 1-6 (1- не примјењују се; 2- мало се примјењује; 3- нити мало, нити много се примјењује; 4- много се примјењује; 5- примјењују се у великој мјери; 6- није ми познато;)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
мало се примјењује	7	31.8	31.8
нити мало, нити много се примјењује	12	54.5	86.4
много се примјењује	1	4.5	90.9

није ми познато	2	9.1	100.0
Укупно	22	100.0	

Када је ријеч о питању "Процијените примјену Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020), користећи скалу од 1-6 (1- не примјењују се; 2- мало се примјењује; 3- нити мало, нити много се примјењује; 4- много се примјењује; 5- примјењују се у великој мјери; 6- није ми познато;)" (табела 31.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), седам испитаника (31,8%) сматра да се "мало примјењује", 12 испитаника или 54,5% сматра да се "нити мало, нити много примјењује", затим један испитаник (4,5%) сматра да се "много примјењује" док су се два испитаника (9,1%) изјаснила да "им није познато". Анализом добијених резултата у погледу одговора на горе наведено питање јасно се види да се наведена Стратегија примјењује у некој средњој мјери. Не можемо се сложити са ставом једног испитаника који сматра да се она "много примјењује". Такође, мишљења смо да се ова два испитаника која су се изјаснила да "им није познато" у оквиру својих послова и задатака не баве примјеном поменутог документа. Што се тиче примјене Стратегије, поједини испитаници сматрају да је веома важно ту активност подијелити на четири сегмента, тачније према територијалном критеријуму. Узимајући у обзир наведени критеријум, они сматрају да се поменута Стратегија не проводи једнако на свим дијеловима територије Босне и Херцеговине. У вези с тим, постоје четири нивоа и то: ниво заједничких институција, ниво Федерације Босне и Херцеговине, ниво Републике Српске и ниво Брчко Дистрикта. Рецимо у Федерацији Босне и Херцеговине се по том питању не ради ништа, Брчко Дистрикт и заједничке институције раде нешто мало по том питању и имају неког успјеха, а и то је минимално. Једина озбиљна активност која се ради по овом питању односи се на Републику Српску. Дакле, она се кроз свој акциони план трудила да оствари мултидисциплинарни приступ, гдје је дат задатак свим институцијама у Влади Републике Српске да доприносе борби против тероризма. Међутим, постоје неке активности и у Републици Српској које се не спроводе јер их људи не разумију и не умију да их проведу. Рецимо, као примјер може се навести Центар за ментално здравље који не разумије да је једна од битних ставки у превенцији и борби против тероризма рад с лицима која су радикализована, рад са лицима која имају проблеме с психолошким поремећајима, рад с лицима која би могла да представљају потенцијалну опасност, односно лица који имају проблем у свом менталном здрављу са којима би требао неко да обави стручни разговор. Када се разговара са представницима Министарства здравља увијек се јави проблем гдје они сматрају да то није њихов дио посла и да је посао полиције радикализам и тероризам. Када је ријеч о неактивном дјеловању Федерацији Босне и Херцеговине у погледу примјене Стратегије присутан је став појединих испитаника који сматрају да тај проблем постоји не због непостојања воље да се нешто уради, већ због тога што је Федерација Босне и Херцеговине састављена од кантона, гдје је како они кажу за то веома тешко пронаћи адекватан модел. Међутим, не можемо се сложити са поменутом констатацијом с обзиром да су и многе друге земље састављене од кантона, па ипак, предузимају активности у примјени Стратегије за борбу против тероризма.

Табела 32. *Шта се по питању примјене Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020) конкретно ради?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
донесени су акциони планови (на државном нивоу, на нивоу РС, на нивоу Федерације БиХ, и на нивоу Брчко Дистрикта за спровођење стратегије), врши се едукација људи у погледу спровођења стратегије и спроводе се истраге	17	77.3	77.3
одржавају се састанци, дају се изјаве за медије, а конкретно у циљу остварења неког циља мало се шта ради	3	13.6	90.9
није ми познато	2	9.1	100.0
Укупно	22	100.0	

Анализом одговора на питање "Шта се по питању примјене Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020) конкретно ради" (табела 32.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), 17 испитаника или њих 77,3% сматра да "су донесени акциони планови (на државном нивоу, на нивоу РС, на нивоу Федерације БиХ, и на нивоу Брчко Дистрикта за спровођење стратегије), да се врши едукација људи у погледу спровођења стратегије и спроводе се истраге", затим, три испитаника (13,6%) сматрају да се "одржавају састанци, дају изјаве за медије, а конкретно у циљу остварења неког циља мало се шта ради", док су се два испитаника (9,1%) изјаснила да "им није познато". Добијени резултати у погледу овог питања јасно указују које се активности предузимају у погледу примјене наведене Стратегије.

Табела 33. *Шта је по вашем мишљењу добро по питању примјене Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020)?*

	Фреквенција	Процент (%)	Кумулативни процент (%)
што постоје ти стратешки документи и што се акценат ставља на превентивно дјеловање	17	77.3	77.3
што имамо обавезу доношења Стратегије па макар и декларативно да шаљемо поруке грађанима да је циљ БиХ да све негативне појаве па и тероризам стави под контролу	1	4.5	81.8
што је ова Стратегија донесена у право вријеме и што је показала своју сврсисходност	2	9.1	90.9
није ми познато	2	9.1	100.0
Укупно	22	100.0	

Даље, на питање "Шта је по вашем мишљењу добро по питању примјене Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020)" (табела 33.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), 17 испитаника или 77,3% сматра да је добро "што постоје ти стратешки документи и што се акценат ставља на превентивно дјеловање", један испитаник (4,5%) сматра да је добро "што имамо обавезу доношења Стратегије па макар и декларативно да шаљемо поруке грађанима да је циљ БиХ да све негативне појаве па и тероризам стави под контролу", затим, два испитаника (9,1%) сматра да је добро "што је ова Стратегија донесена у право вријеме и што је показала своју сврсисходност", док су се два испитаника (9,1%) изјаснила да "им није познато". Уколико посматрамо одговоре на наведено питање, можемо рећи да су испитаници јасно указали на то шта је добро по питању примјене наведене Стратегије.

Табела 34. *Шта је по вашем мишљењу лоше по питању примјене Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
што спровођење Стратегије представља лични осјећај и ентузијазам, јер не постоји јединствена институција која се само бави спровођењем Акционог плана	3	13.6	13.6
што цивилни сектор није више укључен у спровођење Стратегије	4	18.2	31.8
што се Стратегија у веома малој мјери спроводи у пракси	12	54.5	86.4
што се рокови за спровођење Стратегије не поштују	1	4.5	90.9
није ми познато	2	9.1	100.0
Укупно	22	100.0	

Приликом одговора на питање "Шта је по вашем мишљењу лоше по питању примјене Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020)" (табела 34.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), три испитаника (13,6%) сматра да је лоше "што спровођење Стратегије представља лични осјећај и ентузијазам, јер не постоји јединствена институција која се само бави спровођењем Акционог плана", четири испитаника (18,2%) сматра да је лоше "што цивилни сектор није више укључен у спровођење Стратегије", даље, 12 испитаника, или њих 54,5% сматра да је лоше "што се Стратегија у веома малој мјери спроводи у пракси", затим, један испитаник (4,5%) сматра да је лоше "што се рокови за спровођење Стратегије не поштују", док два испитаника (9,1%) сматрају да "им није познато". На основу добијених резултата у погледу одговора на наведено питање испитаници су јасно указали шта је по овом питању лоше.

Табела 35. *Шта би по вашем мишљењу требало промијенити по питању примјене Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
формирати унутар Владе једно фиксно тијело које би се бавило овом проблематиком	4	18.2	18.2
да мјере из Стратегије буду реалније па да се оне у пракси могу спроводити	1	4.5	22.7
обавезно и дословно примјењивати наведену Стратегију у пракси	9	40.9	63.6
ослободити државну управу (безбједносне органе) превеликог утицаја политике	1	4.5	68.2
укључити цивилни сектор у спровођењу Стратегије и акценат ставити на спровођење Стратегије од стране најнижег нивоа државе	4	18.2	86.4
промијенити свијест и однос према тероризму	1	4.5	90.9
није ми познато	2	9.1	100.0
Укупно	22	100.0	

Даље, на питање "Шта би по вашем мишљењу требало промијенити по питању примјене Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020)" (табела 35.), четири испитаника (18,2%) сматрају да би требало "формирати унутар Владе

једно фиксно тијело које би се бавило овом проблематиком", један испитаник (4,5%) сматра да би требало "да мјере из Стратегије буду реалније па да се оне у пракси могу спроводити", девет испитаника (40,9%) сматра да би требало "обавезно и дословно примјењивати наведену Стратегију у пракси", један испитаник (4,5%) сматра да би требало "ослободити државну управу (безбједносне органе) превеликог утицаја политике", даље, четири испитаника (18,2%) сматрају да би требало "укључити цивилни сектор у спровођењу Стратегије и акценат ставити на спровођење Стратегије од стране најнижег нивоа државе", затим, један испитаник (4,5%) сматра да би требало "промијенити свијест и однос према тероризму", док су се два испитаника (9,1%) изјаснила да "им није познато" шта би требало промијенити. Анализирајући добијене резултате, са сигурношћу можемо рећи да су испитаници понудили квалитетне приједлоге шта би по овом питању требало промијенити. Ипак, не можемо се сложити са ставом једног испитаника који сматра да би требало "да мјере из Стратегије буду реалније па да се оне у пракси могу спроводити". Мишљења смо да се све мјере из Стратегије могу спровести само уколико за то постоји воља.

2.1.3 Оствареност главног циља и подциљева Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020)

Успјешност спровођења стратешких докумената искључиво зависи од степена остварености њихових циљева и подциљева. Шта је у Босни и Херцеговини урађено по том питању, јасно ћемо видјети на основу добијених резултата истраживања:

Табела 36. *Процијените у којој мјери су остварени главни циљ и подциљеви Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020), користећи скалу од 1-6 (1- нису остварени; 2- мало су остварени; 3- нити мало, нити много су остварени; 4- много су остварени; 5- остварени су у великој мјери; 6- није ми познато)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
мало су остварени	8	36.4	36.4
нити мало, нити много су остварени	12	54.5	90.9
није ми познато	2	9.1	100.0
Укупно	22	100.0	

Када је ријеч о питању "Процијените у којој мјери су остварени главни циљ и подциљеви Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020)" (табела 36.), користећи скалу од 1-6 (1- нису остварени; 2- мало су остварени; 3- нити мало, нити много су остварени; 4- много су остварени; 5- остварени су у великој мјери; 6- није ми познато)", од укупног броја испитаника (22 испитаника), осам испитаника (36,4%) сматра да су "мало остварени", затим, 12 испитаника или њих 54,5% сматра да су "нити

мало, нити много остварени", док се два испитаника (9,1%) изјаснило да "им није познато". Анализом добијених резултата у погледу одговора на горе наведено питање јасно се види да се поменути главни циљ и подциљеви Стратегије остварују. Такође, јасно се види да се они остварују на нивоу који је испод средње величине. Мишљења смо да су се два испитаника изјаснила да "им није познато" из разлога што се у оквиру својих послова и задатака не баве овом проблематиком.

Табела 37. *Шта се по питању остваривања главног циља и подциљева Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020) конкретно ради?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
у погледу превенције и заштите критичне инфраструктуре се вршила едукација и увођење људи у причу о заштити, спроводиле су се одређене истраге и вршила се санација посљедица након извршеног кривичног дјела	17	77.3	77.3
одржавали су се састанци и размјењивале информације	3	13.6	90.9
није ми познато	2	9.1	100.0
Укупно	22	100.0	

Анализом одговора на питање "Шта се по питању остваривања главног циља и подциљева Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020) конкретно ради" (табела 37.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), 17 испитаника или њих 77,3% сматра да се "у погледу превенције и заштите критичне инфраструктуре вршила едукација и увођење људи у причу о заштити, спроводиле су се одређене истраге и вршила се санација посљедица након извршеног кривичног дјела", затим три испитаника (13,6%) сматрају да су се " одржавали су се састанци и размјењивале информације" док су се два испитаника (9,1%) изјаснила да "им није познато". Добијени резултати у погледу одговора на ово питање показују да се у овом сегменту предузимају одређене активности. Према мишљењу појединих испитаника, предузимају се све активности у погледу остваривања главног циља и подциљева Стратегије. Наиме, ради се на превенцији (едукација људи и увођење људи у причу о заштити), заштити критичне инфраструктуре

(водоводи, путне комуникације, институције, зграде, школе, болнице; на примјер, у здравственим установама дневно циркулише 300.000 људи, то је веома значајна маса, односно критична инфраструктура), спроводе се истраге у сарадњи судова, тужилаштва и полиције, а врши се санација посљедица након извршеног кривичног дјела. Даље, према њиховом мишљењу по питању остваривања главног циља и подциљева стратегије у Републици Српској се урадило много, у Федерацији Босне и Херцеговине ништа, на заједничком нивоу и у Брчко дистрикту се урадило нешто мало, што није довољно. У погледу превенције и заштите критичне инфраструктуре се вршила едукација и увођење људи у причу о заштити, спроводиле су се одређене истраге и вршила се санација посљедица након извршеног кривичног дјела. На примјер, након терористичког акта у Зворнику пружена је финансијска помоћ и запошљавани су чланови породице преминулом полицајцу, затим пружена је помоћ рањеним полицајцима, оштећења на згради Полицијске станице Зворник су санирана и сл. Међутим, поједини испитаници истичу да се по питању заштите критичне инфраструктуре ради веома мало. Дакле, они наводе као примјер, да хидроелектрану чува само један редар, што отвара могућност терористима да с лакоћом изврше терористички акт и угрозе велики број људских живота.

Табела 38. *Шта је по вашем мишљењу добро по питању остваривања главног циља и подциљева Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
што се бар неко труди да се по том питању нешто уради	7	31.8	31.8
што су проблеми идентификовани и што се нешто ради по овом питању	9	40.9	72.7
што је стратегија донесена и што постоје акциони планови	2	9.1	81.8
што се по овом питању доста тога урадило и што се доста ради	2	9.1	90.9
није ми познато	2	9.1	100.0
Укупно	22	100.0	

Даље, на питање "Шта је по вашем мишљењу добро по питању остваривања главног циља и подциљева Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020)" (табела 38.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), седам испитаника (31,8%) сматра да је добро "што се бар неко труди да се по том питању нешто уради", девет испитаника (40,9%) сматра да је добро "што су проблеми идентификовани и што се нешто ради по овом питању", даље, два испитаника (9,1%) сматрају да је добро "што је стратегија донесена и што постоје акциони планови", такође, два испитаника (9,1%) сматрају да је добро "што се по овом питању доста тога урадило и што се доста ради" док су се такође, два испитаника (9,1%) изјаснила да "им није познато". Уколико посматрамо одговоре на наведено питање, јасно се види да су испитаници указали на ствари које су добре у овој области. Не можемо се у потпуности сложити са ставом два испитаника који сматрају "да се доста тога урадило и што се доста ради", јер ипак, мислимо да још постоји много простора за напредак.

Табела 39. *Шта је по вашем мишљењу лоше по питању остваривања главног циља и подциљева Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
што се Федерација БиХ по овом питању не труди и не види то као проблем	8	36.4	36.4
што се и цивилно друштво није укључило у рад по овом питању	2	9.1	45.5
што се рокови за извршење активности из Стратегије не поштују и што се поједине мјере не имплементирају до краја	5	22.7	68.2
што се Стратегија у потпуности не спроводи у пракси	5	22.7	90.9
није ми познато	2	9.1	100.0
Укупно	22	100.0	

Приликом одговора на питање "Шта је по вашем мишљењу лоше по питању остваривања главног циља и подциљева Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020)" (табела 39.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), осам испитаника (36,4%) сматра да је лоше "што се Федерација Босне и Херцеговине по овом питању не труди и не види то као проблем", два испитаника (9,1%) сматрају да је лоше "што се и цивилно друштво није укључило у рад по овом питању", затим, пет испитаника (22,7%) сматра да је лоше "што се рокови за извршење активности из Стратегије не поштују и што се поједине мјере не имплементирају до краја", такође, пет испитаника (22,7%) сматра да је лоше "што се Стратегија у потпуности не спроводи у пракси", док су се два испитаника (9,1%) изјаснила да "им није познато". На основу добијених резултата у погледу одговора на наведено питање испитаници су јасно указали шта је по овом питању лоше.

Табела 40. *Шта би по вашем мишљењу требало промијенити по питању остваривања главног циља и подциљева Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
промијенити свијест о потенцијалним опасностима везаним за тероризам и да сви у БиХ проблем тероризма доживљавају на исти начин без обзира којем народу припадали	4	18.2	18.2
користити искуства других земаља које имају већи успјех у погледу овог проблема	1	4.5	22.7
Стратегију спроводити у пуном капацитету и успоставити квалитетније механизме контроле	13	59.1	81.8

извршити професионализацију органа и њихово одвајање од политичког утицаја	1	4.5	86.4
укључити цивилни сектор у спровођење Стратегије	1	4.5	90.9
није ми познато	2	9.1	100.0
Укупно	22	100.0	

Даље, на питање "Шта би по вашем мишљењу требало промијенити по питању остваривања главног циља и подциљева Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020)" (табела 40.), четири испитаника (18,2%) сматрају да би требало "промијенити свијест о потенцијалним опасностима везаним за тероризам и да сви у Босни и Херцеговини проблем тероризма доживљавају на исти начин без обзира којем народу припадали", један испитаник (4,5%) сматра да би требало "користити искуства других земаља које имају већи успјех у погледу овог проблема", 13 испитаника (59,1%) сматра да би требало "Стратегију спроводити у пуном капацитету и успоставити квалитетније механизме контроле", затим, један испитаник (4,5%) сматра да би требало "извршити професионализацију органа и њихово одвајање од политичког утицаја", такође, један испитаник (4,5%) сматра да би требало "укључити цивилни сектор у спровођење Стратегије", док су се два испитаника (9,1%) изјаснила да "им није познато" шта би требало промијенити. Анализирајући добијене резултате, са сигурношћу можемо рећи да су испитаници понудили квалитетне приједлоге шта би по овом питању требало промијенити.

2.1.4 Надзор над провођењем Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020)

Веома је важно какав је квалитет надзора над провођењем стратешких докумената. Резултати спроведеног истраживања нам указују какав је квалитет надзора над провођењем Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020):

Табела 41. *Процијените у којој мјери се остварује надзор над провођењем Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020), користећи скалу од 1-6 (1- не остварује се; 2- мало се остварује; 3- нити мало, нити много се остварује; 4- много се остварује; 5- остварује се у великој мјери; 6- није ми познато)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
не остварује се	2	9.1	9.1
мало се остварује	4	18.2	27.3
нити лоше, нити добро се остварује	4	18.2	45.5
много се остварује	3	13.6	59.1
остварује се у великој мјери	1	4.5	63.6
није ми познато	8	36.4	100.0
Укупно	22	100.0	

Када је ријеч о питању "Процијените у којој мјери се остварује надзор над провођењем Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020), користећи скалу од 1-6 (1- не остварује се; 2- мало се остварује; 3- нити мало, нити много се остварује; 4- много се остварује; 5- остварује се у великој мјери; 6- није ми познато)" (табела 41.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), два испитаника (9,1%) сматрају да "се не остварује", четири испитаника (18,2%) сматрају да "се мало остварује", такође, четири испитаника (18,2%) сматрају да се "нити лоше, нити добро остварује", даље, три испитаника (13,6%) сматрају да се много остварује, затим, један испитаник (4,5%) сматра да "се остварује у великој мјери", док се њих осам (36,4%) изјаснило да "им није познато". Анализом добијених резултата у погледу одговора на горе наведено питање јасно се види да се поменути надзор остварује. Мишљења смо да се осам испитаника изјаснио да "им није познато" из разлога што се у оквиру својих послова и задатака не баве овом проблематиком. Ипак, људи који сачињавају поменуто Тијело, раде у институцијама Босне и Херцеговине које врше контролу тероризма, те би они требали институцији у којој раде предочити рад наведеног Тијела, као и да се сви запослени о томе упознају, како би се избјегло незнање и како би се унаприједио рад по овом основу. Такође, то довољно говори и о чињеници колико се ово доживљава као важно питање, с обзиром колико незнање влада у том погледу.

Табела 42. *Шта се по питању остваривања надзора над провођењем Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020) конкретно ради?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
формирано је Тијело за надзор над провођењем Стратегије, које се састаје два пута мјесечно и које прати колико су Стратегија и Акциони планови имплементирани	9	40.9	40.9
информишу се нивои власти о појединим активностима, а на конкретном плану се не ради ништа	3	13.6	54.5
не ради се ништа	2	9.1	63.6
није ми познато	8	36.4	100.0
Укупно	22	100.0	

Анализом одговора на питање "Шта се по питању остваривања надзора над провођењем Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020) конкретно ради" (табела 42.) од укупног броја испитаника (22 испитаника), девет испитаника (40,9%) сматра да је "формирано Тијело за надзор над провођењем Стратегије, које се састаје два пута мјесечно и које прати колико су Стратегија и Акциони планови имплементирани", три испитаника (13,6%) сматрају да се "информишу нивои власти о појединим активностима, а на конкретном плану да се не ради ништа", затим, два испитаника (9,1%) сматрају да се "не ради ништа" док се осам испитаника (36,4%) изјаснило да "им није познато". Добијени резултати у погледу овог питања показују да постоје извјесне активности у погледу остваривања поменутог надзора. У вези с тим, не можемо се сложити са ставом два испитаника који сматрају да се по овом питању "ништа не ради".

Табела 43. *Шта је по вашем мишљењу добро у погледу надзора над провођењем Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
што постоји Тијело за надзор над провођењем Стратегије	9	40.9	40.9
што бар постоји обавеза да поједини органи подносе извјештаје о имплементацији Стратегије, али неког претјераног ефекта нема	3	13.6	54.5
није ништа добро	2	9.1	63.6
није ми познато	8	36.4	100.0
Укупно	22	100.0	

Даље, на питање "Шта је по вашем мишљењу добро у погледу надзора над провођењем Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020)" (табела 43.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), девет испитаника (40,9%) сматра да је добро "што постоји Тијело за надзор над провођењем Стратегије", три испитаника (13,6%) сматрају да је добро "што бар постоји обавеза да поједини органи подносе извјештаје о имплементацији Стратегије, али да неког претјераног ефекта нема", затим два испитаника (9,1%) сматрају да "није ништа добро", док се осам испитаника (36,4%) изјаснило да "им није познато". Уколико посматрамо одговоре на наведено питање, можемо рећи да постоје одређене ствари које су добре у овом сегменту. У вези с тим, не можемо се сложити са ставом два испитаника који сматрају да по овом питању "нема ништа добро".

Табела 44. *Шта је по вашем мишљењу лоше у погледу надзора над провођењем Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
што квалитет надзора није на задовољавајућем нивоу јер се у том Тијелу налазе само два лица из МУП-а РС од укупно тринаест чланова	5	22.7	22.7
што овдје постоји велики утицај политике	1	4.5	27.3
што надзор нема механизам санкционисања уколико се акциони планови не поштују	2	9.1	36.4
што квалитет надзора није на задовољавајућем нивоу јер он није у могућности да прати рад цивилног сектора	1	4.5	40.9
што се надзор искључиво спроводи на формалном нивоу без неких посебних ефеката	3	13.6	54.5
ништа се не ради	2	9.1	63.6
није ми познато	8	36.4	100.0
Укупно	22	100.0	

Приликом одговора на питање "Шта је по вашем мишљењу лоше у погледу надзора над провођењем Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020)" (табела 44.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), пет испитаника (22,7%) сматра да је лоше "што квалитет надзора није на задовољавајућем нивоу јер се у том Тијелу налазе само два лица из МУП-а РС од укупно тринаест чланова", један испитаник (4,5%) сматра да је лоше "што овдје постоји велики утицај политике", два испитаника (9,1%) сматрају да је лоше "што надзор нема механизам санкционисања уколико се акциони планови не поштују", један испитаник (4,5%) сматра да је лоше "што квалитет надзора није на задовољавајућем нивоу јер он није у могућности да прати рад цивилног сектора", даље, три испитаника (13,6%) сматрају да је лоше "што се надзор искључиво спроводи на формалном нивоу без неких посебних ефеката", затим, два испитаника (9,1%) сматрају да је лоше што се "ништа не ради", док се осам испитаника (36,4%) изјаснило да "им није познато". На основу добијених резултата у погледу одговора на наведено питање испитаници су јасно указали шта је по овом питању лоше. Не можемо се сложити са ставом два испитаника који сматрају да је лоше што се по овом питању "ништа не ради". Можда би прихватљивији став у том погледу био да се "мало или недовољно ради". Дакле, нешто се ради што потврђује и већ поменути чињеница да је формирано Тијело за надзор над провођењем Стратегије, које се састаје два пута мјесечно. У оквиру тог Тијела, расправља се о свим питањима спровођења Стратегије, чак и о појединим сегментима акционих планова. Поједини испитаници посебно истичу да је лоше то што у поменутом тијелу постоје само два лица из Републике Српске од укупно тринаест чланова. Министарство Безбједности има свог члана, његове управне организације имају по једног свог члана, Федерално Министарство унутрашњих послова има једног члана и Министарство унутрашњих послова Републике Српске има два члана. Наиме, овдје је важно напоменути да се не може ништа озбиљније урадити пошто чланови из Републике Српске увијек буду прегласани када се расправља о неким тачкама из тог надзора, без обзира што се рокови из акционог плана не поштују. Поред тога, у овом сегменту не постоји могућност санкционисања у случају не спровођења Стратегије. Тако, уколико се члановима наведеног Тијела из Федерације Босне и Херцеговине постави питање зашто нису извршили одређену активност из Акционог плана у предвиђеном року, они се изјасне да нису стигли и за то немају никакву санкцију. У вези с тим, може се рећи да је рад поменутог Тијела, а и рад по питању Стратегије бесмислен, пошто стратегија у Федерацији Босне и Херцеговине представља мртво слово на папиру. Овакав став потврђује и чињеница да се Акциони план Министарства унутрашњих послова Федерације Босне и Херцеговине налази на двије странице А4 формата, а тај исти документ у Републици Српској садржи осамдесет страна истог формата и то све јасно говори о приступу и доживљавању проблема у тероризма у Босни и Херцеговини.

Табела 45. *Шта би по вашем мишљењу требало промијенити по питању остваривања надзора над спровођењем Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
промијенити састав и структуру Тијела које врши надзор над спровођењем Стратегије, постављајући паритет с обзиром на територију	3	13.5	13.5
свијест код свих актера да буду самоодговорни и да без тог тијела за надзор сами преиспитују своје активности, унапређују и коригују свој рад	1	4.5	18.1
утицати да се овај вид надзора спроводи без политичког утицаја	1	4.5	22.6
подићи квалитет надзора цивилног сектора	1	4.5	27.2
примјењивати такву врсту надзора у пуном капацитету	8	36.4	63.6
није ми познато	8	36.4	100.0
Укупно	22	100.0	

Даље, на питање "Шта би по вашем мишљењу требало промијенити по питању остваривања надзора над спровођењем Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020)" (табела 45.), три испитаника (13,5%) сматрају да би требало "промијенити састав и структуру Тијела које врши надзор над спровођењем Стратегије, постављајући паритет с обзиром на територију", један испитаник (4,5%) сматра да би

требало промијенити "свијест код свих актера да буду самоодговорни и да без тог тијела за надзор сами преиспитују своје активности, унапређују и коригују свој рад", такође, један испитаник (4,5%) сматра да би требало "утицати да се овај вид надзора спроводи без политичког утицаја", поново, један испитаник (4,5%) сматра да би требало "подићи квалитет надзора цивилног сектора", затим, осам испитаника (36,4%) сматра да би требало "примјењивати такву врсту надзора у пуном капацитету, док се, такође, осам испитаника (36,4%) изјаснило да "им није познато" шта би требало промијенити. Анализирајући добијене резултате, са сигурношћу можемо рећи да су испитаници понудили квалитетне приједлоге шта би по овом питању требало промијенити. Мишљења смо да би можда требало промијенити састав и структуру Тијела које врши надзор над спровођењем Стратегије, постављајући паритет с обзиром на територију, при чему би поменуто тијело 49% чинили људи из Републике Српске, 51% људи из Федерације Босне и Херцеговине.

2.1.5 Активности Босне и Херцеговине у процесу дерадикализације

Процес дерадикализације је значајна активност у погледу борбе против тероризма. Свака држава која је захваћена радикализацијом, улаже велике напоре како би на квалитетан начин извршила дерадикализацију. На основу спроведеног истраживања видјећемо шта се у Босни и Херцеговини ради по том питању.

2.1.5.1 Квалитет процеса дерадикализације у Босни и Херцеговини

Већ смо у више наврата поменули да у Босни и Херцеговини постоје одређене групације које су радикализоване. У вези с тим, јавља се нужна потреба да се таква лица дерадикализују. Шта се у Босни и Херцеговини предузима по том питању јасно се види на основу резултата спроведеног истраживања:

Табела 46. *Процијените квалитет процеса дерадикализације у Босни и Херцеговини користећи скалу од 1-6 (1- квалитет не постоји; 2- квалитет је лош; 3- квалитет нити је лош, нити је добар; 4- квалитет је добар; 5- квалитет је изванредан; 6- није ми познато)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
квалитет не постоји	5	20.0	20.0
квалитет је лош	13	52.0	72.0
квалитет нити је лош, нити је добар	6	24.0	96.0
квалитет је изванредан	1	4.0	100.0

Укупно	25	100.0
--------	----	-------

На питање "Процијените квалитет процеса дерадикализације у Босни и Херцеговини користећи скалу од 1-6 (1- квалитет не постоји; 2- квалитет је лош; 3- квалитет нити је лош, нити је добар; 4- квалитет је добар; 5- квалитет је изванредан; 6- није ми познато)" (табела 46.) од укупног броја испитаника (25 испитаника) за опцију "квалитет не постоји" изјаснило се пет испитаника (20%), за опцију "квалитет је лош" изјаснило се њих 13 или 52%, за опцију "квалитет нити је лош, нити је добар" изјаснило се шест испитаника (24%), док се за опцију квалитет је изванредан изјаснио један испитаник (4%). С обзиром да се Босна и Херцеговина скоро укључила у процес дерадикализације, као и постојање чињенице да многе развијеније земље од Босне и Херцеговине имају мноштво проблема у погледу спровођења процеса дерадикализације, онда није ни чудно што смо дошли до оваквих резултата у погледу одговора на ово питање. У прилог томе иду и тврдње појединих испитаника. Поједини испитаници сматрају да је у Босни и Херцеговини касно почео да се примјењује процес дерадикализације. Такође, један од испитаника констатује да процес дерадикализације није нигдје успјешан, чак ни у једној Великој Британији, која је радикалованим особама одузимала документе, правила насеља за живот таквим лицима, гдје их је на тај начин изоловала од друштвене заједнице и према њима примјењивала програме дерадикализације.

Табела 47. *Шта се по питању процеса дерадикализације ради у Босни и Херцеговини?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
под утицајем међународне заједнице дјелује се на невладине организације које врше окупљање младих, гдје се организују радионице	11	44.0	44.0
указује се на проблем од стране медија, одржавају се научни скупови и радионице	3	12.0	56.0

само се прича празна политичка прича, а апсолутно нема озбиљне намјере за дерадикализацију, нити је може бити док је год тренутна гарнитура људи на власти	3	12.0	68.0
обављају се разговори са радикализованим особама, ради се током суђења приликом разговора осумњиченог са тужиоцем и судијом, гдје се врши едукација и одвраћање таквих лица од радикализоване идеологије	2	8.0	76.0
исламска вјерска заједница региструје све џемате у БиХ, евидентира све оне који нису у склопу џемата, који испољавају одређен вид радикализма, врши едукацију на терену да се људи врате коријенима ислама, обавља разговоре, доноси и спроводи одређене програме за дјецу и родитеље у циљу спречавања радикализације	1	4.0	80.0
не ради се ништа	5	20.0	100.0
Укупно	25	100.0	

Када је ријеч о питању "Шта се по питању процеса дерадикализације ради у Босни и Херцеговини" (табела 47.), 11 испитаника, односно 44% њих сматра да се "под утицајем међународне заједнице дјелује се на невладине организације које врше окупљање младих, гдје се организују радионице", три испитаника (12%) сматрају да се "указује на проблем од стране медија, одржавају се научни скупови и радионице", такође, три испитаника (12%) сматра да се "само прича празна политичка прича, а апсолутно нема озбиљне намјере за дерадикализацију, нити је може бити док је год тренутна гарнитура људи на власти", даље, два испитаника (8%) сматрају да се "обављају разговори са радикализованим особама, ради се током суђења приликом разговора осумњиченог са тужиоцем и судијом, гдје се врши едукација и одвраћање таквих лица од радикализоване идеологије", затим, један испитаник (4%) сматра да исламска вјерска заједница региструје све џемате у Босни и Херцеговини, евидентира све оне који нису у склопу џемата, који испољавају одређен вид радикализма, врши едукацију на терену да се људи врате коријенима ислама, обавља разговоре, доноси и спроводи одређене програме за дјецу и родитеље у циљу спречавања радикализације", док њих пет (20%) сматра да се "не ради ништа". У прилог добијених резултата на ово питање иде и чињеница коју смо већ поменули да је Босна и Херцеговина на почетку спровођења процеса дерадикализације. Поред тога, испитаници сматрају да се веома мало ради по питању процеса дерадикализације и да Босна и Херцеговина нема адекватан кадар за спровођење таквих активности, а при том, свака та активност која се спроводи, одвија се више под утицајем међународне заједнице. Такође, поједини испитаници сматрају да ту постоји извјестан проблем и да је на тлу Босне и Херцеговине немогуће радити у погледу спровођења процеса дерадикализације из тог разлога што се за један дио Босне и Херцеговине, а ту се мисли на бошњаке, та лица која су радикализована доживљавају као хероји. У вези с тим, ту се велича загробни живот, а живот на земљи постаје обесмишљен.

Табела 48. *Шта је по вашем мишљењу добро по питању процеса дерадикализације у Босни и Херцеговини?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
да се бар нешто ради	15	60.0	60.0
само што је МУП РС ставио под надзор територију РС	1	4.0	64.0
једино што се о томе прича и што то декларативно оцјењују као негативно	2	8.0	72.0
што је проблем идентификован и што се трага за ријешењима	2	8.0	80.0

што унутар исламске вјерске заједнице постоје квалитетни програми за спречавање радикализације, што у њеним редовима нема екстремиста и што квалитетно обавља активности у циљу спречавања радикализације	1	4.0	84.0
нема ништа добро	4	16.0	100.0
Укупно	25	100.0	

Анализом одговора на питање "Шта је по вашем мишљењу добро по питању процеса дерадикализације у Босни и Херцеговини" (табела 48.) доминира опција "да се бар нешто ради" за коју се изјаснило 15 испитаника или њих 60%, за опцију "само што је МУП РС ставио под надзор територију РС" се изјаснио један испитаник (4%), затим за опцију "једино што се о томе прича и што то декларативно оцјењују као негативно" изјаснила су се два испитаника (8%), такође, за опцију "што је проблем идентификован и што се трага за ријешењима" изјаснила су се два испитаника (8%), даље, за опцију "што унутар исламске вјерске заједнице постоје квалитетни програми за спречавање радикализације, што у њеним редовима нема екстремиста и што квалитетно обавља активности у циљу спречавања радикализације" изјаснио се један испитаник (4%), док су се за опцију "нема ништа добро" изјаснила четири испитаника (16%). С обзиром колико се ради и какав је квалитет поменутог рада резултати одговора на наведено питање су оправдани.

Табела 49. *Шта је по вашем мишљењу лоше по питању процеса дерадикализације у Босни и Херцеговини?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
што је невладин сектор по овом питању много боље организован него институције Владе	3	12.0	12.0

што се у БиХ различно доживљава проблем радикализације	1	4.0	16.0
што уопште немамо институције које се баве дерадикализацијом	4	16.0	32.0
што систем тренутно не може да обухвати све радикализоване особе и што ће требати много времена да се изврши дерадикализација таквих лица	2	8.0	40.0
што се не ради довољно	9	36.0	76.0
што се ништа не ради	5	20.0	96.0
нема ништа лоше јер је систем рада у Исламској вјерској заједници јако добар	1	4.0	100.0
Укупно	25	100.0	

На питање "Шта је по вашем мишљењу лоше по питању процеса дерадикализације у Босни и Херцеговини" (табела 49.) три испитаника (12%) су се изјаснила за опцију "што је невладин сектор по овом питању много боље организован него институције Владе", један испитаник (4%) се изјаснио за опцију "што се у Босни и Херцеговини различито доживљава проблем радикализације", четири испитаника (16%) су се изјаснила за опцију "што уопште немамо институције које се баве дерадикализацијом", затим, два испитаника (8%) су се изјаснила за опцију "што систем тренутно не може да обухвати све радикализоване особе и што ће требати много времена да се изврши дерадикализација таквих лица", највише испитаника, тачније, њих девет (36%) сматра да је лоше "што се не ради довољно", затим њих пет (20%) сматра да је лоше "што се ништа не ради", док један испитаник (4%) сматра да "нема ништа лоше јер је систем рада у Исламској вјерској заједници јако добар". На основу добијених резултата у погледу овог питања, јасно се види да постоји мноштво ствари које су лоше и на којима би требало радити, када је ријеч о спровођењу процеса дерадикализације. Дакле, да се "не ради" по овом питању већи број

испитаника наводи примјер спречавања процеса радикализације у казнено-поправним установама, који уопште не функционише. На примјер, поједини испитаници истичу: "имате случај Билала Боснића који је осуђен на седам година затвора, гдје је он у затвору извршио и тренутно врши радикализацију великог броја затвореника. Дакле, ти затвореници који у затвору издржавају казну за нека друга дјела, која немају везе с тероризмом из затвора излазе радикализовани. У питању је велики апсурд, а држава не предузима ништа да би ријешила тај велики проблем".

Табела 50. *Шта би по вашем мишљењу требало промијенити по питању процеса дерадикализације у Босни и Херцеговини?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
укључити све друштвене субјекте по овом питању и подићи ниво сарадње између њих	16	64.0	64.0
прво изградити квалитетнију структуру државе, гдје би се на основу тога могло озбиљније супроставити процесу радикализације	1	4.0	68.0
радити на промјени свјести да сви у БиХ једнако схватају проблем радикализације без обзира од кога она долази	1	4.0	72.0
донијети закон или подзаконске акте који би регулисали ко ће се бавити процесом дерадикализације	2	8.0	80.0
интензивирати рад по овом питању	3	12.0	92.0

поштрити казнену политику која би на такав начин дјеловала превентивно и користити искуства страних земаља које имају резултате у процесу дерадикализације	1	4.0	96.0
људима побољшати егзистенцију и услове живота	1	4.0	100.0
Укупно	25	100.0	

Анализом одговора на питање "Шта би по вашем мишљењу требало промијенити по питању процеса дерадикализације у Босни и Херцеговини" (табела 50.) утврђено је да највећи број, тачније, 16 испитаника или њих 64% сматра да би требало "укључити све друштвене субјекте по овом питању и подићи ниво сарадње између њих", један испитаник (4%) сматра да би требало "прво изградити квалитетнију структуру државе, гдје би се на основу тога могло озбиљније супроставити процесу радикализације", такође, један испитаник (4%) сматра да би требало "радити на промјени свјести да сви у Босни и Херцеговини једнако схватају проблем радикализације без обзира од кога она долази, даље, два испитаника (8%) сматра да би требало "донијети закон или подзаконске акте који би регулисали ко ће се бавити процесом дерадикализације", три испитаника (12%) сматра да би требало "интензивирати рад по овом питању", затим, један испитаник (4%) сматра да треба "поштрити казнену политику која би на такав начин дјеловала превентивно и користити искуства страних земаља које имају резултате у процесу дерадикализације" и такође још један испитаник (4%) сматра да треба "људима побољшати егзистенцију и услове живота". На основу добијених резултата у погледу овог питања можемо рећи да су сви ови ставови неопходни како би се успјешно спроводио процес дерадикализације у Босни и Херцеговини. Међутим, поменути став да је потребно "донијети закон или подзаконске акте који би регулисали ко ће се бавити процесом дерадикализације" није неопходан с обзиром да постоји Стратегија Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020) која прецизно дефинише задатке сваког друштвеног субјекта у погледу борбе против радикализације. У вези с тим, мишљења смо да би било довољно да се само обезбједи досљедна примјена наведеног документа. Можда би у ту сврху требало да се у оквиру закона по којима функционишу субјекти који су предвиђени наведеном Стратегијом да обављају одређене активности у погледу процеса дерадикализације, уврсте одредбе о томе да су ти субјекти надлежни да у оквиру својих могућности врше процес дерадикализације, гдје би се на такав начин обавезали да такве активности спроводе, јер је то од виталног значаја за државу и спречавање терористичких активности.

2.1.5.2 Учешће практичара из Босне и Херцеговине са осталим практичарима из других европских земаља у раду Мреже за подизање свијести о радикализацији

Мрежа за подизање свијести о радикализацији, која функционише на једном глобалном нивоу је јако важна за борбу против тероризма. На који начин Босна и Херцеговина преко својих практичара учествује у раду наведене мреже, јасно ћемо видјети на основу спроведеног истраживања:

Табела 51. *Процијените у којој мјери практичари из Ваше институције у којој сте запослени и из других институција Босне и Херцеговине (а Ви знате за њих) који раде на пословима спречавања и сузбијања радикализације у Босни и Херцеговини учествују у раду (са осталим практичарима из других европских земаља) Мреже за подизање свијести о радикализацији, користећи скалу од 1-6 (1- не учествују; 2- мало учествују; 3- нити мало, нити много учествују; 4- много учествују; 5- учествују у великој мјери; 6- није ми познато)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
не учествују	1	4.0	4.0
учествују у малој мјери	7	28.0	32.0
нити мало, нити много учествују	7	28.0	60.0
много учествују	3	12.0	72.0
учествују у великој мјери	1	4.0	76.0
није ми познато	6	24.0	100.0
Укупно	25	100.0	

Око питања из табеле 51. мишљења испитаника су готово подијељена, при чему се један испитаник (4%) изјаснио за опцију "не учествују", седам испитаника (28%) се изјаснило за опцију "учествују у малој мјери", такође, седам испитаника (28%) се изјаснило за опцију "нити мало, нити много учествују", затим, три испитаника (12%) се изјаснило за опцију "много учествују", један испитаник се изјаснио за опцију "учествују у великој мјери", док се шест испитаника (24%) изјаснило за опцију "није ми познато". С обзиром да мали број људи из сваке институције у Босни и Херцеговини која се бави проблемом тероризма учествује у раду Мреже за подизање свијести о радикализацији, добијени резултати на наведено питање су оправдани. Већина испитаника сматра да у раду Мреже

за подизање свијести о радикализацији учествују кадрови из Тужилаштва БиХ; Министарства безбједности БиХ; Дирекције за координацију полицијских тијела БиХ; Државне агенције за истраге и заштиту БиХ (Сипе); Граничне полиције БиХ; Службе за послове са странцима БиХ и Ентитетских министарстава унутрашњих послова.

Табела 52. *Шта практичари из Босне и Херцеговине конкретно раде у вези са њиховим учешћем у раду Мреже за подизање свијести о радикализацији?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
на развоју система превенције и спровођењу стратешких циљева који се тичу подизања свијести, кроз едукативне процесе, гдје год постоји прилика да се прича о радикализацији	4	16.0	16.0
размјењују се информације и искуства	13	52.0	68.0
није ми познато	7	28.0	96.0
не раде ништа	1	4.0	100.0
Укупно	25	100.0	

На питање "Шта поменути практичари конкретно раде у вези са њиховим учешћем у раду Мреже за подизање свијести о радикализацији" (табела 52.) четири испитаника (16%) сматрају да поменути практичари раде "на развоју система превенције и спровођењу стратешких циљева који се тичу подизања свијести, кроз едукативне процесе, гдје год постоји прилика да се прича о радикализацији", затим, 13 испитаника или њих 52% сматра да они "размјењују информације и искуства", док њих седам (28%) се изјашњава да им "није познато" и један испитаник (4%) сматра да они "не раде ништа". На основу добијених резултата, јасно се види да по овом питању постоје одређене активности. Један од испитаника, је учешће практичара из Босне и Херцеговине у раду Мреже за подизање свијести, заједно са осталим практичарима из других европских земаља објаснио на примјеру, који се односи на Надзорно тијело за спровођење Стратегије. Наиме, он истиче да се у Надзорном тијелу за спровођење Стратегије налазе најстручнији и најкомпететнији људи у области борбе против тероризма у Босни и Херцеговини. Ријеч је о људима који раде у најзначајним институцијама које се баве проблемом тероризма, а оне су поменуте у претходном питању. Дакле, ти људи имају

много контаката са људима из Европе који се такође баве овом проблематиком, гдје се развија поменути мрежа. Они раде на развоју система превенције и спровођењу стратешких циљева који се тичу подизања свијести, кроз едукативне процесе, гдје год постоји прилика да се прича о радикализацији. То подизање свијести је веома важно, пошто се људима тачно предочава на који проблем они могу наићи и како се тај радикализам једнога дана може развити у нешто што је екстремно, нешто што је насилно. Дакле, ту се размјењују искуства и информација, гдје се траже најбоља ријешења како би се на што квалитетнији начин супротставили процесу радикализације.

Табела 53. *Шта је по Вашем мишљењу добро по питању активности практичара из Босне и Херцеговине у раду Мреже за подизање свијести о радикализацији?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
поменути модели се примјењују у БиХ	11	44.0	44.0
БиХ је дио глобалне приче Мреже за подизање свијести о радикализацији	7	28.0	72.0
није ми познато	6	24.0	96.0
није ништа добро	1	4.0	100.0
Укупно	25	100.0	

На питање "Шта је по Вашем мишљењу добро по питању активности практичара из Босне и Херцеговине у раду Мреже за подизање свијести о радикализацији" (табела 53.) 11 испитаника, или њих 44% сматра да је добро што се "поменути модели примјењују у Босни и Херцеговини", њих седам (28%) сматра да је добро што је "Босна и Херцеговина дио глобалне приче Мреже за подизање свијести о радикализацији", затим, шест испитаника (24%) сматра да им "није познато" шта је ту добро, док један испитаник (4%) сматра да по овом питању "није ништа добро". У погледу добијених резултата на поменуто питање, са сигурношћу можемо рећи да по овом основу постоје добре ствари и да се Босна и Херцеговина на овај начин итекако снабдева квалитетним алатима, који у великој мјери могу помоћи у спровођењу процеса дерадикализације, уколико се на адекватан начин буду примјењивали на њеном тлу.

Табела 54. *Шта је по Вашем мишљењу лоше по питању активности практичара из Босне и Херцеговине у раду Мреже за подизање свијести о радикализацији?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
БиХ има слабу промоцију тога што ради у погледу Мреже за подизање свијести о радикализацији	6	24.0	24.0
таквих активности нема више	6	24.0	48.0
добијени резултати у практичном смислу се не примјењују у БиХ	3	12.0	60.0
нема ништа лоше	3	12.0	72.0
није ми познато	6	24.0	96.0
лоше је то што не учествују	1	4.0	100.0
Укупно	25	100.0	

Приликом одговора на питање "Шта је по Вашем мишљењу лоше по питању активности практичара из Босне и Херцеговине у раду Мреже за подизање свијести о радикализацији" (табела 54.) испитаници су указали на неколико ствари које су лоше и то: шест испитаника (24%) сматра да "Босна и Херцеговина има слабу промоцију тога што ради у погледу Мреже за подизање свијести о радикализацији", такође, шест испитаника (24%) сматра да је лоше што "таквих активности нема више", три испитаника (12%) сматрају да се "добијени резултати у практичном смислу не примјењују у Босни и Херцеговини", такође, три испитаника (12%) сматрају да "нема ништа лоше", затим шест испитаника (24%) сматра да "им није познато" и један испитаник (4%) сматра да је лоше што практичари из Босне и Херцеговине "не учествују" у раду Мреже за подизање свијести о радикализацији. Када сагледамо све одговоре, мишљења смо да су они адекватни, с обзиром на актуелно стање. Међутим, не можемо се сложити са одговором "да практичари из Босне и Херцеговине не учествују у раду Мреже за подизање свијести о радикализацији". Иако стојимо лоше са процесом дерадикализације у Босни и Херцеговини, ипак, не смијемо да занемаримо одређене активности које се спроводе по овом питању.

Табела 55. *Шта би по вашем мишљењу требало промијенити по питању активности практичара из Босне и Херцеговине у раду Мреже за подизање свијести о радикализацији?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
да се рад по овом питању примјени и интензивира у БиХ, те да се промовише путем медија	16	64.0	64.0
да практичари из БиХ константно учествују у овим активностима	3	12.0	76.0
није ми познато	6	24.0	100.0
Укупно	25	100.0	

У погледу одговора на питање "Шта би по вашем мишљењу требало промијенити по питању активности практичара из Босне и Херцеговине у раду Мреже за подизање свијести о радикализацији" доминира одговор "да се рад по овом питању примјени и интензивира у Босни и Херцеговини, те да се промовише путем медија" (табела 55.) за који се одлучило 16 испитаника или њих 64%, затим, три испитаника (12%) сматрају да би требало "да практичари из Босне и Херцеговине константно учествују у овим активностима", док њих шест (24%) се изјашњава да им "није познато" шта би требало промијенити. Тако, остварени резултати у погледу одговора на ово питање јасно указују на то шта би требало по овом питању промијенити у будућности. Мишљења смо да искуства и најбоља ријешења до којих долазимо у раду поменуте мреже, можемо прилагодити нашим потребама те квалитетним радом и добром организацијом, поменуте алате можемо примјенити у Босни и Херцеговини. Комплетну активност можемо промовисати на један шири начин кориштењем медија и друштвених мрежа, гдје у том случају не би дошло до проблема да за тај рад чује мали број људи, што не би дало квалитетне резултате.

2.1.5.3 Примјена Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020) у погледу спречавања радикализације

Уколико се стратешки документи примјењују на адекватан начин, у великој мјери могу да допринесу квалитетном процесу дерадикализације. Како се примјењује поменута Стратегија у погледу спречавања радикализације, видјећемо на основу резултата спроведеног истраживања:

Табела 56. *Процијените примјену Стратегија Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020) у погледу спречавања радикализације, користећи скалу од 1-6 (1- не примјењује се; 2- мало се примјењује; 3- нити мало, нити много се примјењује; 4- много се примјењује; 5- примјењује се у великој мјери; 6- није ми познато)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
не примјењује се	4	16.0	16.0
мало се примјењује	8	32.0	48.0
нити мало, нити много се примјењује	10	40.0	88.0
много се примјењује	1	4.0	92.0
није ми познато	2	8.0	100.0
Укупно	25	100.0	

На питање "Процијените примјену Стратегија Босне и Херцеговине за борбу против тероризма 2015-2020 у погледу спречавања радикализације, користећи скалу од 1-6 (1- не примјењује се; 2- мало се примјењује; 3- нити мало, нити много се примјењује; 4- много се примјењује; 5- примјењује се у великој мјери; 6- није ми познато)" (табела 56.), четири испитаника (16%) изјаснило се за опцију "не примјењује се", осам испитаника (32%) се изјаснило за опцију "мало се примјењује", највећи број испитаника, њих 10 или 40% се изјаснило за опцију "нити мало, нити много се примјењује", затим, један испитаник (4%) се изјаснио за опцију "много се примјењује", док су се два испитаника (8%) изјаснила за опцију "није ми познато". Добијени резултати у погледу одговора на поменуто питање осликавају јасну слику примјене Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020) у погледу спречавања радикализације. Међутим, став једног од испитаника мора претрпити критику, јер сматра да се поменути документ "много примјењује" у погледу спречавања радикализације, са чим се не можемо сложити ако узмемо у обзир постигнуте резултате на цијелој територији Босне и Херцеговине у тој области, а нарочито ако узмемо у обзир ставове осталих испитаника.

Табела 57. *Шта се конкретно ради по питању примјене Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма 2015-2020 у погледу спречавања радикализације?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
проблем је идентификован и полако се почело радити у погледу едукације и одвраћања таквих лица од радикализоване идеологије и спречавања уласка нових лица у радикализоване структуре	12	48.0	48.0
Исламска вјерска заједница кроз своје активности врши процес дерадикализације	2	8.0	56.0
одржавају се састанци, семинари и скупови	3	12.0	68.0
више се прича него што се ради	2	8.0	76.0
не ради се ништа	4	16.0	92.0
није ми познато	2	8.0	100.0
Укупно	25	100.0	

У погледу одговора на питање "Шта се конкретно ради по питању примјене Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма 2015-2020 у погледу спречавања радикализације" (табела 57.) доминира одговор "проблем је идентификован и полако се почело радити у погледу едукације и одвраћања таквих лица од радикализоване идеологије и спречавања уласка нових лица у радикализоване структуре" за који се одлучило 12 испитаника или њих 48%, даље, два испитаника (8%) сматрају да "Исламска вјерска заједница кроз своје активности врши процес дерадикализације", затим, три

испитаника (12%) сматрају да се "одржавају састанци, семинари и скупови", два испитаника (8%) сматра да се "више прича него што се ради", четири испитаника (16%) сматра да се "не ради ништа" и два испитаника (8%) сматрају да им "није познато" шта се по овом питању ради. Добијени резултати у погледу одговора на поменуто питање осликавају јасну слику о томе шта се конкретно ради по питању примјене Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020) у погледу спречавања радикализације. Међутим, став четворице испитаника мора претрпјети критику, пошто они сматрају "да се по том питању ништа не ради", иако је видљиво да се ипак неке активности предузимају. У прилог томе говоре и ставови појединих испитаника који сматрају да се по питању примјене Стратегије у погледу процеса дерадикализације у Републици Српској ради много, у Брчком нешто мало, а у Федерацији Босне и Херцеговине готово ништа. У вези с тим, Министарство унутрашњих послова Републике Српске интензивно ради у погледу примјене наведеног документа, гдје тренутно има три пилот пројекта за спровођење инструмената дерадикализације по угледу на неке европске земље. Ријеч је о Зворнику, Добоју и Требињу. Одабрани су циљано због различитих географских и проблемских критеријума. Ту се ради са људима из локалних средина, дјецом, са одраслима, људима из локалне самоуправе, гдје се покушавају иницирати да препознају шта је то радикализам. Сваки извјештај Републике Српске у погледу спровођења Стратегије по изјавама одређених испитаника је позитивно оцјењен од стране иностраних представника у Босни и Херцеговини. Што се тиче Федерације Босне и Херцеговине, један од испитаника сматра да се у њој готово ништа не ради по питању процеса дерадикализације из разлога што је она сложена, јер је састављена од кантона, па је из тог разлога веома тешко пронаћи модел и организовати потребне активности. С тим ставом се не можемо сложити из разлога што и неке друге земље имају сложена структуру, те су исто састављене од кантона, па опет имају квалитетан модел и одређени успјех у погледу борбе против радикализације. Вјероватно из тог разлога, поједини испитаници сматрају да људи у Федерацији Босне и Херцеговине намјерно ништа не раде по питању дерадикализације, јер то не доживљавају као реалан проблем.

Табела 58. *Шта је по вашем мишљењу добро по питању примјене Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма 2015-2020 у погледу спречавања радикализације?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
проблем је идентификован и што се по овом питању Стратегија почела примјењивати у пракси	18	72.0	72.0
што нема радикализма	1	4.0	76.0
није ми познато	2	8.0	84.0

нема ништа добро	4	16.0	100.0
Укупно	25	100.0	

Анализом одговора на питање "Шта је по вашем мишљењу добро по питању примјене Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма 2015-2020 у погледу спречавања радикализације" (табела 58.) јасно се види да доминира одговор "проблем је идентификован и што се по овом питању Стратегија почела примјењивати у пракси" за кога се изјаснило 18 испитаника, или њих 72%, даље, један испитаник (4%) сматра да је добро "што нема радикализма", затим, два испитаника (8%) сматрају да им "није познато", док четири испитаника (16%) сматра да "нема ништа добро". Наведени резултати у погледу одговора на ово питање осликавају реално стање у Босни и Херцеговини. Међутим, не можемо се сложити са ставом четири испитаника који сматрају да по овом питању "нема ништа добро", иако ипак, имају извјесни помаци у погледу борбе против радикализације.

Табела 59. *Шта је по вашем мишљењу лоше по питању примјене Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма 2015-2020 у погледу спречавања радикализације?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
по овом питању у БиХ не постоји исти приступ пошто се у Федерацији БиХ не ради ништа	9	36.0	36.0
у БиХ постоји неефикасан безбједносни систем, који онемогућава да се овај сегмент Стратегије примјењује у пракси	1	4.0	40.0
те активности се обављају декларативно и што нису створене такве претпоставке које могу дати озбиљан резултат	1	4.0	44.0

поред Исламске вјерске заједнице нико се не бави тиме	1	4.0	48.0
не постоји конкретизација и што се не ради довољно по том питању	10	40.0	88.0
нема по том питању ништа лоше	1	4.0	92.0
није ми познато	2	8.0	100.0
Укупно	25	100.0	

Када је ријеч о питању "Шта је по вашем мишљењу лоше по питању примјене Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма 2015-2020 у погледу спречавања радикализације" (табела 59.), од укупног броја испитаника њих девет (36%) се изјаснило да је лоше што "по овом питању у Босни и Херцеговини не постоји исти приступ пошто се у Федерацији Босни и Херцеговини не ради ништа", један испитаник (4%) се изјаснио за да је лоше што "у Босни и Херцеговини постоји неефикасан безбједносни систем, који онемогућава да се овај сегмент Стратегије примјењује у пракси", такође, један испитаник (4%) се изјаснио да је лоше "што се те активности обављају декларативно и што нису створене такве претпоставке које могу дати озбиљан резултат", поново један испитаник (4%) се изјаснио да је лоше што се "поред Исламске вјерске заједнице нико не бави тиме", затим, највећи број испитаника, њих 10 што укупно износи 40% се изјаснило да је лоше што "не постоји конкретизација и што се не ради довољно по том питању", затим један испитаник (4%) се изјаснио да "нема по том питању ништа лоше" и два испитаника (8%) су се изјаснила да "им није познато". Наведени резултати у погледу одговора на ово питање заиста указују на све ствари које су лоше у овом сегменту. Ипак, са два става се не можемо сложити. Први став, представља став једног испитаника, који гласи "да се поред Исламске вјерске заједнице нико се не бави тиме", што није тачно, ако узмемо у обзир активности и неких других субјеката, прије свих Министарство унутрашњих послова Републике Српске, које смо поменули у претходним питањима. Други став је став такође једног испитаника који сматра да по овом питању "нема ништа лоше", што наравно није тачно, прије свега уколико видимо резултате примјене Стратегије, поштовање рокова, а и ставове других испитаника.

Табела 60. *Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити по питању примјене Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма 2015-2020 у погледу спречавања радикализације?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
промијенити свијест људи, да сви у БиХ овај проблем схватају подједнако	6	24.0	24.0
промијенити политички систем БиХ и након тога ефикасно спроводити поменуту Стратегију у пракси	1	4.0	28.0
донијети закон или подзаконске акте који би регулисали ко ће се бавити процесом дерадикализације	1	4.0	32.0
интензивирати рад по овом питању и у потпуности примјењивати Стратегију	15	60.0	92.0
није ми познато	2	8.0	100.0
Укупно	25	100.0	

Даље, на питање "Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити по питању примјене Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма 2015-2020 у погледу спречавања радикализације"(табела 60.), шест испитаника (24%) сматра да би требало промијенити свијест људи, да сви у Босни и Херцеговини овај проблем схватају подједнако", један испитаник (4%) сматра да би требало "промијенити политички систем Босне и Херцеговине и након тога ефикасно спроводити поменуту Стратегију у пракси", такође, један испитаник (4%) сматра да би требало "донијети закон или подзаконске акте који би регулисали ко ће се бавити процесом дерадикализације", затим, највећи број испитаника, њих 15 или 60% сматра да би требало "интензивирати рад по овом питању и у потпуности примјењивати Стратегију", док два испитаника (8%) сматрају да им "није познато" шта би требало промијенити. Анализирајући добијене резултате, са сигурношћу можемо рећи да они представљају квалитетне приједлоге које је у што краћем временском

периоду потребно усвојити како би се кренуло напријед у погледу примјене Стратегије. Међутим, као што смо то већ раније поменули мишљења смо да поменути став "требало би донијети закон или подзаконске акте који би регулисали ко ће се бавити процесом дерадикализације" није неопходан. У вези с тим, поново смо мишљења да би било довољно да се само обезбједи досљедна примјена наведеног документа. Можда би у ту сврху требало да се у оквиру закона по којима функционишу субјекти који су предвиђени наведеном Стратегијом да обављају одређене активности у погледу процеса дерадикализације, уврсте одредбе о томе да су ти субјекти надлежни да у оквиру својих могућности врше процес дерадикализације, гдје би се на такав начин обавезали да такве активности спроводе, јер је то од виталног значаја за државу и спречавање терористичких активности.

2.1.5.4 Оспособљавање специјалиста за спречавање радикализације у Босни и Херцеговини

Оспособљавање специјалиста за борбу против радикализације је веома значајна активност сваке државе у погледу борбе против тероризма. На основу спроведеног истраживања видјемо шта се по том питању ради у Босни и Херцеговини:

Табела 61. *Процијените у којој мјери ваша институција у којој сте запослени или нека друга институција за коју ви знате врши оспособљавање специјалиста за спречавање радикализације, користећи скалу од 1-6 (1- не учествују, 2- мало учествују, 3- нити мало, нити много учествују, 4- много учествују, 5- учествују у великој мјери, 6- није ми познато)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
не врши	8	32.0	32.0
мало врши	5	20.0	52.0
нити мало, нити много врши	7	28.0	80.0
много врши	1	4.0	84.0
врши у великој мјери	1	4.0	88.0
није ми познато	3	12.0	100.0
Укупно	25	100.0	

Када је ријеч о питању "Процијените у којој мјери ваша институција у којој сте запослени или нека друга институција за коју ви знате врши оспособљавање специјалиста за спречавање радикализације, користећи скалу од 1-6 (1- не учествују, 2- мало учествују, 3- нити мало, нити много учествују, 4- много учествују, 5- учествују у великој мјери, 6- није ми познато)" (табела 61.), осам испитаника (32%) сматра да се "не врши", пет испитаника (22%) сматра да се "мало врши", седам испитаника (28%) сматра да се "нити мало, нити много врши", затим, један испитаник (4%) сматра да се "много врши", такође, један испитаник сматра да се "врши у великој мјери", док три испитаника (12%) сматрају да им "није познато". Наведени резултати у погледу одговора на ово питање нам јасно говоре о томе какво је стање у Босни и Херцеговини по овом питању. Не можемо се сложити са ставом два испитаника, гдје један испитаник сматра да се оспособљавање специјалиста "много врши", док други сматра "да се врши у великој мјери". Уколико погледамо ставове других испитаника и ако направимо анализу шта се досад урадило по питању процеса дерадикализације у Босни и Херцеговини, јасно нам је да смо и по овом питању у једној почетној фази.

Табела 62. *Наведите институције које врше оспособљавање специјалиста за спречавање радикализације?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
МУП РС,	5	20.0	20.0
Тужилаштво БиХ, Сипа, МУП РС, ФМУП, ОБА	5	20.0	40.0
поједини факултети: Факултет безбједносних наука Бања Лука, Факултет за криминалистику, криминологију и сигурносне студије у Сарајеву	3	12.0	52.0
сви факултети и Медресе у БиХ	1	4.0	56.0
нема таквих институција	8	32.0	88.0
није ми познато	3	12.0	100.0
Укупно	25	100.0	

На питање "Наведите институције које врше оспособљавање специјалиста за спречавање радикализације" (табела 62.), од укупног броја испитаника (25 испитаника) њих пет (20%) сматра да је то "Министарство унутрашњих послова Републике Српске", такође, пет испитаника (20%) сматра да су то "Тужилаштво Босне и Херцеговине, Сипа, Министарство унутрашњих послова Републике Српске, Федерално Министарство унутрашњих послова, Обавјештајно-езбједносна агенција, даље, три испитаника (12%) сматра да су то "поједини факултети: Факултет безбједносних наука Бања Лука, Факултет за криминалистику, криминологију и сигурносне студије у Сарајеву", затим, један испитаник (4%) сматра да су то "сви факултети и Медресе у Босни и Херцеговини", осам испитаника (32%) сматра да "нема таквих институција" и један испитаник (4%) се изјашњава да му то "није познато". У погледу анализе одговора на ово питање може се рећи да се наведене институције поред различитих проблема, баве и проблемом тероризма и радикализације и да врше значајне едукације када је овај проблем у питању. Међутим, оно што може да нас брине јесте став ових осам испитаника који сматрају "да нема таквих институција". У вези с тим, они истичу потребу остваривања мултидисциплинарног приступа и учешће свих институција у погледу заједничког доношења и реализације програма такве врсте. Такав став је исправан, пошто процес дерадикализације и захтјева један мултидисциплинарни приступ. Дакле, из тог разлога мишљења смо да нема институција које се искључиво баве само том проблематиком, али постоје институције које врше едукацију кадра из те области. Иако је то у почетном стадијуму и са минималним капацитетом, у оквиру неких институција, као што је то рецимо, Министарство унутрашњих послова Републике Српске, врши се едукација кадрова како би могли да врше процес дерадикализације на терену.

Табела 63. *Шта институције у Босни и Херцеговини конкретно раде по питању оспособљавања специјалиста за спречавање радикализације?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
учествују у семинарима, конференцијама, радионицама, врше едукацију полицијских службеника и наставног особља по школама	14	56.0	56.0
не раде ништа	8	32.0	88.0
није ми познато	3	12.0	100.0
Укупно	25	100.0	

Анализом одговора на питање "Шта институције у Босни и Херцеговини конкретно раде по питању оспособљавања специјалиста за спречавање радикализације" (табела 63.) види се да доминира одговор "учествују у семинарима, конференцијама, радионицама, врше едукацију полицијских службеника и наставног особља по школама" за који се од укупног броја испитаника (25 испитаника), одлучило њих 14 или 56%, за одговор "не раде ништа" одлучило се осам испитаника (32%) и за одговор "није ми познато" су се изјаснила три испитаника (12%). На основу добијених резултата у погледу одговора на ово питање, јасно се види шта се конкретно у Босни и Херцеговини ради по овом питању. Искрено, не можемо се сложити са ставом осам испитаника који сматрају да се по овом питању "не ради ништа". Мишљења смо да се, иако, у малом обиму и са минималним капацитетом, ипак, нешто ради. Поједини испитаници истичу да у Републици Српској, тачније у Министарству унутрашњих послова Републике Српске у оквиру Управе за борбу против тероризма и екстремизма у оквиру Одјељења за превенцију постоји едукативни тим који обавља искључиво активности тога типа, док се у Федерацији Босне и Херцеговине по том питању не ради ништа. Дакле, ту је у почетку формиран један стручни тим који је логистичка, стручна и техничка помоћ Координационом тијелу Владе Републике Српске за превенцију и борбу против тероризма. Међутим, то није било довољно, јер је тај стручни тим конкретно везан за рад Координационог тијела. Због тога, донесена је одлука којом се формирао један едукативни тим од пет људи који повремено ради едукације са полицијским службеницима. Такође, тај тим ради едукације и са наставним особљем по школама, организују различите семинаре, конференције, гдје настоји да та своја знања из области превенције пренесу одређеним циљним групама.

Табела 64. *Шта је по вашем мишљењу добро у погледу вршења оспособљавања специјалиста за спречавање радикализације?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
нешто се ради по том питању	12	48.0	48.0
по том питању се квалитетно ради	1	4.0	52.0
постоји свијест да се овдје може урадити много	1	4.0	56.0
нема ништа добро	8	32.0	88.0
није ми познато	3	12.0	100.0
Укупно	25	100.0	

Даље, на питање "Шта је добро у погледу вршења оспособљавања специјалиста за спречавање радикализације" (табела 64.), од укупног броја испитаника, њих 12 или 48%

сматра "да се нешто ради по том питању", један испитаник (4%) сматра да се "по том питању квалитетно ради", даље, један испитаник (4%) сматра да "постоји свијест да се овдје може урадити много", затим, осам испитаника (32%) сматра да "нема ништа добро", док три испитаника (12%) истичу да "им није познато". У погледу анализе одговора на ово питање опет се може извући закључак да је Босна и Херцеговина у почетној фази рада у овој области и да у оквиру тога постоји извјесни мали напредак, што су испитаници препознали као нешто што је добро.

Табела 65. *Шта је по вашем мишљењу лоше у погледу вршења оспособљавања специјалиста за спречавање радикализације?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
не постоје институционални механизми за ову врсту активности, већ се рад по овом питању искључиво базира на Акционом плану за спречавање и борбу против тероризма	4	16.0	16.0
не постоји систематско напредовање у смислу профилисања људи за те послове	2	8.0	24.0
по овом питању нису укључене све институције	1	4.0	28.0
не ради се довољно по том питању	5	20.0	48.0
не ради се по том питању	8	32.0	80.0
нема ништа лоше	2	8.0	88.0
није ми познато	3	12.0	100.0
Укупно	25	100.0	

Приликом одговора на питање "Шта је по вашем мишљењу лоше у погледу вршења оспособљавања специјалиста за спречавање радикализације" (табела 65.), испитаници су указали на неколико ствари које су лоше, гдје од укупног броја испитаника њих четири (16%) сматра да је лоше што "не постоје институционални механизми за ову врсту активности, већ се рад по овом питању искључиво базира на Акционом плану за спречавање и борбу против тероризма", два испитаника (8%) сматрају да је лоше то што "не постоји систематско напредовање у смислу профилисања људи за те послове", даље, један испитаник (4%) сматра да је лоше што "по овом питању нису укључене све институције", затим, пет испитаника (20%) сматра да је лоше што се "не ради довољно по том питању", осам испитаника (32%) сматра да је лоше што се уопште "не ради по том питању", два испитаника (8%) сматра да "нема ништа лоше", док три испитаника (12%) сматрају да "им није познато". Наведени резултати у погледу одговора на ово питање заиста указују на све ствари које су лоше у овом сегменту. Ипак, не можемо се сложити са ставом осам испитаника који сматрају да је лоше "што се уопште не ради по том питању", а јасно се види и из претходних одговора да то није тачно. Такође, не можемо се сложити ни са ставом два испитаника који сматрају да у овом погледу "нема ништа лоше", јер уколико сагледамо ставове других испитаника јасно нам је да постоји мноштво ствари које баш и не функционишу.

Табела 66. *Шта би по вашем мишљењу требало промијенити у погледу вршења оспособљавања специјалиста за спречавање радикализације?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
да се ова активност институционализује кроз обавезни ниво едукације полицијских и државних службеника	9	36.0	36.0
да се поједине институције укључе у вршење оспособљавања таквих лица	6	24.0	60.0
интензивирати рад по том питању	5	20.0	80.0
избацили утицај политике	1	4.0	84.0
задржати континуитет таквог рада	1	4.0	88.0
није ми познато	3	12.0	100.0

Укупно

25

100.0

У погледу одговора на питање "Шта би по вашем мишљењу требало промијенити у погледу вршења оспособљавања специјалиста за спречавање радикализације" (табела 66.) девет испитаника (36%) сматра да би требало "да се ова активност институционализује кроз обавезни ниво едукације полицијских и државних службеника", шест испитаника (24%) сматра да би требало "да се поједине институције укључе у вршење оспособљавања таквих лица", даље, пет испитаника (20%) сматра да би требало "интензивирати рад по том питању", затим, један испитаник (4%) сматра да би требало "избацити утицај политике", такође, један испитаник (4%) сматра да би требало "задржати континуитет таквог рада" и три испитаника (12%) сматра да "им није познато" шта би требало промијенити. Анализирајући одговоре на ово питање јасно се види да сви они равноправно представљају значајне приједлоге унапређења рада у овој области. Међутим, у циљу побољшања рада у овој области морамо се надовезати на досадашњу улогу појединих институција, на примјер, Министарства унутрашњих послова Републике Српске, које ипак нешто ради у овој области. У вези с тим, морамо истаћи да није довољно да у његовом тиму који врши едукације полицијских службеника у погледу спречавања радикализације учествује само пет његових људи. Мишљења смо да је такав приступ површан, јер процес дерадикализације поред интензитета рада и свих ових наведених приједлога који представљају одговоре на горе наведено питање, захтијева можда понајвише мултидисциплинарни приступ, односно учешће кадра из неких других институција. Дакле, у тај тим који се бави оспособљавањем специјалиста за спречавање радикализације, у овом случају, Министарство унутрашњих послова Републике Српске би требало да у оквиру сарадње са другим институцијама уврсти кадар из тих институција, како активност по овом питању не би била површна.

2.1.5.5 Успостављање излазних стратегија за помоћ појединцима приликом напуштања насилног екстремизма у Босни и Херцеговини

Успостављање излазних стратегија за помоћ појединцима приликом напуштања насилног екстремизма је веома битна активност приликом интегрисања лица у друштвену заједницу. Шта се у Босни и Херцеговини ради по том питању видјећемо на основу резултата спроведеног истраживања:

Табела 67. *Процијените у којој мјери ваша институција у којој сте запослени или нека друга институција за коју ви знате успоставља "излазне стратегије" за помоћ појединцима приликом напуштања насилног екстремизма користећи скалу од 1-6 (1- не успоставља; 2- мало успоставља; 3- нити мало, нити много успоставља; 4- много успоставља; 5- успоставља у највећој мјери; 6- није ми познато)?*

	Frequency	Percent	Cumulative Percent (%)
не успоставља	19	76.0	76.0

нити мало, нити много успоставља	1	4.0	80.0
много успоставља	2	8.0	88.0
није ми познато	3	12.0	100.0
Укупно	25	100.0	

Када је ријеч о питању "Процијените у којој мјери ваша институција у којој сте запослени или нека друга институција за коју ви знате успоставља "излазне стратегије" за помоћ појединцима приликом напуштања насилног екстремизма користећи скалу од 1-6 (1- не успоставља; 2- мало успоставља; 3- нити мало, нити много успоставља; 4- много успоставља; 5- успоставља у највећој мјери; 6- није ми познато)" (табела 67.), 19 испитаника или њих 76% сматра да се "не успоставља", један испитаник (4%) сматра да се "нити мало, нити много успоставља", затим, два испитаника (8%) сматра да се "много успоставља", док три испитаника (12%) сматрају да им "није познато". Добијени резултати на наведено питање у погледу ове области показују реалну слику стања у Босни и Херцеговини. Не можемо се сложити са мишљењем два испитаника која сматрају да се поменуте стратегије "много успостављају у Босни и Херцеговини". Можда се у неким случајевима пружи одређена добровољна помоћ према таквим лицима од стране појединаца која раде у неким институцијама и можда чак и од саме институције, али сигурно не постоје такве стратегије које се обавезно, организовано и перманентно примјењују према таквим лицима. Такође, о томе свједоче и поменути резултати које јасно можемо да видимо у табели број 41.

Табела 68. *Наведите институције у Босни и Херцеговини које успостављају "излазне стратегије" за помоћ појединцима приликом напуштања насилног екстремизма?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
све институције Исламске вјерске заједнице	1	4.0	4.0
Сипа	1	4.0	8.0
нема ниједна институција	19	76.0	84.0
није ми познато	4	16.0	100.0
Укупно	25	100.0	

На питање "Наведите институције у Босни и Херцеговини које успостављају "излазне стратегије" за помоћ појединцима приликом напуштања насилног екстремизма" (табела 68.), од укупног броја испитаника (25 испитаника), један испитаник (4%) сматра да су то "све институције Исламске вјерске заједнице ", такође, један испитаник (4%) сматра да је то "Сипа", затим 19 испитаника или њих 76% сматра да "нема ниједна институција" и четири испитаника (16%) сматра да "им није познато". Такође, резултати добијених одговора на горе наведено питање представљају реалност у Босни и Херцеговини. Све институције у Босни и Херцеговини које раде са овом категоријом лица укључујући и Исламску вјерску заједницу, труде се да таквим лицима пруже помоћ у границама својих могућности. Међутим, такве активности нису довољне и оне се не могу назвати квалитетном "излазном стратегијом". Поменути активности захтијевају мултидисциплинарни приступ и сарадњу више институција, што у овом случају није тако. Због тога, а и због одговора других испитаника се не можемо сложити са ставовима два испитаника, гдје један сматра да "Сипа", а други сматра да "Исламска вјерска заједница" успоставља "излазне стратегије" за помоћ појединцима приликом напуштања насилног екстремизма.

Табела 69. *Шта институције Босне и Херцеговине конкретно раде по питању успостављања "излазних стратегија" за помоћ појединцима приликом напуштања насилног екстремизма?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
региструју таква лица, разговара се с њима и таква лица се одвраћају од радикализма и дају им се одређена занимања у Исламској вјерској заједници гдје се они могу надгледати	1	4.0	4.0
обављају се разговори с таквим лицима и обављају се разговори са надлежним тијелима да се таквим лицима пружи адекватна помоћ	1	4.0	8.0
не раде ништа	19	76.0	84.0
није ми познато	4	16.0	100.0
Укупно	25	100.0	

Анализом одговора на питање "Шта институције Босне и Херцеговине конкретно раде по питању успостављања "излазних стратегија" за помоћ појединцима приликом напуштања насилног екстремизма" (табела 69.) од укупног броја испитаника (25 испитаника), један испитаник (4%) сматра да се "региструју таква лица, разговара се с њима и таква лица се одвраћају од радикализма и дају им се одређена занимања у Исламској вјерској заједници гдје се они могу надгледати", такође, један испитаник (4%) сматра да се "обављају разговори с таквим лицима и обављају се разговори са надлежним тијелима да се таквим лицима пружи адекватна помоћ", затим, највећи број испитаника или њих 19, што износи 76% сматра да "не раде ништа", док четири испитаника (16%) сматра да "им није познато". И у погледу одговора на ово питање резултати су очекивани. Мишљења смо, као и у претходном питању да су активности свих институција које раде са наведеним лицима укључујући и Исламску вјерску заједницу површна, јер нема формализације таквих активности, нема мултидисциплинарног приступа, организованости и сл. Њихове активности су похвалне јер се њима помаже појединцима приликом њиховог напуштања насилног екстремизма, али то није довољно и не може се назвати "излазном стратегијом". У вези с тим, важно је напоменути да неки од испитаника истичу да се у Надзорном тијелу за контролу спровођења Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020) много расправља о "излазним стратегијама". Тако, они истичу важност и потребу да се човјеку који је дубоко ушао у радикализацију понуди алтернатива. Дакле, њему се мора понудити преквалификација, посао, чак и пребивалиште, психолошка помоћ, што изискује и велика средства која Босна и Херцеговина тренутно не може да обезбједи, а евидентно је да за то чак нема ни воље.

Табела 70. *Шта је по вашем мишљењу добро у погледу успостављања "излазних стратегија" за помоћ појединцима приликом напуштања насилног екстремизма?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
такав приступ квалитетно функционише	1	4.0	4.0
по овом питању се нешто ради	1	4.0	8.0
није ништа добро	19	76.0	84.0
није ми познато	4	16.0	100.0
Укупно	25	100.0	

Даље, на питање "Шта је по вашем мишљењу добро у погледу успостављања "излазних стратегија" за помоћ појединцима приликом напуштања насилног екстремизма" (табела 70.), од укупног броја испитаника (25 испитаника), један испитаник (4%) сматра да је добро што "такав приступ квалитетно функционише ", такође, један испитаник (4%)

сматра да је добро то што се "по том питању нешто ради", затим, највећи број испитаника, њих 19 или 76% сматра да по том питању "није ништа добро", док, четири испитаника (16%) сматрају да "им није познато". Такође, и на ово питање добили смо очекиване резултате. Можемо рећи да је по овом питању добро што се нешто ради и што се наведеној полулацији пружа одређена помоћ. Не можемо се сложити са констатацијом једног испитаника који сматра "да такав приступ квалитетно функционише" јер формално, а и суштински држава Босна и Херцеговина не посједује овај тип "излазних стратегија". Овакав став потврђују одговори већине испитаника на ово питање.

Табела 71. *Шта је по вашем мишљењу лоше у погледу успостављања "излазних стратегија" за помоћ појединцима приликом напуштања насилног екстремизма?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
по овом питању се ништа не ради	18	72.0	72.0
држава нема системски одговор на такав проблем	1	4.0	76.0
нема ништа лоше	2	8.0	84.0
није ми познато	4	16.0	100.0
Укупно	25	100.0	

Приликом одговора на питање "Шта је по вашем мишљењу лоше у погледу успостављања "излазних стратегија" за помоћ појединцима приликом напуштања насилног екстремизма" (табела 71.), испитаници су указали на неколико ствари које су лоше, гдје од укупног броја испитаника (25 испитаника), највећи број, њих 18 или 72% сматра да је лоше што се "по овом питању ништа не ради", један испитаник (4%) сматра да је лоше то што "држава нема системски одговор на такав проблем", затим, два испитаника (8%) сматрају да по овом питању "нема ништа лоше", док четири испитаника (16%) сматрају да "им није познато". Анализом резултата у погледу одговора на горе наведено питање, јасно се види шта је по овом питању лоше. Не можемо се сложити са ставовима два испитаника, који сматрају да по овом питању "нема ништа лоше". Наиме, то потврђују и ставови већине испитаника, који се такође не слажу с њима.

Табела 72. *Шта би по вашем мишљењу требало промијенити у погледу успостављања "излазне стратегије" за помоћ појединцима приликом напуштања насилног екстремизма?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
успоставити институционални концепт како направити излазне стратегије и квалитетно их примјењивати у пракси	20	80.0	80.0
не би требало ништа промијенити	1	4.0	84.0
није ми познато	4	16.0	100.0
Укупно	25	100.0	

У погледу одговора на питање "Шта би по вашем мишљењу требало промијенити у погледу успостављања "излазне стратегије" за помоћ појединцима приликом напуштања насилног екстремизма" (табела 72.), од укупног броја испитаника (25 испитаника), највећи број испитаника, њих 20 или 80% сматра да би требало "успоставити институционални концепт како направити излазне стратегије и квалитетно их примјењивати у пракси", затим један испитаник (4%) сматра да "не би требало ништа промијенити ", док четири испитаника (16%) сматра да "им није познато" шта би требало промијенити. Резултати одговора на поменуто питање су квалитетни и јасно указују на то шта би требало промијенити. Само се не можемо сложити са ставом једног испитаника, који сматра да "не би требало ништа мијењати", што је апсурдно. Што се тиче одговора већине испитаника, њихов став има велику тежину, поготово из разлога што тек сада можемо очекивати враћање великог броја људи са Сиријског ратишта у Босну и Херцеговину. Поставља се питање, како дерадикализовати те људе, без спремности државе која нема излазне стратегије? Даље, уколико та лица буду ухапшена и процесуирана, како их у казнено-поправним установама дерадикализовати, када су нам те установе, са сигурношћу можемо рећи извор радикализације, а то потврђује већ поменути примјер у случају Билала Боснића. Даље, већина таквих лица долазе са сиријског ратишта са својим породицама, женом и дјецом и уколико поменути брачни пар буде ухапшен, држава нема развијен модел шта да учини са њихом дјецом која су такође, у великој мјери радикализована. Дакле, постоје случајеви да су та дјеца у ратном подручју боравила шест или седам година, гдје су отишла са 10, данас имају 16, а вратиће се као одрасли људи у пуној снази са 17 година, одрасли у једном потпуно екстремном поднебљу, нагледали се свега, вратиће се у Босну и Херцеговину, а очеви им углавном изгинули или се налазе у затвору и то представља огроман проблем за комплетно друштво. У вези с тим, са сигурношћу можемо рећи да

држава не располаже са адекватним капацитетима јер се ради о великом броју људи, не зна се ко ће бринути о тој дјечи, ко ће над њима вршити процес дерадикализације и сл. Ово су веома важна питања и она ће ускоро представљати велики проблем, а држава Босна и Херцеговина тренутно није спремна и не располаже адекватним капацитетима да се ухвати у коштац са наведеним проблемом.

2.1.5.6 Активности Босне и Херцеговине у борби против међународне радикализације путем интернета и радикализације у вјерским објектима

Радикализација путем интернета и радикализација у вјерским објектима спадају у групу веома квалитетних начина радикализације. Многе државе улажу велике напоре да такву врсту радикализованог дјеловања ставе под контролу. Шта се у Босни и Херцеговини ради по том питању видјећемо на основу резултата спроведеног истраживања:

Табела 73. *Процијените у којој мјери Босна и Херцеговина предузима активности у борби против међународне радикализације путем интернета и радикализације у вјерским објектима користећи скалу од 1-6 (1- не предузима; 2- мало предузима; 3- нити мало, нити много предузима; 4- много предузима; 5- предузима у великој мјери; 6- није ми познато)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
не предузима	15	60.0	60.0
мало предузима	4	16.0	76.0
нити мало, нити много предузима	4	16.0	92.0
предузима у великој мјери	1	4.0	96.0
није ми познато	1	4.0	100.0
Укупно	25	100.0	

Када је ријеч о питању "Процијените у којој мјери Босна и Херцеговина предузима активности у борби против међународне радикализације путем интернета и радикализације у вјерским објектима користећи скалу од 1-6 (1- не предузима; 2- мало предузима; 3- нити мало, нити много предузима; 4- много предузима; 5- предузима у великој мјери; 6- није ми познато)" (табела 73.), од укупног броја испитаника (25 испитаника), највећи број испитаника, њих 15 или 60% сматра да се "не предузима", четири испитаника (16%) сматра да се "мало предузима", такође, четири испитаника (16%) сматра да се "нити мало, нити много предузима", затим, један испитаник (4%) сматра да се

предузима у великој мјери, док се такође, један испитаник (4%) изјашњава да му "није познато". Добијени резултати на наведено питање су веома алармантни, ако се узме у обзира да су интернет и вјерски објекти мјеста која су веома погодна за вршење радикализације због чињенице да велики број људи посјећује таква мјеста. У вези с тим, када је у питању спречавање екстремизма путем интернета поједини испитаници сматрају да велике критике иду на рачун Регулаторне агенције за комуникације Босне и Херцеговине која не врши уклањање садржаја таквог типа с интернета. Поједини државни органи су разговарали с њима, обраћали им се и указивали на проблем, гдје су апеловали на хитност доношења законских и подзаконских аката да се проблем превазиђе. Такође и Стратегија за борбу против тероризма налаже да се мора донијети одређени акт који ће омогућити поменутој агенцији да цензурише и да уклања такве садржаје. Међутим, то се није десило из разлога што се они бране правом на независност медија, приватност итд. Овакво стање изазива огромну сумњу, гдје се јасно види да нема воље да се проблем превазиђе. Такође, поједини испитаници критикују чињеницу да у Сарајеву постоји екстериторијална цамија "Краља Фахта", која има дипломатски статус, гдје у њу органи реда Босне и Херцеговине не могу ући, а то је био услов Саудијске Арабије да уопште пошаље донацију за њену изградњу. Такође, они сматрају да се у њој сваког петка на цумама регрутује и радикализује велики број лица, а о томе се прича један дан и ништа се не предузима. На основу таквог става, мишљења смо да је веома сумњиво то што поменути вјерски објекат има дипломатски статус, јер заиста нема потребе за тим. Даље, оно што је апсурдно у свему томе јесте чињеница да је то држава Босна и Херцеговина дозволила. Међутим, оно што је охрабрујуће је то да се новоизабрани реис-ул-улема Исламске вјерске заједнице у Босни и Херцеговини Хусеин Кавазовић оштро бори против радикализма и екстремизма. У прилог томе, иде чињеница да се Исламска вјерска заједница ограђује од постојања парацемата, те као што смо видјели у претходним питањима почела активно да учествује у пројектима спречавања радикализације. На основу свега наведеног, мишљења смо да се по овом питању нешто мало и ради, али је то занемарљиво јер досад није било неких великих резултата, те су из тог разлога одговори на наведено питање такви.

Табела 74. Које активности у борби против међународне радикализације путем интернета и радикализације у вјерским објектима се предузимају у Босни и Херцеговини?

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
OSCE проводи један пројекат у БиХ са Исламском вјерском заједницом, који се односи на превенцију радикализма "Млади, радикализација и интернет"	5	20.0	20.0

углавном су те активности декларативног карактера без неке посебне конкретизације	1	4.0	24.0
само активности Исламске вјерске заједнице	4	16.0	40.0
нема таквих активности	14	56.0	96.0
није ми познато	1	4.0	100.0
Укупно	25	100.0	

Анализом одговора на питање "Које активности у борби против међународне радикализације путем интернета и радикализације у вјерским објектима се предузимају у Босни и Херцеговини" (табела 74.) од укупног броја испитаника (25 испитаника), пет испитаника (20%) указује да "OSCE проводи један пројекат у Босни и Херцеговини са Исламском вјерском заједницом, који се односи на превенцију радикализма "Млади, радикализација и интернет", један испитаник (4%) сматра "да су те активности углавном декларативног карактера без неке посебне конкретизације ", даље, четири испитаника (16%) сматрају да су то "само активности Исламске вјерске заједнице", затим, највећи број испитаника, њих 14 или 56% сматра да "нема таквих активности" док се један испитаник (4%) изјашњава да "му није познато". Добијени резултати у погледу овог питања такође су алармантни, с обзиром да се по овом питању као што видимо веома мало ради и што се држава уопште не бави тиме.

Табела 75. *Шта је по вашем мишљењу добро по питању активности у борби против међународне радикализације путем интернета и радикализације у вјерским објектима?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни проценат (%)
што се пројекат "Млади, радикализација и интернет" примјењује и што је у њега укључена Исламска вјерска заједница	9	36.0	36.0

нема ништа добро	15	60.0	96.0
није ми познато	1	4.0	100.0
Укупно	25	100.0	

Даље, на питање "Шта је по вашем мишљењу добро по питању активности у борби против међународне радикализације путем интернета и радикализације у вјерским објектима" (табела 75.), од укупног броја испитаника (25 испитаника), девет испитаника (36%) сматра да је добро "што се пројекат "Млади, радикализација и интернет" примјењује и што је у њега укључена Исламска вјерска заједница", затим, највећи број испитаника, њих 15 или 60% сматра да "нема ништа добро", док један испитаник (4%) истиче да "му није познато". Анализом резултата у погледу одговора на наведено питање јасно се види које су ствари по овом питању добре. Поједини испитаници истичу да је добро то што је Исламска вјерска заједница укључена у тај пројекат јер је она носилац идеологије која у неким ситуацијама може да застрани гдје то може да одведе младе у радикализацију. Ипак, већина испитаника, њих 15 сматра да по овом питању "нема ништа добро". Мишљења смо да је по овом питању, као што видимо из наведене табеле ипак нешто добро, али је то занемарљиво те су вјероватно одговори на наведено питање из тог разлога овакви.

Табела 76. *Шта је по вашем мишљењу лоше по питању активности у борби против међународне радикализације путем интернета и радикализације у вјерским објектима?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
што нема довољно активности у том погледу	7	28.0	28.0
што се не предузимају такве активности	13	52.0	80.0
што један број људи не схвата колика је опасност у питању, да се и путем друштвених мрежа може утицати на јавно мјење, мишљење и ставове неке популације	1	4.0	84.0
што се држава не бави тиме	2	8.0	92.0

нема ништа лоше	1	4.0	96.0
није ми познато	1	4.0	100.0
Укупно	25	100.0	

Приликом одговора на питање "Шта је по вашем мишљењу лоше по питању активности у борби против међународне радикализације путем интернета и радикализације у вјерским објектима" (табела 76.), испитаници су указали на неколико ствари које су лоше, гдје од укупног броја испитаника (25 испитаника), седам испитаника (28%) сматра да је лоше "што нема довољно активности у том погледу", затим, највећи број испитаника, њих 13 или 52% сматра да је лоше "што се не предузимају такве активности", један испитаник (4%) сматра да је лоше "што један број људи не схвата колика је опасност у питању, да се и путем друштвених мрежа може утицати на јавно мјење, мишљење и ставове неке популације", даље, два испитаника сматрају да је лоше "што се држава не бави тиме" затим, један испитаник (4%) сматра да "нема ништа лоше" и такође, један испитаник (4%) се изјашњава да "му није познато". На основу добијених резултата у погледу одговора на наведено питање испитаници су јасно указали на ствари које су лоше. Једино се не можемо сложити са ставом једног испитаника који сматра да по овом питању "нема ништа лоше", јер је евидентно да постоји мноштво лоших ствари. Даље, јасно се види, да поред свих одговора највише доминирају одговори који се односе на саму активност по овом питању која се не може похвалити. У вези с тим, поједини испитаници такво стање образлажу чињеницом да су Стратегије, Акциони планови и други документи обавезујући за државне институције, а нису за три веома битна сегмента: вјерске заједнице, невладин сектор и медије, што би наравно требало промијенити. Дакле, ту се јавља извјестан проблем да уколико би вјерским институцијама такве активности навели као обавезујуће онда би кршили устав и задирали у вјерске слободе, уколико би медијима наметнули такве активности, онда би кршили медијске слободе и уколико би такве обавезе наметнули невладиним организацијама онда би кршили међународно право јер се тиме спречава развој невладиног сектора. Ипак, уколико се не обавезу, а тражи се да учествују у таквим активностима, онда они често кажу да нису дужни то да раде.

Табела 77. *Шта би по вашем мишљењу требало промијенити по питању активности у борби против међународне радикализације путем интернета и радикализације у вјерским објектима?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
стратешким документима предвидјети обавезу вјерским заједницама, невладином сектору и медијима да се укључе у процес дерадикализације	8	32.0	32.0
овакав тип активности континуирано предузимати у пракси	12	48.0	80.0
да држава донесе законе који ће детаљније уредити наведену област	2	8.0	88.0
унапређивати ресурсе у борби против радикализације путем интернета и радикализације у вјерским објектима	2	8.0	96.0
није ми познато	1	4.0	100.0
Укупно	25	100.0	

У погледу одговора на питање "Шта би по вашем мишљењу требало промијенити по питању активности у борби против међународне радикализације путем интернета и радикализације у вјерским објектима" (табела 77.), од укупног броја испитаника (25 испитаника), осам испитаника (32%) сматра да би требало "стратешким документима предвидјети обавезу вјерским заједницама, невладином сектору и медијима да се укључе у процес дерадикализације", највећи број испитаника, њих 12 или 48% сматра да би требало "овакав тип активности континуирано предузимати у пракси", затим, два испитаника (8%) сматра да би требало "да држава донесе законе који ће детаљније уредити наведену област", такође, два испитаника (8%) сматра да би требало "унапређивати ресурсе у борби против радикализације путем интернета и радикализације у вјерским објектима", док један

испитаник (4%) се истиче да "му није познато" шта би требало промијенити. У погледу одговора на наведено питање испитаници су јасно навели шта би требало промијенити. У вези с тим, мишљења смо да је поред наведеног, по овом питању неопходно извршити утицај на Регулаторну агенцију за комуникације Босне и Херцеговине да се укључи у процес дерадикализације, те да остварује сарадњу са државним органима, као и да цензурише и уклања спорне садржаје.

2.1.6 Примјена програма који се односе на спречавање радикализације у Босни и Херцеговини

У циљу спровођења Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020) и спречавања терористичког дјеловања, од великог значаја је доношење и примјена програма који се односе на спречавање радикализације. Примјеном наведених програма, могу се постићи значајни резултати у погледу процеса дерадикализације.

2.1.6.1 Примјена програма који имају за циљ спречавање регрутовања терориста на тлу Босне и Херцеговине

Доношење и спровођење програма који имају за циљ спречавање регрутовања терориста представљају значајну активност сваке државе у погледу борбе против тероризма. На основу резултата спроведеног истраживања, утврдили смо шта се по овом питању ради у Босни и Херцеговини:

Табела 78. *Да ли се у Босни и Херцеговини примјењују програми који имају за циљ спречавање регрутовања терориста на тлу Босне и Херцеговине?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
не	11	44.0	44.0
није ми познато	14	56.0	100.0
Укупно	25	100.0	

Када је ријеч о питању "Да ли се у Босни и Херцеговини примјењују програми који имају за циљ спречавање регрутовања терориста на тлу Босне и Херцеговине"(табела 78.), испитаници су се изјаснили на следећи начин: 11 испитаника, или њих 44% се изјаснило за одговор "не", док се њих 14 или 56% изјаснило да "им није познато". Анализом одговора на наведено питање јасно се види да се програми који имају за циљ спречавање регрутовања терориста на тлу Босне и Херцеговине не примјењују. У прилог томе, иде и чињеница да

се 14 испитаника по овом питању изјаснило да "им није познато". Наиме, да се ови програми примјењују, сигурно се толики број испитаника не би изјаснио на овакав начин. Такође, поменути одговори су забрињавајући, уколико се има у виду колико је људи, узимајући у обзир различите извјештаје, регрутовано на тлу Босне и Херцеговине и колики проблем представља наведена појава.

Када је ријеч о питању "Уколико програми који имају за циљ спречавање регрутовања терориста на тлу Босне и Херцеговине постоје, процијените њихов квалитет користећи скалу од 1-6 (1- програми се не примјењују; 2- програми су лоши; 3- нити су лоши, нити су добри; 4- програми су добри; 5- програму су изванредни; 6- није ми познато)", од укупног броја испитаника (25 испитаника), 11 испитаника, или њих 44% сматра да "се програми не примјењују", док се њих 14 или 56% изјаснило да "им није познато". Анализом добијених резултата у погледу одговора на горе наведено питање јасно се види да се поменути програми не примјењују на тлу Босне и Херцеговине, јер они очигледно нису ни донесени. Оваква констатација је поражавајућа, с обзиром, колику опасност представља сама појава регрутовања терориста и колико је досад, према различитим извјештајима регрутовано људи на тлу Босне и Херцеговине. Такође, мишљења смо, да су се 14 испитаника изјаснила да "им није познато" из разлога што се у оквиру својих послова и задатака они не баве наведеном проблематиком, а пошто се ти програми не примјењују на тлу Босне и Херцеговине, онда су ови одговори итекако очекивани. У вези с тим, може се рећи да је ова чињеница поражавајућа, с обзиром да би неки од овако великог броја испитаника требали да знају одговор на поменуто питање, из разлога што би у оквиру послова и задатака којима се бави њихова институција у којој су запослени требала да се бави и проблемом регрутовања терориста на тлу Босне и Херцеговине. Такође, ова констатација указује и на то колико се озбиљно гледа на наведени проблем у Босни и Херцеговини.

Анализом одговора на питање "Који програми спречавања регрутовања терориста се примјењују у Босни и Херцеговини" од укупног броја испитаника (25 испитаника), 11 испитаника или њих 44% сматра да "нема таквих програма", док се њих 14, или 56% изјаснило да "им није познато". Добијени резултати у погледу овог питања такође су алармантни, с обзиром, као што смо већ поменули, колику опасност представља сама појава регрутовања терориста и колико је досад, према различитим извјештајима регрутовано људи на тлу Босне и Херцеговине.

Даље, на питање "Шта је по вашем мишљењу добро у погледу примјене програма који имају за циљ спречавање регрутовања терориста на тлу Босне и Херцеговине", од укупног броја испитаника (25 испитаника), 11 испитаника или 44% сматра да "нема ништа добро", док се њих 14 или 56% изјаснило да "им није познато". Уколико посматрамо одговоре на наведено питање, можемо рећи да су они очекивани из разлога зато што у Босни и Херцеговини не постоје наведени програми.

Приликом одговора на питање "Шта је по вашем мишљењу лоше у погледу примјене програма који имају за циљ спречавање регрутовања терориста на тлу Босне и Херцеговине", од укупног броја испитаника (25 испитаника), 11 испитаника или 44% сматра да је лоше "што нема таквих програма", док се 14 испитаника или њих 56% изјашњава да "им није познато". На основу добијених резултата у погледу одговора на наведено питање испитаници су јасно указали шта је по овом питању лоше.

Даље, на питање "Шта би по вашем мишљењу требало промијенити у погледу примјене програма који имају за циљ спречавање регрутовања терориста на тлу Босне и

Херцеговине" 11 испитаника, или 44% сматра да би требало "хитно донијети такве програме и обезбједити њихову адекватну примјену", док се 14 испитаника, или њих 56% изјаснило да "им није познато" шта би требало промијенити. Анализирајући добијене резултате, са сигурношћу можемо рећи да су испитаници понудили квалитетан приједлог шта би по овом питању требало промијенити. Такође, неведени приједлог би у што краћем временском периоду требало спровести у дјело, јер је ситуације веома алармантна.

2.1.6.2 Примјена програма едукације дјецe, адолесцената и њихових родитеља у Босни и Херцеговини у циљу спречавања радикализације

Програми едукације дјецe, адолесцената и њихових родитеља имају велики значај у погледу спречавања радикализације. Шта се у Босни и Херцеговини ради у погледу доношења и примјене ове врсте програма, јасно се види на основу резултата спроведеног истраживања:

Табела 79. *Процијените примјену програма едукације дјецe, адолесцената и њихових родитеља у Босни и Херцеговини у циљу спречавања радикализације, користећи скалу од 1-6 (1- не примјењују се; 2- мало се примјењују; 3- нити мало, нити много се примјењују; 4- много се примјењују; 5- примјењују се у великој мјери; 6- није ми познато)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
не примјењују се	12	48.0	48.0
мало се примјењују	5	20.0	68.0
нити мало, нити много се примјењују	6	24.0	92.0
примјењују се у великој мјери	1	4.0	96.0
није ми познато	1	4.0	100.0
Укупно	25	100.0	

На питање "Процијените примјену програма едукације дјецe, адолесцената и њихових родитеља у Босни и Херцеговини у циљу спречавања радикализације, користећи скалу од 1-6 (1- не примјењују се; 2- мало се примјењују; 3- нити мало, нити много се примјењују; 4- много се примјењују; 5- примјењују се у великој мјери; 6- није ми познато)" (табела 79.), од укупног броја испитаника (25 испитаника), 12 испитаника, или њих 48% сматра да "се програми не примјењују", пет испитаника (20%) сматра да се "мало примјењују", даље, шест испитаника (24%) сматра да се нити мало, нити много

примјењују", затим, један испитаник (4%) сматра да "се примјењују у великој мјери" и такође, један испитаник (4%) се изјашњава да "му није познато". Анализом добијених резултата у погледу одговора на горе наведено питање јасно се види да се поменути програми у малој мјери примјењују на тлу Босне и Херцеговине, иако већина сматра да се таква врста програма "не примјењује". Мишљења смо да је њихов став такав из разлога што је Босна и Херцеговина на самом почетку предузимања таквих активности, те је потребно вријеме да се виде одређени резултати уколико буде постојао квалитетан рад по овом питању. Због тога, не можемо се сложити и са ставом једног испитаника који сматра да се ови програми "примјењују у великој мјери". Такође, мишљења смо, да се један испитаник изјаснио да "му није познато" из разлога што се у оквиру својих послова и задатака он не сусреће са наведеном проблематиком.

Табела 80. Који програми едукације дјеце, адолесцената и њихових родитеља се примјењују у Босни и Херцеговини?

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
Мрежа свијести о радикализацији ⁴⁸⁰ , Иницијатива за борбу против тероризма на Западном Балкану ⁴⁸¹	8	32.0	32.0
један програм гдје је под окриљем OSCE-а организиован процес дерадикализације студената и средњошколаца који је обухватао њихово укључивање у глуму, односно у драмске секције	2	8.0	40.0
едукативни програми спречавања обреда исламске религије који нису у складу са традицијом бошњака (одгојни рад, традиција бошњака, обреди бошњака и сл.);	2	8.0	48.0
није ми познато	1	4.0	52.0

⁴⁸⁰ Radicalisation Awareness Network (RAN).

⁴⁸¹ Western Balcan Counterterrorism initiative (WBCTI).

нема таквих програма	12	48.0	100.0
Укупно	25	100.0	

Анализом одговора на питање "Који програми едукације дјеце, адолесцената и њихових родитеља се примјењују у Босни и Херцеговини" (табела 80.), од укупног броја испитаника (25 испитаника), осам испитаника (32%) сматра да су то "*Radicalisation Awarnes Network (RAN)*, *Western Balcan Counterterrorism initiative (WBCTI)*", два испитаника (8%) сматрају да је то "један програм гдје је под окриљем OSCE-а организиован процес дерадикализације студената и средњошколаца који обухвата њихово укључивање у глуму, односно у драмске секције", такође, два испитаника (8%) сматрају да су то "едукативни програми спречавања обреда исламске религије који нису у складу са традицијом бошњака (одгојни рад, традиција бошњака, обреди бошњака и сл.)", затим, један испитаник (4%) истиче да "му није познато", док њих 12, или 48% сматра да "нема таквих програма". Добијени резултати на горе наведено питање, такође, као и на претходно питање указују на то да се тек започело са примјеном поменутих програма и да се они у малој мјери тренутно примјењују на тлу Босне и Херцеговине. Вјероватно из тог разлога већи број испитаника сматра да се такви програми "не примјењују". Даље, јасно се види да се ти програми примјењују најчешће у сарадњи са међународном заједницом. Дакле, ту се мисли на поменуте програме Европске Уније *Radicalisation Awarnes Network (RAN)* и *Western Balcan Counterterrorism initiative (WBCTI)*". Први се односи на дјецу, младе и њихове родитеље, гдје се у оквиру њега налази један сегмент који се односи на школску дјецу и дерадикализацију у школама. Поједини испитаници истичу да Босна и Херцеговина тај пројекат проводи дјелимично, пошто њиме није обухватила комплетан образовни систем. Затим, други програм који представља иницијативу земаља Западног Балкана и који се базира на превентивном раду са школском дјецом у смислу превенције радикализма. Такође, поједини испитаници истичу да је Министарство безбједности Босне и Херцеговине иницијатор тог програма и то највише у сарадњи са међународном заједницом. Дакле, поменуто министарство је према Европској унији кандидовало пројекат за спречавање радикализације, која је тај пројекат преименовала и одлучила да он буде регионални пројекат за Србију, Словенију, Косово и све земље у региону. Поменути пројекат је институционализован и на његовом челу налази се Словенац. Европска Унија је том приликом за потребе пројекта додијелила 18 милиона евра, а Америка 6 милиона евра. Такође, важно је напоменути да је овај пројекат на самом почетку своје примјене и да већ даје одређене резултате. У пројекат су укључени цивилно друштво, тачније невладине организације, гдје им је дат новац да ангажују потребан кадар: чланове вјерских институција, социологе, психологе, психијатре и сл. Наиме, тренутно се кренуло са вршењем едукације радикализованих породица, гдје се иде до њихових домова. То је мукотрпан посао, али већ на почетку даје резултате. Поједини испитаници наводе да се чак један повратник са сиријског ратишта дерадикализовао и примљен је у тим за спровођење овог пројекта.

Даље, на питање "Шта је по вашем мишљењу добро у погледу примјене програма едукације дјеце, адолесцената и њихових родитеља у Босни и Херцеговини у циљу спречавања радикализације", од укупног броја испитаника (25 испитаника), седам

испитаника (28%) сматра да је добро "што се ти програми примјењују и што они пружају стварно много прилике да се са младим људима ради на један објективан и квалитетан начин", пет испитаника (20%) сматра да је добро "што се по том питању нешто ради", затим, 12 испитаника или њих (48%) сматра да "нема ништа добро" док се један испитаник (4%) изјашњава да му "није познато". Уколико посматрамо одговоре на наведено питање, можемо рећи да постоје ствари које су по овом питању добре. Не можемо се сложити са ставом 12 испитаника који сматрају да по овом питању "нема ништа добро". Већ смо у претходним питањима објаснили зашто је њихов став такав, а то је из разлога зато што су ови програми на самом почетку своје примјене, те је потребно вријеме да се виде резултати уколико се настави са квалитетним радом по овом питању. О томе шта је лоше по овом питању један испитаник указује да је лоше "што су се наведени програми почели касно примјењивати", два испитаника сматрају да "нема ништа лоше", док њих 12 или (48%) истиче да је лоше "што нема таквих програма". Наравно, то није тачно што се може видјети из претходних питања, гдје смо извршили дубљу анализу. Такође, важно је напоменути да поједини испитаници истичу и посебан акценат стављају на нестручан приступ, који често води ка стигматизацији, односно додатном обиљежавању дјецe, гдје се они под тим околностима још дубље гурају у радикализацију.

Табела 81. *Шта би по вашем мишљењу требало промијенити у погледу примјене програма едукације дјецe, адолесцената и њихових родитеља у Босни и Херцеговини у циљу спречавања радикализације?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
подићи свијест по питању дерадикализације на виши ниво (разним едукацијама, промоцијама итд.)	12	48.0	48.0
донијети такве програме и обезбједити њихово ефикасно спровођење у пракси	12	48.0	96.0
није ми познато	1	4.0	100.0
Укупно	25	100.0	

Даље, на питање "Шта би по вашем мишљењу требало промијенити у погледу примјене програма едукације дјецe, адолесцената и њихових родитеља у Босни и Херцеговини у циљу спречавања радикализације" (табела 81.), 12 испитаника, или 48% сматра да би требало "подићи свијест по питању дерадикализације на виши ниво (разним едукацијама, промоцијама итд.)", такође, 12 испитаника или 48% сматра да би требало

"донијети такве програме и обезбједити њихово ефикасно спровођење у пракси" док се један испитаник (4%) изјаснио да "му није познато" шта би требало промијенити. Анализирајући добијене резултате, са сигурношћу можемо рећи да су испитаници понудили квалитетне приједлоге шта би по овом питању требало промијенити. Међутим, не можемо се сложити са дијелом приједлога 12 испитаника који сматрају да би требало "донијети такве програме и обезбједити њихово ефикасно спровођење у пракси". У вези с тим, поједини испитаници истичу да су дјеца веома осјетљива категорија, те је из тог разлога неопходна синтеза полиције, центра за социјални рад, педагога и наставника у школама итд.

2.1.6.3 Примјена мултиагенцијских програма који омогућавају развијање сарадње између појединих институција и који идентификују и пружају подршку људима који су у опасности од радикализације

Квалитетном примјеном ових програма у великој мјери се остварује процес дерадикализације. На основу спроведеног истраживања јасно се види шта се конкретно ради у Босни и Херцеговини у погледу њиховог доношења и примјене:

Табела 82. *Процијените примјену мултиагенцијских програма који омогућавају развијање сарадње између појединих институција (ту се мисли на образовне институције, здравствене установе, вјерске организације, добротворне организације и правосудне органе), и који идентификују и пружају подршку људима који су у опасности од радикализације, користећи скалу од 1-6 (1- не примјењују се; 2- мало се примјењују; 3- нити мало, нити много се примјењују; 4- много се примјењују; 5- примјењују се у великој мјери; 6- није ми познато)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
не примјењују се	21	84.0	84.0
није ми познато	4	16.0	100.0
Укупно	25	100.0	

На питање "Процијените примјену мултиагенцијских програма који омогућавају развијање сарадње између појединих институција (ту се мисли на образовне институције, здравствене установе, вјерске организације, добротворне организације и правосудне органе), и који идентификују и пружају подршку људима који су у опасности од радикализације, користећи скалу од 1-6 (1- не примјењују се; 2- мало се примјењују; 3- нити мало, нити много се примјењују; 4- много се примјењују; 5- примјењују се у великој мјери; 6- није ми познато)" (табела 82.), од укупног броја испитаника (25 испитаника), 21 испитаник, или њих 84% сматра да "се програми не примјењују", док се четири испитаника

(16%) изјашњавају да "им није познато". Анализом добијених резултата у погледу одговора на горе наведено питање јасно се види да се поменути програми не примјењују на тлу Босне и Херцеговине. Мишљења смо, да су се четири испитаника изјаснила да "им није познато" из разлога што се у оквиру својих послова и задатака они не баве наведеном проблематиком, а пошто се ти програми не примјењују на тлу Босне и Херцеговине, они за њихово постојање јавно нису имали од кога да чују. Барем радује и охрабрује чињеница да се у оквиру Стратегије за превенцију и борбу против тероризма посебно налази један сегмент који обухвата наведену проблематику. У вези с тим, 13 испитаника (52%) сматра да је добро што се овај вид сарадње развија на основу поменуте Стратегије и што се о томе јавно прича.

Табела 83. *Шта би по вашем мишљењу требало промијенити по питању примјене мултиагенцијских програма који омогућавају развијање сарадње између појединих институција (ту се мисли на образовне институције, здравствене установе, вјерске организације, добротворне организације и правосудне органе), и који идентификују и пружају подршку људима који су у опасности од радикализације?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
у складу са Стратегијом донијети те програме и обезбједити њихову адекватну примјену	21	84.0	84.0
није ми познато	4	16.0	100.0
Укупно	25	100.0	

Даље, на питање "Шта би по вашем мишљењу требало промијенити по питању примјене мултиагенцијских програма који омогућавају развијање сарадње између појединих институција (ту се мисли на образовне институције, здравствене установе, вјерске организације, добротворне организације и правосудне органе), и који идентификују и пружају подршку људима који су у опасности од радикализације" (табела 83.), 21 испитаник, или њих 84% сматра да би требало "у складу са Стратегијом донијети те програме и обезбједити њихову адекватну примјену", док су се четири испитаника (16%) изјаснила да "им није познато" шта би требало промијенити. Анализирајући добијене резултате, са сигурношћу можемо рећи да су испитаници понудили квалитетан приједлог шта би по овом питању требало промијенити.

Такође, извјештај Савјета за политику демократизације указује на то да иако образовне политике у Босни и Херцеговини изричито не подстичу радикално или екстремистичко размишљање, оне дефинитивно олакшавају настајање ускогрудних, етнички искључивих група младих грађана која нису опремљена да дјелују у хетерогеном, сложеном свијету. Недостају мјере за промовисање критичког мишљења, медијске писмености, мултиперспективности и инклузивне грађанске пажње. Тренутни образовни

приступ дјелује лоше на социо-економске изгледе младих Босне и Херцеговине на све конкурентнијем глобалном тржишту⁴⁸². Посебан нагласак треба ставити на подучавање младих људским правима како би се позитивно допринијело обликовању њиховог процеса изградње идентитета и сузбијању негативног утицаја попут насилних екстремистичких идеологија. Дакле, више пажње треба посветити изградњи кључних вјештина и компетенција - попут критичког размишљања, дијалога и мирног ријешавања сукоба. Такве вјештине су неопходне за оснаживање младих да размишљају, комуницирају са другима, мирним путем изражавају своје мишљење, одбацују позиве на насиље и нетолеранцију и не врше насиље⁴⁸³. Ово подразумјева постојање потребе системске и свеобухватне реформе усмјерене на преокрет моноперспективности која карактерише образовање у Босни и Херцеговини чинећи га подложним екстремистичким манипулацијама⁴⁸⁴. Највећи противник поменутих реформи су политичке структуре у Босни и Херцеговини који одбацује све приједлоге политика образовања које би на тај начин могле ослабити њихов друштвени надзор⁴⁸⁵. Хоће ли у будућем временском периоду бити извшена реформа образовних политика и смањити утицај политичара у том погледу, а све у циљу спречавања екстремизма видјећемо у будућем временском периоду.

Према мишљењу појединих испитаника, највећи проблем приликом доношења одређених програма дерадикализације јесте што не постоје најбоље праксе из земаља Европске Уније које су у Босни и Херцеговини прихватљиве. Међутим, не можемо се сложити са тим ставом из разлога што постоји низ других сложених земаља (на примјер Њемачка) које примјењују одређене програме дерадикализације, који дају одређене резултате. Потребно је у том погледу примјенити њихову праксу и прилагодити је потребама Босне и Херцеговине. У наредној табели ћемо направити пресјек истраживања у погледу шта се на тлу Босне и Херцеговине ради по питању доношења и спровођења програма дерадикализације:

Табела 84. *Програми дерадикализације и њихова примјена на тлу Босне и Херцеговине*

Назив програма који се односе на спречавање радикализације	Његова примјена на тлу Босне и Херцеговине
Програми едукације дјече, адолесцената и њихових родитеља: Мрежа за подизање свијести о радикализацији (<i>The Radicalisation Awareness Network – RAN</i>); Иницијатива за борбу против тероризма западног Балкана (<i>The Western Balkan Counter-Terrorism initiative – WBCTI</i>); Укључивање младих у глуму, односно драмске секције.	Примјењују под утицајем међународне заједнице.

⁴⁸² Parry, V., *Countering the Cultivation of Extremism in Bosnia and Herzegovina: The Case for Comprehensive Education Reform*, Democratization Policy Council, Sarajevo, 2015. година, стр. I.

⁴⁸³ Исто, стр. 12-13.

⁴⁸⁴ Исто, стр. 21.

⁴⁸⁵ Исто, стр. II.

Програми који се односе на спречавање радикализације путем интернета и у вјерским објектима: примјењује се један програм под називом "Млади, радикализација и интернет".	Примјењују под утицајем међународне заједнице у сарадњи са Исламском вјерском заједницом
Програми едукације људи из локалних средина (дјеца, одрасли, људи из локалне самоуправе) који се односе на иницирање препознавања радикализације.	МУП Републике Српске има три пилот пројекта за спровођење инструмената дерадикализације у складу са европским принципима који се примјењују у Зворнику, Добоју и Требињу
Програми који имају за циљ спречавање регрутовања терориста.	Нису донесени, нити се примјењује
Мултиагенцијски програми који омогућавају развијање сарадње између појединих институција (ту се мисли на образовне институције, здравствене установе, вјерске организације, добротворне организације и правосудне органе) и који идентификују и пружају подршку људима који су у опасности од радикализације.	Нису донесени, нити се примјењују.
Програми оспособљавања специјалиста за спречавање радикализације.	Нису донесени, нити се примјењују.
Програми који имају за циљ спречавање радикализације у Казнено-поправним установама.	Нису донесени, нити се примјењују.

На основу свега наведеног (табела 84.), јасно се види да Босна и Херцеговина у формалном смислу располаже одређеним документима који се односе на стратешки приступ у борби против тероризма. Такође, овдје ћемо приказати који програми се примјењују у неким европским земљама:

Табела 85. *Програми дерадикализације који се примјењују у Француској, Њемачкој и Великој Британији*

Програми дерадикализације који се примјењују у Француској	<i>Програм образовног успјеха</i> (превазилажење социјалних, породичних, психолошких или академских препрека у образовном успјеху младих особа и спречавање процеса радикализације ⁴⁸⁶ ; <i>Политика превенције радикализације</i> (спречавање процеса радикализације у школама; обука и формирање тимова у циљу
---	--

⁴⁸⁶ Comité Interministeriel de la République Française, *Guide interministériel de prévention de la radicalization*, mars 2016. година, стр. 50.

спровођења процеса дерадикализације; унапређење сарадње свих субјеката друштва)⁴⁸⁷;

Програм откривања радикализације (постојање телефонске линије гдје, се лицима могу давата савјети у погледу дерадикализације)⁴⁸⁸;

Припрема, предлагање и пружање понуде и наставног програма који се користи за реинтеграцију радикализоване омладине у процесу маргинализације (Центар Понтоурни)⁴⁸⁹;

Програм Рива – истраживање и интервенција екстремистичког насиља (примјењује се према лицима која су осуђена или чекају на суђење за кривична дјела у вези са терористичким организовањем и радикализацијом)⁴⁹⁰.

Програми
дерадикализације
који се примјењују у
Њемачкој

Програм "Кохезија кроз учешће" (Федерално министарство унутрашњих послова, у договору са комесаром савезне владе, подржава пројекте демократског учешћа у савезним државама против екстремизма, посебно у руралним или неразвијеним подручјима, гдје екстремистичке тенденције највише долазе до изражаја и постају прихватљиве)⁴⁹¹;

Програм "Natif" (на арапском значи телефон) – *Излазак из тероризма и исламског фанатизма* (постојање телефонске линије гдје, се лицима могу давата савјети у погледу дерадикализације)⁴⁹²;

Програм Hayat је један од првих програма (на арапском и турском језику значи живот - укључује бивше полицајце и специјалисте из области борбе против радикалног исламизма, којим се врши савјетовање и праћење радикализоване омладине и њихове породице)⁴⁹³;

Активности Њемачке мреже за превенцију насиља (VPN) у оквиру које се проводе програми дерадикализације⁴⁹⁴.

---

⁴⁸⁷ (<https://eduscol.education.fr/cid100811/prevention-radicalisation.html>), 26. 08. 2019. година.

⁴⁸⁸ Pietrasanta, S., *La déradicalisation, outil de lutte contre le terrorisme*, Paris, 2015. година, стр. 25.

⁴⁸⁹ (<https://france3-regions.francetvinfo.fr/centre-val-de-loire/indre-loire/chinon/etat-devoile-nouveau-dispositif-deradicalisation-apres-echec-pontourny-indre-loire-1363179.html>), 26. 08. 2019. година.

⁴⁹⁰ (<https://france3-regions.francetvinfo.fr/centre-val-de-loire/indre-loire/chinon/etat-devoile-nouveau-dispositif-deradicalisation-apres-echec-pontourny-indre-loire-1363179.html>), 26. 08. 2019. година.

⁴⁹¹ Вид. *Strategie der Bundesregierung zur Extremismusprävention und Demokratieförderung*, стр. 14-16; Преузето: (<https://www.bmfsfj.de/blob/109002/5278d578ff8c59a19d4bef9fe4c034d8/strategie-der-bundesregierung-zur-extremismuspraevention-und-demokratiefoerderung-data.pdf>), 14. 12. 2018. година.

⁴⁹² El Difraoui, A., Uhlmann, M., *Pré évention de la radicalisation et déradicalisation: Les modèles Allemand, Britannique et Danois*, Institut français des relations internationales, Politique étrangère, numéro 4, Paris, Hiver 2015. година, стр. 172-173.

⁴⁹³ (<https://www.hayat-deutschland.de/>), 28. 08. 2019. година.

⁴⁹⁴ El Difraoui, A., Uhlmann, M., *Нав. дјело*, стр. 174-175.

Програми дерадикализације који се примјењују у Великој Британији	<p><i>Програми који су сажети у систем 4 "П": спријечити (prevent)–спријечити људе да постану терористи или подржавају тероризам, прогонити (pursue) – зауставити терористичке нападе, заштитити (protect) – ојачати домаће ресурсе од терористичког напада и припремити (prepare) – ублажити утицај терористичког напада⁴⁹⁵;</i></p> <p><i>Програми Фондације Quilliam (најпознатија организација на пољу спречавања радикализације, која врши обуку појединих субјеката у погледу спречавања радикализације⁴⁹⁶;</i></p> <p><i>Програми Фондације активних промјена (ACF - Active Change Foundation) чији је циљ делегитимизација екстремистичких дискурса и рад са младима⁴⁹⁷;</i></p> <p><i>Програми Иницијативе јединства (TUI - The Unity Initiative), која пружа емоционалну, породичну и практичну подршку у затвору и заједници, радикализованим младим људима и бившим преступницима, с циљем да их позитивно оснажи за интеграцију у друштву⁴⁹⁸.</i></p>
---	--

Поменути програми у табели 85. обухватају борбу против свих начина радикализације. Дакле, овим програмима су обухваћени сви сегменти радикализације. Уколико посматрамо Босну и Херцеговину, још једном се потврђује став да је у њој процес дерадикализације на самом почетку. Даље, и поред постојања формалних ресурса са којима Босна и Херцеговина располаже у погледу борбе против тероризма, јасно се види да они нису у потпуности имплементирани у пракси.

2.2 Субјекти супротстављања тероризму у Босни и Херцеговини

Постоји мноштво фактора који остварују свој утицај и чине Босну и Херцеговину веома специфичном државом. Ту се прије свега мисли на присуство ОНР-а (*Office of the High Representative*), политичке прилике, структуру становништва, вјерске разлике, присуство великог броја људи из арапског свијета и утицај њихове културе и идеологије на домаће становништво и сл. Сама специфичност Босне и Херцеговине као државе, проузроковала је веома сложену државну структуру. Наиме, државни апарат Босне и Херцеговине је веома сложен и разубјен, што понекад доводи до различитих проблема у погледу проходног функционисања државних институција.

⁴⁹⁵ Вид. *The United Kingdom's strategy for Countering terrorism*, 2018. година, стр. 3, 8.

⁴⁹⁶ (<https://www.quilliaminternational.com/divisions/quilliam-global/programmes/>), 29. 08. 2019. година.

⁴⁹⁷ (<https://www.linkedin.com/company/active-change-foundation-limited>), 29. 08. 2019. година.

⁴⁹⁸ (<https://www.theunityinitiative.com/>), 29. 08. 2019. година.

Дакле, правни поредак, као и међунационални и политички односи у Босни и Херцеговини несумњиво уносе конфузију и отежавају нормално функционисање државе. Тако, када је ријеч о борби против тероризма можемо рећи да Босна и Херцеговина располаже великим бројем институција (гдје неке чак нису нашле своје утемељење у Уставу Босне и Херцеговине), па се чак у пракси дешавало да постоји сукоб надлежности између њих, о чему ће у наредном тексту више бити ријечи. Поједине институције које се баве борбом против тероризма дјелују на државном, док друге дјелују на ентитетском нивоу.

*Министарство одбране Босне и Херцеговине*⁴⁹⁹ је једна од значајних институција у борби против тероризма. У склопу министарства постоје организационе јединице које се баве борбом против тероризма. Дакле, Сектор за међународну сарадњу обавља послове у вези међународне одбрамбене сарадње, израђује приједлоге, стратешке процјене, планове, извјештаје и програме сарадње са другим државама, прати имплементацију и реализацију међународних обавеза и слично. Поред њега, велики значај има и Сектор за обавјештајно безбједносне послове који прикупља, обрађује и дистрибуише различите врсте података које се односе и на терористичке активности. У склопу наведеног министарства налазе се Оружане снаге Босне и Херцеговине, које представљају једну од најзначајнијих институција која се поред заштите уставног уређења и државног суверенитета од различитих облика угрожавања, бави и борбом против тероризма.

Оружане снаге Босне и Херцеговине су професионална и војна сила која се састоји од три пјешадијска пука. Поменути пукови су конституисани на такав начин да у састав сваког пука улази један од три конститутивна народа која живе у Босни и Херцеговини. Поред различитих врста задатака, Оружане снаге Босне и Херцеговине учествују у операцијама колективне сигурности, у операцијама подршке миру и самоодбрани, укључујући и борбу против тероризма. У саставу Оружаних снага Босне и Херцеговине постоји Војно-обавјештајни род који прикупља, обрађује и дистрибуише информације у вези са Оружаним снагама, што се односи и на област терористичких активности са циљем подршке војних мисија *Оружаних снага*⁵⁰⁰. Наиме, за Оружане снаге Босне и Херцеговине, борба против тероризма представља компоненту мисије Оружаних снага, која предвиђа "учешће у операцијама колективне сигурности, операција подршке миру и самоодбране". Политика Босне и Херцеговине одређује тероризам као један од главних изазова и ризика за сигурност Босне и Херцеговине. Војна доктрина Оружаних снага Босне и Херцеговине посебно наглашава да заштита суверенитета и територијалног интегритета укључује борбу против тероризма. Таква доктрина подразумијева да Оружане снаге Босне и Херцеговине предузимају мјере самозаштите, сарађују с другим безбједносним снагама интерно и екстерно (као што су државе чланице ОСЦЕ-а, партнери у програму НАТО-а, Партнерство за мир и чланице НАТО-а) у процесима откривања, истраге и предузимања мере против тероризма. Војно-обавјештајни огранак постоји у оквиру Оружаних снага Босне и Херцеговине и ради на правовременом откривању терористичких активности, на војној контроли, као и развој превентивних мера. У оквиру своје структуре, не постоји одређена јединица за борбу против тероризма, али Предсједништво Босне и Херцеговине може га ангажовати својим налогом за спровођење активности за борбу против тероризма⁵⁰¹.

⁴⁹⁹ (http://www.mod.gov.ba/Default.aspx?template_id=143&pageIndex=1), 06. 02. 2019. година.

⁵⁰⁰ *Закон о одбрани Босне и Херцеговине* (Службени гласник 88/05), чл. 2, 4, 9.

⁵⁰¹ *Permanent Mission of Bosnia and Herzegovina to the United Nations Office at Vienna, OSCE and other International Organisations, Vienna, Note Verbale, FSC.EMI/55/18, 13 April 2018. година, стр. 4-5.*

Обавјештајно - безбједносна агенција Босне и Херцеговине је одговорна за прикупљање обавјештајних података у вези са пријетњама по безбједност Босне и Херцеговине, како унутар, тако и ван државе. Агенција је одговорна за анализирање прикупљених података и њихово преношење овлашћеним функционерима и тијелима (највиши органи власти и њихови представници), као и за прикупљање, анализирање и преношење обавјештајних података са сврхом пружања помоћи овлашћеним службеним лицима, како је дефинисано законима о кривичном поступку у Босни и Херцеговини, те осталим мјеродавним тијелима у Босни и Херцеговини, када је то потребно ради сузбијања пријетњи по безбједност Босне и Херцеговине, а ту се мисли и на пријетњу са аспекта тероризма, укључујући и међународни тероризам. Дакле, Организациона структура Агенције је таква да се значајан број њених људских и техничких ресурса фокусира на прикупљање и обраду података који се користе за спречавање и сузбијање терористичких пријетњи⁵⁰². Оно што је овдје важно поменути огледа се у чињеници да Обавјештајно – безбједносна агенција редовно шаље информације о финансирању тероризма и другим, са тим повезаним пријетњама свим релевантним агенцијама и институцијама у Босни и Херцеговини, као и значајним међународним институцијама и партнерским агенцијама које су ангажоване у Глобалној коалицији против тероризма⁵⁰³.

*Министарство безбједности Босне и Херцеговине*⁵⁰⁴ је веома важна институција у погледу борбе против тероризма, која у свом саставу поред безбједносних агенција које ћемо посебно споменути, а које дају велики допринос у борби против тероризма, има Сектор за борбу против тероризма, организованог криминала, корупције, ратних злочина и злоупотребе наркотика у оквиру ког се између осталог налази Одсјек за борбу против тероризма. У надлежност одсјека спада: провођење релевантних међународних инструмената и стандарда; израда нових законских рјешења по питањима борбе против тероризма; израда стратегијских и акционих планова; надзор над правовременим и ефикасним спровођењем закона и прописа који се односе на: сузбијање тероризма, сузбијање активности група које се баве кријумчарењем оружја за потребе терористичких група, нуклеарног и хемијско-биолошког оружја, те финансирањем тероризма или група које га подупиру, а посебно оних за које се сумња да су у спрези са другим облицима организованог криминала; координација активности и сарадња са агенцијама у саставу Министарства безбједности, као и другим релевантним институцијама Босне и Херцеговине на пољу борбе против тероризма; и вршење сарадње са међународним организацијама. Даље, Вијеће министара Босне и Херцеговине је на приједлог Министарства безбједности Босне и Херцеговине, на својој 93. Сједници одржаној 8. марта 2017. године, донијело Одлуку о формирању Тима за одговор на хитне случајеве у рачунарским установама Босна и Херцеговина (*ЦЕРТ*), који се налази у Сектору за информатику и телекомуникационе системе Министарства безбједности Босне и Херцеговине. Поред тога, Министарство безбједности Босне и Херцеговине има за циљ да изради Стратегију за сигурност мрежа и информацијских система, Стратегију о кибернетичкој безбједности у Босни и Херцеговини, те преузме иницијативу за доношење Закона о информационој безбједности и безбједности мрежних и информационих система

⁵⁰² (<http://www.osa-oba.gov.ba/nadls.html>), 06. 02. 2019. година.

⁵⁰³ *Исто*, стр. 7.

⁵⁰⁴ (<http://www.msb.gov.ba/onama/default.aspx?id=1677&langTag=sr-SP-Cyrl>), 05. 02. 2019. година.

у складу с Директивом о мјерама за високи ниво стандарда безбједности и информационих система широм Уније⁵⁰⁵.

*Дирекција за координацију полицијских тијела*⁵⁰⁶ даје велики допринос у погледу борбе против тероризма. У оквиру своје организационе структуре садржи неколико Сектора који се поред осталих послова баве и борбом против тероризма. Наиме, Сектор за координацију и сарадњу, врши послове комуникације, сарадње и координације између полицијских тијела у Босни и Херцеговини, те предузима потребне мјере и радње у циљу координације оперативних задатака (ту се мисли и на борбу против тероризма) полицијских тијела Босне и Херцеговине. Сектор за међународну оперативну полицијску сарадњу представља јединствену тачку за размјену информација на стратешком и оперативном нивоу у склопу провођења међународних истрага. Такође, Сектор за стратешку анализу, процјене, планирање и ИТ подршку анализира податке прикупљене од полицијских агенција и других тијела, те сачињава аналитичке извјештаје и препоруке који се односе на безбједносну ситуацију у Босни и Херцеговини. Кроз координацију активности учествује у развоју и примјени стратешких акционих планова за борбу против тероризма, те прати њихово провођење. У склопу ударних, оперативних и других радних група формираних од стране Вијећа министара, Министарства безбједности, Тужилаштва Босне и Херцеговине, поменута Дирекција има учешће у раду: Ударне групе за борбу против тероризма и јачања способности за борбу против тероризма; Оперативне групе за борбу против тероризма; редовних седмичних састанака надлежних полицијских и других тијела у Босни и Херцеговини, на којима се размјењују информације о сигурносно интересантним лицима и догађајима који се могу довести у везу са тероризмом; Надзорног тијела за имплементацију Стратегије Босне и Херцеговине за превенцију и борбу против тероризма (2015-2020).

*Гранична полиција Босне и Херцеговине*⁵⁰⁷ врши различите послове контроле државне границе и аеродрома. Дакле, њене јединице које припадају одређеним теренским канцеларијама, чији рад координира Управа за операције, у склопу поменуте контроле врше спречавање и откривање различитих врста кривичних дјела. Наиме, у склопу тих поменутих активности она даје значајан добринос и у борби против тероризма. Приликом контроле државне границе и аеродрома, Гранична полиција Босне и Херцеговине је у оквиру своје надлежности овлаштена да хапси, односно да спријечи улазак или излазак терориста из Босне и Херцеговине, као и да спријечи извршење неких других кривичних дијела (фалсификовање докумената, организовани криминалитет, кријумчарење и сл.), који су у вези са тероризмом. Већ смо поменули да Европска унија акценат ставља на појачану контролу државних граница због наглог пораста страних терористичких бораца. Поред наведеног, њена Канцеларија за стратешко планирање и европске интеграције израђује стратешке планове развоја и рада на основу утврђене политике и смјерница Министарства безбједности и Граничне полиције Босне и Херцеговине. Поменута канцеларија, такође, непосредно предузима активности у области ефикасне унутрашње координације процеса европских интеграција из надлежности Граничне полиције Босне и Херцеговине те непосредно предузима и координира активности на усклађивању прописа из надлежности Граничне полиције Босне и Херцеговине с *acquis*-ом. Све поменуте

---

⁵⁰⁵ *Permanent Mission of Bosnia and Herzegovina to the United Nations Office at Vienna, OSCE and other International Organisations, Vienna, Note Verbale, FSC.EMI/55/18, 13 April 2018. година, стр. 10-11.*

⁵⁰⁶ (http://www.dkpt.ba/default.aspx?langTag=hr-HR&template_id=135&pageIndex=1), 05. 02. 2019. година.

⁵⁰⁷ (<http://www.granpol.gov.ba/Content/Read/13?title=Organizacija>), 06. 02. 2019. година.

активности Канцеларија за стратешко планирање и европске интеграције се односе и на борбу против тероризма.

*Државна агенција за истраге и заштиту (СИПА)*⁵⁰⁸, је такође једна од значајних институција у супротстављању тероризму. Борба против тероризма, једног од највећих безбједносних изазова савременог свијета, спада у приоритете рада ове институције. У оквиру Криминалистичко-истражног одјељења СИПА-е налази се Одсјек за борбу против тероризма и трговине АБХО. Као дио антитерористичке коалиције, у складу са програмским циљевима СИПА-е и усвојеним стратешким документима на нивоу Босне и Херцеговине, Одсјек је оспособљен да спроводи најсложеније истраге у вези са тероризмом, о чему свједоче бројне реализоване оперативне акције у овој области. Одсјек за борбу против тероризма и трговине АБХО врши спречавање, откривање и истрагу кривичних дјела тероризма и кривичних дјела недозвољене трговине нуклеарним материјама и хемијско-биолошким оружјем, те изучава стање и појавне облике криминала у овој области, планира и изводи полицијске активности у рјешавању најсложенијих предмета из ове области, прати, анализира, координира и заједнички учествује у предузимању мјера и радњи у раду на најсложенијим предметима у овој области који се воде у регионалним уредима, анализира услове и околности настанка појавних облика ове врсте криминала, предлаже мјере за превенцију и ради друге послове у складу са законом. Такође, овдје је важно поменути и Финансијско-обавјештајно одјељење, које представља једину финансијско-обавјештајну јединицу у Босни и Херцеговини која функционише у складу са обавезујућим међународним стандардима у области спречавања и борбе против прања новца и финансирања терористичких активности. Наведено одјељење прима, сакупља, евидентира и анализира податке, информације и документацију, те истражује и просљеђује резултате анализа и/или истрага, податке и документацију тужилаштвима и другим надлежним органима како у Босни и Херцеговини тако и у иностранству. Поред ових послова, обавља и послове превенције прања новца и финансирања терористичких активности, промовише сарадњу између надлежних органа Босне и Херцеговине, Федерације Босне и Херцеговине, Републике Српске и Брчко дистрикта Босне и Херцеговине, односно промовише сарадњу с надлежним органима других држава и међународних организација у овој области.

*Служба за послове са странцима*⁵⁰⁹ је главни носилац у рјешавању проблематике имиграција на читавом подручју Босне и Херцеговине и првенствено се бави надзором и контролом над кретањем и боравком странаца у Босни и Херцеговини, чиме се даје значајан допринос заштити безбједносног система Босне и Херцеговине од различитих облика угрожавања, укључујући и терористичке активности. Обављањем оперативно-инспекцијских и управно-правних послова, Служба контролише долазак странаца из визног режима у Босну и Херцеговину кроз поступке овјере позивних писама, рјешава статус странаца у Босни и Херцеговини кроз одобравање или одбијање боравака странаца у земљи, отказ боравака, протјеривање, стављање под надзор те присилно удаљење странаца из земље. Служба врши претходно све неопходне безбједносне провјере, прије одлучивања код поступка овјере позивних писама, провјере код издавања претходне

⁵⁰⁸ Уп. (<http://www.sipa.gov.ba/sr/o-nama/struktura/organizaciona-struktura/kriminalisticko-istravno-odjeljenje>), 06. 02. 2019. година; Поповић, П., *Капацитети Босне и Херцеговине у погледу кривичног гоњења терориста са посебним освртом на улогу полицијских агенција*, Годишњак факултета безбедности, Београд, 2019. година стр. 324-326.

⁵⁰⁹ (<http://sps.gov.ba/nadleznost/?lang=sr>), 07. 02. 2019. година.

сагласности за издавање визе типа “Д” и прије рјешавања захтјева за одобрење привременог и сталног боравка. Вршењем неопходних безбједоносних провјера у поступку овјере позивних писама, односно прије него што странац дође у Босну и Херцеговину, штити се безбједоносни систем Босне и Херцеговине. У циљу стварања доприноса укупном безбједоносном систему Босне и Херцеговине, Служба, у оквиру својих оперативно-инспекцијских надлежности, оперативним радом инспектора за странце, свакодневно прикупља податке о свим видовима нерегуларних миграција и нерегуларним мигрантима, надзире и контролише боравак странаца кроз њихову евентуалну злоупотребу и незаконитост у кориштењу боравка и евентуалном угрожавању јавног поретка или националне безбједности земље од одређених категорија странаца, што се односи и на лица која имају везе с тероризмом.

*Министарство унутрашњих послова Републике Српске*⁵¹⁰ је једна од најзначајнијих институција у погледу борбе против тероризма. Када је ријеч о тероризму, све униформисане и криминалистичке организационе јединице министарства се на неки начин у склопу својих редовних послова и задатака баве и борбом против тероризма, било да се ради о локалном (полицијске станице), регионалном (полицијске управе), републичком нивоу (организационе јединице у сједишту министарства). У оквиру Службе министра постоји Одјељење за међународну сарадњу које координира послове међународне сарадње (што се односи и на сарадњу по питању тероризма) у складу са законским прописима Републике Српске и Босне и Херцеговине и споразумима потписаним са полицијским структурама Босне и Херцеговине и Брчко Дистрикта. Даље, овдје је важно поменути Управу за борбу против тероризма и екстремизма која се састоји од двије јединице: Јединица за борбу против тероризма и екстремизма и Јединица за превенцију и аналитику. Поменута управа има следеће надлежности: врши обраду кривичних дјела из области тероризма и екстремизма као и ратних злочина и кривичних дјела по међународном хуманитарном праву; врши послове контроле, надзора и инструктивног усмјеравања рада свих организационих јединица Министарства унутрашњих послова Републике Српске надлежних за рад по наведеним кривичним дјелима уз подршку криминалистичко-обавјештајних анализа, криминалистичко-техничких метода и средстава и посебних оперативних послова; врши надзор над законитошћу рада тих организационих јединица, предлаже мјере, одређује рокове, одређује обавезе полицијских управа у области контроле наложених мјера, а све с циљем превенције, откривања и расвјетљавања кривичних дјела из области тероризма и екстремизма као и откривања и расвјетљавања ратних злочина и кривичних дјела по међународном хуманитарном праву; за потребе вођења аналитичке истраге користи све расположиве базе података Министарства као и податке и информације из свих отворених извора; под условом и на начин прописан законом, издваја и користи случајне налазе прикупљене истражним и посебним истражним радњама ради покретања нове истраге или допуне постојећих истрага; прати реализацију, предлаже мјере унапређења, прати, проучава и анализира стање, кретање и појавне облике криминалитета из своје надлежности као и примјену криминалистичко-техничких метода, криминалистичко-обавјештајне анализе и посебних оперативних послова; усмјерава рад других организационих јединица на пословима борбе против тероризма и екстремизма и њихове превенције; предузима мјере на унапређењу организације, вршења послова и послова побољшања ефикасности на пољу борбе против тероризма и екстремизма;

---

⁵¹⁰ Уп. (<http://www.mup.vladars.net/>), 07. 02. 2019. година; Поповић, Нав. дјело, стр. 326-328.

припрема подзаконске прописе којима се регулише рад и поступање на пољу борбе против тероризма и екстремизма; припрема програме стручног оспособљавања и усавршавања, припрема аналитичко-информативне материјале из дјело круга рада; остварује потребну сарадњу са другим државним органима; поступа по релевантним сазнањима обавјештајно безбједносне службе када се односе на дјело круга рада Управе; обавља и друге послове из дјело круга рада Управе. Такође, овдје је важно споменути и Специјалну антитерористичку јединицу која планира, организује и извршава најсложеније безбједносне послове и задатке који се односе на сузбијање тероризма директном интервенцијом у циљу елиминисања терористичких група и разбијања организованих мрежа терориста, откривање, хватање и неутрализовање организованих криминалних група и појединаца; врши усклађивање плана акција када се ради са другим учесницима у акцији; помаже оперативним организационим јединицама Министарства у извршавању одређених оперативно-тактичких мјера и радњи које су ван њиховог домена дјеловања; рјешавање талачких ситуација кроз сљедеће активности: ослобађање талача из отетог авиона, воза, пловног објекта, теретног или путничког моторног возила, стана, куће или другог грађевинског објекта, врши преговоре о ослобађању талача без употребе силе; врши успостављање јавног реда и мира у ситуацијама високог ризика и сл.

*Федерално министарство унутрашњих послова Босне и Херцеговине*⁵¹¹ у оквиру своје надлежности бави се и спречавањем и откривањем кривичних дјела тероризма. Поменути активност остварује путем своје организационе јединице, Федералне управе полиције⁵¹². Наиме, овдје је важно напоменути да се у оквиру Федералне управе полиције, налази Федерална истражна служба криминалистичке полиције која непосредно проводи најсложеније криминалистичке обраде на подручју Федерације Босне и Херцеговине, те у складу са надлежностима Федералног министарства унутрашњих послова, организује и остварује сарадњу о питањима спречавања и откривања кривичних дјела, укључујући и кривично дјело тероризма. Такође, и Сектор униформисане полиције има велики значај у погледу борбе против тероризма. Припадници Сектора униформисане полиције планирају појачане мјере безбједности за заштиту личности приликом њиховог боравка на подручју Федерације Босне и Херцеговине, те анализирају и утврђују матрицу сигурносног ризика за личности које штите, те на такав начин превентивно дјелују на могуће терористичке пријетње. Такође, пружају подршку другим организационим јединицама у извршавању оперативних акција, хапшењу, претресима и задржавању лица, што се односи и на терористе. У оквиру Федералне управе полиције се налази и Специјална полицијска јединица која је намјењена за вршење сложених и високоризичних безбједносних послова, прије свега за борбу против тероризма, организованог криминала и хапшење посебно опасних криминалаца и криминалних група које својом дјелатношћу представљају велику опасност по живот или пријете разарањем материјалних добара с тешким посљедицама. Такође, ова јединица је обучена и опремљена да у компликованим и екстремним ситуацијама (на примјер талачке ситуације) обавља најсложеније полицијске послове – антиснајперске заштите, потраге, праћења, блокаде, засједе, претресе, привођење опасних и одбјеглих особа.

*Полиција Брчко дистрикта*⁵¹³ такође даје свој допринос у борби против тероризма.

⁵¹¹ (<http://www.fmup.gov.ba/v2/>), 07. 02. 2019. година.

⁵¹² Уп. (<http://www.fup.gov.ba/>), 07. 02. 2019. година; Поповић, *Нав. дјело*, стр. 328-329.

⁵¹³ Уп. (<https://policijabdbih.gov.ba/sr/organizacione-jedinice-policije/jssten.html>), 08. 02. 2019. година; Поповић, *Нав. дјело*, стр. 330-331.

Као и код ентитетских министарстава, све униформисане и криминалистичке организационе јединице Полиције Брчко дистрикта се на неки начин у склопу својих редовних послова и задатака уједно баве и борбом против тероризма. На примјер, Јединица опште полиције обезбјеђује одређене личности и објекте и на такав начин превентивно дјелује у погледу спречавања терористичких активности. Овдје је веома важно поменути Јединицу за спречавање и сузбијање тероризма и екстремног насиља. Поменута јединица је надлежна да прати, изучава и истражује стања и појавне облике кривичних дјела тероризма и појаве у овом подручју полицијског дјеловања и пружа стручну помоћ у овом подручју полицијског дјеловања; организује, планира, предузима оперативне и друге мјере и радње и најпогодније начине за спречавање и откривање извршилаца кривичних дјела и носилаца безбједносно - интересантних појава из овог подручја полицијског дјеловања; врши изразу и судјелује у изради информација и других стручних материјала; сарађује са другим организационим јединицама Полиције Брчко дистрикта; остварује непосредну сарадњу с другим државним тијелима, институцијама, међународним организацијама и полицијама страних држава у обављању послова који се односе на борбу против тероризма и вођење прописаних евиденција из своје надлежности.

*Суд Босне и Херцеговине*⁵¹⁴ је надлежан за Кривична дјела предвиђена Кривичним законом Босне и Херцеговине и другим законима Босне и Херцеговине. У вези с тим, поменути суд је надлежан и за кривично дјело тероризма, јер је поменуто кривично дјело предвиђено Кривичним законом Босне и Херцеговине. Суд је даље надлежан за кривична дјела утврђена законима Републике Српске, Федерације Босне и Херцеговине и Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине када та кривична дјела: угрожавају суверенитет, територијални интегритет, политичку независност, државну безбједност и међународни субјективитет Босне и Херцеговине; могу имати озбиљне реперкусије или штетне посљедице на привреду Босне и Херцеговине, или могу изазвати друге штетне посљедице за Босну и Херцеговину или могу изазвати озбиљну економску штету или друге штетне посљедице ван територије датог ентитета или Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине. Дакле, у вези с овом констатацијом можемо рећи да је Суд Босне и Херцеговине надлежан за кривична дјела тероризма и нека друга кривична дјела која могу имати везе с тероризмом иако су та дјела предвиђена Кривичним законима ентитета и Брчко дистрикта Босне и Херцеговине. У саставу Суда Босне и Херцеговине, налази се кривично одјељење чији је одјел III поред мноштва различитих кривичних дјела надлежан и за кривична дјела тероризма.

*Тужилаштво Босне и Херцеговине*⁵¹⁵ је надлежно за провођење истрага за кривична дјела за која је надлежан Суд Босне и Херцеговине, те за гоњење извршилаца пред Судом Босне и Херцеговине у складу са законом о кривичном поступку и другим примјенивим законима. У вези с тим, пошто је, како смо већ у претходном тексту навели, Суд Босне и Херцеговине надлежан за кривична дјела тероризма, онда је за ова кривична дјела надлежно и Тужилаштво Босне и Херцеговине. Овај орган је надлежан за примање захтијева за међународну правну помоћ у кривичним стварима које се односе и на кривична дјела тероризма, у складу са законима, мултилатералним и билатералним споразумима и конвенцијама, укључујући захтјеве за изручење или предају тражених лица

---

⁵¹⁴ Закон о Суду Босне и Херцеговине (Службени гласник број: 49/09; 74/09; 97/09), чл. 7 и 14.

⁵¹⁵ (<http://www.tuzilastvobih.gov.ba/?opcija=sadrzaj&kat=1&id=3&jezik=b>), 07. 02. 2019. година.

од стране судова или органа на подручју Босне и Херцеговине и других држава, односно Међународних судова и Трибунала. Даље, као и код Суда Босне и Херцеговине, одјел III Тужилаштва Босне и Херцеговине је надлежан за кривична дјела тероризма. Такође, важно је поменути да је одлуком Савјета министара Босне и Херцеговине 2004. године, успостављена Ударна група за борбу против тероризма и јачање способности за борбу против тероризма која ради под руководством Тужилаштва Босне и Херцеговине и надзором Министарства безбједности Босне и Херцеговине. Поред Тужилаштва Босне и Херцеговине које је на челу Ударне групе, њу чине највиши званичници Агенције за истраге и заштиту, Дирекције за координацију полицијских тијела, Граничне полиције БиХ, Обавјештајно-безбједносне агенције, Службе за послове са странцима, Управе за индиректно опорезивање, МУП-а Републике Српске, Федералне управе полиције и Полиције Брчко дистрикта. Формирањем Ударне групе за откривање кривичних дјела тероризма, институционализована је борба против тероризма у Босни и Херцеговини. Дакле, Тужилаштво Босне и Херцеговине осигурава сарадњу и координира рад тијела која учествују у борби против тероризма, прикупљањем информација о свим случајевима тероризма на територији Босне и Херцеговине и спроводећи истраге. Активности Тужилаштва Босне и Херцеговине у овом сегменту огледају се првенствено у откривању мреже која осигурава финансијску и сваку другу подршку лицима за која се сумња да су повезана са појединцима, правним лицима или удружењима чије дјеловање указује на кривична дјела тероризма. Кроз сегмент дјелатности Ударне групе, Тужилаштво Босне и Херцеговине ради на успостављању контакта и сарадње са експертима Савјета Европе и Савјета безбједности УН-а из области тероризма⁵¹⁶. Поред тога, у циљу још ефикасније борбе против тероризма, 2011. године, на састанку Ударне групе, формирана је Оперативна група за борбу против тероризма коју чине представници нижег ранга Дирекције за координацију полицијских тијела, Државне агенције за истраге и заштиту (Сипа), Граничне полиције, Обавјештајно-безбједносне агенције, Службе за послове са странцима, Министарства унутрашњих послова Републике Српске, Федералне управе полиције и Полиције Брчко Дистрикта⁵¹⁷.

На основу свега наведеног, јасно се види да Босна и Херцеговина располаже значајним капацитетима у погледу борбе против тероризма. Формално изгледа готово савршено, али у пракси је то сасвим много другачије. Отежавајућа околност таквог стања је специфичност Босне и Херцеговине као државе и њена сложена организациона структура. Босна и Херцеговина има веома сложен државни апарат, који нема оправдање за своје постојање с обзиром на њену величину и број становника. Као такав, он је нефункционалан и неефикасан јер не задовољава основне принципе организације, пошто изискује непотребно велике трошкове. Поред тога, оно што је поражавајуће јесте да постојање свих полицијских агенција на државном нивоу није у складу с Уставом Босне и Херцеговине⁵¹⁸. Такво стање је погубно за сваку државу, јер се не може правним нередом

⁵¹⁶ (<http://www.tuzilastvobih.gov.ba/?opcija=sadrzaj&kat=3&id=7&jezik=b>), 07. 02. 2019. година.

⁵¹⁷ (<http://sipa.gov.ba/bs/aktuelnosti/najava-po%20C4%8Dela-sa-radom-operativna-grupa-za-borbu-protiv-terorizma/8811>), 11. 07. 2019. година.

⁵¹⁸ Устав Босне и Херцеговине по принципу позитивне нумерације у члану III став 1. предвиђа и таксативно наводи надлежности институција Босне и Херцеговине: спољна политика; спољнотрговинска политика; царинска политика; монетарна политика, како је одређено чланом VII; финансирање институција и међународних обавеза Босне и Херцеговине; политика и регулатива за уселјавање, избјеглица и азил; спровођење међународних и међуентитетских кривично правних прописа, укључујући и односе са

успоставити правни ред у држави. Даље, законска регулатива је у многоме разуђена и велики број закона регулише исту ствар, што уједно даје овлашћење различитим институцијама да буду надлежне за ту исти ствар. На примјер, кривична дјела тероризма су регулисана Кривичним законом Босне и Херцеговине, ентитетским кривичним законима и Кривичним законом Брчко дистрикта. Поред тога, у Босни и Херцеговини постоји велики броја полицијских агенција, које су на основу закона који регулишу њихов рад надлежне за борбу против тероризма. Међутим, када се дође у ситуацију, да је велики број полицијских агенција надлежно за исту ствар, онда такво стање у погледу ријешавања конкретних ствари може да доведе до конфузије. На основу тога, можемо рећи да законска регулатива која регулише надлежности полицијских агенција у Босни и Херцеговини у погледу кривичног дјела тероризма није у потпуности прилагођена поменутиим агенцијама, што понекад може довести до сукоба надлежности између њих.

На примјер, навешћемо сукоб надлежности између *Федералног министарства унутрашњих послова Босне и Херцеговине* и *Министарства унутрашњих послова кантона Сарајево* након извршеног терористичког акта који се догодио у сарајевском насељу Рајловац, када је припадник вехабијског покрета Енес Омерагић усмртио двојицу војника *Оружаних снага Босне и Херцеговине*. Након извршеног терористичког акта, на мјесто извршења поменутог дјела изашли су припадници *Федералног министарства унутрашњих послова Босне и Херцеговине* и *Министарства унутрашњих послова кантона Сарајево*, те се пола дана није знало ко ће водити истрагу. Као адекватно ријешење се намеће промјена концепта дјеловања и јасно одређивање ко шта ради, када је одређена полицијска агенција одговорна за нешто и када и под којим условима се може укључити друга полицијска агенција⁵¹⁹.

Овакво стање утиче на дјелотворност безбједносног система Босне и Херцеговине. У овом погледу, на основу спроведеног истраживања дошло се до следећих резултата:

Табела 86. *Процијените дјелотворност антитерористичког система Босне и Херцеговине користећи скалу од 1-6 (1- дјелотворност не постоји; 2- дјелотворност је лоша; 3- дјелотворност је нити лоша, нити добра; 4- дјелотворност је добра; 5-дјелотворност је изванредна; 6- није ми познато)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
дјелотворност не постоји	2	9.1	9.1

Интерполом; успостављање и функционисање заједничких и међународних комуникација; регулисање саобраћаја између ентитета и контрола ваздушног саобраћаја. Такође, у истом члану, ставу 3. тачки а) наводи да све владине функције и овлашћења која нису овим Уставом изричито дата институцијама Босне и Херцеговине, припадају ентитетима. На основу овога, јасно се види да је полицијски рад у надлежности ентитета, а не институција Босне и Херцеговине, те је оснивање полицијских институција на државном нивоу неуставно. Вид. Кузмановић, Р., Дмичић, М., *Уставно право*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2002. година, стр. 491-492.

⁵¹⁹ Вид. Јовичић, Д., Шетка, Г., *Organization of the Police Sistem in Bosnia and Herzegovina*, International Scientific Conference "Archibald Reiss Days", Thematic Conference Proceedings of International Significance, том III, Belgrade, 2017. година, стр. 72.

дјелотворност је лоша	4	18.2	27.3
дјелотворност нити је лоша, нити је добра	14	63.6	90.9
дјелотворност је добра	2	9.1	100.0
Укупно	22	100.0	

Када је ријеч о питању "Процијените дјелотворност антитерористичког система Босне и Херцеговине користећи скалу од 1-6 (1- дјелотворност не постоји; 2- дјелотворност је лоша; 3- дјелотворност је нити лоша, нити добра; 4- дјелотворност је добра; 5-дјелотворност је изванредна; 6- није ми познато)" (табела 86.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), два испитаника (9,1%) сматрају да "дјелотворност не постоји", четири испитаника (18,2%) сматрају да је "дјелотворност лоша", затим, 14 испитаника, или њих 63,6% сматра да је дјелотворност "нити лоша, нити добра" и два испитаника (9,1%) сматрају "да је дјелотворност добра". Анализом добијених резултата у погледу одговора на горе наведено питање јасно се види да дјелотворност антитерористичког система Босне и Херцеговине постоји и да је она испод средњег нивоа, што се може окарактерисата као незадовољавајућа.

Табела 87. *Шта се конкретно ради по питању унапређења дјелотворности антитерористичког система Босне и Херцеговине?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
донесена је Стратегија за борбу против тероризма и екстремизма, која обухвата све активности које јачају антитерористички систем БиХ	13	59.1	59.1
едукују се и опремају кадрови, размјењују се подаци, указује се на нове трендове и опасности, гдје се тежиште ставља на превенцију и побољшава се законска регулатива	4	18.2	77.3

причају се политичке приче и ништа се конкретно не ради	4	18.2	95.5
само се у Републици Српској побољшавају капацитети организационих јединица у погледу његовог унапређења, доносе се безбједносне политике и врши се изградња законодавства	1	4.5	100.0
Укупно	22	100.0	

Анализом одговора на питање "Шта се конкретно ради по питању унапређења дјелотворности антитерористичког система Босне и Херцеговине" (табела 87.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), 13 испитаника, или њих 59,1% сматра да је "донесена Стратегија за борбу против тероризма и екстремизма, која обухвата све активности које јачају антитерористички систем Босне и Херцеговине, затим четири испитаника (18,2%) сматрају да се "едукују и опремају кадрови, размјењују подаци, указује се на нове трендове и опасности, гдје се тежиште ставља на превенцију и побољшава се законска регулатива", такође, четири испитаника (18,2%) сматрају да се "причају политичке приче и да се ништа конкретно не ради", док један испитаник (4,5%) сматра да се "само у Републици Српској побољшавају капацитети организационих јединица у погледу његовог унапређења, доносе безбједносне политике и врши се изградња законодавства". Добијени резултати на горе наведено питање јасно указују на то шта се конкретно ради по питању унапређења наведене дјелотворности. Мишљења смо да се поред активности Републике Српске по овом питању, нешто ради и у Федерацији Босне и Херцеговине, али знатно мање. Према мишљењу појединих испитаника, овдје се јавља извјестан проблем који се односи на чињеницу да се некад поставе нереални циљеви које је веома тешко остварити. Рецимо кроз Стратегију је предвиђено да се ради превенција радикализма у Казнено-поправним установама у Босни и Херцеговини и то се као тачка у Стратегији води четврту годину, а по том питању се ништа није урадило. Чак се о томе није говорило на састанцима и није ни поменуто као тачка. Такође, они истичу да постоје добре намјере за борбу против тероризма и зато је ова проблематика предвиђена у Стратегији, али да Босна и Херцеговина нема капацитете да је спроведе.

Табела 88. *Шта би по вашем мишљењу требало промијенити по питању дјелотворности антитерористичког система Босне и Херцеговине?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
интензивирати рад у пракси	14	63.6	63.6
промијенити свијест људи, да сви буду подједнако свјесни ризика и опасности које носи тероризам	1	4.5	68.2
промјенити концепцију безбједносног система и вратити ствари у уставне оквире и реално стање у БиХ, тј. безбједносни систем вратити на ниво ентитета	1	4.5	72.7
побољшати сарадњу и издвојити новчана средства да Ударна и Оперативна група стално егзистирају	1	4.5	77.3
у безбједносним агенцијама на државном нивоу избацити утицај политике и у први план ставити професију	4	18.2	95.5
промијенити законску регулативу	1	4.5	100.0
Укупно	22	100.0	

Даље, на питање "Шта би по вашем мишљењу требало промијенити по питању дјелотворности антитерористичког система Босне и Херцеговине" (табела 88.), 14 испитаника, или њих 63,6% сматра да би требало "интензивирати рад у пракси", један

испитаник (4,5%) сматра да би требало "промијенити свијест људи, да сви буду подједнако свјесни ризика и опасности које носи тероризам", такође, један испитаник (4,5%) сматра да би требало "промјенити концепцију безбједносног система и вратити ствари у уставне оквире и реално стање у Босни и Херцеговини, тј. безбједносни систем вратити на ниво ентитета", поново, један испитаник (4,5%) сматра да би требало "побољшати сарадњу и издвојити новчана средства да Ударна и Оперативна група стално егзистирају", затим, четири испитаника (18,2%) сматрају да би требало "у безбједносним агенцијама на државном нивоу избацити утицај политике и у први план ставити професију" и један испитаник (4,5%) сматра да би требало "промијенити законску регулативу". Анализирајући добијене резултате, са сигурношћу можемо рећи да су испитаници понудили квалитетне приједлоге шта би по овом питању требало промијенити. Поједини испитаници указују потребу дефинисања безбједносног система на начин како то функционише у Француској. Дакле, ријешавање проблема треба вратити на локални ниво и како он расте треба укључивати виши ниво. Ту би се знала тачна надлежност. Овакав систем, може се примјенити и у Босни и Херцеговини, али за то нема политичке воље. Уколико нема воље да се побољша постојећи систем, онда не можемо говорити о квалитетној дјелотворности антитерористичког система.

Забрињавајућа чињеница је та да је у прошлости у Босни и Херцеговини по нашем мишљењу било много терористичких активности и поред постојања мноштва институција које су овлашћене за борбу против тероризма. Међутим, мишљења смо да све док постоје претходно наведени системски проблеми, борба против тероризма неће бити на квалитетном нивоу.

2.3 Сачињавање процјена угрожености од тероризма у Босни и Херцеговини, анализа и компарација у односу на међународне стандарде њихове израде

Уколико говоримо о процјени угрожености од тероризма у Босни и Херцеговини, прије свега, акценат мора да буде на процесу радикализације. У вези с тим, потребно је користити механизам за праћење трендова и ризика радикализације. У идеалним условима то захтијева скупљање података из различитих извора, укључујући службену статистику, медије, испитанике који се налазе на првој линији дешавања, извјештавање чланова јавности, савјетовања с невладиним организацијама и с рањивим групама или самим жртвама. Факторе ризика који су повезани с радикализацијом која још није довела до насиља тешко је идентификовати и интерпретирати. Наиме, они захтијевају пажљиву процјену ризика од особа које дођу у контакт с појединцима за којима постоји ризик од радикализације. Таква процјена ризика би се у идеалним случајевима темељила не само на показатељима раног упозоравања коју су примјетили и извјестили на првом мјесту практичари, већ би она била надопуњена и социолошким истраживањима, анкетама и анализом података отворених извора. Без базе података која се ствара механизмом за препознавање, процјену, разумијевање и одређивање приоритета фактора ризика радикализације, превентивни програми и интервенције у процесу дерадикализације ризикују препознавање погрешних циљева и проблема, као и постављање погрешних и слабо разумљивих циљева. Такође, томе може допринјети и лоша процјена способности

институција у погледу њиховог спровођења такве врсте програма. Откривање показатеља ризика од стране службеника који се баве наведеном проблематиком представља приступ који би могао бити користан у земљама са ограниченим или никаквим искуством у погледу примјене програма који се односе на процес дерадикализације и превенције, гдје је разумијевање фактора ризика и процеса радикализације неразвијено и гдје су доступни статистички докази и аналитички капацитети институција ограничени и несистематични⁵²⁰.

Приступ који се овде заговара тиче се ране идентификације крајње исламистичке радикализације и њених манифестација међу појединцима и групама које су рањиве или се крећу ка екстремизму, али још нису починиле кривична дела. Разумијевање улоге раног упозоравања у циљу превентивне сврхе као средства за борбу против радикализације заснива се на искуствима са насилним процесима радикализације и терористичким актима у Европи. Показатељи су подијељени у следеће категорије и тичу се углавном индивидуалног нивоа: бихевиорални (укључују промјене у пракси, поступцима, изгледу) и когнитивни (изражаваће мишљења, увјерења и ставова на вербалном нивоу). Зависно од степена непосредности ризика који указују, сваки од ова два показатеља подијељен је три категорије: сугестивне, црвене заставе и високи ризик. Сугестивни индикатори су знакови рањивости и предвиђени су да подрже дубљу, професионалну процјену потенцијалних рањивости и не могу се посматрати одвојено један од другог. Они пружају подржавајуће информације које могу бити корисне у разматрању сложености ситуације. Црвене заставе су јачи показатељи понашања и ставова који се тичу ризика, али их такође треба посматрати у комбинацији и ставити у контекст. Када су упитању индикатори високог ризика, сам њихов назив указује о каквим индикаторима се ради. Нису индикатори раног упозоравања, али означавају криминално понашање које у контексту радикализације која води у насиље представља високи ризик и захтјева непосредну пажњу обавјештајних служби и органа за спровођење закона⁵²¹.

У когнитивне сугестивне индикаторе спадају: отворено изражавајући приговори, изражавање дихотомног погледа на свијет (нас у односу на њих); изражавање непоштовања или одбијање легитимитета (секуларних) власти; говор мржње према различитим групама и појединцима. Когнитивни индикатори који представљају црвене заставе су: ширење идеја за нелегитимну радикалну промјену секуларних демократских друштава; отворено изражавање подршке терористичким организацијама и узроцима; и отворено изражавање одређених ставова који подржавају насиље. У бихевиоралне сугестивне индикаторе спадају: прекид везе са породицом и пријатељима, социјално повлачење; примјетна промјена у вјерској и другим свакодневним рутинама; имати контакте или бити под утицајем вјерског или идеолошког вође или регрутовати се; и групна изолација. Бихевиорални индикатори који представљају цевене заставе су: посједовање или ширење екстремистичких пропагандних материјала, на примјер, величање насиља или борба из терористичких разлога; организује, води или присуствује скуповима из екстремистичких разлога; контакти или чланство у екстремистичким групама у иностранству или код куће; и укључивање у криминалне активности. Што се тиче знакова високог ризика, они су издвигени из обе наведене групе (когнитивни и

---

⁵²⁰ Dzhekova, R., Mancheva, M., Stoyanova, N., Anagnostou, D., *Monitoring Radicalisation: A Framework for Risk Indicators*, Center for the Study of Democracy, Sofia, 2017. година, стр. 12.

⁵²¹ Исто, стр. 12-13 и 79.

бихевиорални) и ту спадају: путовање у земље ризика/конфликтне зоне; учешће у борбеној/војној обуци; и куповина оружја, експлозива и сродних материјала⁵²². На основу наведеног, јасно се види да су постављени високи стандарди у погледу израде квалитетне процјене угрожености од тероризма.

Када је Босна и Херцеговина у питању, Државна агенција за истраге и заштиту (Сипа) и друге полицијске агенције кроз истраге, прикупљање и анализу криминалистичких података везаних за екстремистичке особе и групе добијају информације да ли се неке локације или групе користе за скривање терориста или потенцијалних терориста. Активности Сипе као и других агенција за спровођење закона у Босни и Херцеговини показале су да Босна и Херцеговина није сигурно мјесто и склониште за терористе и терористичке организације. Исто је потврђено налазима Обавјештајно-безбједносне агенције Босне и Херцеговине (ОБА), која, прикупљајући и обрађујући податке о превенцији и борби против тероризма, није прикупила никакве информације које указују на постојање сигурних склоништа за терористе и терористичке организације у Босни и Херцеговини⁵²³.

Тренутни показатељи безбједносне ситуације у Босни и Херцеговини говоре да се Босна и Херцеговина суочила са бројним безбједносним ризицима и пријетњама у 2017. години, али да се ниједно од извршених кривичних дјела у том периоду не може класификовати као кривично дјело тероризма. Обавјештајно-безбједносна агенција није прикупила никакве конкретне информације да се Босна и Херцеговина користи као сигурно тло за припрему терористичких активности. Током 2017. године није било регистрованих одлазака држављана Босне и Херцеговине на страна ратишта, као ни терористичких напада почињених на територији Босне и Херцеговине. Даљи позитивни кораци у правцу проактивне борбе против тероризма у Босни и Херцеговини се односе на успостављање додатних оперативних база података у надлежним институцијама или агенцијама за праћење проблема тероризма и успостављање система координације и размјене релевантних оперативних информација на нижим нивоима власти у Босни и Херцеговини⁵²⁴.

Ипак, са наведеним констатацијама се не можемо сложити, из разлога што на тлу Босне и Херцеговине постоје већ поменути парацетати, који пружају уточишта терористима и који су у прошлости учествовали у терористичким активностима у Босни и Херцеговини. Због тога, на тлу Босне и Херцеговине стално постоји опасност и ризик од могућих терористичких пријетњи. Поред тога, Босна и Херцеговина пружа уточиште мигрантима, гдје су неки од њих припадници Исламске државе или неке друге екстремистичке групације, што представља додатну опасност по безбједност Босне и Херцеговине.

Овдје је веома важно напоменути да Босна и Херцеговина није сачинила процјену угрожености од тероризма. Наиме, Савјет министара Босне и Херцеговине је 2011. године израдио документ под називом "Процјена угрожености Босне и Херцеговине од природних или других несрећа", гдје се као један од могућих ризика (хазарда) у Босни и Херцеговини

---

⁵²² Исто, стр. 14-16.

⁵²³ *Permanent Mission of Bosnia and Herzegovina to the United Nations Office at Vienna, OSCE and other International Organizations, Vienna, Note Verbale, FSC.EMI/55/18, 13 April 2018. година, стр. 13.*

⁵²⁴ *Ibid.*

појављује тероризам⁵²⁵. Овај документ је донесен у складу са међународним стандардима, само што у свом оквиру не садржи нове ризике који су се појавили у скорије вријеме (долазак миграната; опасност у свемиру; појава заразне претње укључујући антимикуробну резистенцију; губитак биодиверзитета), као и примјере добре праксе у националним методологијама и процесима процене ризика⁵²⁶. Уколико жели да прати модерне трендове у овој области Босна и Херцеговина би сваке године требала да врши процјену пријетње од радикализације и терористичког дјеловања, као и да подноси периодичне извјештаје у погледу трендова радикализације и стања екстремистичких група на њеној територији као што то раде неке друге земље (нпр. Норвешка, Њемачка, Чешка и сл.)⁵²⁷.

Такође, у уводном дијелу Стратегије Босне и Херцеговине за превенцију и борбу против тероризма (2015-2020.), наводи се постојање ризика и угрожености Босне и Херцеговине од тероризма, као објашњење и оправданост доношења поменутог документа⁵²⁸. Дакле, наведени документ је такође донесен у складу са међународним стандардима, што потврђује и спроведено истраживање.

Поред наведеног, важно је напоменути да је Босна и Херцеговина поштујући међународне стандарде, по угледу на земље Европске Уније донијела документ под називом "Процјена ризика од прања новца и финансирања тероризма у Босни и Херцеговини за период 2018-2022. година. Овај документ је скоро идентичан са документима других земаља, само прилагођен потребама Босне и Херцеговине. То је и разумљиво, с обзиром да главни основ за израду Процјене ризика од прања новца и финансирања тероризма у Босни и Херцеговини директно произилази из Прве препоруке Радне групе за финансијско дјеловање (*FATF - Financial Action Task Force*), која налаже земљама да идентификују, процијене и схвате ризике са којима се суочавају на плану прања новца и финансирања тероризма, као и предузимање корака у смислу одређивања органа или механизма који ће координирати мјере за процјену ризика и осигурања ресурса у циљу дјелотворног смањења наведених ризика. Такође, у оквиру радне групе за Процјену ризика од прања новца и финансирања тероризма у Босни и Херцеговини налазио се и представник MONEYVAL делегације Босне и Херцеговине⁵²⁹.

Када су у питању документи Босне и Херцеговине који се односе на борбу против тероризма, они су у великој мјери имплементирани и прилагођени међународним стандардима, само је проблем њихова практична примјена на цијелој територији Босне и Херцеговине. Међутим, с обзиром да је процес дерадикализације у Босни и Херцеговини у почетној фази, јасно се види да се појединим сегментима процјене угрожености од тероризма приступило веома површно, те у тој области нису примјењени поменути стандарди који се односе на ову област. Оваква ситуација изискује квалитетну едукацију државног кадра који ће на ефикасан начин примјењивати модерне стандарде који се

---

⁵²⁵ Вид. *Процјена угрожености Босне и Херцеговине од природних и других несрећа*, Сарајево, 2011. година, стр. 275.

⁵²⁶ Вид. European Commission, *Commission staff working document (Overview of Natural and Man – made Disaster Risks the European Union may face)*, Brussels, 23. 05. 2017. SWD(2017) 176 final.

⁵²⁷ Dzhekova, R., Mancheva, M., Stoyanova, N., Anagnostou, D., *Monitoring Radicalisation: A Framework for Risk Indicators*, Center for the Study of Democracy, Sofia, 2017. година, стр. 40.

⁵²⁸ Вид. *Стратегија Босне и Херцеговине за превенцију и борбу против тероризма*, Сарајево, 2015. година, стр. 3.

⁵²⁹ Вид. *Процјена ризика од прања новца и финансирања тероризма у Босни и Херцеговини за период 2018-2022. година*, Сарајево, 2018. година, стр. 3.

односе на ову област. Остаје нам да видимо шта ће се у наредном периоду урадити по овом питању.

2.4 Сарадња субјеката спречавања, откривања и доказивања тероризма у Босни и Херцеговини

У циљу успјешне борбе против тероризма веома нужно и неопходно је да се остварује перманентна и квалитетна сарадња између субјеката који се баве спречавањем, откривањем и доказивањем тероризма. Наиме, у претходном дијелу смо навели који субјекти, односно институције се баве наведеним питањем и каквим капацитетима оне располажу у том погледу. У вези с тим, када је ријеч о борби против тероризма, веома је значајна сарадња у погледу: размјене података, страних терористичких бораца, финансирања тероризма, спречавања терористичке пропаганде и екстремизма на друштвеним мрежама (путем интернета), илегалне трговине оружјем и сл. Како се наведена сарадња остварује између институција Босне и Херцеговине видјећемо на основу резултата спроведеног истраживања.

2.4.1 Сарадња између надлежних институција Босне и Херцеговине у погледу контроле тероризма

Већ смо поменули да је Босна и Херцеговина специфична држава и да је њен безбједносни апарат веома сложен, па је из тог разлога веома важно да субјекти који се баве питањем контроле тероризма остварују континуирану и квалитетну сарадњу. На основу резултата спроведеног истраживања, овдје ћемо приказати: у којој мјери се наведена сарадња остварује; шта се конкретно ради по питању наведене сарадње, шта је добро; шта је лоше и шта би требало промијенити у том погледу.

Табела 89. Процијените сарадњу између надлежних институција у контроли тероризма користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2- сарадња је лоша; 3- сарадња нити је лоша, нити је добра; 4- сарадња је добра; 5- сарадња је изванредна; 6- није ми познато)?

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
сарадња је лоша	7	31.8	31.8
сарадња нити је лоша, нити је добра	11	50.0	81.8
сарадња је добра	4	18.2	100.0
Укупно	22	100.0	

Када је ријеч о питању "Процијените сарадњу између надлежних институција у контроли тероризма користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2- сарадња је лоша; 3- сарадња нити је лоша, нити је добра; 4- сарадња је добра; 5-сарадња је изванредна; 6- није ми познато)" (табела 89.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), седам испитаника (31,8%) сматра да је "сарадња лоша", затим, 11 испитаника, или њих 50% сматра да "сарадња нити је лоша, нити је добра" и четири испитаника (18,2%) сматрају да је "сарадња добра". Анализом добијених резултата у погледу одговора на горе наведено питање јасно се види да сарадња постоји и да је она испод средњег нивоа који се не може сматрати задовољавајућим.

Табела 90. *Шта се конкретно ради по питању сарадње између надлежних институција у погледу контроле тероризма у Босни и Херцеговини?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
формиране су Ударна и Оперативна група за борбу против тероризма	1	4.5	4.5
одржавају се састанци, размјењују информације, раде се заједничке истраге	13	59.1	63.6
све наведено	8	36.4	100.0
Укупно	22	100.0	

Анализом одговора на питање "Шта се конкретно ради по питању сарадње између надлежних институција у погледу контроле тероризма у Босни и Херцеговини" (табела 90.) од укупног броја испитаника (22 испитаника), један испитаник (4,5%) сматра да су "формиране Ударна и Оперативна група за борбу против тероризма", затим, 13 испитаника, или њих 59,1% сматра да се "одржавају састанци, размјењују информације, раде се заједничке истраге", док се осам испитаника (36,4%) изјашњава за "све наведено". Добијени резултати на горе наведено питање јасно указују на то шта се конкретно ради по питању наведене сарадње.

Табела 91. *Шта је по вашем мишљењу добро у погледу конкретне сарадње између надлежних институција у погледу контроле тероризма у Босни и Херцеговини?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
што на брз начин, без неких опширних процедура веома лако можемо размјенити све оперативне податке	3	13.6	13.6
што су сви препознали значај заједничког рада и што се ради на унапређењу те сарадње	2	9.1	22.7
што та сарадња постоји	12	54.5	77.3
што се по том питању бар нешто ради	3	13.6	90.9
што постоје Ударна и Оперативна група за борбу против тероризма	2	9.1	100.0
Укупно	22	100.0	

Даље, на питање "Шта је по вашем мишљењу добро у погледу конкретне сарадње између надлежних институција у погледу контроле тероризма у Босни и Херцеговини" (табела 91.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), три испитаника (13,6%) сматрају да је добро "што на брз начин, без неких опширних процедура веома лако можемо размјенити све оперативне податке", два испитаника (9,1%) сматрају да је добро "што су сви препознали значај заједничког рада и што се ради на унапређењу те сарадње", даље, 12 испитаника, или њих (54,5%) сматра да је "добро што та сарадња постоји", затим, три испитаника (13,6%) сматрају да је добро "што се по том питању бар нешто ради" и два испитаника (9,1%) сматрају да је добро "што постоје Ударна и Оперативна група за борбу против тероризма". Уколико посматрамо одговоре на наведено питање, јасно се види шта је по овом питању добро.

Табела 92. *Шта је по вашем мишљењу лоше по питању конкретне сарадње између надлежних институција у погледу контроле тероризма у Босни и Херцеговини?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
што неке институције желе да задрже податке за себе и што је велики утицај политике, а професија се запоставља	9	40.9	40.9
што нема искрености, јер је та сарадња само формална, није суштинска	5	22.7	63.6
што наведена сарадња није институционално ријешена	1	4.5	68.2
што је наведена сарадња недовољна	7	31.8	100.0
Укупно	22	100.0	

Приликом одговора на питање "Шта је по вашем мишљењу лоше по питању конкретне сарадње између надлежних институција у погледу контроле тероризма у Босни и Херцеговини" (табела 92.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), девет испитаника (40,9%) сматра да је лоше "што неке институције желе да задрже податке за себе и што је велики утицај политике, а професија се запоставља", пет испитаника (22,7%) сматра да је лоше "што нема искрености, јер је та сарадња само формална, није суштинска", затим један испитаник (4,5%) сматра да је лоше "што наведена сарадња није институционално ријешена" и седам испитаника (31,8%) сматра да је лоше "што је наведена сарадња недовољна". На основу добијених резултата у погледу одговора на наведено питање испитаници су јасно указали шта је по овом питању лоше. Не можемо се сложити са ставом једног испитаника који сматра да је лоше "што наведена сарадња није институционално ријешена". У прилог томе, на неки начин, иде чињеница која се односи на постојање Ударне и Оперативне групе за борбу против тероризма. Међутим, поједини испитаници истичу да Ударна и Оперативна група тренутно не функционишу онако како је замишљено. Дакле, Ударна група је покушала да кроз Оперативну групу, подигне оперативну размјену података на виши ниво и да она буде на дневном нивоу, те да се њени чланови састају сваки дан. Одлука Ударне групе била је да се делегирају људи који ће се бавити само том проблематиком како би институције свакодневно биле у међусобном контакту, гдје би њихови чланови сједили у истој просторији, разговарали и из својих институција донијели оно што је за размјену информација, а и за даљи рад

корисно, што се тренутно не дешава. Нажалост, ова група уназад двије године ради веома мало, слабо и без неког интензитета. Као разлог за то они наводе сукоб између Министарства безбједности и Тужилаштва Босне и Херцеговине, гдје су лични анимозитет и политика допринјели том сукобу. Због таквих ствари, нажалост, данас се врши коресподентска размјена података. Даље, поједини испитаници истичу да лошој сарадњи институција Босне и Херцеговине доприноси постојање великог броја полицијских агенција, гдје свака од њих самостално егзистира и ради сама за себе. У том амбијенту, сарадња се остварује "пост деликтно", само када се деси кривично дјело и она је без континуитета. Такође, одређени испитаници сматрају да се у оквиру сарадње испољава висок степен политизације, гдје су безбједносне институције политизоване и гдје оне своје информације дистрибуирају политичарима, који то користе у дневно-политичке сврхе. Даље, као проблем они наводе и повезаност политике са криминалом. Наиме, јасно се види да је много више ствари које су лоше, за разлику од оних које су добре што такође, указује на чињеницу да сарадња између институција Босне и Херцеговине није на задовољавајућем нивоу.

Табела 93. *Шта би по вашем мишљењу требало промијенити по питању конкретне сарадње између надлежних институција у погледу контроле тероризма у Босни и Херцеговини?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
подићи ниво сарадње подизањем повјерење између полицијских агенција и промијенити свијест да се тероризам исто схвата без обзира на националност и религију	10	45.5	45.5
наставити радити на ширењу свијести о значају заједничког рада, међуагенцијске сарадње, благовремене размјене информација, те радити на повећању безбједносне културе у погледу дијелења информација	3	13.6	59.1

избацили утицај политике и бавили се професијом	3	13.6	72.7
дефинисати ко је за шта надлежан, кад неко почиње и докад његова надлежност траје	1	4.5	77.3
подићи ниво сарадње успостављањем њене институционалности	4	18.2	95.5
централизовати полицију	1	4.5	100.0
Укупно	22	100.0	

Даље, на питање "Шта би по вашем мишљењу требало промијенити по питању конкретне сарадње између надлежних институција у погледу контроле тероризма у Босни и Херцеговини" (табела 93.), 10 испитаника, или њих 45,5% сматра да би требало "подићи ниво сарадње подизањем повјерења између полицијских агенција и промијенити свијест да се тероризам исто схвата без обзира на националност и религију", три испитаника (13,6%) сматрају да би требало "наставити радити на ширењу свијести о значају заједничког рада, међуагенцијске сарадње, благовремене размјене информација, те радити на повећању безбједносне културе у погледу дијелења информација", такође, три испитаника (13,6%) сматрају да би требало "избацили утицај политике и бавити се професијом", даље, један испитаник (4,5%) сматра да би требало "дефинисати ко је за шта надлежан, кад неко почиње и докад његова надлежност траје", затим, четири испитаника (18,2%) сматрају да би требало "подићи ниво сарадње успостављањем њене институционалности", док се један испитаник (36,4%) изјаснио да би требало "централизовати полицију". Анализирајући добијене резултате, са сигурношћу можемо рећи да су испитаници понудили квалитетне приједлоге шта би по овом питању требало промијенити. Међутим, не можемо се сложити са ставом четири испитаника који сматрају да би требало "подићи ниво сарадње успостављањем њене институционалности". Наиме, у прилог томе иде чињеница која се односи на постојање Ударне и Оперативне групе за борбу против тероризма, које су допринјеле поменутој институционализацији. Дакле, суштина проблема не лежи у томе, већ се он манифестује у не спровођењу активности из мноштва већ поменутих разлога. Такође, не можемо се сложити са ставом једног испитаника који сматра да би требало "централизовати полицију". У вези с тим, мишљења смо да би полицијско поступање требало вратити у уставне оквире, гдје би постојале само полицијске структуре ентитета. Свако друго

организовање, као и ово данашње, представљало би проблем с обзиром на специфичност државе Босне и Херцеговине, о чему смо већ говорили.

2.4.2 Сарадња између надлежних институција Босне и Херцеговине по питању размјене података у циљу контроле тероризма

Сарадња по питању размјене података је основа квалитетног функционисања сваког безбједносног система. Наиме, без квалитетне размјене података не може се очекивати резултат у погледу успјешне борбе против тероризма. На основу спроведеног истраживања видјећемо како наведена сарадња функционише у Босни и Херцеговини:

Табела 94. *Процијените сарадњу између надлежних институција Босне и Херцеговине по питању размјене података у циљу контроле тероризма користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2- сарадња је лоша; 3- сарадња нити је лоша, нити је добра; 4- сарадња је добра; 5-сарадња је изванредна; 6- није ми познато)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
сарадња не постоји	1	4.5	4.5
сарадња је лоша	4	18.2	22.7
сарадња нити је лоше, нити је добра	13	59.1	81.8
сарадња је добра	3	13.6	95.5
сарадња је изванредна	1	4.5	100.0
Укупно	22	100.0	

Када је ријеч о питању "Процијените сарадњу између надлежних институција Босне и Херцеговине по питању размјене података у циљу контроле тероризма користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2- сарадња је лоша; 3- сарадња нити је лоша, нити је добра; 4- сарадња је добра; 5-сарадња је изванредна; 6- није ми познато)" (табела 94.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), један испитаник (4,5%) сматра да је "сарадња не постоји", четири испитаника (18,2%) сматра да је "сарадња лоша", даље, 13 испитаника, или њих 59,1% сматра да "сарадња нити је лоша, нити је добра", затим, три испитаника (13,6%) сматра да је "сарадња добра", док један испитаник (4,5%) сматра да је "сарадња изванредна". Не можемо се сложити са ставом једног испитаника који сматра да је "сарадња изванредна". Анализом добијених резултата у погледу одговора на горе наведено питање јасно се види да сарадња постоји и да је она нешто мања испод средњег нивоа који се не може сматрати задовољавајућим.

Табела 95. *Шта се конкретно ради у погледу сарадњу између надлежних институција Босне и Херцеговине по питању размјене података у циљу контроле тероризма?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
одржавају се састанци и врши се размјена података	20	90.9	90.9
ради се на јачању повјерења између агенција и унапређењу њихове сарадње	1	4.5	95.5
не ради се ништа	1	4.5	100.0
Укупно	22	100.0	

Анализом одговора на питање "Шта се конкретно ради у погледу сарадњу између надлежних институција Босне и Херцеговине по питању размјене података у циљу контроле тероризма" (табела 95.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), 20 испитаника, или њих 90,9% сматра да се "одржавају састанци и врши размјена података", затим, један испитаник (4,5%) сматра да се "ради на јачању повјерења између агенција и унапређењу њихове сарадње" и такође, један испитаник (4,5%) сматра да се "не ради ништа". Добијени резултати на горе наведено питање јасно указују на то шта се конкретно ради по питању наведене сарадње. Не можемо се сложити са ставом једног испитаника који сматра да се "не ради ништа", што потврђују и ставови већине испитаника. Међутим, и то што се ради је површно, из разлога што се не јачају капацитети за јачање овог вида сарадње.

Табела 96. *Шта је по вашем мишљењу добро у погледу сарадње између надлежних институција Босне и Херцеговине по питању размјене података у циљу контроле тероризма?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
што постоји та сарадња	17	77.3	77.3
што су поједини људи схватили значај те сарадње и што покушавају да је унаприједи	3	13.6	90.9

што постоји заједничка воља која је изнад оне редовне у погледу сарадње у овој области	1	4.5	95.5
нема ништа добро	1	4.5	100.0
Укупно	22	100.0	

Даље, на питање "Шта је по вашем мишљењу добро у погледу сарадње између надлежних институција Босне и Херцеговине по питању размјене података у циљу контроле тероризма" (табела 96.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), 17 испитаника, или њих 77,3% сматра да је добро "што постоји та сарадња", три испитаника (13,6%) сматрају да је добро "што су поједини људи схватили значај те сарадње и што покушавају да је унаприједи", затим, један испитаник (4,5%) сматра да је добро "што постоји заједничка воља која је изнад оне редовне у погледу сарадње у овој области", док се такође један испитаник (4,5%) изјашњава да ту "нема ништа добро". Уколико посматрамо одговоре на наведено питање, јасно се види шта је по овом питању добро. Ипак, не можемо да се сложимо са ставом једног испитаника који сматра да је добро "што постоји заједничка воља која је изнад оне редовне у погледу сарадње у овој области". Мишљења смо да овај став треба мало узети с резервом, с обзиром на све досад наведено.

Табела 97. *Шта је по вашем мишљењу лоше у погледу сарадње између надлежних институција Босне и Херцеговине по питању размјене података у циљу контроле тероризма?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
што нема искрености у тој сарадњи јер неке институције не желе да изврше размјену података, спремни су да прихвате све што им донесете, а нису спремне да дају своје податке	13	59.1	59.1
што не постоје заједничке базе података	2	9.1	68.2

што и у овом сегменту постоји велики утицај политике	5	22.7	90.9
што се информације прикривају	1	4.5	95.5
што не постоји одговорност за несарадњу	1	4.5	100.0
Укупно	22	100.0	

Приликом одговора на питање "Шта је по вашем мишљењу лоше у погледу сарадње између надлежних институција Босне и Херцеговине по питању размјене података у циљу контроле тероризма" (табела 97.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), 13 испитаника, или њих 59,1% сматра да је лоше "што нема искрености у тој сарадњи, јер неке институције не желе да изврше размјену података, спремни су да прихвате све што им донесете, а нису спремне да дају своје податке", два испитаника (9,1%) сматрају да је лоше "што не постоје заједничке базе података", даље, пет испитаника (22,7%) сматра да је лоше "што и у овом сегменту постоји велики утицај политике", затим, један испитаник (4,5%) сматра да је лоше "што се информације прикривају" и такође, један испитаник (4,5%) сматра да је лоше "што не постоји одговорност за несарадњу". На основу добијених резултата у погледу одговора на наведено питање испитаници су јасно указали шта је по овом питању лоше. Не можемо се сложити са ставом двојице испитаника који сматрају да је лоше "што не постоје заједничке базе података". У прилог томе иде чињеница да и институције неких развијених земаља које се баве контролом тероризма немају заједничке базе података. Нема потребе да све институције имају на располагању све информације, јер уколико више људи зна за информацију, она може на различите начине да изгуби своју вриједност, односно елемент конспиративности. Овдје је потребно да постоји квалитетна сарадња, па да институције благовремено уступају информације другим институцијама уколико су те информације корисне за обављање одређених активности из њихове надлежности. Исто тако, информације не смију да се прикривају и сарадња треба да буде добровољна, без помишљања, а камоли увођења санкција за несарадњу. Тако, поједини испитаници у том смислу наводе случај Мелвида Јашаревића, који приликом вршења терористичког акта на америчку амбасаду није био евидентиран ни у једној евиденцији Босне и Херцеговине и уопште се није знало о коме је ријеч. Након његовог хапшења утврђено је све о њему и у Маочи је извршен претрес, гдје је пронађен лап-топ и у њему информације, како је дошао до оружје, како је дошао у Сарајево, гдје је направљена комплетна реконструкцију. Дакле, овај случај неки сматрају као пропуст у раду институција, а неки као свјесно прикривање информација. Такође, овакве ствари указују да сарадња између институција Босне и Херцеговине није на задовољавајућем нивоу.

Табела 98. *Шта би по вашем мишљењу требало промијенити у погледу сарадње између надлежних институција Босне и Херцеговине по питању размјене података у циљу контроле тероризма?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
подићи ниво сарадње подизањем свијести, гдје би институције заузеле став да је сарадња по овом питању неопходна и да постоји потреба њеног интензивирања	12	54.5	54.5
подићи ниво сарадње успостављањем заједничких база података измјеном законске регулативе	3	13.6	68.2
подићи свијест о благовременом прослијеђивању информације и потребно је такав вид сарадње подићи на што већи ниво	3	13.6	81.8
деполитизовати Обавјештајно-безбједносну агенцију која је главни извор информација и узети јој из руке онај фактор који је идеолошки близак концепту на којем се граде и терористичке ћелије, мреже и структуре, тзв. политички ислам	1	4.5	86.4
уредити права и обавезе институција у погледу сарадње	1	4.5	90.9

централизовати полицију	1	4.5	95.5
дати кантоналним МУП-овима надлежност за КД-а тероризма	1	4.5	100.0
Укупно	22	100.0	

Даље, на питање "Шта би по вашем мишљењу требало промијенити у погледу сарадње између надлежних институција Босне и Херцеговине по питању размјене података у циљу контроле тероризма" (табела 98.), 12 испитаника, или њих 54,5% сматра да би требало "подићи ниво сарадње подизањем свијести, гдје би институције заузеле став да је сарадња по овом питању неопходна и да постоји потреба њеног интензивирања", три испитаника (13,6%) сматрају да би требало "подићи ниво сарадње успостављањем заједничких база података измјеном законске регулативе", такође, три испитаника (13,6%) сматрају да би требало "подићи свијест о благовременом прослијеђивању информације и потребно је такав вид сарадње подићи на што већи ниво", један испитаник (4,5%) сматра да би требало "деполитизовати Обавјештајно-безбједносну агенцију која је главни извор информација и узети јој из руке онај фактор који је идеолошки близак концепту на којем се граде и терористичке ћелије, мреже и структуре, тзв. политички ислам", такође, један испитаник (4,5%) сматра да би требало "уредити права и обавезе институција у погледу сарадње", још један испитаник (4,5%) сматра да би требало "централизовати полицију" и поново, један испитаник (4,5%) сматра да би требало "дати Кантоналним министарствима унутрашњих послова надлежност за кривична дјела тероризма". Анализирајући добијене резултате, са сигурношћу можемо рећи да су испитаници понудили квалитетне приједлоге шта би по овом питању требало промијенити. Мишљења смо да су неки од њих преоштри, гдје конкретно мислимо на став једног испитаника који сматра да би требало "деполитизовати Обавјештајно-безбједносну агенцију која је главни извор информација и узети јој из руке онај фактор који је идеолошки близак концепту на којем се граде терористичке ћелије, мреже и структуре, тзв. политички ислам". Овакав став представља не само приједлог, него и озбиљну оптужбу која је упућена на рачун Обавјештајно-безбједносне агенције Босне и Херцеговине. Неке од приједлога смо већ искоментарисали у претходним питањима, а највише у претходном питању, гдје смо дали појашњења везано за оне ствари које су испитаници исказали као лоше по овом питању. Ипак, морамо се дотаћи става једног испитаника који сматра да би требало "дати Кантоналним министарствима унутрашњих послова надлежност за кривична дјела тероризма". Мишљења смо да се ради о једном веома квалитетном приједлогу. На примјер, поједини испитаници истичу да је у Рајловцу када се десио терористички акт, утврђено да је извршилац био наркоман и да је непосредно прије самог терористичког акта ишао у један парацетам, гдје се радикализовао, те под тим утицајем извршио терористички акт. У овом случају, јавио се један извјестан проблем који се огледа у чињеници да кантонална полиција није реаговала, пошто није надлежна за терористичке акте и самим тим готово и не обраћа

пажњу на потенцијалне извршиоце таквих кривичних дијела. Дакле, ту је у старту начињен пропуст, јер позорник у свом реону најбоље познаје људе који ту живе и да је полиција радила по питању кривичних дјела тероризма, већа могућност би била да би то лице било ухапшено прије самог извршења терористичког акта. Конкретно, у том случају, кантонални полицајац је требао да напише службену забиљешку по питању кривичног дјела тероризма о поменутих околностима и да достави свом претпостављеном и тиме би се вјероватно спријечио поменути терористички чин.

2.4.3 Сарадња између институција у Босни и Херцеговини по питању страних терористичких бораца

Феномен страних терористичких бораца је веома актуелан и привлачи велику пажњу међународне заједнице и држава које имају проблем са одласком својих грађана на страна ратишта. Каква је сарадња између институција и како се Босна и Херцеговина супротставља овом феномену приказаћемо на основу резултата спроведеног истраживања:

Табела 99. *Процијените сарадњу између институција у Босни и Херцеговини по питању страних терористичких бораца користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2- сарадња је лоша; 3- сарадња је нити добра, нити лоша; 4- сарадња је изванредна; 5-сарадња је изванредна; 6- није ми познато)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
сарадња не постоји	1	4.5	4.5
сарадња је лоше	6	27.3	31.8
сарадња нити је лоша, нити је добра	9	40.9	72.7
сарадња је добра	6	27.3	100.0
Укупно	22	100.0	

Када је ријеч о питању "Процијените сарадњу између институција у Босни и Херцеговини по питању страних терористичких бораца користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2- сарадња је лоша; 3- сарадња је нити добра, нити лоша; 4- сарадња је изванредна; 5-сарадња је изванредна; 6- није ми познато)" (табела 99.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), један испитаник (4,5%) сматра да "сарадња не постоји", шест испитаника (27,3%) сматра да је "сарадња лоша", затим, девет испитаника (40,9%) сматра да је сарадња "нити лоша, нити добра" и један испитаник (4,5%) сматра "да је сарадња добра". Анализом добијених резултата у погледу одговора на горе наведено питање јасно се види да сарадња постоји и да је она нешто мање испод средњег нивоа који се не може сматрати задовољавајућим.

Табела 100. *Шта се конкретно ради у погледу сарадње између институција у Босни и Херцеговини по питању страних терористичких бораца?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
размјењују се информације и спискови лица, спроводе се истраге и изричу пресуде	20	90.9	90.9
дају се само политичке изјаве и формирају одређене радне групе	2	9.1	100.0
Укупно	22	100.0	

Анализом одговора на питање "Шта се конкретно ради у погледу сарадње између надлежних институција Босне и Херцеговине по питању размјене података у циљу контроле тероризма" (табела 100.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), 20 испитаника, или њих 90,9% сматра да се "размјењују информације и спискови лица, спроводе се истраге и изричу пресуде", док два испитаника (9,1%) сматрају да се "дају само политичке изјаве и формирају одређене радне групе". Добијени резултати на горе наведено питање јасно указују на то шта се конкретно ради по питању наведене сарадње.

Табела 101. *Шта је по вашем мишљењу добро у погледу сарадње између надлежних институција Босне и Херцеговине по питању страних терористичких бораца?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
што се бар нешто ради по том питању	9	40.9	40.9
што се тај проблем идентификовао, што га сви на исти начин третирају и што сви заједно покушавају да одговоре на изазове који се односе на овај проблем	2	9.1	50.0

што постоји такав вид сарадње и што се на такав начин подиже безбједности на виши ниво	9	40.9	90.9
нема ништа добро	2	9.1	100.0
Укупно	22	100.0	

Даље, на питање "Шта је по вашем мишљењу добро у погледу сарадњу између надлежних институција Босне и Херцеговине по питању размјене података у циљу контроле тероризма" (табела 101.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), девет испитаника, (40,9%) сматра да је добро "што се бар нешто ради по том питању", два испитаника (9,1%) сматрају да је добро "што се тај проблем идентификовао, што га сви на исти начин третирају и што сви заједно покушавају да одговоре на изазове који се односе на овај проблем", затим, девет испитаника (40,9%) сматра да је добро "што постоји такав вид сарадње и што се на такав начин подиже безбједности на виши ниво", док се два испитаника (9,1%) изјашњавају да ту "нема ништа добро". Уколико посматрамо одговоре на наведено питање, јасно се види шта је по овом питању добро. Ипак, не можемо да се сложимо са ставом двојице испитаника који сматрају да по овом питању "нема ништа добро". Такође, не можемо се сложити и са констатацијом да сви у Босни и Херцеговини на исти начин третирају овај проблем, о чему је већ било ријечи у претходном тексту. Оно што је по овом питању значајно поменути јесте квалитетна активност Босне и Херцеговине у погледу хватања терористе и члана Ал Каиде Мирсада Кандића, који је вршио пропаганду путем интернета. Наиме, ово лице је поријеклом са Косова и кад је почела Исламска држава да дјелује на тлу Сирије он је већ био доле, гдје је себи прибавио идентификационе папире са једанаест лажних идентитета. За њим су трагале све обавјештајне службе из Европе, прије свих Глобална антитерористичка коалиција, али нису могли да га ухвате. Међутим, када је уз помоћ лажног идентитета дошао у Босну и Херцеговину, безбједносне службе Босне и Херцеговине су га откриле и ухапсиле. Чим је ухапшен, одмах је испоручен Америци, од које је Босна и Херцеговина добила велико признање. Тренутно је у току његово суђење, а његова оптужница садржи преко 50 тачака за које се терети.

Табела 102. *Шта је по вашем мишљењу лоше у погледу сарадње између надлежних институција Босне и Херцеговине по питању страних терористичких бораца?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
што се за таква лица изричу благе казне	8	36.4	36.4

што шира друштвена заједница није укључена у процес дерадикализације таквих лица	1	4.5	40.9
што постоји недостатак информација и недовољна размјена информација по том питању	4	18.2	59.1
што постоји велики утицај политике који се манифестује у томе што се по овом питању различито тумаче ствари	5	22.7	81.8
што по овом питању долази до преклапања и сукоба надлежности	2	9.1	90.9
што се акценат ставља само на процесуирање таквих лица, а занемарује се шта се дешавало прије и након изрицања пресуде таквом лицу	2	9.1	100.0
Укупно	22	100.0	

Приликом одговора на питање "Шта је по вашем мишљењу лоше у погледу сарадње између надлежних институција Босне и Херцеговине по питању страних терористичких бораца" (табела 102.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), осам испитаника (36,4%) сматра да је лоше "што се за таква лица изричу благе казне", један испитаник (4,5%) сматра да је лоше "што шира друштвена заједница није укључена у процес дерадикализације таквих лица", четири испитаника (18,2%) сматрају да је лоше "што постоји недостатак информација и недовољна размјена информација по том питању", даље, пет испитаника (22,7%) сматра да је лоше "што постоји велики утицај политике који се манифестује у томе што се по овом питању различито тумаче ствари", затим два испитаника (9,1%) сматрају да је лоше "што по овом питању долази до

преклапања и сукоба надлежности" и такође, два испитаника (9,1%) сматра да је лоше "што се акценат ставља само на процесуирање таквих лица, а занемарује се шта се дешавало прије и након изрицања пресуде таквом лицу". На основу добијених резултата у погледу одговора на наведено питање испитаници су јасно указали шта је по овом питању лоше. Поједини испитаници истичу да се према лицима за кривична дјела противзаконитог формирања и придруживања страним паравојним или параполицијским формацијама примјењује принцип ублажавања казне, гдје им се изричу знатно мање казне од оне која је законом прописана и коју такође, могу платити новцем, о чему ће бити више ријечи у народном тексту који се односи на кривично-правне аспекте контроле тероризма. Такво поступање правосудних органа је апсурдно и оно указује на могућу чињеницу да се у том погледу врше различите злоупотребе. Међутим, неки испитаници правдају такво поступање. Везано за то, када је почео рат у Сирији, Тужилаштво Босне и Херцеговине је у сарадњи са Сипом водило евиденцију ко је из Босне и Херцеговине отишао на то ратиште. Међународна заједница је тада давала подршку свима који су отишли тамо да сруше режим Башара Ел Асада. Након три мјесеца они су се вратили, гдје су били процесуирани. У то вријеме у Кривичном закону Босне и Херцеговине није постојала инкриминација која се односи на одлазак на страна ратишта, па су се таква лица теретила за кривично дјело које се односи на припадање терористичкој организацији. Они су тада по њиховом мишљењу дошли дерадикализовани јер су побјегли од Исламске државе, те су том приликом говорили да је то криминална организација, да то нема везе с исламом и да не треба ићи тамо, гдје су им из тог разлога изричане мање казне. Поред наведеног, они указују да је веома тешко доказати таква кривична дјела, јер многи од њих говоре да су у Сирији били волонтери и да су се бавили се хуманитарним радом, па су им правосудни органи и због тога ублажавали казну. Такође, они сматрају да је данас ситуација много другачија, јер се враћају људи који су били припадници Исламске државе око шест година, те да ће се таквим лицима изрицати и максималне казне. У вези с тим, они наводе да јавност за те чињенице не зна и да је то немогуће схватити док се не виде ти људе, док се не ради с њима и док се не чују њихове приче, наравно уз квалитетне провјере с терена. Даље, јако лоша ствар у овом погледу јесте да се уопште не води рачуна како је лице отишло на страна ратиште, шта је томе претходило, као и након изрицања пресуде, како лице плати новчану казну, одакле му новац, шта се након издржавања казне дешава са таквим лицем и сл. Дакле, није процесуирање само то што је најзначајније када су у питању страни терористички борци, већ све оно што је претходило и што слиједи након процесуирања. Када је у питању преклапање и сукоб надлежности, по ставовима појединих испитаника, дешавају се случајеви да Тужилаштво Босне и Херцеговине добије извјештај за исто лице од више полицијских агенција из Босне и Херцеговине. Мишљења смо да то није добро и да Тужилаштво Босне и Херцеговине у том погледу прави катастрофалну грешку пошто такву праксу дозвољава, с обзиром на овлаштење које има по основу тужилачког концепта истраге, који је по нашем мишљењу неефикасан у погледу своје примјене на тлу Босне и Херцеговине. Није нормална ситуација да више безбједносних институција буде надлежно за исту ствар, јер се то коси са основним принципима организовања. Такав систем беспотребно много кошта и није исплатив. Наиме, и у претходном тексту, навели смо случај Рајловац гдје смо утврдили да законска регулатива која регулише надлежности полицијских агенција у Босни и Херцеговини у погледу кривичног дјела тероризма није у потпуности прилагођена поменутиим агенцијама, што понекад доводи до сукоба

надлежности између њих. Међутим, поједини испитаници сматрају да је то добро, зато што Тужилаштво добија податке од више агенција. Мишљења смо да би логичније било да се по том питању остварује помоћ и сарадња између полицијских агенција, гдје би једна била надлежна, а друга би јој слала информације и пружала помоћ у истрази и документовању предмета. Овдје се јасно види колико је ствари лоше у односу на оне које су добре, што нам свакако, указује на чињеницу да сарадња између институција Босне и Херцеговине по овом питању није на задовољавајућем нивоу.

Табела 103. *Шта би по вашем мишљењу требало промијенити у погледу сарадње између надлежних институција Босне и Херцеговине по питању страних терористичких бораца?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
подићи сарадњу на виши ниво, поштрити казнену политику и спроводити заједничке пројекте који се односе на процес дерадикализације	16	72.7	72.7
омогућити комплетној државној управи, односно комплетном безбједносном систему да обавља послове професионално без било каквог утицаја политике	2	9.1	81.8
у ФБиХ промијенити свијест у погледу опасности које проузрокују терористичке групе	2	9.1	90.9
појачати активности полиције на локалном нивоу	1	4.5	95.5
уредити питање надлежности	1	4.5	100.0

Укупно	22	100.0
--------	----	-------

Даље, на питање "Шта би по вашем мишљењу требало промијенити у погледу сарадње између надлежних институција Босне и Херцеговине по питању страних терористичких бораца" (табела 103.), 16 испитаника, или њих 72,7% сматра да би требало "подићи сарадњу на виши ниво, поштриити казнену политику и спроводити заједничке пројекте који се односе на процес дерадикализације", два испитаника (9,1%) сматрају да би требало "омогућити комплетној државној управи, односно комплетном безбједносном систему да обавља послове професионално без било каквог утицаја политике", такође, два испитаника (9,1%) сматрају да би требало "у Федерацији Босне и Херцеговине промијенити свијест у погледу опасности које проузрокују терористичке групе", затим, један испитаник (4,5%) сматра да би требало "појачати активности полиције на локалном нивоу" и такође, један испитаник (4,5%) сматра да би требало "уредити питање надлежности". Анализирајући добијене резултате, са сигурношћу можемо рећи да су испитаници понудили квалитетне приједлоге шта би по овом питању требало промијенити.

Табела 104. *На који начин институције у Босни и Херцеговини врше контролу страних бораца који су ратовали у Босни и Херцеговини, остали у њој и добили њено држављанство?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
не врши се контрола према тим лицима	11	50.0	50.0
у складу са надлежностима институција и по потреби се врши надзор таквих лица уколико су она безбједносно интересантна	3	13.6	63.6
врши се константан надзор таквих лица у складу са надлежностима институција	5	22.7	86.4
врши се ревизија држављанстава таквих лица	1	4.5	90.9

није ми познато	2	9.1	100.0
Укупно	22	100.0	

Анализом одговора на питање "На који начин институције у Босни и Херцеговини врше контролу страних бораца који су ратовали у Босни и Херцеговини, остали у њој и добили њено држављанство" (табела 104.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), 11 испитаника, или њих 50% сматра да се "не врши контрола према тим лицима", три испитаника (13,6%) сматрају да се "у складу са надлежностима институција и по потреби врши надзор таквих лица уколико су она безбједносно интересантна", даље, пет испитаника (22,7%) сматра да се "врши константан надзор таквих лица у складу са надлежностима институција", затим, један испитаник (4,5%) сматра да се "врши ревизија држављанстава таквих лица", док два испитаника сматрају да им није познато. Добијени резултати на горе наведено питање јасно указују да се веома мало или готово ништа не ради по питању наведене контроле, што је поражавајуће. Такође, не можемо се сложити са ставом појединих испитаника који сматрају да се "у складу са надлежностима институција и по потреби врши надзор таквих лица уколико су она безбједносно интересантна". У прилог томе иде и чињеница гдје поједини испитаници истичу да се на територији Босне и Херцеговине налазе лица која су осуђена за терористичке акте и да се према њима не врши никакав надзор. Као примјер, они наводе главног идеолога, припадника одреда Ел Муцахид и босанског зета Шејк Имад Ел Мисри, који је одговоран за терористички акт у древном египатском граду Луксору и који је осуђен на 10 година затвора. Дакле, њега је Босна и Херцеговина 2001. године изручила Египту, који је у затвору провео осам година, гдје се сада вратио у Босну и Херцеговину и предаје на факултетима. Такође, он је написао књигу под називом *"Схватања која треба промијенити"*, гдје за ту књигу кажу да она представља "вехабијски буквар". Поред њега, у Босни и Херцеговини се налази и познати египћанин, Бин Ладенов специјалиста за експлозиве Тарик Махмуд Ахмет Ал Савах ког су америчке власти након тринаест година из затвора Гвантанамо изручиле Босни и Херцеговини. Дакле, он је познат по томе што је предводио познати *"Ебу Убејдах камп"* за обуку Ал Каидиних терориста за извођење терористичких акција на прекоокеанским летовима и у свим врстама саобраћаја у ваздуху, на копну и на мору, гдје је за рад тог кампа директно похваљен од Осаме Бин Ладена. У вези с тим, мишљења смо да је над таквим лицима потребно вршити сталну контролу и надзор јер су она увијек безбједносно интересантна, поготово ако се има у виду о каквој популацији је ријеч и због чега су дошли у Босну и Херцеговину. Важно је похвалити активности у погледу ревизије држављанства таквих лица, гдје је некима одузето држављанство Босне и Херцеговине, те је вршена и њихова депортација.

Табела 105. На који начин институције у Босни и Херцеговини врше контролу држављана Босне и Херцеговине који учествују или су учествовали у ратовима у иностранству (Сирија, Ирак, итд.)?

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
врши се њихова контрола кроз полицијске евиденције према мјесту пребивалишта гдје су имали пребивалиште прије одласка на страноратиште, контролишу се кроз канале обавјештајно безбједносне агенције, кроз канале службе за странце, преко међународних канала за размјену података	10	45.5	45.5
врши се надзор таквих лица, контролишу се путем информаната са терена, спроводе се истраге и таква лица се процесуирају	11	50.0	95.5
не врши се контрола таквих лица	1	4.5	100.0
Укупно	22	100.0	

Даље, на питање "На који начин институције у Босни и Херцеговини врше контролу држављана Босне и Херцеговине који учествују или су учествовали у ратовима у иностранству (Сирија, Ирак, итд.)" (табела 105.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), 10 испитаника, или њих 45,5% сматра да се "врши њихова контрола кроз полицијске евиденције према мјесту пребивалишта гдје су имали пребивалиште прије одласка на страноратиште, контролишу се кроз канале обавјештајно безбједносне агенције, кроз канале службе за странце, преко међународних канала за размјену података", затим, 11 испитаника, или њих 50% сматра да се "врши се надзор таквих лица, контролишу се путем информаната са терена, спроводе се истраге и таква лица се процесуирају", док се један испитаник (4,5%) изјашњава да се "не врши се контрола

таквих лица". Уколико посматрамо одговоре на наведено питање, јасно се види на који начин институције Босне и Херцеговине врше наведену контролу. Не можемо се сложити са ставом једног испитаника који сматра да се "не врши контрола таквих лица", јер се јасно види да се по овом питању нешто и ради. Такође, битно је поменути и став појединих испитаника који сматрају да приликом контроле лица која су некад била учесници неких незаконитих формација треба водити рачуна о њиховим људским правима и слободама јер не мора да значи ако су та лица некад били чланови наведених формација да цијели живот морају носити такву етикету, уколико више не врши такве активности. Мишљења смо да такав став може имати упориште само уколико се на квалитетан начин према таквим лицима изврши процес дерадикализације. Да ли ће Босна и Херцеговина у томе успјети, вријеме ће показати.

2.4.4 Сарадња између институција Босне и Херцеговине по питању дијелења експертиза о финансирању тероризма

Откривање и хватање финансијера терористичких активности је једна од примарних активности свих институција. Како Босна и Херцеговина стоји по овом питању, утврдићемо на основу резултата спроведеног истраживања:

Табела 106. *Процијените сарадњу између институција у Босни и Херцеговини по питању дијелења експертиза о финансирању тероризма користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2- сарадња је лоша; 3- сарадња је нити лоша, нити добра; 4- сарадња је добра; 5-сарадња је изванредна, 6- није ми познато)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
сарадња не постоји	5	22.7	22.7
сарадња је лоша	6	27.3	50.0
сарадња нити је лоша, нити је добра	6	27.3	77.3
сарадња је добра	1	4.5	81.8
није ми познато	4	18.2	100.0
Укупно	22	100.0	

Када је ријеч о питању "Процијените сарадњу између институција у Босни и Херцеговини по питању дијелења експертиза о финансирању тероризма користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2- сарадња је лоша; 3- сарадња је нити добра, нити лоша; 4- сарадња је изванредна; 5-сарадња је изванредна; 6- није ми познато)" (табела 106.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), пет испитаника (22,7%) сматра да "сарадња не постоји", шест испитаника (27,3%) сматра да је "сарадња лоша", такође, шест испитаника

(27,3%) сматра да је сарадња "нити лоша, нити добра", затим, један испитаник (4,5%) сматра "да је сарадња добра", док се четири испитаника изјашњавају да им "није познато". Анализом добијених резултата у погледу одговора на горе наведено питање јасно се види да одређен вид сарадње постоји, али да није на задовољавајућем нивоу. Мишљења смо да су се четири испитаника изјаснила да "им није познато" из разлога што се у оквиру својих послова и задатака у институцији у којој раде не баве наведеном проблематиком. Даље, не можемо се сложити са ставом једног испитаника који сматра да је "сарадња добра", јер је очигледно да она није на том нивоу. Финансијско-обавјештајно одјељење Сипе једино у Босни и Херцеговини има законите ингеренције у погледу контроле финансијских трансакција које у оперативном смислу значе много полицајцијским службеницима. На финансијску трансакцију се може утицати прије него што она буде довршена, односно прије него што буде извршен трансфер новца. Свака друга активност би подразумјевала тражење наредбе суда за одређену контролу, манипулације с новцем, односно трансакцију што у таквим ситуацијама када су трансакције у питању нема времена. Мишљења смо да је тај фактор времена главни узрок наведеног стања и да Финансијско-обавјештајно одјељење не може на вријеме да одговори захтјевима свих полицијских агенција у Босни и Херцеговини, поготово што му огроман посао стварају банке које поменуто одјељење обавјештавају о свакој трансакцији која износи преко 30.000 КМ, гдје је оно дужно да врши њихове провјере.

Табела 107. *Шта се конкретно ради у погледу сарадње између институција у Босни и Херцеговини по питању дијелења експертиза о финансирању тероризма?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
постоји мали сегмент те сарадње који се огледа у размјени информација који нису на нивоу експертиза, јер експертиза у том погледу нема	6	27.3	27.3
размјењују се комплетне анализе одређених група, структура и појединаца везано за финансирање тероризма	7	31.8	59.1
не ради се ништа	5	22.7	81.8
није ми познато	4	18.2	100.0

Укупно	22	100.0
--------	----	-------

Анализом одговора на питање "Шта се конкретно ради у погледу сарадње између институција у Босни и Херцеговини по питању дијелења експертиза о финансирању тероризма" (табела 107.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), шест испитаника (27,3%) сматра да "постоји мали сегмент те сарадње који се огледа у размјени информација", седам испитаника (31,8%) сматра да се "размјењују комплетне анализе одређених група, структура и појединаца везано за финансирање тероризма", затим, пет испитаника (22,7%) сматра да се "не ради ништа", док се четири испитаника изјашњавају да им "није познато". Добијени резултати на горе наведено питање јасно указују на то шта се конкретно ради по питању наведене сарадње. Мишљења смо да су горе наведене активности веома површне и да поменута сарадња из тог разлога није на задовољавајућем нивоу.

Табела 108. *Шта је по вашем мишљењу добро у погледу сарадње између институција у Босни и Херцеговини по питању дијелења експертиза о финансирању тероризма?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
што се нешто ради по том питању	7	31.8	31.8
што та сарадња постоји	6	27.3	59.1
није ништа добро	5	22.7	81.8
није ми познато	4	18.2	100.0
Укупно	22	100.0	

Даље, на питање "Шта је по вашем мишљењу добро у погледу сарадње између институција у Босни и Херцеговини по питању дијелења експертиза о финансирању тероризма" (табела 108.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), седам испитаника (31,8%) сматра да је добро "што се нешто ради по том питању", шест испитаника (27,3%) сматра да је добро "што та сарадња постоји", затим, пет испитаника (22,7%) сматра да "није ништа добро", док четири испитаника (18,2%) сматрају да им "није познато". Уколико посматрамо одговоре на наведено питање, јасно се види шта је по овом питању добро, али да то није довољно.

Табела 109. *Шта је по вашем мишљењу лоше у погледу сарадње између институција у Босни и Херцеговини по питању дијелења експертиза о финансирању тероризма?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни проценат (%)
што нема експертиза и што само Сипа може да оствари увид у сумњиве трансакције без наредбе суда и што је имала на располагању мноштво информација о финансирању тероризма, а није урадила ниједну озбиљну анализу на ту тему	4	18.2	18.2
што тај облик сарадње не функционише	5	22.7	40.9
што је мотивисана политичким интересима, а није на професионалним	5	22.7	63.6
што је наведена сарадња недовољна	3	13.6	77.2
нема ништа лоше	1	4.5	81.7
није ми познато	4	18.3	100.0
Укупно	22	100.0	

Приликом одговора на питање "Шта је по вашем мишљењу лоше у погледу сарадње између институција у Босни и Херцеговини по питању дијелења експертиза о финансирању тероризма" (табела 109.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), четири испитаника (18,2%) сматрају да је лоше "што нема експертиза и што само Сипа може да оствари увид у сумњиве трансакције без наредбе суда и што је имала на располагању мноштво информација о финансирању тероризма, а није урадила ниједну озбиљну анализу на ту тему", пет испитаника (22,7%) сматра да је лоше "што тај облик сарадње не функционише", такође, пет испитаника (22,7%) сматра да је лоше "што је

мотивисана политичким интересима, а није на професионалним", даље, три испитаника (13,6%) сматрају да је лоше "што је наведена сарадња недовољна", затим један испитаник (4,5%) сматра да "нема ништа лоше", док се четири испитаника (18,3%) изјашњавају да "им није познато". На основу добијених резултата у погледу одговора на наведено питање испитаници су јасно указали шта је по овом питању лоше. Не можемо се сложити са ставом једног испитаника који сматра да "нема ништа лоше", јер је очигледно да у овом погледу постоје ствари које су лоше. Даље, надовезаћемо се се на став три испитаника који сматрају да "наведена сарадња не функционише". Дакле, мишљења смо да она не функционише у великој мјери из разлога што Финансијско-обавјештајно одјељење Сипе једино има овлашћење да без наредбе суда врши контролу финансијских трансакција, па из тог разлога не може на вријеме да одговори захтјевима свих полицијских агенција у Босни и Херцеговини, као и да успостави одређене експертизе из наведене области. Јасно се види да по овом питању има веома велики број ствари које су лоше, за разлику од оних које су добре, што такође, потврђује чињеницу да сарадња по овом питању није на задовољавајућем нивоу.

Табела 110. *Шта би по вашем мишљењу требало промијенити у погледу сарадње између институција у Босни и Херцеговини по питању дијелења експертиза о финансирању тероризма?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
подићи ниво сарадње и повјерења између полицијских агенција у Босни и Херцеговини по питању наведене сарадње и промијенити Закон о спречавању прања новца и финансирању тероризма те дати већа овлашћења ентитетским полицијама	8	36.4	36.4
више радити на едукацији кадра када је у питању значај тих финансијских токова	3	13.5	49.9
вратити институције и органе у уставне оквире и ослободити их претјераног утицаја политике	7	31.8	81.7

није ми познато	4	18.3	100.0
Укупно	22	100.0	

Даље, на питање "Шта би по вашем мишљењу требало промијенити у погледу сарадње између институција у Босни и Херцеговини по питању дијелења експертиза о финансирању тероризма" (табела 110.), осам испитаника (36,4%) сматра да би требало "подићи ниво срадње и повјерења између полицијских агенција у Босни и Херцеговини по питању наведене сарадње и промијенити Закон о спречавању прања новца и финансирању тероризма, те дати већа овлашћења ентитетским полицијама", три испитаника (13,5%) сматрају да би требало "више радити на едукацији кадра када је у питању значај тих финансијских токова", затим, седам испитаника (31,8%) сматра да би требало "вратити институције и органе у уставне оквире и ослободити их претјераног утицаја политике", док су се четири испитаника (18,3%) изјаснила да "им није познато". Анализирајући добијене резултате, са сигурношћу можемо рећи да су испитаници понудили квалитетне приједлоге шта би по овом питању требало промијенити. Поједини испитаници истичу да је потребно промијенити Закон о прању новца и финансирању терористичких активности који је донесен под утицајем Високог представника, чиме су ентитетски закони стављени ван снаге, иако су они били много једноставнији, практичнији и лакши за употребу полицијским службеницима. Дакле, полицијски службеници су по том закону могли да дођу у банку и врше провјеру одређене финансијске трансакције без наредбе суда, само попуњавајући одређене образце, који су потом слати у Агенцију за банкарство у Сектор за спречавање тероризма. На такав начин, полицијски службеници су веома брзо могли да изврше наведене провјере. Међутим, доношењем поменутог закона те институције у ентитетима су уништене. Сада то овлашћење има Финансијско-истражно одјељење Сипе, што није довољно у овом времену. Дакле, наведени закон у великој мјери отежава рад полицијских агенција у Босни и Херцеговини. Међутим, узимајући у обзир тренутно стање које сигурно није добро, мишљења смо да би Финансијско-истражно одјељење Сипе, по правилу, требало да анализира поједине случајеве из ове области и на бази њих установи одређене експертизе, гдје би све полицијске агенције у Босни и Херцеговини требале да их имају, те би искуства из тих експертиза могле примјењивати у свом раду, што би сигурно било јако корисно.

2.4.5 Сарадња између институција у Босни и Херцеговини по питању спречавања терористичке пропаганде и екстремизма на друштвеним мрежама (путем интернета)

Терористичке активности путем друштвених мрежа (путем интернета) су у данашње вријеме постале веома актуелне. Дакле, на овај начин се промовише екстремизам, врбују и регрутују терористи. Из тог разлога, сарадња између институција у овом погледу је нужна и преко потребна. Каква је ситуација у Босни и Херцеговини по овом питању јасно се види на основу спроведеног истраживања:

Табела 111. *Процијените сарадњу између институција у Босни и Херцеговини по питању спречавања терористичке пропаганде и екстремизма на друштвеним мрежама (путем интернета) користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2- сарадња је лоша; 3- сарадња је нити лоша, нити добра; 4- сарадња је добра; 5-сарадња је изванредна; 6- није ми познато)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
сарадња не постоји	6	27.3	27.3
сарадња је лоша	9	40.9	68.2
сарадња нити је лоша, нити је добра	5	22.7	90.9
сарадња је добра	1	4.5	95.5
сарадња је изванредна	1	4.5	100.0
Укупно	22	100.0	

Када је ријеч о питању "Процијените сарадњу између институција у Босни и Херцеговини по питању спречавања терористичке пропаганде и екстремизма на друштвеним мрежама (путем интернета) користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2- сарадња је лоша; 3- сарадња је нити лоша, нити добра; 4- сарадња је добра; 5-сарадња је изванредна; 6- није ми познато)" (табела 111.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), шест испитаника (27,3%) сматра да "сарадња не постоји", затим, девет испитаника (40,9%) сматра "да је сарадња лоша", даље, пет испитаника (22,7%) сматра да је сарадња "нити лоша, нити добра", затим, један испитаник (4,5%) сматра "да је сарадња добра" и такође, један испитаник (4,5%) сматра да је "сарадња изванредна". Анализом добијених резултата у погледу одговора на горе наведено питање јасно се види да сарадња постоји, али да није на неком завидном нивоу, односно није задовољавајућа. У овом погледу влада веома забрињавајућа ситуација јер највећи број испитаника сматра да поменута "сарадња не постоји" и "да је она лоша". Из тог разлога, не можемо се сложити с ставовима испитаника који сматрају да је наведена "сарадња добра" и "да је она изванредна".

Табела 112. *Шта се конкретно ради у погледу сарадње између институција у Босни и Херцеговини по питању спречавања терористичке пропаганде и екстремизма на друштвеним мрежама (путем интернета)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
врши се размијена информација	13	59.1	59.1

схваћен је значај интернета и друштвених мрежа када је у питању ова област и врши се заједничка едукација кадра као и заједничке истраге	1	4.5	63.6
врши се надзор тих сајтова, а гдје постоје елементи кривичног дјела тражи се наредба суда, те се провјеравају ти сајтови	1	4.5	68.2
причају се политичке приче, дају се изјаве које требају да оставе снажан утисак	1	4.5	72.7
не ради се ништа	6	27.3	100.0
Укупно	22	100.0	

Анализом одговора на питање "Шта се конкретно ради у погледу сарадње између институција у Босни и Херцеговини по питању спречавања терористичке пропаганде и екстремизма на друштвеним мрежама (путем интернета)" (табела 112.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), 13 испитаника, или њих 59,1% сматра да се "врши размјена информација", један испитаник (4,5%) сматра да је "схваћен значај интернета и друштвених мрежа када је у питању ова област и да се врши заједничка едукација кадра, као и заједничке истраге", такође, један испитаник (4,5%) сматра да се "врши се надзор тих сајтова, а гдје постоје елементи кривичног дјела тражи се наредба суда, те се провјеравају ти сајтови", поново, један испитаник (4,5%) сматра да се "причају политичке приче и дају се изјаве које требају да оставе снажан утисак" и шест испитаника (27,3%) сматрају да се "не ради ништа". Добијени резултати на горе наведено питање јасно указују на то шта се конкретно ради по питању наведене сарадње. Не можемо се сложити са ставом шест испитаника који сматрају да се по овом питању "ништа не ради", што није тачно, јер се ипак нешто ради, што се јасно може видјети на основу осталих одговора испитаника. Ипак, јасно се види да је поменути рад површан, јер се на квалитетан начин не улази у суштину проблема.

Табела 113. *Шта је по вашем мишљењу добро у погледу сарадње између институција у Босни и Херцеговини по питању спречавања терористичке пропаганде и екстремизма на друштвеним мрежама (путем интернета)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
што постоји та сарадња и што је полицији олакшан приступ неким друштвеним мрежама, рецимо facebook налозима лица која пропагирају радикализацију у БиХ, путем <i>online</i> налога	10	45.5	45.5
што је проблем идентификован	6	27.3	72.7
није ништа добро	6	27.3	100.0
Укупно	22	100.0	

Даље, на питање "Шта је по вашем мишљењу добро у погледу сарадње између институција у Босни и Херцеговини по питању спречавања терористичке пропаганде и екстремизма на друштвеним мрежама (путем интернета)", од укупног броја испитаника (22 испитаника) (табела 113.), 10 испитаника, или њих 45,5% сматра да је добро "што постоји та сарадња и што је полицији олакшан приступ неким друштвеним мрежама, рецимо *facebook* налозима лица која пропагирају радикализацију у Босни и Херцеговини, путем *online* налога", шест испитаника (27,3%) сматра да је добро "што је проблем идентификован", док такође, шест испитаника (27,3%) сматрају да им "није познато". Уколико посматрамо одговоре на наведено питање, јасно се види шта је по овом питању добро. Међутим, не можемо се сложити са ставом шест испитаника који сматрају да по овом питању "нема ништа добро", јер се јасно види да у тој области постоје неке ствари које су добре, али је њих веома мало и оне су недовољне. У прилог томе иде и чињеница појединих испитаника који сматрају да је добро што је полицији олакшан приступ неким друштвеним мрежама, рецимо *facebook* налозима лица која пропагирају радикализацију у Босни и Херцеговини, путем *online* налога. Дакле, на компанију *facebook* је извршен притисак од стране различитих судова, тужилаштва, полиција свих земаља свијета у циљу лоцирања и идентификације одређених лица. Она је због тога увела *online* образац таквог типа, гдје рецимо те институције своју наредбу прикаче уз тај образац и затраже одређене податке које врло брзо добију, што представља одређени напредак у овој области.

Табела 114. *Шта је по вашем мишљењу лоше у погледу сарадње између институција у Босни и Херцеговини по питању спречавања терористичке пропаганде и екстремизма на друштвеним мрежама (путем интернета)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
што се веома мало ради по том питању, што је слаба стручност јер постоји мали број стручних људи и што Регулаторна агенција за комуникације не уклања сајтове који су радикалног садржаја	11	50.0	50.0
што смо ми материјално финансијски и технички у незавидној ситуацији у односу на многе земље Западне Европе када је у питању опрема и знање људи који би се бавили овим проблемом на адекватан начин	2	9.1	59.1
што постоји политизација, нема ту адекватног приступа и професионалног ријешавања проблема	2	9.1	68.2
што се по овом питању апсолутно ништа не ради	6	27.3	95.5
нема ништа лоше	1	4.5	100.0
Укупно	22	100.0	

Приликом одговора на питање "Шта је по вашем мишљењу лоше у погледу сарадње између институција у Босни и Херцеговини по питању спречавања терористичке

пропаганде и екстремизма на друштвеним мрежама (путем интернета)" (табела 114.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), 11 испитаника, или њих 50% сматра да је лоше "што се веома мало ради по том питању, што је слаба стручност јер постоји мали број стручних људи и што Регулаторна агенција за комуникације не уклања сајтове који су радикалног садржаја", два испитаника (9,1%) сматрају да је лоше "што смо ми материјално финансијски и технички у незавидној ситуацији у односу на многе земље Западне Европе када је у питању опрема и знање људи који би се бавили овим проблемом на адекватан начин", такође, два испитаника (9,1%) сматра да је лоше "што постоји политизација, нема ту адекватног приступа и професионалног ријешавања проблема", затим, шест испитаника (27,3%) сматрају да је лоше "што се по овом питању апсолутно ништа не ради", док се један испитаник (4,5%) изјашњава да по овом питању "нема ништа лоше". На основу добијених резултата у погледу одговора на наведено питање испитаници су јасно указали шта је по овом питању лоше. Не можемо се сложити са ставом шест испитаника који сматрају да је лоше што се по овом "ништа не ради", што није тачно, јер се ипак по овом питању нешто ради. Такође, не можемо се сложити ни са ставом једног испитаника који сматра да овдје "нема ништа лоше", јер уколико имамо у виду преостале одговоре јасно се види да то није тако. Када је ријеч о спречавања терористичке пропаганде и екстремизма на друштвеним мрежама (путем интернета), већ смо у претходном тексту поменули улогу Регулаторне агенције за комуникације Босне и Херцеговине. Дакле, поменута агенција је надлежна за доношење мјера, препорука и контроле медијског простора у Босне и Херцеговине. Поједини испитаници истичу да се она крије иза одређених закона и правилника који јој остављају слободу да она по слободном избору и по процјени људи који тамо раде може одређене садржаје уклонити или одређени садржај прогласити неподобним. Оно што је по њиховом мишљењу овдје лоше лежи у чињеници да Регулаторна агенција за комуникације има крут став када је то у питању. На примјер, имамо пресуду Хусеину Билалу Боснићу који је осуђен на седам година затвора и који је тренутно на издржавању затворске казне у Казнено поправном заводу у Зеници (тренутно је 5 година на издржавању казне). Дакле, он је оптужен и осуђен за кривична дјела из области тероризма, односно, позивање на вршење терористичких активности. Међутим, сви снимци за које је он осуђен се и даље налазе на интернету, доступни јавности, гдје се јасно види да држава подржава процес радикализације. Наиме, из тог разлога, када је у питању спречавање екстремизма путем интернета, велике критике иду на рачун поменуте агенције која евидентно не врши уклањање садржаја таквог типа с интернета. Већ смо рекли у претходном тексту да се Тужилаштво Босне и Херцеговине обраћало наведеној агенцији и указивало на постојећи проблем и потребу доношења законских и подзаконских аката у погледу цензурисања и уклањања таквог садржаја, што налаже и Стратегије за борбу против тероризма. Међутим, поменута агенција није реаговала на наведено обраћење Тужилаштва Босне и Херцеговине, образлажући своју инертност независношћу медија, приватношћу и сл. Јасно се види да по овом питању има веома велики број ствари које су лоше, за разлику од оних које су добре, што такође, потврђује чињеницу да сарадња по овом питању није на задовољавајућем нивоу.

Табела 115. *Шта би по вашем мишљењу требало промијенити у погледу сарадње између институција у Босни и Херцеговини по питању спречавања терористичке пропаганде и екстремизма на друштвеним мрежама (путем интернета)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни проценат (%)
подићи сарадњу на много већи ниво, извршити едукацију кадра и материјално-техничку опремљеност институција у овој области	13	59.1	59.1
професионализовати државну управу и избацити утицај политике	2	9.1	68.2
донијети закон којим би Регулаторна агенција за комуникације морала да уклони и цензурише терористичку пропаганду и екстремизам на друштвеним мрежама	1	4.5	72.7
почети предузимати активности по том питању па тек онда говорити о сарадњи	6	27.3	100.0
Укупно	22	100.0	

Даље, на питање "Шта би по вашем мишљењу требало промијенити у погледу сарадње између институција у Босни и Херцеговини по питању спречавања терористичке пропаганде и екстремизма на друштвеним мрежама (путем интернета)" (табела 115.), 13 испитаника, или њих 59,1% сматра да би требало "подићи сарадњу на много већи ниво, извршити едукацију кадра и материјално-техничку опремљеност институција у овој области", два испитаника (9,1%) сматрају да би требало "професионализовати државну управу и избацити утицај политике", затим, један испитаник (4,5%) сматра да би требало "донијети закон којим би Регулаторна агенција за комуникације морала да уклони и

цензурише терористичку пропаганду и екстремизам на друштвеним мрежама" и шест испитаника (27,3%) сматра да би требало "почети предузимати активности по том питању па тек онда говорити о сарадњи". Анализирајући добијене резултате, са сигурношћу можемо рећи да су испитаници понудили квалитетне приједлоге шта би по овом питању требало промијенити. Мишљења смо да став ових шест испитаника указује на потребу већег интензивирања рада по овом питању.

2.4.6 Сарадња између институција у Босни и Херцеговини по питању илегалне трговине оружјем

Илегалном трговином оружјем поједини криминалне, а и терористичке групе се снабдијевају са различитим врстама наоружања. Наведеним оружјем спроводе се различите криминалне и терористичке активности. Због тога је неопходна сарадња свих институција, како би се успјешно бориле против илегалне трговине оружјем. На основу спроведеног истраживања јасно се види шта се по овом питању ради у Босни и Херцеговини:

Табела 116. *Процијените сарадњу између институција у Босни и Херцеговини по питању илегалне трговине оружјем користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2- сарадња је лоша; 3- сарадња је нити лоша, нити добра; 4- сарадња је добра; 5-сарадња је изванредна; 6-није ми познато;)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
сарадња не постоји	2	9.1	9.1
сарадња је лоша	5	22.7	31.8
сарадња нити је лоша, нити је добра	7	31.8	63.6
сарадња је добра	5	22.7	86.4
није ми познато	3	13.6	100.0
Укупно	22	100.0	

Када је ријеч о питању "Процијените сарадњу између институција у Босни и Херцеговини по питању илегалне трговине оружјем користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2- сарадња је лоша; 3- сарадња је нити лоша, нити добра; 4- сарадња је добра; 5-сарадња је изванредна; 6-није ми познато;)" (табела 116.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), два испитаника (9,1%) сматрају да "сарадња не постоји", пет испитаника (22,7%) сматра "да је сарадња лоша", даље, седам испитаника (31,8%) сматра да је сарадња "нити лоша, нити добра", затим, пет испитаника (22,7%) сматра "да је сарадња добра", док три испитаника (13,6%) сматрају да "им није познато". Анализом добијених резултата у погледу одговора на горе наведено питање јасно се види да сарадња постоји и

да је она на неком средњем нивоу и да је она боља у односу на друге сегменте сарадње. Не можемо се сложити са ставом два испитаника који сматрају да поменута "сарадња не постоји". Исто тако, мишљења смо да су се три испитаника изјаснила да "им није познато" из разлога што се они у оквиру својих послова и задатака у институцијама гдје раде не сусрећу са наведеном проблематиком.

Табела 117. *Шта се конкретно ради у погледу сарадње између институција у Босни и Херцеговини по питању илегалне трговине оружјем?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
донесена је Стратегија за контролу малог и лаког наоружања, одржавају се састанци, врши се размјена информација и спроводе се истраге и акције	16	72.7	72.7
ствара се привид да се врше неке акције	1	4.5	77.3
не ради се ништа	2	9.1	86.4
није ми познато	3	13.6	100.0
Укупно	22	100.0	

Анализом одговора на питање "Шта се конкретно ради у погледу сарадње између институција у Босни и Херцеговини по питању илегалне трговине оружјем" (табела 117.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), 16 испитаника, или њих 72,7% сматра да је "донесена Стратегија за контролу малог и лаког наоружања, одржавају се састанци, врши се размјена информација и спроводе се заједничке истраге и акције", један испитаник (4,5%) сматра да се "ствара привид да се врше неке акције", затим, два испитаника (9,1%) сматрају да се "не ради ништа", док се три испитаника (13,6%) изјашњавају да "им није познато". Добијени резултати на горе наведено питање јасно указују на то шта се конкретно ради по питању наведене сарадње. Не можемо се сложити са ставом два испитаника који сматрају да се по овом питању "не ради ништа". Мишљења смо да се по питању сарадње у области контроле наоружања ради се много више, чак је донесена и поменута Стратегија за контролу малог и лаког наоружања. Овај документ има и своје надзорно тијело у коме се налазе представници свих полицијских структура у Босни и Херцеговини. Такође је "усвојен и проведен План редовне контроле и надзора над провођењем *Закона о контроли оружја и војне опреме*. Даље, израђена су потребна документа за успостављање централне евиденције о контроли кретања оружја и војне

опреме те стављен у функцију централни регистар о осуђеним држављанима Босне и Херцеговине у иностранству, а која нису рођена у Босни и Херцеговини"⁵³⁰.

Табела 118. *Шта је по вашем мишљењу добро у погледу сарадње између институција у Босни и Херцеговини по питању илегалне трговине оружјем?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
што постоји овакав вид сарадње	13	59.1	59.1
што се то одржава као актуелни проблем	2	9.1	68.2
што се интензивно ради по овом питању и што постоје добри резултати, пошто се дио наоружања узима из илегалног посједовања, гдје се тиме пресјецају одређени кријумчарски ланци	2	9.1	77.3
није ништа добро	2	9.1	86.4
није ми познато	3	13.6	100.0
Укупно	22	100.0	

Даље, на питање "Шта је по вашем мишљењу добро у погледу сарадње између институција у Босни и Херцеговини по питању илегалне трговине оружјем" (табела 118.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), 13 испитаника, или њих 59,1% сматра да је добро "што постоји овакав вид сарадње", два испитаника (9,1%) сматрају да је добро "што се то одржава као актуелни проблем", такође, два испитаника (9,1%) сматрају да је добро "што се интензивно ради по овом питању и што постоје добри резултати, пошто се дио наоружања узима из илегалног посједовања, гдје се тиме пресјецају одређени кријумчарски ланци", поново, два испитаника сматрају да "нема ништа добро", док се три испитаника изјашњавају да "им није познато". Уколико посматрамо одговоре на наведено питање, јасно се види шта је по овом питању добро. У вези с тим, не можемо се сложити са мишљењем два испитаника који сматрају да "нема ништа добро".

⁵³⁰ Вид. *Извјештај о раду Савјета министара Босне и Херцеговине за 2012. годину*, Сарајево, 2013. године, стр. 92.

Табела 119. *Шта је по вашем мишљењу лоше у погледу сарадње између институција у Босни и Херцеговини по питању илегалне трговине оружјем?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
што је у овој области обим истрага и пресуда мањи у односу на заступљеност наведене појаве	4	18.2	18.2
што полицијске агенције када имају доказе за ово кривично дјело настоје одмах да процесуирају лица за која постоје докази не пуштајући да се кроз истрагу види комплетан ланац илегалне трговине оружја који укључује већи број лица која би се могла процесуирати	1	4.5	22.7
што се различито гледа на наведени проблем у зависности гдје се он десио и он се неједнако третира	2	9.1	31.8
што постоји велики ривалитет између полицијских агенција јер свака од њих жели да води и заврши предмет	6	27.3	59.1

што држава легално извози наоружање у државе које подржавају тероризам (Саудијска Арабија, Турска, и сл.), чиме се свјесно крши међународна конвенција која регулише ову област и домаћи закони	1	4.5	63.6
што ова сарадња може бити на једном вишем нивоу, јер се не размјењују индицијалне информације, односно почетне информације, а размјењују се само оне информације које су довеле до стадијума истраге	5	22.7	86.3
није ми познато	3	13.7	100.0
Укупно	22	100.0	

Приликом одговора на питање "Шта је по вашем мишљењу лоше у погледу сарадње између институција у Босни и Херцеговини по питању илегалне трговине оружјем" (табела 119.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), четири испитаника (18,2%) сматрају да је лоше "што је у овој области обим истрага и пресуда мањи у односу на заступљеност наведене појаве", један испитаник (4,5%) сматра да је лоше "што полицијске агенције када имају доказе за ово кривично дјело настоје одмах да процесуирају лица за која постоје докази не пуштајући да се кроз истрагу види комплетан ланац илегалне трговине оружја који укључује већи број лица која би се могла процесуирати", два испитаника (9,1%) сматрају да је лоше "што се различито гледа на наведени проблем у зависности гдје се он десио и он се неједнако третира", шест испитаника (27,3%) сматра да је лоше "што постоји велики ривалитет између полицијских агенција јер свака од њих жели да води и заврши предмет", даље, један испитаник (4,5%) сматра да је лоше "што држава легално извози наоружање у државе које подржавају тероризам (Саудијска Арабија, Турска, и сл.), чиме се свјесно крши међународна конвенција која регулише ову област и домаћи закони", затим, пет испитаника (22,7%) сматрају да је лоше "што ова сарадња може бити на једном вишем нивоу, пошто се не

размјењују индицијалне информације, односно почетне информације, а размјењују се само оне информације које су довеле до стадијума истраге", док су се такође, три испитаника (13,7%) изјаснила да "им није познато". На основу добијених резултата у погледу одговора на наведено питање испитаници су јасно указали шта је по овом питању лоше. Оно што је овдје поражавајуће, огледа се у ставу једног испитаника који сматра да је лоше "што држава легално извози наоружање у државе које подржавају тероризам (Саудијска Арабија, Турска, и сл.), чиме се свјесно крши међународна конвенција која регулише ову област и домаћи закони". У вези с тим, поједини испитаници сматрају да на подручју Средњобосанског кантона постоје четири фирме које се баве производњом наоружања, а да нема готово никакве контроле од стране локалне полицијске агенције над њиховим радом, начином трговине и продаје тог оружја. Тек када се деси ситуација да неки државни орган, или нека међународна полицијска агенција затражи од полицијске агенције на државном нивоу да предузме одређене активности у том погледу, тек онда се по том питању нешто ради. На примјер, то потврђује и случај продаје минобацача фирме "Братство" из Новог Травника на илегалном тржишту, гдје су том приликом два човјека из те фирме била под појачаним надзором. Дакле, највећи проблем у овом погледу је што полицијске агенције на државном нивоу веома мало информација достављају кантоналним полицијама, што је погрешно јер се ниједно кривично дјело не може квалитетно расвијетлити без секторског рада на терену, који је основа полицијског посла. Даље, одређени испитаници истичу и да је јако лоше, што ниједна полицијска агенција не спречава извоз оружја у ратом захваћена подручја. Они сматрају, да се највеће количине оружја продају Саудијској Арабији и Турској. Постоје случајеви, гдје фирме из Турске, које се баве производњом наоружања, купују то исто наоружање из Босне и Херцеговине, иако је призвидња тог наоружања њихова примарна производња те им оно реално није потребно. Оне то раде из разлога, зато што су у Турској веома ригорозне контроле производње, дистрибуције и продаје наоружања, а када увозе то наоружање надзор је минималан, гдје оне то наоружање веома лако могу да препродају, да оно практично и не дође у Турску, него да га преусмјере на неко друго мјесто, најчешће некој организацији или држави која је под санкцијама Уједињених нација или Европске Уније у том погледу. Иако у овом погледу постоји много више добрих ствари за разлику од претходних сегмената сарадње, ипак, јасно се види да по овом питању има и веома велики број ствари које су лоше, те из тог разлога можемо рећи да поменуто сарадња није на задовољавајућем нивоу.

Табела 120. *Шта би требало промијенити у погледу сарадње између институција у Босни и Херцеговини по питању илегалне трговине оружјем?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
подићи сарадњу на виши ниво успостављањем повјерења између институција и интензивирањем заједничке активности у том погледу	14	63.6	63.6
уједначити примјену права према свима без обзира ко је проблем произукао, да ли припадник српског, бошњачког, или хрватског народа ако се открије да је трговац оружјем, мора да буде једнако третиран од стране свих	1	4.5	68.2
формирати заједничку базу података	1	4.5	72.7
избацити утицај политике, у први план ставити професију и дослиједно примјењивати законску регулативу	2	9.1	81.8
извршити контролу производње наоружања у ФБиХ подићи на виши ниво	1	4.5	86.4
није ми познато	3	13.6	100.0
Укупно	22	100.0	

Даље, на питање "Шта би требало промијенити у погледу сарадње између институција у Босни и Херцеговини по питању илегалне трговине оружјем" (табела 120.), 14 испитаника, или њих 63,6% сматра да би требало "подићи сарадњу на виши ниво успостављањем повјерења између институција и интензивирањем заједничке активности у том погледу", један испитаник (4,5%) сматра да би требало "уједначити примјену права према свима без обзира ко је проблем продуковао, да ли припадник српског, бошњачког, или хрватског народа ако се открије да је трговац оружјем, мора да буде једнако третиран од стране свих", такође, један испитаник (4,5%) сматра да би требало "формирати заједничку базу података", даље, два испитаника (9,1%) сматрају да би требало "избацили утицај политике, у први план ставити професију и дослиједно примјењивати законску регулативу", затим, један испитаник (4,5%) сматра да би требало "извршити контролу производње наоружања у Федерацији Босне и Херцеговине", док су се три испитаника (13,6%) изјаснила да "им није познато". Анализирајући добијене резултате, са сигурношћу можемо рећи да су испитаници понудили квалитетне приједлоге шта би по овом питању требало промијенити.

2.4.7 Сарадња државних институција са цивилним друштвом и приватним сектором у циљу ријешавања пријетњи с интернета

Интернет је у данашње вријеме постао значајно средство којим се може ширити екстремизам. У вези с тим, сарадња државних институција са цивилним друштвом и приватним сектором је од изузетног значаја у погледу ријешавања таквих пријетњи с интернета. На основу спроведеног истраживања, јасно се види шта се по том питању ради у Босни и Херцеговини:

Табела 121. *Процијените сарадњу ваше институције у којој сте запослени са цивилним друштвом и приватним сектором у циљу ријешавања пријетњи с интернета користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2-сарадња је ниска; 3- сарадња нити је ниска, нити је висока; 4- сарадња је висока; 5- сарадња је изванредна; 6- није познато)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
сарадња не постоји	8	32.0	32.0
сарадња је ниска	9	36.0	68.0
сарадња нити је ниска, нити је висока	4	16.0	84.0
сарадња је висока	3	12.0	96.0
није познато	1	4.0	100.0

Када је ријеч о питању "Процијените сарадњу ваше институције у којој сте запослени са цивилним друштвом и приватним сектором у циљу ријешавања пријетњи с интернета користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2-сарадња је ниска; 3- сарадња нити је ниска, нити је висока; 4- сарадња је висока; 5- сарадња је изванредна; 6- није ми познато)" (табела 121.), осам испитаника (32%) сматра да "сарадња не постоји", девет испитаника (36%) сматра да је "сарадња ниска", даље, четири испитаника (16%) сматрају да "сарадња нити је ниска, нити је висока", затим, три испитаника (12%) сматрају да је "сарадња висока" док један испитаник (4%) сматра да му "није познато". Анализом одговора на поменуто питање јасно се види да се Босна и Херцеговина не може похвалити наведеном сарадњом. Такође, не можемо се сложити са ставом три испитаника да је ова "сарадња висока", што потврђује и већина других одговора на поменуто питање. У вези с тим, поједини испитаници указују на то да је у прошлости постојало низ пројеката који нису имали будућност. Постојало је хтијење да се невладин сектор подигне по овом питању, пошто код њега постоји ентузијазам, жеља и воља да буде продоран и да се у овом сегменту покаже. Међутим, ако посматрамо концепт Стратегије и Акционог плана јасно се види да нико невладин сектор не може натјерати, односно не могу му се те активности ставити у обавезу, што представља извјестан проблем. Овдје је важно напоменути да се 15 испитаника (60%) изјаснило да се по питању наведене сарадње "одржавају састанци, размјењују информације, организују радионице и конференције", док осам испитаника или њих 32% сматра да се по овом питању "не ради ништа". Такође, значајно је поменути да 11 испитаника (44%) сматра да би требало јачати наведену сарадњу, обезбједити њен континуитет и јачати иницијативу с обе стране.

На основу свега наведеног, можемо рећи да укупна сарадња у свим наведеним областима између институција Босне и Херцеговине није на задовољавајућем нивоу. Такође, уколико упоредимо одговоре који се односе на рангирање, са одговорима који се односе на ствари које су лоше у свим сегментима сарадње, мишљења смо да су испитаници били благи у погледу одговора који се односе на рангирање. Дакле, ти одговори су много позитивнији, с обзиром на то какве су ствари лоше и колико их као таквих има. Дакле, и поред тога, ниво сарадње није задовољавајући.

2.5 Сарадња субјеката спречавања, откривања и доказивања тероризма из Босне и Херцеговине са субјектима међународне заједнице, Европске Уније и земаља из региона

Приликом обављања одређених активности у погледу спречавања, откривања и доказивања тероризма институције Босне и Херцеговине остварују сарадњу са институцијама међународне заједнице, Европске уније и земља из региона. Овдје ће бити приказана сарадња институција Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона. На основу спроведеног истраживања, у овом дијелу ћемо видјети каква је наведена сарадња.

2.5.1 Сарадња Босне и Херцеговине са међународном заједницом, Европском унијом и државама из региона по питању контроле тероризма и размјене информација

Пошто је тероризам глобални безбједносни проблем, тако и борба против тероризма и размјена информација треба да буде на глобалном нивоу. У вези с тим, Европска Унија је донијела низ мјера као што је јачање сарадње између полиције и правосудних органа; обустављање финансирања терориста и јачање контроле на спољним границама. Када је у питању сарадња између полиције и правосудних органа Европска Унија је донијела низ мјера. Дакле, у питању је доношење опште дефиниције тероризма у Европској Унији и заједничке казне; дефинисање опште листе терористичких организација; стварање налога за хапшење на територији Европске уније; јачање полицијских и правосудних институција у Европској Унији; јачање сарадње између полиције и обавјештајних служби и увођење координатора из Европске Уније за борбу против тероризма и јачање капацитета обавјештајних служби⁵³¹. Поред наведенох мјера, донесено је низ мјера које се односе на обустављање финансирања тероризма. Ту се мисли на: проширење директиве за прање новца у Европској Унији; формирање налога за замрзавање имовине на подручју Европске Уније и олакшавање конфисковања имовине⁵³². Такође, донесено је низ мјера које се односе на јачање контроле на спољашњим границама Европске Уније и то: побољшање сарадње и управљање спољашњим границама Европске Уније; јачање контроле на поморским границама; јачање визне сарадње; спровођење *Eurodac*-а⁵³³; и јачање безбједности путничких докумената⁵³⁴. Када је у питању контрола тероризма и размјена информација велики напори се улажу на остваривање квалитетне сарадње између Европске Уније и Сједињених Америчких Држава у погледу контроле тероризма. Ту се акценат ставља на: јачање сарадње између полиције и правосудња Европске Уније и Сједињених Америчких Држава; омогућавање размјене информација између Европске Уније и Сједињених Америчких Држава; договор о сарадњи Европске Уније и Сједињених Америчких Држава о изручењу и правној помоћи и јачање контроле на границама и сарадње у безбједности транспорта⁵³⁵.

На основу већ поменутог истраживања указаћемо на мјесто Босне и Херцеговине у наведеној сарадњи:

Табела 122. *Процјените сарадњу Босне и Херцеговине са међународном заједницом, Европском унијом и државама из региона по питању контроле тероризма и размјене информација користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2- сарадња је лоша; 3- сарадња нити је лоша, нити је добра; 4- сарадња је добра; 5-сарадња је изванредна; 6- није ми познато)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
сарадња је лоша	2	9.1	9.1

⁵³¹ Вид. Лукић, Т., *Европа и борба против тероризма: јачање сарадње између правосудних и полицијских органа*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, број 1-2, Нови Сад, 2008. година, стр. 591.

⁵³² Исто, стр. 594.

⁵³³ База података која покрива територију Европске Уније о отисцима прстију оних лица која траже азил.

⁵³⁴ Вид. Лукић, *Нав. дјело*, стр. 595.

⁵³⁵ Исто, стр. 597.

сарадња нити је лоша, нити је добра	11	50.0	59.1
сарадња је добра	8	36.4	95.5
сарадња је изванредна	1	4.5	100.0
Укупно	22	100.0	

Када је ријеч о питању "Процјените сарадњу Босне и Херцеговине са међународном заједницом, Европском унијом и државама из региона по питању контроле тероризма и размјене информација користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2- сарадња је лоша; 3- сарадња нити је лоша, нити је добра; 4- сарадња је добра; 5- сарадња је изванредна; 6- није ми познато)" (табела 122.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), два испитаника (9,1%) сматрају да је "сарадња лоша", 11 испитаника, или њих 50% сматра да је "сарадња нити лоша, нити добра", затим, осам испитаника 36,4% сматра да је "сарадња добра" и један испитаник (4,5%) сматра да је "сарадња изванредна". Анализом добијених резултата у погледу одговора на горе наведено питање јасно се види да је сарадња по питању контроле тероризма и размјене информација изнад просјека и она се може сматрати квалитетном.

Табела 123. *Шта се конкретно ради у погледу сарадње Босне и Херцеговине са међународном заједницом, Европском унијом и државама из региона по питању контроле тероризма и размјене информација?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
одржавају се састанци, размјењују информације и спроводе истраге	21	95.5	95.5
прате се импути и упутства међународне заједнице	1	4.5	100.0
Укупно	22	100.0	

Анализом одговора на питање "Шта се конкретно ради у погледу сарадње Босне и Херцеговине са међународном заједницом, Европском унијом и државама из региона по питању контроле тероризма и размјене информација" (табела 123.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), 21 испитаник, или њих 95,5% сматра да се "одржавају састанци, размјењују информације и спроводе истраге" и један испитаник (4,5%) сматра да се "прате импути и упутства међународне заједнице". Добијени резултати на горе наведено питање јасно указују на то шта се конкретно ради по питању наведене сарадње.

Поједини испитаници истичу да је наведена сарадња са међународном заједницом, Европском Унијом и државама из региона квалитетна, али да Босна и Херцеговина њима даје више информација него оне њој. Став испитаника у вези оног шта је добро у погледу ове сарадње јесте то "што наведена сарадња постоји" и "што је та сарадња искрена и двосмјерна".

Табела 124. *Шта је по вашем мишљењу лоше у погледу сарадње Босне и Херцеговине са међународном заједницом, Европском унијом и државама из региона по питању контроле тероризма и размјене информација?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
што се шаблонски поступа уколико нема неке потенцијалне опасности, дакле, дешава се да неке земље дају површне одговоре иако нису извршиле претходне провјере, а некад дају и податке који нису валидни	4	18.2	18.2
што законска регулативи на одређен начин ограничава и лимитира поменуту сарадњу	1	4.5	22.7
што сарадња није у потпуности искрена	4	18.2	40.9

што ми у Босни и Херцеговини нисмо организовани да можемо бити ефикасни, не схватамо безбједносне проблеме на адекватан начин него то искључиво политички све оцјењујемо па онда кроз то покушавамо да кажемо да смо нешто урадили	3	13.6	54.5
што смо ми експедитивни у размјени података, а друга страна то није	2	9.1	63.6
што се у већој мјери не остварује размјена информација	5	22.7	86.4
нема ништа лоше	3	13.6	100.0
Укупно	22	100.0	

Приликом одговора на питање "Шта је по вашем мишљењу лоше у погледу сарадње Босне и Херцеговине са међународном заједницом, Европском унијом и државама из региона по питању контроле тероризма и размјене информација" (табела 124.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), четири испитаника (18,2%) сматрају да је лоше "што се шаблонски поступа уколико нема неке потенцијалне опасности, дакле, дешава се да неке земље дају површне одговоре иако нису извршиле претходне провјере, а некад дају и податке који нису валидни", један испитаник (4,5%) сматра да је лоше "што законска регулативи на одређен начин ограничава и лимитира поменути сарадњу", четири испитаника (18,2%) сматрају да је лоше "што сарадња није у потпуности искрена", три испитаника (13,6%) сматрају да је лоше "што ми у Босни и Херцеговини нисмо организовани да можемо бити ефикасни, не схватамо безбједносне проблеме на адекватан начин него то искључиво политички све оцјењујемо па онда кроз то покушавамо да кажемо да смо нешто урадили", даље, два испитаника (9,1%) сматра да је лоше "што смо ми експедитивни у размјени података, а друга страна то није", затим, пет испитаника (22,7%) сматрају да је лоше "што се у већој мјери не остварује размјена информација", док

су се, три испитаника (13,6%) изјаснила да "нема ништа лоше". На основу добијених резултата у погледу одговора на наведено питање испитаници су јасно указали шта је по овом питању лоше. Већина наведених ствари које су испитаници указали као лоше, могу се на релативно брз начин уклонити. Дакле, то потврђује став појединих испитаника који указују да су неке земље биле незаинтересоване за сарадњу. На примјер Аустрија, у прошлом времену када је Босна и Херцеговина захтијевала сарадњу с њом, она тада није била заинтересована, али када се проблем тероризма почео тицати њих, онда су се укључили у поменути сарадњу и они били њен главни иницијатор. Дакле, тероризам је глобална појава која изискује сарадњу читавог свијета, како би се постигли квалитетни резултати у његовом супротстављању.

2.5.2 Сарадња Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању контроле терориста и размјене података

Сарадња са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању контроле терориста и размјене информација је од велике важности за Босну и Херцеговину. На основу спроведеног истраживања ћемо утврдити на ком нивоу је та сарадња и какав је њен квалитет.

Када је ријеч о питању "Процјените сарадњу Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању контроле терориста и размјене података користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2- сарадња је лоша; 3- сарадња нити је лоша, нити је добра; 4- сарадња је добра; 5-сарадња је изванредна; 6- није ми познато)", од укупног броја испитаника (22 испитаника), један испитаник (4,5%) сматра да је "сарадња лоша", 10 испитаника, или њих 45,5% сматра да сарадња "нити је лоша, нити је добра", затим, девет испитаника 40,9% сматра да је "сарадња добра" и два испитаника (9,1%) сматрају да је "сарадња изванредна". Анализом добијених резултата у погледу одговора на горе наведено питање јасно се види да је сарадња много изнад просјека, што се може оцјенити као квалитетна. У вези с тим, не можемо се сложити са ставом једног испитаника који сматра да је наведена "сарадња лоша".

Анализом одговора на питање "Шта се конкретно ради у погледу сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању контроле терориста и размјене података", сви испитаници њих 22 или 100% се изјаснило да се "одржавају састанци, размјењују подаци и спроводе заједничке истраге". Добијени резултати на горе наведено питање јасно указују на то шта се конкретно ради по питању наведене сарадње.

Даље, на питање "Шта је по вашем мишљењу добро у погледу сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању контроле терориста и размјене података", од укупног броја испитаника (22 испитаника), 11 испитаника, или њих 50% сматра да је добро "што је та сарадња брза и ефикасна", затим 10 испитаника, или њих 45,5% сматра да је добро "што постоји такав вид сарадње" и један испитаник (4,5%) сматра да је добро "што Босну и Херцеговину ове организације у том погледу сматрају равноправним партнером". Уколико посматрамо одговоре на наведено питање, јасно се види шта је по овом питању добро. Наиме, овакав вид сарадње је квалитетан јер се кроз одређене евиденције могу извршити све провјере и

добити различити подаци о потенцијалним терористима. Дакле, овдје су различите базе података на располагању. Даље, овдје је важно поменути став појединих испитаника, који истичу да је веома добра ствар то што је Министарство унутрашњих послова Републике Српске направило базу података на основу свих преписки с Еурополом, гдје су се на основу података из те базе расвијетлила нека кривична дјела у сарадњи с Интерполом.

Приликом одговора на питање "Шта је по вашем мишљењу лоше у погледу сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању контроле терориста и размјене података", од укупног броја испитаника (22 испитаника), пет испитаника (22,7%) сматрају да је лоше "што се нека лица сада за вријеме мигрантске кризе која су потенцијални терористи лоше евидентирају у неким земљама кроз које су прошли досада", три испитаника (13,6%) сматрају да је лоше "што постоји недовољно познавање свих могућности са којима та тијела располажу када су у питању њихови ресурси и некориштење тих ресурса за потребе Босне и Херцеговине", шест испитаника (27,3%) сматрају да је лоше "што сарадња није довољно искрена", даље, три испитаника (13,6%) сматрају да је лоше "што смо ми експедитивни у размјени података, а друга страна то није", затим, два испитаника (9,1%) сматра да је лоше "што није успостављена оперативна сарадња са Еурополом", док су се три испитаника (13,6%) изјаснила да "нема ништа лоше". На основу добијених резултата у погледу одговора на наведено питање испитаници су јасно указали шта је по овом питању лоше. Већина наведених ствари које су испитаници указали као лоше, могу се на релативно брз начин уклонити. Такође, важно је поменути ставове појединих испитаника који истичу да је посебно лоше то што се нека лица, која представљају потенцијалне терористе, сада за вријеме мигрантске кризе лоше евидентирају у неким земљама кроз које су досада прошла. Наиме, из тог разлога, Босна и Херцеговина веома тешко може утврдити да ли та лица потенцијално носе ту дозу тероризма, као и њихов идентитет, а камоли њихове намјере или неки други смисао. Проблем се јавља зато што лица приликом проласка кроз Грчку, Македонију и Босну и Херцеговину сваки пут даје други идентитет. На примјер, постоји случај гдје се једно лице пријављивало неколико пута и на крају су Словенци утврдили да се ради о лицу које је било повезано са кривичним дјелом тероризма у Турској. Даље, према њиховом мишљењу, велики напредак у контроли таквих лица остварила је Грчка, која је за мигранте радила биометрију. Уз помоћ тога, Словенци су приликом контроле путем биометријских скенера и нашли то лице. Наиме, Босна и Херцеговина није имала никакве шансе да утврди идентитет тог лица из разлога што се знатно касније од стране американаца појавила информација у бази података да то лице има везе с тероризмом. Такође, поједини испитаници сматрају да је сарадња с Интерполом одлична, за разлику од сарадње са Еурополом за коју кажу да је веома лоша. Они свој став темеље на чињеници да Босна и Херцеговина, у погледу сарадње са Еурополом нема Официра за везу. Дакле, по њиховом мишљењу, ријеч је о политичком питању, гдје Министарство унутрашњих послова Републике Српске жели да Официр за везу буде при Министарству безбједности Босне и Херцеговине, док Федерално министарство унутрашњих послова жели да то буде при Дирекцији за координацију полицијских тијела Босне и Херцеговине, као што је то предвиђено законом. Дакле, Министарство унутрашњих послова Републике Српске не признаје Дирекцију за координацију полицијских тијела као главну полицијску организацију и на свим састанцима се оспорава њен кредибилитет и став поменутог министарства је да та контакт тачка са Еурополом не треба да буде из Дирекције за координацију полицијских тијела. И поред тога, велики број

испитаника сматра да је сарадња са Еурополом веома квалитетна. Мишљења смо да постоји такав став из разлога што поједине полицијске агенција у својој организационој структури располажу са одјељењем које се бави сарадњом са Еурополом на коресподентски начин, која је веома квалитетна и брза.

Даље, на питање "Шта би по вашем мишљењу требало промијенити у погледу сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању контроле терориста и размјене података", три испитаника (13,6%) сматрају да би требало "извршити организованији приступ приликом евидентирања миграната, са озбиљном намјером утврђивања тачног идентитета код њиховог првог идентификовања", 13 испитаника, или њих 59,1% сматра да би требало "по овом питању подићи сарадњу на виши ниво њеним интензивирањем и проучавањем свих могућности и ресурса са којима ова тијела располажу", један испитаник (4,5%) сматра да би требало "професионализовати државну управу, односно створити стабилан безбједносни систем који се неће бавити политичким интересима већ да професија буде у првом плану", два испитаника (9,1%) сматрају да би требало "повећати ниво сарадње квалитетном примјеном законске регулативе у овој области", затим, један испитаник (4,5%) сматра да би требало "сарадњу подићи на виши ниво успостављањем већег нивоа повјерења између одређених земаља које партиципају у Еурополу и Интерполу са Босном и Херцеговином", такође, један испитаник (4,5%) сматра да би требало "централизовати полицију" и поново један испитаник (4,5%) сматра да би требало "успоставити оперативну сарадњу са Еурополом успостављањем Официра за везу". Анализирајући добијене резултате, са сигурношћу можемо рећи да су испитаници понудили квалитетне приједлоге шта би по овом питању требало промијенити. Такође, поједини испитаници истичу да би требало промијенити закон, гдје би приликом сарадње са Еурополом, Официр за везу требао да при Министарству безбједности Босне и Херцеговине, а не при Дирекцији за координацију полицијских тијела Босне и Херцеговине, пошто је сматрају управном организацијом, која није оперативног карактера.

Када је у питању овај вид сарадње важно је напоменути да смо се Дирекцији за координацију полицијских тијела Босне и Херцеговине обратили захтјевом да нам доставе статистичке податке о размјени информација за кривична дјела тероризма између између Дирекције за координацију полицијских тијела Босне и Херцеговине са Интерполом и Еурополом по годинама, за временски период од 2015. до 2019. године, тачније, колико пута је Дирекција уступила информацију, а колико пута је добила информацију од наведених институција, за поменути временски период. Након тога, Дирекција за координацију полицијских тијела Босне и Херцеговине нам је послала акт у којем наводи да није у могућности обезбједити тражене податке, јер им је како се наводи предметни захтјев нејасан и не постоји статистички податак о броју информација које се размјењују између Дирекције за координацију полицијских тијела Босне и Херцеговине и Интерпола, за било које кривично дјело или временски период. Такође, они наводе да је доступан податак о броју предмета по којима се поступа или се поступало, али не о броју размјењених информација. Даље, они наводе да нису у могућности, како они кажи "издефинисати" колико је информација размјењено искључиво везано за борбу против тероризма из разлога што се већина захтијева, односно информација, поред тероризма односе на још неку област криминала, а која прати тероризам као што су: прање новца,

илегалне миграције, илегална трговина оружјем, трговина дрогом и слично⁵³⁶. Након тога, поново смо послали нови допис гдје смо се позвали на члан 11. Закона о слободи приступа информацијама у Босни и Херцеговини гдје смо тражили да нам Дирекција за координацију полицијских тијела Босне и Херцеговине достави статистичке податке о укупном броју предмета у погледу њене сарадње са Интерполом и Европолом за временски период од 2015. до 2019. године. Након тога, поменута дирекција нам је доставила преглед отворених предмета везаних за кривична дјела тероризма у оквиру Сектора за међународну оперативну полицијску сарадњу за временски период (2015-2019):

Табела 125. Број отворених предмета везаних за кривична дјела тероризма

Сектор за међународну оперативну сарадњу	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Одсјек НЦБ Интерпол Сарајево	126	96	125	181	554
Одсјек за сарадњу са Европолом	0	0	0	27	62
Одсјек за мултилатералну и билатералну и имплементацију Међународних уговора	0	2	6	1	2
Укупно:	126	98	131	209	618

У табели 125. јасно се види у којим годинама је број наведених предмета највећи. Напоменућемо само да у оквиру Одсјека за сарадњу са Европолом немамо тачне податке о отвореном броју предмета везаних за кривична дјела тероризма за 2017. и до 02. 08. 2018. године из разлога (како они наводе у акту), што су сви предмети везани за Европол вођени под ознаком ДИ (достава информација), послије наведеног датума предмети су вођени у складу са зановљеном Листом регистратурне грађе⁵³⁷.

Такође, Министарству унутрашњих послова Републике Српске смо послали исти допис, гдје смо добили табелу са подацима везаним за њихове размјењене информације са Канцеларијом за сарадњу с Интерполом Сарајево, које се односе на кривична дјела тероризма. Они напомињу да наведене информације могу бити размјењене по истом предмету више пута у току једне године или више година, тако да је број размјењених информација већи од броја предмета које нам је доставила Дирекција за координацију полицијских тијела Босне и Херцеговине, што нам указује на постојање различитости у погледу евидентирања наведених информација у Босни и Херцеговини.

⁵³⁶ *Акт Дирекције за координацију полицијских тијела Босне и Херцеговине број:20-02/2-04-1-139-2/20 од дана 24. 01. 2020. године.*

⁵³⁷ *Акт Дирекције за координацију полицијских тијела Босне и Херцеговине број:20-02/2-04-1-139-2/20 од дана 29. 01. 2020. године.*

Табела 126. Број размјењених информација везаних за кривична дјела тероризма између Министарства унутрашњих послова Републике Српске и Канцеларије за сарадњу са интерполом Сарајево

Интерпол	2015.	2016.	2017.	2018.	2019-
Примљено	162	128	122	201	492
Послато	124	143	68	44	26
Укупно	286	271	190	245	518

У табели 126. јасно се види у којим годинама је број размјењених информација био највећи. Везано за размјену информација са Еурополом они напомињу да је споразум о оперативној и стратешкој сарадњи између Босне и Херцеговине и Канцеларије европске полиције, ступио на снагу у фебруару 2017. године објавом у Службеном гласнику Босне и Херцеговине - Међународни уговори број 1/17, али још увијек није успостављен заједничка контакт тачка за Босну и Херцеговину за размјену информација са Еурополом у складу са наведеним Споразумом, тако да Министарство унутрашњих послова Републике Српске до успоставе Заједничке контакт тачке не размјењује оперативне информације Еурополовим каналима, већ посредством полицијских официра за везу земаља чланица Еуропола акредитованих у Босни и Херцеговини⁵³⁸.

2.5.3 Сарадња Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању страних терористичких бораца

Пошто феномен страних терористичких бораца представља шири друштвени проблем, из тог разлога је неопходна сарадња свих институција на глобалном нивоу. Каква је сарадња Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона приказаћемо на основу резултата спроведеног истраживања.

Када је ријеч о питању "Процијените сарадњу Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању страних терористичких бораца, користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2- сарадња је лоша; 3- сарадња нити је лоша, нити је добра; 4- сарадња је добра; 5-сарадња је изванредна; 6- није ми познато)", од укупног броја испитаника (22 испитаника), један испитаник (4,5%) сматра да је "сарадња лоша", 14 испитаника, или њих 63,6% сматра да је сарадња "нити лоша, нити добра", затим, пет испитаника 22,7% сматра да је "сарадња добра" и два испитаника (9,1%) сматрају да је "сарадња изванредна". Анализом добијених резултата у погледу одговора на горе наведено питање јасно се види да је сарадња много изнад просјека, гдје се може оцјенити као квалитетна. Не можемо се сложити са ставом једног испитаника који сматра да је "сарадња лоше", што потврђују и одговори других испитаника.

Анализом одговора на питање "Шта се конкретно ради у погледу сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по

⁵³⁸ Акт Министарства унутрашњих послова Републике Српске број: Д/П-052-882/20 од дана 27. 03. 2020. године.

питању страних терористичких бораца", од укупног броја испитаника, 20 испитаника, или њих 90,9% сматра да се "врши надзор таквих лица, размјењују се подаци, формиране су заједничке базе података, врши се делегирање лица за која се сматра да су потенцијално опасна, спроводе се истраге". Добијени резултати на горе наведено питање јасно указују на то шта се конкретно ради по питању наведене сарадње.

Табела 127. *Шта је по вашем мишљењу добро у погледу сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању страних терористичких бораца?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
што је таква сарадња искрена и што се на такав начин свако труди да заштити своју државу и даје податке о лицима која би могла да им наруше безбједност	7	31.8	31.8
што такав вид сарадње постоји	14	63.6	95.5
што је БиХ у тој сарадњи третирана на адекватан начин	1	4.5	100.0
Укупно	22	100.0	

Даље, на питање "Шта је по вашем мишљењу добро у погледу сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању страних терористичких бораца" (табела 127.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), седам испитаника (31,8%) сматра да је добро "што је таква сарадња искрена и што се на такав начин свако труди да заштити своју државу и даје податке о лицима која би могла да им наруше безбједност", затим 14 испитаника, или њих 63,6% сматра да је добро "што такав вид сарадње постоји" и један испитаник (4,5%) сматра да је добро "што је Босна и Херцеговина у тој сарадњи третирана на адекватан начин". Уколико посматрамо одговоре на наведено питање, можемо рећи да постоје одређене ствари које су по овом питању добре. Поједини испитаници истичу да је сарадња посебно напредовала када су у питању листе за праћење лица (*watch листе*) и надзор над кретањем тих лица, гдје је Босна и Херцеговина делегирала одређена лица као потенцијално опасна и тиме дала допринос у формирању значајних база података Интерпола и Еуропола по овом питању. На примјер, Министарство унутрашњих послова Републике Српске је неколико држављана Аустрије који су поријеклом из Босне и Херцеговине делегирало на *watch листу* што су аустријске власти прихватиле.

Табела 128. *Шта је по вашем мишљењу лоше у погледу сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању страних терористичких бораца?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
што ова врста сарадње није интензивнија	12	54.5	54.5
што је БиХ експедитивнија у размјени података која се односи на ову област, за разлику од друге стране, изузимајући земље из региона с којима је та сарадња добра	2	9.1	63.6
што се праве одређени пропусти гдје се дијелови биографије појединих лица која су учествовала у цихаду не евидентирају и бришу	2	9.1	72.7
што је та сарадња више једнострана, гдје БиХ њима даје више информација из ове области него што добија заузврат	2	9.1	81.8
што није успостављена оперативна сарадња са Еурополом	1	4.5	86.4
нема ништа лоше	3	13.6	100.0
Укупно	22	100.0	

Приликом одговора на питање "Шта је по вашем мишљењу лоше у погледу сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама

држава из региона по питању страних терористичких бораца" (табела 128.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), 12 испитаника, или њих 54,5% сматра да је лоше "што ова врста сарадње није интензивнија", два испитаника (9,1%) сматрају да је лоше "што је Босна и Херцеговина експедитивна у размјени података која се односи на ову област, за разлику од друге стране, изузимајући земље из региона с којима је та сарадња добра", такође, два испитаника (9,1%) сматрају да је лоше "што се праве одређени пропусти гдје се дијелови биографије појединих лица која су учествовала у цихаду не евидентирају и бришу", поново, два испитаника (9,1%) сматрају да је лоше "што је та сарадња више једнострана, гдје Босна и Херцеговина њима даје више информација из ове области него што добија заузврат", затим, један испитаник (4,5%) сматра да је лоше "што није успостављена оперативна сарадња са Еурополом", док су се три испитаника (13,6%) изјаснила да "нема ништа лоше". На основу добијених резултата у погледу одговора на наведено питање испитаници су јасно указали шта је по овом питању лоше. Не можемо се сложити са ставом три испитаника који сматрају да "нема ништа лоше", што потврђују и одговори других испитаника. Такође, мишљења смо да је веома забрињавајући став два испитаника који сматрају да се "праве одређени пропусти гдје се дијелови биографије појединих лица која су учествовала у цихаду не евидентирају и бришу". Што се тиче сарадње са Еурополом, то смо појаснили у претходним питањима, које су се односила на размјену података, што важи и овдје. Ипак, оно што радује у овом погледу огледа се у чињеници да се већина ствари које су наведене као лоше, могу поправити у веома кратком временском периоду.

Табела 129. *Шта би по вашем мишљењу требало промијенити у погледу сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању страних терористичких бораца?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
подићи ниво и обим сарадње интензивирањем рада	16	72.7	72.7
ослободити утицаја политике и акценат ставити на професију	2	9.1	81.8
промијенити однос према терористичкој пријетњи и ову област која се односи на стране терористичке борце схватити много озбиљније	1	4.5	86.4

успоставити оперативну сарадњу с Еурополом, успостављањем Официра за везу	1	4.5	90.9
одржати континуитет сарадње	2	9.1	100.0
Укупно	22	100.0	

Даље, на питање "Шта би по вашем мишљењу требало промијенити у погледу сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању страних терористичких бораца" (табела 129.), 16 испитаника, или њих 72,7% сматра да би требало "подићи ниво и обим сарадње интензивирањем рада", два испитаника (9,1%) сматрају да би се требало "ослободити утицаја политике и акценат ставити на професију", један испитаник (4,5%) сматра да би требало "промијенити однос према терористичкој пријетњи и ову област која се односи на стране терористичке борце схватити много озбиљније", такође, један испитаник (4,5%) сматра да би требало "успоставити оперативну сарадњу с Еурополом, успостављањем Официра за везу" и два испитаника (9,1%) сматрају да би требало "одржати континуитет сарадње". Анализирајући добијене резултате, са сигурношћу можемо рећи да су испитаници понудили квалитетне приједлоге шта би по овом питању требало промијенити. Када је у питању сарадња Босне и Херцеговине и Еуропола у овој области, већ смо појаснили у претходним питањима шта би у том погледу требало промијенити.

2.5.4 Сарадња Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању дијелења експертиза о финансирању тероризма

Уколико имамо у виду да је спречавање и уклањање ланаца финансирања тероризма једна од примарних активности глобалног институционалног дјеловања, јасно је да дијелења експертиза о финансирању тероризма игра веома значајну улогу у погледу његовог спречавања. Како Босна и Херцеговина стоји по овом питању, утврдићемо на основу резултата спроведеног истраживања:

Табела 130. *Шта се конкретно ради у погледу сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању дијелења експертиза о финансирању тероризма?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
институције БиХ добијају њихове експертизе кроз одређене билтене, а БиХ њима не даје ништа, осим неких појединачних информација	6	27.3	27.3
размјењују се искуства, комплетне анализе одређених група, структура, појединаца везано за финансирање тероризма	9	40.9	68.2
не ради се ништа	3	13.6	81.8
није ми познато	4	18.2	100.0
Укупно	22	100.0	

Анализом одговора на питање "Шта се конкретно ради у погледу сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању дијелења експертиза о финансирању тероризма" (табела 130.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), шест испитаника (27,3%) сматра да "институције Босне и Херцеговине добијају њихове експертизе кроз одређене билтене, а Босна и Херцеговина њима не даје ништа, осим неких појединачних информација", девет испитаника (40,9%) сматра да се "размјењују искуства, комплетне анализе одређених група, структура, појединаца везано за финансирање тероризма", затим, три испитаника (13,6%) сматрају да се "не ради ништа", док се четири испитаника (18,2%) изјашњавају да им "није познато". Добијени резултати на горе наведено питање јасно указују на то шта се конкретно ради по питању наведене сарадње. Не можемо се сложити са ставом три испитаника, који сматрају да се по овом питању "ништа не ради". Овдје је важно напоменути да су испитаници који су запослени у полицијским агенцијама указали на проблем и изјаснили се о томе шта се конкретно по овом питању ради. Такође, важно указати на став појединих испитаника који истичу да Босна и Херцеговина од наведених институција добија одређене експертизе путем билтена. Дакле, запослени у институцијама Босне и Херцеговине, које се баве наведеном проблематиком се путем наведених експертиза упознају са њиховом методологијом вршења истрага (на шта они обраћају пажњу, која су то лица, која су то

мјеста, модус операнди код вршења кривичних дјела финансирања тероризма итд.), гдје на основу тога могу да донесу одређене закључке и да модификују нека своја понашања у властитим истрагама. До наведених билтена нисмо могли доћи јер је ријеч о службеним документима који нису предвиђени за јавну употребу.

Табела 131. *Шта је по вашем мишљењу лоше у погледу сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању дијелења експертиза о финансирању тероризма?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
што ми не дајемо њима своје експертизе јер их немамо	6	27.3	27.3
што овај облик сарадње није интензивираан	5	22.7	50.0
што смо ми експедитивни у погледу наведене сарадње, а друга страна то није, изузимајући земље из региона с којим је та сарадња добра	3	13.6	63.6
што није успостављена оперативна сарадња са Еурополом	1	4.5	68.1
што овај вид сарадње не постоји	3	13.6	81.7
није ми познато	4	18.2	100.0
Укупно	22	100.0	

Приликом одговора на питање "Шта је по вашем мишљењу лоше у погледу сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању дијелења експертиза о финансирању тероризма" (табела 131.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), шест испитаника (27,3%) сматра да је лоше "што ми не дајемо њима своје експертизе јер их немамо", пет испитаника (22,7%) сматра да је лоше "што овај облик сарадње није интензивираан", три испитаника (13,6%)

сматрају да је лоше "што смо ми експедитивни у погледу наведене сарадње, а друга страна то није, изузимајући земље из региона с којим је та сарадња добра", даље, један испитаник (4,5%) сматра да је лоше "што није успостављена оперативна сарадња са Еурополом", затим, три испитаника (13,6%) сматрају да је лоше "што овај вид сарадње не постоји", док су се четири испитаника (13,6%) изјаснила да им "није познато". На основу добијених резултата у погледу одговора на наведено питање испитаници су јасно указали шта је по овом питању лоше. Ипак, не можемо се сложити са ставом три испитаника који сматрају да је лоше "што овај вид сарадње не постоји", што потврђују и одговори других испитаника. Што се тиче сарадње са Еурополом, то смо појаснили у претходним питањима. Оно што је позитивно у овом погледу огледа се у чињеници да се већина ствари које су наведене као лоше, могу поправити у веома кратком временском периоду.

Табела 132. *Шта би по вашем мишљењу требало промијенити у погледу сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању дијелења експертиза о финансирању тероризма?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
подићи сарадњу на виши ниво гдје би и БиХ њима слала своје властите експертизе	4	18.2	18.2
подићи сарадњу на виши ниво њеним интензивирањем	9	40.9	59.1
да се задржи постојећа сарадња и да се она постепено подиже на виши ниво	1	4.5	63.6
уклонити утицај политике и акценат ставити на професију	1	4.5	68.2
подићи сарадњу на виши ниво тако што би Интерпол и Еуропол требали да буду експедитивнији у сарадњи са БиХ	2	9.1	77.3

успоставити оперативну сарадњу са Интерполом, успостављањем Официра за везу	1	4.5	81.8
није ми познато	4	18.2	100.0
Укупно	22	100.0	

Даље, на питање "Шта би по вашем мишљењу требало промијенити у погледу сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању дијелења експертиза о финансирању тероризма" (табела 132.), четири испитаника (18,2%) сматрају да би требало "подићи сарадњу на виши ниво гдје би и Босна и Херцеговина њима слала своје властите експертизе", девет испитаника (40,9%) сматра да би требало "подићи сарадњу на виши ниво њеним интензивирањем", један испитаник (4,5%) сматра да би требало "да се задржи постојећа сарадња и да се она постепено подиже на виши ниво", такође, један испитаник (4,5%) сматра да би требало "уклонити утицај политике и акценат ставити на професију", два испитаника (9,1%) сматрају да би требало "подићи сарадњу на виши ниво тако што би Интерпол и Еуропол требали да буду експедитивнији у сарадњи са Босном и Херцеговином", затим, један испитаник (4,5%) сматра да би требало "успоставити оперативну сарадњу са Интерполом, успостављањем Официра за везу", док су се четири испитаника (18,2%) изјаснила да им "није познато". Анализирајући добијене резултате, са сигурношћу можемо рећи да су испитаници понудили квалитетне приједлоге шта би по овом питању требало промијенити. Када је у питању сарадња Босне и Херцеговине и Еуропада у овој области, већ смо појаснили у претходним питањима шта би у том погледу требало промијенити.

2.5.5 Сарадња Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама из региона по питању спречавања терористичке пропаганде и екстремизма на друштвеним мрежама (путем интернета)

Већ смо указали да су терористичке активности путем друштвених мрежа (путем интернета) у данашње вријеме постале веома актуелне, јер се на тај начин промовише екстремизам, врбују и регрутују терористи, те је из тог разлога сарадња на једном глобалном нивоу нужна и неопходна. На основу спроведеног истраживања указаћемо каква је сарадња Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама из региона по овом питању:

Табела 133. *Процијените сарадњу Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању спречавања терористичке пропаганде и екстремизма на друштвеним мрежама (путем интернета) користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2- сарадња је лоша; 3- сарадња нити је лоша, нити је добра; 4- сарадња је добра; 5-сарадња је изванредна; 6- није ми познато;)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
сарадња не постоји	2	9.1	9.1
сарадња је лоша	2	9.1	18.2
сарадња нити је лоша, нити је добра	10	45.5	63.7
сарадња је добра	5	22.7	86.4
није ми познато	3	13.6	100.0
Укупно	22	100.0	

Када је ријеч о питању "Процијените сарадњу Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању спречавања терористичке пропаганде и екстремизма на друштвеним мрежама (путем интернета) користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2- сарадња је лоша; 3- сарадња нити је лоша, нити је добра; 4- сарадња је добра; 5-сарадња је изванредна; 6- није ми познато;)" (табела 133.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), два испитаника (9,1%) сматрају да "сарадња не постоји", такође, два испитаника (9,1%) сматрају да је "сарадња лоша", даље, 10 испитаника, или њих 45,5% сматра да је сарадња "нити лоша, нити добра", затим, пет испитаника (22,7%) сматра да је "сарадња добра", док се три испитаника (18,2%) изјашњавају да им "није познато". Анализом добијених резултата у погледу одговора на горе наведено питање јасно се види да је сарадња нешто мало изнад просјека и она се може оцјенити као квалитетна. Не можемо се сложити са ставом два испитаника који сматрају да "сарадња не постоји", као и са ставом два испитаника који сматрају да је "сарадња лоша". Мишљења смо да су се три испитаника изјаснила да "им није познато" из разлога што се приликом обављања послова и задатака у институцијама гдје су запослени не баве овом проблематиком.

Табела 134. *Шта се конкретно ради у погледу сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању спречавања терористичке пропаганде и екстремизма на друштвеним мрежама (путем интернета)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
врши се размјена информација и спрводе се заједничке истраге	12	54.5	54.5
врши се надзор тих сајтова, гдје постоје елементи кривичног дјела тражи се наредба суда те се провјеравају ти сајтови	5	22.7	77.2
не ради се ништа	2	9.1	86.4
није ми познато	3	13.6	100.0
Укупно	22	100.0	

Анализом одговора на питање "Шта се конкретно ради у погледу сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању спречавања терористичке пропаганде и екстремизма на друштвеним мрежама (путем интернета)" (табела 134.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), 12 испитаника или њих 54,5% сматра да се "врши размјена информација и спрводе заједничке истраге", пет испитаника (22,7%) сматра да се "врши надзор тих сајтова, гдје постоје елементи кривичног дјела тражи се наредба суда те се провјеравају ти сајтови", затим, два испитаника (9,1%) сматрају да се "не ради ништа", док се три испитаника (13,6%) изјашњавају да им "није познато". Добијени резултати на горе наведено питање јасно указују на то шта се конкретно ради по питању наведене сарадње. Не можемо се сложити са ставом два испитаника, који сматрају да се по овом питању "ништа не ради".

Табела 135. *Шта је по вашем мишљењу добро у погледу сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању спречавања терористичке пропаганде и екстремизма на друштвеним мрежама (путем интернета)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
што таква сарадња постоји	10	45.5	45.5
што нам такав облик сарадње омогућава врло једноставно, лако и процесно тачно процесуирање овог кривичног дјела	3	13.6	59.1
што БиХ лако може доћи до информација које јој нису познате кроз свакодневне активности запослених у њеним институцијама	4	18.2	77.3
нема ништа добро	2	9.1	86.4
није ми познато	3	13.6	100.0
Укупно	22	100.0	

Даље, на питање "Шта је по вашем мишљењу добро у погледу сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању дијелења експертиза о финансирању тероризма" (табела 135.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), 10 испитаника, или њих 45,5% сматра да је добро "што таква сарадња постоји", три испитаника (13,6%) сматра да је добро "што нам такав облик сарадње омогућава врло једноставно, лако и процесно тачно процесуирање овог кривичног дјела", даље, четири испитаника (18,2%) сматрају да је добро "што Босна и Херцеговина лако може доћи до информација које јој нису познате кроз свакодневне активности запослених у њеним институцијама", затим, два испитаника (9,1%) сматрају да "нема ништа добро", док се три испитаника (13,6%) изјашњавају да им "није познато". Уколико посматрамо одговоре на наведено питање, можемо рећи да постоје одређене ствари које су по овом питању добре.

Табела 136. *Шта је по вашем мишљењу лоше у погледу сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању спречавања терористичке пропаганде и екстремизма на друштвеним мрежама (путем интернета)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
што је обим размјене података сведен на минимум и што се траже одређене процедуре које захтијевају вријеме, капацитете и ресурсе и које компликују рад, а без њих се добијени или уступљени податак не може употријебити у судском поступку	6	27.3	27.3
што БиХ ове трендове не може технички пратити	2	9.1	36.4
што људи на овим просторима још увијек не схватају озбиљно друштвене мреже, компјутерски криминалитет и угрожавање безбједности на такав начин	1	4.5	40.9
што је БиХ експедитивнија у погледу наведене сарадње, за разлику од друге стране, изузимајући земље из региона с којим је та сарадња добра	2	9.1	50.0
што такав вид сарадње не постоји	2	9.1	59.1

што се по овом питању не ради довољно	4	18.2	77.3
што није успостављена оперативна сарадња са Еурополом	1	4.5	81.8
нема ништа лоше	1	4.5	86.4
није ми познато	3	13.6	100.0
Укупно	22	100.0	

Приликом одговора на питање "Шта је по вашем мишљењу лоше у погледу сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању спречавања терористичке пропаганде и екстремизма на друштвеним мрежама (путем интернета)" (табела 136.), од укупног броја испитаника, шест испитаника (27,3%) сматра да је лоше "што је обим размјене података сведен на минимум и што се траже одређене процедуре које захтијевају вријеме, капацитете и ресурсе и које компликују рад, а баз њих се добијени или уступљени податак не може употријебити у судском поступку", два испитаника (9,1%) сматрају да је лоше "што Босна и Херцеговина ове трендове не може технички пратити", један испитаник (4,5%) сматра да је лоше "што људи на овим просторима још увијек не схватају озбиљно друштвене мреже, компјутерски криминалитет и угрожавање безбједности на такав начин", два испитаника (9,1%) сматрају да је лоше "што је Босна и Херцеговина експедитивнија у погледу наведене сарадње, за разлику од друге стране, изузимајући земље из региона с којим је та сарадња добра", даље, четири испитаника (18,2%) сматрају да је лоше "што се по овом питању не ради довољно", затим, један испитаник (4,5%) сматра да је лоше "што није успостављена оперативна сарадња са Еурополом". На основу добијених резултата у погледу одговора на наведено питање испитаници су јасно указали шта је по овом питању лоше. Ипак, не можемо се сложити са ставом два испитаника који сматрају да је лоше "што овај вид сарадње не постоји", што потврђују и одговори других испитаника. Такође, не можемо се сложити са ставом једног испитаника који сматра да "нема ништа лоше". Што се тиче сарадње са Еурополом, то смо појаснили у претходним питањима. Поједини испитаници истичу да је у овом погледу сарадња неминовна због самих сервера који се користе за одређене друштвене мреже, гдје они врло често нису на подручјима једне државе. Даље, по њиховом мишљењу посебно је лоше што је обим размјене података сведен на минимум и што се у том погледу траже одређене процедуре које захтијевају вријеме, капацитете и ресурсе. На примјер, уколико се приликом спровођења истраге тражи захтјев за међународно правну помоћ, та процедура изискује вријеме, капацитете и ресурсе. Међутим, уколико се том приликом неком уступи одређени оперативни податак без тог захтјева, та страна га не може употријебити у судском поступку. Ипак, оно што је

позитивно у овом погледу огледа се у чињеници да се већина ствари које су наведене као лоше, могу поправити у веома кратком временском периоду.

Табела 137. *Шта би по вашем мишљењу требало промијенити у погледу сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању спречавања терористичке пропаганде и екстремизма на друштвеним мрежама (путем интернета)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
успоставити овај вид сарадње	2	9.1	9.1
сарадњу подићи на један виши ниво	8	36.4	45.5
да се промијене Интерполове и Еурополове процедуре	3	13.6	59.1
интензивирати сарадњу и искористити могућност ових институција у погледу едуковања домаћих кадрова	1	4.5	63.6
да Интерпол и Еуропол буду још експедитивнији у сарадњи са БиХ	1	4.5	68.2
едуковати кадар и обезбједити да институције БиХ буду технички опремљеније и да буду у могућности да прате сајтове и скидају садржаје те врше одређене анализе	3	13.6	81.8

успоставити оперативну сарадњу са Еурополом, успостављањем Официра за везу	1	4.5	86.4
није ми познато	3	13.6	100.0
Укупно	22	100.0	

Даље, на питање "Шта би по вашем мишљењу требало промијенити у погледу сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању спречавања терористичке пропаганде и екстремизма на друштвеним мрежама (путем интернета)" (табела 137.), два испитаника (9,1%) сматрају да би требало "успоставити овај вид сарадње", осам испитаника (36,4%) сматра да би требало "сарадњу подићи на један виши ниво", три испитаника (13,6%) сматрају да би требало "да се промијене Интерполове и Еурополове процедуре", један испитаник (4,5%) сматра да би требало "интензивирати сарадњу и искористити могућност ових институција у погледу едуковања домаћих кадрова", такође, један испитаник (4,5%) сматра да би требало "да Интерпол и Еуропол буду још експедитивнији у сарадњи са Босном и Херцеговином", даље, три испитаника (13,6%) сматрају да би требало "едуковати кадар и обезбједити да институције Босне и Херцеговине буду технички опремљеније и да буду у могућности да прате сајтове и скидају садржаје те врше одређене анализе", затим, један испитаник (4,5%) сматра да би требало "успоставити оперативну сарадњу са Еурополом, успостављањем Официра за везу", док су се три испитаника (13,6%) изјаснила да им "није познато". Анализирајући добијене резултате, са сигурношћу можемо рећи да су испитаници понудили квалитетне приједлоге шта би по овом питању требало промијенити. Не можемо се сложити са ставом двојице испитаника који сматрају да је потребно "успоставити овај вид сарадње", пошто је евидентно да она већ постоји. Када је у питању сарадња Босне и Херцеговине и Еуропола у овој области, већ смо појаснили у претходним питањима шта би у том погледу требало промијенити.

2.5.6 Сарадња Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању илегалне трговине оружјем

Пошто илегална трговина оружјем садржи транснационални карактер и пошто се наведеним оружјем остварују различите криминалне и терористичке активности, из тих разлога, као нужност и неопходност се јавља међународна сарадња. На основу спроведеног истраживања јасно се види каква је сарадња Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона у овој области:

Табела 138. *Процијените сарадњу Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању илегалне трговине оружјем користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2- сарадња је лоша; 3- сарадња нити је лоша, нити је добра; 4- сарадња је добра; 5-сарадња је изванредна; 6- није ми познато)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
сарадња је лоша	5	22.7	22.7
сарадња нити је лоша, нити је добра	6	27.3	50.0
сарадња је добра	9	40.9	90.9
није ми познато	2	9.1	100.0
Укупно	22	100.0	

Када је ријеч о питању "Процијените сарадњу Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању илегалне трговине оружјем користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2- сарадња је лоша; 3- сарадња нити је лоша, нити је добра; 4- сарадња је добра; 5-сарадња је изванредна; 6- није ми познато)" (табела 138.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), пет испитаника (22,7%) сматра да је "сарадња лоша", шест испитаника (27,3%) сматра да је сарадња "нити лоша, нити добра", затим, девет испитаника (40,9%) сматра да је "сарадња добра", док се два испитаника (9,1%) изјашњавају да им "није познато". Анализом добијених резултата у погледу одговора на горе наведено питање јасно се види да је сарадња изнад просјека и она се може оцјенити као квалитетна. Не можемо се сложити са ставом пет испитаника који сматрају да је "сарадња лоша". Мишљења смо да су се два испитаника изјаснила да "им није познато" из разлога што се приликом обављања послова и задатака у институцијама гдје су запослени не баве овом проблематиком.

Табела 139. *Шта се конкретно ради у погледу сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању илегалне трговине оружјем?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
врши се размјена информација и спроводе се заједничке акције и истраге	19	86.4	86.4
одржавају се састанци	1	4.5	90.9

није ми познато	2	9.1	100.0
Укупно	22	100.0	

Анализом одговора на питање "Шта се конкретно ради у погледу сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању илегалне трговине оружјем" (табела 139.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), 19 испитаника, или њих 86,4% сматра да се "врши размјена информација и спроводе се заједничке акције и истраге", затим, један испитаник (4,5%) сматра да се "одржавају састанци", док се два испитаника (9,1%) изјашњавају да им "није познато". Добијени резултати на горе наведено питање јасно указују на то шта се конкретно ради по питању наведене сарадње.

Табела 140. *Шта је по вашем мишљењу добро у погледу сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању илегалне трговине оружјем?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
што таква сарадња постоји	11	50.0	50.0
што је овај вид сарадње на високом нивоу и што се на овај начин подиже ниво безбједности	5	22.7	72.7
што се поменутом сарадњом прекидају одређени ланци кријумчарења оружја и што се одузма оружје	2	9.1	81.8
што је то препознато као озбиљан проблем и што БиХ у погледу ове сарадње има активно учешће	1	4.5	86.4
није ми познато	3	13.6	100.0
Укупно	22	100.0	

Даље, на питање "Шта је по вашем мишљењу добро у погледу сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању илегалне трговине оружјем" (табела 140.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), 11 испитаника, или њих 50% сматра да је добро "што таква сарадња постоји", пет испитаника (22,7%) сматра да је добро "што је овај вид сарадње на високом нивоу и што се на овај начин подиже ниво безбједности", даље, два испитаника (9,1%) сматрају да је добро "што се поменутом сарадњом прекидају одређени ланци кријумчарења оружја и што се одузима оружје", затим, један испитаник (4,5%) сматра да је добро "што је то препознато као озбиљан проблем и што Босна и Херцеговина у погледу ове сарадње има активно учешће", док се три испитаника (13,6%) изјашњавају да им "није познато". Уколико посматрамо одговоре на наведено питање, можемо рећи да постоје одређене ствари које су по овом питању добре. Поједини испитаници истичу да је Министарство унутрашњих послова Републике Српске урадило много заједничких акција са другим земљама у погледу илегалне трговине оружјем, са земљама из региона, али и са другим земљама као што су Француска, Велика Британија, Литванија, Њемачка, Аустрија и Италија. У питању су билатералне акције гдје је Министарстви унутрашњих послова Републике Српске кренуло од почетних сазнања и оперативних података, гдје се дошло до заједничких истрага са другим земљама. Такође, они напомињу да је добро што се на овакав начин подиже безбједност на виши ниво, поготово ако се има у виду да нико неће купити оружје у иностранству уколико га неће употријебити за неку криминалну радњу.

Табела 141. *Шта је по вашем мишљењу лоше у погледу сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању илегалне трговине оружјем?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
што не постоји унифицирани систем за отварање истрага у свим земљама	4	18.2	18.2
што у оквиру ове сарадње постоје законске баријере	2	9.1	27.3
што је у неким случајевима та сарадња спора	6	27.3	54.5
што та сарадња није квалитетнија	3	13.6	68.2
што не постоји довољан ниво повјерења	3	13.6	81.8

што није успостављена оперативна сарадња са Еурополом	1	4.5	86.4
није ми познато	3	13.6	100.0
Укупно	22	100.0	

Приликом одговора на питање "Шта је по вашем мишљењу лоше у погледу сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању илегалне трговине оружјем" (табела 141.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), четири испитаника (18,2%) сматра да је лоше "што не постоји унифицирани систем за отварање истрага у свим земљама", два испитаника (9,1%) сматрају да је лоше "што у оквиру ове сарадње постоје законске баријере", шест испитаника (27,3%) сматра да је лоше "што је у неким случајевима та сарадња спора", даље, три испитаника (13,6%) сматрају да је лоше "што та сарадња није квалитетнија", такође, три испитаника (13,6%) сматрају да је лоше "што не постоји довољан ниво повјерења", затим, један испитаник (4,5%) сматра да је лоше "што није успостављена оперативна сарадња са Еурополом", док се три испитаника (13,6%) изјашњавају да им "није познато". На основу добијених резултата у погледу одговора на наведено питање испитаници су јасно указали шта је по овом питању лоше. Што се тиче сарадње са Еурополом, то смо појаснили у претходним питањима. Поједини испитаници посебно указују да је лоше што не постоји унифицирани систем за отварање истрага у свим земљама. Рецимо, без обзира што су чланице Европске Уније, не може се једнако отворити истрага са Аустријом и са Словенијом јер су процедуре унутар њихових законодавстава другачије. Дакле, ту се мора направити квалитетна процјена о томе шта би било најбоље понудити полицији и тужилаштву Словеније, а шта понудити полицији и тужилаштву Аустрије у конкретном случају како би се отворила жељена истрага. Наиме, ту је веома тешко нешто промијенити, јер Босна и Херцеговина не може мијењати законски оквир тих земаља. Међутим, Интерпол је покушао да се те законске одредбе прилагоде, али није успио, јер ниједна земља не дозвољава да се неко мијеша у њихову државотворност и законодавни систем. На примјер, 2008. године Министарство унутрашњих послова Републике Српске је радило једну оперативну акцију која се звала "Запад" у коју је било укључено шест земаља, гдје је требало да се у Републици Српској уради симуловани откуп оружја и након тога да се изврши контролисани транспорт из Републике Српске кроз Хрватску, Словенију, Аустрију, Њемачку, све до Француске. Ипак, проблем се јавио у Хрватској, иако је био обезбјеђен комплетан оперативни и правни аспект те акције. Дакле, када се дошло до фазе извршења завршних преговора око реализације задатих активности, представник Хрватске је рекао да је став његовог Министарства правде да се уколико оружје из Републике Српске, без обзира што се ради о међународном симулираном транспорту, уђе у Хрватску сва лица лише слободе, а возило одузме. Они у тој ситуацији нису дозволили да се међународна сарадња подигне на виши ниво, те су рекли да њихово законодавство не допушта такав вид сарадње и да не могу на законит начин то да изврше. Из тог разлога, поменута међународна акција, која је имала

пет или шест међународних прикривених истражилаца је доведена у питање. Ипак, из тог разлога је постигнут договор са Французима и Њемцима да се та лица лише слободе и оружје одузме у Републици Српској. Дакле, том приликом се није утврдило у чије руке је оружје тачно требало отићи, тачније, којој криминалној групи у Паризу, иако је то било повезано са тероризмом, гдје очигледно није био ни интерес Француске да се то сазна. И поред свега наведеног, ипак, оно што је позитивно у овом погледу огледа се у чињеници да се већина ствари које су наведене као лоше, могу поправити у веома кратком временском периоду.

Табела 142. *Шта би по вашем мишљењу требало промијенити у погледу сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању илегалне трговине оружјем?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
да се законски оквир свих земаља прилагоди квалитетнијој и бржој сарадњи у погледу ове области	3	13.6	13.6
подићи сарадњу на виши ниво интензивирањем рада по овом питању	12	54.5	68.2
задржати постојећу сарадњу и подизати је на виши ниво	2	9.1	77.3
промијенити праксу трговине оружјем јер БиХ и даље крши Европску конвенцију	1	4.5	81.8
успоставити оперативну сарадњу са Еурополом, успостављањем Официра за везу	1	4.5	86.4
није ми познато	3	13.6	100.0
Укупно	22	100.0	

Даље, на питање "Шта би по вашем мишљењу требало промијенити у погледу сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању илегалне трговине оружјем" (табела 142.), три испитаника (13,6%) сматрају да би требало "да се законски оквир свих земаља прилагоди квалитетнијој и бржој сарадњи у погледу ове области", 12 испитаника, или њих 54,5% сматра да би требало "подићи сарадњу на виши ниво интензивирањем рада по овом питању", даље, два испитаника (9,1%) сматрају да би требало "задржати постојећу сарадњу и подизати је на виши ниво", затим, један испитаник (4,5%) сматра да би требало "промијенити праксу трговине оружјем јер Босна и Херцеговина и даље крши Европску конвенцију", такође, један испитаник (4,5%) сматра да би требало "успоставити оперативну сарадњу са Еурополом, успостављањем Официра за везу", док су се три испитаника (13,6%) изјаснила да им "није познато". Анализирајући добијене резултате, са сигурношћу можемо рећи да су испитаници понудили квалитетне приједлоге шта би по овом питању требало промијенити. Оно што је поражавајуће у овом погледу, огледа се у ставу једног испитаника који сматра да Босна и Херцеговина приликом трговине оружјем крши Европску конвенцију. Када је у питању сарадња Босне и Херцеговине и Еуропада у овој области, већ смо појаснили у претходним питањима шта би у том погледу требало промијенити.

Табела 143. *Корелације варијабли "процјена сарадње између надлежних институција БиХ по питању илегалне трговине оружјем" и "процјена сарадње БиХ са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању илегалне трговине оружјем"*

	Процјена сарадње између надлежних институција БиХ по питању илегалне трговине оружјем	Процјена сарадње БиХ са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању илегалне трговине оружјем
Процјена сарадње између надлежних институција БиХ по питању илегалне трговине оружјем	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	1 .799** .000 22
Процјена сарадње БиХ са Интерполом, Еурополом и	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	.799** 1 .000

полициским агенцијама држава из региона по питању илегалне трговине оружјем	N	22	22
---	---	----	----

У погледу анализе корелације двије наведене варијабле (табела 143.), јасно се види да је вриједност коефицијента корелације 0,799, што указује на њихову веома високу повезаност. То је и разумљиво ако се има у виду, када је прва варијабла у питању, да је овај сегмент сарадње доста бољи и да је он на једном средњем нивоу, док је код друге, она у одређеној мјери изнад просјека и оцјењена квалитетном. Дакле, код прве варијабле сарадња у овом сегменту између институција Босне и Херцеговине је доста боља него у односу на друге области сарадње, што свакако доприноси постојању оваквог коефицијента корелације са другом варијаблом која је у одређеној мјери изнад просјека и која је оцјењена квалитетном.

2.5.7 Учешће експерата из Босне и Херцеговине у међународним програмима борбе против тероризма

Учешћем експерата у међународним програмима борбе против тероризма, остварује се значајна сарадња свих земаља и институција у овој области. На основу резултата спроведеног истраживања видјећемо какве су активности Босне и Херцеговине по овом питању:

Табела 144. *Процијените у којој мјери експерти из Босне и Херцеговине учествују у међународним програмима борбе против тероризма (нпр. Мултидисциплинарна група за међународно дјеловање против тероризма, Комитет експерата за тероризам и сл.), користећи скалу од 1-6 (1- не учествују; 2- мало учествују; 3- нити мало, нити много учествују; 4- много учествују; 5- учествују у великој мјери; 6- није ми познато)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
не учествују	2	8.0	8.0
мало учествују	8	32.0	40.0
нити мало, нити много учествују	3	12.0	52.0
много учествују	3	12.0	64.0
није ми познато	9	36.0	100.0
Укупно	25	100.0	

Када је ријеч о питању "Процијените у којој мјери експерти из Босне и Херцеговине учествују у међународним програмима борбе против тероризма (нпр. Мултидисциплинарна група за међународно дјеловање против тероризма, Комитет експерата за тероризам и сл.), користећи скалу од 1-6 (1- не учествују; 2- мало учествују; 3- нити мало, нити много учествују; 4- много учествују; 5- учествују у великој мјери; 6- није ми познато)" (табела 144.), од укупног броја испитаника (25 испитаника), два испитаника (8%), сматра да "не учествују", осам испитаника (32%) сматра да "мало учествују", затим, три испитаника (12%) сматрају да "нити мало, нити много учествују", такође, три испитаника (12%) сматрају да "учествују у великој мјери", док се девет испитаника (36%) изјашњава да им "није познато". Анализом добијених резултата у погледу одговора на горе наведено питање јасно се види да експерти из Босне и Херцеговине учествују у наведеним програмима, али не у великој мјери. Не можемо се сложити са мишљењем двојице испитаника који сматрају да "не учествују". Њихови одговори су такви, вјероватно из разлога што се они у оквиру обављања својих послова и задатака не сусрећу са овом проблематиком. Такође, овакво мишљење се може подвести и у погледу одговора девет испитаника који истичу да "им није познато" у којој мјери експерти из Босне и Херцеговине учествују у програмима борбе против тероризма. Мишљења смо да поменути одговори поред наведеног, указују и на чињеницу да мали број експерата из Босне и Херцеговине учествује у програмима наведеног типа. У вези с тим, важно је напоменути да поједини испитаници указују на чињеницу да је веома тешко дати одговор на ово питање, пошто ове активности експерата из Босне и Херцеговине контролише Министарство безбједности Босне и Херцеговине, које по том питању шаље своје експерте, који презентују искуства Босне и Херцеговине у превенцији и борби против тероризма. Сада се поставља питање колико је квалитетно то што они раде, пошто је Босна и Херцеговине мала и небитна земља у међународним оквирима и колико далеко се њихов глас чује у тим оквирима?

Табела 145. *Шта експерти из Босне и Херцеговине конкретно раде приликом њиховог учешћа у међународним програмима борбе против тероризма (нпр. Мултидисциплинарна група за међународно дјеловање против тероризма, Комитет експерата за тероризам и сл.)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
размјењују информације и искуства у погледу превенције и борбе против тероризма	14	56.0	56.0
не раде ништа	2	8.0	64.0
није ми познато	9	36.0	100.0
Укупно	25	100.0	

Анализом одговора на питање "Шта експерти из Босне и Херцеговине конкретно раде приликом њиховог учешћа у међународним програмима борбе против тероризма (нпр. Мултидисциплинарна група за међународно дјеловање против тероризма, Комитет експерата за тероризам и сл.)" (табела 145.) од укупног броја испитаника (25 испитаника), највећи број испитаника, њих 14 или 56% сматра да "размјењују информације и искуства у погледу превенције и борбе против тероризма", затим, два испитаника (8%) сматра да се "не раде ништа", док се девет испитаника изјашњава да им није познато. У погледу одговора на наведено питање, јасно се види шта експерти из Босне и Херцеговине конкретно раде када је ријеч о њиховом учешћу у програмима овог типа. Као и код претходног питања, мишљења смо да су њихови одговори такви, вјероватно из разлога што се они у оквиру обављања својих послова и задатака не сусрећу са овом проблематиком. Такође, овакво мишљење се може подвести и у погледу одговора девет испитаника који истичу да "им није познато". Такође, важно је напоменути као и код претходног питања да поменути одговори поред наведеног, указују и на чињеницу да мали број експерата из Босне и Херцеговине учествује у програмима наведеног типа.

Табела 146. *Шта је по вашем мишљењу добро у погледу учешћа експерата из Босне и Херцеговине у међународним програмима борбе против тероризма (нпр. Мултидисциплинарна група за међународно дјеловање против тероризма, Комитет експерата за тероризам и сл.)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
што БиХ има учешће у тим круговима	14	56.0	56.0
није ништа добро	2	8.0	64.0
није ми познато	9	36.0	100.0
Укупно	25	100.0	

Даље, на питање "Шта је по вашем мишљењу добро у погледу учешћа експерата из Босне и Херцеговине у међународним програмима борбе против тероризма (нпр. Мултидисциплинарна група за међународно дјеловање против тероризма, Комитет експерата за тероризам и сл.)" (табела 146.), од укупног броја испитаника (25 испитаника), највећи број испитаника, њих 14 или (56%) сматра да је добро "што Босна и Херцеговина има учешће у тим круговима", затим, два испитаника (8%) сматрају да "нема ништа добро", док девет испитаника (36%) истиче да "им није познато". Анализом резултата у погледу одговора на наведено питање јасно се види које су ствари по овом питању добре. Не можемо се сложити са ставом два испитаника који сматрају да "нема ништа добро", а евидентно је да по овом питању постоје добре ствари.

Табела 147. *Шта је по вашем мишљењу лоше у погледу учешћа експерата из Босне и Херцеговине у међународним програмима борбе против тероризма (нпр. Мултидисциплинарна група за међународно дјеловање против тероризма, Комитет експерата за тероризам и сл.)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
што експерти из БиХ на основу учешћа у тим међународним групама нису успјели да по овом питању презентују прави став о БиХ	9	36.0	36.0
што експерти из БиХ не учествују чешће у овим програмима, јер немају одобрен новчани фонд од државе	2	8.0	44.0
што се та искуства не примјењују у пракси	3	12.0	56.0
што они не учествују у томе	2	8.0	64.0
није ми познато	9	36.0	100.0
Укупно	25	100.0	

Приликом одговора на питање "Шта је по вашем мишљењу лоше у погледу учешћа експерата из Босне и Херцеговине у међународним програмима борбе против тероризма (нпр. Мултидисциплинарна група за међународно дјеловање против тероризма, Комитет експерата за тероризам и сл.)" (табела 147.), испитаници су указали на неколико ствари које су лоше, гдје од укупног броја испитаника (25 испитаника), девет испитаника (36%) сматра да је лоше "што експерти из Босне и Херцеговине на основу учешћа у тим међународним групама нису успјели да по овом питању презентују прави став о Босни и Херцеговини", два испитаника (8%) сматра да је лоше "што експерти из Босне и Херцеговине" не учествују чешће у овим програмима, јер немају одобрен новчани фонд од државе" даље, три испитаника (12%) сматрају да је лоше "што се та искуства не примјењују у пракси", затим, два испитаника (8%) сматрају да је лоше "што се та искуства не примјењују у пракси", док се девет испитаника (36%) изјашњава да "им није познато". На основу добијених резултата у погледу одговора на наведено питање испитаници су јасно указали на ствари које су лоше. Једино се не можемо сложити са ставом два

испитаника који сматра да по овом питању лоше што експерти из Босне и Херцеговине "не учествују у томе", јер је евидентно да они учествују у програмима овог типа.

Табела 148. *Шта би по вашем мишљењу требало промијенити у погледу учешћа експерата из Босне и Херцеговине у међународним програмима борбе против тероризма (нпр. Мултидисциплинарна група за међународно дјеловање против тероризма, Комитет експерата за тероризам и сл.)?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
институционалне оквире када је у питању експертско презентовање на нивоу БиХ	4	16.0	16.0
да се држава мало више брине о томе	3	12.0	28.0
да се та сазнања и искуства примјене у пракси	5	20.0	48.0
интензивирати рад по овом питању	4	16.0	64.0
није ми познато	9	36.0	100.0
Укупно	25	100.0	

На питање "Шта би по вашем мишљењу требало промијенити у погледу учешћа експерата из Босне и Херцеговине у међународним програмима борбе против тероризма (нпр. Мултидисциплинарна група за међународно дјеловање против тероризма, Комитет експерата за тероризам и сл.)" (табела 148.), од укупног броја испитаника (25 испитаника), четири испитаника (16%) сматра да би требало промијенити "институционалне оквире када је у питању експертско презентовање на нивоу Босне и Херцеговине", три испитаника (12%) сматра да би требало "да се држава мало више брине о томе", даље, пет испитаника (20%) сматра да би требало да "се та сазнања и искуства примјене у пракси", затим, четири испитаника (16%) сматра да би требало "интензивирати рад по овом питању", док се девет испитаника (36%) изјашњава да "им није познато" шта би требало промијенити. У погледу одговора на наведено питање испитаници су јасно навели шта би требало промијенити. Ставови девет испитаника да "им није познато" смо већ објаснили у претходним питањима.

3. КОНТРОЛА ФИНАНСИРАЊА ТЕРОРИЗМА

Финансирање тероризма представља веома опасну активност, која у великој мјери поспјешује, олакшава и омогућава вршење терористичких аката. Уколико се осујете финансијски канали терориста, онда се може очекивати смањење и спречавање терористичких активности. У вези с тим, на глобалном и националном нивоу донесени су акти који омогућавају државама да се боре против финансирања тероризма. Ипак, веома је тешко вршити контролу финансијских токова терориста што ћемо видјети у даљем тексту.

3.1 Општа излагања о контроли финансирања тероризма

Економски аспект тероризма није занемарљив, јер да би терористичка организација могла да опстане и да врши терористичке и активности на националном и међународном плану мора да има извор финансирања аналогно њеним терористичким плановима. Терористичке организације могу да буду финансиране средствима из легалних и нелегалних извора, односно од стране других субјеката или обезбјеђењем средстава својом криминалном или не криминалном дјелатношћу⁵³⁹. Усвајање нових стратегија финансирања промијенило је вриједности и структуру терористичких група захтијевајући од њихових лидера да стекну софистицираније менаџерске и предузетничке вјештине да би иновирали у глобализованом окружењу, а не да се фокусирају на насиље⁵⁴⁰.

Генерално, терористичке организације могу прикупљати средства кроз: легитимне изворе, укључујући злоупотребу добротворних субјеката или легалних предузећа и самофинансирање, криминалне активности, државне спонзоре и активности у неуређеним државама и другим сигурним уточиштима. Ови извори финансирања тероризма могу се подијелити у двије опште врсте: финансирање одозго, у коме се велика финансијска подршка сакупља од стране држава, компанија, добротворних организација или дозвољених финансијских институција и финансирање одоздо, у коме је прикупљање средстава терориста мало и опсежно, на пример, засновано на самофинансирању од стране самих терориста користећи примања која су у вези са запослењем или социјалном помоћи. Терористичке организације добијају значајну подршку и средства из легитимних извора, кроз добротворне организације, предузећа, као и самофинансирање терориста и њихових сарадника из остварених примања по основу запослења, штедње и социјалних давања. Ово укључује феномен познат као "црно прање" ("*black-washing*") где се законски фондови, на примјер, новац који потиче из добротворних организација или владиних субвенција и социјалних давања, преусмерава ради радикализације, регрутовања или тероризма⁵⁴¹.

Величина и организациона структура терористичких организација могу утицати на

---

⁵³⁹ Бошковић, М., Бошковић, А., *Корупција - прање новца - финансирање тероризма, криминалистички-криминолошки-кривичноправни аспект*, Факултет за безбједност и заштиту, Бања Лука, 2011. година, стр. 260.

⁵⁴⁰ Lemieux, F., Prates, F., *Entrepreneurial terrorism: financial strategies, business opportunities, and ethical issues*, Police Practice and Research, Vol. 12, No. 5, Taylor & Francis Online, 2011. година, стр. 371.

⁵⁴¹ FATF/OECD, *Financial Action Task Force, Terrorist Financing*, Paris, 2008. година, стр. 11.

начин на који оне прикупљају новац за предузимање својих активности. Мање и краткотрајне терористичке организације попут хелија или неструктурираних група, ослањају се на мање софистициране, легалне и недозвољене изворе прихода како би се суочиле са сопственим оперативним расходима. Алтернативно структуриране терористичке организације троше много времена и новца за подршку различитим основним активностима као што су регрутовање, камп за обуку, смјештај и храна, фалсификовање идентитета, прикупљање обавјештајних података и комуникацију. Структурална сложеност (координација), софистицирано управљање (комуникација) и опсег активности (специјализација) терористичке организације неминовно обликују финансијске потребе и утичу на одрживост организације и њену способност да врши насилне акције. Издржљивост терористичких група је такође повезана са нивоом финансијске подршке коју добијају од постојеће изборне јединице (на примјер, етничка заједница, вјерни вјерски припадници итд.). У вези с тим, неке организације имају боље шансе да преживе дуже од других⁵⁴².

У прошлости, неке терористичке организације већину свог финансирања и подршке добијале су од државних покровитеља тероризма. Са повећаним међународним притиском, многи од ових извора финансирања постали су мање поуздани и у неким случајевима и потпуно нестали. Поред тога, новије децентрализоване, независне хелије, често немају исти ниво приступа иностраном финансирању као традиционалне терористичке организације. Као резултат тога, терористичке организације су се окренуле алтернативним изворима финансирања, укључујући криминалне активности попут трговине оружјем, отмице, откупнине, изнуде, рекетирања и трговине дрогом. Терористичка употреба криминалних активности ради прикупљања средстава креће се од преваре на ниском нивоу до умијешаности у озбиљан и организовани криминал. Често је тешко утврдити да ли су средства прикупљена на такав начин намијењена терористичким активностима или су то једноставно приходи који ће бити искориштени за неке друге криминалне радње⁵⁴³. Међутим, уколико су поменути средства намјењена за терористичке активности, онда терористичке организације након прибављања новца криминалним активностима прибјегавају "прању" таквог новца, како би поменути новац био убачен у легални финансијски систем. Тако, овај начин финансирања повезује прање новца и тероризам, јер управо прање новца омогућава легализацију криминалом стеченог новца и његову испоруку до терористичке организације кроз легалне међународне финансијске токове⁵⁴⁴. "Новац је крвоток криминалних активности, процес прања новца може бити при том сматран срцем самог процеса пошто омогућава новцу да буде прочишћен и упумпан кроз организам како би му осигурао опстанак"⁵⁴⁵.

Иначе, уобичајена техника криминалних група је и разбијање великих сума на мање упадљиве трансакције. Постоје и докази да организоване криминалне групе плаћају

---

⁵⁴² Lemieux, F., Prates, F., *Entrepreneurial terrorism: financial strategies, business opportunities, and ethical issues*, Police Practice and Research, Vol. 12, No. 5, Taylor & Francis Online, 2011. година, стр. 369.

⁵⁴³ FATF/OECD, *Financial Action Task Force, Terrorist Financing*, Paris, 2008. година, стр. 15.

⁵⁴⁴ Бошковић, Бошковић, *Нав. дјело*, стр. 260.

⁵⁴⁵ Graham, T., Bell, E., Elliot, N., *Money Laundering, Butterworth-Heinemann*, Butterworth-Heinemann, London, 2003. година; Преузето: Сандић, К., *Финансијске институције и финансирање тероризма путем прања новца*, НБП-Журнал за криминалистику и право, вол. 17. број 2. Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2012. година, стр. 122.

мигрантима мјесечну накнаду за коришћење њихових пасоша, што показује колико те групе настоје да отежају препознавање необичног или сумњивог понашања клијената. Послови с већим готовинским плаћањима такође омогућавају мијешање криминалне добити са легалним приходима (ресторани, казина и сл.), затим коришћење компанија шкољки, *offshore* јурисдикција са слабом политиком супротстављања прању новца, као и кориштење компанија за фиктивни увоз и извоз добара коришћењем фалсификованих докумената. Организоване криминалне групе користе и могућности прања новца уз помоћ нових технологија, као што су провајдери дигиталног промета "*Webmone*" и "*Liberty Reserve*", *online* игре на срећу и мобилни системи плаћања⁵⁴⁶.

Постоје три главне методе помоћу којих терористи премјештају новац или преносе одређену вредност. Први метод се односи на кориштење финансијског система, други, укључује физичко кретање новца (на примјер, коришћењем курира), а трећи се остварује кроз систем међународне трговине. Често, терористичке организације злоупотребљавају алтернативне системе дознака (*APC*⁵⁴⁷), добротворне организације или других "заробљених" субјеката како би прикрили своју употребу ове три методе за пренос вриједности. Терористичке организације користе све три методе за спровођење финансијских операција и предузимања одређених терористичких активности⁵⁴⁸. У сврху трансфера новца до терористичких организација, користе се алтернативни системи или мреже за пренос новца као што су индијска "хавала" ("*hawala*"), пакистански "хунди" ("*hundi*"), или кинески "чит" ("*chiti*"), који функционишу у оквиру строго дефинисаних расних, племенских или националних група⁵⁴⁹. У зависности од правописа, израз хавала може значити "промијенити или трансформисати" на арапском или "вјеровати" на хиндском, или се чак може односити и на неарапског муслимана који каже "преношење новца између два лица преко треће особе". За овај систем се обично сматра да су га измислили Кинези током династије Тенг, а други су га касније усвојили због неповјерења према банакама на вјерским основама или због жеље да избјегну одређене стриктности које је увела држава, као што су контрола валуте или пореза, о чему ће више ријечи бити у дијелу који се односи на контролу банака и других финансијских токова преко којих се врши финансирање терористичких активности⁵⁵⁰.

Прекидање и уклањање мрежа финансирања тероризма од суштинског је значаја за спречавање и борбу против терористичких активности. Различите потребе за финансирањем терористичких организација намећу снажну логику за покушај ометања тероризма смањујући токове финансирања за све активности повезане са тероризмом. Пресјецањем ових токова може се временом деградирати способност терористичких група, ограничавајући њихову способност да изврше нападе, повећавајући оперативне трошкове и уношење ризика и несигурности у њихове операције, што може имати тактичке користи,

---

⁵⁴⁶ Вуковић, С., Мијалковић, С., Бошковић, Г., *Превенција прања новца и финансирање тероризма*, НБП-Журнал за криминалистику и право, вол. 16. број 2. Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2011. година, стр. 120.

⁵⁴⁷ Ријеч је о алтернативном систему дознака, који је укоријењен у Азији, посебно у Кини и на Блиском Истоку и који је познат је по разним именима, од којих је најчешћи "хавала" ("*hawala*") или чит ("*chiti*"). Вид. Сао, L., *The Transnational and Sub-National in Global Crimes*, Berkeley Journal of International Law, vol. 22, issue 1, 2004. година, стр. 73.

⁵⁴⁸ FATF/OECD, *Financial Action Task Force, Terrorist Financing*, Paris, 2008. година, стр. 21.

⁵⁴⁹ Бошковић, Бошковић, *Нав. дјело*, стр. 266.

⁵⁵⁰ Сао, L., *The Transnational and Sub-National in Global Crimes*, Berkeley Journal of International Law, vol. 22, issue 1, 2004. година, стр. 74-75.

као што су: уништење морала, лидерства и легитимитета унутар мреже и присиљавање терористичких група да преусмјере терористичке активности на она подручја гдје су рањивији, укључујући она подручја која би иначе избјегли. Дакле, када су средства која су на располагању терористима ограничена, њихове укупне способности опадају, ограничавајући њихов домет и ефекте. Начини контроле финансијског дјеловања исламиста везује се за: спречавање терориста да прикупљају, премијештају и користе средства; примјену циљаних финансијских санкција; заштиту рањивих сектора; извјештавање о сумњивим трансакцијама и прикупљање финансијских информација. Откривање терористичке умијешаности у иначе легитимне финансијске активности захтијева од финансијских институција да примјене ФАТФ (*Financial Action Task Force*)⁵⁵¹ стандарде снажном примјеном принципа "упознај свог клијента" као и политике и поступке дубинске провјере клијента. Они су такође од кључне важности за пријављивање сумњивих трансакција које могу указивати на криминалне активности које подржавају тероризам⁵⁵².

Када је у питању примјена циљаних финансијских санкција, ту се мисли на замрзавање имовине и забрану да се средства без одлагања добију на располагање терористима и њиховим мрежама подршке. У првом случају намјера је превентивног карактера, а у другом случају углавном превентивна и казнена⁵⁵³.

Заштита рањивих сектора обухвата заштиту формалног финансијског сектора, добротворног сектора и прилива готовине од достављача (курира). Формални сектор се штити спречавањем терориста да имају несметан приступ жичаним трансферима за помјерање својих средстава и за откривање такве злоупотребе када се оне појаве. Дакле, циљ је омогућити да основне информације о покретачу жиро-трансфера буду одмах доступне: одговарајућим органима за спровођење закона и/или тужилаштвима како би им помогли у откривању, истрази, процесуирању терориста или других криминалаца и проналаску имовине терориста или других криминалаца; јединицама финансијске обавјештајне службе за анализу сумњивих и необичних активности и њихово ширење по потреби; и корисничким финансијским институцијама да олакшају идентификацију и извјештавање о сумњивим трансакцијама. Добротворни сектор се штити ефикасним приступом који се фокусира на: контролу добротворног сектора; надзор или праћење сектора; прикупљање информација и истрага терориста и као њихових мрежа које злоупотребљавају добротворни сектор; и међународно ангажовање на заштити сектора на глобалном нивоу. Прилив готовине од стране достављача (курира) се спречава на тај начин што се терористи и други криминалци подвргавају детаљној контроли финансијског тржишта. У том контексту се предузимају мјере: откривања физичког прекограничног превоза валуте и преговарачких инструмената са иностранством; заустављања или контроле валуте и преговарачких инструмената за које се сумња да су повезани са финансирањем тероризма или прањем новца; заустављања или контроле валуте или преговарачких инструмената који су лажно пријављени или откривени; примјењивања одговарајућих санкција за давање лажне изјаве или њихово откривање; и омогућавања

⁵⁵¹ Радна група за финансијску акцију.

⁵⁵² FATF/OECD, *Financial Action Task Force, Terrorist Financing*, Paris, 2008. година, стр. 27-28.

⁵⁵³ Уп. FATF, *FATF IX Special Recommendations*, Interpretive Note to Special Recommendation III, paragraph 2. Paris, 2001. (incorporating all subsequent amendments until February 2008) година, стр. 2; FATF, *International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation*, Paris, 2019. година, стр. 10.

одузимања валуте или преносних преговарачких инструмената који су повезани са финансирањем тероризма или прањем новца⁵⁵⁴.

Извјештавање о сумњивим трансакција и прикупљање финансијских информација представља веома значајно средство контроле финансирања тероризма. Дакле, финансијске информације, укључујући оне прикупљене из извјештавања о сумњивим трансакцијама имају централну улогу у идентификовању финансирања тероризма и кретању средстава која су намијењена за терористичке активности кроз финансијски систем. Оне су постале један од најмоћнијих расположивих истражних и обавјештајних алата. Како се новац креће кроз финансијски систем, оставља провјерљив траг који у многим случајевима може указивати на незакониту активност, што доприноси идентификацији одговорних и проналаску прихода од криминала који се тада може повратити. Упркос изазовима у развоју генеричких показатеља активности финансирања тероризма, финансијске институције, ипак, могу да идентификују необичне карактеристике трансакција које би требало да подстакну подношење извјештаја о сумњивој трансакцији. Иако финансијским институцијама то не може бити очигледно, извјештавање о великом новцу, електронским трансферима и прекограничним трансакцијама у одређеној валути може пружити полицији информације о терористичким активностима. Националне власти могу помоћи финансијском сектору у његовим напорима да идентификује и спријечи финансирање тероризма дијељењем обавјештајних података. Саме финансијске информације можда нису довољне за идентификацију активности финансирања тероризма. Међутим, у комбинацији са антитерористичким обавјештајним подацима прикупљеним из надзора над низом терористичких активности и њихових мрежа, финансијске информације се могу користити да финансијским институцијама дају конкретне назнаке могућих терористичких активности, било да користе легитимне или криминалне изворе средстава⁵⁵⁵. Из свега наведеног, јасно се види да је финансирање терористичких активности веома тешко контролисати, без обзира што постоји велики број алата који су намијењени за ту сврху.

3.2 Међународна конвенција о сузбијању финансирања тероризма

Међународна конвенција о сузбијању финансирања тероризма усвојена је од стране Генералне скупштине Уједињених нација у резолуцији 54/109 од 9. децембра 1999. године. Наведена Конвенција се састоји од преамбуле, двадесет осам чланова и девет анекса⁵⁵⁶. Босна и Херцеговина је 11. новембра 2001. године постала потписница наведене Конвенције, а 10. јуна 2003. године ју је ратификовала⁵⁵⁷.

Државе чланице су обавезне да је ратификују, прихвате или одобре, а она је отворена за приступ било које државе. Њен циљ је унапређење међународне сарадње држава на осмишљавању и усвајању ефикасних мјера за спречавање финансирања тероризма, као и за његово сузбијање путем кривичног гоњења и кажњавања његових

⁵⁵⁴ FATF/OECD, *Financial Action Task Force, Terrorist Financing*, Paris, 2008. година, стр. 28-29.

⁵⁵⁵ Исто, стр. 29, 31.

⁵⁵⁶ (<http://hrlibrary.umn.edu/instreet/financingterrorism.html>), 30. 09. 2019. година.

⁵⁵⁷ (https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XVIII-11&chapter=18&clang=_en), 30. 09. 2019. година.

починилаца. Кључне одредбе ове конвенције односе се на то да ће свако лице извршити кривично дјело у смислу Конвенције ако на било који начин, директно или индиректно, незаконито и намјерно, обезбјеђује или прикупља средства са намјером да их употреби или уз сазнање да ће се користити у потпуности или дјелимично изврши било које од дјела описаних у уговорима који су наведени у анексу Конвенције или радњу која има за циљ да нанесе смрт или озбиљне тјелесне повреде било којој особи која није активно умијешана у оружани сукоб у циљу застрашивања становништва, или да примора владу или међународну организацију да нешто учини или суздржи од било каквог дјеловања. Такође, свако лице чини такав деликт и у оном случају када покуша извршити претходно наведену инкриминацију или учествује као саучесник у деликту, организује или усмјерава друге да изврше кривично дјело или допринесе извршењу таквог дјела од стране групе лица дјелујући са заједничком сврхом. Да би неко дјело представљало кривично дјело, није неопходно да су средства заиста коришћена за извршење кривичног дјела као што је горе описано. Дакле, обезбјеђивање или прикупљање средстава на овај начин представља кривично дјело без обзира да ли се средства заиста користе за извршавање прописаних радњи. Конвенција се не примењује када акт ове природе не укључује било какве међународне елементе како је дефинисано Конвенцијом. Даље, Конвенција захтијева од сваке стране да предузме одговарајуће мјере, у складу са својим домаћим правним начелима, за откривање и замрзавање, или одузимање било ког средства које се користи или додјељује за извршење описаних кривичних дела. Кривична дјела наведена у Конвенцији сматрају се кривичним дјелима за која државе чланице имају надлежност над њима; гдје се за таква кривична дјела изричу одговарајуће кривичне санкције; извршиоци одводе у притвор, процесуирају или изручују; гдје је обавезна сарадња у превентивним мјерама и противмјерама; гдје се размењују информације и докази који су потребни у сродним кривичним поступцима. Кривична дјела наведена у Конвенцији сматрају се кривичним дјелима за која се могу вршити изручења њихових извршилаца између уговорних страна на основу постојећих уговора о изручивању и саме Конвенције⁵⁵⁸.

Овдје је важно напоменути да наведена Конвенција од држава уговорница захтијева предузимање мјера спречавања и сузбијања директног и индиректног финансирања терористичких активности од терористичких група које саме себе декларишу каритативним (добротворним), до група које су и саме укључене у незаконите активности као што је трговина дрогом и оружјем. Конвенција осигурава и механизме идентификације, замрзавања и одузимања средстава из незаконитих фондова и њихову расподијелу међу државама, по критеријуму који се одређује према околностима конкретног случаја⁵⁵⁹.

Наведена конвенција има девет анекса и то: Конвенција о сузбијању незаконитог одузимања авиона, донесена у Хагу 16. децембра 1970. године; Конвенција о сузбијању незаконитих радњи против безбједности цивилног ваздухопловства, састављена у Монреалу 23. септембра 1971. године; Конвенција о спречавању и кажњавању злочина против међународно заштићених лица, укључујући дипломатске агенте, коју је Генерална скупштина Уједињених нација усвојила 14. децембра 1973. године; Међународна конвенција против узимања талаца, коју је Генерална скупштина Уједињених нација

---

⁵⁵⁸ ([https://www.unodc.org/documents/treaties/Special/1999 International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism.pdf](https://www.unodc.org/documents/treaties/Special/1999_International_Convention_for_the_Suppression_of_the_Financing_of_Terrorism.pdf)), 30. 09. 2019. година.

⁵⁵⁹ Гађиновић, Р. *Антитероризам*, На трагу, Београд, 2006. година, стр. 393-394.

усвојила 17. децембра 1979. године; Конвенција о физичкој заштити нуклеарног материјала, усвојена у Бечу 3. марта 1980. године; Протокол о сузбијању незаконитих дјела насиља на аеродромима који служе међународном цивилном ваздухопловству, допуна Конвенције о сузбијању незаконитих дјела против безбједности цивилног ваздухопловства, која је донесена у Монтреалу 24. фебруара 1988. године; Конвенција о сузбијању незаконитих радњи против безбједности поморске пловидбе, донесена у Риму 10. марта 1988. године; Протокол о сузбијању незаконитих радњи против безбједности непокретних платформи смјештених на континенталном појасу, сачињен у Риму 10. марта 1988. године; и Међународна конвенција о сузбијању терористичких бомби, коју је Генерална скупштина Уједињених нација усвојила 15. децембра 1997. године⁵⁶⁰.

3.3 Закон о спречавању прања новца и финансирања терористичких активности у Босни и Херцеговини

Овај Закон, Босна и Херцеговина је донијела 2014. године, много касније од доношења Међународне конвенције о сузбијању финансирања тероризма. Након тога, 2016. године донесен је и Закон о измјенама и допунама Закона о спречавању прања новца и финансирања терористичких активности. Закон о спречавању прања новца и финансирања терористичких активности у Босни и Херцеговини се састоји од четрнаест поглавља: опште одредбе; задаци и обавезе обвезника; ограничења приликом пословања с клијентима; обавјештавање Финансијско-обавјештајног одјељења Сипе о трансакцијама; овлашћено лице, стручно оспособљавање, листа показатеља и интерна контрола; обавезе и задаци адвоката, адвокатских друштава, нотара, ревизорских друштава и самосталних ревизора, правних и физичких лица која обављају рачуноводстване услуге и услуге пореског савјетовања; евиденција; задаци и надлежности Финансијско-обавјештајног одјељења Сипе; обавезе осталих органа према одредбама овог закона; заштита и чување података; надзор; казнене одредбе; надлежност за доношење подзаконских аката; прелазне и завршне одредбе⁵⁶¹.

Важно је поменути да је овај Закон значајан по томе што се њиме прописују:

а) мјере, радње и поступци у финансијском и нефинансијском сектору које се предузимају с циљем спречавања и откривања прања новца и финансирања теористичких активности;

б) обвезници спровођења мјера, радњи и поступака који су дужни да поступају по овом закону;

ц) надзор над обвезницима у спровођењу мјера, радњи и поступака у финансијском и нефинансијском пословању, који се предузима ради спречавања прања новца и финансирања терористичких активности;

д) задаци и надлежности Финансијско-обавјештајног одјељења Државне агенције за истраге и заштиту;

е) међуинституционална сарадња надлежних органа Босне и Херцеговине, Федерације Босне и Херцеговине, Републике Српске, Брчко Дистрикта Босне и

⁵⁶⁰ (<https://www.un.org/law/cod/finterr.htm>), 25. 02. 2020. година.

⁵⁶¹ Вид. *Закон о спречавању прања новца и финансирања терористичких активности* ("Службени гласник Босне и Херцеговине", број 47/14); *Закон о измјенама и допунама Закона о спречавању прања новца и финансирања терористичких активности* ("Службени гласник Босне и Херцеговине", број 46/16), стр. 1.

Херцеговине и осталих нивоа државне организације Босне и Херцеговине у спречавању прања новца и финансирања терористичких активности;

ф) међународна сарадња у области спречавања прања новца и финансирања терористичких активности;

г) задаци, надлежности и поступци других органа и правних лица са јавним овлашћењима у спречавању прања новца и финансирања терористичких активности у Босне и Херцеговине⁵⁶².

Овај Закон је такође значајан из тог разлога што дефинише прање новца, финансирање тероризма, терористички акт и друге појмове који су везани за наведене области (трансакција, сумњива трансакција, повезане трансакције, пословни однос и сл.)⁵⁶³. Једна од замјерки која му се може упутити јесте то што не дефинише појам радикализације и што се прецизније не бави финансирањем радикалистичких активности.

На основу свега наведеног можемо закључити да је Босна и Херцеговина овим законом дјелимично и формално имплементирала Међународну конвенцију о сузбијању финансирања тероризма. Међутим, потпуна имплементација није остварена из разлога што у пракси постоји мноштво проблема око његовог спровођења и што се по питању његовог спровођења у пракси веома мало урадило, о чему ће бити више ријечи у даљем тексту.

3.4 Облици контроле финансијског дјеловања исламиста у Босни и Херцеговини

Контрола финансијског дјеловања терориста је од великог значаја за борбу против тероризма. Свака држава би требало да развија различите модалитете како би се на што квалитетнији начин остварио овај облик контроле. Босна и Херцеговина је формално ојачала инструменте у погледу спречавања финансирања терористичких активности, ратификујући одређене међународне документе и њихове процедуре, о чему је било ријечи у претходном тексту. Када анализирамо постојећи *Закон о спречавању прања новца и финансирања терористичких активности у Босни и Херцеговини* јасно се види да он нуди квалитетна ријешења у погледу борбе против финансирања терористичких активности. Дакле, њиме се омогућава одређено дјеловање различитих субјеката, која у оквирима својих надлежности располажу значајним овлашћењима у погледу контроле финансијског дјеловања терориста.

Мјере за откривање и спречавање прања новца и финансирања терористичких активности у складу са овим законом спроводе следећи обвезници: банке; осигуравајућа друштва, добротворне организације итд. Значајан допринос у овом сегменту имају и адвокати, адвокатско друштво, нотар те ревизорско друштво и самостални ревизор, правна и физичка лица која обављају рачуноводствене услуге и услуге пореског савјетовања (лица која обављају професионалне дјелатности) која такође у оквиру своје надлежности могу да контролишу сумњиве финансијске активности. Највећи значај у овом погледу има Финансијско-обавјештајно одјељење Сипе које се бави спречавањем прања новца и финансирањем терористичких активности, које једино има директан увид у рад наведених субјеката и остварује тијесну сарадњу с њима. Такође, Министарства унутрашњих послова ентитета и Брчко дистрикта у оквиру својих надлежности на

---

⁵⁶² Исто, чл. 1.

⁵⁶³ Исто, чл. 2.

властитој територији предузимају активности које се тичу спречавања прања новца и финансирања терористичких активности, с тим да имају одређене потешкоће у свом раду о чему ће бити ријечи у даљем тексту. Поред наведеног, важно је напоменути да Управа за индиректно опорезивање и Гранична полиција Босне и Херцеговине у сарадњи са надлежним органима ентитета и Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине врши надзор и контролу преноса готовог новца⁵⁶⁴.

На основу спроведеног истраживања, у погледу конкретног рада и примјене значајних мјера у области борбе против финансирања терористичких активности од стране надлежних институција Босне и Херцеговине, добили смо следеће резултате:

Табела 149. *Шта се у Босни и Херцеговини конкретно ради у погледу предузимања појачаних мјера, нарочито финансијских мјера према лицима или групама које добијају средства која су у власништву или под контролом појединаца и група повезаних с терористичким организацијама?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
врши се досљедна примјена резолуција и санкционих листа Савјета безбједности	4	18.2	18.2
врши се надзор рачуна и трансакција и уколико постоји сумњива трансакција врши се њено суспендовање	9	40.9	59.1
само се спроводе истраге уколико БиХ пристигне захтјев за међународно-правну помоћ	1	4.5	63.6
ствара се привид да се нешто ради	1	4.5	68.2
не ради се ништа	2	9.1	77.3
није ми познато	5	22.7	100.0

⁵⁶⁴ Вид. Закон о спречавању прања новца и финансирања терористичких активности ("Службени гласник Босне и Херцеговине", број 47/14); Закон о измјенама и допунама Закона о спречавању прања новца и финансирања терористичких активности ("Службени гласник Босне и Херцеговине", број 46/16), члан 4, 48, 55 и 71.

Анализом одговора на питање "Шта се у Босни и Херцеговини конкретно ради у погледу предузимања појачаних мјера, нарочито финансијских мјера према лицима или групама које добијају средства која су у власништву или под контролом појединаца и група повезаних с терористичким организација" (табела 149.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), четири испитаника (18,2%) сматрају да се "врши досљедна примјена резолуција и санкционих листа Савјета безбједности", девет испитаника (40,9%) сматрају да се "врши надзор рачуна и трансакција и уколико постоји сумњива трансакција врши се њено суспендовање", један испитаник (4,5%) сматра да се "само спроводе истраге уколико Босни и Херцеговини пристигне захтјев за међународно-правну помоћ", такође, један испитаник (4,5%) сматра да се "ствара привид да се нешто ради", затим два испитаника сматрају да се "ништа не ради", док су се два испитаника (9,1%) изјаснила да "им није познато". Добијени резултати у погледу овог питања показују да постоје извјесне активности у погледу остваривања поменутог надзора. У вези с тим, не можемо се сложити са ставом два испитаника који сматрају да се по овом питању "ништа не ради". Мишљења смо да се пет испитаника изјаснило да "им није познато" из разлога што се у оквиру својих послова и задатака у институцији у којој раде не баве наведеном проблематиком. Поједини испитаници указују на то да у погледу ове области постоје санкционе листе Савјета безбједности Уједињених нација, односно, билтени које Савјет безбједности на основу препоруке Комитета за борбу против тероризма који функционише при Уједињеним Нацијама, на основу којих се доносе препоруке земљама чланицама Уједињених Нација да су нека лица, групе или неке организације склоне ка тероризму. Такође, они наводе да је веома тешко водити такав тип истраге, пошто се ту јавља велики низ проблема. Дакле, не би био проблем да се ту ради о једној новчаној трансакцији на једно лице, на једну организацију. Међутим, ту се обично ради о више десетина, па чак и више хиљада трансакција које су минималне и оне се тешко могу уочити, дакле, оне су расцјепкане, подијељене и због тога је овај облик финансирања веома незгодан за вођење истрага. Даље, подаци о предузимању мјера и њиховим резултатима нигдје не постоје на једном мјесту зато што свака институција по овом питању засебно нешто ради. Нема ниједно мјесто гдје су систематизовани сви ти подаци, а нешто се ради по том питању и било је низ истрага у којима су одузета одређена новчана средства. На примјер, Министарство унутрашњих послова Републике Српске је предузело 2018. године једну акцију, гдје је поднијет извјештај тужилаштву за финансирање тероризма. Проблем је у томе што је прошло три године од момента када је извршена финансијска трансакција и у том случају се не може одузети новац јер се не зна гдје је он завршио. Наиме, овдје је лоше што су механизми за спречавање финансирања тероризма сувише троме, спори и у неким ситуацијама не могу дати резултат.

Узимајући у обзир све наведено, мишљења смо да се у пракси мјере и овлашћења које је горе поменути закон прописао не спроводе на адекватан начин. Када су у питању сумњиве трансакције, јасно је да се врши контрола великих износа новчаних средстава које су предмет наведене трансакције. Међутим, проблем се јавља када су у питању мали износи, који се шаљу са различитих рачуна или ако се новац преноси путем хавала

система⁵⁶⁵. У том случају можемо рећи да не функционише активност полицијских агенција у погледу оперативног рада на терену, јер се нису предузеле потребне мјере да се идентификују лица и организације (нпр. хуманитарне организације и сл.) које би потенцијално могле бити у вези са таквим начином финансирањем тероризма. На основу резултата рада правосудних институција, јасно се види да су се поједина лица и организације које су вршиле финансирање тероризма на територији Босне и Херцеговине идентификовале, али се по том питању није радило у довољној мјери и можда то није ни у интересу, с обзиром, на специфичности Босне и Херцеговине као државне творевине, о чему је било ријечи у ранијем тексту. Такође, видјели смо у ранијем тексту, на основу резултата истраживања да се готово ништа не ради по питању спречавања процеса радикализације, а самим тим и њеног финансирања. Поред наведеног, већ смо помениули у претходном тексту и то да сваки вехабија који приступи вехабијском покрету сваког мјесеца добија одређена новчана средства у готовини, а одакле долази тај новац није познато. Дакле, несхватљиво је да припадници вехабијског покрета егзистирају на тлу Босне и Херцеговине, нису запослени и по том основу се нико детаљно не бави проблемом финансирања њихових егзистенцијалних потреба (храна, смјештај, њихов начин одјевања који одудара од начина одјевања других грађана Босне и Херцеговине и сл.). Нико се детаљно не бави питањем ко финансира поједине групе које пролазе одређене војне обуке на тлу Босне и Херцеговине (на примјер "Аскери") и сл.

Јавна је тајна да су се након рата у појединим мјестима на тлу Босне и Херцеговине формирали кампови за обуку исламиста користећи великим дијелом новац добијен продајом опијума произведеног у Авганистану који је допремљен чувеном Балканском рутом, преко Турске и Косова до Централне и Западне Европе⁵⁶⁶. Међутим, из званичних институција са нивоа Босне и Херцеговине демантују се ове тврдње, гдје се наводи да сви спроведени оперативни радови на терену указују да у Босна и Херцеговини не постоје било какве терористичке активности, али ни кампови за војну обуку терориста⁵⁶⁷.

Наиме, из свега наведеног јасно видимо да по питању контроле финансирања радикализације и укупних терористичких активности постоји низ нелогичности и да се овом проблему није приступило на квалитетан и систематичан начин. Мишљења смо да је таква ситуација производ саме специфичности Босне и Херцеговине и различитих политичких интереса њених конститутивних јединица.

И поред тога, јако је важно да се у будућем временском периоду подигне оперативна дјелатност полицијских агенција Босне и Херцеговине на виши ниво, те да се у том контексту користе и искуства неких других земаља, које су се сусретале с таквим врстама проблема⁵⁶⁸.

---

⁵⁶⁵ Поједини испитаници указују да се систем хавала не примјењује у Босни и Херцеговини. Они сматрају да се овај систем не примјењује из разлога што је Босна и Херцеговина веома мала земља да би тај систем могао функционисати у њој, као што је то случај са неким већим и развијенијим земљама.

⁵⁶⁶ Вукоичић, Ј., *Исламистички тероризам на Балкану*, Зборник радова, Регионална сарадња у сузбијању прекограничног криминала: савремени изазови тероризма и мигрантске кризе, Факултет безбједносних наука Бања Лука, Бијељина, 2018. година, стр. 108.

⁵⁶⁷ (https://www.glassrpske.com/cir/novosti/vijesti_dana/askeri-iz-tesnja-bezazleni-i-miroljubivi/268734), 28. 02. 2020. година.

⁵⁶⁸ На примјер, њемачке власти извршиле су упаде у организовану међународну мрежу (систем хавала) која се бавила илегалним преношењем милиона евра у Турску. Том приликом полиција је претресла 60 станова у склопу ране јутарње акције и издала је шест налога за хапшење 27 осумњичених лица. Осумњичени су оптужени за успостављање и вођење система хавала и изградњу неформалне мреже банковних рачуна широм

3.5 Контрола банака и других финансијских токова преко којих се врши финансирање терористичких активности

Терористичке организације користе различите могућности и начине преноса новчаних средстава којим финансирају своје терористичке активности. У данашње вријеме за финансирање радикализације и осталих терористичких активности користи се систем подземног (неформалног) банкарства и пренос новчаних средстава путем легалних банака и других финансијских токова.

Као облик подземног (неформалног) банкарства, када је у питању финансирање радикализације и других терористичких активности, најчешће се спомиње систем "хавала". Сама ненормална и флуидна природа овог система учинила га је посебно опремљеним да несметано служи као проводник трансакција у валути која је у потпуности изван тренутних међународних напора против прања новца. Заправо, суштинска карактеристика која дефинише алтернативни систем дознака (*APC*) је повјерење. Ово поверење је могуће јер трансакцију предузимају припадници заједничке етничке заједнице са заједничким осећајем идентитета, припадности и обавеза, чиме се смањују трансакциони трошкови који су укључени у њен избор, надзор и спровођење, обично повезани са конвенционалним, главним, неетничким заснованим економским активностима. Као резултат тога, трансакције међу тим етничким банкарима (често основаним и поштованим члановима унутар њихових заједница) одвијају се кроз систем сличних банкара у одговарајућим заједницама дијаспоре широм свијета и мало користе (ако уопште и постоје) званичне уговоре, писмену комуникацију, или преносиве инструменте. Алтернативне дознаке укључују испоруку новца једног етничког банкара, на захтјев клијента другом етничком банкару у другој земљи, са налозима за плаћање који су у складу са налогом клијента и то без новца који ипак прелази границу и није укључен у конвенционални банкарски систем. Дакле, у питању је ситуација да новац није пребачен, већ је пребачена само његова вриједност, а дуг између двојице банкара би се подмиривао накнадним трансакцијама на основу већ поменутог постојећег повјерења и на основу њиховог договора⁵⁶⁹.

Овај систем користе и терористичке организације попут Ал Каиде. На примјер, терористички напади 11. септембра 2001. скренули су пажњу служби на могућности преноса средстава од стране терориста путем неформалних банкарских система. Највећи део финансијских средстава за нападе 11. септембра пребачен је путем формалног банкарског система путем жичних трансфера и кредитних картица, али у извештају Комисије за 11. септембар из 2004. године се тврди да се Осама Бин Ладен углавном ослањао на успостављене "хавала" мреже које делују у Пакистану, Дубаиу и широм

Европе и Турске што је онемогућило откривање новчаних трансфера. Дакле, кроз ту неформалну мрежу дневно је пребацивано око милион евра, док је укупна вриједност пребаченог новца износила преко 200 милиона евра. Полиција је извршила претрес продавница драгуља, компанија за племенитие метале, као и приватне станове у Сјеверној Рајни-Вестфалији, Хесену, Берлину и Холандији након вишегодишње истраге коју је водила Специјална служба за криминалистичке истраге. Већина плаћања била је упућена Турској, а не Њемачкој, али како би банковни рачуни у Турској остали уравнотежени, банкарски прстен успоставио је додатни систем за трансфер готовине. Сматра се да су оптужени продали драгоцјене метале турској компанији за обраду метала, чији су рачуни коришћени за пренос новца у Турску. (<https://ahvalnews.com/organised-crime/german-police-raid-turkey-linked-illegal-banking-network>), 28. 02. 2020. година.

⁵⁶⁹ Cao, L., *The Transnational and Sub-National in Global Crimes*, Berkeley Journal of International Law, vol. 22, issue 1, 2004. година, стр. 75.

Блиског Истока. Једнако тако, америчка благајна недавно је блокирала имовину мреже Ал Баракат (*Al Barakaat Network*), глобалне компаније за дознаку новца коју је Бин Ладен користио за подршку активностима Ал Каиде. Чињеница да терористичке групе користе подземне банкарске системе је сигурно знак да се пажња која се посвећује формалном финансијском систему (на примјер, у погледу идентификације клијента и извјештавања о сумњивим трансакцијама) постаје све ефикаснија. У вези с тим, Генерални финансијски уред Сједињених Америчких Држава (2003. године) позвао је америчке агенције да систематски процјењују употребу подземних банкарских система од стране терориста. Смањење нивоа подземног банкарства постаје све важније. Преовладавајућа сврха активности против прања новца уопште и посебно антитерористичких стратегија финансирања је повећати ниво транспарентности подземног банкарског сектора и подвести подземно банкарство у домет важећих закона о прању новца који се примјењују на формални сектор. То би заузврат могло уклонити камуфлажу око нелегитимних дознака. Ипак, природа и сложеност подземних банкарских система варира између и унутар надлежности и свако политичко средство би требало бити свјесно те чињенице. Подземни банкари су тешки за идентификацију или лоцирање. Чак и ако их је могуће идентификовати, њихове трансакције су толико разнолике и тајне да би их било тешко регулисати. Наиме, уколико би и постојала могућност њиховог регулисања опет би било тешко у многим земљама успоставити потребну инфраструктуру за провођење такве врсте регулативе⁵⁷⁰. Дакле, реално, док год постоји неко ко управља "хавала" системом са "задње стране продавнице" новац ће несметано тећи⁵⁷¹.

У данашње вријеме терористи, ради неометаног, благовременог и сигурног финансирања својих активности, све више одлучују да користе и сасвим легалне новчане канале за трансфере својих средстава, о чему ће бити више ријечи наредном тексту. У те сврхе користе услуге легалних финансијских институција, као што су пословне банке, *offshore* банке и друге финансијске институције попут штедионица, кредитних организација, лизинг компанија, организација специјализованих за електронске трансфере новца, осигуравајућих компанија, брокерских компанија, инвестиционих фондова, или пак аукцијских кућа. Такође, неизоставно треба имати у виду да се за сврхе финансирања терористичких организација и њихових акција не користе само нелегално стечена средства, већ и она легално стечена, која се процесом и каналима прања новца стављају на располагање њиховим крајњим корисницима, организаторима терористичких активности и самим терористима. Посебну погодност им при томе свакако пружа пословање путем коришћења услуга међународних финансијских центара (*IFC*), попут Лондона, Њујорка или Токија. Поменути финансијски центри пружају клијентима свестран систем услуга, као и напредан систем платног промета, које подржавају јаке домаће економије са развијеним и ликвидним тржиштима. Ипак, ту се могу појавити одређени проблеми, на шта ћемо указати на примјеру Лондона. Дакле, Лондон има значајну улогу у *offshore* пословању, што се може закључити из његове не тако давне опседности финансијским скандалима сваке врсте, што се може видјети на примјеру *Bank of Credit and Commerce International*. Колапс поменуте банке, која је вршила трансфере трговаца дрогом и терориста кроз лондонску филијалу, био је разоран и имао је глобалне посљедице по углед

⁵⁷⁰ McCusker, R., *Underground Banking: Legitimate Remittance Network or Money Laundering System?*, Trends & issues in crime and criminal justice, No. 300, Canberra, 2005. година, стр. 3-4.

⁵⁷¹ Raphael, N., *Financing of Terrorism: Sources, Methods, and Channels*, Terrorism and Political Violence, Vol. 15, Issue 4, Taylor & Francis Online, 2003. година, стр. 59.

лондонских финансијских кругова. Ти догађаји су Лондон приказали у правом свијетлу, с једне стране као *offshore* финансијски центар који служи интересима проблематичних клијената, а у исто вријеме и као центар који истиче да има прописе и регулативе који га сврставају у сам свјетски врх *offshore* јурисдикција. Његов статус *offshore* финансијског центра је наглашен великим бројем страних банака и њихових филијала која су у њему смјестила своја сједишта. Рањивост Лондона у односу на праће новца није у недостатку законске регулативе, нити пак у њеној слабости, већ у њеном непримјењивању (што ми са сигурношћу можемо рећи и за Босну и Херцеговину). Власти нису на вријеме инвестирале у постављање у обуку стручних лица задужених за имплементацију прописа. То се није десило услед мањка средстава, већ из прагматичних разлога. Тачније Велика Британија није жељела да се преко ноћи одрекне својих значајних прихода од невидљивог финансијског сектора. Ипак, низ финансијских скандала је промијенио однос власти, услјед чега је усвојено низ прописа и мјера из области спречавања прања новца у намјери да се финансијски систем усклади са интернационалним стандардима из ове области. Лондон и његов финансијски сектор су као и сва остала законодавства, имплементирали одредбе тих закона. Закон о финансијским сервисима и тржиштима је наметнуо осјећај страха и слутње у домаће банкарство, у односу на пређашња искуства пословања са клијентима лоше репутације. Омогућио је контролу пословања банака од стране регулаторног тијела, ради провјере примјене њихових процедура. Подзорење је у значајној мјери допринјела извјесност да ће се банка, у случају да буде ухваћена у неспровођењу прописа, обавезно суочити са санкцијама, попут новчане казне, односно губитка пословног угледа. Прва међу банкама која је осјетила оштрицу нових прописа је била *The Royal Bank of Scotland*, која је кажњена са 750.000 британских фунти. Услијед наведеног, банке су се определијиле за мониторинг својих клијената и њиховог пословања, као и за подношење извјештаја о сумњивим трансакцијама и активностима (SAR) полицијској агенцији *National Criminal Intelligence Service (NCIS)*⁵⁷².

Поред наведеног, овдје је важно поменути и улогу исламског банкарства. Овај облик банкарства остварује се по принципима шеријатског права и заснива се на апсолутној забрани узимања или давања фиксних камата. Дакле, он се састоји у томе да овај облик банака не остварује профит на основу камате за позајмљен новац својим клијентима, већ је кредитор дужан да дијели добит или губитак који је настао радом за који је новац био позајмљен. Исламска банка дијели своју нето зараду са својим штедишама на начин који зависи од величине и датума доспијећа сваког депозита⁵⁷³. Овај облик банкарства почео је да се примјењује и у Босни и Херцеговини. Дакле, од укупно 29 банака које послују сада постоји само једна банка која покушава радити по бескаматним принципима пословања. Основана је крајем 2000. године као прва Исламска банка у Босни и Херцеговини (*Bosna Bank International - BBI*), са сједиштем у Сарајеву. Оснивачи ове банке су *Islamic Development Bank - IDB* са дионичарским удјелом од 45,46%, *Dubai Islamic Bank* са оснивачким удјелом 27,27% и *Abu Dhabi Islamic Bank* са оснивачким удјелом такође 27,27%. Почетком 2002. године издата је дозвола за домаће платне трансакције Агенције за банкарство Федерације Босне и Херцеговине и лиценца за

⁵⁷² Сандић, К., *Финансијске институције и финансирање тероризма путем прања новца*, НБП - Журнал за криминалистику и право, вол. 17. број 2. Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2012. година, стр. 122-123.

⁵⁷³ Göksu, A, Becic, A., *Awareness of Islamic Banking in Bosnia and Herzegovina*, International Research of Finance and Economics, Issue 100, EuroJournals Publishing, Inc., 2012. година, стр. 26-27.

осигурање депозита. Комплетно финансијско пословање ове банке је у складу са шеријатским законима и исламским банкарским принципом. *Закон о банкама Федерације Босне и Херцеговине* ("Службени Гласник Федерације Босне и Херцеговине, 39/98") на чијој територији се налази ова исламска банка прецизно регулише рад банака. Међутим, банкама није дозвољено да упражњавају управљање инвестицијама, куповину и препродају, као ни да имају партнерство и оперативни лизинг. Сходно томе, банкама није дозвољено да практикују активности на којима се развијају модели финансирања, а углавном их раде савремене исламске банке. Као један од главних услова шеријата за ваљаност модела финансирања заснован на моделу продаје је то да банка мора постати легални власник робе или опреме која је предмет продаје, односно финансирања. Ово такође подразумјева да банка преузима ризик повезан са робом од тренутка преузимања од продавца до тренутка продаје, односно предаје се купцу. Немогућност бављења трговинским активностима (чак и на краће време) поставља исламској банци ограничавање коришћења модела финансирања који се заснивају на методама продаје или трговине засноване на шеријатском праву. Дозвољени су само поједини облици финансирања, гдје банка не може да се уплиће у продају и трговину, већ по основу партнерства само може да присваја унапријед уговорену добит или губитак, гдје такође постоје извјесна законска ограничења. И поред тога у задњих десет година ова банка билежи просјечан годишњи раст од 19,3% и спада у ред најбрже растућих банака у Босни и Херцеговини. Дакле, актива банке је са 144 милиона КМ од 2006. године повећана на милијарду КМ крајем 2018. године⁵⁷⁴. Овај облик банкарства се почео примјењивати скоро на цијелој територији Босне и Херцеговине и данас је ова банка распрострањена у већем броју њених градова гдје има 35 пословних јединица⁵⁷⁵.

Домагој Маргетић *Bosna Bank International – BBI* доводи у везу са хуманитарном организацијом *TAWRA-Third World Relief Agency* (*Агенција за помоћ земљама трећег свијета*) и у својој књизи је ставља на листу организација које представљају параване за терористичко дјеловање⁵⁷⁶. "Један од главних покровитеља и финансијера радикалних исламских скупина и терористичких група на подручју Босне и Херцеговине јесте хуманитарна организација *TWRA (Third World Relief Agency - Агенција за помоћ земљама трећег свијета)* која своје уреде има у готово свим већим градовима Федерације Босне и Херцеговине настањеним претежито бошњачким становништвом. Познато је да велики дио хуманитарне и новчане помоћи која пристиже за бошњачко становништво и институције из исламског свијета долазе управо преко ове организације, односно преко појединих банака које дјелују у Босни и Херцеговини, а које су у већинском власништву појединаца и новчарских установа из арапских земаља. Једна од таквих су *BBI Banka (Bosna Bank International)*, те *BIO Banka (BIO-Sistem)*"⁵⁷⁷.

⁵⁷⁴ Уп. *Исто*, стр. 30-31; (<https://www.bbi.ba/bs/o-nama>), 11. 03. 2020. година.

⁵⁷⁵ *Bosna Bank International – BBI* има своје пословне јединице у: Сарајеву, Бања Луци, Вогошћи, Бихаћу, Бијељини, Босанском Петровцу, Братунци, Брчком, Брезу, Бугојну, Бусовачи, Цазину, Доњем Вакуфу, Горњем Вакуфу, Горажду, Грачаници, Градаццу, Хаџићима, Илијашу, Јабланици, Јајцу, Јелаху, Какњу, Калесији, Кисељаку, Коњицу, Лукавцу, Маглају, Мостару, Травнику, Новом Травнику, Санском Мосту, Сребренику, Стоцу, Тешњу, Тузли, Усори, Високом, Витезу, Завидовићима, Зеници и Живиницама. (<https://www.bbi.ba/bs/lokacije>), 11. 03. 2020. година.

⁵⁷⁶ Маргетић, Д., *Исламистички тероризам на југу Европе*, Загреб, Национална и свеучилишна књижница, 2006. година, стр. 10.

⁵⁷⁷ *Исто*, стр. 27.

Узимајући у обзир већ поменуто специфичност Босне и Херцеговине, мишљења смо да овакав тип банака, уколико се не врши квалитетна контрола њиховог рада могу бити ефикасно средство за финансирање терористичких активности, не због тога што би сама банка и њени радници подржавали, били у спреси и учествовали у финансирању тероризма, већ због саме специфичности њиховог пословања које терористима омогућава различите погодности и лако долажење до новчаних средстава. Због већ поменутих, различитих политичких интереса конститутивних елемената Босне и Херцеговине, контрола рада ових банака, као и оперативни рад полицијских агенција под наведеним околностима по нашем мишљењу не може бити на задовољавајућем нивоу што терористима оставља много простора да лакше финансирају своје терористичке активности. У вези с тим, можемо рећи да је добро што држава својом законском регулативом ограничава изворни рад банака оваквог типа. Такође, неопходно је активност ентитетских Агенција за банкарство које контролишу рад банака⁵⁷⁸ и оперативни рад полицијских агенција у погледу борбе против тероризма подићи на већи ниво.

Област банкарског пословања је једно подручје у којем би строге финансијске процедуре и контроле могле бити од помоћи. Једнако је важна и контрола коју централна банка мора да врши у финансијском сектору, а посебно у банкарском систему, како би се осигурала већа одговорност и боље вођење евиденције⁵⁷⁹.

Према законској регулативи Босне и Херцеговине, банке и сви остали обвезници су дужни у било ком односу са клијентом: да израде процјену ризика; врше идентификацију и праћење активности клијента и под одређеним условима да одбијају пословни однос и обављање трансакције, као и да не успоставе пословни однос. Контролу сумњивих финансијских трансакција у Босни и Херцеговини врши Финансијско-обавјештајно одјељење Државне агенције за истраге и заштиту (Сипа). Сваки обвезник је дужан да обавијести Финансијско-обавјештајно одјељење о свим оствареним трансакцијама чији је износ 30.000 КМ. Ово одјељење може да привремено обустави трансакцију уколико се утврди да је она у везе са прањем новца и финансирањем тероризма⁵⁸⁰.

Такође, овдје је важно указати да поред Државне агенције за истраге и заштиту (Сипа), полиција Републике Српске, Федерације Босне и Херцеговине и Полиција Брчко дистрикта, у оквиру својих надлежности обављају значајне активности у погледу спречавања прања новца и финансирања терористичких активности. Њихов посао у великој мјери отежава сложена државна структура Босне и Херцеговине и постојећа законска регулатива, о чему свједочи и спроведено истраживање. Дакле, ове полицијске агенције да би провјериле најобичнију трансакцију код већ поменутих обвезника морају то да раде преко Финансијско-обавјештајног одјељења Сипе (слањем захтијева) које једино има директан приступ свим трансакцијама на тлу Босне и Херцеговине или да траже наредбу Суда како би на основу ње директно остварили увид у сумњиву

---

⁵⁷⁸ Вид. Агенција за банкарство Републике Српске, *Статут Агенције за банкарство Републике Српске*, Бања Лука, 2017. година, члан 6, тачка њ; (<https://www.fba.ba/bs/o-nama-1>), 11. 03. 2020. година.

⁵⁷⁹ Raphael, N., *Financing of Terrorism: Sources, Methods, and Channels*, Terrorism and Political Violence, Vol. 15, Issue 4, Taylor & Francis Online, 2003. година, стр. 59.

⁵⁸⁰ Вид. *Закон о спречавању прања новца и финансирања терористичких активности* ("Службени гласник Босне и Херцеговине", број 47/14); *Закон о измјенама и допунама Закона о спречавању прања новца и финансирања терористичких активности* ("Службени гласник Босне и Херцеговине", број 46/16), члан 5, 6, 7 и 48.

трансакцију. Иако су према својим кривичним законима надлежна за наведена кривична дјела, њихов рад је ограничен постојећим *Законом о спречавању прања новца и финансирања терористичких активности Босне и Херцеговине*. Мишљења смо да постојећа законска регулатива отежава рад полицијских агенција на тлу Босне и Херцеговине јер се много губи на времену, а за ова кривична дјела је веома важно примјенити начело брзине и оперативности. Такође, мишљења смо да је потребно промијенити закон и овим полицијским агенцијама дозволити директан приступ сумњивим трансакцијама код свих обвезника као што то има Финансијско-обавјештајно одјељење Сипе или ова дјела законском регулативом избацити из надлежности поменутих полицијских агенција.

Из свега наведеног, јасно се види да је финансирање терористичких активности веома тешко контролисати те да многе развијене земље у том погледу имају велике проблеме. Такође, ни Босна и Херцеговина није лишена тих проблема. Ако развијеније, уређеније и богатије земље имају велике проблеме у погледу спречавања финансирања тероризма, онда су ти проблеми у Босни и Херцеговини, с обзиром на њено уређење и степен развијености много већи.

ТРЕЋИ ДИО

1. КРИВИЧНО-ПРАВНИ АСПЕКТ КОНТРОЛЕ ТЕРОРИЗМА

Норме кривичног права имају значајну улогу у погледу борбе против тероризма. Кривично право поред своје репресивне улоге, треба да има и генерално превентивну, која у великој мјери треба да допринесе смањењу ових кривичних дјела. Босна и Херцеговина је комплексна држава, чије је кривично законодавство веома сложено. Велики утицај на кривично законодавство Босне и Херцеговине у погледу борбе против тероризма имали су европски документи који су донесени доста касније од доношења већ поменуте и *Европске конвенције о сузбијању тероризма (Стразбур, 27. јануар 1977. година, ЕТС бр: 090) и то: Оквирна одлука Европске уније о сузбијању тероризма (13. јун 2002. година), Додатни протокол Европској конвенцији о спречавању тероризма (Стразбур 15. мај 2003. године, ЕТС бр. 190), Конвенција Савјета Европе о спречавању тероризма (Варшава 16. мај 2005. године ЦЕТС бр. 196), Оквирна одлука Европске уније о сузбијању тероризма (28. новембар 2008. година) и Додатни протокол Конвенцији Савјета Европе о спречавању тероризма (Рига 22. октобар 2015. године, ЦЕТС бр. 217).*

Оквирна одлука Европске уније о сузбијању тероризма (13. јун 2002. година) је веома значајан документ којим се први пут дефинишу терористичка кривична дјела, укључујући и она кривична дјела која се односе на терористичке групе. Овим документом се кривично дјело тероризма дефинише као чин, који с обзиром на своју природу и контекст може озбиљно наштетити држави или међународној организацији, а који је учињен с намјером: озбиљног застрашивања становништва; незаконитог изнуђивања (присиљавања) владе или међународне организације да нешто учини или не учини; или озбиљног дестабилизовања или уништавања темељне политичке, уставне или привредне структуре земље или међународне организације. Такође, према овом документу кривично дјело тероризма се може извршити: нападом на живот лица који може узроковати смрт; нападом на физички интегритет лица; отмицом или узимањем талаца; узроковањем екстезивног разарања владиних или јавних објеката, транспортних система, инфраструктуре, укључујући информационе системе, фиксне платформе на епиконтиненталном појасу, јавна мјеста или приватну имовину са вјероватношћу угрожавања људских живота наносењем знатне привредне штете; отмицом авиона, брода или другог средства јавног транспорта или транспорта добара; производњом, посједовањем, стицањем, превозом, набављањем или коришћењем експлозива, или нуклеарног, хемијског или биолошког оружја; испуштањем опасних материја или узроковањем пожара, експлозија или поплава, које имају за посљедицу угрожавање људских живота; ометањем опслуживања водом, енергијом или другим фундаменталним природним изворима, а која има за посљедицу угрожавање људских живота; и пријетњом да ће се учинити било које од горе наведених дјела. Такође, у смислу овог документа терористичком групом означава се структурирана група с више од два лица, која је основана на дужи временски период и дјелује организовано у циљу вршења терористичких кривичних дјела⁵⁸¹.

Додатни протокол Европској конвенцији о спречавању тероризма (Стразбур 15.

---

⁵⁸¹ *Council Framework Decision on Combating Terrorism, 2002/475/JHA, члан 1 и 2; Симовић, Шикман, Нав. дјело, стр. 153-154.*

мај 2003. године, ЕТС бр. 190) је значајан по томе што је знатно проширио списак деликата који се никад не смију сматрати политичким или политички мотивисаним, при чему тај списак укључује све деликте обухваћене антитерористичким конвенцијама Уједињених нација и увођење поједностављеног поступка за усвајање измјена и допуна, чиме се омогућава да се списку додају нови деликти⁵⁸².

Оквирна одлука Европске уније о сузбијању тероризма (28. новембар 2008. година) је значајна по томе што је њен циљ смањење ширења порука и материјала којима би се људи могли подстицати на терористичке нападе и прилагођавање постојећег законодавства промјенама у начину дјеловања терориста и њихових присталица. То се посебно односи на измејну структурираних и хијерархијски организованих група полуаутономним ћелијама или појединцима који дјелују самостално те на све веће кориштење интернетом за подстрекавање, мобилизацију, подучавање и оспособљавање локалних терористичких мрежа и појединаца. Постојеће одредбе за спровођење Оквирне одлуке из 2002. године сматране су недовољним јер њима нису нужно била криминализована понашања као што су ширење порука јавног провоцирања којима се не потиче неко одређено лице на чијење терористичког кривичног дјела, ширење порука којима се подстиче на придруживање терористима без позивања на неко конкретно терористичко кривично дјело или ширење терористичких знања на интернету које није усмјерено на подржавање активности неке конкретне терористичке групе⁵⁸³.

У наредном тексту, посебну пажњу ћемо посветити *Конвенцији Савјета Европе о спречавању тероризма (Варшава 16. мај 2005. године ЦЕТС бр. 196)* и *Додатном протоколу Конвенције Савјета Европе о спречавању тероризма (Рига 22. октобар 2015. године, ЦЕТС бр. 217)*, којима се повећава ефикасност постојећих међународних инструмена у погледу борбе против тероризма.

1.1 Дефинисање кривичног дјела тероризма у складу са Варшавском конвенцијом и примјена њених одредби у Босни и Херцеговини

Велики значај у погледу борбе против тероризма има *Конвенција Савјета Европе о спречавању тероризма ЦЕТС бр. 196*, која је 16. маја 2005. године донесена у Варшави. У смислу ове конвенције кривично дјело тероризма означава свако кривично дјело које је обухваћено једним од уговора наведених у додатку, онако како је у тим уговорима дефинисано (члан 1)⁵⁸⁴. Савјет Европе је усвојио ову конвенцију ради повећања

⁵⁸² (<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/190>) 26. 09. 2018. година.

⁵⁸³ Вид. *Council Framework Decision on Combating Terrorism*, 2008/919/ЈНА, члан 1 и 2; Симовић, Шикман, *Нав. дјело*, стр. 155-156.

⁵⁸⁴ Ријеч је о следећим уговорима: Конвенција о сузбијању незаконитог одузимања авиона, донесена у Хагу 16. децембра 1970. године; Конвенција о сузбијању незаконитих радњи против безбједности цивилног ваздухопловства, закључена у Монреалу 23. септембра 1971. године; Конвенција о спречавању и кажњавању злочина против међународно заштићених лица, укључујући дипломатске агенте, усвојена у Њујорку 14. децембра 1973. године; Међународна конвенција против узимања талаца, усвојена у Њујорку 17. децембра 1979. године; Конвенција о физичкој заштити нуклеарног материјала, усвојена у Бечу 3. марта 1980. године; Протокол о сузбијању незаконитих дјела насиља на аеродромима који служе међународном цивилном ваздухопловству, сачињен у Монреалу 24. фебруара 1988. године; Конвенција о сузбијању незаконитих радњи против сигурности поморске пловидбе, донесена у Риму 10. марта 1988. године; Протокол о сузбијању незаконитих радњи против безбједности непокретних платформи смјештених на

ефикасности постојећих међународних стандарда који се односе на борбу против тероризма. Дакле, њен циљ је да се ојачају напори држава чланица да спријече тероризам на два различита начина: инкриминисањем одређених понашања, тачније, јавног подстицања, регрутовања и обуке за тероризам и јачањем превентивних мјера на националном и међународном нивоу (модификација постојећих прописа о екстрадицији и узајамној помоћи)⁵⁸⁵.

За имплементацију ове конвенције у национално кривично законодавство, посебно су значајне одредбе из чланова 5, 6, 7, 8 и 9 (јавно подстицање на вршење терористичког дјела, регрутовање за тероризам, обука за тероризам, постојање дјела с обзиром ирелевантност извршења неких од ових дјела (члан 5, 6 и 7) и санкционисање саучесништва припремних радњи). Јавно подстицање на вршење кривичног дјела тероризма означава ширење или достављање на неки други начин поруке јавности, у намјери подстицања на извршење терористичког дјела, када такво понашање изазива опасност да би једно или више таквих дјела могло бити учињено (члан 5). Конвенција захтијева од држава потписница да инкриминишу и регрутовање за тероризам, што у ствари значи запошљавање будућих могућих терориста. Дјело се састоји у врбовању другог лица да изврши или учествује у извршењу кривичног дјела тероризма или да ступи у терористичко удружење како би допринјело да то удружење или група учини једно или више терористичких дјела (члан 6). Регрутовање се може извршити на различите начине и различитим средствима, на примјер, путем интернета или директно ступајући у контакт с особама. Наиме, да би кривично дјело било свршено, довољно је да је регрутовање успјешно довршено, при томе, није битно да регрут учествује у извршењу терористичког дјела. Могућ је и покушај овог кривичног дјела, ако је предузета радња регрутовања, али није довршена (извршилац није убиједио особу да буде регрутована). Конвенција захтијева да код учиниоца дјела постоји намјера да лице које он или она регрутује учини или допринесе извршењу кривичног дјела тероризма или да се придружи организацији или групи у ту сврху. Обука за тероризам је кривично дјело које се састоји у давању упутстава за производњу или коришћење експлозива, ватреног оружја или другог оружја или штетних или опасних материја, или за друге специфичне методе или технике, у циљу извршења или доприношењу извршења кривичних дјела тероризма, уз свијест о томе да ће вјештине којима се лице подучава бити кориштене у ту сврху (члан 7). Да би постојало кривично дјело у смислу чланова 5-7 ове Конвенције, није нужно да кривично дјело тероризма буде стварно учињено (члан 8)⁵⁸⁶. Овом Конвенцијом се предвиђају мјере које су неопходне да се инкриминише саучесништво у кривичним дјелима предвиђеним у поменитим члановима 5 до 7 ове конвенције, организовање или усмјеравање других да изврше кривично дјело из члана 5 до 7 ове конвенције; као и доприноси извршењу једног или више кривичних дјела онако како је утврђено члановима 5 до 7 ове конвенције од стране групе лица која дјелују са заједничком сврхом. У питању је допринос који мора бити извршен са намјером и са циљем да се унаприједи злочиначка активност или

континенталном полу, сачињен у Риму 10. марта 1988. године; Међународна конвенција о сузбијању терористичких бомби, усвојена у Њујорку 15. децембра 1997. године; Међународна конвенција о сузбијању финансирања тероризма, усвојена у Њујорку 9. децембра 1999. године; и Међународна конвенција о сузбијању дјела нуклеарног тероризма, усвојена у Њујорку 13. априла 2005. године.

⁵⁸⁵ (<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/196>), 26. 09. 2018. година.

⁵⁸⁶ Симовић, Шикман, *Нав. дјело*, стр. 171.

злочиначка сврха групе, а као сврха такве активности укључује извршење кривичног дјела утврђеног у члановима 5 до 7 ове конвенције, или да се врши на основу сазнања о намјери групе да почини кривично дјело из члана 5 до 7 ове конвенције⁵⁸⁷.

Ова конвенција допуњена је *Додатним Протоколом Конвенције Савјета Европе о спречавању тероризма (Рига 22. октобар 2015. године, ЦЕТС бр. 217)* у погледу нових инкриминација којима се прогоне лица која се удружују у терористичке групе, лица која врше обуку за тероризам и помажу одлазак у иностранство с циљем укључивања у терористичке акције (чланови 2, 3, 4, 5 и 6). У смислу овог протокола, учествовањем у удружењу или групи у сврху тероризма се инкриминише учествовање у активностима удружења или групе у циљу чињења или доприноса извршењу једног или више терористичких дјела од стране удружења или групе. За постојање овог дјела неопходно је да постоји намјера да се учествовањем у удружењу или групи изврши или допринесе извршењу једног или више терористичких дјела (члан 2). Обучавањем за тероризам се инкриминише давање инструкција, којим се стичу знања или практичне вјештине за израду или употребу експлозива, ватреног оружја или другог оружја или штетних или опасних твари, или друге посебне методе или технике у намјери спровођења или доприноса извршењу терористичког акта (члан 3). Путовањем у иностранство ради тероризма се инкриминише путовање у државу, у којој лице нема држављанство или пребивалиште, у намјери чињења, доприноса или учешћа у терористичким активностима или пружања или усвајања обуке за тероризам (члан 4). Даље, финансирањем путовања у иностранство ради тероризма се инкриминише пружање или прикупљање, на било који начин, директно или индиректно, средстава која у потпуности или дјелимично омогућавају било којем лицу да путује у иностранство у намјери вршења кривичних дјела тероризма, као што је дефинисано у члану 4, став 1 овог протокола знајући да су средства у потпуности или дјелимично намјењена да се употребе у наведену сврху (члан 5). Организовањем или на други начин олакшавањем путовања у иностранство у сврху тероризма се инкриминише било који чин организовања или олакшавања који помаже било ком лицу приликом његовог путовања у иностранство у намјери вршења кривичних дјела тероризма, као што је дефинисано у члану 4, став 1 овог протокола, знајући да је тако пружена помоћ у сврху тероризма (члан 6). И у овом случајевима за постојање кривичног дјела је ирелевантно да ли је овим радњама наступило неко кривично дјело тероризма⁵⁸⁸.

Босна и Херцеговина је ратификовала наведене документе и у своје законодавство инкриминисала сва кривична дјела тероризма која су садржана у поменутиим документима. У складу с тим, врши се и практична примјена наведених одредаба, што се огледа у броју истрага и пресуда које се односе на кривична дјела тероризма, о чему ће више ријечи бити у даљем тексту.

---

⁵⁸⁷ (<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/196>), 26. 09. 2018. година.

⁵⁸⁸ (<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/217>), 26. 09. 2018. година.

1.2 Основне карактеристике инкриминација кривичног дјела тероризма у Босни и Херцеговини

Већ смо напоменули да Босна и Херцеговина има веома сложну државну структуру па је из тог разлога и њена законска регулатива веома сложена. Дакле, Босна и Херцеговина је подјелењена на два ентитета, Републику Српску и Федерацију Босне и Херцеговине и један дистрикт, тачније Брчко дистрикт. Свака од ових организационих јединица Босне и Херцеговине има своје полуге власти, гдје уједно имају и своју законску регулативу. Поред постојања *Кривичног закона Босне и Херцеговине*, такође, свака од поменутих конституенси Босне и Херцеговине има свој Кривични закон у оквиру ког су инкриминисана кривична дјела тероризма.

Наиме, на основу поменутог институционалног и законодавног развоја, Босна и Херцеговина показује темељно опредјељење за међународну сарадњу и помоћ посебно у кривичним предметима. У том контексту као значајна, јавља се реформа кривичног законодавства из 2003. године, којом је у Босни и Херцеговини извршена криминализација кривичних дела у вези са тероризмом. *Кривични закон Босне и Херцеговине* у члану 201. предвиђа кривично дјело тероризма, а у члану 202. кривично дјело финансирање терористичких активности. Поред ова два основна кривична дјела тероризма као инкриминације које су повезане са кривичним дјелима тероризма и које се у том смислу могу примјенити на поједине акте тероризма, *Кривични закон Босне и Херцеговине* предвиђа и следеће инкриминације: узимање талаца (члан 191), угрожавање лица под међународном заштитом (члан 192), неовлаштени промет оружјем и војном опремом те производима двојне употребе (члан 193), неовлаштено прибављање и располагање нуклеарним материјалом (члан 194), угрожавање нуклеарног објекта (члан 194а), пиратство (члан 196), отмица зракоплова или брода или заузимање фиксне платформе (члан 197), угрожавање сигурности зрачне и морске пловидбе (члан 198), уништење или уклањање знакова који служе сигурности зрачног саобраћаја (члан 199), злоупотреба телекомуникационих знакова (члан 200), незаконита трговина (члан 213), противзаконита производња (члан 213)⁵⁸⁹. Измјенама и допунама Кривичног закона из 2010. године, Босна и Херцеговина је увела нова кривична дјела тероризма: јавно подстицање на извршење терористичких активности (члан 202а), врбовање за терористичке активности (члан 202б), обука за извођење терористичких активности (члан 202ц) и организовање терористичке групе (члан 202д)⁵⁹⁰.

Након тога, 2014. године усвојен је Закон о допуни Кривичног закона Босне и Херцеговине којим је инкриминисано кривично дјело противзаконито формирање и придруживање страним паравојним и парополицијским формацијама (члан 162б)⁵⁹¹.

Што се тиче ентитета и Брчко дистрикта, они су доскора на идентичан начин инкриминисали кривична дјела тероризма, а једина разлика је била у објекту кривично-правне заштите у зависности да ли је он означен као један од ентитета или дистрикт. Тако,

⁵⁸⁹ Бодрожич, И., *Кривичноправно реаговање на тероризам*, Докторска дисертација, Правни факултет, Београд, 2016. година, стр. 101-102.

⁵⁹⁰ *Закон о измјенама и допунама кривичног закона Босне и Херцеговине* ("Службени гласник Босне и Херцеговине", број: 8/10), члан 88.

⁵⁹¹ *Закон о допуни Кривичног закона Босне и Херцеговине* (Службени гласник Босне и Херцеговине број: 47/14), члан 1.

*Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине*⁵⁹², у посебној глави систематизује три инкриминације и то: узимање талаца (члан 200), тероризам (члан 201) и финансирање терористичких активности (члан 202). *Кривични закон Брчко Дистрикта*⁵⁹³, кривична дјела тероризма инкриминише у посебној глави и то: узимање талаца у (члан 197), тероризам (члан 198) и финансирање терористичких дјелатности (члан 199). Дакле, ова два закона и данас на исти начин инкриминишу кривична дјела тероризма. Такође, у *Кривичном закону Републике Српске*⁵⁹⁴ из 2003. године, кривична дјела тероризма су сврстана у посебну главу, а ријеч је о следећим дјелима: тероризам (члан 299), узимање талаца (члан 300) и финансирање терористичких активности (члан 301). Међутим, доношењем новог Кривичног законика 2017. године, Република Српска је инкриминисала још неколико кривичних дјела која се односе на тероризам, о чему ће више ријечи бити у даљем тексту.

На основу свега наведеног можемо рећи да кривично право очигледно спушта и проширује лествицу кривичне одговорности. Када су у питању кривична дјела тероризма (али и нека друга) кривично право иде на кривичноправну инкриминацију припремних радњи и других радњи које су далеко од угрожавања и повреде заштитног објекта што је изазвало бројне дискусије и расправе у теорији кривичног права⁵⁹⁵. Међутим проблем је у томе, што нека понашања, као на примјер, радикализације, директна или индиректна, су и даље изван оквира кривичног права, а она у себи носи стратешки потенцијал за будућа кривична дјела тероризма. Поред тога, кампови за обуку дјеце и младих који постоје у Босни и Херцеговини (на примјер Аскери, Ратна зона, Црна муња и сл.⁵⁹⁶), који организују

---

⁵⁹² Вид. *Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине* (Службене новине Федерације БиХ, бр. 36/2003, 21/2004 - испр., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 46/2016 и 75/2017).

⁵⁹³ Вид. *Кривични закон Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине* (Службени гласник, бр. 33/2013-пречишћени текст, 47/2014 – исправка 26/16, 13/2017 и 50/2018).

⁵⁹⁴ Вид. *Кривични закон Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 49/03).

⁵⁹⁵ Вид. Стојановић, З., Коларић, Д., *Кривичноправно сузбијање организованог криминалитета, тероризма и корупције*, Правни факултет, Београд, 2014. година, стр.159; Коларић, Д., *Нова концепција кривичних дела тероризма у Кривичном закону Републике Србије*, Crimen, (IV), бр. 1, Правни факултет, Београд, 2013. година, стр. 49; Бодрожић, И., *Кривичноправно реаговање на тероризам*, Докторска дисертација, Правни факултет, Београд, 2016. година, стр. 163; United Nations (Office on Drugs and Crime), *Preventing Terrorist Acts: A Criminal Justice Strategy Integrating Rule of Law Standards in Implementation of United Nations Anti-Terrorism Instruments*, Technical Assistance Working Paper, Terrorism Prevention Branch, Vienna, 2006. година, стр. 2; Laborde, J., P., *Countering Terrorism: New International Criminal Law Perspectives*, Resource Material Series No. 71, UNAFEI, Fuchu, Tokyo, 2007. година, стр. 10-11; Bozbayindir, A., E., *The Advent of Preventive Criminal Law: An Erosion of the Traditional Criminal Law?*, Criminal law Forum, Springer Science+Buisnis Media B. V., CrossMark, 2018. година, стр. 25-26; United Nations (CTITF Working Group on Protecting Human Rights while Countering Terrorism), *Basic Human Rights Reference Guide: Conformity of National Counter-Terrorism Legislation with International Human Rights Law*, New York, 2014. година, стр. 17-20; Wörner, L., *Expanding Criminal Laws by Predating Criminal Responsibility-Punishing Planning and Organized Terrorist Attacks as a Means to Optimize Effectiveness of Fighting Against Terrorism*, German Law Journal, vol. 13, No. 9, 2012. година, стр. 1041-1051; Scanlon, Z., *Punishing Proximity: Sentencing Preparatory Terrorism in Australia and the United Kingdom*, Current Issues in Criminal Justice, vol. 25, No. 3, The Univerzity of Sydney, 2014. година, стр. 763-783.

⁵⁹⁶ У Босни и Херцеговини, тачније у Федерацији постоји преко 70 *airsoft* клубова гдје активно тренира преко хиљаду људи, од тога близу половине млађе је од 18 година. Ови клубови редовно одржавају и кампове за обуку, а велики новац као донације добијају од Саудијске Арабије. Познати су Ратна зона Игман гдје се често окупљају и бивши борци армије Босне и Херцеговине. Такође, једна од познатијих је и група Црна муња (Цазинска крајина) који у својим видео снимцима често позивају на нови рат против Срба. *Airsoft* оружје лако може да се замијени правим. А већ смо поменули у оквиру ове дисертације и групу Аскери која такође обучава дјecu. Наиме, у питању су вехабије које уче дјecu војним вјештинама. Аскери су сврстани у

полувојничку обуку са јаким религијским и идеолошким садржајем имају такође потенцијал који у будућности може да доведе до тероризма. Они радикализују дјецу и младе, подстичу вјерски и политички фанатизам што је подобно да код једног броја (процента) буде окидач за непосредно (директно) укључење или посредну подршку терористичких настојања и схватања. Неки сматрају да је проблем у томе што су те појаве, вјероватно изван кривичноправне регулативе и о њима се у области кривичних и безбједносних наука није озбиљно дискутовало. Несумњиво да оне улазе у безбједносно веома интересантне појаве којима се морају бавити безбједносне службе али и законодавац. Питање је да ли организатори и финансијери таквих кампова, или они који шире екстремну радикализацију на примјер, преко интернета, могу и треба да буду обухваћени државноправним механизмима санкционисања и контроле? Можда би требало заступати тезу да би та фаза, која представља предворје будућег тероризма, требало у најмању руку да буде санкционисана прекршајним правом уколико нема услове за кривичну одговорност.

Ипак, с обзиром да је кривично право проширило љествицу кривичних дјела тероризма, можда и нема потребе да се таква понашања регулишу прекршајним правом јер таква понашања нису изван кривично правне регулативе. Уколико постоји сумња да одређена понашања горе наведених групација могу у неком наредном периоду да из предворја будућег тероризма уђу у криминалну зону, онда, у том случају је неопходно да се таква понашања процесуирају у складу са важећим кривичним законом. У вези с тим, кроз одређене примјере настојаћемо да појаснимо наведену констатацију. Дакле, уколико посматрамо активности Аскера, Ратне зоне Игман, Црне муње и сл., можемо да кажемо да је ријеч о организацијама (Аскери) и *airsoft* клубовима (Ратне зоне Игман, Црне муње), које егзистирају на подручју Босне и Херцеговине. Наведени субјекти спроводе војну обуку младих, која се не врши са правим оружјем. Уколико би држава покушала да забрани рад наведених субјеката са образложењем да они врше војну обуку дјеце у терористичке сврхе, наведени субјекти би се жалили надлежним судским органима, чак и међународним институцијама да је таква одлука државе незаконита и нелегитимна уз образложење да је ријеч о организацији и спортским клубовима чији је циљ анимирање и здрав развој дјеце кроз физичке активности у природи, физичку културу и слично. Из тог разлога, потребно је да се рад ових субјеката будним оком прати од стране надлежних полицијских и безбједносних институција и уколико се пронађу докази да се њихово финансирање и обука врши у терористичке сврхе, да се на било који начин промовише и подржава тероризам или се припрема или спроводи терористички акт или неким другим лицима омогућава било каква активност која је у вези с тероризмом, у том случају је неопходно да се аутоматски обустави рад таквих организација и клубова, те да се одговорна лица за такве активности процесуирају у складу са важећим законским прописима који регулишу ову област.

Овакав став важи и за оне који финансирају одређена лица, њихову егзистенцију, начин одјевања и сл., а све с циљем да се прикључе вехабијском покрету. Ова лица имају право да промовишу своју вјеру, а ови други да им се прикључе. У прилог томе иде и већ поменута констатација да сваки вехабија није терориста. Као и у претходном случају,

---

ред екстремних група у Босни и Херцеговини. Један од оснивача и члан Управног одбора је Насер Орић. (<https://www.centarzabezbednost.org/omladinski-kampovi-za-vojniu-i-teroristicku-obuku-u-nasoj-blizini/>), 01. 04. 2020. година.

таква лица треба да буду подвргнута одређеној врсти надзора и контроле од стране полицијских и безбједносних институција из превентивних разлога (зато што је одређен број припадника вехабијског покрета учествовао у вршењу терористичких активности). Међутим, уколико наведена лица испољавају екстремистичке идеје и предузимају одређене терористичке активности, онда их је потребно процесуирати на начин као и у претходном примјеру.

Такође, уколико имамо лица која путем интернета, нпр. *facebooka* јавно позивају на борбу против невјерника, без обзира ако у тој поруци не позивају на насиље и екстремизам, мишљења смо да се таква лица морају процесуирати и казнити, чак и са њима она лица која ставе *like* на њихиву поруку или она лица која путем интернета дијеле (*share*) тајве садржаје. Садржај поруке би требао да определијели висину казне. Ако лице позива на екстремизам и тероризам јасно је да ће казна у том случају бити већа, за разлику од поруке која се односи на борбу против невјерника. У сваком конкретном случају суд би требало да доноси одлуку да ли има елемената кривичног дјела или не. Овакав став можемо бранити компарацијом ових кривичних дјела која се односе на тероризам са дјелима која се односе на дјечију порнографију путем интернета. Ова дјела су регулисана ентитетским законима и ту се прије свега мисли на инкриминацију одређених понашања оних лица која неовлаштено снимају, производе, нуде, чине доступним, дистрибуирају, шире, увозе, извозе, прибављају за себе или другога, продају, дају, приказују или посједују дјечију порнографију или јој свјесно приступају путем рачунарске мреже⁵⁹⁷.

1.3 Основне карактеристике кривичног дјела тероризма према Кривичном законнику Републике Српске

Класификација на кривично дјело тероризма које је било сврстано у групу кривичних дјела против уставног уређења Републике Српске, данас се сматра анахроним и углавном се напушта. Наиме, поједини аутори јасно указују да циљ који се жели постићи терористичким актом може бити не само политички, већ и идеолошки или религијски⁵⁹⁸.

У вези с тим, нови Кривични законик Републике Српске, који је донесен 2018. године инкриминисао је неколико кривичних дјела која се односе на тероризам, за разлику од претходног Кривичног закона из 2003. године који је као што смо већ поменули инкриминисао само три таква кривична дјела. Дакле, ријеч је о следећим кривичним дјелима: тероризам (члан 299); финансирање терористичких активности (члан 300); стварање терористичких група или организација (члан 301); јавно подстицање на терористичке активности (члан 302); врбовање и обучавање за вршење терористичких дјела (члан 303); формирање и обучавање група ради придруживања страним терористичким организацијама (члан 304) и узимање талаца (члан 305).

⁵⁹⁷ Вид. *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17), члан 175. став 2; *Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине* (Службене новине Федерације БиХ, бр. 36/2003, 21/2004 - испр., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 46/2016 и 75/2017), члан 211. став 1; *Кривични закон Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине* (Службени гласник, бр. 33/2013-пречишћени текст, 47/2014 – исправка 26/16, 13/2017 и 50/2018), члан 208. став 1.

⁵⁹⁸ Cassesse, A., *The Multifaceted Criminal Notion of Terrorism in International Law*, Journal of international Criminal Justice, number 4, Oxford University Press, Oxford, 2006. година, стр. 938.

1.3.1 Елементи (биће) кривичних дјела тероризма

Као што смо видјели, нови Кривични законик Републике Српске у глави која се односи на кривична дјела тероризма инкриминише седам кривичних дјела. Свако од ових кривичних дјела садржи сопствене елементе, које само они имају и по којима се разликују како међусобно, тако и са другим кривичним дјелима.

1.3.1.1 Тероризам

Кривично дјело тероризма одређено је у члану 299. *Кривичног законика Републике Српске*. Као категорија кривичног права, тероризам представља вишеобјектно кривично дело. Дакле, ово кривично дјело је усмјерено против живота и тијела, слобода и права грађана, здравља људи, безбједности јавног саобраћаја, јавног реда и мира, опште сигурности људи и имовине, уставног уређења и безбједности Републике Српске.

На основу наведеног, мишљења смо да се групни заштитни објекат код кривичног дјела тероризма и са њим повезаних кривичних дјела може позитивно оцјенити, јер у битноме доприноси убрзању сарадње полицијских и правосудних органа већег броја држава, у откривању и гоњењу, а у крајњој линији и спречавању и сузбијању деликата тероризма, што за резултат има олакшану међународну сарадњу у кривичним стварима⁵⁹⁹.

Кривично дјело тероризма, према поменутом закону је инкриминисано на такав начин да постоје основни, привилеговани и два квалификована облика. Наиме, основни облик се састоји у следећим радњама предузетим с одређеном намјером озбиљног застрашивања грађана или присиљавања органа власти Републике Српске да нешто изврше или не изврше, или у циљу озбиљног нарушавања или уништавања основних уставних, политичких, економских или друштвених структура Републике Српске, изврши једно од следећих дјела које може нанијети озбиљну штету Републици Српској⁶⁰⁰:

1. напад на живот лица који може проузроковати његову смрт;
2. напад на тјелесни интегритет неког лица;
3. противправно затварање лица, држање затвореног лица или на други начин одузимање или ограничавање слободе кретања другом лицу с циљем да се он или неко други присили да нешто учини, не учини или трпи, или узимање талаца;
4. наношење велике штете објектима Републике Српске или јавним објектима, саобраћајном систему, објектима инфраструктуре укључујући информатички систем, фиксној платформи која се налази у континенталном појасу, на јавном

⁵⁹⁹ Бодрожич, *Нав. дјело*, стр. 166.

⁶⁰⁰ Вид. *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17), члан 299. став 1.

мјесту или у приватној имовини, и вјероватно је да ће та штета угрозити људски живот или довести до знатне материјалне штете;

5. отмицу ваздухоплова, брода или другог средства јавног саобраћаја или превоза робе;
6. производња, посједовање, стицање, превоз, снабдијевање, кориштење или оспособљавање за кориштење оружја, експлозива, нуклеарног, биолошког или хемијског оружја или радиоактивних материјала, те истраживање и развој биолошког, хемијског или радиоактивних материјала, као и посједовање или кориштење уређаја за активирање или емитовање радиоактивног или јонизирајућег зрачења, кориштење или оштећење нуклеарног објекта тако да би могло доћи до испуштања или опасности од испуштања радиоактивног материјала, или употребом силе или пријетње, или захтијевање радиоактивног материјала, уређаја за активирање, распршивање или емитовање радиоактивног материјала или нуклеарног објекта;
7. испуштање опасних материја или изазивање пожара, експлозија или поплава с циљем угрожавања људских живота;
8. ометање или заустављање снабдијевања водом, електричном енергијом или другим природним ресурсом с циљем угрожавања људских живота.

Када је ријеч о одређивању радње извршења терористичког кривичног дјела јасно се види да је у основном облику кривичног дјела тероризма примјењен таксативни модел, гдје је у формирању кривично-правне норме изражена каузалистика. Дакле, у осам тачака је прописан већи број радњи извршења. Неке од ових радњи имале би по својој природи карактер припремних радњи да нису проглашене радњом извршења (на примјер радња из тачке 6.). Друге би, пак, представљале радњу извршења неких других кривичних дјела. Наиме, те хетерогене радње представљају радњу извршења кривичног дјела тероризма само ако су предузете у одређеном циљу. Значи, тим актима се по правилу остварује и биће неког другог кривичног дјела (принуде, тјелесних повреда и др.). Ипак, пошто је то начин извршења тероризма, нема стицаја са тим кривичним дјелима⁶⁰¹.

Поменут радње типично су опасне и законодавац полази од претпоставке да се њиховим предузимањем, са већим или мањим степеном вјероватноће, увјек ствара апстрактна опасност. Такву посљедицу, није потребно увијек утврђивати, јер постоји законска презумпција да је таква радња типично опасна, те да увијек за посљедицу има апстрактну опасност⁶⁰².

Када је ријеч о субјективном супстрату, за постојање кривичног дјела тероризма, осим умишљаја, потребно је и постојање посебне намјере. Поменута намјера мора бити управљена на остварење једног од три циља: да се озбиљно застраше грађани; да се принуди Република Српска, страна држава или међународна организација да нешто учини

---

⁶⁰¹ Уп. *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17), члан 299. став 1;

Стојановић, З., Коларић, Д., *Кривичноправно сузбијање организованог криминалитета, тероризма и корупције*, Правни факултет, Београд, 2014. година, стр.173.

⁶⁰² Бодрожић, *Наведено дјело*, стр. 174.

или не учини; или да се озбиљно угрозе или повреде одновне уставне, политичке, економске или друштвене структуре Републике Српске, стране државе или међународне организације. Неопходност постојања наведене намјере за постојање кривичног дјела тероризма подразумејева и то да се оно може само извршити директним умишљајем⁶⁰³.

Привилеговани облик кривичног дела тероризма предвиђен је у ставу 2. и предвиђа кажњавање лица које пријети извршењем или припрема неко дјело из става 1. Пријетња и покушај извршења неке од алтернативно предвиђених радњи извршења основног облика, такође се предузима уз постојање посебне претходно наведене терористичке намјере. За постојање довршеног кривичног дјела није неопходно да је намјера остварена, односно она не мора бити ни дјелимично остварена. Уколико, пак, она изостаје, искључено би било постојање овог кривичног дела, али би евентуално били створени услови за квалификацију поменуте радње као неког другог кривичног дјела, нпр. убиства, тешке телесне повреде, противправног лишења слободе, отмице и сл. Чињеница да законодавац саму пријетњу и покушај извршења дјела инкриминише као посебан облик овог кривичног дјела, говори о високој вриједности заштитног објекта, јер се пријетња и покушај извршења кривичног дјела, објективно посматрано, налази у ранијој фази криминалне прогресије у односу на само извршење дела, па се на тај начин указује на значај који се са становишта кривичног законодавста придаје одређеном заштитном објекту⁶⁰⁴.

Поред основног и привилегованог облика, кривично дјело тероризма има и квалификоване облике. Поменуто дјело добија тежи облик, ако су дјела из става 1. имала за посљедицу велика разарања или смрт једног или више лица (став 3). Најтежи облик постоји ако је при извршењу дјела из става 1. учинилац неко лице са умишљајем лишио живота (став 4). Пошто квалификаторне околности обухваћене одредбом става 3. представљају тежу посљедицу, у том погледу примјењује се одредба из члана 34. *Кривичног законика Републике Српске* (одговорност за тежу посљедицу), што значи да у односу на тежу посљедицу код учиниоца треба постојати нехат (у случају да постоји умишљај постојаће стицај тероризма са одговарајућим кривичним дјелом). Даље, у односу на квалификаторну околност из става 4. мора постојати умишљај. Дакле, у односу на њу се не примјењује поменута одредба члана 34., а ни одредбе за одмјеравање казне за стицај не би омогућиле изрицање најстроже казне, што је и разлог постојања овог облика⁶⁰⁵.

Кривичне санкције које су предвиђене за кривично дјело тероризма су: за основни облик (став 1.) предвиђена је казна затвора најмање пет година; за привилеговани облик (став 2.) предвиђена је казна затвора од једне до осам година; за квалификовани облик (став 3.) предвиђена је казна затвора од најмање десет година или казна дуготрајног затвора и за други квалификовани облик (став 4.) предвиђена је казна затвора од најмање петнаест година или казна дуготрајног закона. Такође, објекти и друге непокретности које

---

⁶⁰³ Уп. *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17), члан 299. став 1.; Стојановић, З., Делић, Н., *Кривично право посебни део*, Правни факултет, Правна књига, Београд, 2014. година, стр. 373.

⁶⁰⁴ Уп. *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17), члан 299. став 2.; Бодрожић, *Наведено дјело*, стр. 179.

⁶⁰⁵ Уп. *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17), члан 299. став 3. и 4.; Стојановић, З., Коларић, Д., *Кривичноправно сузбијање организованог криминалитета, тероризма и корупције*, Правни факултет, Београд, 2014. година, стр. 173-174.

су кориштене за терористичке активности, као и предмети или средства који су намијењени или су кориштени за извршења дјела тероризма се одузимају⁶⁰⁶.

1.3.1.2 Финансирање терористичких активности

Међународно правни основ ове инкриминације произилази из Међународне конвенције о сузбијању финансирања тероризма, која је као што смо већ и поменули усвојена од Генералне скупштине Уједињених нација. Наведеном конвенцијом, предвиђено је да ово кривично дјело чини свако ко на било који начин, непосредно или посредно, незаконито и својом вољом, обезбјеђује или прикупља фондове у намјери да се они користе или са знањем да ће бити корештени за извршење кривичних дјела тероризма⁶⁰⁷.

У ствари, Конвенција предвиђа обавезу да се инкриминише одређена врста припремних радњи за вршење тероризма, односно радња помагања ако их предузима друго лице а не оно које врши кривично дјело тероризма, јер се за постојање кривичног дјела не захтијева да су средства стварно употријебљена за извршење тероризма. Имајући у виду да предузимање терористичких аката, по правилу, захтијева значајна финансијска средства, разумљиво је и може се правдати то што се инкриминише и само обезбјеђивање и прикупљање средстава намјењених за финансирање (у цјелини или дјелимично) терористичких кривичних дјела⁶⁰⁸.

Наведено кривично дјело смјештено је у члану 300 *Кривичног законика Републике Српске* и има неколико својих облика. Први облик (став 1), предвиђа да ово кривично дјело може извршити свако ко непосредно или посредно даје или на било који начин обезбјеђује или прикупља новац, имовину или нека друга средства у намјери да се користе или знајући да ће се користити или да ће бити употријебљена у потпуности или дјелимично за вршење једног или више кривичних дјела тероризма, као и кривичног дјела оштећење или уништење јавних уређаја (члан 397. ст. 1. и 2), оштећење брана и водопривредних објеката (члан 398. ст. 1. и 2) или неког другог дјела које може проузроковати смрт или тежу тјелесну повреду цивилног лица или лица које активно не учествује у непријатељствима у оружаном сукобу, ако је такво дјело управљено на застрашивање грађана или присиљавање органа власти у Републици Српској да изврши или не изврши неку радњу⁶⁰⁹. Дакле, радња извршења овог кривичног дјела се састоји у непосредном или посредном давању или на било који начин обезбјеђивању или прикупљању новца, имовине или неких других средстава у намјери њихове дјелимичне и потпуне употребе за извршење једног или више поменутих кривичних дјела. Овдје се јасно види да је проширен број кривичних дјела за чије су вршење новац, имовина или нека друга средства обезбјеђена и дата, што је у складу са релевантним међународним документима. Кривично дјело је довршено предузимањем једне од алтернативно

⁶⁰⁶ *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17), члан 299.

⁶⁰⁷ Бабић, М., Марковић, И., *Кривично право посебни дио*, Правни факултет, Бања Лука, 2005. година, стр. 309-310.

⁶⁰⁸ Стојановић, Коларић, *Нав. дјело*, стр. 188.

⁶⁰⁹ *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17), члан 300, став 1.

предвиђених дјелатности и за његово постојање довољно је да су средства и једнократно обезбјеђена, прикупљана или дата, а без значаја је да ли су средства и употребљена за извршење тероризма. Извршилац овог кривичног дјела може бити свако лице, а као облик кривице потребан је умишљај, који мора да обухвати свијест о томе да се ради о средствима која су намјењена за вршење једног или више наведених кривичних дјела⁶¹⁰.

Други облик (став 2), предвиђа да ово кривично дјело врши свако ко на било који начин непосредно или посредно даје, обезбјеђује или прикупља новац, имовину или нека друга средства у намјери омогућавања припремања дјела из става 1. овог члана или на било који начин обезбјеђује или прикупља новац, имовину или нека друга средства у намјери кориштења или знајући да ће бити у цијелости или дјелимично искориштена на било који начин од стране терориста или терористичке организације. Радња овог кривичног дјела се састоји у непосредном и посредном давању, обезбјеђењу или прикупљању имовине или неких других средстава у намјери омогућавања припремања дјела из става 1. или њиховог кориштења или дјелимичног кориштења од стране терориста и терористичке организације. Дакле, овдје се инкриминише омогућавање припремања већ поменутих дјела из става 1. Такође, нормативна обиљежја су допуњена и набрајањем терориста и терористичке организације као субјеката чијем кориштењу су средства намјењена. Кривично дјело је довршено предузимањем једне од алтернативно предвиђених дјелатности и за његово постојање довољно је да су средства обезбјеђена, прикупљана или дата, а без значаја је да ли су средства и употребљена за припремање неког кривичног дјела предвиђеног ставом 1, или су у цијелости или дјелимично или у цијелости искориштена на било који начин од стране терориста или терористичке организације. Извршилац овог кривичног дјела може бити свако лице, а као облик кривице потребан је умишљај, који мора да обухвати свијест о томе да се ради о средствима која су намјењена за припремање наведених кривичних дјела или за њихово дјелимично или потпуно кориштење на било који начин од стране терориста или терористичке организације⁶¹¹.

Трећим обликом (став 3) се инкриминише понашање службеног или одговорног лица у банци или другој финансијској институцији или лица које врши послове од јавног интереса које је овлаштено за предузимање мјера или радњи за спречавање финансирања тероризма, које свјесно пропусти да предузме законом прописане мјере и тиме омогући извршење дјела из овог члана. Ово кривично дјело може извршити свако лице које има својство службеног или одговорног лица у банци или другој финансијској институцији или лице које врши послове од јавног интереса које је овлаштено за предузимање мјера или радњи за спречавање финансирања тероризма. Поред умишљаја који се огледа у свјесном пропуштању радње спречавања финансирања тероризма, законодавац је предвидио да се узвршилац кажњава и онда када је ово дјело извршено из нехата (став 5)⁶¹².

⁶¹⁰ Уп. *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17), члан 300, став 1.; Бодрожич, *Наведено дјело*, стр. 202.

⁶¹¹ Вид. *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17), члан 300, став 2; Бабић, М., Марковић, И., *Кривично право посебни дио*, Правни факултет, Бања Лука, 2018. година, стр. 248-249.

⁶¹² Вид. *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17), члан 300, став 3. и 5; Бабић, М., Марковић, И., *Кривично право посебни дио*, Правни факултет, Бања Лука, 2018. година, стр. 249.

Четвртим обликом (став 4), такође се инкриминише понашање службеног или одговорног лица које неовлаштено открије клијенту или непозваном лицу податке који се односе на поступак испитивања сумњивих трансакција или других мјера или радњи које се предузимају за спречавање финансирања тероризма. Дакле, радња овог кривичног дјела се састоји у неовлаштену откривању наведених података клијенту или непозваном лицу. Ово кривично дјело може извршити свако лице које се налази у својству службеног или одговорног лица. Поред умишљајног дјеловања, законодавац је предвидио да се узвршилац кажњава и онда када је ово дјело извршено из нехата (став 5)⁶¹³.

Кривичне санкције које су предвиђене за ово кривично дјело: за први (став 1) и други (став 2) облик предвиђена је казна затвора од најмање осам година; за трећи (став 3) и четврти (став 4) облик предвиђена је казна затвора од најмање пет година, а уколико су ова два облика извршена из нехата предвиђена је казна затвора од једне до осам година. Такође, овдје је законодавац предвидио и одговорност правног лица. Уколико је за кривично дјело финансирања тероризма одговорно правно лице, оно ће се казнити новчаном казном и мјером престанка правног лица (став 6). Такође, законодавац је предвидио одузимање новца, имовине и средстава намјењених за припремање или извршење кривичног дјела финансирања тероризма (члан 7)⁶¹⁴.

1.3.1.3 Стварање терористичких група или организација

Кривично дјело стварање терористичких група или организација (члан 301) представља криминализацију у раној фази, полазећи од премисе да је стварање терористичких група или организација веома специфично по својој тежини због стварања већих „криминалних количина“ у једну, која подразумјева виши степен друштвене опасности овакве дјелатности. Као основни разлог прописивања овог кривичног дјела у националном кривичном законодавству наводе се обавезе које произилазе из Међународне конвенције о спријечавању терористичких напада бомбама, која је документ у којем се терористичко организовање први пут издваја као засебно кривично дјело, као и одредбе Оквирне одлуке Савјета Европске уније о борби против тероризма из 2002 (2002/475/ЈНА) са амандманима из 2008 (2008/919/ЈНА)⁶¹⁵.

Наведено кривично дјело има неколико облика. Први облик (став 1) може извршити свако лице које успостави или организује групу или терористичку организацију или на било који други начин удружује више лица ради извршења кривичних дјела тероризма (наведених у Глави XXIII овог законика), као и кривичног дјела оштећење или уништење јавних уређаја (члан 397. став 1. и 2), оштећење брана и водопривредних објеката (члан 398. став 1. и 2) или неког другог дјела које може проузроковати смрт или тежу тјелесну повреду цивилног лица или лица које активно не учествује у непријатељствима у оружаном сукобу, ако је такво дјело управљено на застрашивање грађана или

⁶¹³ Вид. *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17), члан 300, став 4. и 5.

⁶¹⁴ Вид. *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17), члан 300.

⁶¹⁵ Уп. *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17), члан 301; Бодрожић, *Нав. дјело*, стр. 204.

присиљавање органа власти у Републици Српској да изврши или не изврши неку радњу. Да би се радило о овом кривичном дјелу морају бити испуњена три кумулативно постављена услова: да се ради о успостављању или организовању групе или терористичке организације или удруживању на било који начин које ће сачињавати најмање два лица; да то траје дуже вријеме⁶¹⁶ и да је циљ вршење већ поменутих кривичних дјела. Радња овог кривичног дјела састоји се у успостављању или организовању групе или терористичке организације или у удруживању више лица ради извршења наведених кривичних дјела. Наиме, за постојање овог кривичног дјела није потребно да је дошло до извршења неког од кривичних дјела због којег је организована поменута група или терористичка организација или због чега је дошло до удруживања више лица. Кривично дјело је довршено предузимањем једне од алтернативно предвиђених дјелатности у циљу вршења наведених кривичних дјела у будућности. Као што смо већ поменули, извршилац овог кривичног дјела може бити свако лице, а као субјективно обиљежје бића јавља се директан умишљај, који одређује посебна намјера вршења већ поменутих кривичних дјела. За ово кривично дјело предвиђена је казна затвора најмање пет година⁶¹⁷.

У кривичном законодавству Републике Српске се прави разлика између организатора и припадника терористичке групе, по узору на Оквирну одлуку Савјета Европске уније о борби против тероризма, што је од великог значаја приликом одмјеравања казне⁶¹⁸. Из тог разлога, у другом облику (став 2) инкриминише се понашање лица које постане припадник групе или терористичке организације из става 1. овог члана или на неки други начин пружа помоћ или учествује у њиховим активностима. Радња овог кривичног дјела постављена је алтернативно и огледа се у самој припадности поменутој групи или терористичкој организацији и у било каквом пружању помоћи или учествовању у њиховим активностима⁶¹⁹. Припадање поменутој групи или терористичкој организацији подразумијева фактично приступање њеном саставу и релативно континуирано дјеловање

---

⁶¹⁶ У Оквирној одлуци Савјета Европске уније (члан 2.) се захтјева се од држава чланица да као кажњиво предвиде терористичко удруживање, а када је у питању одређивање времена трајања терористичке групе користи се непрецизан термин „*over a period of time*“, који подразумијева да је група основана да дјелује одређено вријеме. Према мишљењу Зорана Стојановића ту се не може радити о неком краћем временском периоду, нпр. краћем од неколико мјесеци. Исто тако и Наташа Делић сматра да удруживање на дуже вријеме претпоставља да је удружење створено за одређени оптимално дужи временски период, нпр. неколико месеци. Уп. *Council Framework Decision on Combating Terrorism*, 2002/475/ЈНА; Бодрожић, *Нав. дјело*, стр. 204; Стојановић, Коларић, *Нав. дјело*, стр. 191.

⁶¹⁷ Вид. *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17), члан 301. став 1; Бодрожић, *Нав. дјело*, стр. 206; Стојановић, Коларић, *Нав. дјело*, стр. 191.

⁶¹⁸ На примјер, *Кривични закон Немачке* у групи кривичних дјела против јавног реда, регулише кривично дјело "Стварања терористичког удружења" (параграф 129а). У циљу имплементације оквирне одлуке Савјета Европске Уније о борби против тероризма та одлука је радикално измјењена 22. 12. 2003. године. Ово је учињено "Законом за имплементацију Оквирне одлуке Савјета Европске уније и измјену других закона од 22. 12. 2019. године. Даље, *Кривични законик Италије* (члан 270-бис) инкриминише оснивање терористичког удружења. Ова одредба предвиђа казну затвора од седам до петнаест година за сваког ко је проглашен кривим због унапређења, успостављања, организовања, управљања или финансирања група које врше насилне активности у циљу рушења демократске структуре државе или унапређења терористичких циљева, као и казну од пет до десет година затвора за лица која се придружују таквим групама. Вид. Стојановић, Коларић, *Нав. дјело*, стр. 190.

⁶¹⁹ Није потребно доказивати појединачне радње оптужених у борби на страни Исламске државе, односно да су оптужени починили неки конкретан терористички чин, како то у неким ситуацијама неосновано указују поједине жалбе, јер је довољно само припадништво терористичкој групи. Вид. Суд Босне и Херцеговине, *Билтен судске праксе*, број 7, Фојница Д. О.О., Сарајево, 2017. година, стр. 57.

у складу са њеним интересима и циљевима. Ријеч је о трајном кривичном дјелу, јер само приступање групи или терористичкој организацији настаје непрекидно противправно стање које припадник својим поступањем непрекидно продужава. Поред припадања, овдје је инкриминисано помагање и учествовање у активностима наведене групе или терористичке организације. Извршилац овог кривичног дјела може бити свако лице, а кривица претпоставља директни умишљај. За ово кривично дјело предвиђена је казна затвора најмање три године⁶²⁰.

Наредни облик овог кривичног дјела (став 3) инкриминише понашање сваког лица које подстиче, подржава или на било који начин помаже стварање терористичке организације. У овом случају, радња извршења обухвата подстицање, подржавање и помагање. У овом случају потребно је разликовати подстицање од подстрекавања. Код подстрекавања, подстрекач непосредно или посредно утиче на стварање или учвршћивање воље код извршиоца да учини одређено кривично дјело, док у овом случају није потребно да је ова радња усмјерена на стварање или учвршћивање одлуке код одређеног лица да створи терористичку организацију. Овдје се више ради о подршци том лицу у погледу стварања терористичку организацију. За постојање овог кривичног дјела, као облик кривице потребно је да постоји директни умишљај. И за ово кривично дјело предвиђена је казна затвора најмање три године⁶²¹.

Четврти облик овог кривичног дјела (став 4) је привилегован и ова инкриминација ће бити остварена уколико припадник групе или терористичке организације открије групу или терористичку организацију или на неки други начин спријечи извршење планираних дјела. За ово кривично дјело предвиђена је казна затвора до три године, а извршилац се може и ослободити од казне. Привилегујућа околност, односно факултативни основ ослобађања од казне састоји се у томе да припадник групе или терористичке организације откривањем групе или терористичке организације или на други погодан начин онемогући, тј. спријечи извршење већ поменутих кривичних дјела ради чијег је вршења група или терористичка организација организована. Спречавање по природи ствари претпоставља да група или терористичка организација није извршила ниједно кривично дјело ради чијег је вршења и организована⁶²².

И пети облик овог кривичног дјела (став 5) је такође привилегован. Наиме, ова инкриминација ће бити остварена уколико припадник групе или терористичке организације који открије групу или терористичку организацију прије него што је у њиховом саставу или за њих извршио неко друго кривично дјело. За ово кривично дјело предвиђена је казна затвора до двије године, а лице се може и ослободити од казне. Овај привилеговани облик је готово идентичан са претходним обликом. Једина разлика огледа се у врсти кривичног дјела чије је извршење спријечено откривањем групе или терористичке организације. И најзад, када је генерално ријеч о кривичном дјелу стварања терористичких група или организација, важно је напоменути да се објекти и друге

---

⁶²⁰ Вид. *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17), члан 301. став 2; Стојановић, Делић, *Нав. дјело*, стр. 307.

⁶²¹ Вид. *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17), члан 301. став 3.

⁶²² Вид. *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17), члан 301. став 4; Стојановић, Делић, *Нав. дјело*, стр. 308.

непокретности које су кориштене за терористичке активности, као и предмети и средства који су намјењена за припремање извршења терористичких дјела одузимају (став 6)⁶²³.

1.3.1.4 Јавно подстицање на терористичке активности

Инкриминисање овог кривичног дјела у кривично законодавство Републике Српске представља директну последицу имплементације Конвенције Савета Европе о спречавању тероризма⁶²⁴. Ово кривично дјело је инкриминисано у члану 302 *Кривичног законика Републике Српске* и њега може извршити свако лице које јавно износи или проноси идеје којима се непосредно или посредно подстиче на вршење кривичних дјела тероризма (Глава XXIII), као и других дјела која се предузимају у циљу застрашивања грађана или присиљавање органа власти у Републици Српској да нешто изврше или не изврше⁶²⁵.

На овај начин се инкриминише терористичка пропаганда. Радња извршења кривичног дјела је изношење или проношење идеја. Под изношењем треба подразумевати саопштавање сопственог увјерења, док је проношење даље саопштавање нечијег увјерења које се односи на друго лице. Дакле, овдје се мора радити о "јавном" подстицању што значи да је, на примјер, приватна кореспонденција односно комуникација искључена из опсега ове одредбе. Идеја којом се подстиче вршење тероризма може бити упућена јавности на разне начине⁶²⁶. У вези с тим, јавним подстицањем се може сматрати растурање новина, летака или других натписа, постављање таквих садржаја на Интернет или стварање линкова (повезница) на странице на којима се такви садржаји налазе. Јавно подстицање ће постојати и онда када се дистрибуција забрањених материјала односно садржаја врши путем електронске поште, друштвених мрежа, форума и сл. Даље, јавно подстицање ће постојати не само када је учињено прије извршења кривичног дјела, већ и након учињеног дјела. На примјер, представљање терористичког напада као потребног и оправданог (глорификација тероризма) што може бити подстицање на неки други терористички напад⁶²⁷.

Овдје је битно да идеја мора имати посебан квалитет, односно она мора бити подобна да подстакне неодређени број лица на извршење кривичног дјела тероризма, што је питање које ће се утврђивати у сваком конкретном случају, јер представља конститутивно обилежје бића овог кривичног дјела. Које и какве идеје ће се сматрати подобним да подстакну неодређени број лица на извршење кривичног дела тероризма, спорно је питање, које ће се утврђивати у случају сваког конкретно оствареног неправда и које ће у зависности од средине, обичаја, вјеровања, традиције и правног система, на

⁶²³ Вид. *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17), члан 301. став 5 и 6; Стојановић, Делић, *Нав. дјело*, стр. 308.

⁶²⁴ Вид. *Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism (CETS)*, No. 196, Warsaw, 16. 05. 2005. година, члан 5.

⁶²⁵ *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17), члан 302.

⁶²⁶ У психолошком ријечнику истакнуто је да је идеја, било који садржај менталних процеса. Све оно што је опажено и на неки начин схваћено менталним (интелектуалним) процесима, а што се разликује од непосредног чулног опажања. Идеја као основни појам, није сводљива на друге термине, а разумљива је сваком појединцу са очуваним менталним апаратом. Уп. Стојановић, Коларић, *Нав. дјело*, стр. 174-175; Бодрожић, *Нав. дјело*, стр. 186.

⁶²⁷ Стојановић, Коларић, *Нав. дјело*, стр. 174-175.

различит начин бити вредновано од стране суда приликом одлучивања да ли је идеја подобна да подстакне на извршење тероризма. Овако одређен квалитет радње оставља пуно простора за арбитрерност суда, јер је питање његове слободне процјене и увјерења да ли ће и које радње квалификовати као подобне да подстакну на извршење тероризма. Овде се у процесу уједначавања рада полицијских и правосудних органа на европском нивоу, као адекватан параметар, односно као судска инстанца са улогом „вишег“ суда јавља јуриспруденција Европског суда за људска права⁶²⁸.

Идејом се може непосредно или посредно подстицати на извршење кривичног дјела. Непосредно подстицање као услов за постојање кривичног дјела не ствара толико проблема као посредно подстицање. Оно би постојало у оним ситуацијама када би неко нпр. путем *you tuba*, у видео запису позове грађане на експлозивне нападе у неком граду. Посредно подстицање би постојало у случају нпр. упућивања ријечи хвале учиниоцу тероризма, клеветања жртава, представљања терористичког напада као неопходног и оправданог и сл. Такође, позивање на финансирање терористичких организација представља посредно подстицање на вршење кривичног дјела тероризма јер се на тај начин омогућава обезбјеђење средстава за неко будуће вршење кривичних дјела тероризма⁶²⁹.

Само кривично дјело неће постојати ако лице поменуте садржаје с интернета претражује. Сам чин претраге садржаја на интернету не представља упућивање било какве поруке јавности, а нарочито се из такве претраге не може закључити намјера подстицања вршења већ поменутих кривичних дјела⁶³⁰.

Посљедица овог кривичног дела је апстрактна опасност. Овај вид опасности представља законску претпоставку, односно законодавни мотив инкриминаисања код овог кривичног дјела, будући да је терористичка пропаганда препозната и означена као појава са високим степеном друштвене опасности. Свршени покушај код овог кривичног дјела је искључен, јер предузимање било изношења било проношења које се чини јавно, увијек производи апстрактну опасност за друштво, те се дјело сматра довршеним самим изношењем или проношењем. Оно што би овдје могло бити занимљиво, јесу ситуације у којим је неко лице, рецимо, путем друштвених мрежа започело с изношењем идеја, али је услијед техничких сметњи спријечено да радњу довши, односно уколико је предузело само дио радње изношења, али је није у потпуности довршило. У том случају би се радило о несвршеном покушају, који би у складу са општим правилима за кажњавање за покушај био кажњив, а чињеница да се ради о нижем степену друштвене опасности који у квантитативном смислу постоји између свршеног и несвршеног покушаја, била би од значаја приликом одмјеравања казне⁶³¹.

Према професору Драгану Јовашевићу овим кривичним дјелом је, заправо, подрстрекавање као облик саучесништва добило карактер самосталне радње извршења⁶³². Међутим, према Зорану Стојановићу и Драгани Коларић јавно подстицање на извршење терористичких дјела треба разликовати од подстрекавања на извршење кривичног дјела, као облика саучесништва. Као што смо поменули и код кривичног дјела стварања

⁶²⁸ Бодрожич, *Нав. дјело*, стр. 186.

⁶²⁹ Стојановић, Коларић, *Нав. дјело*, стр. 175-176.

⁶³⁰ Суд Босне и Херцеговине, *Билтен судске праксе*, број 8, Фојница Д. О.О., Сарајево, 2018. година, стр. 48.

⁶³¹ Бодрожич, *Нав. дјело*, стр. 188-189.

⁶³² Јовашевић, Д., *Кривична дела тероризма - европски стандарди и право Републике Србије*, Војно дело, број 1, Београд, 2017. година, стр. 321.

терористичких група или организација, код подстрекавања се непосредно или посредно утиче на стварање или учвршћивање воље код извршиоца да учини одређено кривично дјело. У вези с тим, постоје двије основне разлике између подстрекавања као облика саучесништва и кривичног дјела јавног подстицања на извршење терористичких дјела. Прво, за разлику од подстрекавања, није потребно да је ова радња усмјерена на стварање или учвршћивање одлуке код неког одређеног лица да изврши кривично дјело тероризма, јер као што смо и видјели јавно подстицање је упућено неодређеном броју особа. И друго, за разлику од подстрекавања, подстицање се не мора односити на конкретно кривично дјело, већ на будуће терористичке нападе који нису ближе одређени. Довољно је да се тиме ствара опасност од једног или више таквих кривичних дјела. Ријеч је о посљедици која представља апстрактну опасност која се не утврђује у конкретном случају већ представља необориву законску претпоставку. Уколико је пак, услјед вршења овог кривичног дјела код неког лица створена или учвршћена одлука да изврши кривично дјело тероризма постојаће подстрекавање на то кривично дјело (односно кажњиво неуспјело подстрекавање у случају да дјело није ни покушано). Ова инкриминација се примјењује само у оним случајевима када се не ради о подстрекавању на кривично дјело тероризма које је конкретизовано. Мотиви за прописивање овог кривичног дјела састоје се у томе да се обезбједи примјена кривичне санкције и на оне случајеве у којима не би били испуњени законски услови за постојање подстрекавања. Дакле, ријеч је о ријетким и изузетним случајевима у којима законодавац радњу подстрекавања предвиђа као посебно кривично дјело⁶³³.

За довршено кривично дјело ирелевантно је да ли је кривично дело на чије извршење је подстицано извршено, као и да ли је таквим подстицањем учинилац дјела био подстакнут на његово извршење, довољно је да је тиме створена опасност од извршења једног или више кривичних дјела. Учинилац код овог кривичног дјела може бити свако лице, а као релевантан облик кривице предвиђен је умишљај, који не зависи од чињенице да ли је кривично дјело тероризма учињено⁶³⁴.

1.3.1.5 Врбовање и обучавање за вршење терористичких дјела

Као и кривично дјело јавно подстицање на терористичке активности, кривично дјело врбовање и обучавање за вршење терористичких дјела (члан 303) је такође, посљедица имплементације Конвенције Савјета Европе о спречавању тероризма⁶³⁵. Јасно видимо да се овим документом инкриминишу припремне радње за извршење кривичног дјела тероризма. Тачније, овдје се припремне радње подижу на ниво извршења. Као што смо већ поменули, законодавац се одлучио на ово због самог степена друштвене опасности и вриједности заштитног објекта.

Ово кривично дјело чини лице које у намјери извршења кривичних дјела тероризма (Глава XXIII), као и других дјела која се предузимају у циљу застрашивања грађана или присиљавање органа власти у Републици Српској да нешто изврше или не изврше, врбује друго лице да изврши, учествује или да пружи помоћ у извршењу тих дјела или да се

⁶³³ Уп. Стојановић, Коларић, *Нав. дјело*, стр. 176; Бодрожих, *Нав. дјело*, стр. 187-188.

⁶³⁴ Бодрожих, *Нав. дјело*, стр. 189.

⁶³⁵ Вид. *Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism (CETS)*, No. 196, Warsaw, 16. 05. 2005. година, члан 6 и 7.

придружи групи или удружењу која имају за циљ вршење ових дјела, казниће се казном затвора најмање три године (став 1). Истом казном, кажњава се лице које са другим договори извршење дјела из става 1. овог члана или позива другог да се придружи групи или удружењу која имају за циљ вршење ових дјела (став 2). Такође, идентичном казном кажњава се и лице које у намјери извршења дјела тероризма (Глава XXIII), даје упутства о изradi и кориштењу експлозива или експлозивних направа, ватреног или другог оружја или штетних или опасних материја или обучава другог за извршење или учествовање у извршењу тих дјела или даје средства или уступа просторе за обуку за њихово вршење⁶³⁶.

Јасно се види да ово кривично дјело има три основна облика. Код првог облика (став 1), радња извршења је одређена као врбовање неког лица. Врбовање представља позивање и придобијање некога за наведене дјелатности и оно се може остварити предузимањем бројних радњи од наговарања, подговарања, потплаћивања, подмићивања, што све подразумева радња подстрекавања, којом се имају сматрати дјелатности позивања и придобијања неког лица да изврши или да учествује у извршењу поменутих кривичних дјела или да се придружи терористичком удружењу ради учествовања у извршењу тих кривичних дјела. Дакле, за разлику од подстрекавања није потребно да је лице учествовало у извршењу наведених кривичних дјела, нити да је донијело одлуку у вези онога на шта је позивано или за шта је придобијано⁶³⁷. Ово кривично дјело се сматра довршеним самим предузимањем дјелатности означене појмом врбовања, што утиче на немогућност постојања свршеног покушаја као могућег стадијума у оставрењу овог кривичног дела. Учинилац овог кривичног дјела може бити свако лице, а као облик кривице код њега мора постојати директан умишљај одређен посебном намјером да се врбовање предузима ради извршења наведених кривичних дјела⁶³⁸.

Даље, код другог облика (став 2)⁶³⁹ видимо да је радња извршења постављена алтернативно и она је одређена као договарање извршења поменутих кривичних дјела или позивање лица да се придружи групи или удружењу у истом том циљу. Дакле, ово кривично дјело се сматра довршеним самим предузимањем дјелатности означене појмом договарања или позивања. Учинилац овог кривичног дјела може бити свако лице, а као облик кривице код њега мора постојати директан умишљај одређен посебном намјером да се поменуте радње (договарање или позивање лица да се придружи групи или удружењу) предузимају ради извршења поменутих кривичних дјела (став 2).

Такође, код трећег облика (став 3)⁶⁴⁰ радња извршења је постављена алтернативно и она обухвата: давање упутстава о изradi и кориштењу експлозива или експлозивних

---

⁶³⁶ Вид. *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17), члан 303.

⁶³⁷ Врбовање обично значи предузимање вишестратних дјелатности којима се неко придобија за остварење циља. Довољно је да је предузета радња врбовања и није потребно да се у томе и успјело. У томе и јесте основна разлика у односу на подстрекавање. Није потребно да је неко заврбован, учинилац дјела не мора успјети у остварењу свог циља. Уколико би успио, могло би постојати неко друго кривично дјело (терористичко удруживање или подстрекавање на кривично дјело тероризма). Вид. Стојановић, Коларић, *Нав. дјело*, стр. 182.

⁶³⁸ Вид. *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17), члан 303. став 1; Бодрожић, И., *Тероризам као савремена категорија националног кривичног законодавства*, Војно дело, број 7, Београд, 2017. година, стр. 502.

⁶³⁹ Вид. *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17), члан 303. став 2.

⁶⁴⁰ Вид. *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17), члан 303. став 3.

направа, ватреног или другог оружја или штетних или опасних материја; обучавање лица за извршење или учествовање у извршењу горе наведених дјела; и давање средства или уступње просторе за обуку ради извршења поменутих кривичних дјела.

Давање упутстава подразумијева чињење доступним информација о начину и методама који се користе приликом израде и коришћења експлозивних направа, ватреног оружја или штетних или опасних материја и оно се може чинити писменим или усменим путем. Наиме, овдје је ријеч о трајном глаголу употребљеном приликом одређења радње извршења, који указује да је за постојање овог облика кривичног дјела ирелевантан број предузетих или поновљених дјелатности, али њихова динамика и број утичу на одмјеравање казне. Даље, обучавање подразумијева процес преношења знања и вјештина, другом лицу од стране извршиоца кривичног дјела потребних за извршење или учествовање у извршењу кривичних дјела тероризма (Глава XXIII) и других дјела која се предузимају у циљу застрашивања грађана или присиљавање органа власти у Републици Српској да нешто изврше или не изврше. Шта се сматра знањима и вјештинама потребним за извршење или учествовање у извршењу ових кривичних дјела, условљено је бројношћу радњи које се имају сматрати облицима терористичке дјелатности у кривичноправном смислу посматрано. У вези с тим, може се рећи да неко може преносити другима знања о начинима на који се може извршити ометање или снабдјевање водом, начину на који се употребљава нуклеарно или биолошко оружје, начинима и средствима којима се може извршити отмица ваздухоплова и сл. Процес преношења знања најчешће је директно завистан од постојећих планова о извршењу кривичног дјела тероризма, али се он не односи на неко тачно одређено кривично дјело него на унапријед, неодређена већ поменута кривична дјела и бројне начине на који она могу бити извршена. Такође, давање средства или уступање просторија за обуку јесте радња којом се обезбјеђује логистичка помоћ терориста у погледу обуке за вршења већ поменутих кривичних дјела. Поменута радња се на неки начин поклапа са инкриминацијом финансирања тероризма (став 2)⁶⁴¹.

Ово кривично дјело је довршено самим предузимањем радње извршења, што искључује могућност постојања покушаја. Њега може извршити свако лице, а на субјективном плану потребан је директни умишљај, због предвиђене намјере која се односи на извршење кривичног дјела тероризма⁶⁴². Такође, важно је напоменути да се објекти и друге непокретности, као и предмети или средства која су кориштена или су била намјењена за терористичку обуку, врбовање и вршење терористичких дјела одузимају⁶⁴³.

---

⁶⁴¹ Уп. Бодрожих, И., *Кривичноправно реаговање на тероризам*, Докторска дисертација, Правни факултет, Београд, 2016. година, стр. 191; *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17), члан 303. став 3.

⁶⁴² Стојановић, З., *Коментар кривичног законика*, Мисија ОСЦЕ У Црној Гори, Подгорица, 2010. година, стр. 872.

⁶⁴³ Вид. *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17), члан 303. став 4.

1.3.1.6 Формирање и обучавање група ради придруживања страним терористичким организацијама

Ово кривично дјело представља очигледан примјер уступања одређених правнодогматских принципа пред захтијевима криминалне политике, која настојећи да обезбједи механизме за спречавања и сузбијање друштвено штетних активности налаже одређена помјерања граница провјерених догматских решења. Наиме, још је одавно познато да се проблеми процесноправног карактера, односно проблеми у доказивању, не смеју решавати на плану материјалног кривичног права, а овде се немогућност кажњавања за бројне припремне радње и саучесништво предвиђа као засебна радња кривичног дела, везана најпре за апстрактну опасност као законодавни мотив инкриминисања.⁶⁴⁴

Као што смо већ рекли, инкриминсање овог кривичног дјела, као и претходно наведених кривичних дјела гдје се припремне радње и поједини облици саучесништва инкриминишу као посебно кривично дјело има своје оправдење које је утемељено самим степеном друштвене опасности и вриједношћу заштитног објекта, који карактеришу терористичке деликте. Самим инкриминасањем ових кривичних дјела олакшава се кривично гоњење терориста и степен превенције се повећава на много већи ниво. Из тог разлога, пошто је ријеч о општем интересу, кривично правни принципи треба да буду мало флексибилнији и да на овакав начин омогуће и одобре извјесне изузетке на основу којих ће витална друштвена добра на много квалитетнији начин бити заштићена. У вези с тим, мишљења смо да су поменути кривичноправна ријешења веома квалитетна и да ће у будућем временском периоду дати очекиване резултате.

Наведено кривично дјело има неколико облика (члан 304). Први облик (став 1)⁶⁴⁵ може извршити свако ко врбује, позива, обучава, опрема, организује или на неки други начин мобилише појединце или групе лица са циљем придруживања страним паравојним или параполицијским формацијама које се баве терористичким активностима. Јасно се види да је радња овог кривичног дјела постављена алтернативно и састоји се у врбовању, позивању, обучавању, опремању, организовању или на други начин мобилисању појединаца и група. Ово кривично дјело може извршити свако лице, а као облик кривице потребан је умишљај који је одређен намјером придруживања страним паравојним или параполицијским формацијама које се баве терористичким активностима. Ово кривично дјело је довршено самим предузимањем једне од претходно наведених алтернативно постављених радњи. За наведену инкриминацију предвиђена је казна затвора најмање три године.

Други облик (став 2)⁶⁴⁶ врши свако ко прикупља финансијска или нека друга средства, сачињава планове или се договара с другима или врбује другога или предузме било коју другу радњу којом се стварају непосредни услови за извршење дјела из става 1. овог члана. И у овом случају јасно видимо да је радња постављена алтернативно и састоји се прикупљању финансијских или неких других средстава, сачињавању планова или договора, врбовању или предузимању било које друге радње којом се стварају услови за извршење дјела из става 1. Дјело је довршено самим предузимањем било које од

⁶⁴⁴ Бодрожић, *Нав. дјело*, стр. 103.

⁶⁴⁵ *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17), члан 304. став 1.

⁶⁴⁶ *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17), члан 304. став 2.

претходно наведених радњи. На субјективном плану неопходан је директни умишљај. За ово кривично дјело законодавац је прописао казну затвора у трајању од двије до петнаест година.

Трећи облик (став 3)⁶⁴⁷ врши свако ко јавно, путем средстава информисања или на било који други начин упуту поруку јавности, у циљу подстицања другог на извршење дјела из става 1. овог члана, казниће се казном затвора једне до десет година. Видимо да само упућивање поруке јавности представља радњу извршења овог кривичног дјела. Такође, дјело је довршено самим предузимањем поменуте радње. За постојање овог кривичног дјела неопходан је директни умишљај. Предвиђена казна затвора за ово кривично дјело је од једне до десет година.

Четврти облик (став 4)⁶⁴⁸ постоји ако је дјело из става 1 овог члана извршено од стране више лица која су се удружила за вршење овог дјела. Само удруживање више лица представља радњу извршења наведеног кривичног дјела. Такође, дјело је довршено самим предузимањем наведене радње. За постојање овог кривичног дјела неопходан је директни умишљај. За ово кривично дјело предвиђена је казна затвора најмање пет година.

Пети облик (став 5)⁶⁴⁹ је привилегован и њега може извршити извршилац дјела из става 1. овог члана који открије групу или водеће чланове групе прије него што је дјело откривено или је на тај начин спријечено извршење дјела. За ово кривично дјело прописана је казна затвора од шест мјесеци до двије године, а извршилац се може и ослободити од казне. Објекти за обучавање, финансијска и сва друга средства која су кориштена или су била намјењена за вршење дјела ће се одузети (став 6).

Шести облик (став 7)⁶⁵⁰ постоји уколико се лице придружи страним паравојним или парополицијским формацијама које се баве терористичким активностима. Само придруживање наведеним формацијама представља радњу извршења овог кривичног дјела. Дјело је довршено предузимањем поменуте радње извршења. На субјективном плану потребно је да постоји директни умишљај. За наведену инкриминацију предвиђена је казна затвора најмање три године. Овај облик је такође инкриминисан на основу спровођења међународних докумената (нпр. Резолуција 2178 Савјета безбједности Уједињених нација од 24. септембар, 2014. године⁶⁵¹) који су донесени у циљу спречавања одласка људи на страна ратишта (страни терористички борци), прије свега у Сирију, који ратују на страни Исламске државе.

1.3.1.7 Узимање талаца

Кривично дјело узимања талаца заснива се на Међународној конвенцији против узимања талаца која је усвојена од стране Генералне скупштине Уједињених нација 1979. године, коју је Југославија ратификовала 1984. године, а Босна и Херцеговина је чланица ове конвенције по основу сукцесије. Према наведеној конвенцији државе потписнице су се

⁶⁴⁷ *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17), члан 304. став 3.

⁶⁴⁸ *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17), члан 304. став 4.

⁶⁴⁹ *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17), члан 304. став 5 и 6.

⁶⁵⁰ *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17), члан 304. став 7.

⁶⁵¹ (https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2178 (2014), 01. 10. 2018. година.

сагласиле да кривилно дјело узимање талаца чини свако ко ухвати неко лице (талац), или га држи и пријети му да ће га убити, повриједити или наставити да га држи, да би приморао трећу страну, односно неку државу, међународну или државну организацију, физичко или правно лице или групу лица, да изврше неки акт или да се уздрже од неког акта као изричитог или имплицитног услова за ослобођење таоца. Такође, овдје је постигнута сагласност међу државама чланицама да кривично дјело чини и свако ко покуша да изврши акт узимања талаца или ко је саучесник лица које изврши или покуша да изврши акт узимања талаца⁶⁵².

Поред основног, ово кривично дјело има и два квалификована облика (члан 305). Основни облик (став 1), чини свако ко другог затвори, држи затвореног или му на други начин одузме или ограничи слободу кретања или га држи или пријети да ће га убити, повриједити или даље држати као таоца, с циљем да примора Републику Српску да нешто учини или не учини као изричито или прећутни услов за ослобађање таоца. Прописана казна за овај облик кривичног дјела је затвор од једне до десет година⁶⁵³. Ово кривично дјело представља посебан облик отмице, чија је основна карактеристика намјера да се нека држава или међународна организација принуди да нешто учини или не учини. Радња извршења је одређена као отмица неког лица (суштински узимање таоца) извршена уз пријетњу да ће бити убијен, повређен или задржан као таоц. У питању је кумулативно одређење радње као отмице и пријетње. Пријетња мора бити квалификована, дакле, мора се односити на лишавање живота, повреду⁶⁵⁴ или задржавање као таоца. Иако усмјерена ка повреди живота, тијела и слободе кретања и одлучивања отетог лица, поменута пријетња, суштински је упућена према Републици Српској у намјери да она нешто учини или не учини. Управо из тог разлога као пасивног субјекта овог кривичног дјела означавамо отето лице, док се као заштитни објекат овог кривичног дјела јављају интереси Републике Српске. У овом случају, за довршено кривично дјело је потребно да је осим отмице лица упућена и наведена пријетња. Уколико је упућивање пријетње изостало, радиће се о кривичном дјелу отмице, или пак, о покушаном кривичном дјелу узимања талаца (нпр. предузете су радње усмјерене ка реализацији отмице, али она није довршена), уколико би умишљај учиниоца био усмјерен ка принуђивању Републике Српске да нешто учини. Са друге стране довршено кривично дело не захтијева реализацију пријетње, нити пак, реализацију постављеног захтијева, већ је довољно да је отмица уз упућивање претње извршена. У вези с наведеним, јасно се види да биће овог кривичног дјела садржи и субјективни елемент: намјеру да се принуди Република Српска да нешто учини или не учини и то је основни критеријум за разликовање овог кривичног дјела прије свега од кривичног дјела отмице. Извршилац овог кривичног дјела може бити свако лице, а пасивни субјекат је таоц. Као

---

⁶⁵² Бабић, М., Марковић, И., *Кривично право посебни дио*, Правни факултет, Бања Лука, 2018. година, стр. 249-250.

⁶⁵³ Вид. *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17), члан 305. став 1.

⁶⁵⁴ Професор Зоран Стојановић сматра да би оправдано било у контексту поменуте норме појам повреде тумачити шире и под њим обухватити и пријетњу повредом личног интегритета, што се може учинити бројним другим радњама, као што су наношење психичких поред физичких патњи, недавање хране, воде, неходних медицинских средстава, угрожавање и повреда полне слободе пасивног субјекта и сл. Вид. Стојановић, З., *Кривична дела тероризма*, Ревизија за криминологију и кривично право, број 3, Београд, 2010. година, стр. 24.

релевантан облик кривице предвиђен је директни умишљај, чије је постојање одређивала посебна намјера да се Република Српска принуди да нешто учини или не учини⁶⁵⁵.

Преостала два облика су квалификована. Други квалификовани облик (став 2) ће постојати уколико је усљед кривичног дјела из става 1. овог члана наступила смрт отетог лица. Дакле, овај облик кривичног дјела узимање талаца ће постојати само онда уколико је посљедица проузрокована нехатом учиниоца. За овај облик наведеног кривичног дјела законодавац је прописао казну затвора најмање пет година. Трећи квалификовани облик (став 3) ће постојати ако је при извршењу кривичног дјела из става 1. овог члана учинилац отето лице с умишљајем лишио живота. Овај облик представља конструкцију два умишљајно извршена кривична дјела, узимање талаца и убиство. За овај облик, предвиђена је казна затвора најмање десет година или казна дуготрајног затвора. Ко и код неких других кривичних дјела и овдје је законодавац од стицаја кривичних дјела направио посебну конструкцију, тј. стицај овог облика и убиства прогласио најтежим обликом да би могла бити прописана најтежа казна⁶⁵⁶.

1.4 Кривичне санкције изречене у Босни и Херцеговини и Републици Српској за кривична дјела тероризма у корелацији са кривичним санкцијама за друга тешка кривична дјела

За кривична дјела тероризма надлежни су правосудни органи на државном нивоу, правосудни органи на нивоу ентитета, као и Дистрикт Брчко. У Кривичним законима свих нивоа власти предвиђена су кривична дјела тероризма. Као што смо видјели Кривични закон Босне и Херцеговине и Кривични законик Републике Српске су отишли мало испред и предвидјели више кривичних дјела тероризма, која су производ ратификације и имплементације међународних докумената о чему је већ и било ријечи. Ипак, правосудни органи Босне и Херцеговине тренутно једини раде по предметима кривичних дјела тероризма, иако су и правосудни органи ентитета и Брчко Дистрикта надлежни за наведена кривична дјела. Такво стање ствари није добро за нормално функционисање институција и под хитно је неопходно извршити хармонизацију наведених прописа, како би се избјегле наведене нелогичности. Из наведеног разлога, овдје ћемо приказати санкције Суда Босне и Херцеговине за кривична дјела тероризма, те их поредити са изреченим санкцијама од стране истог суда за кривична дјела организованог криминалитета и корупције.

⁶⁵⁵ Вид. Бабић, М., Марковић, И., *Кривично право посебни дио*, Правни факултет, Бања Лука, 2018. година, стр. 250; Стојановић, З., *Коментар кривичног законика*, Службени гласник, Београд, 2009. година, стр. 827; Бодрожић, *Нав. дјело*, стр. 150-151.

⁶⁵⁶ Уп. *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17), члан 305. став 2 и 3; Бабић, М., Марковић, И., *Кривично право посебни дио*, Правни факултет, Бања Лука, 2018. година, стр. 250; Бодрожић, *Нав. дјело*, стр. 152; Стојановић, З., *Коментар кривичног законика*, Службени гласник, Београд, 2009. година, стр. 827.

Табела 150. Кривичне санкције за кривична дјела тероризма⁶⁵⁷:

Број предмета	Осуђена лица	Држављанство	Кривично дјело	Изречена казна
S1 2 K 003342 10 K	Ријад Рустенпашић, Абдулах Ханџић, Едис Велић, Мухамед Рустенпашић	БиХ	Тероризам из чл. 201. став 4. тачка ф) у вези са тавом 1. КЗ БиХ и кд-о удруживања ради чињења кривичних дјела из чл. 249. став 1. КЗ БиХ	Рустенпашић је осуђен на јединствену казну затвора у трајању од 4 године и 6 мјесеци, а Ханџић и Велић на јединствену казну затвора у трајању од по 3 године и 4 мјесеца
S1 2 K 009806 12 K	Аднан Харачић	БиХ	Тероризам из чл. 201. став 3. у вези са ставом 5. тачке а) и д) у вези са ставом 1., а све у вези са чл. 29. КЗ БиХ	Казна затвора у трајању од 14 година
S1 2 K 005666 13 Kžk	Зијад Дервишевић, Амел Сефер, Саша Бонић	БиХ	Тероризам из чл. 201. став 5. тачке а) у вези са ставом 1. КЗ БиХ, Недозвољено држање оружја или експлозивних материја из чл. 371. став 1. КЗ ФБиХ	Дервишевићу је изречена казна затвора 6 година, Саферу 5 година и 6 мјесеци и Бонић 5 година.
S1 2 K 007723 12 Kžk	Мевлид Јашаревић, Емрах Фојница, Муниб	Р. Србија БиХ	Тероризам из чл. 201, Организација терористичке	Фојница и Ахметспахић ослобођени, Јашаревић

⁶⁵⁷ (pios@sudbih.gov.ba), 20. 11. 2019. година.

	Ахметспахић	БиХ	групе из чл. 202д. Став 2. у вези са са кд-о Тероризам из чл. 201. став 4. КЗ БиХ	казна затвора у трајању 15 година
S1 2 K 002596 14 Kžk	Харис Чаушевић, Насер Палисламовић,	БиХ	Тероризам из чл. 201. став 3. у вези става 5. тачке а), д) и ф) КЗ БиХ	Чаушевићу изречена казна затвора у трајању од 35 година, Палисламовић ослобођен од раније
S1 2 K 018698 15 Kž 3	Хусеин Ердић, Мидхат Трако, Невад Хушидић, Мерим Кесеровић	БиХ	Противзаконито формирање и придруживање страним паравојним или параполицијским формацијама из чл. 162б., став 1., став 2. и став 3. у вези са чл. 26. КЗ БиХ	Ердићу изречена казна затвора у трајању од 3 године и 6 мјесеци; Траки изречена казна затвора у трајању од 1 године и 6 мјесеци, Хушидићу казна затвора у трајању од 1 године и Кесеровићу казна затвора у трајању од 1 године.
S1 2 K 017968 14 K	Хусеин Боснић	БиХ	Јавно подстицање на терористичке активности из чл. 202а КЗ БиХ у вези са кривичним дјелима Врбовање ради терористичких активности из	Казна затвора у трајању од 7 година

			чл. 202б. КЗ БиХ и Организовање терористичке групе из чл. 202д. Став 2. КЗ БиХ	
S 1 2 K 021145 16 K	Емин Хоџић	БиХ	Организовање терористичке групе из чл. 202д. став 2. у вези са чл. 1. КЗ БиХ, а све у вези са кривичним дјелом Тероризам из чл. 201. КЗ БиХ	Казна затвора у трајању од 1 године
S 1 2 K 021260 16 K	Фатих Хасановић	БиХ	Организовање терористичке групе из чл. 202д. став 2. у вези са чл. 1. КЗ БиХ, а све у вези са кривичним дјелом Тероризам из чл. 201. КЗ БиХ	Казна затвора у трајању од 1 године
S1 2 K 020563 16 K	Сенад Коштић	БиХ	Противзаконито формирање и придруживање страним паравојним или параполицијским формацијама из чл. 162б., став 2., КЗ БиХ, у вези са чл. 26. КЗ БиХ	Казна затвора у трајању од 1 године
S1 2 K 022139 16 K	Фикрет Хаџић	БиХ	Организовање терористичке групе из чл. 202д. став 2. у вези са чл. 1. КЗ БиХ, а све у вези са кривичним	Казна затвора у трајању од 1 године

			дјелом Тероризам из чл. 201. КЗ БиХ	
S 1 2 K 021119 16 K	Мирел Карајић	БиХ	Противзаконито формирање и придруживање страним паравојним или параполицијским формацијама из чл. 162б., став 2., КЗ БиХ	Казна затвора у трајању од 1 године
S1 2 K 022112 16 Ko	Алмир Џинић	БиХ	Организовање терористичке групе из чл. 202д. став 2. у вези са чл. 1. КЗ БиХ	Казна затвора у трајању од 1 године
S1 2 K 022660 16 Ko	Неџад Мујић	БиХ и Аустрија	Продужено кривично дјело Организовање терористичке групе из чл. 202д. став 2. у вези са чл. 1. КЗ БиХ, а све у вези са чл. 54 КЗ БиХ	Казна затвора у трајању од 1 године
S1 2 K 019005 16 Kž	Сафет Бркић	БиХ	Организовање терористичке групе из чл. 202д. став 2. у вези са ставом 1. КЗ БиХ, а све у вези са чл. 201., КЗ БиХ	Казна затвора у трајању од 3 године
S1 2 K 023067 16 Ko	Нермин Шабић	БиХ	Противзаконито формирање и придруживање страним паравојним или параполицијским формацијама из	Казна затвора у трајању од 1 године

			чл. 162б., став 2., а у вези са чл. 26. КЗ БиХ	
S1 2 K 019881 17 Kžž	Мехмед Тутмић	БиХ	Организовање терористичке групе из чл. 202д. став 2. у вези са ставом 1. КЗ БиХ, а све у вези са чл. 201., КЗ БиХ	Казна затвора у трајању од 4 године
S1 2 K 018991 16 Kžž	Енес Мешвић, Јасмин Јашаревић, Мирза Капић, Салко Имамовић, Адем Карамуја, Ибро Делић, Самир Хаџалић	БиХ	Организовање терористичке групе из чл. 202д. став 2. у вези са ставом 1. КЗ БиХ, и кд-о Недозвољено држање оружја или експлозивних материја из чл. 371. став 1. КЗ ФБиХ	Мешвићу изречена казна затвора у трајању 3 године, Јашаревићу 1 година и 4 мјесеца, Капићу 1 година и 10 мјесеци, Имамовићу 1 година и 4 мјесеца, Карамују 2 године, Делићу 1 година и 11 мјесеци и Хаџалићу 1 година
S1 2 K 021198 18 Kžž	Осман Абдулазиз Кекић	БиХ	Противзаконито формирање и придруживање страним паравојним или параполицијским формацијама из чл. 162б., став 2. КЗ БиХ	Казна затвора у трајању од 3 године
S1 2 K 027400 19 Kžž	Амир Хаскић	БиХ	Противзаконито формирање и придруживање страним	Казна затвора у трајању од 1 године и 6

			паравојним или параполицијским формацијама из чл. 162б., став 3. КЗ БиХ, а све у вези са чл. 26. и 28. КЗ БиХ	мјесеци
S1 2 К 031126 19 К	Муниб Ахметспахић	БиХ	Организовање терористичке групе из чл. 202д. став 2. у вези са ставом 1. КЗ БиХ, а све у вези са кд-о Тероризма из чл. 201., КЗ БиХ	Казна затвора у трајању од 3 године
S1 2 К 025597 18 К	Максим Божић, Един Хастор	БиХ	Тероризам из чл. 201. став 4. у вези са ставом 1. КЗ БиХ, а све у вези са чл. 29. КЗ БиХ.	Божићу изречена казна затвора у трајању од 4 године, Хастору 2 године и 6 мјесеци

Уколико посматрамо табелу 150. можемо да видимо да је казнена политика када су у питању кривична дјела тероризма веома блага. Јасно се види да су посебно благе казне изречене за кривично дјело противзаконито формирање и придруживање страним паравојним или параполицијским формацијама, гдје је санкционисано одлажење држављана Босне и Херцеговине на страна ратишта. Запослени у правосуђу сматрају да је веома тешко доказати наведено кривично дјело, а осумњичени најчешће истичу да су отишли на страна ратишта да се баве хуманитарним радом. И поред тога, на основу спроведеног истраживања већ смо јасно указали да поједини испитаници критикују рад правосуђа, гдје сматрају да је потребно поштрити казнену политику. Поражавајућа је чињеница је да лица осуђена за горе наведена кривична дјела, казну затвора могу да замјене новчаном казном⁶⁵⁸. Дакле, уколико је лицу изречена казна затвора од једне године, то лице по основу замјене казне затвора за новчану казну може да плати држави 30. 000 КМ и да буде пуштено на слободу. Такође, држава не води рачуна о томе откуд таквим лицима толика новчана средства којима плаћају такве санкције. Мишљења смо да би требало законски онемогућити таквим лицима да могу замјенити казну затвора,

⁶⁵⁸ Казна затвора замјењује се новчаном казном тако што се сваки дан изречене казне затвора изједначава с једним дневним износом новчане казне или са 100 КМ ако се новчана казна утврђује у одређеном износу. Вид. *Кривични закон Босне и Херцеговине*, (Службени гласник број: 3/2003, 32/2003 - испр., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015 и 35/2018), члан 42а, став 2.

новчаном казном. На основу свега наведеног, мишљења смо да су ипак, за горе наведена кривична дјела изречене веома благе казне.

Када је ријеч о кривичним дјелима организованог криминалитета и корупције због њихове велике заступљености анализираћемо нека од ових кривичних дјела која су најстрожије санкционисана те њихове кривичне санкције упоредити са санкцијама које су изречене за кривична дјела тероризма.

Табела 151. *Кривичне санкције за поједина теже санкционисана кривична дјела организованог криминалитета и корупције*⁶⁵⁹

Број предмета	Осуђена лица	Кривично дјело	Закон	Изречена казна
S1 2 K 023292 16 K	С. Б.	Давање дара и других облика користи	Члан 218. став 1. КЗ БиХ	Условна осуда: 7 мјесеци затвора; Вријеме провјеравања: 2 године Новчана казна: 1200КМ
S1 2 K 023675 16 K	В. Р.	Давање дара и других облика користи	Члан 218. став 1. КЗ БиХ	Условна осуда: 9 мјесеци затвора; Вријеме провјеравања: 2 године Новчана казна: 2000КМ
S1 2 K 019757 17 Kž	М.С.	Злоупотреба службеног положаја и овлаштења	Члан 220. став 1. КЗ БиХ	Казна затвора: 2 године и 6 мјесеци Вриједност одузете имовине: 10 000 евра и 1 449 КМ
S1 2 K 024505 17 K	Е. Ч.	Примање дара и других облика	Члан 217. став	Казна затвора:

⁶⁵⁹ Вид. Суд Босне и Херцеговине, *Процесуирање предмета корупције и тероризма пред судом Босне и Херцеговине*, Сарајево, 2017. година, стр. 122-166.

		користи	1. КЗ БиХ	10 мјесеци Новчана казна: 1000КМ
S1 2 К 021120 16 Кž	Л. М. Б.	Пронеvjера у служби	Члан 221. став 2. у вези са ставом 1 КЗБиХ	Казна затвора: 1 година и 3 мјесеца
S1 2 К 024637 16 К	А. М.	Организовани криминал у вези са кривичним дјелима: -Злоупотреба службеног положаја -Изнуда	Члан 250. став 4. КЗ БиХ у вези са члановима: -220. став 1. КЗ БиХ -295. став 2 у вези са ставом 1. КЗ ФБиХ	Условна осуда: 1 година и 10 мјесеци затвора Вријеме провјеравања : 3 године и 6 мјесеци
S1 2 К 008645 14 Кžk	Р. Б.	Организовани криминал у вези са кривичним дјелима: -Примање дара и других облика користи -Неовлаштени промет опојним дрогама -Неовлаштена производња и стављање у промет опојних дрога -Злоупотреба положаја или овлаштења	Члан 250. став 3. КЗ БиХ у вези са члановима: -380. став 2 КЗ ФБиХ -195. став 1. КЗ БиХ -238 став 1. КЗ ФБиХ -383. став 2 КЗ ФБиХ	Казна затвора: 11 година Вриједност одузете имовине: 40.000 евра и 17.500 КМ
S1 2 К 011360 12 К	Е. С.	Злоупотреба положаја или овлаштења	383. став 2 КЗ ФБиХ	Казна затвора: 5 мјесеци и 15

				дана
X-KŽ07/481	М.У.	Порезна утаја Злоупотреба положаја или овлаштења	Члан 210. став 2. КЗ БиХ 383. став 2 КЗ ФБиХ	Казна затвора: 4 године
X-KŽ05/10	М. А.	Организовани криминал у вези са кривичним дјелима: -Злоупотреба положаја или овлаштења -Кривотворење службене исправе -Прање новца -Порезна утаја	Члан 250. КЗ БиХ у вези са члановима: -383. КЗ ФБиХ -389. КЗ ФБиХ -209. КЗ БиХ -210. КЗ БиХ	Казна затвора: 5 година
S1 2 K 016731 16 K	С.Т. Д.К.	<u>1. извршилац:</u> -Удруживање ради чињења кривичних дјела - Фалсификовање исправе - Давање мита <u>2. извршилац</u> - Удруживање ради чињења кривичних дјела Примање мита	<u>1. извршилац:</u> -Члан 249. став 1. КЗ БиХ - Члан 377. став 2. КЗ РС - Члан 352. став 1. КЗ РС <u>2. извршилац</u> -Члан 249. став 1. КЗ БиХ - Члан 351. став 1. КЗ РС	<u>1. извршилац:</u> Казна затвора: 1 година Вриједност одузете имовине: 750 <u>евра</u> <u>2. извршилац</u> Условна осууда:1 година затвора Вриједност одузете имовине: 250 евра

KPŽ-03/07	М.М.	<u>1. извршилац:</u>	<u>1. извршилац:</u>	<u>1. извршилац:</u>
	М.Г.	- Фалсификовање исправе	- Члан 364. став 1. КЗ РС	Казна затвора: 5 година
	М.Б.	- Злоупотреба службеног положаја или овлаштења	- Члан 337. став 4. у вези са ставом 3. КЗ РС	<u>2. извршилац</u>
	М.Ш.	<u>2. извршилац:</u>	<u>2. извршилац</u>	Казна затвора: 2 године
		- Злоупотреба службеног положаја или овлаштења	- Члан 337. став 4. у вези са ставом 3. КЗ РС	<u>3. извршилац:</u>
	<u>3. извршилац:</u>	<u>3. извршилац:</u>	Ослобађајућа пресуда	
	- Злоупотреба службеног положаја или овлаштења	- Члан 337. став 4. у вези са ставом 3. КЗ РС	<u>4. извршилац:</u>	
	<u>4. извршилац:</u>	<u>4. извршилац:</u>	Ослобађајућа пресуда	
	- Злоупотреба службеног положаја или овлаштења	- Члан 337. став 4. у вези са ставом 3. КЗ РС		
	<u>4. извршилац:</u>	<u>4. извршилац:</u>		
	- Злоупотреба службеног положаја или овлаштења	- Члан 337. став 3. КЗ РС		

На основу наведене анализе (табела 151.) јасно видимо да су и код кривичних дјела организованог криминалитета и корупције изрицане благе казне. Мишљења смо да код кривичних дјела тероризма, организованог криминалитета и корупције треба поштрити законску регулативу и изрицати теже кривичне санкције.

2. КРИВИЧНО-ПРОЦЕСНИ АСПЕКТИ КОНТРОЛЕ ТЕРОРИЗМА

Велики утицај у погледу контроле тероризма има кривично-процесно право. Ако узмемо у обзир да је предмет кривично-процесног права кривични поступак, онда свакако велику пажњу привлачи и сам кривични поступак за кривична дјела тероризма. Дакле, као и у сваком кривичном поступку, тако и у кривичном поступку за кривична дјела тероризма држава преко својих органа, предузима на одговарајући начин цијели низ радњи да би у конкретном случају, ако постоји сумња да је извршено кривично дјело, примјенила

одредбе материјалног кривичног права⁶⁶⁰. У том контексту и сам задатак кривично-процесног права јесте расвијетљење и ријешење кривичне ствари (кривичних дјела тероризма) и примјена материјалног кривичног права на тако расвијетљену и ријешену кривичну ствар. Наведени задатак, остварује се у кривичном поступку и исцрпљује се постизањем правноснажне судске одлуке до које долази након предузимања разноврсне, сложене и напорне дјелатности кривично-процесних субјеката у кривичном поступку⁶⁶¹.

2.1 Супротстављање и контрола тероризма с аспекта кривично-процесног права

У оквиру самог кривичног поступка који се води за кривична дјела тероризма, кривично-процесно право у великој мјери доприноси њиховом квалитетном супротстављању. Самим извршењем било којег кривичног дјела, па и кривичних дјела тероризма ствара се између државе и извршиоца један материјалноправни однос. За државу се ствара право и дужност да према извршиоцу, чија одговорност буде утврђена, примјени кривични закон, док се за осумњиченог, односно, оптуженог истовремено рађа одговарајуће право да његова кривична одговорност буде утврђена и санкција евентуално одређена и извршена под претпоставком и у границама одређеним законом. Наиме, однос који тако настаје између државе и осумњиченог, односно, оптуженог, правни је однос, пошто је регулисан правом и установљава обавезе за обје стране. Тако и кривични поступак, посматран по својој унутрашњој страни (по правној природи, јуристички), такође, представља правни однос (процесноправни однос), који је независан од материјалноправног односа. Дакле, он је правни однос јер је регулисан правом, а процесне радње су тако постављене да се са правног гледишта јављају као вршење права или испуњење дужности процесних субјеката⁶⁶².

Из тог разлога се може рећи да је кривично-процесно право као правна наука изучава правно регулисање односа између кривичнопроцесних субјеката, законску форму и услове спровођења кривичнопроцесних радњи, поступак доношења кривичнопроцесних одлука у погледу свих кривичних дјела, па и кривичних дјела тероризма. Дакле, кривично-процесно право се бави формалном страном кривичног поступка. На примјер, оно прописује радње доказивања, законске услове њиховог спровођења, субјекте који могу прикупљати доказе и сл⁶⁶³.

Ако узмемо у обзир да су кривична дјела тероризма веома специфична по многим карактеристикама, а нарочито са кривично-процесног аспекта у погледу откривања и обезбјеђења доказа, онда се још више види значај кривично-процесног права. Сама специфичност ових кривичних дјела представљају лимитирајуће факторе за ефикасно

---

⁶⁶⁰ Симовић, Н., М., *Кривично-процесно право*, Факултет за безбједност и заштиту, Бања Лука, 2009. година, стр. 23.

⁶⁶¹ Бејатовић, С., *Кривично процесно право*, Службени гласник, Београд, 2014. година, стр. 33.

⁶⁶² Симовић, Н., М., *Кривично-процесно право*, Факултет за безбједност и заштиту, Бања Лука, 2007. година, стр. 23-24.

⁶⁶³ Симоновић, Б., *Криминалистика*, Графолик, Крагујевац, 2004. година, стр. 12.

законито откривање, обезбјеђивање и извођење доказа, односно постојања тзв. доказног дефицита⁶⁶⁴.

Кривично-процесно супротстављање кривичним дјелима тероризма и другим облицима тешког криминалитета, заправо представља предвиђање посебних процесних правила, а тиме и посебних метода откривања и истраге поменутих кривичних дјела, с циљем да се на ефикасан начин дође до доказних материјала за откривање, расвјетљавање и пресуђивање конкретне кривичне ствари. Полазна претпоставка кривичнопроцесног законодавства јесте да су класичне методе откривања и доказивања кривичних дјела путем редовног (општег) кривичног поступка недовољне и неефикасне, те се из тог разлог, као неминовност, јавила њихова допуна и замјена новим методама које се односе на употребу техничких средстава, односно специјалних истражних мјера и радњи. У том контексту, ради се о неопходности примјене метода које поред осталог, омогућавају тајност дјеловања и надзирања потенцијалних извршилаца тешких кривичних дјела, па и кривичних дјела тероризма. Поменута посебна процесна правила и методе карактеришу давање специфичних, ширих овлашћења полицијским агенцијама и органима правосуђа у поступку ислеђивања кривичних дјела тероризма, која, између осталог, представљају веће ограничавање слобода и права човјека, него што је то случај код редовног, општег кривичног поступка⁶⁶⁵.

На основу свега наведеног јасно се види улога кривично-процесног права у погледу супротстављања и контроле тероризма. Дакле, кривично-процесно право садржи формална правила на основу којих се спроводе кривично-процесне радње од стране кривично-процесних субјекта, а све у циљу квалитетног процесуирања извршилаца и доношења квалитетне судске одлуке у конкретним случајевима кривичних дјела тероризма.

2.2 Примјена посебних истражних радњи у циљу борбе против тероризма

Одредбе о посебним истражним радњама привремено ограничавају уставна права и слобода у вези са кривичним поступком и стварно значе правно регулисање посебних мјера за борбу против најопаснијих облика криминалитета – тероризма и организованог криминалитета. Таквим се мјерама, несумњиво, повећава дјелотворност државних органа на рачун заштите грађана, али, уопштено говорећи, то је учињено у оквирима међународно прихваћених стандарда, јер могућност ограничавања права на приватност прихвата и Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода. При томе, у овом случају свакако треба нагласити да би без правног регулисања, ове мјере могле постати средством инструментализације кривичног поступка, па је законско одређивање тих мјера јемство и њихове ограничене примјене. Дакле, општеприхваћено је становиште како спречавање извршиоца кривичног дјела да осујети покретање и сврху кривичног поступка представља легитимни циљ ограничавања његових права и слобода. Тако, уколико анализирамо услове за примјену посебних истражних мјера и радњи, може се закључити

---

⁶⁶⁴ Вид. Кулић, Д., *Законитост прикупљених доказа у тужилачко - полицијској истрази са освртом на кривична дјела тероризма*, Тероризам и људске слобода, Зборник радова, Удружење за међународно кривично право и Интермекс, Београд, 2010. година, стр. 459-460.

⁶⁶⁵ Симовић, Шикман, *Нав. дјело*, стр. 347.

да се те мјере могу релативно широко примјењивати⁶⁶⁶. *Закон о кривичном поступку Босне и Херцеговине* изричито прописује за која кривична дјела се посебне истражне мјере и радње могу примјењивати. Међу тим кривичним дјелима, изричито се наводи и тероризам⁶⁶⁷. Оне се одређују против лица за које постоји основи сумње да је само или с другим лицима учествовало или учествује у извршењу кривичног дјела тероризма, ако се на други начин не могу прибавити докази или би њихово прибављање било повезано са несразмјерним тешкоћама. Такође, одређују се и према лицу за које постоје основи сумње да починиоцу, односно од починиоца кривичних дјела тероризма преноси информације у вези с поменутиим кривичним дјелима, односно да починилац користи његово средство телекомуникације⁶⁶⁸. Поред наведеног, у погледу примјене посебих истражних радњи на разговоре између осумњиченог и његовог браниоца закон прецизно одређује да се у том случају оне не могу примјењивати, него се на разговоре поменутих лица примјењују одредбе о комуникацији осумњиченог и браниоца. Очигледно је да у пракси може доћи до тешкоћа у примјени наведене одредбе, те из тог разлога, из разговора који се надзире и/или технички снима може закључити да се ради о комуникацији између осумњиченог лица и његовог браниоца, мора се искључити надзор над поменутиим разговором. Искључење надзора над разговорима између осумњиченог и браниоца значи привремену обуставу извршења наређене мјере док разговор траје⁶⁶⁹.

Према *Закону о кривичном поступку Босне и Херцеговине* прописано је седам посебних истражних мјера и радњи и то: надзор и техничко снимање телекомуникација; приступ компјутерским системима и компјутерско савјешње података; надзор и техничко снимање просторија; тајно праћење и техничко снимање лица, транспортних средстава и предмета који стоје у вези са њима; коришћење прикривених истражитеља и коришћење информатора; симулирани и контролисани откуп предмета и симулирано давање

---

⁶⁶⁶ Уп. Симовић, Н., М., *Кривично-процесно право*, Факултет за безбједност и заштиту, Бања Лука, 2009. година, стр. 261; Симовић, Шикман, *Нав. дјело*, стр. 436-437.

⁶⁶⁷ Посебне истражне радње се могу одредити за кривична дјела: а) против интегритета Босне и Херцеговине; б) против човјечности и вриједности заштићених међународним правом; ц) тероризма; д) изазивање националне, расне и вјерске мржње, раздора и нетрпељивости; противправно лишење слободе; неовлашћено прислушкивање и звучно или оптичко снимање; повреда слободе одређене бирача; кривотворење новца; кривотворење хартија од вриједности; прање новца; утаја пореза или превара; кријумчарење; организовање групе људи или удружења за кријумчарење или растурање неоцарињене робе; царинска превара; примање дара или других облика користи; давање дара и других облика користи; примање награде или другог облика користи за трговину утицајем; давање награде или другог облика користи за трговину утицајем; злоупотреба положаја или овлашћења; противзаконито ослобођење лица лишеног слободе; помоћ починиоцу послје учињеног кривичног дјела; помоћ лицу оптуженом од међународног кривичног суда; спречавање доказивања; откривање идентитета заштићеног свједока; ометање правде; удруживање ради чињења кривичних дјела; организовани криминал; е) друга кривична дјела за која се може изрећи казна затвора од пет година или тежа казна. Вид. *Закон о кривичном поступку Босне и Херцеговине*, (Службени гласник Босне и Херцеговине број 3/2003, 32/2003 – испр., 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009 – др. закон, 93/2009, 72/2013 и 65/2018), члан 117.

⁶⁶⁸ *Закон о кривичном поступку Босне и Херцеговине*, (Службени гласник Босне и Херцеговине број 3/2003, 32/2003 – испр., 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009 – др. закон, 93/2009, 72/2013 и 65/2018), члан 116., став 1. и 3.

⁶⁶⁹ Уп. Лазивић, М., *Посебне истражне радње у сузбијању тероризма*, Тероризам и људске слободе, Зборник радова, Удружење за међународно кривично право и Интермекс, Тара, 2010. година, стр. 483; *Закон о кривичном поступку Босне и Херцеговине*, (Службени гласник Босне и Херцеговине број 3/2003, 32/2003 – испр., 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009 – др. закон, 93/2009, 72/2013 и 65/2018), члан 116. став 4.

поткупнине; и надзирани превоз и испорука предмета кривичног дјела⁶⁷⁰. Формални услов за предузимање посебних истражних радњи јесте постојање одговарајуће одлуке суда, којој претходи иницијатива тужиоца. Након што утврди постојање потребе, тужилац даје образложени приједлог судији за претходни поступак ради примјене неке од посебних истражних радњи. У случају прихватања приједлога, судија за претходни поступак доноси наредбу о примјени посебне истражне радње над тачно одређеним лицима за која постоје основи сумње да су учиниоци или учесници у тачно одређеном кривичном дјелу тероризма. Неријетко се у једној наредби према једном лицу одређује примјена више посебних радњи, што очигледно зависи од судске оцјене сврсисходности њихове примјене. Поменути наредбу судија за претходни поступак доставља на извршење полицијском органу који, у зависности од трајања и врсте одређене посебне истражне радње, осигурава кадровске и техничке услове нужне за њихово ефикасно спровођење. У случају постојања два кумулативно постављена услова: ако се писана наредба не може добити на вријеме и ако постоји опасност од одлагања може се започети са извршењем поменутих мјера на основу усмене наредбе судије за претходни поступак. У тој ситуацији писана наредба судије за претходни поступак мора бити прибављена у року 24 часа од издавања усмене наредбе. Поменути наредбу судије за претходни поступак за примјену посебне истражне радње извршавају полицијски органи стручно оспособљени за њену примјену. При извршењу посебних истражних радњи прикривеног истражитеља и информатора и симулираног откупа предмета и симулираног давања поткупнине полицијски органи или друга лица не смију предузимати активности које представљају подстрекавање на извршење кривичног дјела. У вези с тим, овдје је присутно недвосмислено изражавање становишта да се у Босни и Херцеговини употреба тзв. агента провокатора сматра законски и морално недопустивом мјером⁶⁷¹.

Трајање предузимања посебних истражних радњи зависи од чињенице о којој посебној истражној радњи је ријеч. Тако мјере, надзор и техничко снимање телекомуникација; приступ компјутерским системима и компјутерско сравнање података, надзор и техничко снимање просторија; тајно праћење и техничко снимање лица и предмета и надзирани превоз и испорука предмета кривичног дјела могу трајати најдуже до мјесец дана, а из посебно важних разлога могу се на образложен приједлог тужиоца, продужити за још мјесец дана, с тим да прве три наведене мјере могу укупно трајати најдуже шест мјесеци, а четврта и пета укупно најдуже три мјесеца. Захтјев за симулирани и контролисани откуп предмета и симулирано давање поткупнине се може односити само на једнократни акт, а захтјев за сваку наредну радњу против истог лица мора садржавати разлоге који оправдавају њену употребу. Свако продужење посебних истражних радњи мора да одобри судија за претходни поступак, који има могућност да не одобри продужење истражних радњи ако приједлог тужиоца не садржи образложен разлог да се настави са њиховим спровођењем, односно да је продужење нужно ради остварења сврхе због које су биле одобрене⁶⁷².

---

⁶⁷⁰ Закон о кривичном поступку Босне и Херцеговине, (Службени гласник Босне и Херцеговине број 3/2003, 32/2003 – испр., 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009 – др. закон, 93/2009, 72/2013 и 65/2018), члан 116. став 2.

⁶⁷¹ Симовић, Н., М., *Кривично-процесно право*, Факултет за безбједност и заштиту, Бања Лука, 2007. година, стр. 222.

⁶⁷² Симовић, Н., М., *Посебне истражне радње у борби против најтежих облика криминалитета-у контексту међународних стандарда и одлуке Уставног суда Босне и Херцеговине број У 5/16 од 1. јуна 2017.*

Због обезбјеђења тајности и ефикасности, наредба судије за претходни поступак којом се одобрава извршење посебне истражне радње, као и приједлог тужиоца чувају се у посебном омоту. Иако закон о томе не говори сматра се исправним да се образложени приједлог тужиоца и наредба судије за претходни поступак чувају код суда. Поред тога, тужилац и судија за претходни поступак су обавезни да састављањем или преписом записника, без навођења личних података прикривеног истражитеља и информатора или на други одговарајући начин спријече да неовлашћена лица, осумњичени и његов бранилац открију идентитет прикривеног истражитеља или информатора⁶⁷³.

Полицијски орган који је окончао дјелатност провођења посебне истражне радње, дужан је одмах сачинити извјештај о томе и предати га тужиоцу. Заједно са тим извјештајем тужиоцу се морају предати све информације, подаци и предмети прибављени предузетом радњом. Тужилац је дужан да судији за претходни поступак достави писмени извјештај о предузетим радњама. Након тога, судија за претходни поступак ће анализирати добијени извјештај с циљем провјере поступања по његовој наредби. На овај начин, он провјерава и саму законитост поступања полицијског органа који је проводио посебну истражну радњу. Такође, уколико постоје "посебно важни разлози", судија за претходни поступак може дозволити, на образложен приједлог тужиоца, продужење примјене већ наложених посебних радњи. Подаци и информације пробављени примјеном наређених посебних истражних радњи се уништавају под надзором судије за претходни поступак у два случаја: ако тужилац одустане од кривичног гоњења или ако прикупљене информације и подаци нису потребни за кривични поступак, а тада о њиховом уништењу судија за претходни поступак саставља посебан записник. О предузимању посебних истражних радњи, разлогима за њихово предузимање, информацији да добијени материјал није био основ за кривично гоњење, те да је уништен, писмено се обавјештава лице против кога је нека од таквих радњи била предузета. Након престанка примјене посебних истражних радњи, судија за претходни поступак ће, без одлагања, обавијестити лице против којег је радња била предузета, а то лице може од суда затражити испитивање законитости наредбе и начина на који је радња спроведена. Вријеме чувања података добијених предузимањем посебних истражних радњи је једнако времену чувања судског списка. Дакле, они се чувају док се чува и судски спис⁶⁷⁴.

Не могу се користити као доказ информације и подаци добијени предузимањем посебних истражних мјера и радњи, ако се не односе на она кривична дјела за које је закон прописао примјену посебних истражних радњи, односно, ако се налазе изван те листе кривичних дјела. Наведени подаци и информације се називају "случајним налазима". Ипак, они се могу користити као доказ када се односе на друго кривично дјело, само у случају када је ријеч о дјелу за које је законодавац предвидио могућност предузимања посебних истражних радњи, а у ту групу кривичних дјела спадају и кривична дјела тероризма⁶⁷⁵.

године, Посебне истражне радње, Зборник радова, Уставни суд Босне и Херцеговине, Сарајево, 2019. година, стр. 95-96.

⁶⁷³ Симовић, Н., М., *Кривично-процесно право*, Факултет за безбједност и заштиту, Бања Лука, 2009. година, стр. 268.

⁶⁷⁴ Уп. Симовић, Шикман, *Нав. дјело*, стр. 486; Шкулић, М., *Кривично процесно право*, Правни факултет, Источно Сарајево, 2005. година, стр. 285-286.

⁶⁷⁵ Вид. *Закон о кривичном поступку Босне и Херцеговине*, (Службени гласник Босне и Херцеговине број 3/2003, 32/2003 – испр., 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009 – др. закон, 93/2009, 72/2013 и 65/2018), члан 116. став 2; Симовић, Н., М., *Практични коментар закона о кривичном поступку Републике Српске*, Висока школа унутрашњих послова,

Пред Судом Босне и Херцеговине за кривична дјела тероризма су предузимане посебне истражне радње, што се најбоље може видјети из наредне табеле:

Табела 152. Преглед кривичних дјела за која су одређене посебне истражне радње пред Судом Босне и Херцеговине у периоду 2012-2017. године⁶⁷⁶

Кривично дјело	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	Укупно
Финансирање терористичких активности	3	1	-	1	1	-	6
Јавно подстицање на терористичке активности	1	3	-	-	-	-	4
Организовање терористичке групе	-	1	-	1	3	1	6
Противзаконито формирање и придруживање страним паравојним и параполицијским формацијама	-	-	2	1	-	1	4
Тероризам	4	2	4	11	2	3	26
Врбовање ради терористичких активности	-	-	-	-	1	-	1

Из табеле 152. јасно се види за која кривична дјела тероризма и колико пута су се у времену 2012-2017. године примјењивале посебне истражне радње. На основу свега наведеног може се рећи да посебне истражне радње представљају значајан алат у погледу откривања и разјашњавања кривичног дјела тероризма.

2.3 Капацитети кривичног гоњења терориста у Босни и Херцеговини

У претходном тексту смо већ указали да Босна и Херцеговина располаже значајним институцијама, стратешким документима и законском регулативом у погледу борбе

Бања Лука, 2005. година, стр. 403; Шкулић, М., *Кривично процесно право*, Правни факултет, Источно Сарајево, 2005. година, стр. 286-287.

⁶⁷⁶ Вид. Кауриновић, Д., *Посебне истражне радње (услови за примјену, кривична дјела за која се могу одредити и судска пракса)*, Посебне истражне радње, Зборник радова, Уставни суд Босне и Херцеговине, Сарајево, 2019. година, стр. 185-186.

против тероризма. На основу поменутог истраживања указаћемо на квалитет капацитета гривичног гоњења Босне и Херцеговине у погледу борбе против тероризма:

Табела 153. *Процијените капацитете кривичног гоњења терориста у Босни и Херцеговини користећи скалу од 1-6 (1- капацитети не постоје; 2- капацитети су лоши; 3- капацитети су нити лоши, нити добри; 4- капацитети су добри 5-капацитети су изванредни; 6- није ми познато)⁶⁷⁷?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
капацитети не постоје	2	9.1	9.1
капацитети су лоши	5	22.7	31.8
капацитети нити су лоши, нити су добри	8	36.4	68.2
капацитети су добри	6	27.3	95.5
капацитети су изванредни	1	4.5	100.0
Укупно	22	100.0	

Када је ријеч о питању "Процијените капацитете кривичног гоњења терориста у Босни и Херцеговини користећи скалу од 1-6 (1- капацитети не постоје; 2- капацитети су лоши; 3- капацитети су нити лоши, нити добри; 4- капацитети су добри 5-капацитети су изванредни; 6- није ми познато)" (табела 153.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), два испитаника (9,1%) сматрају да "капацитети не постоје", пет испитаника (22,7%) сматра да су "капацитети лоши", даље, осам испитаника 36,4% сматра да су капацитети "нити лоши, нити добри", затим, шест испитаника сматра да су "капацитети добри" и један испитаник (4,5%) сматра да су "капацитети изванредни". Анализом добијених резултата у погледу одговора на горе наведено питање јасно се види да капацитети кривичног гоњења терориста у Босни и Херцеговини постоје и да су они на неком средњем нивоу. Мишљења смо да извјесни капацитети постоје, али да се они не користе на адекватан начин.

⁶⁷⁷ Поповић, П., *Капацитети Босне и Херцеговине у погледу кривичног гоњења терориста са посебним освртом на улогу полицијских агенција*, Годишњак факултета безбедности, Београд, 2019. година стр. 331-332.

Табела 154. *Шта се конкретно ради по питању унапређења капацитета кривичног гоњења терориста у Босни и Херцеговини*⁶⁷⁸?

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент
извршена је модификација законског система и прилагођавање законских прописа тренутној ситуацији, инкриминисана су сва кривична дјела тероризма која су актуелна у свијету и формиране су различите организационе јединице које се баве овом области	16	72.7	72.7
едукују се и опремају кадрови, размјењују се подаци, указује се на нове трендове и опасности, гдје се тежиште ставља на превенцију	1	4.5	77.3
не ради се ништа	5	22.7	100.0
Укупно	22	100.0	

Анализом одговора на питање "Шта се конкретно ради по питању унапређења капацитета кривичног гоњења терориста у Босни и Херцеговини" (табела 154.), од укупног броја испитаника (22 испитаника), 16 испитаника, или њих 72,7% сматра да је "извршена модификација законског система и прилагођавање законских прописа тренутној ситуацији, инкриминисана су сва кривична дјела тероризма која су актуелна у свијету и формиране су различите организационе јединице које се баве овом области", затим један испитаник (4,5%) сматра да се "едукују и опремају кадрови, размјењују подаци, указује на нове трендове и опасности, гдје се тежиште ставља на превенцију", док се пет испитаника (22,7%) изјаснило да се "не ради ништа". Добијени резултати на горе наведено питање јасно указују на то шта се конкретно ради по питању наведеног унапређења. У вези с тим, не можемо се сложити са ставом пет испитаника који сматрају да се "ништа не ради". Поједини испитаници у овом погледу истичу да је оvdје највећи

⁶⁷⁸ Исто, стр. 332-333.

проблем што по овом питању раде судије које немају довољно знања и искуства, као и тужиоце који воде истрагу, а немају знања из криминалистике.

Табела 155. *Шта би по вашем мишљењу требало промијенити по питању унапређења капацитета кривичног гоњења терориста у Босни и Херцеговини*⁶⁷⁹?

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
да се на адекватан начин законска регулатива спроводи у пракси	15	68.2	68.2
интензивирати рад у пракси	4	18.2	86.4
укинути тужилачки концепт истраге и вратити концепт истражног судије који је много ефикаснији, а тиме би се вратила нека овлаштења полицији, гдје би она могла нешто самосталније да ради уз адекватну контролу правосуђа над радом полиције	1	4.5	90.9
да се подијеле надлежности и да ентитетска тужилаштва раде по овом питању, а не само да то ради Тужилаштво БиХ	2	9.1	100.0
Укупно	22	100.0	

Даље, на питање "Шта би по вашем мишљењу требало промијенити по питању унапређења капацитета кривичног гоњења терориста у Босни и Херцеговини" (табела 155.), 15 испитаника, или њих 68,2% сматра да би требало "да се на адекватан начин законска регулатива спроводи у пракси", четири испитаника (18,2%) сматра да би требало

⁶⁷⁹ Исто, стр. 333-334.

"интензивирати рад у пракси", затим, један испитаник (4,5%) сматра да би требало "укинути тужилачки концепт истраге и вратити концепт истражног судије који је много ефикаснији, а тиме би се вратила нека овлаштења полицији, гдје би она могла нешто самосталније да ради уз адекватну контролу правосуђа над радом полиције" и два испитаника (9,1%) сматрају да би требало "да се подијеле надлежности и да ентитетска тужилаштва раде по овом питању, а не само да то ради Тужилаштво Босне и Херцеговине. Анализирајући добијене резултате, са сигурношћу можемо рећи да су испитаници понудили квалитетне приједлоге шта би по овом питању требало промијенити.

1.6 Анализа кривичних поступака који су се у Босни и Херцеговини водили за кривична дјела тероризма

Тужилаштво Босне и Херцеговине се сусреће са различитим појавним облицима терористичког дјеловања на подручју Босне и Херцеговине. Нарочито се издвајају предистражне радње које су усмјерене на доказивање ових кривичних дјела. Ове радње предузима Оперативна група за борбу против тероризма, која заприма прикупљене информације, те врши провјере на основу којих Тужилаштво Босне и Херцеговине у сарадњи са Судом Босне и Херцеговине спроводи посебне истражне радње према лицима која се доводе или могу довести у везу са извршењем ових кривичних дјела⁶⁸⁰.

У вези с тим, резултати кривичних поступака у погледу предмета која се односе на кривична дјела тероризма за временски период уназад четири година су следећи:

- У 2015. години Тужилаштво Босне и Херцеговине је подигло једну оптужницу која је резултат међународне сарадње са правосуђем Републике Турске. Када су у питању резултати рада на кривичним дјелима тероризма у овом периоду је оптужено 17 лица. Дакле, 12 лица је оптужено за кривично дјело "Организовање терористичке групе" (члан 202д), 1 лице је оптужено за кривично дјело "Јавно подстицање на терористичке активности" (члан 202а) у вези са кривичнимк дјелом "Врбовање ради терористичких активности" (члан 202б) и 4 лица су оптужена за кривично дјело "Противзаконитог формирања и придруживања страним паравојним и параполицијским формацијама (члан 162б)⁶⁸¹.
- Током 2016. године, у рад је запримљено 70 пријава против 116 лица, док је из ранијег извјештајног периода у раду било 16 пријава против 50 лица, тако да је укупно у раду било 86 пријава против 166 лица. Током извјештајног периода ријешене су 53 пријаве против 107 лица. Од тог броја, наредби о неспровођењу истрага донесено је у 15 предмета против 44 лица, наређена је истрага у 37 предмета против 56 лица, док је на други начин⁶⁸² ријешена 1 пријава против 7 лица. На крају извјештајног периода, 33 пријаве против 59 лица су остале

⁶⁸⁰ Тужилаштво Босне и Херцеговине, *Информација о раду за 2016. годину*, Сарајево, 2017. година, стр. 49.

⁶⁸¹ Тужилаштво Босне и Херцеговине, *Информација о раду за 2015. годину*, Сарајево, 2016. година, стр. 54-55.

⁶⁸² Када је ријеч о наведеној констатацији "на други начин ријешена пријава или истрага" ту се мисли на уступање предмета другом тужилаштву и на не спровођење истраге гдје се на лицу мјеста одмах утврдило да нема елемената кривичног дјела.

неријешене. Истраге у предметима који се односе на тероризам ријешене су на следећи начин: укупно у раду било је 45 истрага против 67 лица, из ранијег периода пренесено је 8 истрага против 11 лица, ријешене су 22 истраге против 39 лица, од тога је подигнуто 7 оптужница против 7 лица, донесено је 15 наредби о обустави истраге у предметима против 30 лица, док је на други начин ријешена једна истрага против 2 лица. Када је ријеч о пресудама за кривична дјела тероризма, донесено је 8 пресуда против 17 лица, од чега је 7 осуђујућих пресуда (затворске казне) против 16 лица и у 1 предмету против једног лица је донесена мјера безбједности. По основу првостепених пресуда, поступака по жалбама као редовним правним лијековима изјављеним на првостепене пресуде, у извјештајном периоду изјављене су 3 жалбе за 9 лица, с тим да је у извјештајном периоду једна жалба одбијена⁶⁸³.

- У 2017. години, у рад је за примљена 31 пријава против 51 лица, док су из ранијег извјештајног периода у рад пренесене 32 пријаве против 51 лица, тако да су у раду укупно биле 63 пријаве против 109 лица. Током извјештајног периода ријешене су 23 пријаве против 50 лица. На крају извјештајног периода остало је неријешено 40 пријава против 59 лица. Истраге у предметима који се односе на тероризам у 2017. години ријешене су на следећи начин: из ранијег периода пренесене су 24 истраге против 29 лица, у раду је била 31 истрага против 37 лица, ријешено је 11 истрага против 15 лица обуставом истраге. Дакле, рад на истрагама по овим врстама предмета у извјештајном периоду није резултирао подизањем оптужница. Када је ријеч о пресудама за кривична дјела тероризма донесена је 1 пресуда против 2 лица, од којих је за 1 лице осуђујућа пресуда (затворска казна), а у истом предмету против 1 лица донесена је ослобађајућа пресуда. По основу првостепених пресуда, поступака по жалбама као редовним правним лијековима изјављеним на првостепене пресуде, у извјештајном периоду изјављене су 2 жалбе за 2 лица с тим да је у извјештајном периоду 1 жалба одбијена⁶⁸⁴.
- Током 2018. године, у рад је за примљено 11 пријава против 26 лица, док је из ранијег извјештајног периода у рад донесено 40 пријава против 59 лица, тако да је у раду укупно била 51 пријава против 85 лица. Током извјештајног периода ријешене су 24 пријаве против 29 лица. На крају извјештајног периода остало је неријешено 27 пријава против 56 лица. Истраге у предметима који се односе на тероризам у 2018. години ријешене су на следећи начин: из ранијег периода пренесено је 20 истрага против 22 лица, у раду је било 36 истрага против 40 лица, ријешено је 8 истрага против 9 лица, с тим да је 6 истрага против 6 лица ријешено обуставом истраге, а рад на 2 истраге против 3 лица је резултирао подизањем оптужнице. Када је ријеч о пресудама за кривична дјела тероризма, донесене су 2 правоснажне пресуде против 2 лица. По основу првостепених пресуда, поступака по жалбама као редовним правним лијековима изјављеним на првостепене пресуде, у извјештајном периоду изјављена је 1 жалба за 1 лице, с тим да је иста и уважена⁶⁸⁵.

---

⁶⁸³ Тужилаштво Босне и Херцеговине, *Информација о раду за 2016. годину*, Сарајево, 2017. година, стр. 50-51.

⁶⁸⁴ Тужилаштво Босне и Херцеговине, *Информација о раду за 2017. годину*, Сарајево, 2018. година, стр. 49-50.

⁶⁸⁵ Тужилаштво Босне и Херцеговине, *Информација о раду за 2018. годину*, Сарајево, 2019. година, стр. 42.

Ако извршимо анализу кривичних поступака за кривична дјела тероризма, на основу горе наведених података Тужилаштва Босне и Херцеговине (период 2015-2018. година) видимо да је 2016. године број пријава нагло порастао, да би 2017. и 2018. године дошло до драстичног пада наведених пријава. Такође, број пренесених пријава из ранијег периода по годинама је у благом порасту, што није добро јер се тиме доводи у питање ажурност Тужилаштва Босне и Херцеговине. Важно је истаћи да је 2017. године дошло до повећања броја неријешених пријава, док је 2018. године дошло до њиховог смањења. Када је ријеч о броју истрага јасно се види да их је највише било 2016. године, па се након тога 2017. године њихов број смањило да би 2018. године дошло до њиховог благог пораста. Пребачених истрага из ранијег периода најмање је било 2016. године, затим, 2017. године тај број је порастао, да би 2018. године дошло до благог пада њиховог броја. Највише ријешених истрага било је 2016. године, да би 2017. и 2018. њихов број био у константном паду. Број подигнутих оптужница највећи је био 2015. године, док је њихов број у преосталим годинама у благом паду. Наредби о обустави истраге највише је било 2016. године, да би у наредним годинама тај број био у константном паду. На други начин само је ријешена 1 истрага 2016. године и у наредним годинама није било ријешавања истрага на такав начин. Највећи број пресуда уопште, као и осуђујућих донесено је 2016. године, да би у наредним годинама тај број био у драстичном паду. На основу наведене анализе, можемо рећи да је број донесених пресуда веома мали с обзиром на број предмета и спроведених истрага.

3. КРИМИНАЛИСТИЧКИ ПРИСТУП У КОНТРОЛИ И СУПРОТСТАВЉАЊУ ТЕРОРИЗМУ (ТЕОРИЈСКА АНАЛИЗА И АНАЛИЗА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА ПРАКСЕ)

Криминалистички приступ у контроли и супротстављању тероризму је од великог значаја из тог разлога што се уз примјену одређених алата које нуди криминалистика може у великој мјери допринјети свеукупној борби против тероризма. Ту се прије свих мисли на превенцију радикализације и свих облика терористичког дјеловања, оперативну дјелатност, као и криминалистичко-обавјештајни рад у погледу борбе против тероризма.

3.1 Превентивна полицијска дјелатност у циљу контроле и спречавања тероризма

Криминалистичка превентивна дјелатност представља активност органа унурашњих послова, која се предузима прије покретања кривичног поступка. Она се састоји од полицијских мјера и радњи, почев од оних које имају стратегијске циљеве изграђивања позитивних релација између полиције и грађана како би се у пракси остварила ефикасна контрола тероризма и на основу тога уочили проблеми у друштву и

локалној заједници који се везују за радикализацију и свеобухватну терористичку дјелатност. Превентивна полицијска дјелатност обухвата: изграђивање позитивних релација између полиције и грађана, полицијски рад усмјерен на проблеме у локалној заједници и криминалистичку контролу⁶⁸⁶.

Изграђивање позитивних релација између полиције и грађана представља најшири облик полицијског ангажовања у друштву, гдје полиција спроводи различите пројекте неформалних, релаксирајућих, едукативних и информативних контаката⁶⁸⁷. Стратегијски циљеви су: изграђивање повјерења грађана у полицију и формирање многобројних облика сарадње и протока информација како би се ефикасније оствариле контрола и превенција тероризма којим се угрожава квалитет живота и осјећај сигурности код грађана. Полиција и правосудни органи не могу ефикасно да се супротставе радикализацији и терористичким активностима без тијесне сарадње и координације са грађанима и разним институцијама друштва (мултиагенцијски приступ превенције). Облици сарадње и изграђивање позитивних релација између полиције и грађана су многобројни и поред усмјерења на тзв. општу јавност, стратегијски треба да се фокусирају прије свега на циљане групе које су од посебног интереса за превентивне стратегијске циљеве друштвене заједнице. На примјер, за спречавање радикализације и терористичког дјеловања је посебно важно изграђивање позитивних релација полиције са младима и школском омладином зато што се млади у великој мјери појављују и као жртве и као учиниоци кривичних дјела тероризма⁶⁸⁸. Полиција мора да поступа са свим појединцима једнако. У исто вријеме треба да се труди да буде осјетљива на потребе и сложеност различитих заједница и група у оквиру тих заједница. Различите заједнице и групе ће бити забринуте и другачије погођене спречавањем тероризма и борбом против насилног екстремизма и радикализације која води у тероризам. Полиција треба да прилагоди своју активност у смислу сарадње у складу са тим, да би била ефикасна у успостављању контаката и односа⁶⁸⁹. Позитивне релације између полиције и грађана остварују се посредством медија, имплементацијом полицајца у сусједству или школског полицајца са дефинисаним задацима, отварањем савјетовалишта за грађане или одржавањем редовних састанака у оквиру мјесних заједница, организовањем едукативних превентивних курсева, савјетовањем потенцијалних жртви и сл. На овакав начин грађани се упућују на квалитетнију сарадњу с полицијом, повећава се размјена безбједносних информација и ниво отпорности грађана према радикализацији и терористичком дјеловању; грађани су боље информисани како се треба одупријети процесу радикализације и како треба да се понашају када се неко од кривичних дјела тероризма догоди (психолошка помоћ, обезбјеђење трагова, и сл.)⁶⁹⁰.

Полицијски рад усмјерен на проблеме у локалној заједници представља опредмећење проактивног криминалистичког приступа и фокусирање полицијске и криминалистичке стратегијске дјелатности на претпоље терористичког дјеловања. Наиме,

---

⁶⁸⁶ Вид. Симоновић, Б., Пена, У., *Криминалистика*, Правни факултет, Источно Сарајево, 2004. година, стр. 115.

⁶⁸⁷ Уп. Симоновић, Б., Пена, У., *Криминалистика*, Правни факултет, Источно Сарајево, 2004. година, стр. 116; Симоновић, Б., *Криминалистика*, Правни факултет, Крагујевац, 2004. година, стр. 104; Симоновић, Б., *Рад полиције у заједници*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2006. година, стр. 47.

⁶⁸⁸ Вид. Симоновић, Б., *Криминалистика*, Правни факултет, Крагујевац, 2004. година, стр. 104.

⁶⁸⁹ OSCE, *Спречавање тероризма и сузбијање насилног екстремизма и радикализације која води ка тероризму: Приступ кроз рад полиције у заједници*, Беч, 2014. година, стр. 151.

⁶⁹⁰ Вид. Симоновић, Б., *Криминалистика*, Правни факултет, Крагујевац, 2004. година, стр. 104.

полиција већине развијенијих земаља у свијету данас усмјерава своју дјелатност на уочавање проблема у локалној заједници који могу довести до радикализације и терористичког дјеловања и различитим мјерама (појачани надзор, разни облици полицијског рада у оквиру сусједства) и програмима (већ поменути програми спречавања радикализације, нпр. спречавања радикализације младих и сл.) или у сарадњи са другим институцијама (мултиагенцијски приступ), покушава да их ријеша прије него што дође до ескалације или прогресирања. Полицијски и стратегијско-криминалистички рад не почиње моментом извршења кривичних дјела тероризма, већ се базира на уочавање проблема који могу проузроковати њихово извршење. У складу са том стратегијом, полиција има задатак да сазна више о лицима и породицама за које постоји опасност од радикализације и да на бази својих сазнања предузме адекватне мјере у циљу процеса дерадикализације⁶⁹¹. Сарадња са заједницом и заједнички напори у ријешавању проблема дају полицији могућност да идентификује и ријешава незадовољства која погађају и мушкарце и жене, а која могу бити основа за насилни екстремизам и радикализацију која води у тероризам у партнерству са мушким и женским представницима заједница и других државних органа. Када неко питање није у надлежности полиције, полицијски службеници могу савјетовати јавност о могућим поступцима за јачање кохезије заједнице. Такође, они могу по потреби, помоћи у мобилизацији чланова заједнице, организацији цивилног друштва и надлежних државних органа⁶⁹². У вези с тим, рад полиције у заједници треба да буде прва линија одбране у борби против тероризма. Осигурање да се рад полиције у заједници интегрише у борбу против тероризма укључиће унапређење демократских облика рада полиције кроз разmjену информација између полиције и различитих заједница⁶⁹³. Усредсређивањем полицијских агенција на рад полиције у заједници омогућавају се различите предности и то: повјерење у заједницу; знање о циљевима који су највише изложени ризику; смањење криминала и спречавање тероризма; дубље познавање властите заједнице; ближа сарадња са предузећима; углед за отвореност и поштовање⁶⁹⁴. Користећи проблемски оријентисани приступ полиција настоји да зађе иза индивидуалних кривичних дјела тероризма и да се ухвати у коштац са проблемима који леже у њиховој основи. Тероризам је у правилу само симптом проблема који је условио или допринио његовом извршењу⁶⁹⁵. Интеграција полицијског рада усмјереног на проблеме, тј. опредмећење проактивног криминалистичког приступа данас се сматра цивилизацијским стандардом у свјетским оквирима⁶⁹⁶.

Криминалистичка контрола представља организовану дјелатност органа унутрашњих послова која има наглашен криминалистичко-превентивно-репресивни карактер и састоји се у уочавању, надзирању и анализи појава, мјеста и лица за која постоји (које карактерише) општа сумња да могу садржати криминални набој имајући у виду ранија искуства. Ријеч је о организованој дјелатности органа унутрашњих послова на

⁶⁹¹ Вид. Симоновић, Б., Пена, У., *Криминалистика*, Правни факултет, Источно Сарајево, 2004. година, стр. 116-117.

⁶⁹² OSCE, *Спречавање тероризма и сузбијање насилног екстремизма и радикализације која води ка тероризму: Приступ кроз рад полиције у заједници*, Беч, 2014. година, стр. 99;

⁶⁹³ Pickering, S. McCulloch, Wright-Neville, D., *Counter-terrorism policing: towards social cohesion*, Crime, Law and Social Change, Vol. 50, Issue 1-2, Springer, 2008. година, стр. 102.

⁶⁹⁴ Newman, G., R., Clarke, R., V., *Policing Terrorism: An Executive's Guide*, Cops-Community Oriented Policing Services U. S. Department of Justice, Center Problem-Oriented Policing, 2008. година, стр. 80.

⁶⁹⁵ Симоновић, Б., *Рад полиције у заједници*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2006. година, стр. 52.

⁶⁹⁶ Симоновић, Б., Пена, У., *Нав. дјело*, стр. 117.

спречевању криминалитета уопште, а самим тим и терористичких активности. Дакле, састоји се у уочавању (тј. идентификовању, спознаји), надзирању (тј. посматрању, контроли, праћењу) и анализи (тј. проучавању, упоређивању, прогнозирању): појава (асоцијалних и антисоцијалних, као и оних који се везују за тероризам), мјеста (потенцијалних криминалних и терористичких жаришта, потенцијалних криминалних средина или састајалишта, путева којима је могуће да се крећу криминалци, односно терористи или да међусобно комуницирају) и лица (за која постоји прогноза да би могла вршити кривична дјела тероризма, нпр. криминалци повратници, осуђеници на условном отпусту или на одмору и сл.)⁶⁹⁷. Наиме, криминалистичка контрола има за циљ да се орган унутрашњих послова упозна и буде у току са разним друштвено штетним појавама (радикализација, тероризам и сл.) криминалним факторима и интересантним срединама и да има увид у кретање одређених категорија лица (осуђивана лица, лица на условном отпусту, и сл.)⁶⁹⁸. Услов за предузимање криминалистичке контроле је постојање опште сумње која се темељи на криминалистичком искуству (познавању криминалистичке методике кривичних дјела тероризма, криминолошких и криминалистичких типологија делинквената, прогнозе развоја криминалитета у области тероризма) да би одређене појаве, мјеста и лица могли садржавати радикални и терористички набој (посједовати услове или узроке за настанак кривичних дјела тероризма). У моменту предузимања криминалистичке контроле у односу на неке од наведених објеката, органи унутрашњих послова не располажу индицијама да постоји било какво понашање које се односи на тероризам, већ полазе искључиво од опште сумње да би на одређеним мјестима могла да се врше одређена кривична дјела тероризма, да би одређена лица могла да врше поменута кривична дјела, односно да одређене друштвене појаве садрже у себи потенцијални радикални и терористички набој. Криминалистичка контрола се врши трајно и непрекидно на основу опште сумње и у оквиру ње се трага за основама сумње које указују на то да се можда у одређеној средини спроводи радикализација, подстрекавање, планирање и припремање тероризма и (или) да одређена лица планирају, организују, припремају, подстрекавају, финансирају или врше кривична дјела тероризма (тероризам; финансирање терористичких активности; узимање талаца; угрожавање лица под међународном заштитом; неовлаштени промет оружјем и војном опремом те производима двојне употребе; неовлаштено прибављање и располагање нуклеарним материјалом; угрожавање нуклеарног објекта; пиратство; отмица зракоплова или брода или заузимање фиксне платформе; угрожавање сигурности зрачне и морске пловидбе; уништење или уклањање знакова који служе сигурности зрачног саобраћаја; злоупотреба телекомуникационих знакова; незаконита трговина; противзаконита производња; јавно подстицање на извршење терористичких активности; врбовање за терористичке активности; обука за извођење терористичких активности; организовање терористичке групе; и противзаконито формирање и придруживање страним паравојним и параполицијским формацијама). У оквиру криминалистичке контроле предузимају се следеће оперативне-тактичке мјере и радње: патролирање, легитимисање, преглед возила и пртљага, засједе, рације, коришћење информатора, опште и специјално информисање, информативно распитивање тајно посматрање, надзор над потенцијалним извршиоцима кривичних дјела, сарадња са другим

---

⁶⁹⁷ Симоновић, *Нав. дјело*, стр. 105-106.

⁶⁹⁸ Вид. Нинчић, Ж., *Криминалистичка контрола у функцији супротстављања криминалитету*, Безбедност, број 2, Београд, 2019. година, стр. 116.

полицијским и изванполицијским службама и институцијама⁶⁹⁹. На основу свега наведеног јасно се види улога и значај превентивног полицијског рада у погледу борбе против тероризма. Његов значај и допринос је велики поготово сада из разлога што су неке припремне радње предвиђене као засебна кривична дјела. Мишљења смо да се у тим фазама можда некад и није давао толики значај јер те радње нису биле инкриминисане и сигурно им се није посвећивала пажња као што би то требало да буде учињено данас. Наиме, поменута понашања у данашње вријеме захтијевају веома озбиљну и опсежну превентивну дјелатност, која је неопходна у циљу квалитетног супротстављања терористичким активностима.

Поред горе наведеног теоријског става, указаћемо и на тренутно стање у пракси. На основу резултата спроведеног истраживања видјећемо какво је стање у Босни и Херцеговини по овом питању:

Табела 156. (Питање упућено полицији) - *Спречавањем, контролом, сузбијањем тероризма, односно уочавањем терористичких пријетњи поред специјалних јединица полиције чија је надлежност борба против тероризма, треба да се бави полиција у заједници?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
апсолутно се слажем	49	24.5	24.5
слажем се	104	52.0	76.5
не слажем се	22	11.0	87.5
апсолутно се не слажем	1	.5	88.0
не могу рећи – немам мишљење	24	12.0	100.0
Укупно	200	100.0	

Приликом одговора на поменуто питање "Спречавањем, контролом, сузбијањем тероризма, односно уочавањем терористичких пријетњи поред специјалних јединица полиције чија је надлежност борба против тероризма, треба да се бави полиција у заједници (полиција)" (табела 156.), од укупног броја испитаника (200 полицајаца), 49 испитаника (24,5%) се изјаснило за опцију "апсолутно се слажем", највећи број испитаника, тачније, њих 104 или 52% се изјаснило за опцију "слажем се", затим, 22 испитаника (11%) се изјаснило за опцију "не слажем се", 1 испитаник (0,5%) се изјаснио за опцију "апсолутно се слажем", док су се 24 испитаника (12%) изјаснила за опцију "не могу рећи – немам мишљење". Одговори на наведено питање су очекивани, иако у пракси постоје извјесни проблеми. Дакле, на цијелој територији Босне и Херцеговине је запостављен пројекат "Рада полиције у заједници", што свакако отежава посао на терену униформисаних припадника полиције у погледу борбе против тероризма. Међутим, највећи проблем по овом питању заступљен је у ентитету Федерације Босне и Херцеговине. Наведени проблем је организационе природе, пошто на територији

⁶⁹⁹ Уп. Симоновић, Пена, *Нав. дјело*, стр. 117-118; Симоновић, *Нав. дјело*, стр. 105-106.

поменутог ентитета егзистира Министарство унутрашњих послова Федерације Босне и Херцеговине које је надлежно за кривична дјела тероризма и десет кантоналних министарстава унутрашњих послова којима припада униформисана полиција (полиција у заједници) и која нису надлежна за наведена кривична дјела. Униформисана полиција у кантонима (полиција у заједници) мора да остварује превентивну дјелатност терористичких активности. Међутим, уколико кантонална полиција и даље не буде надлежна за кривична дјела тероризма, униформисани полицајци неће превентивно дјеловати и уопште се неће бавити проблемом тероризма (узроцима, условима, радикализацијом), јер ће се бавити другим кривичним дјелима за која су кантонална министарства надлежна. На овај проблем смо указали у претходном тексту, када смо на примјеру терористичког акта који се десио у Рајловцу видјели да кантонална полиција није реаговала и није обраћала пажњу на наведено дјело, које се могло спријечити превентивним радом униформисане полиције на терену. Ситуација у Републици Српској и Брчко дистрикту Босне и Херцеговине је по том питању другачија, јер су линије рада које се баве борбом против тероризма директно повезане с униформисаниом полицијом (оне се налазе под окриљем једног Министарства унутрашњих послова и ту нема кантона), која се на терену бави превенцијом и борбом против тероризма. Из тог разлога, мишљења смо да су униформисани полицајци у Републици Српској и Брчко дистрикту заинтересованији и да више раде на терену по питању превенције и борбе против тероризма за разлику од униформисане полиције у Федерацији Босне и Херцеговине. У наредном периоду, на цијелој територији Босне и Херцеговине потребно је интензивирати рад униформисаних припадника полиције у погледу спречавања, контроле, сузбијања тероризма, односно уочавања терористичких пријетњи, (за шта је потребно уредити нормативни и организациони оквир за читаву територију Босне и Херцеговине). Парадокс је још већи, указивањем на чињеницу, да је федерални дио Босне и Херцеговине највише угрожен процесима радикализације.

Табела 157. (Питање упућено полицији) - *Полицијске агенције у Босни и Херцеговини су адекватно опремљене и располажу свим потребним ресурсима за борбу против радикализације и контроле терористичких пријетњи?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
сасвим се слажем	15	7.5	7.5
слажем се	56	28.0	35.5
не слажем се	76	38.0	73.5
сасвим се не слажем	17	8.5	82.0
не могу рећи – немам мишљење	36	18.0	100.0
Укупно	200	100.0	

Са наведеним питањем "Полицијске агенције у Босни и Херцеговини су адекватно опремљене и располажу свим потребним ресурсима за борбу против радикализације и контроле терористичких пријетњи" (табела 157.), од укупног броја испитаника (200 полицајаца), 15 испитаника (7,5%) се "сасвим слаже", 56 испитаника (28%) се "слаже", затим, највећи број, тачније њих 76 или 38% се "не слаже", 17 испитаника (8,5%) се

"сасвим не слаже", док 36 испитаника (18%) "не може рећи – нема мишљење". На основу добијених резултата јасно се види да се већи број испитаника не слаже са наведеном тврдњом. Иако постоје организационе јединице униформисане полиције, људски ресурси и одређена логистичка подршка, мишљења смо да су одговори очекивани с обзиром да је пројекат рада полиције у заједници запостављен и да униформисани полицајци нису довољно едуковани и не посједују квалитетна знања о самом појму и процесу радикализације, као и о томе на који начин се остварује процес дерадикализације, тачније, каква је улога и мјесто униформисане полиције у том процесу. У вези с тим, потребно је похвалити већ поменути рад Управе за борбу против тероризма и екстремизма Министарства унутрашњих послова Републике Српске која је отпочела са спровођењем три пилот пројекта: Зворник, Добој и Требиње, гдје се у оквиру наведених пилот пројеката, поред рада са људима из локалних средина, дјецом, са одраслима, људима из локалне самоуправе, ради и са униформисаним припадницима полиције у циљу препознавања и борбе против радикализације.

3.1.1 Ниво безбједности грађана Босне и Херцеговине у погледу терористичких пријетњи и њихова сарадња са полицијом у циљу контроле и превенције опасности од тероризма

Безбједност грађана и безбједност државе налази се у зависном односу. Наиме, безбједност државе и грађана представља двије стране једне те исте ствари, а то је безбједност која се у суштини своди на безбједност човјека⁷⁰⁰. У вези с тим, сарадња грађана са полицијом је један од кључних фактора којим се у одређеној држави побољшава ниво безбједности. На основу резултата спроведеног истраживања видјећемо какво је стање у Босни и Херцеговини по овим питањима:

Табела 158. (Питање упућено грађанима) - *Безбједност грађана Босне и Херцеговине у погледу терористичких пријетњи је на највишем нивоу?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
апсолутно се слажем	28	14.0	14.0
слажем се	26	13.0	27.0
не слажем се	75	37.5	64.5
апсолутно се не слажем	19	9.5	74.0
не могу рећи – немам мишљење	52	26.0	100.0
Укупно	200	100.0	

Са наведеним питањем "Безбједност грађана Босне и Херцеговине у погледу терористичких пријетњи је на највишем нивоу" (табела 158.), од укупног броја испитаника

⁷⁰⁰ Јовичић, Д., Шетка, Г., *Организација и надлежност полиције*, Графомарк, Бања Лука, 2018. година, стр. 21.

(200 грађана), 28 испитаника (14%) се "апсолутно слаже", 26 испитаника (13%) се "слаже", затим највећи број њих, тачније 75 испитаника (37,5%) се "не слаже", 19 испитаника (9,5%) се "апсолутно не слаже", док су се њих 52 или 26% одлучила за опцију "не могу рећи – немам мишљење".

Табела 159. (Питање упућено полицији) - *Безбједност грађана Босне и Херцеговине у погледу терористичких пријетњи је на највишем нивоу?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
апсолутно се слажем	24	12.0	12.0
слажем се	59	29.5	41.5
не слажем се	84	42.0	83.5
апсолутно се не слажем	11	5.5	89.0
не могу рећи – немам мишљење	22	11.0	100.0
Укупно	200	100.0	

Приликом одговора на већ поменуто питање "Безбједност грађана Босне и Херцеговине у погледу терористичких пријетњи је на највишем нивоу" (табела 159.), од укупног броја испитаника (200 полицајаца), 24 испитаника (12%) се "апсолутно слаже" 59 испитаника (29,5%) се "слаже", даље, 84 испитаника (42%) се "не слаже", затим, 11 испитаника (5,5%) се "апсолутно не слаже", док су се 22 испитаника (11%) одлучила за опцију "не могу рећи – немам мишљење".

Овдје се јасно види да се већина грађана, а и полицијских службеника не слажу да је безбједност грађана Босне и Херцеговине у погледу терористичких пријетњи на највишем нивоу. Мишљења смо да је одговор на наведену констатацију оправдан из разлога што су се на територији Босне и Херцеговине спроводиле терористичке активности о чему свједоче и већ поменуте судске пресуде. Поред тога, већ смо констатовали да је Босна и Херцеговина у почетној фази процеса дерадикализације, што је по нашем мишљењу такође утицало на одговоре испитаника. Исто тако, мигрантска криза и долазак миграната у Босну и Херцеговину, је у великој мјери допринјео наведеном ставу испитаника. И као значајна чињеница која је по нашем мишљењу допринјела добијању наведених одговора од стране испитаника је дисфункционални државни апарат Босне и Херцеговине.

Табела 160. (Питање упућено грађанима) - *Сарадња полиције и грађана у Босни и Херцеговини у погледу контроле и превенције опасности од тероризма је на задовољавајућем нивоу?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
чврсто се слажем	11	5.5	5.5
слажем се	26	13.0	18.5
не слажем се	117	58.5	77.0
чврсто се не слажем	17	8.5	85.5

не могу рећи – немам мишљење	29	14.5	100.0
Укупно	200	100.0	

Даље, са питањем "Сарадња полиције и грађана у Босни и Херцеговини у погледу контроле и превенције опасности од тероризма је на задовољавајућем нивоу" (табела 160.), од укупног броја испитаника (200 грађана), 11 испитаника (5,5%) се "чврсто не слаже", 26 испитаника (13%) се "слаже", затим највећи број испитаника њих 117 или 58,5% се "не слаже", 17 испитаника (8,5%) се "чврсто не слаже", док њих 29 или 14,5% "не могу рећи – немају мишљење".

Табела 161. (Питање упућено полицији) - *Сарадња полиције и грађана у Босни и Херцеговини у погледу контроле и превенције опасности од тероризма је на задовољавајућем нивоу?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
чврсто се слажем	14	7.0	7.0
слажем се	55	27.5	34.5
не слажем се	104	52.0	86.5
чврсто се не слажем	14	7.0	93.5
не могу рећи – немам мишљење	13	6.5	100.0
Укупно	200	100.0	

Када је ријеч о истом питању "Сарадња полиције и грађана у Босни и Херцеговини у погледу контроле и превенције опасности од тероризма је на задовољавајућем нивоу" (табела 161.), од укупног броја испитаника (200 полицајаца), 14 испитаника (7%) се "чврсто слаже", 55 испитаника (27,5%) се "слаже", затим, највећи број испитаника 104 или 52% се "не слаже", 14 испитаника (7%) се "чврсто слаже", док се 13 испитаника (6,5%) одлучило за опцију "не могу рећи – немам мишљење".

И овдје се јасно види да се већина грађана, а и полицијских службеника не слажу са наведеном констатацијом. Мишљења смо да су одговори очекивани с обзиром да су грађани изгубили повјерење у полицију. Присуство таквог чињеничног стања огледа се у великом утицају политике на рад полиције, непрофесионалном поступању и криминалним активностима појединих полицијских службеника, запостављању пројекта "Рад полиције у заједници", терористичком дјеловању и благим казнама за извршиоце кривичних дјела тероризма и ненадлежност кантоналних полицијских структура Федерације Босне и Херцеговине за кривична дјела тероризма и сл. Утицај политике на рад полиције огледа се у постављању полицијских кадрова по критеријуму политичке подобности, често заобилазећи критеријуме компетенције и стручности. Непрофесионално поступање огледа се у цурењу информација и избјегавању спровођења истрага против политички подобних грађана који се налазе у криминалној зони. Такође, грађани су изгубили повјерење у полицију због криминалних активности и хапшења појединих полицијских службеника која су вршила различита кривична дјела за која су процесуирана (корупција, имовински деликти и сл.) што је било медијски пропраћено, чиме се изазвала велика забринутост

грађана, што се рефлектовало и на њихову сарадњу са полицијом по питању кривичних дјела тероризма. Поред тога, пројекат "Рад полиције у заједници" је веома запостављен, што се види прије свега по систематизацији броја РПЗ полицајаца у полицијским агенцијама и малим, готово занемарљивим предузетим активностима које обухвата "Рад полиције у заједници". Исто тако, због терористичког дјеловања појединих лица и изрицањем благих казни за њихове деликте грађани кривца проналазе искључиво у полицији, а не у правосудним органима. То је и разумљиво, јер је обичним грађанима видљивији рад полиције на терену, пошто је полиција та која врши хапшења, па се код грађана ствара осјећај да је полиција одговорна за брзо пуштање на слободу извршилаца кривичних дјела, самим тим и кривичних дјела тероризма, а не правосудни органи. И најзад, оно што је апсурдно и што угрожава сарадњу полиције и грађана јесте чињеница да кантонална полиција у Федерацији Босне и Херцеговине није надлежна за кривична дјела тероризма, што апсолутно негативно утиче на наведену сарадњу и борбу против тероризма уопште. Тиме је ускраћена заинтересованост униформисаних полицајаца да се баве квалитетном борбом против тероризма и прикупљањем квалитетних информација са терена, пошто сваки полицајац избјегава да себи ствара додатну активност и ради оно за шта није надлежан.

Табела 162. (Питање упућено грађанима) - *Грађани Босне и Херцеговине у великој мјери осјећају страх због могућих терористичких пријетњи?*

	Фреквенција	Процент	Кумулативни процент (%)
сасвим се слажем	24	12.0	12.0
слажем се	103	51.5	63.5
не слажем се	29	14.5	78.0
сасвим се не слажем	13	6.5	84.5
не могу рећи – немам мишљење	31	15.5	100.0
Укупно	200	100.0	

У погледу одговора на питање "Грађани Босне и Херцеговине у великој мјери осјећају страх због могућих терористичких пријетњи" (табела 162.), од укупног броја испитаника (200 грађана), 24 испитаника (12%) се изјаснило за опцију "сасвим се слажем", највећи број испитаника, њих 103 или 51,5% се изјаснило за опцију "слажем се", затим 29 испитаника (14,5%) се изјаснило за опцију "не слажем се", 13 испитаника (6,5%) се изјаснило за опцију "сасвим се не слажем", док се 31 испитаник (15,5%) изјаснио за опцију "не могу рећи – немам мишљење". Дакле, мишљења смо да су одговори испитаника очекивани, ако се има на уму да су се у прошлости на територији Босне и Херцеговине вршили терористички акти, о чему свједоче и поменуте судске пресуде. У прилог њиховим ставовима иде и чињеница која се огледа у постојању великог броја радикализованих лица на тлу Босне и Херцеговине.

3.1.2 Нека практична искуства страних земаља приликом спровођења превентивне полицијске дјелатност у циљу контроле и спречавања тероризма

У страним земљама, предузимају се одређене превентивне активности полиције које су од великог значаја за борбу против тероризма. Навешћемо неке од њих, те на основу спроведеног истраживања утврдити шта се по том питању ради у Босни и Херцеговини:

Предсједник Владе Норвешке након терористичких напада који су се десили 22. јула 2011. године је промовисао кохезију и реafirмисање демократских вриједности. Терористи настоје да утјерају страх јавности или њеним дијеловима како би привукли пажњу на себе и на своја незадовљства и циљеве, те да наметну своје захтјеве друштву и држави. Они желе да комуницирају путем напада и пропаганде која их окружује, њиховог посебног тумачења стварности и тога шта би требало учинити. Такви напади и поруке које шаљу могу имати врло раздоран утицај на друштво. Када идентитет починиоца није познат гласине се лако шире, а кривица одређује на основу стереотипа и предрасуда. Друштвене и државне власти у шоку могу претјерано реаговати, што је оно управо што терористи желе да постигну. У вези с тим, суштински аспект отпора тероризму за државне функционере и политичке лидере, посебно одмах након напада, јесте подстицање кохезије и солидарности друштва у борби против тероризма у циљу потврде привржености демократији и владавини права и одбацивања насиља и раздорних идеја и стереотипа⁷⁰¹. Овдје је важно напоменути да одржавање, консолидација и унапређење рада полиције у заједници на начине који побољшавају социјалну кохезију је важна стратегија за борбу против тероризма, посебно када законодавни режим ризикује да дође до подривања социјалне кохезије и отуђења заједница⁷⁰².

Јануара 2012. године, аустријско савезно министарство унутрашњих послова је у партнерству са Исламском заједницом Аустрије покренуло дијалог о разним питањима везаним за ислам и муслимане у Аустрији. Иницијатива се заснивала на приједлогу независне комисије стручњака које је министарство основало у јулу 2010. године у циљу спровођења националног акционог плана за интеграцију, Комисија је предложила своју помоћ у размјени мишљења и идеја између муслимана и државе. Током дијалога је формирано седам тематских радних група, а у 2012. години је одржано 50 састанака на којима је учествовало преко 100 стручњака, жена и мушкараца из исламске заједнице Аустрије, других организација цивилног друштва, академија и државних органа, укључујући органе за спровођење закона. Радне групе су овим редослиједом биле усмјерене на обуку имама, идентитет и интеграцију, друштвене вриједности и изазове, исламизам и исламофобију, улоге полова, државу и ислам, као и на ислам и на медије⁷⁰³.

Такође, Сјеверна Ирска излази из сукоба који карактеришу тензије између две главне заједнице-протестаната и католика, као и наставак употребе и подршке терористичких тактика од стране појединаца и група. Случај Сјеверне Ирске илуструје

⁷⁰¹ OSCE, *Спречавање тероризма и сузбијање насилног екстремизма и радикализације која води ка тероризму: Приступ кроз рад полиције у заједници*, Беч, 2014. година, стр. 74.

⁷⁰² Pickering, S. McCulloch, Wright-Neville, D., *Counter-terrorism policing: towards social cohesion*, Crime, Law and Social Change, Vol. 50, Issue 1-2, Springer, 2008. година, стр. 102.

⁷⁰³ OSCE, *Спречавање тероризма и сузбијање насилног екстремизма и радикализације која води ка тероризму: Приступ кроз рад полиције у заједници*, Беч, 2014. година, стр. 88.

како увођење рада полиције у заједници може бити дио холистичке стратегије за борбу против насилног екстремизма и радикализације која води у тероризам и јачање повјерења јавности унутар оквира заснованог на поштовању људских права и владавине права⁷⁰⁴.

У Сјеверној Ирској, основно начело које подржава оснивање полицијске службе је било да полиција мора поставити људска права у центар свих својих активности. Робусни механизми надзора, како унутрашњи тако и спољашњи, дају заједници и полицијским службеницима јасне смјернице о томе какви стандарди се очекују од полиције. Ово има пресудну улогу у повећању повјерења заједнице у полицију будући да је јавност свјесна да ће полицијски службеници који дјелују непрописно бити санкционисани. Полицијски службеници су истовремено заштићени од неоснованих оптужби⁷⁰⁵.

У Сјеверној Холандији се примјењује матрица интегрисаног управљања безбједношћу. Дакле, она представља алатку коју користе општински надлежни органи и полицијски службеници у заједници у Сјеверној Холандији, ради утврђивања, давања приоритета и ријешавања безбједносних питања у партнерству са заинтересованим странама у заједници⁷⁰⁶.

У Естонији, Финској и Холандији уведено је полицијско обраћање и сарадња са јавношћу путем друштвених медија. Дакле "виртуелни рад полиције у заједници" уведен је у септембру 2008. године од стране Полицијске управе у Хелсинкију ради обезбјеђивања присуства полиције, видљивости и обраћања преко Интернета и друштвених медија, укључујући преко Фејсбука и Мајкрософт месенџера. Данас постоје три полицијска службенка који отворено раде (на њиховим налозима на друштвеним мрежама налазе се њихова имена и слике) са пуним радним временом као виртуелни полицијски службеници у заједници. Њихова улога је да учине полицију приступачнијом на мрежи (*online*), да се баве превенцијом на мрежи, да његују осјећање сигурности међу интернет корисницима, као и да први реагују ако открију сумњиве криминалне радње на Интернету (нпр. дјечичја порнографија, злостављање, говор мржње). Њихово *online* присуство олакшава корисницима Интернета да траже информације о питањима везаним за полицију и могу да сарађују са неким корисницима Интернета са којима би било много теже успоставити контакт лицем у лице⁷⁰⁷.

У Шведској и Норвешкој спроводе се превентивни разговори полиције са младима изложеним ризику од насилног екстремизма и радикализације која води ка тероризму⁷⁰⁸.

---

⁷⁰⁴ Исто, стр. 93.

⁷⁰⁵ OSCE, *Preventing Terrorism and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism: A Community-Policing Approach*, Vienna, 2014. година, стр. 97-98.

⁷⁰⁶ Исто, стр. 110-111.

⁷⁰⁷ Исто, стр. 123-124.

⁷⁰⁸ Уколико посматрамо већ поменуте активности Аскера, Ратне зоне Игман, Црне муње и сл., можемо да кажемо да полицијске агенције у Босни и Херцеговини из превентивних разлога треба да прате њихов рад и да благовремено спријече њихово дјеловање које тренутно представља потенцијалну терористичку пријетњу. Овдје је неопходно да се по угледу на друге развијене земље обаве разговори са руководиоцима поменутих субјеката и да се види у ком правцу они размишљају, те да им се укаже на могуће последице њиховог криминалног понашања. Овим приступом се таквим лицима указује да је полиција стално присутна, да се прати њихов рад, што у великој мјери може да осујети њихове потенцијалне екстремистичке и терористичке намјере. Такође, полиција треба свакодневно да обавља разговоре са дјецом која учествују у тим камповима, како би се добиле корисне информације о њиховом раду, као и да се у тој интеракцији, квалитетним савјетима утиче на њих да не прихватају екстремизам, како њихове активности не би представљале неко од кривичних дјела тероризма. Том приликом полицијски службеници треба да у свом обраћању фаворизују заштиту људских права и слобода, да промовишу религијску и националну равноправност, мир и заједнички

Наиме, Безбједносна служба Националног полицијског одбора Шведске и Безбједносна служба Норвешке заједно са обичном полицијом обавља разговоре на добровољној бази са појединцима, често адолесцентима који су под ризиком да су увучени у активности које представљају пријетњу по безбједност. Они који су позвани на те разговоре не сумњиче се за било какав злочин. Ти разговори су дио посла на превенцији и намјењени су давању информација о текућем законодавству и потенцијалним ризицима којима појединци могу бити изложени ако наставе са одређеним активностима. То може обухватити разговоре са појединцима ради одбацивања погрешних информација. Понекад се разговори обављају и са члановима породице оних појединаца који се налазе под ризиком да буду увучени у активности које представљају пријетњу по безбједност, будући да рођаци имају више утицаја. Ови разговори су осмишљени као први корак за оне појединце који желе да напусте кругове који промовишу насиље⁷⁰⁹.

Такође, важно је напоменути да од 2008. године, Полицијска управа у Дијабакару (Турска) организује седмодневне љетње кампове, чиме је обухваћено више од 3000 младих. Тема ових кампова је "Откријте своју земљу". Стручна лица у камповима су припадници полиције, као и државни органи надлежни за омладину, образовање и здравство. Циљ кампова је промовисање осјећаја припадности, држављанства и поноса када је у питању културно богатство и различитост турског друштва. Иницијатива се ослања на спорт, умјетничке активности и забаву и позитивну интеракцију са државним службеницима и вршњацима, у циљу ријешавања питања као што су инклузија и једнаке могућности, заједнички живот и поштовање правила, тимски рад и развијање повјерења у људе из различитих средина, стицање нових вјештина и самопоуздања⁷¹⁰.

У Њемачкој је основано Друштво за демократску културу (ZDK) и оно представља организацију цивилног друштва и НВО мрежа у Њемачкој која ради на промовисању демократских вриједности и људских права против насиља и екстремизма. Њен фокус обухвата све видове екстремизма. Она спроводи истраживања и анализе, даје научне савјете и пружа савјетодавне услуге општинама, другим државним органима, другим организацијама цивилног друштва и предузећа које су везане за питање екстремизма и насиља⁷¹¹.

У Босни и Херцеговини пројекат "Рад полиције у заједници" је веома запостављен, што се свакако рефлектује и на борбу против тероризма. Босна и Херцеговина би требала да у пуном капацитету примјењује поменути пројекат и да користи наведена страна

суживот свих људи који живе на тлу Босне и Херцеговине без обзира на вјеру, расу и националност. Поред тога, неопходно је исти такав разговор обавити и са родитељима те дјеце, с тим да се од њих захтијева да се активно укључе у васпитање и образовање своје дјеце и да помогну полицији и другим државним органима у погледу њиховог одвраћања од потенцијалне радикализације и терористичког дјеловања. У ову активност треба да се укључи и држава, која би финансијски подржала спровођење различитих пројеката у погледу спречавања радикализације дјеце по угледу на друге развијеније земље. Рецимо, држава би могла да организује одређене седмодневне или десетодневне кампове едукативног и спортског карактера у природи, гдје би се велики број дјеце различите вјере и националности, као и дјеце која учествују у поменутим војним обукама кроз заједничко дружење, едуковао у погледу спречавања радикализације, заштите људских права и слобода, гдје би се промовисао мир и њихов заједнички суживот. Поред наведеног, потребно је да се и у школама од стране полицијских службеника у партнерству са другим субјектима који могу да дају свој допринос, спроводе различита предавања на поменути тему.

⁷⁰⁹ OSCE, *Spriječavanje terorizma i suzbijanje nasilnog ekstremizma i radikalizacije koji vode ka terorizmu: Pristup kroz rad policije u zajednici*, Већ, 2014. година, стр. 145.

⁷¹⁰ Исто, стр. 148.

⁷¹¹ Исто, стр. 166-67.

искуства у погледу борбе против тероризма. На основу горе наведених примјера јасно се види да униформисана полиција у европским државама активно предузима превентивне мјере усмјерене ка категоријама становника који могу бити мета радикализације. Наведене мјере се у Босни и Херцеговини не спроводе (или се спроводе крајње изузетно и несистематски и само у мањем броју средина). Позитивни примјери превентивне европске полицијске праксе, требало би да буду стратешки путоказ и полицији Босне и Херцеговине (на цијелој територији) у осмишљавању и имплементацији превентивних програма спречавања радикализације, спровођења дерадикализације и превенције тероризма.

3.2 Оперативни полицијски рад у контроли и сузбијању тероризма

Анализа извршених кривичних дјела савременог криминалитета, нарочито оних тежих, као што су и кривична дјела тероризма, указује на све већу стручност, професионалност и перфидност њихових учинилаца. Све то намеће потребу друштву да се на прави начин организује како би надлежни органи били у ситуацији да се успјешно супротставе различитим облицима терористичког дјеловања⁷¹².

Дјелатност органа унутрашњих послова одвија се најчешће по њиховој сопственој иницијативи и произилази из овлашћења које им даје *Закон о кривичном поступку* у погледу откривања кривичних дјела и њихових учинилаца, гдје том приликом предузимају низ оперативно-тактичких мјера и радњи. Примјеном ових мјера и радњи долази се до значајних сазнања о кривичном дјелу и учиниоцу, која имају карактер криминалистичке оперативне информације⁷¹³. Оперативни рад усјмерен на прикупљање информација о конкретном предмету, подразумјева бројне, временски усклађене кораке које треба предузети да би се дошло до циља. Дакле, то захтијева координацију и сарадњу већег броја људи и организационих јединица⁷¹⁴.

У циљу ефикасног откривања, разјашњавања и доказивања кривичних дјела тероризма, полиција, у оквиру криминалистичких метода, предузима разне криминалистичко-тактичке, криминалистичко-техничке радње и мјере, истражне (доказне) радње, специјалне истражне технике које су предвиђене одредбама *Закона о кривичном поступку*, под називом посебне истражне радње, као и посебне оперативне методе (оперативне везе), које су садржане у Инструкцији министра за унутрашње послове и који се предузимају по посебном поступку⁷¹⁵.

Према својој садржини, оперативна дјелатност се састоји у предузимању мјера за откривање кривичних дјела тероризма, откривању и фиксирању трагова и предмета кривичних дјела тероризма; у предузимању мјера за проналазак учинилаца кривичних дјела тероризма и спречавање њиховог бјекства или сакривања, као и њихово проналажење и хватање; и у прикупљању свих обавјештења која би могла бити од користи

---

⁷¹² Вид. Бошковић, М., Матијевић, М., *Криминалистика оператива*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2007. година, стр. 13.

⁷¹³ Симоновић, *Нав. дјело*, стр. 108.

⁷¹⁴ Ђурђевић, З., Радовић, Н., *Криминалистика оператива*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2015. година, стр. 59.

⁷¹⁵ Бошковић, М., Матијевић, М., *Криминалистика оператива*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2007. година, стр. 13.

за успјешно вођење кривичног поступка⁷¹⁶. У вези с тим, може се рећи да је значај правилног спровођења оперативно-тактичких радњи и мјера у процесу проналажења криминалистичких информација (будућих доказа) велики, а за успјешно вођење криминалистичке обраде, односно истраге и разоткривање учинилаца кривичних дјела тероризма и изрицање истините судске одлуке неријетко и пресудан⁷¹⁷.

Даље, веома је важно утврдити правни основ оперативног рада, поготово што се у појединим ситуацијама могу примјенити посебне оперативне методе које могу да угрозе људска права и слободе. *Закон о кривичном поступку*, *Закон о унутрашњим пословима*, као и подзаконски акти, на првом мјесту *Инструкција министра унутрашњих послова* и *Правилник о начину вршења послова службе јавне безбједности* дају овлашћење органу унутрашњих послова да предузимају горе наведене мјере и радње у циљу ефикасног откривања, разјашњавања и доказивања кривичних дјела тероризма⁷¹⁸.

Предмет оперативног рада се отвара када квалитет и квантитет информација захтијева провјеравање расположивих и прикупљање нових информација примјеном оперативно тактичких и техничких мјера и радњи у оквиру оперативне обраде, обавјештајног истраживања или оперативне акције. Он се одређује селекцијом, анализом и синтезом различитих чињеница до којих се дошло прикупљањем и проучавањем оперативног материјала. Приједлог за отварање предмета садржи и приједлог за заштиту предмета. Након одобрења приједлога да се отвори предмет оперативног рада, предмет се заводи у Регистру предмета. У исто време отвара се и Досије предмета у који се улаже сав оперативни материјал повезан са предметом. У зависности од расположивих информација које произилазе из прикупљеног оперативног материјала у односу на предмет биће отворено обавјештајно истраживање, оперативна обрада или оперативна акција. Без отвореног предмета оперативног рада наведени облици оперативног рада се не могу отворити, односно предузети мјере и радње у оквиру њих. Предметом оперативног рада може бити задужена једна или више организационих јединица, уз напомену ко је носилац рада на предмету⁷¹⁹.

Да би се скратило вријеме потребно за реализацију оперативног рада неопходно је имати план рада. Планови рада су од суштинске важности, јер дају приказ активности које се желе предузети у циљу прикупљања релевантних информација за поступак доказивања. Плановима се обезбјеђује рационалност јер се њим смисаоно, садржајно, временски и просторно операционализују све мјере и радње усмерене на прикупљање информација⁷²⁰.

Планирање оперативног рада мора стално да се развија и усавршава и у том смислу традиционални приступ у планирању који се заснива на реактивном концепту не може да доведе до жељене ефикасности у спречавању, откривању и доказивању кривичних дјела тероризма. Суштина реактивног концепта планирања јесте да полиција реагује тек након извршеног терористичког акта, које се посматра као изоловани феномен, без довођења у везу са социјалним и другим факторима који формирају услове и узроке поновног

---

⁷¹⁶ Вид. Водинелић, В., *Криминалистика*, Завод за уџбенике и наставна средства Београд, 1996. година, стр. 40.

⁷¹⁷ Вид. Симоновић, Пена, *Нав. дјело*, стр. 120.

⁷¹⁸ Бошковић, Матијевић, *Нав. дјело*, стр. 24.

⁷¹⁹ Ђурђевић, Радовић, *Нав. дјело*, стр. 59.

⁷²⁰ *Исто*, стр. 60.

терористичког дјеловања од стране истог или неког другог лица⁷²¹. Према томе, не може дати одговарујуће резултате оно планирање које је усмјерено непосредно према учиниоцима и то након што су извршили неки облик кривичног дјела тероризма. Из тог разлога се постепено напушта концепт реактивног приступа у планирању цјелокупне криминалистичке дјелатности, па и у планирању криминалистичкооперативних радњи и мјера, с тенденцијом прихватања и развоја проактивног концепта планирања, тј. проактивне стратегије у супротстављању кривичним дјелима тероризма⁷²². То је и разумљиво, када су у питању кривична дјела тероризма, јер не можемо процес радикализације и све оно што је претходило вршењу кривичног дјела тероризма (услови, узроци и сл.) одвајати од самог терористичког чина, поготово сада када су неке припремне радње окарактерисане као засебна кривична дјела, ако желимо да се на квалитетан начин боримо против ове врсте кривичних дјела.

Када се стекну услови да се предмет оперативног рада затвори, предлог за затварање, уз одобрење се уписује у Регистар предмета. У циљу ефикасног праћења криминалитета из области која се односи на тероризам све прикупљене информације обрађују се од стране оперативне аналитике⁷²³.

3.3 Стратегијска анализа и стратегијски приступ тероризму

Основу криминалистичког стратегијског планирања чини стратегијска анализа. Криминалистичка стратегијска анализа има следеће циљеве: идентификовање криминала и криминогених фактора, испитивање и остваривање стратегијских могућности дјеловања, вршење анализе постојећих тактичких концепата полицијске и истражне криминалистичке праксе на вишем нивоу међусобних веза и односа како би се на основу тога оптимизовала и формулисала криминалнополитичка, полицијска и криминалистичка стратегија. По једном другом схватању циљ стратегијске анализе је да се утврде везе између криминала (кривичних дела), удружења и група криминалаца, индивидуална улога појединих субјеката у криминалној активности, узајамна веза између кривичних дјела и других фактора као на примјер локација, запосленост, методе комуникације, путеви кретања новца на појединим банковним рачунима и сл. Стратегијска анализа и планирање полази од три основна питања: "гдје смо сада? гдје желимо бити? како доћи до тога?" и састоји се од неколико корака: прибављање релевантних и поузданих информација, анализа, синтеза, тражење и избор алтернатива, вредновање и прогноза, обликовање концепта⁷²⁴.

Предмет стратегијске анализе криминалитета укључује анализу квоте криминалитета, поврат у виктимизацији, утврђивање жаришних тачака и карактеристике околине које могу утицати на извршење кривичног дјела. Поред тога, резултати стратешке анализе допринесе изналажењу најадекватнијег модела организације полиције имајући у виду дугорочне трендове криминалитета (пројекција потребних кадрова, број и профил за

---

⁷²¹ Вид. Симоновић, Б., *Нове методе криминалистичког планирања*, Безбедност, број 5, Београд, 2002. година, стр. 24-25.

⁷²² Вид. Бошковић, Матијевић, *Нав. дјело*, стр. 24.

⁷²³ Вид. Ђурђевић, Радовић, *Нав. дјело*, стр. 59.

⁷²⁴ Симоновић, Б., *Нове методе криминалистичког планирања*, Безбедност, број 5, Београд, 2002. година, стр. 26-27.

свако подручје). Гвин са сарадницима овај сегмент издваја као посебну врсту анализе, анализу полицијског рада, операција (*Police Operations Analysis*). Предмет анализе је сагледавање политике рада и праксе организационих јединица полиције, укључујући расподјелу кадрова, материјалних и других ресурса, географски, организационо, и временски. Циљ је утврдити да ли наведени начин рада обезбеђује потребну ефикасност⁷²⁵.

Стога, основни услов за успјешну криминалистичку дјелатност у борби против тероризма јесте посједовање аналитичких служби које се баве стратегијском анализом свих појава на унутрашњем и спољњем плану које могу бити у вези са тероризмом на директан или индиректан начин. Стратегијска анализа захтијева, као претходни услов, постојање специјализованих служби, као и друге начине прикупљања стратегијско-политичких и оперативних информација. Такође, неопходан услов за вршење стратегијских анализа у погледу тероризма као друштвено опасне појаве, или оперативних анализа поводом извршења конкретних терористичких аката јесте посједовање база релевантних података. Данас су те базе компјутеризоване са софтверским могућностима упоредних анализа на основу задатих појмова или кључних ријечи. Да би се откриле терористичке групе, идентификовали њихови чланови, логистика, тајни канали, извори и начини финансирања, намјере и планови акција, користе се методи из репертоара сузбијања организованог криминалитета. И овдје се, за све полиције свијета, појављује проблем убацивања и контроле затворених група људи (нпр. национал-сепаратистичких или вјерско-фанатичних терористичких организација)⁷²⁶.

У вези с тим, дјелотворна борба против тероризма захтијева свеобухватан стратегијски приступ, који се ослања на широк спектар мјера и политика. Стратегијски приступ у борби против тероризма често обухвата неколико циљева, који се односи на различите хронолошке фазе у настанку тероризма. Ови циљеви се уопштено могу категоризовати на следећи начин: спречавање да жене и мушкарци постану терористи; пружање могућности и подршке појединцима који су на путу да се укључе, или су већ укључени у насилни екстремизам и радикализацију која води ка тероризму, да напусте тај пут; ускраћивање лицима за која се сумња да су терористи подршке и средстава која су им потребна да би се организовала, испланирала или извршила напад; припрема за терористичке нападе и заштита од тих напада, у циљу смањења рањивости потенцијалних мета, а посебно кључне инфраструктуре; гоњење лица осумњичених за тероризам у циљу њиховог лишења слободе и привођења правди; реаговање на терористичке нападе примјеном сразмјерних мјера у циљу ублажавања дејства таквих напада и пружања помоћи жртвама. Државе имају обавезу да пруже заштиту од терористичких аката, а то захтијева да ставе посебан нагласак на спречавање тероризма. Наиме, то се одразило у њиховим међународноправним и политичким обавезама. Дакле, важно је поменути Глобалну стратегију Уједињених нација која посебно дефинише свеобухватни приступ борби против тероризма, гдје смо у претходном тексту указали и навели шта обухвата. Поред ње, у том контексту важно је поменути и резолуције Савјета безбједности Уједињених нација 1373 (2001. година) и 1456 (2003. година), на које смо такође указали у претходном тексту⁷²⁷.

Стратешка анализа и стратешки приступ у погледу борбе против свих врста

⁷²⁵ Ђурђевић, Радовић, *Нав. дјело*, стр. 184.

⁷²⁶ Уп. Симоновић, Пена, *Нав. дјело*, стр. 677-678; Симоновић, *Нав. дјело*, стр. 661-662.

⁷²⁷ OSCE, *Preventing Terrorism and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism: A Community-Policing Approach*, Vienna, 2014. година, стр. 30-32.

криминалитета, а уједно и тероризма има велики значај, на шта указује и професор Симоновић, који истиче да: "Промене не треба чекати. Не смемо допустити да нас промене изненаде. Не смемо их дочекати неспремни. Промене треба предвиђати, антиципирати, имати припремљена решења за оно што нам се сада дешава, или што ће нам се десити у перципираној будућности. Сврсисходна логика размишљања у овом новом добу захтева другачији приступ"⁷²⁸.

Рад полиције у заједници је веома квалитетан стратешки приступ у погледу борбе против тероризма који се успјешно примјењује у многим савременим земљама⁷²⁹. Код нас то није случај и у последње вријеме се овом приступу придаје мали значај, чак је и институционално укинута примјена наведеног концепта. На примјер, у Министарству унутрашњих послова нема више организационе јединице која се бавила питањем Рада полиције у заједници, а укинута је и радно мјесто РПЗ полицајац⁷³⁰.

Дакле, из свега наведеног се јасно види колики је значај стратешке анализе и стратешког приступа у борби против тероризма. Овим институтима се на један квалитетан начин, спремно дочекују и предупредују могуће терористичке активности.

3.4 Криминалистичко-обавјештајни рад у супротстављању тероризму

Криминалистичко-обавјештајна дјелатност представља неопходан облик криминалистичко-превентивне дјелатности у области сузбијања тероризма⁷³¹. Овај облик полицијског рада, вођен обавјештајним информацијама (*Intelligence-led policing*) како се још назива у иностраној литератури нови је модел који је последњих година постао један од основних инструмената у сузбијању најтежих облика криминалитета, па и кривичних дјела тероризма⁷³².

Криминалистичко-обавјештајни рад заснива се на идеји да се у свакодневни полицијски рад (нпр. полицијске станице) уведе пракса да полицијски руководиоци (полицијски менаџмент) доносе одлуке које се темеље на претходно прибављеним обавјештајним информацијама (*Intelligence-led policing*). Ријеч је о сложеном систему који полази од неколико битних премиса: полицијски руководиоци (менаџери) на свим нивоима

---

⁷²⁸ Симоновић, Б., *Стратешки приступ криминалистичке полиције у контроли криминала: међународни прописи, појмовно одређење, неки изазови имплементације*, Зборник радова, Криминалистичко форензичка истраживања, Бања Лука, 2011. година, стр. 27.

⁷²⁹ Рад полиције у заједници (Community policing) је филозофија и организациона стратегија која промовише ново партнерство између грађана и њихове полиције. Она је базирана на премиси да и полиција и заједница морају да раде заједно као равноправни партнери да би идентификовали, одредили приоритете и ријешили актуелне проблеме као што су криминал, дроге, страх од криминала, социјални и физички облици нереда (*disorder*), и све врсте пропадања сусједства, са циљем побољшања свеукупног квалитета живота у регији. Вид. Симоновић, Б., *Рад полиције у заједници*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2006. година, стр. 2.

⁷³⁰ Вид. (<http://www.mup.vladars.net/index.php?vijest=policija&vrsta=uprava-policije>), 14. 02. 2020. година.

⁷³¹ Матијевић, М., Митровић, Д., *Криминалистичко оперативна дјелатност полицијских агенција у спречавању тероризма*, Кривичноправни инструменти супротстављања тероризму и другим кривичним дјелима насилничког карактера, Теслић, 2016. година, стр. 232.

⁷³² Вид. Симоновић, Б., Митровић, Д., *Сарадња у оквиру криминалистичког обавјештајног рада*, Зборник радова, Међународна и национална сарадња и координација у супротстављању криминалитету, Интернационална асоцијација криминалиста, вол. 3, бр. 1, Бања Лука, 2010. година, стр. 199.

(почевши од локалног па до националног) треба да имају квалитетне податке, односно добру информациону основу за доношење квалитетних одлука у вези са ангажовањем полицијских ресурса и ријешавање задатака; потребно је формирати систем прибављања сирових података, затим анализу података како би се формирала нова информациона вриједност, као и достављање обрађених информација оним руководиоцима којима оне могу да буду од значаја за доношење одлука; и добру техничку основу за остваривост система у пракси представљају софистициране компјутерске базе података, компјутерски софтвери за анализу и могућности сравања података⁷³³. Овај концепт се објашњава из оперативне перспективе, илуструјући његову повезаност са полицијским радом у заједници. Штавише, обрађују се критична питања, од етике до одговорности службеника до улоге заједнице у обавештајној функцији⁷³⁴.

Обавјештајно-информативни рад је веома значајан услов за прикупљање података који ће бити предмет стратегијске анализе. Подаци који служе за стратегијску анализу и процјену угрожености од тероризма могу бити општи и служе за анализу глобалних политичких догађаја у земљи и иностранству; анализу терористичких аката у свијету; размјену података са полицијама иностраних земаља; о општим методама финансирања и повезивања терористичких организација у свијету. Посебно су значајни оперативни подаци о активностима лица, група, организација, за које постоји сумња да имају директну или индиректну везу са терористима или појединим терористичким групама, или пак да се одређена лица баве појединим формама организованог криминала које би могле да буду у вези са тероризмом. У односу на та лица или групе примјењује се оперативна контрола и криминалистичка информативна дјелатност⁷³⁵.

Овдје је потребно направити разлику између појмова податак и информација. Дакле, податак представља чињеницу или догађај који је погодан за интерпретацију, а самим тим и комуникацију међу људима, док је информација значење које се односи на податак или скуп података у неком контексту⁷³⁶.

Обавјештајни криминални подаци добијају се у процесу прикупљања, евалуације, процјене и анализе необрађених података из различитих извора. Ови извори се везују за природу злочина, начин на који криминалци послују и на који су организовани, вријеме и мјесто гдје су злочини почињени и профил и идентитет жртава. Много информација се може добити из отворених извора, док друге врсте информација могу бити повјерљиве или добијене на прикривен начин (нпр. употребом специјалних истражних техника). Да би били законити, обавјештајни подаци се морају прикупљати, чувати, обрађивати, дистрибуирати и користити строго у складу са националним законима и међународним стандардима људских права⁷³⁷.

Према Ратклифу, криминалистичко-обавјештајна дјелатност увијек има три присутне одреднице које он означава са три "И": *Interpret-Influence-Impact*⁷³⁸. Прво "И"

---

⁷³³ Исто, стр. 200.

⁷³⁴ Carter, D., *Law Enforcement Intelligence: A Guide for State, Local, and Tribal Law Enforcement Agencies*, School of Criminal Justice Michigan State University, 2004. година, стр. vi.

⁷³⁵ Уп. Симоновић, Пена, *Нав. дјело*, стр. 677-678; Симоновић, *Нав. дјело*, стр. 662.

⁷³⁶ Ђурђевић, Радовић, *Нав. дјело*, стр. 77.

⁷³⁷ OSCE, *Preventing Terrorism and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism: A Community-Policing Approach*, Vienna, 2014. година, стр. 83.

⁷³⁸ Ratcliffe, J., *The Effectiveness of Police Intelligence Management: A New Zealand Case*, Police Practice and Research, vol. 6, no. 5, Routledge, 2005. година, стр. 439.

(*Interpret*) означава да је потребно да се прикупе и анализирају подаци, као и да се на основу њих интерпретира криминално окружење, поједини његови сегменти, или поједине чињенице које су од значаја за разумијевање криминалне појаве, у овом случају тероризма. Овај процес је веома сложен, пошто он подразумева да најприје неко спроведе активности на терену у циљу прикупљања релевантних података, а потом неко други да их унесе у систем, процесуира и среди, обави њихову анализу и на крају их дистрибуира полицијском руководиоцу коме су они неопходни за доношење полицијских одлука. Друго "I" (*Influence*) значи да обавјештајни персонал мора да има капацитет и способност да утиче на оне који доносе одлуке, односно да обрађени и сређени подаци могу да изврше утицај на полицијског руководиоца, да га убиједе да њихове анализе узму у разматрање приликом доношења полицијске одлуке. Наиме, овдје се очекује да у основи полицијских одлука треба да буду и резултати анализа до којих се дошло у оквиру криминалистичко-обавјештајног рада и аналитичког процеса. И треће "I" (*Impact*) означава утицај тј. да онај полицијски руководиоца који располаже са криминалистичко-обавјештајним анализама може да донесе одлуку којом ће на квалитетно бољи начин повратно да дјелује на криминално окружење, чиме се затвара круг. У науци се истиче да трећи елемент фокусира своју пажњу на излазе (*outcomes*), тј. на резултате⁷³⁹.

Појам "обавјештајни подаци" може имати негативну конотацију у друштву или међу одређеним заједницама. Ово је вјероватније случај када се вјерује да полиција у прошлости није поступала примјерено. Важно је имати на уму да већина обавјештајних података није добијена тајним средствима, већ су добијени из информација отвореног типа. Пружање обавјештења јавности у том смислу, као и могуће објављивање политика које регулишу како полиција и обавјештајне службе добијају или користе обавјештајне податке, може помоћи у отклањању гласина и неспоразума⁷⁴⁰.

Интеракција између полиције и јавности може бити важан извор информација за обраду обавјештајних података и тиме усмјеравати полицијске акције како на локалном, тако и на националном нивоу. Чланови јавности се могу охрабривати да предоче полицији своје проблеме у смислу личне безбједности или безбједности заједнице, да размјене своја виђења одређеног питања криминала, те да пријаве сваку сумњиву активност. Требало би обезбједити механизме за очување повјерљивости информација као што су анонимне телефонске линије како би људи остали анонимни. Напори у овом смислу, међутим, не би требало да преувеличавају природу опасности или је повезују са одређеним групама, јер то може бити контрапродуктивно и довести до прекомјерног извјештавања о појединцима који припадају одређеним групама те створити неповјрење у заједницама⁷⁴¹.

Информације прикупљају агенције за спровођење закона из различитих извора, од којих су неки рутински (нпр. испитивање оперативних база података и система за евидентирање криминала), а неки се јављају добровољно (нпр. од стране јавности, информатора или домаћих или страних агенције за спровођење закона). Ове агенције за спровођење закона имају обавезу да предузму кораке како би спријечиле штету онима који

---

⁷³⁹ Harfield, C., Harfield, K., *Intelligence, Investigation, Community and Partnership*, Oxford University Press, 2008. година, стр. 114. Преузето: Симоновић, Б., Митровић, Д., *Сарадња у оквиру криминалистичког обавјештајног рада*, Зборник радова, Међународна и национална сарадња и координација у супротстављању криминалитету, Интернационална асоцијација криминалиста, вол. 3, бр. 1, Бања Лука, 2010. година, стр. 201.

⁷⁴⁰ OSCE, *Спречавање тероризма и сузбијање насилног екстремизма и радикализације која води ка тероризму: Приступ кроз рад полиције у заједници*, Беч, 2014. година, стр. 95.

⁷⁴¹ Исто, стр. 95-96.

дају информације о активностима које су повезане са тероризмом, што је утврђено обавезама ОЕБС-а и међународним законом о људским правима⁷⁴².

Међутим, овдје треба бити опрезан из разлога што сам начин прикупљања информација може угрозити односе између полиције и заједнице. На примјер, Њујоршка полиција (*NYPD*) је покренула, као дио својих напора у борби против тероризма, тајну операцију прикупљања обавјештајних података којима се посебно циља на људе који су муслиманске вјере или поријеклом воде са Блиског истока или Југоисточне Азије. Ова операција је преваходно укључивала полицајце у цивилу који припада етничкој мањини и имају стручно познавање језика, као и доушнике на 262 идентификованих локалитета заједница као што су џамије, ресторани, кафићи. Полицијски службеници су били задужени да саслушају разговоре, посматрају интеракције међу члановима заједнице и активно се укључе у неке од њих. Медији су ову операцију открили и пријавили, што је изазвало напету јавну расправу о контроверзној природи иницијативе. Након што је прво негирала постојање операције, Њујоршка полиција ју је коначно признала и неки њени полицијски службеници су били дужни да свједоче пред надзорним одбором националног законодавног тијела, Конгресом Сједињених Америчких Држава. Званична документа о операцији коју су медији добили и објавили, те касније изјаве представника Њујоршке полиције, потврдиле су да су полицајци у цивилу прислушкивали чланове заједнице без разумних индикација на то да су починили неко лоше дјело. Наводно је Њујоршка полиција скупила информације о сваком ресторану одређене етничке групације и свом удружењу муслиманских студената. Наводно су чак отворили досје без доказа да је злочин почињен или био планиран према имаму који је прихватио партнерство са полицијом, пожелио им добродошлицу у својој џамији и јавно говорио против тероризма. Ово откривање информација је подстакло оптужбе од стране чланова заједнице, адвоката за људска права и чланова Конгреса да је Њујоршка полиција шпијунирала муслимане и угрожавала њихова права употребом дискриминаторног етничког профилисања и тактика заробљавања. Муслимански лидери су одлучили да бојкотују функције организоване од стране њујоршких власти. Неки активисти из заједнице су започели кампању позивања чланова заједнице да више не сарађују са полицијом. Чланови заједнице се одржали демонстрације против Њујоршке полиције како би отказали операцију. Представници других полицијских агенција у Сједињеним Државама такође су оштро критиковали операцију због подривања година труда за изградњу повјерења и партнерства између муслимана и власти, као и због спречавања тероризма. Виши комадант Њујоршке полиције одговоран за одјељење задужено за ову контраверзну обавјештајну операцију, признао је у судском саопштењу да, колико је њему познато, ова операција никада није прикупљала било какве трагове који се односе на тероризам. Иако је законитост ове операције још увијек спорна, нанијела очигледну штету повјерењу и потенцијалу за партнерство између полиције и сектора јавности. Ово такође указује на могуће недостатке ефикасног надзора обавјештајних операција како би се обезбједило поштовање људских права⁷⁴³.

Када је у питању криминалистичко-обавјештајна дјелатност у Босни и Херцеговини можемо рећи да је она у последње вријеме не само по питању тероризма, већ по свим другим питањима, мало запостављена. То се види на основу самог укидања СОС полицајца

⁷⁴² OSCE, *Human Rights In Counter-Terrorism Investigations*, A Peactical Manual For Law Enforcement Officers, Warsaw, 2013. година, стр. 21-22.

⁷⁴³ OSCE, *Нав. дјело*, стр. 109-110.

у систематизацијама полицијских агенција у Босни и Херцеговини. Постоје рецимо одређене организационе јединице које се у оквиру својих редовних послова баве успутно и криминалистичко-обавјештајним радом, али то у суштини није довољно. У вези с тим, јавља се потреба увођења криминалистичког-обавјештајног модела који се већ помало почео примјењивати у земљама окружења (на примјер Србија).

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Тероризам је негативна друштвена појава која привлачи велику пажњу јавности због свог манифестовања и последица које производи по свако друштво, укључујући и Босну и Херцеговину. Свака држава настоји да се у што квалитетнијој мјери супротстави свим видовима терористичког дјеловања. У вези с тим, пројектована је ова докторска дисертација под називом "Стратешки и правни аспекти контроле тероризма с посебним освртом на Босну и Херцеговину", чији предмет истраживања одређује насловљена тема гдје се настоји пронаћи адекватан начин како се нормативно, институционално, стратешки и оперативно борити против те реалне пријетње по безбједност Босне и Херцеговине. При реализовању наведеног, пошло се од неких хипотетичких ставова и то: *Законска регулатива која се односи на борбу против тероризма у Босни и Херцеговини је у великој мјери усклађена са међународним, глобалним, стратешким и еуро-атланским документима; Процес дерадикализације у Босни и Херцеговини је тренутно у почетној фази; Законска регулатива која регулише надлежности полицијских агенција у Босни и Херцеговини у погледу кривичног дјела тероризма није у потпуности прилагођена поменутим агенцијама, што понекад доводи до преклапања и сукоба надлежности између њих; Институционална сарадња у супротстављању тероризму у Босни и Херцеговини није на задовољавајућем нивоу; Босна и Херцеговина има квалитетну сарадњу са међународном заједницом, Европском унијом и земљама из региона у погледу борбе против тероризма; Контролу финансијских токова терориста отежава постојећа законска регулатива; и Сарадња између полиције и грађана у Босни и Херцеговини у погледу контроле и превенције тероризма није на задовољавајућем нивоу.* Теоријским, временским, просторним и дисциплинарним одређењем предмета истраживања стекли су се услови за његову реализацију с циљем утврђивања квалитета и ефикасности стратешке, нормативне, институционалне и оперативне борбе против тероризма, којим се угрожава безбједност Босне и Херцеговине. Научни значај овог истраживања огледа се у добијању нових сазнања о значају и доприносу стратешких и правних аспеката контроле тероризма. Структура главног дијела рада определијелила је основну (општу) хипотезу: *"Стратешки и правни аспекти контроле тероризма у Босни и Херцеговини одређени су природом терористичких пријетњи које угрожавају државу (и грађане); усвојеним и имплементираним међународним нормама и стандардима контроле тероризма; сложености државне заједнице Босне и Херцеговине; правним оквиром Босне и Херцеговине; капацитетом и оспособљеношћу институција Босне и Херцеговине надлежних за контролу и сузбијање тероризма; сарадњом и размјеном информација о терористичким пријетњама на међународном, међуентитетском и ентитетском нивоу".* На основу добијених резултата истраживања, те њихове пажљиве анализе дошли смо одређених закључака у оквиру којих су наведене и одређене препоруке и то:

1. Тероризам као негативну друштвену појаву, веома је тешко дефинисати. Разлог за то јесте постојање двоструких аршина и различитих интереса (најчешће економских и политичких) водећих свјетских држава. Дакле, проблем тероризма се третира на онакав начин како појединим земљама које представљају ауторитет у свијету одговара у датом тренутку. Такође и међународна заједница функционише на истом принципу и своју глобалну политику креира онако како одговара великим силама, што није добро. Такво

чињенично стање је довело до тога да нема јединствене дефиниције тероризма и да различите земље различито одређују овај појам, што доводи до неуспјеха када је у питању контрола тероризма на глобалном нивоу. **Потребно је да се међународна заједница и све земље у свијету усагласе око јединствене дефиниције тероризма, што би у великој мјери допринјело његовој квалитетнијој контроли на међународном нивоу.**

2. Исламски фундаментализам и радикализам представљају велику глобалну опасност, а самим тим и опасност по Босну и Херцеговину. То је и разумљиво, из тог разлога што се ова два појма везују за стварање насилних фракција у исламском свијету које врше терористичке акте. Таква манифестација понашања, заснива се на различитом тумачењу Курана. Анализирајући Куран видјели смо да се он у неким дијеловима позива на љубав, а у неким на насилје, гдје се помиње и *џихад* (борити се или уложити напор). Међутим, сама примјена *џихада* у данашње вријеме (масовни покољи, убиства, одрубљивање главе и сл.) нема религијско утемељење. Такав образац понашања нема ослонац у Курану јер исламска религија такав образац понашања не проповиједа. Облик *џихада* који се помиње у Курану искључиво се везује за борбу против паганских Арапа и Јевреја који су настојали да униште ислам, као и Византијаца који су својом војском нападали Муслимане, те за духовну борбу, али не и за онај вид такве борбе која се данас примјењује од стране исламских екстремиста којим се пропагирају и подржавају терористичке активности и идеје. Међутим, појединци Куран тумаче на другачији, погрешан начин, гдје јавно позивају муслимане на вршење терористичких аката. У вези с тим, кључни фактор у развоју фундаментализма и радикализације јесте идеологија заснована на погрешном тумачењу Курана. Фундаментализам представља политички покрет, а радикализација представља један од начина, односно процес, којим се остварује крајњи фундаменталистички циљ. Поједине групације које прихватају такву идеологији уједно поистовјећују вјеру са државом што представља главну карактеристику фундаментализма. **Сходно томе, никако не смијемо поистовијетити ислам као религију и фундаментализам као политички покрет, јер су битно различити, као ни муслимане с вјерским екстремистима.** Муслимански фундаменталисти примјењују одређене тактике и стратегије у циљу остварења њиховог главног стратешког циља, а то је ширење ислама на свим континентима и формирање велике исламске државе на тлу Европе. Прије вршења терористичког акта који долази као крајње средство, важно је напоменути да је много стратешки опасније шта се дешава прије тога, а то је процес радикализације (држање проповједа у џамијама и школама; плаћање грађанима да се традиционално облаче и строго поштују обичаје и усвајају традиционалне вриједности; склапање бракова са европским држављанима, повећање наталитета; миграције муслиманског становништва у земље Европе, супротстављање западној асимилацији и сл.). Процес радикализације и терористички акт представљају значајне алате којима се остварује поменути стратешки циљ. "Арапско прољеће" је у великој мјери поспјешило повећање процеса радикализације и терористичког дјеловања, а оно је производ активности великих сила које су на тај начин настојале да остваре своје, прије свих, економске интересе. На повећање радикализације и терористичког дјеловања у великој мјери су допринјеле и поједине исламске земље, (прије свих заливске земље које су под утицајем великих сила). "Арапско прољеће" је такође показало да велике силе у циљу остваривања својих интереса (нафта, гас и сл.) у арапским земљама у сваком тренутку, кад год им то одговара могу да утичу на распламсавање сукоба између *шиита* и *сунита*.

Поред развоја екстремизма односно успона радикалног исламизма склоног тероризму, као озбиљан безбједносни изазов јавља се и мигрантска криза. Самим доласком великог броја миграната, исламске вјероисповјести на тло Европе, такође се стварају повољни услови за лакше ширење ислама на свим континентима и формирање велике исламске државе на тлу Европе. Такође, у овом контексту је важно поменути и дјеловање муслиманског становништва које већ живи у земљама Европе, њихову радикализацију и проблеме њихове интеграције у Европској унији, јер се обичаји, религија и сам начин живота муслимана косе са европском културом. Они се боре за своју аутономију и несметано уживање њиховог начина живота у духу исламске културе, што временом може прерасти у тоталну самосталност што итекако иде у правцу остварења поменутог стратешког циља. Ислам не представља опасност, чак ни исламизам у свом фундаменталистичком руху, али велику опасност представља могућност да читав ислам, услијед борби струја унутар ислама и спољног политичког, економског и војног притиска са запада постане исламизам.

У контексту тактичког и стратешког дјеловања терориста важно је указати на дјеловање страних терористичких бораца. Није толики проблем што они ратују на страним ратиштима, већ њихова активност у процесу радикализације која представља велику опасност приликом њиховог повратка, као и могућност њихових напада у матичним земљама. **Потребно је таква лица када се врате у матичну земљу подвргнути квалитетним програмима који се односе на процес дерадикализације, као и на основу спроведене безбједносне процјене-криминалистичкој, оперативној контроли.**

Анамнеза исламског фундаментализма у Босни и Херцеговини датира од агресије Турака којом су освојили босанско краљевство (друга половина XV вијека), а свој врхунац доживљава након грађанског рата у Босни и Херцеговини када су на њеној територији остали муџахедини, тачније муслимански екстремисти који су учествовали у поменутом рату на страни локалних муслимана. Они су повезани са Ал Каидом и њихов долазак у Босну представља њен пројекат да одрже *џихад* живим и пренесу своју борбу на Запад. Уз директну помоћ појединих челних људи из власти Федерације Босне и Херцеговине, они су успјешно легализовали свој боравак стицањем држављанства на основу женидбе или временом проведеним на територији Босне и Херцеговине. Поред њих, у Босну и Херцеговину су долазили и вехабијски проповједници, носећи са собом књиге и саудијски новац, а све у циљу образовања становништва и "испирања мозга" властитом индоктринацијом. Њихов коначни циљ је радикализација становништва и стварање муслиманске Босне и Херцеговине уз финансијску помоћ појединих исламских земаља (Иран, Саудијска Арабија и сл.). Из тог разлога, уколико се само пође од тероризма и на њему се задржи, у том случају, не може се схватити суштина стратегије муслиманског екстремизма. Ова констатација мора да буде прихваћена од стране политичких и свих других фактора у Босни и Херцеговини, па чак и у Европи, уколико се жели остварити озбиљан приступ у погледу осујећивања и спречавања реализације поменуте екстремистичке стратегије. **Комплетан државни апарат би у наредном временском периоду требало да обрати посебну пажњу на поменуте појаве и процесе, како би се на што квалитетнији начин ријешило овај проблем.** У вези с наведеним, јасно се види да је у Босни и Херцеговини створена квалитетна подлога за раст процеса радикализације и регрутовања потенцијалних присталица. У прилог томе, говоре статистички подаци о броју парацемата, кампова за обуку, радикализованих лица у Босни и Херцеговини и босанских држављана који су отишли на сиријско ратиште и ратовали на страни Исламске

државе. Овакво чињенично стање, а и догађаји који су се десили у Босни и Херцеговини за које се сматра да представљају терористичке акте показује да је на територији Босне и Херцеговине могућа примјена савремених облика тероризма.

Такође, у последње вријеме процес радикализације се у великој мјери врши путем интернета. Он је у данашње вријеме постао главна платформа за ширење и посредовање културе и идеологије цихадизма, односно, екстремистичких идеја путем полу-јавних форума заштићених лозинком, пропагандних видео записа, службених страница и слично. Поред тога што представља централни дио медијске стратегије терористичких група и мрежа, значај интернета за терористе проширио се и обухвата тактичке функције. Дакле, интернет нуди велике могућности, прије свега комуникациони простор, у којем терористичке организације могу да идентификују, регрутују, индоктринирају и утичу на потенцијалне чланове помоћу различитих услуга које су на њему доступне. Такође, путем интернета се држе одређени курсеви у погледу обуке терориста, гдје лице не мора да путује како би похађало поменути обуку. Одређени сајтови дају различита упутства, часописе и публикације о спровођењу одређених терористичких активности (на примјер како направити бомбу и сл.). **Поменуте сајтове, службе безбједности треба да перманентно прате у циљу превентивног дјеловања и спречавања јавног позивања на цихад и екстремистичко дјеловање. Наиме, такве сајтове је неопходно угасити, а одговорна лица пронаћи и процесуирати.** На основу свега наведеног са сигурношћу можемо рећи да у Босни и Херцеговини постоји веома јака инфраструктура терористичких организација, која је квалитетно инкорпорирана у глобалну терористичку мрежу, што потврђује и већ поменута повезаност Босне и Херцеговине са терористичким актима широм свијета. Овакво стање ствари представља реалну опасност по безбједност Босне и Херцеговине, цијелог региона, а и западних земаља.

3. Међународна заједница и Европска унија имају велики значај у погледу контроле тероризма. Наиме, важно је поменути значајну улогу одређених институција које у погледу борбе тероризма дјелују на свјетском нивоу и то: Уједињене нације, Интерпол, Европска унију, Европол и Савјет Европе. Све земље у свијету настоје да прате њихов рад, остварују сарадњу с њима и да се придржавају упутстава које ове институције стављају пред њих, као и да примјењују стратешке и оперативне методе у погледу борбе против тероризма. Поред тога, наведене институције доносе различите правне акте (конвенције, резолуције, стратегије и сл.) у циљу што квалитетније борбе против тероризма, чији је основни циљ да се на једном глобалном нивоу донесе законска регулатива која ће се примјењивати у свим земљама свијета, како би се на што квалитетнији, једнообразан начин успоставила контрола тероризма. Готово све акте Босна и Херцеговина је ратификовала и инкорпорирала у своје законодавство и важећу стратегију за борбу против тероризма. На овај начин је потврђена прва хипотеза: *Законска регулатива која се односи на борбу против тероризма у Босни и Херцеговини је у великој мјери усклађена са међународним, глобалним, стратешким и еуро-атланским документима.*

4. Када је у питању контрола тероризма у Босни и Херцеговини, са сигурношћу можемо рећи да она располаже значајним капацитетима за борбу против тероризма (стратегичка, законска регулатива, институције и сл.). Главни проблем у Босни и Херцеговини јесте што се веома мало ради када је у питању борба против тероризма, гдје сви поменути документи на неки начин представљају мртво слово на папиру. У погледу

борбе против тероризма Босна и Херцеговина има развијен стратешки приступ. У прилог томе иду безбједносне политике и стратешки документи за борбу против тероризма који су донесени у претходном временском периоду. Актуелна Стратегија Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020) је у великој мјери усклађена са осталим релевантним националним стратешким, еуро-атланским и глобалним документима. Извршена је модификација ових докумената, који су прилагођени потребама и условима Босне и Херцеговине и на тим основама је настала наведена стратегија, која је методолошки идентична са Европском Стратегијом за борбу против тероризма, али је прилагођена потребама и условима Босне и Херцеговине. Велики проблем у вези са поменутиим документом је мала практична примјена у пракси. Што се тиче примјене наведене стратегије, највише се ради на територији Републике Српске, која се кроз свој акциони план труди да оствари мултидисциплинарни приступ, гдје је дат задатак свим институцијама у Влади Републике Српске да доприносе борби против тероризма, док се у Федерацији Босне и Херцеговине ради веома мало. Из тог разлога се главни циљ и подциљеви стратегије не остварују у оној мјери у којој би требало да буду остварени. **У вези с тим, потребно је да се сви субјекти у друштву који су обухваћени стратегијом и акционим плановима за борбу против тероризма озбиљно укључе у дословну примјену поменутих докумената и да ови документи не представљају мртво слово на папиру. Међутим, да би ова препорука могла да се спроведе у дјело неопходно је да постоји колективна свијест о потенцијалним опасностима везаним за тероризам и да сви у Босни и Херцеговини проблем тероризма доживљавају на исти начин без обзира којем народу или политичкој опцији припадали. У циљу ефикасног спровођења стратешких докумената од великог значаја је квалитет надзора над спровођењем стратешких докумената, који није на задовољавајућем нивоу. Због тога је неопходно да се поменути надзор примјењује у пуном капацитету, а да би се то остварило неопходно је промијенити састав и структуру тијела које врши надзор над спровођењем стратегије, постављајући паритет с обзиром на територију гдје би се избјегло прегласавање, затим, утицати да се овај вид надзора спроводи без политичког утицаја и увести примјену стратегије у законске оквире, гдје би не поштовањем предвиђених рокова одговорна лица за спровођење стратегије била санкционисана одговарајућим дисциплинским санкцијама у оквиру њиховог радног мјеста.**

Један од значјних сегмената стратегије за борбу против тероризма јесте процес дерадикализације. Спроведеним истраживањем дошли смо до резултата који указују да је квалитет процеса дерадикализације у Босни и Херцеговини веома лош, те да се почео касно примјењивати и да се тренутно налази у почетној фази, чиме је потврђена друга хипотеза: *"Процес дерадикализације у Босни и Херцеговини је тренутно у почетној фази"*. У вези с тим, важно је указати на присуство извјесног проблема који се односи на чињеницу да један дио Босне и Херцеговине, (ту се мисли на један дио Бошњака), та радикализована лица доживљавају као хероје, што самим тим отежава процес дерадикализације. **Из тог разлога потребно је да држава активира све субјекте друштва који могу бити укључени у процес дерадикализације (полицијске агенције, вјерске институције, центри за социјални рад, образовне институције и сл.) затим, неопходно је интензивирати њихов рад у пракси дослиједном примјеном важеће стратегије за борбу против тероризма и кориштењем искустава развијених земаља. Такође, резултати истраживања указују да практичари из Босне и Херцеговине који раде**

на пословима спречавања и сузбијања радикализације у малој мјери учествују у раду (са осталим практичарима из других европских земаља) Мреже за подизање свијести о радикализацији. **У том контексту, потребно је да практичари из Босне и Херцеговине константно учествују у овом типу активности, те да резултате овог рада примјене и интензивирају у Босни и Херцеговини, као и да се тај рад промовише путем медија.** Стратегија Босне и Херцеговине за борбу против тероризма 2015-2020 у погледу спречавања радикализације се примјењује у малој мјери. Потребно је похвалити рад Министарства унутрашњих послова Републике Српске који интензивно ради у погледу примјене наведеног документа, гдје тренутно има три пилот пројекта за спровођење инструмената дерадикализације који је самоиницијативно покренут по угледу на неке европске принципе у њеним срединама (Зворнику, Добоју и Требињу). Поменути градови су циљано одабрани због различитих географских и проблемских критеријума. Овдје се ради са људима из локалних средина, дјецом, са одраслима, људима из локалне самоуправе, гдје се покушавају иницирати да препознају шта је то радикализам. У преосталим дјеловима Босне и Херцеговине по овом питању се ради веома мало (Федерација Босне и Херцеговине и Брчко дистрикт). **У овом случају потребно је да се на цијелој територији Босне и Херцеговине проблем радикализације схвати као озбиљан проблем и да се као такав једнако третира, те да се постојећа стратегија у овом сегменту дослиједно примјењује, као и да се интензивира рад свих субјеката у Босни и Херцеговини у погледу процеса дерадикализације.** Оспособљавање специјалиста за борбу против радикализације од стране појединих институција (образовне, безбједносне, правосудне и вјерске) се врши у веома малој мјери. Најчешће се организују одређени семинари, конференције и радионице, гдје се врши едукација полицијских службеника и наставног особља по школама, што није довољно. Овдје нема системског приступа, а ни потребног континуитета. **У вези с тим потребно је да се ова активност институционализује кроз обавезни ниво едукације полицијских и државних службеника, као и да се тај рад интензивира уз потребни ниво континуитета.**

Велики проблем који је такође присутан односи се на чињеницу да Босна и Херцеговине не успоставља излазне стратегије за помоћ појединцима приликом напуштања насилног екстремизма. Полицијске агенције, правосудни органи и Исламска вјерска заједница у контакту с радикализованим лицима приликом обављања своје дјелатности усмјеравају таква лица и савјетодавно дјелују на њих да напусте насилни екстремизам, али то није довољно јер нема формализације таквих активности, нема мултидисциплинарног приступа, организованости и сл. **Из тог разлога би требало да држава успостави институционални концепт доношења ових стратегија, донесе их и обезбједи њихову квалитетну примјену у пракси.**

Такође, спроведено истраживање указује да Босна и Херцеговина по питању борбе против међународне радикализације путем интернета и радикализације у вјерским објектима готово ништа не предузима. У вези с тим, када је у питању спречавање овог типа радикализације велики проблем представља поступак Регулаторне агенције за комуникације Босне и Херцеговине која не врши уклањање екстремистичког садржаја с интернета, као и постојање вјерских објеката попут џамије "Краља Фахта" за коју се потенцијално сматра да се у њој врши регрутовање и радикализација великог броја људи. Уз све то, ова џамија има дипломатски статус, гдје у њу органи реда Босне и Херцеговине не могу ући. **Због наведених проблема потребно је законом регулисати обавезу**

Регулаторне агенције за комуникације Босне и Херцеговине да врши уклањање екстремистичких садржаја, стратешким документима предвидјети обавезу вјерским заједницама, невладином сектору и медијима да се укључе у процес дерадикализације и интензивирати рад полицијских агенција у циљу спречавања и сузбијања ових облика радикализације.

Када је у питању примјена програма који имају за циљ спречавања радикализација они се примјењују у веома малој мјери. У Босни и Херцеговини се примјењују следећи програми: програми едукације дјете, адолесцената и њихових родитеља: Мрежа за подизање свијести о радикализацији (*The Radicalisation Awareness Network – RAN*); Иницијатива за борбу против тероризма западног Балкана (*The Western Balkan Counter-Terrorism initiative – WBCTI*); Укључивање младих у глуму, односно драмске секције (ови програми се примјењују под утицајем међународне заједнице); програм који се односе на спречавање радикализације путем интернета и у вјерским објектима: примјењује се програм под називом "Млади, радикализација и интернет" (овај програм се примјењује под утицајем међународне заједнице у сарадњи са Исламском вјерском заједницом); програми едукације људи из локалних средина (дјете, одрасли, људи из локалне самоуправе) који се односе на иницирање препознавања радикализације. Министарство унутрашњих послова Републике Српске има три пилот пројекта за спровођење инструмената дерадикализације у складу са европским принципима који се примјењују у Зворнику, Добоју и Требињу. Број ових програма је веома мали и њихова примјена је у почетној фази. У Босни и Херцеговини се не примјењују, а требало би да се примјењују следећи програми: програми који имају за циљ спречавање регрутовања терориста; мултиагенцијски програми који омогућавају развијање сарадње између појединих институција (ту се мисли на образовне институције, здравствене установе, вјерске организације, добротворне организације и правосудне органе) и који идентификују и пружају подршку људима који су у опасности од радикализације; програми оспособљавања специјалиста за спречавање радикализације; и програми који имају за циљ спречавање радикализације у казнено-поправним установама. **У вези с наведеним, држава би требало да интензивира и појача рад у спровођењу већ постојећих програма, те да самоиницијативно донесе још сопствених програма из области дерадикализације гдје већ постоје програми дерадикализације, који се у Босни и Херцеговини спроводе под утицајем међународне заједнице, затим, да самоиницијативно донесе програме из области дерадикализације који се уопште не примјењују на територији Босне и Херцеговине и да обезбједи њихову адекватну и квалитетну примјену.**

Босна и Херцеговина располаже квалитетним институцијама у погледу супротстављања тероризму и то: Министарство одбране Босне и Херцеговине, Оружане снаге Босне и Херцеговине, Обавјештајно - безбједносна агенција Босне и Херцеговине, Министарство безбједности Босне и Херцеговине, Дирекција за координацију полицијских тијела, Гранична полиција Босне и Херцеговине, Државна агенција за истраге и заштиту (СИПА), Служба за послове са странцима, Министарство унутрашњих послова Републике Српске, Федерално министарство унутрашњих послова Босне и Херцеговине, Полиција Брчко дистрикта, Суд Босне и Херцеговине и Тужилаштво Босне и Херцеговине (Ударна и Оперативна група за борбу против тероризма које дјелују под његовим руководством). Формално посматрано, ови капацитети изгледају готово савршено, али у пракси је то много другачије. Такво стање је проузроковано

специфичношћу Босне и Херцеговине као државе и њеном сложенем организационом структуром, која је дисфункционална, неефикасна и која нема оправдање за своје постојање с обзиром на њену величину и број становника. Такође, постојање свих полицијских агенција на државном нивоу није у складу с Уставом Босне и Херцеговине, што је погубно, јер се правним нередом не може успоставити правни ред у држави. Аномалије у организационом смислу државе узрочно-последично се рефлектују на законску регулативу која је непотребно разуђена, поготово што велики број закона регулише исту ствар, а то свакако даје овлашћење различитим субјектима да буду надлежни за ту исти ствар. Такво стање је присутно у погледу кривичних дјела тероризма која су регулисана кривичним законима на државном нивоу, ентитетском нивоу и на нивоу дистрикта. Поред тога, у Босни и Херцеговини неуставно и непотребно постоји велики број полицијских агенција, које су на основу закона који регулишу њихов рад надлежне за борбу против кривичних дјела тероризма. Међутим, када се дође у ситуацију, да је велики број полицијских агенција надлежно за исту област, онда такво стање у погледу ријешавања конкретних ствари може да доведе до конфузије у погледу преклапања и сукоба надлежности, што се и дешавало у пракси. На овај начин је потврђена трећа хипотеза: *законска регулатива која регулише надлежности полицијских агенција у Босни и Херцеговини у погледу кривичног дјела тероризма није у потпуности прилагођена поменутиим агенцијама, што понекад доводи до преклапања и сукоба надлежности између њих.* **Из тог разлога би требало да држава сопствену организациону структуру врати у уставне оквире, гдје би се појачала надлежност ентитета, чиме би се спријечила непотребна преклапања и сукоб надлежности не само полицијских агенција, него и свих других институција у Босни и Херцеговини.** Наведено чињенично стање допринјело је и томе да резултати истраживања у погледу процјене дјелотворности антитерористичког система Босне и Херцеговине указују да она постоји, али да је испод средњег нивоа, што се може окарактерисата као незадовољавајућа. **У вези с тим, потребно је: утицати на свијест људи, да сви буду подједнако свјесни ризика и опасности које носи тероризам, промјенити концепцију безбједносног система и вратити ствари у уставне оквире и реално стање у Босни и Херцеговини, тј. безбједносни систем вратити на ниво ентитета, промијенити законску регулативу, побољшати сарадњу и издвојити новчана средства да Ударна и Оперативна група стално егзистирају. У безбједносним агенцијама на државном нивоу избацити утицај политике и у први план ставити професију и интензивирати рад у пракси као и сачинити процјену угрожености од тероризма у складу са међународним стандардима (Савјет министара Босне и Херцеговине је 2011. године израдио документ под називом "Процјена угрожености Босне и Херцеговине од природних или других несрећа", гдје се као један од могућих ризика (хазарда) у Босни и Херцеговини појављује тероризам).** Такође, у циљу успјешне борбе против тероризма веома је важно да се остварује перманентна и квалитетна сарадња између субјеката који се баве спречавањем, откривањем и доказивањем тероризма. На основу спроведеног истраживања јасно се види да сарадња између надлежних институција у контроли тероризма у Босни и Херцеговини постоји и да је она, с обзиром на величину узорка испод средњег нивоа који се не може сматрати задовољавајућим. Овим је потврђена четврта хипотеза: *"Институционална сарадња у супротстављању тероризму у Босни и Херцеговини није на задовољавајућем нивоу".*

Када је ријеч о наведеној сарадњи оно што се конкретно ради огледа се у следећем: формиране су Ударна и Оперативна група за борбу против тероризма, одржавају се састанци, размјењују информације, раде се заједничке истраге. **Међутим, да би се сарадња подигла на виши ниво требало би: подићи ниво сарадње подизањем повјерење између полицијских агенција и промијенити свијест да се тероризам исто схвата без обзира на националност и религију; наставити радити на ширењу свијести о значају заједничког рада, међуагенцијске сарадње, благовремене размјене информација, те радити на повећању безбједносне културе у погледу дијелења информација; избацити утицај политике и бавити се професијом; дефинисати ко је за шта надлежан, кад неко почиње и докад његова надлежност траје што је могуће остварити измјеном законске регулативе и појачати и интензивирати заједнички рад у пракси.** Сваки сегмент сарадње у области контроле тероризма је веома важан. Један од значајних облика сарадње, јесте сарадња по питању размјене података. Истраживањем је утврђено да овај вид сарадње постоји и да је она нешто мања испод средњег нивоа који се не може сматрати задовољавајућим. **Да би се унаприједио овај облик сарадње требало би: подићи ниво и интензитет сарадње развијањем свијести о благовременом прослијеђивању информација, гдје би институције заузеле став да је сарадња по овом питању неопходна и да постоји потреба њеног интензивирања; дати кантоналним Министарствима унутрашњих послова надлежност за кривична дјела тероризма јер су они на првој линији прикупљања корисних информација.**

Веома битан облик сарадње између институција јесте сарадња по питању страних терористичких бораца. Спроведеним истраживањем утврђено је да овај облик сарадње постоји и да је она нешто мало мање испод средњег нивоа који се такође не може сматрати задовољавајућим. У погледу наведене сарадње размјењују се информације и спискови лица, спроводе се истраге и изричу пресуде. **У циљу побољшања овог облика сарадње неопходно је: подићи сарадњу на виши ниво њеним интензивирањем, поштрити казнену политику, спроводити заједничке пројекте који се односе на процес дерадикализације, омогућити комплетној државној управи, односно комплетном безбједносном систему да обавља послове професионално без било каквог утицаја политике, такође, у Федерацији Босне и Херцеговине промијенити свијест у погледу опасности које проузрокују терористичке групе и појачати активности полиције на локалном нивоу.** Доминантни резултати истраживања указују да се не врши контрола према страним борцима који су ратовали у Босни и Херцеговини, остали у њој и добили њено држављанство, што је веома поражавајуће. **Уколико имамо у виду на који начин и због чега су ова лица дошла у Босну и Херцеговину, из тог разлога, она су безбједносно интересантна и према њима се мора вршити константан надзор безбједносних служби.**

Сарадња између институција у Босни и Херцеговини по питању дијелења експертиза о финансирању тероризма је такође веома битан облик сарадње у погледу контроле тероризма. У том контексту, овај облик сарадње у Босни и Херцеговини постоји, али он није на задовољавајућем нивоу. **Да би се унаприједио овај вид сарадње неопходно је: да надлежне институције располажу квалитетним експертизама из ове области, затим, више раде на едукацији кадра када је у питању значај тих финансијских токова, подићи ниво сарадње и повјерења између полицијских агенција у Босни и Херцеговини по питању наведене сарадње, промијенити Закон о**

спречавању прања новца и финансирању тероризма те дати већа овлашћења ентитетским полицијама и вратити институције и органе у уставне оквире и ослободити их претјераног утицаја политике.

Наредни облик сарадње који је такође важан, јесте сарадња између институција у Босни и Херцеговини по питању спречавања терористичке пропаганде и екстремизма на друштвеним мрежама (путем интернета). Овај облик сарадње у Босни и Херцеговини постоји, али није на неком завидном нивоу, односно није задовољавајући. **У циљу унапређења овог облика сарадње требало би: извршити едукацију кадра и материјално-техничку опремљеност институција у овој области, интензивирати рад и подићи сарадњу на много већи ниво, професионализовати државну управу и избацити утицај политике и донијети законску одредбу којим би Регулаторна агенција за комуникације морала да уклони и цензурише терористичку пропаганду и екстремизам на друштвеним мрежама.** Такође, сарадњом државних институција са цивилним друштвом и приватним сектором у циљу ријешавања пријетњи с интернета, Босна и Херцеговина се не може похвалити, пошто она није на задовољавајућем нивоу. **Због тога је неопходно развијати квалитетно партнерство између цивилног друштва и приватног сектора, те интензивирати заједнички рад у погледу наведеног сегмента сарадње.**

Сарадња између институција у Босни и Херцеговини по питању илегалне трговине оружјем постоји и она је на неком средњем нивоу, што имплицира да је боља у односу на друге сегменте сарадње. У прилог томе, иду спроведене активности и то: донесена је Стратегија за контролу малог и лаког наоружања, одржавају се састанци, врши се размјена информација и спроводе се истраге и акције. **Да би се наведени облик сарадње побољшао неопходно је: подићи сарадњу на виши ниво успостављањем повјерења између институција и интензивирањем заједничке активности у том погледу, избацити утицај политике, у први план ставити професију, дослиједно примјењивати законску регулативу и извршити квалитетну контролу производње наоружања у Федерацији Босне и Херцеговине.**

Поред институционалне сарадње у погледу контроле тероризма, од великог значаја је и међународна сарадња. Ту се прије мисли на сарадњу Босне и Херцеговине са међународном заједницом, Европском унијом и државама из региона. На основу резултата спроведеног истраживања, сарадња Босне и Херцеговине са њима по наведеном питању је значајно изнад просјека, што се иначе сматра квалитетном сарадњом. На овај начин је потврђена пета хипотеза: *"Босна и Херцеговина има квалитетну сарадњу са међународном заједницом, Европском унијом и земљама из региона у погледу борбе против тероризма"*. У контексту наведене сарадње предузимају се следеће активности: одржавају се састанци, размјењују информације, спроводе истраге и акције, прате се импути и упутства међународне заједнице. **У циљу побољшања поменутог облика сарадње требало би да се она још више интензивира предузимањем заједничких активности у погледу контроле тероризма.** Наведену хипотезу потврђују и поједини сегменти сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона. Тако, сарадња Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању контроле терориста и размјене података је много изнад просјека, што се може оцјенити као квалитетна. **Да би се унаприједила наведена сарадња требало би по овом питању подићи сарадњу на виши ниво њеним интензивирањем заједничким радом, кориштењем свих**

могућности и ресурса са којима ова тијела располажу, квалитетном примјеном законске регулативе у овој области, успостављањем већег нивоа повјерења између одређених земаља које партиципрају у Еурополу и Интерполу са Босном и Херцеговином и успоставити оперативну сарадњу са Еурополом успостављањем **Официра за везу**. Овдје је важно напоменути лоше ствари у погледу сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом по питању страних терористичких бораца, а оне се огледају у следећем: ова врста сарадње би могла бити интензивнија; Босна и Херцеговина је експедитивнија у размјени података која се односи на ову област, за разлику од Интерпола и Еуропола; праве се одређени пропусти гдје се дијелови биографије појединих лица која су учествовала у цихаду не евидентирају и бришу и сл. **У контексту унапријеђења наведене сарадње требало би подићи ниво и обим сарадње интензивирањем рада и експедитивности, ослободити се утицаја политике и акценат ставити на професију, промијенити однос према терористичкој пријетњи и ову област која се односи на стране терористичке борце схватити много озбиљније и успоставити оперативну сарадњу с Еурополом, успостављањем Официра за везу.** Што се тиче Сарадње Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању дијелења експертиза о финансирању тероризма предузимају се одређене активности и то: институције Босне и Херцеговине добијају њихове експертизе кроз одређене билтене, а Босна и Херцеговина њима не даје ништа, осим неких појединачних информација; и размјењују се искуства, комплетне анализе одређених група, структура, појединаца везано за финансирање тероризма. Оно што је посебно лоше и алармантно у погледу ове сарадње огледа се у чињеници што Босна и Херцеговина наведеним субјектима не даје своје експертизе јер их нема. **Због тога је неопходно: подићи сарадњу на виши ниво гдје би и Босна и Херцеговина наведеним институцијама слала своје властите експертизе; интензивирати заједнички рад по овом питању; уклонити утицај политике и акценат ставити на професију; и успоставити оперативну сарадњу са Интерполом, успостављањем Официра за везу.**

Према поменутом истраживању, сарадња Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама из региона по питању спречавања терористичке пропаганде и екстремизма на друштвеним мрежама (путем интернета) је нешто мало изнад просјека и она се може оцјенити као квалитетна. **Да би се поменута сарадња унаприједила требало би: подићи сарадњу на један виши ниво интензивирањем заједничког рада, као и да се инсистира на промијени Интерполове и Еурополове процедуре којим би се олакшала наведена сарадња, затим, искористити могућност ових институција у погледу едуковања домаћих кадрова, да Интерпол и Еуропол буду још експедитивнији у сарадњи са Босном и Херцеговином, едуковати кадар и обезбједити да институције Босне и Херцеговине буду технички опремљеније и да буду у могућности да прате сајтове и скидају садржаје, те врше одређене анализе.**

Сарадња Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању илегалне трговине оружјем је изнад просјека и она се може оцјенити као квалитетна. **У циљу унапређења наведене сарадње требало би: да се законски оквир свих земаља прилагоди квалитетнијој и бржој сарадњи у погледу ове области; подићи сарадњу на виши ниво интензивирањем рада по овом питању; и успоставити оперативну сарадњу са Еурополом, успостављањем Официра за везу.**

Поред наведених облика сарадње од великог значаја за борбу против тероризма је и учешће експерата из Босне и Херцеговине у међународним програмима борбе против тероризма. На основу спроведеног истраживања јасно се види да експерти из Босне и Херцеговине учествују у наведеним програмима, али не у великој мјери. **Због тога би требало промијенити институционалне оквире када је у питању експертско презентовање на нивоу Босне и Херцеговине, да се држава мало више брине о томе, такође, интензивирати рад по овом питању и да се та сазнања и искуства примјене у пракси.**

5. Финансирање терористичких активности је веома тешко контролисати, иако постоји велики број инструмената којима се покушавају квалитетно спровести наведена активности. Међународна конвенција о сузбијању финансирања тероризма нуди квалитетна ријешења у погледу борбе против финансирања тероризма. У вези с тим, Босна и Херцеговина је донијела *Закон о спречавању прања новца и финансирања терористичких активности у Босни и Херцеговини*. Иако је донесен много касније од доношења конвенције, поменути закон ју је само формално имплементирао. Потпуна имплементација није остварена из тог разлога што у пракси постоји мноштво проблема око његовог спровођења и што се по питању његовог спровођења у пракси веома мало урадило. Дакле, важећи *Закон о спречавању прања новца и финансирања терористичких активности у Босни и Херцеговини* нуди квалитетна ријешења, али главни проблем је што се мјере и овлашћења које је овај закон прописао у пракси не спроводе на адекватан начин и што се по овом питању ради веома мало. Поред поменутих нелогичности, јасно се види да се овом проблему није приступило на квалитетан и систематичан начин, што је вјероватно производ саме специфичности Босне и Херцеговине и различитих политичких интереса њених конститутивних јединица. **Да би се избјегли наведени недостаци требало би да се у будућем временском периоду интензивира рад и подигне оперативна дјелатност полицијских агенција Босне и Херцеговине на виши ниво, тако што се не би вршила само контрола сумњивих трансакција од и преко 30. 000 КМ, већ да се контролишу и мале трансакције које су у вези са радом хуманитарних организација и других сумњивих субјеката, као и трансакције и свеукупно дјеловање сумњивих лица за која се сматра да су радикализована и склона терористичким активностима, те да се у том контексту користе и искуства неких других земаља, које су се сусретале с таквим врстама проблема.** Поред полицијских агенција, свој допринос у контроли финансирања терористичких активности би требало да дају и друге институције у оквиру својих надлежности (Централна банка Босне и Херцеговине, ентитетске Агенције за банкарство, Управа за индиректно опорезивање Босне и Херцеговине и сл.). Оно што свакако није добро и што ограничава, отежава и успорава рад полицијских агенција јесте да према *Закону о спречавању прања новца и финансирању терористичких активности у Босни и Херцеговини*, једина институција која је овлашћена да врши контролу сумњивих финансијских трансакција у Босни и Херцеговини је Државна агенција за истраге и заштиту (Сипа), тачније њено Финансијско-обавјештајно одјељење. Наиме, и друге полицијске агенције су надлежне за спречавање финансирања тероризма, а нису у могућности да изврше директну контролу трансакција. Оне могу доћи до података о трансакцији писменим обраћањем Финансијско-обавјештајном одјељењу Сипе или наредбом надлежног суда. Такође, тиме се крше основни криминалистички принципи брзине и оперативности. На овај начин је

потврђена шеста хипотеза: *"Контролу финансијских токова терориста отежава постојећа законска регулатива"*. **Да би се ријешо наведени проблем и да се уклони правни неред у овом погледу требало би промијенити постојећи закон и ентитетским полицијским агенцијама, као и Полицији Брчко дистрикта дозволити директан приступ сумњивим трансакцијама код свих обвезника као што то има Финансијско-обавјештајно одјељење Сипе.**

6. Кривично право поред своје репресивне улоге, има и генерално превентивну функцију. Због комплексности Босне и Херцеговине, њено кривично законодавство је веома сложено и оно је под великим утицајем европских докумената (конвенције, одлуке, протоколи и сл.), који представљају детаљнију разраду међународних стандарда у погледу борбе против тероризма. У погледу дефинисања и инкриминације кривичних дјела тероризма посебно се истиче *Варшавска конвенција*, која је допуњена својим *Додатним Протоколом*. Из тог разлога, Босна и Херцеговина је извршила ратификацију наведених докумената и у свом законодавству инкриминисала сва кривична дјела тероризма која су садржана у поменутих документима. Уколико посматрамо наведене инкриминације јасно се види да кривично право очигледно спушта и проширује лествицу кривичне одговорности, гдје је извршена кривичноправна инкриминација припремних и других радњи, што је по нашем мишљењу изузетно добро због специфичности саме природе тероризма као негативне друштвене појаве. Уколико се не реагује на сам процес радикализације и ако немамо законско упориште да се те припремне радње које представљају почетну фазу екстремистичког дјеловања адекватно не санкционишу, екстремистичко дјеловање ће се проширити и тиме ће се створити повољни услови за лакше и брже извршење терористичких аката, чије посљедице могу бити веома велике, што се свакако не смије дозволити. Из тог разлога, у Кривичним законима свих нивоа власти предвиђена су кривична дјела тероризма, с тим да су *Кривични закон Босне и Херцеговине* и *Кривични законик Републике Српске* отишли мало испред и предвидјели више кривичних дјела тероризма, која су производ ратификације и имплементације поменутих међународних докумената. Међутим, оно што је овдје апсурдно везује се за чињеницу да правосудни органи Босне и Херцеговине тренутно једини раде по предметима кривичних дјела тероризма, иако су и правосудни органи ентитета и Брчко Дистрикта надлежни да поступају по наведеним кривичним дјелима. Овакво чињенично стање није добро за нормално функционисање правосудних институција. **У вези с тим, под хитно је неопходно извршити хармонизацију наведених прописа, како би се избјегле наведене нелогичности. Међутим, најбоље ријешење би било да кривична дјела тероризма не буду инкриминисана *Кривичним законом Босне и Херцеговине* и да за њих не буду надлежни правосудни органи на државном нивоу, већ да буду инкриминисана само ентитетским кривичним законима и *Кривичним законом Брчко дистрикта*, гдје би за кривична дјела тероризма надлежни били правосудни органи ентитета и Брчко дистрикта.** Такође, важно је напоменути да Суд Босне и Херцеговине предузима значајне активности по питању борбе против тероризма. Велика замјерка која му се ставља на терет јесте што за кривична дјела тероризма изриче благе казне и што се казне затвора у великом броју случајева замјењују новчаним казнама. Такође, благе казне се изричу и за друга тешка кривична дјела, тачније, организовани криминалитет и корупцију, што свакако није добро. **У циљу побољшања борбе против тероризма, због саме специфичности наведених дјела, требало би поштрити казнену**

полититику и изрицати строжије казне и законским одредбама онемогућити да се за ова кривична дјела, казна затвора може замијенити новчаном казном.

7. Кривично-процесно право има велики значај у погледу борбе против тероризма и његов основни задатак је да се кривично-процесни институти од стране кривично-процесних субјеката примјене на што адекватнији начин у циљу процесуирања извршилаца и доношења квалитетне судске одлуке у конкретним случајевима кривичних дјела тероризма. Као значајни кривично-процесни институти који се примјењују у циљу откривања, разјашњавања и доказивања кривичних дјела тероризма су посебне истражне мјере и радње. У Босни и Херцеговини су се у појединим конкретним случајевима кривичних дјела тероризма примјењивале посебне истражне мјере и радње. На основу резултата истраживања, јасно се види да капацитети кривичног гоњења терориста у Босни и Херцеговини постоје и да су они на неком средњем нивоу. Ипак, мишљења смо да се они не користе на адекватан начин. То потврђује и извешена анализа на основу које се јасно види да је број донесених пресуда веома мали с обзиром на број предмета и спроведених истрага. **У циљу унапређења капацитета кривичног гоњења терориста требало би: да се на адекватан начин законска регулатива спроводи у пракси, интензивирати рад у пракси; укинути тужилачки концепт истраге који се показао као веома неефикасан и вратити концепт истражног судије који је много ефикаснији, а тиме би се уједно вратила и значајна овлаштења полицији, гдје би она могла да ради самосталније уз адекватну контролу од стране правосуђа; извршити подијелу надлежности на тај начин да и ентитетска тужилаштва раде по овом питању, а не само да то ради Тужилаштво Босне и Херцеговине. Ипак, најбоље ријешење би било да за кривична дјела тероризма буду надлежна само ентитетска тужилаштва и Тужилаштво Брчко дистрикта.**

8. Криминалистички приступ у борби против тероризма је од посебне важности јер се примјеном института криминалистике, ту се прије свих мисли на превенцију радикализације и свих облика терористичког дјеловања, оперативну дјелатност, као и криминалистичко-обавјештајни рад у погледу борбе против тероризма може допринјети квалитетној контроли тероризма. Када је у питању превентивна дјелатност, ту се прије свега мисли на институте рада полиције у заједници (изграђивање позитивних релација између полиције и грађана и полицијски рад усмјерен на проблеме у локалној заједници), и криминалистичку контролу. Њен велики допринос сада посебно долази до изражаја, из разлога што су неке припремне радње на шта смо већ указали, предвиђене као засебна кривична дјела, што раније није био случај и што поменута понашања у данашње вријеме захтијевају веома озбиљну и опсежну превентивну дјелатност, која је неопходна у циљу квалитетног супротстављања терористичким активностима. Оно што свакако није добро, заснива се на чињеница да је примјена концепта рада полиције у заједници у Босни и Херцеговини на веома ниском нивоу. У прилог томе говоре резултати спроведеног истраживања који указују да сарадња између полиције и грађана у Босни и Херцеговини у погледу контроле и превенције опасности од тероризма није на задовољавајућем нивоу. На овај начин је потврђена седма хипотеза: *"Сарадња између полиције и грађана у Босни и Херцеговини у погледу контроле и превенције тероризма није на задовољавајућем нивоу"*. **У циљу унапређења наведене сарадње требало би институционализовати концепт рада полиције у заједници и примјењивати га у пуном капацитету интензивирањем ових активности у пракси, примјеном страних искустава у погледу сарадње полиције**

са појединим структурама грађана. Такође, неопходно је у наредном временском периоду на цијелој територији Босне и Херцеговине интензивирати рад униформисане полиције у погледу спречавања, контроле, сузбијања тероризма, односно уочавања терористичких пријетњи, (за шта је потребно уредити нормативни и организациони оквир за читаву територију Босне и Херцеговине, поготово на територији Федерације Босне и Херцеговине гдје би се униформисана полиција кантона у већој мјери анимирала за вршење поменутих активности). Међутим, уколико пак, дође до извршења неког од кривичних дјела, оперативни рад има велики значај у погледу откривања, расвјетљавања и доказивања кривичних дјела тероризма. Такође, овдје је важно истаћи да се у планирању cjелокупне криминалистичке дјелатности постепено напушта концепт реактивног приступа уз тенденцију прихватања и развоја проактивног концепта планирања, тј. проактивне стратегије у супротстављању кривичних дјела тероризма. Оправдање за овакав став постоји, када су у питању кривична дјела тероризма, из тог разлога што не можемо процес радикализације и све оно што је претходило вршењу кривичног дјела тероризма (услови, узроци и сл.) одвајати од самог терористичког чина, поготово сада када су неке припремне радње окарактерисане као засебна кривична дјела, уколико желимо да се на квалитетан начин боримо против ове врсте кривичних дјела. Поред наведеног, од великог значаја за контролу тероризма су стратегијска анализа и стратегијски приступ, као и криминалистичко-обавјештајни рад. Значај стратегијске анализе и стратегијског приступа је вишеструк, јер се њима на један квалитетан начин, спремно дочекују и предупређују могуће терористичке активности, док се криминалистичко-обавјештајним радом омогућава доношење значајних одлука од стране полицијских руководиоца које се темеље на претходно прибављеним обавјештајним информацијама. Оно што је веома лоше огледа се у чињеници да је криминалистичко-обавјештајни рад не само по питању тероризма, већ и по свим другим питањима у Босни и Херцеговини веома запостављен. **Из тог разлога, потребно је да полицијске агенције у свом раду константно примјењују стратегијску анализу и стратегијски приступ у борби против тероризма јер ће њиховом примјеном резултати бити много већи. Такође, оне би требало на квалитетан начин да институционализују криминалистичко-обавјештајну дјелатност и да интензивирају рад по овом питању.**

ЛИТЕРАТУРА

Књиге и чланци

- Abeuratne, R., *The Beijing Convention of 2010 on the suppression of unlawful acts relating to international civil aviation-an interpretative study*, Journal of Transportation Security, Vol. 4, Issue 2, Springer Nature Switzerland, 2011. година;
- Алексић, Ж., Миловановић, З., *Лексикон криминалистике*, Врело, Београд, 1995. година;
- Alexander, Y., *Combating Terrorism: Strategies of Ten Countries*, The University of Michigan Press, 2005. година;
- Али Секкаф, Х., *Вехабизам/Селафизам-идеолошка позадина и хисторијски коријени*, Сребрно перо, Сарајево, 2005. година;
- Aly, A., *The Internet as Ideological Battleground*, Australian Counter Terrorism Conference, Edith Cowan University, Perth, 2010. година;
- Анђелковић, С., Вуковић, Н., Лазић, Ж., *Genesis of the Islamic State and Reflections on the Security of Western Balkan Countries*, Војно дело, број 8, Београд, 2016. година;
- Амићић, Г., *Повезаност организованог криминала и тероризма као претња безбедности Босне и Херцеговине*, Докторска дисертација, Факултет безбедности, Београд, 2013. година;
- Аврамовић, Н., *Неки аспекти европске полицијске сарадње и Еуропол*, Педагошка стварност, број 7-8, Нови Сад, 2010. година;
- Awan, A., N., *Virtual jihadist media: Function, legitimacy and radicalizing efficacy*, European Journal of Cultural Studies, Vol. 10 Issue 3, Sage journals, 2007. година;
- Азиновић, В., Јусић, М., *Зов рата у Сирији и босанскохерцеговацки контингент страних бораца*, Атланска иницијатива, Истраживачки пројект, Сарајево, 2015. година;
- Азиновић, В., *Глобализација тероризма и опасност по Босну и Херцеговину*, Округли стол, Геополитичке промјене у свијету и Европи и положај Босне и Херцеговине, Зборник радова, Академија наука и умјетности Босне и Херцеговине, Сарајево, 2017. година;
- Бабић, М., Марковић, И., *Кривично право посебни дио*, Правни факултет, Бања Лука, 2005. година;
- Бабић, М., Марковић, И., *Кривично право посебни дио*, Правни факултет, Бања Лука, 2018. година;
- Бајагић, М., *Основи безбедности*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2007. година;
- Bartolo, R., *Decentralised Leadership in Contemporary Jihadism: Towards a Global Social Movement*, Journal of Terrorism Research, Vol. 2, Issue 1, University St. Andrews, Scotland, 2011. година;
- Bassiouni, C., M., *Methodological Options for International Legal Control of Terrorism*, Symposium: Terrorism in the Middle East, Akron Law Review, vol. 7:3, Spring, 1974. година;
- Бејатовић, С., *Кривично процесно право*, Службени гласник, Београд, 2014. година;

- Berger, J., M., *Extremist Construction of Identity: How Escalating Demands for Legitimacy Shape and Define In-Group and Out-Group Dynamics*, The International Centre for Counter-Terrorism-The Hague, 2017. година;
- Bećirević, E., *Islamic Radicalism in Bosnia and Herzegovina*, Violent Extremism in the Western Balkans, Kollection of works, Belgrade, September 2015. година;
- Bjørgo, T., Horgan J., *Leaving Terrorism Behind: Individual and Collective Disengagement*, Routledge Press, New York, 2009. година;
- Бодрожих, И., *Проблемска питања дефинисања тероризма*, Безбедност, 3/2015, Београд, 2015. година;
- Бодрожих, И., *Кривичноправно реаговање на тероризам*, Докторска дисертација, Правни факултет, Београд, 2016. година;
- Бодрожих, И., *Тероризам као савремена категорија националног кривичног законодавства*, Војно дело, број 7, Београд, 2017. година;
- Borum, R., *Radicalization into Violent Extremism I: A Review of Social Science Theories*, Journal of Strategic Security, vol. 4, no. 4, University of South Florida, Tampa, 2012. година;
- Бошковић, М., *Криминолошки лексикон*, Матица српска, Нови Сад, 1999. година;
- Бошковић, М., Матијевић, М., *Криминалистика оператива*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2007. година;
- Бошковић, М., Бошковић, А., *Корупција - праће новца - финансирање тероризма, криминалистички-криминолошки-кривичноправни аспект*, Факултет за безбједност и заштиту, Бања Лука, 2011. година;
- Boucek, S., Veg, S., Horgan, J., *Opening the jihadi debate: Yemen's Committee for Dialogue*. In Bjørgo, T., Horgan J., (Eds.), *Leaving terrorism behind: Disengagement from political violence*, Routledge, New York, 2009. година;
- Vozbayindir, A., E., *The Advent of Preventive Criminal Law: An Erosion of the Traditional Criminal Law?*, Criminal law Forum, Springer Science+Buisnis Media B. V., CrossMark, 2018. година;
- Бранко, К., *Рат на Балкану - џихадизам, геополитика и дезинформација*, Доживљаји једног официра португалске војске у служби ОУН, Књига комерц, Београд, 2019. година;
- Bruce, G., *Definition of Terrorism, Social and Political Effects*, Journal of Military and Veterans' Helath , vol. 21, no. 2, Hobart, 2013. година;
- Cao, L., *The Transnational and Sub-National in Global Crimes*, Berkeley Journal of International Law, vol. 22, issue 1, 2004. година;
- Cassesse, A., *The Multifaceted Criminal Notion of Terrorism in International Law*, Journal of international Criminal Justice,number 4, Oxford University Press, Oxford, 2006. година;
- Carter, D., *Law Enforcement Intelligence: A Guide for State, Local, and Tribal Law Enforcement Agencies*, School of Criminal Justice Michigan State University, 2004. година;
- Coninsx, B., M., *Women's involvement in terrorism: New trends and developments*, Global Terrorism Index 2019, Measuring the Impact of Terrorism, Institute for Economics & Peace, Sydney, 2019. година;

- Cunningham, G.W., *Terrorism Definitions and Typologies*, Terrorism: Concepts, Causes and Conflict Resolution, Defense Threat Reduction Agency Fort Belvoir, Virginia, 2003. година;
- Ћосић-Драган, Д., *Ислам - питања и одговори*, National Security and the Future, vol. 9, no. 1-2, Загреб 2008. година;
- Ђорђевић, С., Ивковић, Н., *Тероризам као негација демократије и напад на уставно уређење*, Безбедност, број 1, Београд, 2016. година;
- Ђорђевић, О., *Лексикон безбедности*, Партизанска књига, Београд, 1989. година;
- Ђурђевић, З., Радовић, Н., *Криминалистика оператива*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2015. година;
- Deliso, С., *The Coming Balkan Caliphate: The Threat of Radical Islam to Europe and the West*, Praeger Security International, London, 2007. година;
- Димитријевић, И., *Проблематика научно-теоријског дефинисања тероризма*, Безбедност, број 6, Београд, 2005. година;
- Димитријевић, В., *Тероризам*, Нир радничка штампа, Београд, 1982. година;
- Димитријевић, В., *Страховлада*, Досије, Београд, 1997. година;
- Дружетић, И., *Француска забрана муслиманске бурке и њезини одјеци у хрватским медијима*, Studia ethnologica Croatia, vol. 25, Загреб, 2013. година;
- Dugas, M., Kruglanski, A., W., *The Quest for Significance Model of Radicalization: Implications for the Management of Terrorist Detainees*, Behavioral Sciences and the Law, Vol. 32, Issue 3, John Wiley & Sons Ltd, New York, 2014. година;
- Dzhekova, R., Mancheva, M., Stoyanova, N., Anagnostou, D., *Monitoring Radicalisation: A Framework for Risk Indicators*, Center for the Study of Democracy, Sofia, 2017. година;
- Елсезер, Ј., *Како је џихад стигао на балкан*, "Јасен", Београд, 2006. година;
- El Difraoui, A., Uhlmann, M., *Pré évention de la radicalisation et déradicalisation: Les modèles Allemand, Britannique et Danois*, Institut français des relations internationales, Politique étrangère, numéro 4, Paris, Hiver 2015. година;
- Falk, R., *The great terrori war*, Olive Branch Press, Interlink Publising Group, Inc., Northampton, 2003. година;
- Фарес, В., *Џихад у будућности - Терористичке стратегије против америке*, Народна књига-Алфа, Београд, 2008. година;
- FATF, *FATF IX Special Recommendations*, Interpretive Note to Special Recommendation III, paragraph 2. Paris, 2001. (incorporating all subsequent amendments until February 2008.) година;
- FATF/OECD, *Financial Action Task Force, Terrorist Financing*, Paris, 2008. година;
- FATF, *International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation*, Paris, 2019. година;
- Гаћиновић, Р., *Како против тероризма*, Младост, Београд, 1996. година;
- Гаћиновић, Р., *Савремени тероризам*, Графомарк, Београд, 1998. година;
- Гаћиновић, Р., *Тероризам*, Драслар, Београд, 2005. година;
- Гаћиновић, Р. *Антитероризам*, На трагу, Београд, 2006. година;
- Гаћиновић, Р., *Значај међународног права у супротстављању тероризму*, Војно дело, бр. 3, Београд, 2007. година;

- Гаћиновић, Р., *Феноменологија савременог тероризма*, Војно дело број 3, Београд, 2008. година;
- Гаћиновић, Р., *Тероризам у политичкој теорији*, Српска политичка мисао, бр. 2, Београд, 2010. година;
- Гаћиновић, Р., *Тероризам - изазов науке и политике*, Зборник радова, Међународна, научно-стручна конференција, Супротстављање тероризму-међународни стандарди и правна регулатива, Висока школа унутрашњих послова, Ханс Зајдел фондација, Козара, 2011. година;
- Гаћиновић, Р., *Облици савременог тероризма*, НБП - Журнал за криминалистику и право, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2012. година;
- Галијашевић, Џ., *Тероризам у Аустрији*, Филип Вишњић, Београд, 2012. година;
- Галијашевић, Џ., *Епитаф за Босну - Босна послје Алије и Бин Ладена*, Хромограм, Филип Вишњић, Београд, 2017. година;
- Ganor, V., *Defining Terrorism - Is One Man's Terrorist Another Man's Freedom Fighter?* Police Practice and Research, Vol. 3, Issue 4, 2002. година;
- Göksu, A., Becic, A., *Awareness of Islamic Banking in Bosnia and Herzegovina*, International Research of Finance and Economics, Issue 100, EuroJournals Publishing, Inc., 2012. година;
- Хамад, А., *У мрежи зла - Међународни тероризам и Ал Каида*, Глас Српске, Публикум, Београд, 2007. година;
- Хофман, Б., *Унутрашњи тероризам*, Народна књига алфа, Београд, 2000. година;
- Hoffman, B., *Inside Terrorism*, Columbia University Press, New York, 2006. година;
- Игњатовић, Ђ., *Криминологија (осмо, измјењено издање)*, Службени гласник, Београд, 2007. година;
- Institute for Democracy and Mediation (IDM), *Religious Radicalism and Violent Extremism in Albania*, Tirana, 2015. година;
- International crisis group, *Bin Laden and Balkans: The Politics of Anti-Terrorism*, ICG Balkans Report No. 119, Belgrade, Podgorica, Pristina, Sarajevo, Skopje, Tirana, Brussels, 2001. година;
- International Centre for the Prevention of Crime (ICPC), *Crime Prevention and Community Safety: Cities and the New Urban Agenda*, 5th International Report, Montreal, 2016. година;
- Истраживачки центар за питање безбједности Западног Балкана, *Безбједносни проблеми Западног Балкана*, број 2, Београд, 2015. година;
- Jenkins, M., B., *International Terrorism: A new kind of Warfare*, The Rand Corporation, Santa Monica, 1974. година;
- Jenkins, M., B., *The Study of Terrorism: Definitional problems*, The Rand Corporation, Santa Monica, 1980. година;
- Јевтић, М., *Савремени џихад као рат*, ИГТП Графомотација, Прњавор, 1995. година;
- Јовичић, Д., Шетка, Г., *Organization of the Police Sistem in Bosnia and Herzegovina*, International Scientific Conference "Archibald Reiss Days", Thematic Conference Proceedings of International Significance, том III, Belgrade, 2017. година;
- Јовичић, Д., Шетка, Г., *Организација и надлежност полиције*, Графомарк, Бања Лука, 2018. година;

- Јовашевић, Д., *Кривична дела тероризма - европски стандарди и право Републике Србије*, Војно дело, број 1, Београд, 2017. година;
- Joiner, C., C., *The United Nations and Terrorism: Rethinking Legal Tensions Between National Security, Human Rights and Civil Liberties*, Policy in International Studies, International Studies Perspectives, vol. 5, No. 3., 2004. година;
- Кауриновић, Д., *Посебне истражне радње (услови за примјену, кривична дјела за која се могу одредити и судска пракса)*, Посебне истражне радње, Зборник радова, Уставни суд Босне и Херцеговине, Сарајево, 2019. година;
- Kegley, C., *"The new global terrorism: characteristics, causes, controls"*, Prentice Hall, New Jersey, 2003. година;
- Кешетовић, З., Бајагић, М., *Борба против међународног тероризма - правни аспекти*, Зборник радова "Тероризам у савременим условима", Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2003. година;
- Kirby, A., *London Bombers as "Self-Starters": A Case Study in Indigenous Radicalization and the Emergency of Autonomous Cliques*, Studies in Conflict & Terrorism, Vol. 30 Issue 5, Routledge, London, 2007. година;
- Кнежевић, С., *Рат по мјери Пентагона, Грађански рат у Сирији и Ираку*, Мегапринт, Челинац, 2015. година;
- Коларић, Д., *Нова концепција кривичних дела тероризма у Кривичном законнику Републике Србије*, Crimen, (IV), бр. 1, Правни факултет, Београд, 2013. година;
- Колман, Е., *Џихад Ал Кауде у Европи, Авгано - босанска мрежа*, Удружење дипломаца Центра Џорџ Маршал, Београд, 2006. година;
- Конатар, В., *Наличје "Аранског пролећа"*, Култура полиса, година XI, број 25, Култура-Полис Нови Сад, Институт за европске студије Београд, 2014. година;
- Ковачевић, С., *Тероризам и Југославија*, Аркаде принт, Београд, 1992. година;
- Ковачевић, Р., *Политички аспекти и детерминанте борбе НАТО против тероризма*, Докторска дисертација, Факултет политичких наука, Београд, 2015. година;
- Крстић, М., *Мотиви терористичког деловања*, Специјална едукација и рехабилитација, Вол. 14. бр. 4, Београд, 2015. година;
- Крстић, М., *Изазов дефинисања савременог тероризма*, Војно дело, бр. 3, Београд, 2016. година;
- Кулић, Д., *Законитост прикупљених доказа у тужилачко-полицијској истрази са освртом на кривична дјела тероризма*, Тероризам и људске слободе, Зборник радова, Удружење за међународно кривично право и Интермекс, Београд, 2010. година;
- *Куран часни*, Издавачко предузеће Стварност, Загреб, 1969. година;
- Кузмановић, Р., Дмичић, М., *Уставно право*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2002. година;
- Kydd, A., Walter, B., *The Strategies of Terrorism*, International Security, Volume 31, Number 1, London, Summer 2006. година;
- Laborde, J., P., *Countering Terrorism: New International Criminal Law Perspectives*, Resource Material Series No. 71, UNAFEI, Fuchu, Tokyo, 2007. година;
- Laquer, W., *The New Terrorism, Fanaticism and the Arms of Mass Destruction* University Press, Oxford, New York, 1999. година;

- Лазић, М., *Посебне истражне радње у сузбијању тероризма*, Тероризам и људске слободе, Зборник радова, Удружење за међународно кривично право и Интермекс, Тара, 2010. година;
- *Лексикон страних ријечи и израза*, "Просвијета", Београд, 1991. година;
- Lemieux, F., Prates, F., *Entrepreneurial terrorism: financial strategies, business opportunities, and ethical issues*, Police Practice and Research, Vol. 12, No. 5, Taylor & Francis Online, 2011. година;
- Лукић, Т., *Европа и борба против тероризма: јачање сарадње између правосудних и полицијских органа*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, број 1-2, Нови Сад, 2008. година;
- Macdonald, S., *Terrorist Narratives and Communicative Devices: Findings from a Study of Online Terrorist Magazines*, Expanding Research on Countering Violent Extremism, Hedayah and Edith Cowan University, Perth, 2016. година;
- Марић, С., *Тероризам као глобални проблем*, Медианали, вол. 6, бр. 11, Дубровник, 2012. година;
- Марковић, С., *Илегалне миграције као фактор међународног тероризма*, Докторска дисертације, Факултет безбедности, Београд, 2018. година;
- Маргетић, Д., *Исламистички тероризам на југу Европе*, Загреб, Национална и свеучилишна књижница, 2006. година;
- Martin, G., *Understanding Terrorism, Challenges, Perspectives and Issues*, Second Edition, Sage Publications, Thousand Oaks, London, New Delhi, 2006. година;
- Матијевић, М., Митровић, Д., *Криминалистичко оперативна дјелатност полицијских агенција у спречавању тероризма*, Кривичноправни инструменти супротстављања тероризму и другим кривичним дјелима насилничког карактера, Теслић, 2016. година;
- McCusker, R., *Underground Banking: Legitimate Remittance Network or Money Laundering System?*, Trends & issues in crime and criminal justice, No. 300, Canberra, 2005. година;
- Мијалковски, М., *Тероризам и противтерористичка борба*, Војна академија, Београд, 2003. година;
- Мијалковски, М., *Угроженост безбедности Западног Балкана албанским тероризмом*, Војно дело, број 1, Београд, 2004. година;
- Мијалковић, С., *Национална безбедност*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2009. година;
- Мијалковић, С., Кесеровић, Д., *Основи безбједности*, Факултет за безбједност и заштиту, Бања Лука, 2010. година;
- Милошевић, М., *Одбрана од тероризма*, Свет књиге, Београд, 2005. година;
- Милошевић, З., *О интеграцији муслимана досељених у државе Европске уније*, Војно дело, јесен, Београд, 2012. година;
- Модли, Д., Корајлић, Н., *Криминалистички рјечник*, Принт ком, Тешањ, 2002. година;
- Morgan, M., *The Origins of the New Terrorism*, U.S. Army War College, Vol. 34, Issue 1, Spring, 2004. година;

- Newman, G., R., Clarke, R., V., *Policing Terrorism: An Executive's Guide*, Cops-Community Oriented Policing Services U. S. Department of Justice, Center Problem-Oriented Policing, 2008. година;
- Никодиновић, Н., *Америчка национална стратегија за борбу против тероризма на почетку XXI вијека*, Докторска дисертација, Факултет политичких наука, Београд, 2017. година;
- Нинчић, Ж., *Криминалистичка контрола у функцији супротстављања криминалитету*, Безбедност, број 2, Београд, 2019. година;
- Novotny, D., *What is terrorism? Focus on terrorism*, Vol. 8, Nova Science Publishers, New York, 2008. година;
- Oluic, S., *Radical Islam on Europe's Frontier-Bosnia & Hercegovina*, National Security and the Future, Vol. 9, No. 1-2, Загреб, 2008. година;
- Onook, O., *Three essays on the role of social media in social crises: a collective sensemaking view*, Doctoral Dissertation, Faculty of the Graduate School of the State University of New York at Buffalo, 2013. година;
- O'Rourke, S., *Virtual Radicalization: Chalenges for Police*, Australian Information Warfare and Security Conference, Edith Cowan University, Perth, 2007. година;
- OSCE, *Human Rights In Counter-Terrorism Investigations, A Peactical Manual For Law Enforcement Officers*, Warsaw, 2013. година;
- OSCE, *Preventing Terrorism and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism: A Community-Policing Approach*, Vienna, 2014. година;
- OSCE, *Спречавање тероризма и сузбијање насилног екстремизма и радикализације која води ка тероризму: Приступ кроз рад полиције у заједници*, Беч, 2014. година;
- OSCE, *Спријечаванје тероризма и сузбијање насилног екстремизма и радикализације који воде ка тероризму: Pristup kroz rad policije u zajednici*, Већ, 2014. година;
- Павловић, Г., *Стратешки приступ супротстављања тероризму-упоредни приказ у Европској унији и Босни и Херцеговини*, Кривичноправни инструменти супротстављања тероризму и другим кривичним дјелима насилничког карактера, Теслић, 2016. година;
- Пантелић, Н., *Генеа албанског екстремизма и тероризма на Косову и Метохији*, Политичка ревија број 1, (XX)VII vol.15, Београд, 2008. година;
- Pape, R., A., *The Strategic Logic of Suicide Terrorism*, *American Political Science Review*, Vol. 97, No. 3, 2003. година;
- Parry, V., *Countering the Cultivation of Extremism in Bosnia and Herzegovina: The Case for Comperhensive Education Reform*, Democratization Policy Council, Sarajevo, 2015. година;
- Пашански, М., *Савремене камиказе –транснационални тероризам и дипломатија*, НИРО "Књижевне новине", Београд, 1987. година;
- Пашић, Д., *Утицај мигрантске кризе на тероризам у Европи*, Право – теорија и пракса, број 7-9, Нови Сад, 2017. година;
- Педић, Ж., *Однос међународнога и еуропскога правног оквира за сузбијање тероризма*, Загребачка правна ревија, свезак 1, број 1, Правни факултет, Загреб, 2012. година;
- Пена, У., *Стратегије супротстављања криминалитету и концепт рада полиције у заједници*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2008. година;

- Петровић, Д., *Покушај одређења универзално прихватљиве дефиниције тероризма*, Безбедност, број 1, Београд, 2014. година;
- Pietrasanta, S., *La déradicalisation, outil delutte contre le terrorisme*, Paris, 2015. година;
- Pickering, S. McCulloch, Wright-Neville, D., *Counter-terrorism policing: towards social cohesion*, Crime, Law and Social Change, Vol. 50, Issue 1-2, Springer, 2008. година;
- Пламбек, А., Х., Шаховић, Ц., Базарсчи, Ј., К., *Унапријеђење капацитета хитних служби у условима хемијских, биолошких, радијацијских и нуклеарних (ХБРН) инцидената*, Европски пројекат, АБЦ часопис ургентне медицине, вол. XV, број 2, Београд, 2015. година;
- *Политичка енциклопедија*, Савремена администрација, Београд, 1975. година;
- Поповић, Б., *Нови глобални тероризам*, Национална и глобална безбедност, Збирка радова специјализаната Факултета политичких наука, Београд, 2005. година;
- Поповић, П., *Сарадња полиције Републике Српске са другим субјектима у размени информација од значаја за контролу тероризма у Босни и Херцеговини*, Безбедност, vol. LIX, број 2, Београд, 2017. година;
- Поповић, П., *Капацитети Босне и Херцеговине у погледу кривичног гођења терориста са посебним освртом на улогу полицијских агенција*, Годишњак факултета безбедности, Београд, 2019. година;
- *Правна енциклопедија*, Савремена администрација, Београд, 1979. година;
- Precht, T., *Home grown terrorism and Islamist radicalisation in Europe*, Research report funded by the Danish Ministry of Justice, 2007. година;
- Prislán, K., Černigoj, A., Lobnikar, B., *Prevention Radicalization in the Western Balkans: The role of the Police Using a Multi-Stakeholder Approach*, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Letnik 69, številka 4, Ljubljana, 2018. година;
- Продан, Т., *Протутерористичка политика Европске уније*, Полемос, вол. 12, број 23, Загреб, 2009. година;
- Продан, Т., *Интернет, Тероризам, Протутероризам*, National Security and the Future, Vol. 16, No. 1, Загреб, 2015. година;
- Радуљ, С., *Терористичка мрежа у Босни и Херцеговини*, Наука и друштво, Београд, 2007. година;
- Ранковић, М., *Савремени/глобални тероризам: социолошки приступ*, Социологија, Вол. XLVI, број 4, Београд, 2004. година;
- Рамић, А., Цанић, Е., *Борба против тероризма у Босни и Херцеговини-Функција полицијских агенција или обавјештајне заједнице*, Криминалистичке теме - XVII дани криминалистичких наука, Зборник радова, Сарајево, 2017. година;
- Raphael, N., *Financing of Terrorism: Sources, Methods, and Channels*, Terrorism and Political Violence, Vol. 15, Issue 4, Taylor & Francis Online, 2003. година;
- Rapoport C. D., *The Government is Up in the Air over Combating Terrorism*, National Journal, број. 9, Лос Анђелес, 1977. година;
- Ratcliffe, J., *The Effectiveness of Police Intelligence Managament: A New Zeland Case*, Police Practice and Research, vol. 6, no. 5, Routledge, 2005. година;
- Řehák, D., Holcner, V., *International counterterrorism cooperation-euopen view*, Economics and Management, No. 2, Univerzita obrany, Brno, 2007. година;

- Ruggiero, V., *Organized Crime and Terrorist Networks: A Mixed Methodological Research into the Views of Criminal Justice and Non-Criminal Justice Professionals*, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Letnik 69, številka 4, Ljubljana, 2018. година;
- Сандић, К., *Финансијске институције и финансирање тероризма путем прања новца*, НБП - Журнал за криминалистику и право, вол. 17. број 2. Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2012. година;
- Scanlon, Z., *Punishing Proximity: Sentencing Preparatory Terrorism in Australia and the United Kingdom*, Current Issues in Criminal Justice, vol. 25, No. 3, The University of Sydney, 2014. година;
- Schmid, A., *Political Terrorism*, North Holland, Amsterdam, 1983. година;
- Schmid, A., Jongman A., *Political Terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories, and Literature*, Transaction Books, Amsterdam: North Holland, 1988. година;
- Schmid, A., *Terrorism-The Definitional Problem*, Case Western Reserve Journal of International Law, Vol. 36, Issue 2, Cleveland, 2004. година;
- Seci centar Bucharest, *Counterterrorism experiences of Seci member countries, Anti terrorism task force*, The editors work for the International Center for Terrorism and Transnational Crime (UTSAM) at the Turkish National Police Academy, Ankara, 2011. година;
- Sedgwick, M., *Radicalism isn't the problem: it's the move to violence we need to counter*, Westminster Faith Debates, Lancaster/London, 2012. година;
- Симеуновић, Д., *Тероризам*, Правни факултет, Београд, 2009. година;
- Simeunović, D., *Islamistični ekstremizam na Zahodnem Balkanu*, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, letnik 69, številka 2; Ljubljana, leto, 2018. година;
- Симовић, Н., М., *Практични коментар закона о кривичном поступку Републике Српске*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2005. година;
- Симовић, Н., М., *Кривично-процесно право*, Факултет за безбједност и заштиту, Бања Лука, 2007. година;
- Симовић, Н., М., *Кривично-процесно право*, Факултет за безбједност и заштиту, Бања Лука, 2009. година;
- Симовић, Н., М., Шикман, М., *Кривичноправно реаговање на тешке облике криминалитета*, Правни факултет, Бања Лука, 2017. година;
- Симовић, Н., М., *Посебне истражне радње у борби против најтежих облика криминалитета-у контексту међународних стандарда и одлуке Уставног суда Босне и Херцеговине број У 5/16 од 1. јуна 2017. године*, Посебне истражне радње, Зборник радова, Уставни суд Босне и Херцеговине, Сарајево, 2019. година;
- Симоновић, Б., *Нове методе криминалистичког планирања*, Бербедност, број 5, Београд, 2002. година;
- Симоновић, Б., *Криминалистика*, Правни факултет, Крагујевац, 2004. година;
- Симоновић, Б., Пена, У., *Криминалистика*, Правни факултет, Источно Сарајево, 2004. година;
- Симоновић, Б., *Рад полиције у заједници*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2006. година;
- Симоновић, Б., Митровић, Д., *Сарадња у оквиру криминалистичког обавјештајног рада*, Зборник радова, Међународна и национална сарадња и координација у

- супротстављању криминалитету, Интернационална асоцијација криминалиста, вол. 3, бр. 1, Бања Лука, 2010. година;
- Симоновић, Б., *Стратешки приступ криминалистичке полиције у контроли криминала: међународни прописи, појмовно одређење, неки изазови имплементације*, Зборник радова, Криминалистичко форензичка истраживања, Бања Лука, 2011. година;
  - Sorel, J., *Some Questions About the Definition of Terrorism and the Fight Against Its Financing*, European Journal of International Law, Vol. 14 No. 2, Oxford 2003. година;
  - Sottile, A., *Le terrorisme international*, Recueil des Cours, Paris, T. 65, 1938. година;
  - Speckhard, A., *The Roles of Women in Supporting, Joining, Intervening in, and Preventing Violent Extremism in Sandjak Table of Contents*, International Center for the Study of Violent Extremism, 2016. година;
  - Старчевић, С., Кајтез, И., *"Аранско пролеће" и безбедност Европе*, Српска наука данас, вол. 1, број 2, Београд, 2016. година;
  - Стерн, Џ., *Екстремни терористи*, Alexandria Press, Београд, 2004. година;
  - Stenersen, A., *Bomb-Making for Beginners: Inside al Al-Qaeda E-Learning Course*, Perspectives on Terrorism, vol. 7, Issue 1, JSTOR, 2013. година;
  - Stepanova, E., *Global Terrorism and Anti-terrorism after ISIL: Two Key Aspects That Will Not Change Soon*, Global Terrorism Index 2019, Measuring the Impact of Terrorism, Institute for Economics & Peace, Sydney, 2019. година;
  - Стојановић, З., *Коментар кривичног законика*, Службени гласник, Београд, 2009. година;
  - Стојановић, З., *Коментар кривичног законика*, Мисија ОСЦЕ У Црној Гори, Подгорица, 2010. година;
  - Стојановић, З., *Кривична дела тероризма*, Ревивија за криминологију и кривично право, број 3, Београд, 2010. година;
  - Стојановић, З., Делић, Н., *Кривично право посебни део*, Правни факултет, Правна књига, Београд, 2014. година;
  - Стојановић, З., Коларић, Д., *Кривичноправно сузбијање организованог криминалитета, тероризма и корупције*, Правни факултет, Београд, 2014. година;
  - Суд Босне и Херцеговине, *Процесуирање предмета корупције и тероризма пред судом Босне и Херцеговине*, Сарајево, 2017. година;
  - Суд Босне и Херцеговине, *Билтен судске праксе*, број 7, Фојница Д. О.О., Сарајево, 2017. година;
  - Суд Босне и Херцеговине, *Билтен судске праксе*, број 8, Фојница Д. О.О., Сарајево, 2018. година;
  - Шетка, Г., Ратковић, Ж., *Вехабије у Босни и Херцеговини-реална пријетња тероризмом?*, Зборник радова, Супротстављање тероризму-међународни стандарди и правна регулатива, Висока школа унутрашњих послова, Ханс Зајдел фондација, Козара, 2011. година;
  - Шикман, М., *Тероризам*, Факултет за безбједност и заштиту, Бања Лука, 2009. година;
  - Шикман, М., *"Страни терористички борци и кривични поступци у Босни и Херцеговини"*, Зборник радова, Кривично законодавство и функционисање правне

- државе" Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Требиње, 2018. година;
- Шикман, М., *Return of the Foreign Terrorist Fighters-Criminal Persecution and Deradicalization in BiH*. In Denis Čaleta and Corinna A. Robinson (Eds.). *Violent Extremism and Radicalization Processes as Driving Factors to Terrorism Threats*. (109-136). Ljubljana: Ministry of Defense of Slovenia, Joint Special Operations University from Tampa, USA and Institute for Corporate Security Studies, 2018. година;
  - Шкрбић, Ж., *Утицај исламског фундаментализма на тероризам у Босни и Херцеговини*, Монографија, Бања Лука, 2011. година;
  - Шкулић, М., *Нове методе и компјутерски системи у савременој криминалистици*, Безбедност, број 1, Београд, 2003. година;
  - Шкулић, М., *Кривично процесно право*, Правни факултет, Источно Сарајево, 2005. година;
  - Шушњара, Д., *Политика страха и тероризам: компаративна анализа протутерористичких стратегија Европске уније и Сједињених америчких држава*, Полемос, вол. 20, број 39-40, Загреб, 2017. година;
  - Тадић, Ј., Драговић, Ф., Тадић, Т., *Миграцијска и избјегличка криза-сигурносни ризици за Европску унију*, Полиција и сигурност, број 1, 2016. година;
  - Thsakrah, J., R., *Dictionary of Terrorism*, Routledge, London, 2004. година;
  - Тодоровић, Д., *Сунитско-шиитски раскол и његове последице на безбедност у региону Блиског Истока*, Докторска дисертација, Факултет политичких наука, Београд, 2016. година;
  - Томашевски, К., *Изазови тероризма*, Младост, Београд, 1983. година;
  - Трифуновић, Д., *Нови облици тероризма у Босни и Херцеговини*, Докторска дисертација, Факултет безбедности, Београд, 2007. година;
  - Трифуновић, Д., Стојаковић, Г., Врачар, М., *Тероризам и Вехабизам*, Филип Вишњић, Београд, 2011. година;
  - Туркаљ, К., *Борба против тероризма на разини Европске уније*, Хрватска правна ревија, Загреб, листопад 2002. година;
  - Тужилаштво Босне и Херцеговине, *Информација о раду за 2015. годину*, Сарајево, 2016. година;
  - Тужилаштво Босне и Херцеговине, *Информација о раду за 2016. годину*, Сарајево, 2017. година;
  - Тужилаштво Босне и Херцеговине, *Информација о раду за 2017. годину*, Сарајево, 2018. година;
  - Тужилаштво Босне и Херцеговине, *Информација о раду за 2018. годину*, Сарајево, 2019. година;
  - United Nations (Office on Drugs and Crime), *Preventing Terrorist Acts: A Criminal Justice Strategy Integrating Rule of Law Standards in Implementation of United Nations Anti-Terrorism Instruments*, Technical Assistance Working Paper, Terrorism Prevention Branch, Vienna, 2006. година;
  - United Nations (CTITF Working Group on Protecting Human Rights while Countering Terrorism), *Basic Human Rights Reference Guide: Conformity of National Counter-Terrorism Legislation with International Human Rights Law*, New York, 2014. година;

- U. S. Department of Justice Federal Bureau of Investigation, *Terrorism in the United States 1999, Counterterrorism Threat Assessment and Warning Unit Counterterrorism Division*, 1999. година;
- U.S. Department of State, *Patterns of Global Terrorism 2003*, June 2004, Washington;
- U.S. Department of Defense, *Military Guide to Terrorism*, August 2007, Fort Leavenworth;
- Вајт, Ц., *Тероризам*, Alexandria Press, Београд, 2004. година;
- Вељак, Л., *Мултикултурализам насупрот фундаментализма*, Филозофска истраживања, вол. 146, број 2, Загреб, 2017. година;
- Видер, Ц., *Поход уједињеног краљевства против радикализације*, Војно дело, број 2, Београд, 2008. година;
- Водинелић, В., *Криминалистика*, Завод за уџбенике и наставна средства Београд, 1996. година;
- *Војни лексикон*, ВИЗ, Београд, 1981. година;
- Вукелић, М., *Појам џихада у активностима Исламске државе*, Војно дело, број 6, Београд, 2017. година;
- Вукоичић, Ј., *Исламистички тероризам на Балкану*, Зборник радова, Регионална сарадња у сузбијању прекограничног криминала: савремени изазови тероризма и мигрантске кризе, Факултет безбједносних наука Бања Лука, Бијељина, 2018. година;
- Вуковић, С., Мијалковић, С., Бошковић, Г., *Превенција прања новца и финансирање тероризма*, НБП - Журнал за криминалистику и право, вол. 16, број 2, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2011. година;
- Вукшић, З., *Харач*, Порезни вјесник, број 7-8, Загреб, 2016. година;
- Wiess, M., Hassan, H., *ISIS- У срцу војске терора*, Buybook, Загреб, 2015. година;
- Wilkinson, P., *Terrorism versus Democracy, The Liberal State Response*, Second Edition, by Routledge, New York, 2006. година;
- Witber, J., K., *Salafi-Jihadists a Threat to the Western Balkans?*, Violent Extremism in the Western Balkans, Kollection of works, Belgrade, September 2015. година;
- Wörner, L., *Expanding Criminal Laws by Predating Criminal Responsibility-Punishing Planing and Organized Terrorist Attacks as a Means to Optimize Effectiveness of Fighting Against Terrorism*, German Law Journal, vol. 13, No. 9, 2012. година;
- Whittaker, D., *The Terrorism Reader*, Second Edition, Routledge, London, New York, 2003. година;
- Whittaker, D., *Terrorists and Terrorism, In The Contemporary World*, Routledge, 2004. година;
- Zięba, A., Szlachter, D., *Countering Radicalisation of Muslim Community options on the EU Level*, International Studies, Interdisciplinary Political and Cultural Journal, Vol. 17, No. 1, Lodz, 2015. година;

Закони

- *Britain's Prevention of Terrorism- Temporary Provison Act*;
- *Закон о одбрани Босне и Херцеговине* (Службени гласник 88/05);

- *Закон о Суду Босне и Херцеговине* (Службени гласник број: 49/09; 74/09; 97/09);
- *Кривични закон Босне и Херцеговине*, (Службени гласник број: 3/2003, 32/2003 - испр., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015 и 35/2018);
- *Закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима* (Службени гласник Босне и Херцеговине број: 53/2009 и 58/2013);
- *Закон о промету експлозивних материја и запаљивих течности и гасова*, (Службени гласник Републике Српске, број 78/11);
- *Закон о промету експлозивних материја и запаљивих течности и гасова* (Службени гласник Брчко дистрикта Босне и Херцеговине број 3/7);
- *Закон о спречавању прања новца и финансирања терористичких активности* ("Службени гласник Босне и Херцеговине", број 47/14);
- *Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине* (Службене новине Федерације БиХ, бр. 36/2003, 21/2004 - испр., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 46/2016 и 75/2017);
- *Закон о измјенама и допунама Закона о спречавању прања новца и финансирања терористичких активности* ("Службени гласник Босне и Херцеговине", број 46/16).;
- *Закон о измјенама и допунама кривичног закона Босне и Херцеговине* ("Службени гласник Босне и Херцеговине", број: 8/10);
- *Закон о допуни Кривичног закона Босне и Херцеговине* (Службени гласник Босне и Херцеговине број: 47/14);
- *Кривични закон Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине* (Службени гласник, бр. 33/2013-пречишћени текст, 47/2014 – исправка 26/16, 13/2017 и 50/2018);
- *Кривични закон Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске бр. 49/03);
- *Кривични законик Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 64/17);
- *Закон о кривичном поступку Босне и Херцеговине*, (Службени гласник Босне и Херцеговине број 3/2003, 32/2003 – испр., 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009 – др. закон, 93/2009, 72/2013 и 65/2018);
- *Закон о парничном поступку пред Судом Босне и Херцеговине* ("Службени гласник Босне и Херцеговине" број 36/04);
- *Закон о програму заштите свједока у Босни и Херцеговини* (Службени гласник Босне и Херцеговине број 36/14).

Документи

- *The Arab Convention For The Suppression Of Terrorism*, League of Arab States, април 1998. година;
- *Council Framework Decision on Combating Terrorism*, 2002/475/JHA;
- *Council Framework Decision on Combating Terrorism*, 2008/919/JHA;
- *Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism (CETS)*, No. 196, Warsaw, 16. 05. 2005. година;

- *First Europ Counterterrorism Report to the JHA Ministerial Council (Council document 7514/1/99, 3 May, 1999. година);*
- Предсједништво Босне и Херцеговине, *Безбједносна политика БиХ*, Сарајево, 2006. година;
- *2010 Protocol Supplementary to the Convention for the Suppression of Unlawful Seiyure of Air craft*, United Nations, Done in Bejing, China on 10 September 2010;
- *Стратегија Босне и Херцеговине за превенцију и борбу против тероризма*, Сарајево, 2010. година;
- *Извјештај о раду Савјета министара Босне и Херцеговине за 2012. годину*, Сарајево, 2013. године;
- *Стратегија Босне и Херцеговине за превенцију и борбу против тероризма*, Сарајево, 2015. година;
- *The United Kingdom's strategy for Countering terrorism*, 2011. година;
- European Commission, *Communication from the commission to the European Parliament, the European Council and the Council, Eighth progress report towards an effective and genuine Security Union*, Brussels, 29.6.2017, COM(2017) 354 final;
- European Commission, *Communication from the commission to the European Parliament, the European Council and the Council, Eleventh progress report towards an effective and genuine Security Union*, Brussels, 18.10.2017, COM(2017) 608 final;
- Permanent Mission of Bosnia and Herzegovina to the United Nations Office at Vienna, OSCE and other International Organiyations, Vienna, *Note Verbale*, FSC.EMI/55/18, 13 April 2018. година;
- European Commision, *Commision decision*, Brussels, 04. 08. 2011., C(2011) 5499 final;
- Comite Interministeriel de la République Française, *Guide interministériel de prévention de la radicalization*, mars 2016. година;
- *Процјена угрожености Босне и Херцеговине од природних и других несрећа*, Сарајево, 2011. година;
- European Commission, *Commission staff working document (Overview of Natural and Man – made Disaster Risks the European Union may face)*, Brussels, 23. 05. 2017. SWD(2017) 176 final;
- *Процјена ризика од прања новца и финансирања тероризма у Босни и Херцеговини за период 2018-2022. година*, Сарајево, 2018. година;
- *The European Agenda on Security*, 2015. година;
- *Акт Дирекције за координацију полицијских тијела Босне и Херцеговине број:20-02/2-04-1-139-2/20 од дана 24. 01. 2020. године;*
- *Акт Дирекције за координацију полицијских тијела Босне и Херцеговине број:20-02/2-04-1-139-2/20 од дана 29. 01. 2020. године;*
- Агенција за банкарство Републике Српске, *Статут Агенције за банкарство Републике Српске*, Бања Лука, 2017. година;
- *Акт Министарства унутрашњих послова Републике Српске број: Д/П-052-882/20 од дана 27. 03. 2020. године.*

Интернет

- <http://webtribune.rs/nemacka-teroristicki-napad-u-minhenu-ima-mrtvih/>, 23. 11. 2017. година;
- <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/2331>, 12. 02. 2018. година;
- <https://www.scribd.com/document/180617189/AAP-06-NATO-Glossary-of-Terms-and-Definitions-French-and-English-2013-uploaded-by-Richard-J-Campbell>, 12. 02. 2018. година;
- <https://sjedi5.com/sto-je-i-sto-znaci/strana-rijec/brahijalna-sila/>, 15. 03. 2018. година;
- <https://www.hercegovina.info/vijesti/vijesti/bih/bih-placa-za-vehabizam-mjesecno-svaki-vehabija-dobije-300-a-zene-400-eura>, 26. 04. 2018. година;
- <https://www.klix.ba/vijesti/bih/ovo-su-drzavljeni-bih-koji-su-ratovali-ili-se-jos-uvijek-bore-u-siriji-i-iraku/140904017>, 26. 04. 2018. година;
- <http://www.nezavisne.com/novosti/bih/Hronologija-najgorih-napadi-u-BiH/337523>, 26. 04. 2018. година;
- <http://mojahercegovina.com/lukac-u-fbih-na-desetine-centara-za-obuku-terorista/>, 08. 05. 2018. година;
- <https://www.vecernji.ba/vijesti/paradzemati-raspostranjeni-sirom-bih-ima-ih-64-uglavnom-su-po-brdima-1053427>, 08. 05. 2018. година;
- <https://en.wikipedia.org/wiki/Askeri>), 09. 05. 2018. година;
- <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.300.html:710308-Askeri-proizvode-mlade-ratnike>), 09. 05. 2018. година;
- http://demokratizatsiya.pub/archives/14_4_L760232815817426.pdf., 11. 06. 2018. година;
- <http://eug2016.com/wp-content/uploads/2016/07/ESI-2016-Osuda-teroristickog-napada-i-riječi-sućuti.pdf>, 12. 06. 2018. година;
- (<http://www.seebiz.eu/od-pocetka-godine-sest-velikih-teroristickih-napada-u-europi/ar-161069/>), 12. 06. 2018. година;
- (<http://staznaci.com/sanskrit>), 13. 06. 2018. година;
- http://www.icty.org/x/cases/delic/tjug/bcs/080915bcs_summary_1.pdf, 18. 06. 2018. година;
- <http://mondo.rs/a949119/Info/Svet/Libija-posle-Gadafija-Zlocin-NATO-SAD-Velike-Britanije-i-Francuske.html>), 20. 06. 2018. година;
- http://www.tuzilastvorz.org.rs/upload/Regulation/Document__sr/2016-05/povelja_un_lat.pdf, 29. 06. 2018. година;
- <https://www.un.org/counterterrorism/ctitf/en/un-global-counter-terrorism-strategy>, 02. 07. 2018. година;
- <http://msb.gov.ba/dokumenti/medjunarodni/?id=2664>, 03. 07. 2018. година;
- <https://www.interpol.int/Crime-areas/Terrorism/Counter-Terrorism-Fusion-Centre>, 03. 07. 2018. година;
- <https://www.interpol.int/en/News.../Counter-terrorism/>, 04.07. 2018. година;
- <http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=4874&langTag=bs-BA>, 04. 07. 2018. година;
- http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/hr/FTU_1.1.3.pdf, 04. 07. 2018. година;

- http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/hr/FTU_1.1.5.pdf, 05. 07. 2018. година;
- <https://www.coe.int/web/counter-terrorism>, 10. 07. 2018. година;
- <https://www.coe.int/en/web/counter-terrorism/codexter>, 10. 07. 2018. година;
- <https://www.coe.int/en/web/counter-terrorism/cdct>, 10. 07. 2018. година;
- <https://velikirecnik.com/2016/10/30/apologija/>, 11. 07. 2018. година;
- <https://velikirecnik.com/2016/10/25/glosarijum/>, 11. 07. 2018. година;
- <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/crime-areas/terrorism>, 12. 07. 2018. година;
- <https://www.europol.europa.eu/about-europol/european-counter-terrorism-centre-ectc>, 12. 07. 2018. година;
- <https://www.europol.europa.eu/activities-services/services-support/operational-coordination/operational-centre>, 12. 07. 2018. година;
- <https://www.europol.europa.eu/activities-services/services-support/information-exchange/europol-platform-for-experts>, 13. 07. 2018. година;
- <http://www.un.org/en/documents/index.html>, 13. 07. 2018. година;
- www.interpol.int, 16. 07. 2018. година;
- <https://www.interpol.int/INTERPOL-expertise/Data-exchange/I-24-7>, 16. 07. 2018. година;
- <https://www.interpol.int/Crime-areas/Terrorism/Foreign-terrorist-fighters>, 16. 07. 2018. година;
- <https://www.interpol.int/News-and-media/News/2016/N2016-163>, 16. 07. 2018. година;
- https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network_en, 17. 07. 2018. година;
- https://www.unodc.org/documents/treaties/terrorism/Commonwealth_Chapter_2.pdf, 19. 07. 2018. година;
- http://www.oas.org/juridico/mla/en/treaties/en_conve_suppre_unlaw_seiz_aircr_sig_the_hague_1970.pdf, 19. 07. 2018. година;
- <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20974/volume-974-I-14118-English.pdf>, 19. 07. 2018. година;
- http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_4_1973.pdf, 19. 07. 2018. година;
- https://treaties.un.org/pages/viewdetails.aspx?src=ind&mtdsg_no=xviii-5&chapter=18&lang=en, 19. 07. 2018. година;
- <https://www.iaea.org/publications/documents/conventions/convention-physical-protection-nuclear-material>, 19. 07. 2018. година;
- https://www.icao.int/secretariat/legal/List%20of%20Parties/VIA_EN.pdf, 19. 07. 2018. година;
- <https://www.mcgill.ca/iasl/files/iasl/montreal1991.pdf>, 20. 07. 2018. година;
- <http://www.refworld.org/docid/3dda06ddc.html>, 20. 07. 2018. година;
- <https://treaties.un.org/doc/db/Terrorism/english-18-15.pdf>, 20. 07. 2018. година;
- <https://www.scribd.com/document/23263800/religijski-fundamentalizam>, 02. 08. 2018. година;
- http://fin.unsa.ba/tekstovi/do_nas_je-i_to_je_dobra_vijest.pdf, 29. 08. 2018. година;

- <https://www.srbijadanas.net/teroristicki-napad-u-belgiji-ubijeni-policaјci-i-prolaznik-video/>, 03. 09. 2018. година;
- <https://www.blic.rs/vesti/svet/hronologija-teroristickih-napada-u-rusiji/t48wx4j>, 04. 09. 2018. година;
- http://www.ffzg.unizg.hr/international/d/Izvjestaj_UoM_Erasmus+mobilnost.pdf, 04. 09. 2018. година;
- <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2017/HR/COM-2017-354-F1-HR-MAIN-PART-1.PDF>, 04. 09. 2018. година;
- https://www.un.org/sc/ctc/wp-content/uploads/2016/09/FTF-Report-1-3_English.pdf), 07. 09. 2018. година;
- <https://www.rtvbn.com/3830686/hidzab-nikab-burka-kakva-je-razlika>, 10. 09. 2018. година;
- <https://www.dw.com/sr/austrija-zatvara-džamije/a-44151365>), 12. 09. 2018. година;
- http://www.humsec.eu/cms/fileadmin/user_upload/humsec/Workin_Paper_Series/WP_Azinovic.pdf, 17. 09. 2018. година.
- <https://www.intermagazin.rs/mudzahedini-na-balkanu-kako-su-mudzahedini-za-vreme-i-posle-rata-u-bosni-i-hercegovini-surovo-sirili-radikalni-islam/>, 17. 09. 2018. година;
- http://www.icty.org/x/file/About/OTP/War_Demographics/bcs/bih_referat_konf_100201.pdf, 24. 09. 2018. година;
- <https://rm.coe.int/16800771b2>, 25. 09. 2018. година;
- <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/190>, 26. 09. 2018. година;
- <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/196>, 26. 09. 2018. година;
- <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/217>, 26. 09. 2018. година;
- <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/198>, 26. 09. 2018. година;
- <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/303/92/PDF/N9930392.pdf?OpenElement>, 26. 09. 2018. година;
- http://www.poa-iss.org/CASAUUpload/Members/Documents/19@SC_Resolutions.pdf), 26. 09. 2018. година;
- <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/633/01/PDF/N0163301.pdf?OpenElement>, 28. 09. 2018. година;
- <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/216/05/PDF/N0321605.pdf?OpenElement>, 28. 09. 2018. година;
- <https://www.un.org/ruleoflaw/files/n0454282.pdf>, 28. 09. 2018. година;
- http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1617 (2005), 28. 09. 2018. година;
- http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1624 (2005), 28. 09. 2018. година;

- [http://repository.un.org/bitstream/handle/11176/21303/S_RES_1631\(2005\)-EN.pdf?sequence=3&isAllowed=y](http://repository.un.org/bitstream/handle/11176/21303/S_RES_1631(2005)-EN.pdf?sequence=3&isAllowed=y)), 28. 09. 2018. година;
- [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2083\(2012\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2083(2012)), 01. 10. 2018. година;
- [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2129\(2013\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2129(2013)), 01. 10. 2018. година;
- https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2133 (2014), 01. 10. 2018. година;
- [https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2160\(2014\)](https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2160(2014)), 01. 10. 2018. година;
- [https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2161\(2014\)](https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2161(2014)), 01. 10. 2018. година;
- http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2199 (2015), 01. 10. 2018. година;
- [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2170\(2014\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2170(2014)), 01. 10. 2018. година;
- http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2178 (2014), 01. 10. 2018. година;
- <http://www.refworld.org/docid/54b4fd874.html>), 01. 10. 2018. година;
- <https://www.interpol.int/About-INTERPOL/Structure-and-governance/General-Assembly-Resolutions/Resolutions-1970-to-1979/1972-AGN41>, 03. 10. 2018. година;
- <https://www.interpol.int/About-INTERPOL/Structure-and-governance/General-Assembly-Resolutions/Resolutions-1970-to-1979/1979-AGN48>, 03. 10. 2018. година;
- <https://www.interpol.int/About-INTERPOL/Structure-and-governance/General-Assembly-Resolutions/Resolutions-2000-to-2009/2005-AGN74>, 03. 10. 2018. година;
- <https://www.interpol.int/About-INTERPOL/Structure-and-governance/General-Assembly-Resolutions/Resolutions-2000-to-2009/2006-AGN75>, 03. 10. 2018. година;
- <https://www.interpol.int/About-INTERPOL/Structure-and-governance/General-Assembly-Resolutions/Resolutions-2010-to-present/2016-AGN85>, 03. 10. 2018. година;
- <https://www.coe.int/en/web/counter-terrorism/pace>, 04. 10. 2018. година;
- <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/fight-against-terrorism/eu-strategy/>, 10. 10. 2018. година;
- <https://www.scribd.com/document/47999853/islam>, 31. 10. 2018. година;
- <https://www.bmfsfj.de/blob/109002/5278d578ff8c59a19d4bef9fe4c034d8/strategie-der-bundesregierung-zur-extremismuspraevention-und-demokratiefoerderung-data.pdf>, 14. 12. 2018. година;
- https://sr.wikipedia.org/wiki/Напади_Исламске_Државе_у_Европи#Напади_у_Великој_Британији, 15. 01. 2019. година;
- <http://napravibombu.blogger.ba/>, 22. 01. 2019. година;
- <http://atomicarchive.com/Docs/pdfs/00285807.pdf>, 23. 01. 2019. година;
- https://mawdoo3.com/بسيطة_قنبلة_أخترع_كيف, 23.01. 2019. година;
- <https://putvjernika.com/Islam/Dzihad/>, 23. 01. 2019. година;
- <https://www.haaretz.com/middle-east-news/al-qaida-leader-calls-for-jihad-on-eve-of-u-s-embassy-move-1.6078943>, 23. 01. 2019. година;

- <http://hibapress.com/details-36890.html>, 23. 01. 2019. година;
- <http://www.salafipublications.com/sps/>, 24. 01. 2019. година;
- <https://www.youtube.com/watch?v=8TkQm2sBWkU>, 24. 01. 2019. година;
- <http://mdc.birzeit.edu/functions.php?action=files&table=files&ID=108>, 24. 01. 2019. година;
- http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/terrorism/alqaida_manual/, 24. 01. 2019. година;
- <https://makkahnewspaper.com/article/1087825/العالم/168-إرهابيا-يستخدمون-وسائل-التواصل-ووسائل-الاختراق>, 25. 01. 2019. година;
- (http://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Arbejdsomraader/Forskning/Forskningspuljen/2011/2007/Home_grown_terrorism_and_Islamist_radicalisation_in_Europe_-_an_assessment_of_influencing_factors__2_.pdf), 25. 01. 2019. година;
- <https://www.interpol.int/Crime-areas/Firearms-trafficking/Firearms-trafficking>, 28. 01. 2019. година;
- <https://www.interpol.int/Crime-areas/Financial-crime/Financial-crime>, 28. 01. 2019. година;
- <http://europa.ba/?p=56271>, 28. 01. 2019. година;
- <http://www.msb.gov.ba/onama/default.aspx?id=1677&langTag=sr-SP-Cyrl>, 05. 02. 2019. година;
- http://www.dkpt.ba/default.aspx?langTag=hr-HR&template_id=135&pageIndex=1, 05. 02. 2019. година;
- <http://www.granpol.gov.ba/Content/Read/13?title=Organizacija>, 06. 02. 2019. година;
- http://www.mod.gov.ba/Default.aspx?template_id=143&pageIndex=1, 06. 02. 2019. година;
- <http://www.osa-oba.gov.ba/nadls.html>, 06. 02. 2019. година;
- <http://www.sipa.gov.ba/sr/o-nama/struktura/organizaciona-struktura/kriminalisticko-istravno-odjeljenje>, 06. 02. 2019. година;
- <http://sps.gov.ba/nadleznost/?lang=sr>, 07. 02. 2019. година;
- <http://www.mup.vladars.net/>, 07. 02. 2019. година;
- <http://www.fmup.gov.ba/v2/>, 07. 02. 2019. година;
- <http://www.fup.gov.ba/>, 07. 02. 2019. година;
- <http://www.tuzilastvobih.gov.ba/?opcija=sadrzaj&kat=1&id=3&jezik=b>, 07. 02. 2019. година;
- <https://rm.coe.int/16805e1f8c>, 07. 02. 2019. година.
- <https://policijabdbih.gov.ba/sr/organizacione-jedinice-policije/jssten.html>, 08. 02. 2019. година;
- <https://unze.ba/fakulteti-univerziteta-u-zenici/>, 11. 02. 2019. година;
- <https://www.unodc.org/unodc/en/terrorism/news-and-events/capacity-building.html>, 14. 02. 2019. година;
- <https://www.interpol.int/Crime-areas/Terrorism/Counter-Terrorism-Fusion-Centre>, 14. 02. 2019. година;
- <https://www.interpol.int/Crime-areas/Terrorism/Foreign-terrorist-fighters>, 14. 02. 2019. година;
- <https://www.interpol.int/Crime-areas/Terrorism/Terrorism>, 14. 02. 2019. година;

- <https://www.interpol.int/INTERPOL-expertise/Border-management.>, 15. 02. 2019. година;
- http://www.mpr.gov.ba/organizacija_nadleznosti/medj_pravna_pomoc/medj_konvencije/default.aspx?id=909&langTag=bs-BA, 22. 02. 2019. година;
- https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/country/BOS?p_auth=FX8x3W1A, 22. 02. 2019. година;
- <http://www.darns.gov.ba/sr/LegislationAndDocuments/NoviPravilnici>, 27. 02. 2019. година;
- <http://sipa.gov.ba/bs/aktuelnosti/najava-po%C4%8Dela-sa-radom-operativna-grupa-za-borbu-protiv-terorizma/8811>, 11. 07. 2019. година;
- http://www.privredahnk.gov.ba/Web%20page/Zakoni/Zakon_o_zapaljivim_tecnostima_i_gasovima.pdf, 16. 08. 2019. година;
- https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/instruments/overview_en, 20. 08. 2019. година;
- <https://france3-regions.francetvinfo.fr/centre-val-de-loire/indre-loire/chinon/etat-devoile-nouveau-dispositif-deradicalisation-apres-echec-pontourny-indre-loire-1363179.html>, 26. 08. 2019. година;
- <https://eduscol.education.fr/cid100811/prevention-radicalisation.html>, 26. 08. 2019. година;
- <https://www.hayat-deutschland.de/>, 28. 08. 2019. година;
- <https://www.quilliaminternational.com/divisions/quilliam-global/programmes/>, 29. 08. 2019. година;
- <https://www.linkedin.com/company/active-change-foundation-limited>, 29. 08. 2019. година;
- <https://www.theunityinitiative.com/>, 29. 08. 2019. година;
- <https://www.un.org/counterterrorism/ctitf/en/uncct/uncct-vision>, 05. 09. 2019. година;
- [https://www.unodc.org/documents/treaties/Special/1999 International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism.pdf](https://www.unodc.org/documents/treaties/Special/1999%20International%20Convention%20for%20the%20Suppression%20of%20the%20Financing%20of%20Terrorism.pdf), 30. 09. 2019. година;
- <http://hrlibrary.umn.edu/instreet/financingterrorism.html>, 30. 09. 2019. година;
- https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XVIII-11&chapter=18&clang=_en, 30. 09. 2019. година;
- pios@sudbih.gov.ba, 20. 11. 2019. година;
- <http://www.mup.vladars.net/index.php?vijest=policija&vrsta=uprava-policije>, 14. 02. 2020. година;
- <https://www.un.org/law/cod/finterr.htm>, 25. 02. 2020. година;
- https://www.glassrpske.com/cir/novosti/vijesti_dana/askeri-iz-tesnja-bezazleni-i-miroljubivi/268734, 28. 02. 2020. година;
- <https://ahvalnews.com/organised-crime/german-police-raid-turkey-linked-illegal-banking-network>, 28. 02. 2020. година;
- <https://www.bbi.ba/bs/o-nama>, 11. 03. 2020. година;
- <https://www.bbi.ba/bs/lokacije>, 11. 03. 2020. година;
- <https://www.fba.ba/bs/o-nama-1>, 11. 03. 2020. година;
- <https://www.centarzabezbednost.org/omladinski-kampovi-za-vojnu-i-teroristicku-obuku-u-nasoj-blizini/>, 01. 04. 2020. година.

ПРИЛОЗИ

1. ИНТЕРВЈУИ

Структурирани интервју број 1

У циљу израде докторске дисертације под називом "Стратешки и правни аспекти контроле тероризма са посебним освртом на Босну и Херцеговину", израдили смо структурирани интервју који се састоји од петнаест група питања.

Основни циљ овог истраживања јесте да се утврди каква је **САРАДЊА** између институција Босне и Херцеговине, као и сарадња поменутих институција са Интерполом, Еурополом и полицијским организацијама из региона по питању контроле тероризма и размјене информација, те које активности Босна и Херцеговина предузима у погледу борбе против тероризма и на који начин се Стратегија Босне и Херцеговине за превенцију и борбу против тероризма 2015-2020. примјењује у пракси.

Поменути истраживањем ће се доћи до научног освјетљења предмета истраживања и доказивања постављених хипотеза.

Интервју обавио: _____;

Интервјуисани: _____;

Године живота (старост): _____;

Пол: М; Ж

Садашња радна позиција: _____;

Школска спрема: _____;

Назив институције: _____;

Године рада на садашњој позивији: _____;

Значајне радне позиције у досадашњој каријери: _____;

Мјесто вршења интервјуа: _____;

Трајање интервјуа: _____;

Датум интервјуисања _____;

1. Које су институције (државни органи) у Босни и Херцеговини надлежни да врше контролу тероризма?

_____

_____

1.1 Процијените сарадњу између надлежних институција у контроли тероризма користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2- сарадња је лоша; 3- нити је лоша, нити је добра; 4- сарадња је добра; 5-сарадња је изванредна; 6- није ми познато)?

1.1.1 Шта се по питању конкретне сарадње ради у Босни и Херцеговини?

1.1.2 Шта је по Вашем мишљењу добро у тој сарадњи?

1.1.3 Шта је по Вашем мишљењу лоше у тој сарадњи?

1.1.4 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

1.2 Процијените сарадњу између надлежних институција Босне и Херцеговине по питању размјене података у циљу контроле тероризма користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2- сарадња је лоша; 3- сарадња нити је добра, нити је лоша; 4- сарадња је добра; 5-сарадња је изванредна; 6- није ми познато)?

1.2.1 Шта се по питању конкретне сарадње ради у Босни и Херцеговини?

1.2.2 Шта је по Вашем мишљењу добро у тој сарадњи?

1.2.3 Шта је по Вашем мишљењу лоше у тој сарадњи?

1.2.4 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

1.3 Процијените сарадњу између институција у Босни и Херцеговини по питању страних терористичких бораца користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2- сарадња је лоша; 3- сарадња нити је добра, нити је лоша; 4- сарадња је добра; 5- сарадња је изванредна; 6- није ми познато)?

1.3.1 Шта се по питању конкретне сарадње ради у Босни и Херцеговини?

1.3.2 Шта је по Вашем мишљењу добро у тој сарадњи?

1.3.3 Шта је по Вашем мишљењу лоше у тој сарадњи?

1.3.4 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

- 1.3.5 На који начин институције у Босни и Херцеговини врше контролу страних бораца који су ратовали у Босни и Херцеговини, остали у њој и добили њено држављанство?
-
- 1.3.6 На који начин институције у Босни и Херцеговини врше контролу држављана Босне и Херцеговине који учествују или су учествовали у ратовима у иностранству (Сирија, Ирак, итд.)?
-
- 1.3.7 Који органи су овлашћени да врше поменуте контроле у вези са претходна два питања?
-
- 1.3.8 Процијените квалитет контроле, као и актуелну сарадњу државних органа Босне и Херцеговине по том питању користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2- сарадња је лоша; 3- сарадња нити је добра, нити је лоша; 4- сарадња је добра; 5-сарадња је изванредна; 6- није ми познато)?
-
- 1.4 Процијените сарадњу између институција у Босни и Херцеговини по питању дијелења експертиза о финансирању тероризма користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2- сарадња је лоша; 3- сарадња нити је лоша, нити је добра; 4- сарадња је добра; 5-сарадња је изванредна; 6- није ми познато)?
-
- 1.4.1 Шта се по питању конкретне сарадње ради у Босни и Херцеговини?
-
- 1.4.2 Шта је по Вашем мишљењу добро у тој сарадњи?
-
- 1.4.3 Шта је по Вашем мишљењу лоше у тој сарадњи?
-
- 1.4.4 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?
-
- 1.5 Процијените сарадњу између институција у Босни и Херцеговини по питању спречавања терористичке пропаганде и екстремизма на друштвеним мрежама (путем интернета) користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2- сарадња је лоша; 3- сарадња нити је лоша, нити је добра; 4- сарадња је добра; 5-сарадња је изванредна; 6- није ми познато)?
-
- 1.5.1 Шта се по питању конкретне сарадње ради у Босни и Херцеговини?
-
- 1.5.2 Шта је по Вашем мишљењу добро у тој сарадњи?
-
- 1.5.3 Шта је по Вашем мишљењу лоше у тој сарадњи?
-
- 1.5.4 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?
-

1.6 Процијените сарадњу између институција у Босни и Херцеговини по питању илегалне трговине оружјем користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2- сарадња је лоша; 3- сарадња нити је лоша, нити је добра; 4- сарадња је добра; 5- сарадња је изванредна; 6- није ми познато)?

1.6.1 Шта се по питању конкретне сарадње ради у Босни и Херцеговини?

1.6.2 Шта је по Вашем мишљењу добро у тој сарадњи?

1.6.3 Шта је по Вашем мишљењу лоше у тој сарадњи?

1.6.4 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

1.7 Процијените дјелотворност антитерористичког система Босне и Херцеговине користећи скалу од 1-6 (1- дјелотворност не постоји; 2- дјелотворност је лоша; 3- дјелотворност нити је лоша, нити је добра; 4- дјелотворност је добра; 5- дјелотворност је изванредна; 6- није ми познато)?

1.7.1 Шта се по питању његовог унапређења ради у Босни и Херцеговини?

1.7.2 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

1.8 Процијените капацитете кривичног гоњења терориста у Босни и Херцеговини користећи скалу од 1-6 (1- капацитети не постоје; 2- капацитети су лоши; 3- капацитети су нити лоши, нити добри; 5-капацитети су изванредни; 6- није ми познато)?

1.8.1 Шта се по питању њиховог унапређења ради у Босни и Херцеговини?

1.8.2 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

---

2. Које институције (државни органи) у Босни и Херцеговини сарађују са међународном заједницом, Европском унијом и државама из региона у погледу контроле тероризма?

2.1 Наведите са којим државама из региона сарадња Босне и Херцеговине по питању контроле тероризма је најбоља?

2.2 Наведите са којим државама из региона сарадња Босне и Херцеговине по питању контроле тероризма није довољно добра?

2.3 Процјените сарадњу Босне и Херцеговине са међународном заједницом, Европском унијом и државама из региона по питању контроле тероризма и размјене информација користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2- сарадња је лоша; 3- сарадња нити је лоша, нити је добра; 4- сарадња је добра; 5-сарадња је изванредна; 6- није ми познато)?

2.3.1 Шта се конкретно ради по питању наведене сарадње?

2.3.2 Шта је по Вашем мишљењу добро у тој сарадњи?

2.3.3 Шта је по Вашем мишљењу лоше у тој сарадњи?

2.3.4 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

2.4 Процјените сарадњу Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању контроле терориста и размјене података користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2- сарадња је лоша; 3- сарадња нити је лоша, нити је добра; 4- сарадња је добра; 5-сарадња је изванредна; 6- није ми познато)?

2.4.1 Шта се конкретно ради по питању наведене сарадње?

2.4.2 Шта је по Вашем мишљењу добро у тој сарадњи?

2.4.3 Шта је по Вашем мишљењу лоше у тој сарадњи?

2.4.4 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

2.5 Процијените сарадњу Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању страних терористичких бораца, користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2- сарадња је лоша; 3- сарадња нити је лоша, нити је добра; 4- сарадња је добра; 5-сарадња је изванредна; 6- није ми познато)?

2.5.1 Шта се конкретно ради по питању наведене сарадње?

2.5.2 Шта је по Вашем мишљењу добро у тој сарадњи?

2.5.3 Шта је по Вашем мишљењу лоше у тој сарадњи?

2.5.4 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

2.6 Процијените сарадњу Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању дијелења експертиза о финансирању тероризма користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2- сарадња је лоша; 3- сарадња нити је лоша, нити је добра; 4- сарадња је добра; 5- сарадња је изванредна; 6- није ми познато)?

2.6.1 Шта се конкретно ради по питању наведене сарадње?

2.6.2 Шта је по Вашем мишљењу добро у тој сарадњи?

2.6.3 Шта је по Вашем мишљењу лоше у тој сарадњи?

2.6.4 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

2.7 Процијените сарадњу Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању спречавања терористичке пропаганде и екстремизма на друштвеним мрежама (путем интернета) користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2- сарадња је лоша; 3- сарадња нити је лоша, нити је добра; 4- сарадња је добра; 5-сарадња је изванредна; 6- није ми познато)?

2.7.1 Шта се конкретно ради по питању наведене сарадње?

2.7.2 Шта је по Вашем мишљењу добро у тој сарадњи?

2.7.3 Шта је по Вашем мишљењу лоше у тој сарадњи?

2.7.4 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

2.8 Процијените сарадњу Босне и Херцеговине са Интерполом, Еурополом и полицијским агенцијама држава из региона по питању илегалне трговине оружјем користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2- сарадња је лоша; 3- сарадња нити је лоша, нити је добра; 4- сарадња је добра; 5-сарадња је изванредна; 6- није ми познато)?

2.8.1 Шта се конкретно ради по питању наведене сарадње?

2.8.2 Шта је по Вашем мишљењу добро у тој сарадњи?

2.8.3 Шта је по Вашем мишљењу лоше у тој сарадњи?

2.8.4 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

---

3. Процијените примјену Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020), користећи скалу од 1-6 (1- не примјењују се; 2- лоше се примјењује; 3- нити лоше, нити добро се примјењује; 4- добро се примјењује; 5- примјењују се у великој мјери; 6- није ми познато)?

3.1 Шта се по том питању конкретно ради?

3.2 Шта је по Вашем мишљењу добро у том погледу?

3.3 Шта је по Вашем мишљењу лоше у том погледу?

3.4 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

---

4. Процијените у којој мјери су остварени циљеви и подциљеви Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020), користећи скалу од 1-6 (1- нису остварени; 2- лоше су остварени; 3- нити су лоше, нити су добро остварени; 4- добро су остварени 5- остварени су у великој мјери; 6- није ми познато)?

4.1 Шта се по том питању конкретно урадило?

4.2 Шта је по Вашем мишљењу добро у том погледу?

4.3 Шта је по Вашем мишљењу лоше у том погледу?

4.4 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

---

5. Процијените у којој мјери је Стратегија Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020) усклађена са осталим релевантним националним стратешким, еуро-атланским и глобалним документима користећи скалу од 1-6 (1- није усклађена; 2- лоше је усклађена; 3- нити је лоше, нити је добро усклађена; 4- добро је усклађена; 5- усклађена је у великој мјери; 6- није ми познато)?

5.1 Шта се по том питању конкретно урадило?

5.2 Шта је по Вашем мишљењу добро у том погледу?

5.3 Шта је по Вашем мишљењу лоше у том погледу?

5.4 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

---

6. Процијените у којој мјери се остварује надзор над провођењем Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма (2015-2020), користећи скалу од 1-6 (1- не остварује се; 2- лоше се остварује; 3- нити лоше, нити добро се остварује; 4- добро се остварује; 5- остварује се у великој мјери; 6- није ми познато)?

6.1 Шта се по том питању конкретно ради?

6.2 Шта је по Вашем мишљењу добро у том погледу?

6.3 Шта је по Вашем мишљењу лоше у том погледу?

6.4 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

---

7. Да ли је у Босни и Херцеговини установљен стандард најбоље праксе која се односи на контролу тероризма?

а) ДА   б) НЕ   в) НИСАМ СИГУРАН

8. Уколико је у Босни и Херцеговини установљен стандард најбоље праксе која се односи на контролу тероризма, процијенити у којој мјери се она примјењује користећи скалу од 1-6 (1- не врши се; 2- лоше се врши; 3- нити лоше, нити добро се врши; 4- добро се врши; 5- врши се у великој мјери; 6- није ми познато)?

8.1 Шта се конкретно ради по том питању?

8.2 Шта је по Вашем мишљењу добро у том погледу?

8.3 Шта је по Вашем мишљењу лоше у том погледу?

8.4 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

---

9. Процијените у којој мјери Босна и Херцеговина предузима појачане мјере, нарочито финансијске мјере против циљаних појединаца и група, користећи скалу од 1-6 (1- не предузима; 2- мало их предузима; 3- нити мало, нити много их предузима; 4- много их предузима; 5- предузима у великој мјери; 6- није ми познато)?

9.1 Шта се конкретно ради по том питању?

9.2 Шта је по Вашем мишљењу добро у том погледу?

9.3 Шта је по Вашем мишљењу лоше у том погледу?

9.4 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

---

10. Процијените у којој мјери Босна и Херцеговина онемогућава организовање терористичких група, користећи скалу од 1-6 (1- не онемогућава; 2- мало онемогућава; 3- нити мало, нити много онемогућава; 4- много онемогућава; 5- онемогућава у великој мјери; 6- није ми познато)?

10.1 Шта се конкретно ради по том питању?

10.2 Шта је по Вашем мишљењу добро у том погледу?

10.3 Шта је по Вашем мишљењу лоше у том погледу?

10.4 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

---

11. Процијените у којој мјери Босна и Херцеговина предузима појачане мјере, нарочито финансијске мјере према лицима или групама које добијају средства која су у власништву или под контролом појединаца и група повезаних с Ал Каидом користећи скалу од 1-6 (1- не предузима; 2- лоше предузима; 3- нити лоше, нити добро предузима; 4- добро предузима; 5- предузима у великој мјери; 6- није ми познато)?

11.1 Шта се конкретно ради по том питању?

11.2 Шта је по Вашем мишљењу добро у том погледу?

11.3 Шта је по Вашем мишљењу лоше у том погледу?

11.4 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

---

12. Процијените у којој мјери Босна и Херцеговина примјењује санкције према појединцима и групама које подржавају терористичке акте и који се налазе на њеној Консолидованој листи користећи скалу од 1-6 (1- не примјењује; 2- лоше се примјењује; 3- нити лоше, нити добро се примјењује; 4- добро се примјењује; 5- примјењује у великој мјери; 6- није ми познато)?

12.1 Шта се конкретно ради по том питању?

12.2 Шта је по Вашем мишљењу добро у том погледу?

12.3 Шта је по Вашем мишљењу лоше у том погледу?

12.4 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

---

13. Процијените у којој мјери Босна и Херцеговина пружа помоћ жртвама тероризма и њиховим породицама користећи скалу од 1-6 (1- не пружа помоћ; 2- пружа помоћ у малој мјери; 3- мити пружа помоћ у малој, нити у великој мјери; 4- пружа помоћ у великој мјери 5- пружа помоћ у највећој мјери; 6- није ми познато)?

13.1 Да ли постоје законске норме које регулишу помоћ жртвама од тероризма?

13.2 Да ли су те норме довољно добре или би требало нешто промијенити?

13.3 Како се те норме, ако постоје, примјењују у пракси?

---

14. Процијените квалитет предузетих мјера Босне и Херцеговине у погледу кажњавања учествовања у страним терористичким активностима, путовањима и учешћу у тероризму, као и регрутацији страних терористичких бораца користећи користећи скалу од 1-6 (1- не предузима мјере; 1- мјере су лоше; 2- мјере нити су лоше, нити су добре; 4- мјере су добре; 5- мјере су изванредне; 6- није ми познато)?

14.1 Шта се конкретно ради по том питању?

14.2 Шта је по Вашем мишљењу добро у том погледу?

14.3 Шта је по Вашем мишљењу лоше у том погледу?

14.4 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

---

15. Процијените у којој мјери су свједоцима који заступају истину и правду у Босни и Херцеговини по питању кривичних дјела тероризма гарантоване поуздане и трајне заштите, посебно правна, психолошка и физичка заштита прије, током и након суђења, користећи скалу од 1-6 (1- нису гарантоване; 2- гарантоване су у малој мјери; 3- нити су гарантоване у малој, нити у великој мјери; 4- гарантоване су у великој мјери; 5- гарантоване су у великој мјери; 6- није ми познато)?

15.1 Шта се конкретно ради по том питању?

15.2 Шта је по Вашем мишљењу добро у том погледу?

15.3 Шта је по Вашем мишљењу лоше у том погледу?

15.4 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

Структурирани интервју број 2

У циљу израде докторске дисертације под називом "Стратешки и правни аспекти контроле тероризма са посебним освртом на Босну и Херцеговину", израдили смо структурирани интервју који садржи 13 група питања.

Основни циљ овог истраживања јесте да се утврди на који начин се остварује процес дерадикализације у Босни и Херцеговини и који се проблеми јављају у пракси, као и какав је допринос Босне и Херцеговине у међународној борби против радикализације и екстремизма.

Поменути истраживањем ће се доћи до научног освјетљења предмета истраживања и доказивања постављених хипотеза.

Интервју обавио: _____;

Интервјуисани: _____;

Године живота (старост): _____;

Пол: М; Ж

Садашња радна позиција: _____;

Школска спрема: _____;

Назив институције: _____;

Године рада на садашњој позивији: _____;

Значајне радне позиције у досадашњој каријери: _____;

Мјесто вршења интервјуа: _____;

Трајање интервјуа: _____;

Датум интервјуисања: _____;

1. Процијените квалитет процеса дерадикализације у Босни и Херцеговини користећи скалу од 1-6 (1- квалитет непостоји; 2- квалитет је лош; 3- квалитет нити је лош, нити је добар; 4- квалитет је добар; 5-квалитет је изванредан; 6- није ми познато)?

1.1 Шта се по питању процеса дерадикализације ради у Босни и Херцеговини?

1.2 Шта је по Вашем мишљењу добро у том погледу?

1.3 Шта је по Вашем мишљењу лоше у том погледу?

1.4 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

---

2. Процијените примјену Стратегије Босне и Херцеговине за борбу против тероризма 2015-2020 у погледу спречавања радикализације, користећи скалу од 1-6 (1- не примјењују се; 2- мало се примјењује; 3- нити мало, нити много се примјењује; 4- много се примјењује; 5- примјењују се у великој мјери; 6- није ми познато)?
-

2.1 Шта се по том питању конкретно ради?

2.2 Шта је по Вашем мишљењу добро у том погледу?

2.3 Шта је по Вашем мишљењу лоше у том погледу?

2.4 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

---

3. Да ли се у Босни и Херцеговини примјењују програми који имају за циљ спречавање регрутовања терориста на тлу Босне и Херцеговине?

а) ДА

б) НЕ

в) НИСАМ СИГУРАН

- 3.1 Уколико такви програми постоје, процијените њихов квалитет користећи скалу од 1-5 (1- програми се не примјењују; 2- програми су лоши; 3- програми нити су лоши, нити су добри; 4- програми су добри 5- програму су изванредни; 6- није ми познато)?
-

3.2 Који програми такве врсте се примјењују у Босни и Херцеговини?

3.3 Шта је по Вашем мишљењу добро у том погледу?

3.4 Шта је по Вашем мишљењу лоше у том погледу?

3.5 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

---

4. Процијените примјену програма едукације дјете, адолесцената и њихових родитеља у Босни и Херцеговини у циљу спречавања радикализације, користећи скалу од 1-6 (1- не примјењују се; 2- мало се примјењују; 3- нити мало, нити много се примјењују; 4- много се примјењују; 5- примјењују се у великој мјери; 6- није ми познато)?
-

4.1 Који програми такве врсте се примјењују у Босни и Херцеговини?

4.2 Шта је по вашем мишљењу добро у том погледу?

4.3 Шта је по вашем мишљењу лоше у том погледу?

4.4 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

---

5. Процијените примјену мултиагенцијских програма који омогућавају развијање сарадње између појединих институција (ту се мисли на образовне институције, здравствене установе, вјерске организације, добротвоирне организације и правосудне органе), и који идентификују и пружају подршку људима који су у опасности од радикализације, користећи скалу од 1-6 (1- не примјењују се; 2- мало се примјењују; 3- нити мало, нити много се примјењују; 4- много се примјењују; 5- примјењују се у великој мјери; 6- није ми познато)?
-

5.1 Који програми такве врсте се примјењују у Босни и Херцеговини?

5.2 Шта је по Вашем мишљењу добро у том погледу?

5.3 Шта је по Вашем мишљењу лоше у том погледу?

5.4 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

---

6. Процјените у којој мјери Босна и Херцеговина предузима активности у борби против међународне радикализације путем интернета и радикализације у вјерским објектима користећи скалу од 1-5 (1- не предузима; 2- мало предузима; 3- нити мало, нити много предузима; 4- много предузима; 5- предузима у великој мјери; 6- није ми познато)?
-

6.1 Које активности такве врсте се примјењују у Босни и Херцеговини?

6.2 Шта је по Вашем мишљењу добро у том погледу?

6.3 Шта је по Вашем мишљењу лоше у том погледу?

6.4 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

---

7. Процијените у којој мјери практичари из Ваше институције у којој сте запослени и из других институција Босне и Херцеговине (а Ви знате за њих) који раде на пословима спречавања и сузбијања радикализације у Босни и Херцеговини учествују у раду (са осталим практичарима из других европских земаља) Мреже за подизање свијести о радикализацији, користећи скалу од 1-6 (1- не учествују; 2- мало учествују; 3- нити мало, нити много учествују; 4- много учествују; 5- учествују у великој мјери; 6- није ми познато)?
-

7.1 Наведите које институције у Босни и Херцеговини располажу поменутим практичарима, односно кадром који са осталим практичарима из других европских земаља учествују у раду Мреже за подизање свијести о радикализацији?

7.2 Шта они по том питању конкретно раде?

7.3 Шта је по Вашем мишљењу добро у том погледу?

7.4 Шта је по Вашем мишљењу лоше у том погледу?

7.5 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

---

8. Процијените у којој мјери експерти из Босне и Херцеговине учествују у међународним програмима борбе против тероризма (нпр. Мултидисциплинарна група за међународно дјеловање против тероризма, Комитет експерата за тероризам и сл.), користећи скалу од 1-6 (1- не предузима; 2- мало предузима; 3- нити мало, нити много предузима; 4- много предузима; 5- предузима у великој мјери; 6- није ми познато)?
-

8.1 Шта они по том питању конкретно раде?

8.2 Шта је по Вашем мишљењу добро у том погледу?

8.3 Шта је по Вашем мишљењу лоше у том погледу?

8.4 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

---

9. Процијените у којој мјери Ваша институција у којој сте запослени или нека друга институција за коју Ви знате развија примјењена истраживања у области дерадикализације и мобилизације ислама у Босни и Херцеговини користећи скалу од 1-6 (1- не предузима; 2- мало предузима; 3- нити мало, нити много предузима; 4- много предузима; 5- предузима у великој мјери; 6- није ми познато)?

9.1 Наведите које институције у Босни и Херцеговини развијају таква истраживања?

9.2 Шта оне по том питању конкретно раде?

9.3 Шта је по Вашем мишљењу добро у том погледу?

9.4 Шта је по Вашем мишљењу лоше у том погледу?

9.5 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

---

10. Процијените у којој мјери Ваша институција у којој сте запослени или нека друга институција за коју Ви знате врши оспособљавање специјалиста за спречавање радикализације, користећи скалу од 1-6 (1- не учествују; 2- мало учествују; 3- нити мало, нити много учествују; 4- много учествују; 5- учествују у великој мјери; 6- није ми познато)?

10.1 Наведите институције које врше такав вид оспособљавања?

10.2 Шта оне по том питању конкретно раде?

10.3 Шта је по Вашем мишљењу добро у том погледу?

10.4 Шта је по Вашем мишљењу лоше у том погледу?

10.5 Ша би по Вашем мишљењу требало промијенити?

---

11. Процијените у којој мјери Ваша институција у којој сте запослени или нека друга институција за коју Ви знате успоставља "излазне стратегије" за помоћ појединцима приликом напуштања насилног екстремизма користећи скалу од 1-6 (1- не успоставља; 2- мало успоставља; 3- нити мало, нити много успоставља; 4- много успоставља; 5- успоставља у великој мјери; 6- није ми познато)?

11.1 Наведите институције које успостављају такав вид стратегије?

11.2 Шта оне по том питању конкретно раде?

11.3 Шта је по Вашем мишљењу добро у том погледу?

11.4 Шта је по Вашем мишљењу лоше у том погледу?

11.5 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

---

12. Процијените у којој мјери Босна и Херцеговина предузима мјере побољшања друге генерације Шенгенског информационог система (*SIS II*), ту се мисли на четири значајне области: успостављање циљаних граничних контрола; пренос информација Европолу у сврху заједничке анализе; размјена информација о страним терористичким борцима међу националним тијелима и побољшање практичне сарадње и размјене информација користећи скалу од 1-6 (1- не успоставља; 2- мало успоставља; 3- нити мало, нити много успоставља; 4- много успоставља 5- успоставља у великој мјери; 6- није ми познато)?

12.1 Шта она по том питању конкретно ради?

12.2 Шта је по Вашем мишљењу добро у том погледу?

12.3 Шта је по Вашем мишљењу лоше у том погледу?

12.4 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

---

13. Процијените сарадњу Ваше институције у којој сте запослени са цивилним друштвом и приватним сектором у циљу ријешавања пријетњи с интернета користећи скалу од 1-6 (1- сарадња не постоји; 2- сарадња је ниска; 3- сарадња нити је ниска, нити је висока; 4- сарадња је висока; 5-сарадња је изванредна; 6- није ми познато)?

13.1 Шта се по питању конкретне сарадње ради у Босни и Херцеговини?

13.2 Шта је по Вашем мишљењу добро у тој сарадњи?

13.3 Шта је по Вашем мишљењу лоше у тој сарадњи?

13.4 Шта би по Вашем мишљењу требало промијенити?

Структура интервјуисаних испитаника

Р. Б	Име и презиме	Године старости	Садашња радна позиција	Школска спрема	Назив институције	Године рада на садашњој позицији	Значајне радне позиције у досадашњој каријери	Мјесто вршења интервјуа	Трајање интервјуа	Датум	Врста интервјуа
1	Амер Веиз	48	Шеф одејка за борбу против тероризма у Сипи	Магистар криминалистичких наука	Државна агенција за истраге и заштиту (Сипа)	6	Инспектор у одјелу за борбу против тероризма у ФМУП.	Сарајево	100 минута	29. 05. 2019. г.	Сарадња; Радикализација
2	Биљана Кнежевић	40	Самосталн и уредник у Јавном сервису Републике Српске	Мастер политиколог	Радио-телевизија Републике Српске	22	Уредник у информати-вном програму на Радио-телевизији Републике Српске; Аутор и водитељ политичког <i>talk show</i> -а Пресинг	Бања Лука	38 минута	24. 05. 2019. г.	Радикализација
3	Ведран Шкоро	53	Директор Алтернати вне телевизије	Дипломирани инжењер грађевине	Алтернативна телевизија	2	Руководилац Информационо-техничког центра Источно Сарајево; Шеф деска у РТРС; Самостални уредник емисија Амплитуда и Апостроф на АТВ.	Бања Лука	37 минута	15. 05. 2019. г.	Радикализација
4	Велибор Лалић	46	Професор на Факултету безбједносних наука	Доктор наука одбране безбедности и заштите	Факултет безбједносних наука	1	Инспектор у МУП-у РС; Шеф обезбјеђења канцеларије америчке амбасаде у Бања Луци	Бања Лука	59 минута	04. 04. 2019. г.	Сарадња; Радикализација
5	Горан Писић	50	Шеф	Магистар	Полиција	6	Начелник јединице	Брчко	70 минута	13. 05.	Сарадња;

			полиције Брчко Дистрикта	правних наука	Брчко Дистрикта		за сузбијање општег криминалитета Управе криминалистичке полиције МУП-а РС; Начелник Сектора криминалистичке полиције ЦЈБ Бијељина			2019. г.	Радикализација
6	Дарко Ћулум	50	Директор полиције РС	Мастер безбједности и криминалистике	МУП РС	3	Начелник Центра јавне безбједности Бања Лука; Начелник управе полиције Републике Српске; Замјеник директора Републике Српске	Бања Лука	90 минута	09. 04. 2019. г.	Сарадња; Радикализација
7	Дејан Чугура	46	Директор техноло- шке школе Бања Лука	Дипломирани математичар за теоријску математику и примјену	Технолошка школа Бања Лука	5	Професор математике	Бања Лука	15 минута	05. 06. 2019. г.	Радикализација
8	Драган Мектић	63	Министар безбједно- сти БиХ	Дипломирани криминалиста	Министарство безбједности БиХ	4	Начелник оперативног центра Бања Лука у Обавјештајно- безбједносној служби Републике Српске; Замјеник министра безбједности БиХ; Директор службе за странце БиХ	Прњавор	65 минута	27. 04. 2019. г.	Сарадња; Радикализација
9	Драган Лукач	50	Министар	Магистар	МУП РС	5	Комадант	Бања Лука	60 минута	23. 05.	Сарадња;

			унутрашњих послова РС	правних наука			специјалне јединице полиције Републике Српске; Начелник комуналне полиције			2019. г.	Радикализација
10	Драгомир Јовичић	58	Професор на Факултету безбједносних наука	Доктор правних наука	Факултет безбједносних наука	2	Руководилац крим. полиције на свим нивоима у МУП-у РС; Министар унутрашњих послова РС; Начелник управе за полицијско образовање МУПРС	Бања Лука	95 минута	22. 03. 2019. г.	Сарадња; Радикализација
11	Драган Кулић	52	Помоћник директора у Граничној полицији БиХ	Магистар правних наука	Гранична полиција БиХ	2 мјесеца	Шеф оперативног центра Граничне полиције БиХ; Савјетник директора Граничне полиције БиХ; Начелник Центра за обуку Граничне полиције БиХ	Сарајево	45 минута	28. 05. 2019. г.	Сарадња; Радикализација
12	Драган Митровић	41	Шеф одсјека за стандардизацију рада полиције	Професор безбедности	Дирекција за координацију полицијских тијела БиХ	4	Виши стручни сарадник за криминалистичку групу предмета на Високој школи унутрашњих послова МУП РС; Шеф одсјека за координацију и сарадњу (Дирекција)	Сарајево	45 минута	29. 05. 2019. г.	Сарадња; Радикализација
13	Дубравко Чампара	43	Тужилац	Дипломирани	Тужилаштво	10	Шеф одсјека за	Сарајево	58 минута	28. 05.	Сарадња;

			Тужилаштва БиХ	правник	БиХ		организовано криминал у тужилаштву БиХ; Шеф одсјека за тероризам; Шеф оперативне групе за борбу против тероризма.			2019. г.	Радикализација
14	Емир Мркаљевић	49	Шеф јединице за спречавање и сузбијање тероризма и екстремног насиља у полицији Брчко Дистрикта	Магистар политикологије	Полиција Брчко Дистрикта	2	Шеф јединице за професионалне стандарде Брчко Дистрикта; Замјеник командира јединице опште полиције Брчко Дистрикта	Брчко	65 минута	13. 05. 2019. г.	Сарадња; Радикализација
15	Игор Кајтез	39	Командир јединице граничне полиције Градишка	Дипломирани правник	Гранична полиција БиХ	1	Помоћник командира за операције и организацију у Јединици Граничне полиције Градишка; Инспектор за истраге у Јединици Граничне полиције Градишка	Градишка	45 минута	15. 05. 2019. г.	Сарадња; Радикализација

16	Љубиша Пандуревић	46	Начелник Финансијско-обавјештајног одјељења Државне агенције за истраге и заштиту (Сипа) БиХ	Дипломирани правник	Државна агенција за истраге и заштиту (Сипа)	2	Шеф одсеја за обавјештајне послове регионалне канцеларије Бања Лука у Сипи; Шеф за истраге теренске канцеларије Граничне полиције БиХ Градишка	Сарајево	30 минута	29. 05. 2019. г.	Сарадња
17	Мирсад Фазлић	52	Начелник Полицијске управе Травник	Дипломирани правник унутрашњих послова	Министарство унутрашњих послова Средњобосанског кантона	5	Командир ПС Травник; Шеф одјела криминалистичке технике у сектору криминалистичке полиције Министарства Средњобосанског кантона	Травник	53 минуте	26. 04. 2019. г.	Сарадња; Радикализација
18	Небојша Тонковић	50	Начелник Управе за борбу против тероризма и екстремизма МУП РС	Магистар економских наука	МУП РС	1	Начелник јединице за борбу против тероризма; Начелник Јединице за посебне истраге; Потпредсједник тијела за надзор над провођењем Стратегије БиХ (2015-2020)	Бања Лука	103 минуте	16. 04. 2019. г.	Сарадња; Радикализација
19	Предраг Ћеранић	55	Декан и професор на Факултету безбједносних наука	Доктор наука безбједности, одбране и заштите	Факултет безбједносних наука	2	Помоћник директора Обавјештајно-безбједносне службе Републике Српске; Начелник	Бања Лука	96 минута	05. 04. 2019. г.	Сарадња; Радикализација

							ресора државне безбједности за центар Сарајево				
20	Радислав Јовичић	48	Професор на високо-пословној техничкој школи Добој	Доктор безбједносних наука	Високо-пословна техничка школа Добој	2	Замјеник команданта специјалне јединице Сипа; Начелник службе за оперативну подршку у Сипи; Министар унутрашњих послова Републике Српске	Бања Лука	45 минута	05. 04. 2019. г.	Сарадња; Радикализација
21	Ранко Вуковић	49	Замјеник директора Дирекције за координацију полицијских тијела БиХ	Официр пјешадије, Војна академија	Дирекција за координацију полицијских тијела БиХ	1	Командант Специјалне јединице полиције МУП РС; Главни инспектор у Управи полиције МУП РС	Сарајево	30 минута	28. 05. 2019. г.	Сарадња; Радикализација
22	Сафет Дургути	52	Помоћник директора за интернат Елчи Ибрахим-Пашине Медресе Травник	Магистар исламских наука-поље вјеровања	Елчи Ибрахим-Пашина Медреса Травник	14	Хоџа; Одгајатељ; Професор у Елчи Ибрахим-Пашина Медреса Травник (Био на црној листи Савјета Безбједности УН за финансирање тероризма)	Травник	60 минута	26. 04. 2019. г.	Радикализација
23	Синиша Каралић	54	Шеф теренског центра Бања Лука Службе за послове са	Дипломирани правник	Министарство безбједности БиХ	13	Начелник одјељења за странце и путне исправе у ЦЈБ Бања Лука; Начелник	Бања Лука	30 минута	27. 03. 2019. г.	Сарадња; Радикализација

			странцима Министарства безбједности БиХ				одјељења за странце у Управи за правне и кадровске послове МУП-а РС				
24	Синиша Ђукић	52	Радник сектора безбједности	Доктор наука безбједности	Министарство безбједности БиХ	5	Оперативне позиције у службама безбједности БиХ	Бања Лука	40 минута	22. 05. 2019. г.	Сарадња; Радикализација
25	Урош Пена	59	Професор на Правном факултету у Источном Сарајеву	Доктор правних наука	Правни факултет Источно Сарајево	10	Начелник управе за полицијско образовање МУП РС; Директор полиције РС; Замјеник директора Дирекције за координац-ију полицијских тијела БиХ	Бања Лука	58 минута	15. 04. 2019. г.	Сарадња; Радикализација
26	Џевад Галијашевић	57		Дипломирани политиколог	Влада Републике Српске	11	Новинар Политике експрес, Предсједник скупштине општине Маглај; Градоначелник Маглаја	Бања Лука	53 минута	12. 04. 2019. г.	Сарадња; Радикализација

2. АНКЕТНИ УПИТНИЦИ

Анкетни упитник број 1 (Полиција)

Поштовани,

У циљу израде докторске дисертације под називом "Стратешки и правни аспекти контроле тероризма са посебним освртом на Босну и Херцеговину", израдио сам анкетни упитник са 34 тврдње, става и мишљења, те Вас молим да се одлучите за један од понуђених одговора.

Основни циљ овог истраживања јесте да се утврди каква је сарадња полиције и грађана у локалној заједници по основу супротстављања тероризму у Босни и Херцеговини.

Добијени резултати неопходни су за израду наведене докторске дисертације, те се неће користити у друге сврхе.

Захваљујем Вам се на сарадњи, која је од битног значаја за научно освјетљење предмета истраживања и доказивања постављених хипотеза.

Хвала на сарадњи!

Обиљежја испитаника:

1. Град:
2. Године старости:
3. Националност: 1. Србин; 2. Хрват; 3. Бошњак; 4. Остали; 5. Не желим се изјаснити
4. Пол: 1. Мушки; 2. Женски
5. Број чланова домаћинства у ком живите:
6. Брачно стање: 1. Ожењен/Удата; 2. Неожењен/Неудата; 3. Разведен/Разведена; 4. Не желим се изјаснити
7. Стручна спрема: 1. Доктор наука; 2. Магистар/Мастер; 3. ВСС; 4. ВШС; 5. ВКВ радник; 6. ССС (ИВ степен); 7. КВ радник (ССС-ИИИ степен); 8. НК радник
8. Завршена школа или факултет (назив школе или факултета):
9. Назив и место институције у којој радите:

10. Дужина радног стажа у полицији: а) мање од пет година; б) између 5 и 10 година; ц) између 10 и 15 година; више од 15 година радног стажа
11. Да ли сте похађали специјалистичке обуке, семинаре, едукације, размене искустава, у вези са сузбијањем и превенцијом тероризма: 1. Да, био сам на једној; 2. Био сам на две или три; 3. Био сам на више обука, више од три; 4. Нисам похађао ни једну обуку
12. Просјечни мјесечни приход:

Питања:

13. Безбједност грађана Босне и Херцеговине у погледу терористичких пријетњи је на највишем нивоу:

- 13.1 Апсолутно се слажем;
- 13.2 Слажем се;
- 13.3 Не слажем се;
- 13.4 Апсолутно се не слажем;
- 13.5 Не могу рећи-немам мишљење;

14. Сарадња полиције и грађана у Босни и Херцеговини у погледу контроле и превенције опасности од тероризма је на задовољавајућем нивоу:

- 14.1 Чврсто се слажем;
- 14.2 Слажем се;
- 14.3 Не слажем се;
- 14.4 Чврсто се не слажем;
- 14.5 Не могу рећи-немам мишљење;

15. По вашем мишљењу, одговорност за спречавање, сузбијање и управљање посљедицама терористичких дјела и одговорност за поштовање и заштиту људских права искључиво има само држава:

- 15.1 Да, у потпуности се слажем;
- 15.2 Да, ђелимично се слажем;
- 15.3 Не, не слажем се;
- 15.4 Не, у потпуности се не слажем;
- 15.5 Не могу рећи-немам мишљење;

16. По вашем мишљењу, одговорност за спречавање, сузбијање и управљање посљедицама терористичких дјела и одговорност за поштовање и заштиту људских права заједно са државом имају и друга јавна тијела и чланови јавности (цивилно друштво, медији, приватни сектор и пословне заједнице):

- 16.1 Да, у потпуности се слажем;
- 16.2 Да, дјелимично се слажем;
- 16.3 Не, не слажем се;
- 16.4 Не, у потпуности се не слажем;
- 16.5 Не могу рећи-немам мишљење;

17. Полицијске агенције у Босни и Херцеговини су адекватно опремљене и располажу свим потребним ресурсима за борбу против радикализације и контроле терористичких пријетњи:

- 17.1 Сасвим се слажем;
- 17.2 Слажем се;
- 17.3 Не слажем се;
- 17.4 Сасвим се не слажем;
- 17.5 Не могу рећи-немам мишљење;

18. Спречавањем, контролом, сузбијањем тероризма, односно уочавањем терористичких претњи поред специјалних јединица полиције чија је надлежност борба против тероризма, треба да се бави и полиција у заједници:

- 18.1 Апсолутно се слажем;
- 18.2 Слажем се;
- 18.3 Не слажем се;
- 18.4 Апсолутно се не слажем;
- 18.5 Не могу рећи-немам мишљење;

19. Полицајци опште надлежности (секторски полицајци) и полицајци задужени за имплементацију концепта рада полиције у заједници у полицијским станицама широм Босне и Херцеговине оспособљени су у довољној мери за уочавање лица, догађаја и процеса који имају потенцијал за терористичке претње:

- 19.1 Сасвим се слажем;
- 19.2 Слажем се;
- 19.3 Не слажем се;
- 19.4 Сасвим се не слажем;
- 19.5 Не могу рећи-немам мишљење;

20. Полицајци опште надлежности (секторски полицајци) и полицајци задужени за имплементацију концепта рада полиције у заједници у полицијским станицама широм Босне и Херцеговине квалитетно прикупљају и прослеђују оперативне информације које су од значаја за контролу лица и активности које би могле да имају везе са тероризмом:

- 20.1 Апсолутно се слажем;
- 20.2 Слажем се;
- 20.3 Не слажем се;
- 20.4 Апсолутно се не слажем;
- 20.5 Не могу рећи-немам мишљење;

21. По вашем мишљењу, полицијске агенције Босне и Херцеговине успјешно контролишу припадника различитих терористичких покрета и екстремистичких група, као и њихове терористичке активности:

- 21.1 Да, у потпуности се слажем;
- 21.2 Да, дјелимично се слажем;
- 21.3 Не, не слажем се;
- 21.4 Не, у потпуности се не слажем;
- 21.5 Не могу рећи-немам мишљење;

22. По вашем мишљењу, поменути документи (Стратегија БиХ за превенцију у борби против тероризма; Акциони план БиХ за превенцију у борби против тероризма и Акциони план Републике Српске/Федерације БиХ) на квалитетан начин доприносе контроли и спречавању терористичких пријетњи у Босни и Херцеговини:

- 22.1 Да, у потпуности се слажем;
- 22.2 Да, дјелимично се слажем;
- 22.3 Не, не слажем се;
- 22.4 Не, у потпуности се не слажем;
- 22.5 Не могу рећи-немам мишљење;

Хвала на сарадњи и искреној помоћи!

Анкетни упитник број 2 (грађани)

Поштовани,

У циљу израде докторске дисертације под називом "Стратешки и правни аспекти контроле тероризма са посебним освртом на Босну и Херцеговину", израдио сам анкетни упитник са 35 тврдње, става и мишљења, те Вас молим да се одлучите за један од понуђених одговора.

Основни циљ овог истраживања јесте да се утврди каква је сарадња полиције и грађана у локалној заједници по основу супротстављања тероризму у Босни и Херцеговини.

Добијени резултати неопходни су за израду наведене докторске дисертације, те се неће користити у друге сврхе.

Захваљујем Вам се на сарадњи, која је од битног значаја за научно освјетљење предмета истраживања и доказивања постављених хипотеза.

Хвала на сарадњи!

Обиљежја испитаника:

1. Град:
2. Године старости:
3. Националност: 1. Србин; 2. Хрват; 3. Бошњак; 4. Остали; 5. Не желим се изјаснити
4. Пол: 1. Мушки; 2. Женски
5. Стручна спрема: 1. Доктор наука; 2. Магистар/Мастер; 3. ВСС; 4. ВШС; 5. ВКВ радник; 6. ССС (ИВ степен); 7. КВ радник (ССС-ИИИ степен); 8. НК радник
6. Завршена школа или факултет (назив школе или факултета):
7. Назив и место институције у којој радите:
8. Радни статус испитаника: 1. Запослен; 2. Незапослен
9. Запослен у: 1. Приватни сектор; 2. Државни сектор
10. Дужина радног стажа: а) мање од пет година; б) између 5 и 10 година; ц) између 10 и 15 година; више од 15 година радног стажа

11. Да ли сте похађали специјалистичке обуке, семинаре, едукације, размене искустава, у вези са сузбијањем и превенцијом тероризма: 1. Да, био сам на једној; 2. Био сам на две или три; 3. Био сам на више обука, више од три; 4. Нисам похађао ни једну обуку

12. Просјечан мјесечни приход:

13. Број чланова домаћинства у којем живиш:

14. Брачно стање: 1. Ожењен/Удата; 2. Неожењен/Неудата; 3. Разведен/Разведена; 4. Не желим се изјаснити

Питања:

15. Безбједност грађана Босне и Херцеговине у погледу терористичких пријетњи је на највишем нивоу:

- 15.1 Апсолутно се слажем;
- 15.2 Слажем се;
- 15.3 Не слажем се;
- 15.4 Апсолутно се не слажем;
- 15.5 Не могу рећи-немам мишљење;

16. Сарадња полиције и грађана у Босни и Херцеговини у погледу контроле и превенције опасности од тероризма је на задовољавајућем нивоу:

- 16.1 Чврсто се слажем;
- 16.2 Слажем се;
- 16.3 Не слажем се;
- 16.4 Чврсто се не слажем;
- 16.5 Не могу рећи-немам мишљење;

17. Грађани Босне и Херцеговине у великој мјери осјећају страх због могућих терористичких пријетњи на тлу Босне и Херцеговине:

- 17.1 Сасвим се слажем;
- 17.2 Слажем се;
- 17.3 Не слажем се;
- 17.4 Сасвим се не слажем;
- 17.5 Не могу рећи-немам мишљење;

18. По вашем мишљењу, инфилтрираност могућих терориста у Босни и Херцеговини је заступљена у срединама у којима живе грађани:

- 18.1 Да, у потпуности се слажем;
- 18.2 Да, дјелимично се слажем;
- 18.3 Не, не слажем се;
- 18.4 Не, у потпуности се не слажем;
- 18.5 Не могу рећи-немам мишљење;

19. По вашем мишљењу, Босна и Херцеговина располаже квалитетним кадровима за вршење процеса дерадикализације екстремиста:

- 19.1 Да, у потпуности се слажем;
- 19.2 Да, дјелимично се слажем;
- 19.3 Не, не слажем се;
- 19.4 Не, у потпуности се не слажем;
- 19.5 Не могу рећи-немам мишљење;

20. Примјеном пројекта "Рад полиције у заједници" се у великој мјери остварује превенција и борба против тероризма:

- 20.1 Апсолутно се слажем;
- 20.2 Слажем се;
- 20.3 Не слажем се;
- 20.4 Апсолутно се не слажем;
- 20.5 Не могу рећи-немам мишљење;

21. По вашем мишљењу, одговорност за спречавање, сузбијање и управљање посљедицама терористичких дјела и одговорност за поштовање и заштиту људских права искључиво има само држава:

- 21.1 Да, у потпуности се слажем;
- 21.2 Да, дјелимично се слажем;
- 21.3 Не, не слажем се;
- 21.4 Не, у потпуности се не слажем;
- 21.5 Не могу рећи-немам мишљење;

22. По вашем мишљењу, одговорност за спречавање, сузбијање и управљање посљедицама терористичких дјела и одговорност за поштовање и заштиту људских права заједно са државом имају и друга јавна тијела и чланови јавности (цивилно друштво, медији, приватни сектор и пословне заједнице):

- 22.1 Да, у потпуности се слажем;
- 22.2 Да, дјелимично се слажем;
- 22.3 Не, не слажем се;
- 22.4 Не, у потпуности се не слажем;
- 22.5 Не могу рећи-немам мишљење;

23. Успостављање односа сарадње, изградња и одржавање повјерења између полицијских агенција и грађана је од великог значаја за спречавање и борбу против тероризма:

- 23.1 Сасвим се слажем;
- 23.2 Слажем се;
- 23.3 Не слажем се;
- 23.4 Сасвим се не слажем;
- 23.5 Не могу рећи-немам мишљење;

Хвала на сарадњи и искреној помоћи!

БИОГРАФИЈА

Кандидат Предраг Поповић је рођен 08.12.1984. године у Бањој Луци. Основну и Средњу Стручну школу, смјер трговински техничар похађао је у Кнежеву, са одличним успјехом. У средњој школи је био и ђак генерације. На Високој школи унутрашњих послова у Бањој Луци је дипломирао 02. 06. 2007. године са укупном просјечном оцјеном 8,03.

Дана 05. 11. 2009. године завршио је специјалистичке студије из кризног менаџмента на факултету Безбедности Универзитета у Београду са просјечном оцјеном 8,17. Даље, 18. 06. 2015. на Правном факултету Универзитета у Источном Сарајеву одбранио је магистарску тезу под називом "Кривично дјело тешке крађе у кривичном праву Републике Српске".

Приправнички стаж је обављао од 15.05. 2007. до 30. 09. 2008. године у Центру јавне безбједности Бања Лука. Након обављеног приправничког стажа у времену од 19.01. 2009. године до 15. 06. 2010. године био је запослен у Центру јавне безбједности Бања Лука на пословима криминалистичког инспектора.

Након тога, од 15. 06. 2010. до 07. 03. 2017. године радио је на Високој школи унутрашњих послова Бања Лука. Даље, у временском периоду од 06. 03. до 28. 09. 2017. године био је запослен у Управи за полицијску обуку. У временском периоду од 28. 09. 2017. године све до данас запослен је на Факултету безбједносних наука Универзитета у Бања Луци, гдје је изабран у звање вишег асистента на предмету Криминалистика тактика.

Учествовао је на мноштву семинара, обука, округлих столова, научностручним скуповима и конференцијама од домаћег и међународног значаја, гдје је том приликом објавио већи број научних и стручних радова из области безбједности, криминалистике, криминологије и кривичног права. Такође, учествовао је у изради неколико пројеката и више пута је био члан различитих комисија и радних група. Отац једног дјетета.

ИЗЈАВА АУТОРА О ИСКОРИШЋАВАЊУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Ја, Предраг Поповић,

- дозвољавам
 не дозвољавам

Универзитетској библиотеци у Крагујевцу да начини два трајна умножена примерка у електронској форми докторске дисертације под насловом:

"Стратешки и правни аспекти контроле тероризма са посебним освртом на Босну и Херцеговину"

која је одбрањена на Правном факултету

Универзитета у Крагујевцу, и то у целини, као и да по један примерак тако умножене докторске дисертације учини трајно доступним јавности путем дигиталног репозиторијума Универзитета у Крагујевцу и централног репозиторијума надлежног министарства, тако да припадници јавности могу начинити трајне умножене примерке у електронској форми наведене докторске дисертације путем *преузимања*.

Овом Изјавом такође

- дозвољавам
 не дозвољавам¹

¹ Уколико аутор изабере да не дозволи припадницима јавности да тако доступну докторску дисертацију користе под условима утврђеним једном од *Creative Commons* лиценци, то не искључује право припадника јавности да наведену докторску дисертацију користе у складу са одредбама Закона о ауторском и сродним правима.

припадницима јавности да тако доступну докторску дисертацију користе под условима утврђеним једном од следећих *Creative Commons* лиценци:

- 1) Ауторство
- 2) Ауторство - делити под истим условима
- 3) Ауторство - без прерада
- 4) Ауторство - некомерцијално
- 5) Ауторство - некомерцијално - делити под истим условима
- 6) Ауторство - некомерцијално - без прерада²

У Крагујевцу _____, 19.10.2020. године,

_____
потпис аутора

---

² Молимо ауторе који су изабрали да дозволе припадницима јавности да тако доступну докторску дисертацију користе под условима утврђеним једном од *Creative Commons* лиценци да заокруже једну од понуђених лиценци. Детаљан садржај наведених лиценци доступан је на: <http://creativecommons.org.rs/>